

عبد الرحمن بن طوایف ۵۱۸

بسم الله الرحمن الرحيم

فصل اول در بیان

زماژوند او جد و جهد

عبد الغفار

۶۱
په ۱۴۸۰ د باچا خان د قرائت

فهمیدلو د لیل -

معارف د غلام خلق د کتاب الفاظ

د آقا په طبع معنی

دراکه د — د ما شکر

د اسلامیه کالینو کورس د

په ۱۴۸۰ د لیل په ۱۴۸۰

د عجم د معنی د کورس د ۱۴۸۰

د ۱۴۸۰ د ۱۴۸۰

انتساب

قاعدۀ داده چڼک کتاب ولیکی نو د چاپه نامه یی منسوب کوي، د مخفی صاحب
 د انتظام زما د ژوند فکر، عمل او جود و جهد د پښتونۍ ملگری دی نو ځکه زه
 غواړم چه زه دا خپل کتاب، زما ژوند او جود و جهد، «نامۀ ددې نظم د یادگیر سره واندې کړم»

(۱)

خاوند ته ورنه کړې	زمونږ د یو والی حجره
یو حای پکښی نشانه کړې	د پښتو ډله خور
یو زړه یو سایو مانی کړې	دې پېل او پېل پښتون لره

(۲)

کشمیر نه تهرات هورې	بلرځستان نه تر دوزې
د اقول پښتون د هم چرې	خه رنگې پروت زړې زړې
د یو وجود په مانی کړې	یا خدايه دا زړه زړه

(۳)

په غره په سم پوتو	لوپوتپو دپښتنو
راځي چه يوشو لپو لرونو	نمسو دلوپو پلرگنو
سپره بېلون لره د پوروه	يالويه خدايه وړانه کړي

(۴)

ولي له مونږه بېرته ځي	پښتو زمونږه چرته يي
زمونږ د قام ودرته ځي	زمونږه زړه ځيگرتي يي
چه مونږه يوشو کل سروروه	په مونږه لار آسانه کړي

(۵)

خواره نمسي دې يوگره ټټه	دپښتنو اول نيکه
خبر له يوله بل نه دانه	داشاني تيت دي دوي چه
سپره بېلون لره د پوروه	يالويه خدايه وړانه کړي

(۶)

يا خدايه لکرکړي دا وصالان	زمونږ له ملک نه دښمنان
زمونږ د قام زمونږ د ځاان	په مونږه کړي زمونږه ځان
دپښتنو تور ته تيا سره	رڼا زمونږ له ځا نه کړي

فهرست

مغونه	عنوان
۴ - ۱	مشروع کوم په نامه دخدای چپښونکی او مهربان دی
۵ - ۲	کورنی
۱۲ - ۵	تاریخی پس منظر
۱۳ - ۱۲	د پښتنو خوږونه او دودونه
۱۶ - ۱۳	د پیرنګی اثرات
۲۰ - ۱۶	زمانیان په توب
۲۱	سکول ته تګ او هغه وخت
۲۵ - ۲۲	ابتدائی تعلیم - د پېښور سکول
۲۹ - ۲۵	د کلي ماحول
۳۰ - ۲۹	مشن سکول
۳۱ - ۳۰	زما اسناد
۳۴ - ۳۱	کلیوالی لوبې
۳۶ - ۳۴	اخترونه او میلی
۳۹ - ۳۶	دامامانو ریاست
۴۰ - ۳۹	کلی کلونې

ب

صفحہ نمبر	عنوان
۱۳۰ - ۱۳۵	سغات خیرات
۱۳۵ - ۱۴۱	یوہ لطیفہ
۱۳۵ - ۱۴۲	وادی بنادی
۱۴۲	دیو پی پھلی قصہ
۱۴۲ - ۱۴۸	فوج کبھی کمیشن
۱۴۸ - ۱۵۲	بیا تعلیم پسی
۱۵۲	دی میدان، تازہ افکار :
۱۵۲ - ۱۵۵	دعا المانوسہ تعلق
۱۵۵ - ۱۶۰	مدرسہ سی جی رول
۱۶۰ - ۱۶۳	دیوبند سر تعلق
۱۶۳ - ۱۶۴	شیخ الہند صاحب اور سندھی صاحب
۱۶۴ - ۱۶۷	قوم پرستی
۱۶۷ - ۱۶۸	وردی وادی
۱۶۸ - ۱۶۹	آگرہ کبھی دمسلم لیگ جلسہ
۱۶۹ - ۱۷۰	کلی وطن کبھی تعلیم اور تبلیغ
۱۷۰	شیخ الہند صاحب صر :
۱۷۰ - ۱۷۱	شیخ الہند صاحب خط
۱۷۱ - ۱۷۲	آزادہ علاقہ کبھی دمرکز تلاش

ج

مخونه	عنوان
۱۰۱ - ۱۰۴	چمرکنند
۱۰۷ - ۱۰۴	سالارزی، ماسرند
۱۰۹ - ۱۰۷	اولنی جنگ عظیم
۱۱۰ - ۱۰۹	د حاجی صاحب هجرت
۱۱۳ - ۱۱۰	زما بونیرته تک
۱۱۴ - ۱۱۳	بونیرکشی د پیرگی نو سازش
۱۱۹ - ۱۱۴	ملکسی بند شوی
۱۲۲۰ - ۱۱۹	مومند و ته ده جی صاحب هجرت
۱۲۲ - ۱۲۲	د سوات د باچا کی کتاله
۱۳۰ - ۱۲۶	د پیرنکیانو مظالم
۱۳۱	رولت ایکت او مونی :
۱۳۳ - ۱۳۲	د یورپ جنگ
۱۳۵ - ۱۳۳	وبا - درومی تیرنگ
۱۳۷ - ۱۳۵	رولت ایکت
۱۴۳ - ۱۳۷	زمونښت جلسې
۱۴۹ - ۱۴۳	زما گرفتاری
۱۵۴ - ۱۵۰	زما د بابا او نورو کیلو گرفتاری
۱۶۰ - ۱۵۴	د جېلفانی حال

مستفونه	عنوان
۱۶۱-۱۶۱۰	د قید نه خلاصېدل
۱۶۵-۱۶۱۱	د دوهم واده تیارې او بیا کفری
۱۶۸-۱۶۱۵	رهایي او دوهم واده
۱۶۱۹	خلافت، تحریک او هجرت :
۱۷۱-۱۷۰۰	د هلی کښې دخلافت کمیټې جلسه
۱۷۳-۱۷۱۱	هجرت
۱۷۷-۱۷۳۳	مورنې کابل کښې
۱۷۸-۱۷۳۷	باجوړته والېسې
۱۸۰-۱۷۸۱	د یرکښې دخالونو مله سره
۱۸۱	ذهني انقلاب :
۱۸۳-۱۸۲۲	تعلیمي او اصلاحی جلدو جهد
۱۸۶-۱۸۳۱	د اتمانزو آزاد سکول ....
۱۸۸-۱۸۶	د خلافت کمیټې صداقت
۱۸۹	جېل او د جېلغاني قصه :
۱۹۰-۳	دغه ۴۰ کښې کفری
۱۹۳-۵	د چپرکنده مجاهدین
۱۹۶	د ږړه اسماعیل خان جېل ته بدلي
۱۹۶-۱۹۶	د جېلغاني قصه
۲۰۲-۱	د جېل بد معاشي

مخونه

عنوان

۲۰۶ - ۲۰۵

زما مشقت

۲۱۳ - ۲۰۶

جبل کبی پری جنبی

۲۱۶ - ۲۱۳

جبل کنی زما کناه

۲۱۳ - ۲۱۲

دیرو غازی خان جبل

۲۲۸ - ۲۱۳

دجل ژوند

۲۲۲ - ۲۲۸

دپنیتوپه هکله غلطه پرا پیکندیه

۲۵۷ - ۲۲۲

زما دغابنوفو مرض

۲۶۵ - ۲۵۷

مذهبی تعصب

۲۶۹ - ۲۶۵

لاهور جبل ته دوباره ننگ

۲۷۵ - ۲۶۹

مطالعہ

۲۷۸ - ۲۷۵

دلاهور جبل نه بیا دیرو غازی خان ته

۲۷۹ - ۲۷۸

دسور درک

۲۸۹ - ۲۸۰

دسیاسی قید یا نور جنگونه

۳۰۰ - ۲۸۹

میانوالی جبل ته

۳۰۴ - ۳۰۰

رهائی

۳۰۵

سیاسی سرگرمی او پینتوون اخبار:

۳۰۸ - ۳۰۶

کلی کرکشی

۳۱۲ - ۳۰۸

دغفران خان لقب

مختونه	عنوان
۱۳۵ - ۱۳۶	انجمن اوملرسي
۱۳۷ - ۱۳۸	دجج سفر
۱۳۹ - ۱۴۰	پښتون (اخبار - مجله)
۱۴۱ - ۱۴۲	امان الله خان
۱۴۳ - ۱۴۴	نادر خان
۱۴۵ - ۱۴۶	منظم سياسي جدوجهد .... :
۱۴۷ - ۱۴۸	لاهور کښي دکانگرس جلسه
۱۴۹ - ۱۵۰	خدایي خدمتگاري
۱۵۱ - ۱۵۲	دوري
۱۵۳ - ۱۵۴	مرغز کښي جلسه او يوه قامي پريکړه
۱۵۵ - ۱۵۶	اتمانز وکښي لويه جلسه او مشاعره
۱۵۷ - ۱۵۸	کجرات جېل او کانگرس سره تړون :
۱۵۹ - ۱۶۰	کرفاري سنه ۱۹۳۰ع
۱۶۱ - ۱۶۲	کجرات جېل
۱۶۳ - ۱۶۴	د قصه خانې واقع
۱۶۵ - ۱۶۶	کجرات جېل کښي
۱۶۷ - ۱۶۸	د پيرنکي جېل او د پښتنو غرم
۱۶۹ - ۱۷۰	کانگرس او مونږ

ز

مخونه	غنون
۳۹۰-۳۹۱	بتیل کمیٹی رپورٹ
۳۰۷-۳۹۰	دجرات جبل ملگری
۴۰۱-۴۰۷	رہدہ
۴۱۲-۴۰۱	لامرکینی زما استقبال
۴۱۵	کاندھی ارون پیکٹ ....
۴۱۱-۴۱۲	دوری
۴۱۹-۴۱۱	دکانر من جلسہ کراچی کینی
۴۲۰-۴۱۹	دخدای خلد متکارو (سرخپوشو) بنہ اثر
۴۲۵-۴۲۰	کراچی کینی مصروفیت
۴۲۰-۴۲۵	دھندوستان دورہ
۴۲۵-۴۲۰	وطن تہ واپسی
۴۲۹-۴۲۱	دینجب دینبنتنی علاقہ دورہ
۴۲۱-۴۲۱	زمونہ کاراو دپیرنگی سازشونہ
۴۲۲-۴۲۱	دکاندیس کمیٹی پہ حای دسرحد جرگہ
۴۲۳-۴۲۲	دکاندھی جی پہ بلنہ بار دولی تہ تک
۴۵۱-۴۲۵	دیویداس سرہ دورہ
۴۵۱-۴۵۱	بابرو کینی درامہ اوزمونہ کمزوری ملگری
۴۶۳-۴۵۱	دپیرنگانو دجبروتشد زیاتوالی
۴۷۰-۴۶۳	دیویداس کاندھی دسرحد دورہ

۱۳۷۱	در آوند قبیل کانگرافس و رنجو کنبی :
۲۱۳-۱۳۳۷۲	په پهبی کنبی د ....
۲۱۵-۱۳۳۷۳	د جبرلی مشرانو کنبی اختلاف
۲۸۷-۱۳۳۷۵	شملي ته زمانگ
۲۸۱-۱۳۳۸۷	شملي کنبی نومونه مصرفیت
۲۸۶-۱۳۳۸۸	د فاران سکاوترا او هوم سکاوترا سره لیدل
۱۳۳۸۹	خپله صوبه کنبی کار :
۲۹۰-۱۳۳۹۱	د پره اسماعیل خان ته تگ
۲۹۲-۱۳۳۹۰	اتمانزوته واپسی د احمد شاه معامله
۲۹۶-۱۳۳۹۴	د د پرو دوره
۳۰۱-۱۳۳۹۸	د سرحد او بیجرکه
۳۰۲-۵۰۱۱	د هزارې دوره
۳۰۶-۵۰۲۲	د هزارې نه واپسی
۳۰۷-۵۰۲۶	د ترنگزو حاجی صاحب او خدای خد متکاري
۳۰۸-۵۰۲۷	د خلیو مومندو دوره
۳۰۹-۵۰۲۹	ماننکانون باند، اورمر، خالصه
۳۱۰-۵۰۳۲	لاټ سره لیدل
۳۱۱-۵۰۳۵	د نوبار په تحصیل کنبی جلیسی

عنوان	دخونه
سموېي تحصيل کښې جليسي	۵۳۷-۵۳۵
د لوي جرگې اجلاس	۵۴۵-۵۴۸
زېږون د وزارت باغ چېل کښې باهر عامه کړنلاري:	۵۴۹
په دې کښې ..... زموږ کړنلاري	۵۵۰-۵۵۳
عامه کړنلاري او تشدد	۵۵۲-۵۵۳
وزارتي باغ چېل کښې	۵۵۴-۵۵۹
په باغ کې بندې	۵۵۹-۵۶۰
زېږون د پېښور په سړو او پښتېاب بنديز:	۵۶۵
په سړو زمانه بنديز- آل انډيا کانگرس .....:	۵۶۶-۵۷۰
سايبرمي چېل	۵۷۰-۵۷۳
بريلي چېل	۵۷۳-۵۷۷
د المورې چېل	۵۷۷-۵۷۹
رهاني	۵۸۱-۵۷۹
واردې ته تنگ	۵۷۹-۵۸۰
د خپل اولاد سره ملاقات	۵۸۰-۵۸۱
استخبارات او کانگرس ورکنگ کميټي	۵۸۱-۵۸۲
زويجې کښې	۵۸۲-۵۸۳
د نيف پور کانگرس	۵۸۳-۵۸۶

مستثنون	عنوان
۵۸۱-۵۸۶	دپښتنو په هکله غلط فهمی
۵۹۰-۵۹۱	وزارتونه
۵۹۳-۵۹۹	موندنې واوردا او سیوا کړام کښی
۵۹۷-۵۹۸	د کانگرس وزارتونه
۶۰۱-۶۰۲	بنارس، د پلي، گجرات، کاتیا واده
۶۰۳-۶۰۴	دهندوستان د مسلمانانو د پارچو فکر
۶۱۰-۶۱۱	د بلوچستان دور
۶۱۱۱	د خدایي خدمتکارو د ومبې وزارت:
۶۱۵-۶۱۶	زه او کاله .....
۶۱۹-۶۲۰	د خدایي خدمتکارو وزارت
۶۲۰-۶۲۱	زمونږ وزیران او پیرنکیان
۶۲۰-۶۲۱	د جواهر لال دور
۶۲۰-۶۲۱	د کاندهی جی دور
۶۲۰-۶۲۱	وزارتونه او خدایي خدمتکار
۶۲۰-۶۲۱	وزارتونه ماث شول
۶۲۵	د خدایي خدمتکارو وغړزی پرزی
۶۲۶-۶۲۷	اخر د ۱۹۴۲ کال ....
۶۲۷	قبایلوته د خدایي خدمتکارو وفدونه

ک

مخونه	عنوان
۶۶۷ - ۶۶۶	د هندوستان پريږدې دى تحريك
۶۸۴ - ۶۶۷	چاپرونه
۶۸۷ - ۶۸۲	د ډېمېټې ټنگ
۶۸۸ - ۶۸۷	زېږېدنه پښتون
۶۸۹	الېكشن، كېښت مشن، عبوري حكومت:
۶۹۵ - ۶۹۰	الېكشن
۶۹۶ - ۶۹۵	د آئين ساز اسمبلي مېبران
۶۹۸ - ۶۹۶	كرېس مشن
۷۰۰ - ۶۹۸	منجمله كنفرانس
۷۰۳ - ۷۰۰	كېښت مشن
۷۰۴ - ۷۰۳	د كاكړس صدارت
۷۰۵ - ۷۰۴	د جواهر لال بيان
۷۰۶ - ۷۰۵	د جواهر لال په بيان عكس العمل
۷۰۹ - ۷۰۶	انټېرم حكومت
۷۱۱ - ۷۰۹	قبائلي علاقې او جواهر لال
۷۱۱	تورېم
۷۱۵ - ۷۱۱	د مكنه ايجنسى
۷۱۸ - ۷۱۵	سر درياب

ل

مضمونه	عنوان
۷۲۰ - ۵۱۹	بجٹ پیش کول
۷۲۳ - ۷۲۰	دمونٹ بیٹن مشن
۷۲۵ - ۷۲۴	دایرکت اکشن اومساوات
۷۳۲ - ۷۳۵	زوبکار کنبی
۷۳۲	د تقسیم اعلان
۷۳۶ - ۷۳۲	دور کنگ کمیٹی اجلاس
۷۳۷ - ۷۳۶	د کانگرس اومونٹ بیٹن سازش
۷۴۰ - ۷۳۷	د کانگرس بی وفایی
۷۴۱	لوسٹونکو وروغو

شروع کوم په نامه دخدای چه بښونکی

او مهربان دی

زده د هسخر په اتمانزو نوئی کلی کښی په کال ۱۸۹۰ع کښی پیدا
 شویم . هغه وخت د پیدایش د ښتې د لیکلو رواج نه و او نه شوک په لیک
 ست پوهیدل . نو زه د پیداکېدو نښته چا لیکلې نه وه خو دا چه زه
 چه په کال ۱۸۹۰ع کښی پیدا شویم د دې نه وایم چه خدای دې زه
 وځښی ماته ویل چه « ستاد وروسته داکتر خان صاحب واده چه و نه
 ورسو کال ووی » او د داکتر صاحب واده په دسمبر ۱۹۰۱ع کښی شو
 وروسته زه وایم چه زه په ۱۸۹۰ع کښی پیدا شویم . زه د مور او پلار
 کښی زوی وم . د ټولونه مشر و نه و نه خو وده . ورپسې داکتر خان صاحب و
 دې بله خو وده بیا زه وم . د کشر اولاد سره قدرتی د مور او پلار مینه
 و نه وای او وده دېر خو وده او نیاز یې وای . زه د مور او پلار ته دېر گران وم
 و نه وای د هغوی داسی وجه د ټولونه مخکې زما مشر خو وده شو د بیا داکتر
 خان صاحب شهید شو . بیا می بله خو وده شو . زه د ټولونه وروسته
 وروسته پاتې شوم .

د اتانزو کلی د پېښور نه شل میله لیرې شمال ختیځ ته دهشتنه
 مینځ کښی د سوات او باجوړ د سیند په غاړه نور خانه ته پروت دی .
 زما تعلق محمد زې قبیلې سره دی او دهشتنیزه د ابا نونه راواخلو
 نوښاد پوره دی ، په دې کښی محمد زې آباد دي . دادې ښکلائی سره په
 او آباد ملک دی او داد پښتو د ورور ولی په تقسیم کښی نور وروڼه
 له پخپله خوښه را کړی و . زما نیا یوسف زی وه ، د صوابه د ورور غز کلي
 او نیکه مې محمد زې و چې دهشتنیز د اتانزو کلی و . نیکه مې لوی خان و
 قلمه تی خبره ده چې د محمد زو او یوسف زو شریک اولاد دېر لاتی
 قابل وي . جنګی یی د هلکانو نه زیاتی ذهینې وي . زما ورې نه
 ډاکتراني دي ، نورې نسی مې شوک ایم . ای ، شوک بی . ای ، دې
 لور مې ده هغه بی . ای . بی . تی . ده . یو کشر زوی مې عبدالجبار
 (زه ورته لالی وایم) د اکسفورډ ایم . ای ، دی . دوه مې نور زامن
 مشر عبدالغنی دی چې هغه مې د ترو کسټری د تعلیم د پاره امریکو
 لېږلی د خوجه زه فیرنکلیا نو په ۱۹۳۱ع کال کښی چېل ته ولېږلیم ، او زما جبار
 هم گډ وکړو نو هغه د پیسو د نشت په وجه تعلیم سر ته ونه رسولو او
 راغی . بل عبدالولی دی چې سینیر کیمبرج یی پاس کړو . دی دېر
 لاتی او قابل دی ، دی یو روپ په تعلیم له لار نه شو ولی چې زه جبار
 لارم نودی هم د تعلیم نه پاتی شو . عجیبه خبره ده چې زه هم شاه
 (STATE PRISONER) وم ، ډاکتر خان صاحب او قاضی صاحب

دهغوری بچولې د تعلیم د پاره وظيفه او د کور د پاره خرڅ وړ کولو او دا د
 شاهي (قیدی) (STATE PRISONER) سره رعایت نه دی دهغه قانونی حق دی
 نو زما امانوتی نه وړ کولو. زما یو زوی یوسف زی کړې ده، بل مومند کړې ده
 د نیم پارس (پارسنه) کړې ده. زما لور په کشمیری واده ده. زما خلو،
 سی، په یوسف وگېنې واده دي. دوه په ختکو کښې اولو ده په پنجاب کښې په
 بهالی واده ده. مونږ خپل اولاد په دولت پسی نه وړ کولو، په شرافت،
 بلیت، اولیاقت پسی یی وړ کولو. مونږ خپل اولاد بغیر دهغوی د خوبنسی
 اله نه وړ کولو

قول عشق بنکلی او بنیر ازده سیمه ده. د پخو وړ اتمانانو نه د
 سیند، په بله غلامچه د زور و بنار نېني نېنای راڅرگند شوي دي د دې زور
 سره د سېندنه پوری غاړه د شیخانو ډیری سره د کند هار اتمدیب.
 دوی نه خلکې نژدی دغه بنار ته یی پشکلا وکی دی. دانوم د برسنل و د کور
 لولو پوری تړلی دی. لوی تجارتی او عافتی مرکز و. داموجوده سیند چه اوس
 د دې و او شیخانو ډیری تر منځه بهیزي دا په هغه زمانه کښې د ډېری نه قبلې
 غوږي نه بهیدلو و دا قول زور و بنار تردی زور و پورې غزیدلی و.

د دې ځای اوسېدونکي پښتانه وو خو بودیست وو. بودایي مذهب
 د دې ځای نه د سنو او کلکت په لاره تبت او چین ته تللی او خور شوی دی
 اند د بله ممت خورمه مذهبی غونډه هم په دې ځای کښې شوې وه.
 د بنکاره شور آثارو دفن او صنعت نه معلومېږي چه په دې علا ته کښې

صنعت، تجارت، زراعت او علم د پوره ترقی کړې وه. د اېنار په اړه کې کله
سیاسي مېرمنه بلکې د ایشیا د زیاتو برخو تجارتی، صنعتی او علمي مېرمنه
د اتک او مارکلی په لاره یې دهندوستان سره، د سوات او کابل سره
په لاره یې د کشمیر او تبت او چین سره، د دیر او چترال او بلخ خشت او
په لاره یې د مېرمنې ایشیا اوله هغه ځایه یورپ سره، د کابل، کند هسام او سیمه
په لاره یې د ایران، عراق، ترکیې او شام سره تعلق لرله. د تجارتی مالونه
منډې وه، د علومو زانگوه.

زما مور د پوره زړه سواندي، پوهه، نیک سپرته او خوش خلقه وه.
زموږ د زمیندارۍ په لوی کور و. زموږ د پری خوا، مېنې ونې، هره لکه
په دخوا او شاغریبانان خلک په شمولو مستولې موندل کړه. اقلیل او
بېلې په روزنې تندي دهغوی سره ستړی مېشتی کول شولې او ماس ته
د کول او هر ماښام به یې د دوی د پاره بېله کتوی پخوله.

کورنۍ:

د مار پلار بهرام خان نوم و، د کلی خان و او په مشر خان مشهور و.
د نور و خانانو په شان نه و. په کلی کښې دده هومره جایه د دجانه و خور
نه ښکاریده لکه خان، پوه او وزیر لېښتون و، په چایي زیاتۍ نه کول او
مظلومان د بل چا زور زیاتی ته پرېښودل. که دده سره به چا زیاتی وکړه
به یې په صبر برداشت کولو او د بدل جذبه یې په زړه کښې نه ساتله.
تر پورانو ورسره د پریاتی کړی و دده وس کیده چه بدل ورنه واخلې.

په خاتې به يې د بېخېل بلکې احسان او ښېکړه به يې ور په برخه کوله . موخه گدا مره .
 په هېڅ کار او سره دوست سړی و . د سپر او زغم خاوند و . کله چې به حج يې
 تېر کوله مسافر اغلل چې هيڅوک به يې نه پېژندل پلار يې ور له پخپله دودۍ
 وروړله . نو کول به ور خور و بېخپله د دودۍ شکور راخستې و او د انکې
 پټې به يې په لاس کېښي راخستې و او ويل به يې د د خداي ميلمانه دي
 کار دي چې زه يې پخپله خدمت وکړم اکثر به داسې وشو چې ميلمانه
 دي . کښې شېبې و اغلل نو چې سحر به وروړله نو کړ چاي ور د نو خبر به يې
 ورو چې ميلمانه نشته . تللي دي او پرستې لي هم د خان سره وړي دود
 ورو چا نا نو په شان حاکم پرست نه و . د حاکمانو سره يې تعلق نه ساته
 نه يې د دوی خدمتونه کول . زما د نیکه هم دغه حال و . زما د نیکه
 سيف الله خان نوم و . کله چې فرنگيانو د بونير د نيولو په غرض په بونير حمله
 کړه او د سورتاري غزا وده نور خانان د فرنگي ملگري وو او سيف الله خان
 د قدام پرستي له ورغې دارنگي زما غورنيکه عبید الله خان بابا
 د دې اېمانه رک او منلي مشر و چې د هغه وخت د دواړو حاکم سلطان محمد خان طلائی د لاسه
 راوستی شو . د دواړو حکومت د عياشې پخپل قام د زده زياتی ، د کافي اختلافتو او جگړو
 په وجه ختم شو او د دوی نه وروسته د سکها نو حکومت راغی . د دواړو په واوريدل سکها
 د اړوندې شېبه په ښکېل ته ورتېدل او پښتانه يې سکها نو ته پرېښودل .

تاريخي پېر منظر:

يا هغه وخت چې کله بابر د پښتنو د بې وقوفۍ او خود غرضۍ او د ايرانيانو

د امداد اولمسون په وجه د ابراهيم اودی نه دهند بادشاهی تخت او
 تاج واخستو، شیر شاه سوري را پاڅېدو او د بابردنوي هايون
 د پښتنو حکومت بېرته واخستو. ديلي بي ونيو هايون وټېستيد او
 د ايران د بارتې پناه يوره او هلته ايرانيانو د پښتنو د کمزوري کېد
 موقع له مناتلی و.

شیر شاه د پښتنو جنده په کلکته ودروله او شیر شاه چه د ملک
 د آبادی له پاره د صنعت، تجارت او زراعت کومی منصوبې جوړې کړې
 په هغې د مغلو د اکبر پاچا نوم وشو. دا د اکبر د ماغ نه و. د شیر شاه د ماغ
 يا هغه وخت وچه کله په پښتنو د ايرانيانو حکومت وپښتانه به يې سپکا
 او سپک به يې کښل. په کښد هار کښي مير ويس خان نيکه راپورته شو پښت
 د ايران د غلامی نه آزاد کړل او د پښتنو بيرغ يې په اصفهان ودروله.
 هغه وخت وچه پښتانه داس افشار ريزم پز کړی و. چه نادر افشار
 شو نو د پښتنو لويه جرگه په کښد هار کښي راغونډه شوه او د دې غورځوړو
 يې احمد شاه بابا په مشرۍ دعا، خير وکړه.

احمد شاه بابا راپورته شو ايرانيانو ته يې شکست ورکړ او د پښتنو
 بنيادي کېښېدو. يوازي پښتونخوا نه بلکه ټول هندوستان يې د هغه
 د مغلي حکومت د ظلمونو نه خلاص کړو. دې وخت کښي انگرېزان هند
 له نوي راغلي وو چه احمد شاه بابا ديلي واخست نو د انگرېزانو د ټک ودر
 خبر شو او اراده يې وکړه چه انگرېزان هم دهندوستان نه وباسم. انگرې

په دې پوښوال د ايران د بارتې لي سفیر و لېږلو او ايرانيان يې راپورته
 کړل چه په افغانستان حمله وکړي . احمد شاه بابا چه د دې سازش نه خبر
 شو د اکملريانو د خنيوتي کاري پرېښود او په مخه افغانستان ته را روان شو
 بېلگه ته راورسېد د حېلم د سيند په غاړه ودرېدو او د پښتون قول خپلونه
 کړل چې ويېږي دې هغو ته يې وريل چه له دې خايه تر اوردې ياب پوځي ستاسو
 د پښتنو د دې ويا دغه وخت وچه د د رانو د غياشي . بې تدبير چه په
 د ننه ورزېږي . کورني اختلافونه او جنگونه په سبب پښتانه دومره پرېوتل
 کيدل و چې . سلکمانو د مقابلې نه وو . هغه د پلار نيکه گټې خوږه پرده خپله
 د نوي سلکمانو لاندې کړه او په دوي کښې دومره ځواک نه و چه خپله خاوره
 د سوريې ښکېل او غيوت کړي وې . د سلکمانو د زور او ظلم په مقابلې کښې
 د سوريې اورچيت کړي وې او د پښتون غارت او عظمت يې د دې ظلم نه بچ کړي
 د سوريې د پرتلا لمانه حکومت و زمانه دموردار چه نيکه محمد دين خان
 د سوريې نه دا خبره کوله چه يوه ورځ زه د شولگري نه رانم او په سيند راپورې
 کړ چه په دې کسې يو سلکمان راشي ماته يې اشارت وکړو چه راوگرځه او ما په شا
 کړي باسه . محمد دين نيکه ورته ووي چه زه ناباري يم خو سلکمانو د جبرور کړي
 دې او چه سلکمان په شار اسور کړي دي او دا وېو مينځ ته رسيد لي فوټوپونه
 کړي دي اسر کړي دي او بېو په مينځ کښې غورځولي دي او دې ترې تلې دي .
 دهغه د وسان دهغه نه په سيد احمد بريلوې او اسماعيل شهيد
 د دوي يعني په پښتون باندې تلک او غيوت کوي او د سلکمانو د مقابلې د پلار

د پښتونخوا وړې ته راځي . دهغه وخت د حکومت افغانستان له لور
 دده سره مرسته ونه شوه بلکه ياد محمد خان له خوا ورته د جگړه وړ
 لکه څنگه چې د پښتون د دې نه يې چارستې نه خوړلې دي .
 روان شوي يا محمد سيد او يادې پښتانه
 سيد له پښتو وړې ته راځي پر دغه د کابله

د دې علاقه د پښتون همدې دې د سيد صاحب سره وه . د ده غوښتنه
 چې ملک کښې نه اچيت نافذ کړي او د شې عي قانون سره سم د خور او لور او
 کړي او په ميراث کښې بېخوله هر شې عي برخه ورکړي او ځينې غلطه
 رواج اصلاح کړي . په خانانو او ملايانو د دې خبرو بدل اثر ونيو شول
 بي جوړ کړو چې يو سکله لاندې او بل سکله راځي . د پښتون او مسلمانان
 همدې د ژانري دوه بې فتوا وگولوله . په پښتون کښې قومي او سياسي
 نه نو د بېرلوې صاحب او دده دولې په ضد راپورته شول خدې و
 اوڅه يې په اباسيند هلاکې ته پورې ويستل . د هزارې ځينې مسلمانان
 په ځای د دې چې د بېرلوې صاحب مرسته وکړي سکله نوته يې
 وکړه سکله راغلل او باقيمانده هلته د سکله نوته لاس ته راغله
 سيد صاحب او اسماعيل صاحب بالا کوټ کښې شهيدان
 شومره د افسوس خبره ده چې سيد صاحب د پښتون په پښتو
 وکړو او بلې ننګه پښتون دوی سره ننګ ونه کړو . چې سيد
 سکله ان د پښتون د خاورې نه وايستل نو د افغانستان

سید صاحب ته وویل چه اوس داملك موثرته پرېز ده .

ته داسې وه چه د تمكال ارباب بھرام خان چه د سید صاحب
 به یلې و هغه به کال په کال د روژې په میاشت کښې بولی ته تللو د قرآن
 پال ختم او زینچ به یې هلته د سید صاحب سره کولې . پخوا د حمل و نقل
 دسې یې نه شوې ، په اسونو روان و چه کوجرانوالی له راغلی دی نو تېری
 شوی دی په لاره کښې کوهی و ښځې ورسره او بوله راغلي وې دی چه
 کوهی ته ورز دي شونو د لاس په اشارې د ښځونه او به وغوښتي چه
 دې ښځونکې دک کړل نورې توی لارې او دوه ښځې پاتې شوې نوده له
 یې او به یو بې ، چه ده له یې او به ورکړې نو په ژر راشوې او ورته یې وویل
 چه موږ پېښنی یو اوسکھانو په زوره راوستی یو او دوه دوه پچی موهم
 پیدا شوې دي . ارباب چه برلی ته ورسېد و نو هغه دېر زهیر ووه سید صاحب
 زه پېښنه وکړه . چه داته ولې زه پېښې . هغه ورته د کوجرانوالی د اتوله واته
 بیان کړه . نو سید صاحب د جمعې په ورځ په منبر و خوت د اقصیې بیان کړه او
 جهاد اعلان یې وکړو . زه دلته تاریخ نه بیانوم صرف دا خبره ښکاره کوم چه
 د دې څه وجه ، چه پېښتو لوی لوی حکومتونه جوړولی شول خوتینکولی یې
 نه شول د دې وجه دا وه چه په پېښتو کښې اجتماعي ژوند ، قومیت او اتفاق نه
 و ، که څه هم پېښتو کښې به داسې وخت په وخت لوی لوی اوقابل سیاستدانان
 پیدا شول د دې لوی سلطنتونو به یې قایم کړل خو کله به چه ده سر په کفن کښې
 و لغبتو په بان کسانو کښې به یې د قامولی مینه او اتفاق او د اهلیت جذبېده

د دولت او اقتدار گتلو د پاره به یو بل ته اړم شول. په عوامو کښې به هم د قامو د
احساس نه وچه مشران یې غلشي لاری ته نه پرېښودلی یا یې خور غرنه او نا پوه
مشرانو له موقع نه وړکولی. په پوهو، لایقو، بی غرضو او خد متکارو مشرانو اغوندل
او خپل حکومت یې ټینګ ساتلی. په عوامو کښې د قامو د اوسیت د جبهه
د لښتوالي له امله به په دوی د خور غرضو مشرانو اثر و شو او بی اتفاقی او ځانه چټکي
به عامه شوه خپل طاقت به یې پخپلو کښې یو په بل ختم کړو. د ښمنان خور به د موقع
په جمع ناست ورو موقع به یې ورونده بادشاهی او حکمت به یې ورونده واده
دوی به یې غرونه و شول. د ښمنانو به د دوی په آباد و مني چرچې شریک
کړې او دوی به غرونو د غونو کښې سر و هلی در په در که خپل خوجیه به یې
توبه قبوله شوه او د خدای رحم به پرې و شو لایق او پوه سړي به پکښې پیل
بیا به یې د ښمنان له وڅنډه و شول اوله نوي سره به یې په آبادی کړې پورې کړ
د ساکنانو پس د پورنکیانو د ورواغی په پورنکی خپله خور د ښمنانو د
راغلی ورو. ولی دا ورته معلومه وه چه دهندوستان د تاریخي ټولې حملې د قلم
شوی دی. اور خپل برطانوی هندوستان سلطنت د ساتلو د پاره هغه د
خاورې ته راپورې و تلو چه په هغه دره لار او سیند و نو قبضه و کړی
کو مو د بېرته حملې شوی دی.

د فوجي حکمت عملی نه علاوه هغه دوی سیمې سیاسي حالاتو ته هر توره
هغه ولیدل چه دلته هم هغه پالیسي روانه وه کومه چه د هغه نه مخکښې مختل
حاکمانو آزمايلى وه. حقیقت دادی چه کله مغلود پښتنو سره جنگلو و کړل

کله شمس شاه کبر د پښتون د لاسه اول په خيبر بيا به په کمر په او په آخره چه لي کله
 د بندي په کړا کړ کښي دخپل پوځ سره سره دخپل لوي وزير بير بل هم مړ شونږ بيا
 کبر راغی پښتو ته د اباسين نه پورته کي د اټک قلاع جوړه کړه . سره دخپلو وزير
 کښي است چه په دی خبره سوچ وکړي چه پښتون خوي په جنگ ونه وخلي شو
 من بهي پر ووه وسله وهي . چنانچه د دې غور او فکر نه پس په دی نتیجه ورسېد
 پښتون د د خاصيت لوي پوښتون من حيث القوم مسلمان دي او د اسلام
 د لوي عقيدت لوي . دوه انساني کمزوري ايمن دولت سره مينه لري . نو د دې
 د نا کښي هغه يوه داسي پاليسي وضع کړه چه داسي عالمان . ملايان او پيران پيدا
 کړي چه دهغوی په ذريعه د اسلام د خاډه . دلاندي خپل سياسي غرضونه سرکړي
 د پښتو دنياوي مشران . ملکان او خانان د دولت او نوکرو په زور په بيعه
 وخلي . په دی سلسله کښي مونږ وکتل چه دا خون د پړاو هغه په شان نورو
 د ديني مشران د مغلو په وينا اوښودنه د پښتو د قامي او ولسي تحريک د مخ نيوي
 پارچه د پير روښان غوندي باعماله عالمه او سوچه مسلمان باندی د مغلو د پارچه کښي

فتوی و وکتولی

پيرنگي د وليدل چه همدغه پاليسي د مغلو نه پس د رانیا نو خپله کړه او
 دهغوی نه په ورثت کښي سکھانو ته پاتې شوه . پيرنگي چونکله د شلمی صدی د تعليم
 یافته او ساينسي دور پيداوار وو نو دهم دشه شاه اکبر هغه مجرب نه سمه خپله کړه
 او کونښښ لي داوو چه يوخوا د پښتو ديني مشران دخپل سياسي غرض د پارچه
 استعمال کړي اول خوا دهغوی دنياوي مشران په دولت او منصوبو نواخلي . ولي دې

د تعجب خبره داده چه هغه اسلام چه کوم مغل مسلمان دخپل مسلمان وروږ د غلامانو
د پاره استعمالولو هم هغه اسلام نن دی ایان خرڅو ملایانو، عالمانو او پښتو د کافرو
پیرنګی د سیاسي اغراضو او مقاصد د پاره استعمالوو.

د پښتنو څو یونه او دوو دونه:

سره د دې کله چه فرنگي راغی زما ارشی چه په پښتنه کښی دیر ښه نه ده
څو یونه او خصلتونه لا موجود وو په دغو غوږه خان ورته بد ښکاره په دغه وروږ
عزیز ولی به یی ښه پالنه یو په بل اعتماد و په یوه بل به یی ټنګ کوم. راشه
وړه مینه محبت وکه دیو بل سره یی څه اختلاف هم نه په سپکه به یی نه پیدایږي
داسی نه وکله دا اوس په خوله یوه او په زړه بله ژوند بالکل ساده اړین شل
په ناسته ولاړه کښی دېر ټیټه پیټه نه وه. جامې ساده او دوو طرح جوړه
د خپل وطن شپه خامتایی د بل په اتلس نه ورکوله دخامتایی لویي ساتی
کمیښونه او پرتوگونه به یی اغوستل، دوو طرح جوړی پښې او خپلې به یی
پښو کولی، توپي او دخامتایی پکړی به یی په سر ولې. ښځو به در ګڼنه خاتونه
او مشر وښې پرتوگونه یی اغوستل. خوراک هم ساده و ساده خوراک په وجه د
محتونه ښه وو دوسره کمزوری نه وو. مسالې نه وې، چایي نه وې، سود کول
شراب خښل او زنایي دېر بد کمنل که به پوه شول چه څوک د اکا روڼه کوی نو
سره به چا خپلوی نه کوله، خور، لور به چانه ورکوله. اخلاقاً دوسره پریوتی نه
اوس چه دی. د چا چه به زور ورمېلمه راغی نو چکرک به یی ورله حلال کړو.

دکه بینور و ابلی جوړه کړه ، دغواوو، مېښو زېر غوری به وو . سړې سړې پټې
 پر سیدلی خمیره دودۍ به وې . مازیکر به په بت دجوارو نینې کېدلې کور
 به وو . سړه خاوره . په دودۍ کېنې به دامیر او غریب فرق نه و . ټولو به په
 یو تالی او یو خای کېنې دودۍ خورله . څرنگه چې پوښاک او خوراک ساده وو
 دغسې دناستی خایونه او کورونه هم ساده وو . یوه لویه کوټه به وه ټول کور به نه
 به یو خای و ، کپدل اوچه میلنه به راغی نو دکلي په شریکه حجه کېنې به
 شمللا ستوداڅو خلکو کورونه په دغه شان وو اوچه کوم سړی په دوی کېنې لوی
 سړی و یا به خان و نو دغه به کور کېنې به دکوټې سره یو خای یو مند و او دپوټې
 او د مېلنو دپاره به بېله حجه هم وه . دا اوچتې اوچتې ماتی او سپینې
 سپینې بکلی نه وې خو هغه خوشحالی او آسودګي چې په هغه ساده ژوند کېنې
 نه نن . په دې بنگاو بنگاو بنگاو کېنې او په دې خونډ ورو خورا کونو کېنې او دوی چې
 کېنې نشته نه پرته وو ، نراوښخي په بدن سالم او تکره وو . جنیکو او هلکانو
 یو خای لوی لوی لوی لوی به وو دشپې تر ناوخته به یې لوبې کولې ، یو بل ته
 به یې دڅوړه او ورو پر نظر کتل ، اخلاقاً دپراوچت وو . دلو بود پر رواج و قسم
 قسم لوبې به وې . دلېستونو په لوبو کېنې دهر قسم پکیتس (سپورت) خیال ساتلی
 دی وو . دمنځو خیال پکېنې و . دبار اوچتولو او ورلو خیال پکېنې و ، دساخستلو
 خیال پکېنې و ، دشپې کرخېدلو په شپه کېنې دځان پټولو دمخالف فریق
 داتوار خیال پکېنې و . او همدل وجهه چې ددوی صحتونه ښه او دپربنایسته
 وو . اکوچه لوبو کېنې به دریم کړی نه وو ، مګر بیا هم لوبغاړو به یو بل سره ټکی نه کوله .

د پیرنگی اثرات:

د پیرنگی دراتونو وړاندې د پښتو د تعلیم څه خاص انتظام نه و. به تعلیم نه کاوه صرف د ملايانو زامنو به د لمانځه، اوداسه، روژې، سهېالي حج او قرباني، زکات او صدقاتو او د دغه شان مسئلو تعلیم کولو د اهم دامتو له پاره لوستل به يې زده و. ليکل به يې نه وزده او د دغه تعلیم طریقه هم دغه وه چې ملا صاحب به په جماعت کښې ناست و د امامت سره به يې هلکانونه دس هم ورکاوه. مور او پلار به چې وغوښتل چې پخپل اولاد تعلیم وکړي نو جماعت له به يې بوتلو او د ملا صاحب سره به يې په سبق کښيناوه. ملا صاحب به ورته سپارډ شروع کړه. مور او پلار به يې دخپل وس سره سمه شپږم وروېشله او چې یوه سپارډ به خلاصه شوه نو ملا صاحب له به يې بشکړان و او د بلې په شروع کښې نه بيا شیریني و ویشلې شوه. د ملا صاحب د تعلیم وړک به بدل کښې څه خاصه تنخوانه وه، د استادانو به دخپلو شاګردانو سره د پوهانو په څېر و. دخپلو څو په شان به يې کښل. شاګردانو هم استاد د پلار نه کم نه کښله. استاد به د سبق معنا شاګردانو ته نه بنور له هغوی غریبان څه ملامت و هغوی يې پخپله هم په معنی نه پوهېدل نو شاګردانو ته به يې څه بنور له یو مونږ د جماعت اخوان هلکانونه سبق بنور لو. یو هلک ته به يې چې سبق و نو ورته به غصه شو ورته وویل «ان الذین کنوا خربشویه» نو شاګردو «ان الذین کنوا خربشویه» دا چې مونږ واورېدل نو دې سر و خندل هغه شاګرد ته به غصه شو، مونږ ورته ووی چې ددې هلک څه قصور دی

خه والي هغري هم والي .

پيړنكيانو دهندوستان دخلكو دتعليم دپاره په نوي طريقه سكلونه جوړ كړي .
 ددې دپاره په تش په نامه دكسې درجي سكلونه جوړ كړي وو .
 چيونه به په يونيم لوي كلي كښي پرايمري (ابتدائي) سكل و . په هغې كښي هم
 خه دومره ملكان نه داخلېدل . نوره هندوستان له بي ابتدائي تعليم په مورني
 ژبه كښي يې دكولو خويو پښتون بلدقسمته قام له بي تعليم په پوردي ژبه كښي
 دركولو . ددې دپاسه يې ملايان ورپسي اوسولي وو چه كه داقام تعليم وكړي
 ستاسوقدر بركم شي او بازار به موسورشې بيدارشي چه دپښتونچي نه
 علم نه كوي . ملايان به پرايكنده كوله چه پښتو دونه شي ژبه ده او دوزخ
 كښي به پښتو ويلى شي . د ملا صاحب نه هېچا داپوښتنه نه كوله چه ملكه ته
 د دوزخ نه كه داغلي يې او كوم دوزخي داخبري تاته رسولي دي . ملايانو به داهم
 بل چه خرك دملسي سبق ووايي نو اووه پيړي يې په دوزخ كېږي او دا
 مسئله به يې ويلي :

سبق دملهي وي   دپاره دپيسي وي
 جنت كښي به يې خاي نه وي   په دوزخ كښي كېږي

ملايانو خو خلك د انگريز په سكلونو كښي دتعليم نه منع كول خو پخپله يې
 هم هېڅ نظام نه كولو او عجيبه خبره خوراده چه ملايانو دين په نامه خلك
 له علمه پان كول ، حالانكه اسلام داسي دين دى چه علم يې پرنه اوښتو
 فرزند كړي دي خوموند داسي بلدقسمته قوم يو چه داسلام په نامه دعلم نه

پاتی شو همل وجوهات و وچه پښتانه دتولې دیا دقومونونه په علم کښی
وروسته پاتی شول او نتیجه یی داسوه چه یوازې علم چه هر څه کښی د دنیا
نه وروسته پاتی شو او خوره د اشموس خبره ده چه یو وخت د پښتانه
د دنیا دخلکو دپاره د علم په کوزو د لته په هغه وخت کښی چه یو روپ دانسانیت
دتور دورنه پیریده د پښتنو په دی خاوره لوی لوی درسگاهي او یونیورسیتی
وې چه چاپېره ملکونه یی د علم په رناروښانه کول.

د لیرې لیرې وطنونو نه به خلک د علم د زده کړې دپاره زه وښ و لږ ته
راتلل او د اسلام په نوم نن د دنیا دتولوقومونو نه په علم کښی وروسته پاتی
کړی شول.

زما دمور او پلار اولاد نه پانېده نو دوی په ډېر و زیار تونو، بابا کاکا
ملا یانو باندې کړ خدای وو، هغوی ورته ویلي وو چه خدای پاک به دوی
درکړی او چه زوی مو وشی نو غوربه یی سوری کوی او د سر و زړ و د الو
به پکښی اچوی او بل به تر او و کالو پوری کال په کال د سپینو زرو او پی
ورته په غاړه کښی اچوی او چه د او و کالو پور د شی نوبیا به ترې دا او دوی
د والی و باسني او د خدای په رضا به یی ورکوی.

زمانیاز بین توب:

زه دمور پلار کشری زوی وم او کشری اولاد په مور پلار دې کړ
وي او ورسره یی ډېره مینه او محبت وي او ناز بین وي، زه هم مور
پلار ته ډېر ناز بین وم او زما دې ناز بین توب ماته هم ډېر نقصان و

و او زده و ورته بی دیر تکلیف و زکونی و . ماچه به وریل که دزی به منل خوسنه
 اوکه به بی منل او ده منلو به نه و نوزده به بیایه حکمه و غه بدم اوچه چغو چغو به
 می شریال ایتو خشی پوری به می شریال او و غه بدم چه خوسه زما صور زما خیر
 منلی نه و ده و غه شان قله و رخی به می به . منلی داریه چانه وریل
 به به نه و ده به لویه اوکه به بی راته وریل نو ما منله قله . اکثر به به دی غه و
 که چسب او را مستو کی خوبه شوی . دشب پی او و رخی به نا ارامه و م . مور
 به می غم دخانه به نا ارامه کنی و ده . شسپه او و رخی به می پری خپله زانگو
 نکوله اوچه مور به می دیره مستو کی او تنگه شوده او خد مسکاده به بی راته
 نکوله کسینوله نو ما به چغی کنی نو هغه به راغله شسپه او و رخی می هغه
 ارامه کنی و ده او زما زانگو به بی زانکوله . هغی به راته وریل چه به خیمه
 ازده دتی به خه مصیبت کینی اچولی به چه لویه شسپه دینه اخواشیم
 رته بیایه چغی کنی ارامه مانه پری دتی . نو ما به ورته وریل چه زده خه و کم
 به خورند بزم .

زمنونه به دیره غله کپله کند وان به یک و وچه نوی غله به راو کپله
 بیایه مو هغه زده غله خچوله . ز منونه داور به د یزدان او کیو سنگ هتی
 زده دا دوا و ورته ورمابه قوله و رخی ددی کند و انونه غله دتی هتی ته
 زانکوله . به هغه وخت کینی به به هتو کینی ددی قسم خیز و نه نه وریل که من بی
 چه مو تن وینو زیات نه زیات به پکینی اصلوکه . غوزان چغی او منچی
 وری او ما سپین نه پس به بی باقینان او پلوری تلوی مور به راله دوه

دسې ځله په ورځ کښې په جولي کښې غله را کوله لیکن په هغې به زواتلې
 چېرته وه اکثر به یې دهغې نه په پټه دالې د کندنو نه هم وړې او اتل به یې
 چې مور به یې اخوادي خواشود نو ما به په یوه منډه همتی رتختان پیاوړ
 کله نا کله چې به د مور راته فکر شو نو آواز به یې را باندي وکړه چې نه به چې
 او ما پښتوله منډه زور ورکړه لیکن ددی نه زیاتې به یې راته څه ویل نه . زه مور
 مور ته د پکړان او ناز بڼ ووم . زه خو خپل سود او زیان ښو او بد ورسره
 پوهېدم او داخو ماسره مور ښه نه کول ځکه دې کار په ما کښې دغلان او
 پیدا کاوه . زما مور له په کارو چې زه یې ددې عمل نه منع کولی او نه وای
 پوهولی چې بچیه دا کار خو بد دی او ته باید دا بد کار ونه کړې ته چې څه
 غواړې هغه خو زه درکوم . زه یې باید پوه کړم وای او ددې باید عمل نه
 توبه کار کړی وای ځکه د مور غېږ خو د انسان اوله اوږدېده مه مه مله
 ولې راته کیسه کوله چې زه په لندن کښې سهار دخپله مکانه راووت
 چې کورم نو یوه ډېره ښکلې منډه دوی نه را پر یوتې ده یو ماشوم هلته را
 دی ما ورته اشاره وکړه چې واخله (Take it) نو هغه راته گوت . و خو خول
 نه دا زمانه ده (so it is not in time) هغه خو ماشوم و دا ورته چا ښو

لاؤ ؟ دا ورته مور .

په ماشوم والي کښې چې څه عادتونه په چوکښې پیدا شې نو چې بیا غټ
 نو هم پکښې وي او په ډېره مشکله دهغو بدو عادتونو نه خلاصید . ی شې
 زه چې به د شپې د مور سره اوږد ووم نو په شپه کښې به چې را ویښې

مویه حی و ژړل اوچه نه به چپ کېدم نوموړه راته ویل چه هغه دی (بو) ،
 راغی هغه دی (پیری) راغی نو د ازما په ذهن کښی تر اوسه پوری د (بو) ،
 ورا پورې د او پورې رته ده حالانکه چه زه په دې خبره پوه نه چه نه (بو) شته
 و نه بل شته . زه مونږ یوه لویه کوټه ورو . مونږ ټول به په هغې کښی خپل استو
 زه به ایسته لوی وم خو یوازې خپل استی نه شوم . ده ورته به خپل استم خلک
 به زه به یوازې م نویه ماڅپه لکه زه چه بیا بنارته د سبق له پاره اړوم نوچه بابا به می بنارته
 راغی به صد اختر و خلک بیا د هغه مه به خپل استم .

د قصو د پر شو کمن وم او داسی ذهن می وچه هر قسم او بڼه ده اولنډه
 قصه به می د چا نه واورېده بیا به هغه زما زده ووه . ماته اوس قسم دما شوم
 توب قصی یارې دي .

زه مونږ په کوټه کښی یوه دوکانچه اخوړده او د دې دوکانچې په
 پنج کښی به موی ورو په هغه به هسه پخلی کېده او هه به بی کوټه تودوله د دې
 غوړو یوې خړاته به پوزکي غوړېدلې وولیمڅي به پرې د پاڅه پراته ورو یوې خړه
 به زمانه ناستی وی او بلې خواته به نارینه کښی ناستل . چه د دودې وخت
 به شوم نور زمانه به مونږ ته دودې واچوله او چه مونږ به خوړله نو بیا به
 هغه یی خوړه . په هغه وخت کښی نارینه و د زمانه دوسره دودې نه خوړه
 نو د اوسه معیوب کار ښکارېده او ښخو هم د نارینه وسره دودې نه خوړه
 چه شوم کښی به مونږ اکثر غټی وریچې خوړلې . هغه زمانه کښی چا پی نه وې
 سحر وختی به چه پاڅېد و نو وریچې به تیارې وې هغه به مو خوړې . دې

وريجوسه به موسوچه غوری، اچار، شربت اوکله قورت خورل... په اوکله
کښی به چه سهار پاخېد و نو اکثر به موپه مستو شکره واچوله. دجوان
سره دودۍ به موپه مستو کښی ماته کړه و به موخوره. اوچه کله به سبق
تام نوموړ به راله دغموپه دودۍ کوچ او شکره پورې کړل او هغه به موپه
خورل. لیکن دا خوراک د عامو پښتنو نه و دادغو خلکو وچه خاناک و.
غریبانانو به سره دودۍ او شلو مېې خورلې.

زما د مور به د مېښو ساتلو د پر شوق و اکثر به یې خپله دغې خسمانه کوله او اکثر به
وتې خپل لاس وانه اچول او به تاوه بډی ولې جوړوله. دها سپښین به یې ماته پیروزی او شکره
راکول. بلخې به پیروي باندې د پری مینې دې چاله یې نه و کړې او پری خپه کېږي، ولې چه به
به کوچکښی نقصان اخي خوند و ته مانې مېن وم او ماله به یې راکول او به د مور چه به هوشی پخوله غور
وگېل. نوماله به یې راکاوه اوکله زده به نه وم راله به یې ساته. چکله به مې دپلا بهن دودۍ خورلېه اوچې
پوخ کړې و نه چه چاله به یې هلاک وړکاوو خوبابا به مې ماله خپله برخه هم راکړه.

زموږ ددې کتې ته زموږ د یو ټکلی منا هم و او ورته یوه دیوچه به پې کښی د بستو ټکلی
زموږ به دې کتې ته کښی لوی کتل و ا هم و چه به یو کښی به جوار او به یو کښی غنم وو پدې کتې کښی به
چه به یو کښی و چې پدې کښی د پدې کښی شکره اوکله و اوږه، مړچکې به پدې و او هکله خومانوسه به د غور و
چه د روزی میا به د غله زموږ د پدې مالک او د پدې به د مور به د کتې پښتمنې کښی کیرا شېر به
هغه به د پرخوند ناو او د پښتمنې بلې رغنه پدې کتې هغه پیور زما د پرخون و او د پدې داسر به د پرخون
وم روزی په مانه او پدې خورکې پدې دخاله به مې د شپه ول چه ماته پښتمنې ته پاخوړی زده به
نه پاخېد م مو به مې ول چه موند تا کښېن و او ته نه راوېښېږي بیره خلی او ویل شي. زه به یې په
پاخولم او چکله به یې پاخولم نوچه حربه راوېښ شوم نو د پدې لویه ژباړه اوکله لا به مې جوړه کړه.

سکول ته تک او هغه وخت

ابتدائی تعلیم . د پېښور سکول - د کلي ماحول ، مشن های سکول
 زما استاد کورم حبيب اختر و نه او ميلې ، د امامانو مياشت
 کلي ټلويغی ، سخات خيرات ، يوه
 لطيفه ، واده بنادي
 ديوي پغلې
 قصه

ابتدائی تعلیم:

دخترش قسمتی نہ رہا پلاز سرہ ددی چہ متقی مسلمان و خوشنکودہ
 سہی و صفہ دملایانو دپراپکندی ہیچ پروا ونہ کیرہ او موونہ دواوہ وروونہ یی
 بہ سکول کنبی داخل کیرہ . پلازمی زہ او محبت خان چہ زما دکشہ ترہ زورنی و او
 زما ہونہ یی و او پلازمی مرسونی و دکلی بہ جانت کنبی داسماعیل استاذ نہ
 سبق تہ کنبینورہ . زما دسبق بہ ناستہ زما موسی او پلازمی دپرخوشحال شمول
 دپری شیرینی یی و ویشلی . داسماعیل استاذ نہ می توان ختم کیرہ . موسی
 پلازمی دپرخوشحالی و کیرہ شیرینی یی و ویشلہ او استاذ لہ یی دپرو شکرانہ
 و کرکہ خورہ پتران پورہ نہ شوم زمونہ کلی کنبی یو پرا میری سکول و خورما
 و شہ و ویرخان صاحب دغہ وخت کنبی دپینور بہ سکول کنبی سبق و یلو
 صفہ دسبق دپارہ پینور تہ بوتلم او بہ صفہ سکول کنبی یی زہ ہمہ دہ اخل کیرہ
 دہ پکنبی سبق و یلو و یی چہ بہ دغہ وخت کنبی دکلو حالت دپرخراب . و پری
 جنبی . دپنہی اتر کنبی و یی . جنگونہ او قتلونہ و ددہ و غور دغوری
 مقدمی و یی .

دپینور سکول:

دغورہ چو کنبی پرنکیانو د (جگہ سیستم) بہ نامہ دپینور بہ کیرہ

چهار و کینی لاس و هلو د پاره یو مخصوص نظام جاری کړی و چې د پښتنو
د دواړو اړخو قوامی جبر کړه په سهولت خور. اکثر به یې گناه خالق قید شو او که مکان
په خلاص شو او نارینه خوړه یې دوه چه ازموښه پنځی یې هم چیرته راوړنکلی
چې ملکات ښی دېر کمره یې و او د اقول دې چې کی سیستم نظام پیدا
کړی و. انصاف نه و. یو شه ایف سړی د پاره د لاسه ژوند د پړوان و
لاندې به. سی ما حوال کښی کلی کښی یا ټی شوی رای نور مالګی په کات
کښی به. دهه مالګه شوی رای. ماته په دی تلو کښی که یو حرف نه فایده
وړسېده. وړل خوامی تعلیمی تازان وکړه نو. د پراړی پوری تعلیم
دې سوال کښی وکړه ماته د پښور د سکول نه د خپل کلی سکول ښه
خفه چه د تیمم نه یو خر په دواړو کښی اردو و خوریه اتها تر و کښی به
سکول ستاد پښتون و موند به یې په پښتو باندې پوهولی شو او
په پښور کښی د سکول استاد د پنجاب و. هغه له پښتونه ورتله او یو
نویز کلس اووه کلن ماشوم ته دا پوه کړانه شی چه په یو وخت هر پر دی وښه
زده کړی و. په هغه ژبه کښی علم زده کړی. بله داوه چه په پښور کښی زده
د اقر صاحب سره وم او د اقر صاحب پخپله هم د لوبوسه شوق و او زده
نیم د لوبه نه منع کولم او د ماشومانو خو تعلیم اوسبق ته دده نه لکړی د لوبوسه
شوق له یې. زما هم سبق ته دېره دده نه لکېد او د لوبوسه هم می شوق و په سکول
کښی به د فېل او کوکت لوبې کېدې. د اقر صاحب د لکه ټی د تیمم کپستان و.
زده به لوبو کښی دنور و نه وړاندې وم. زما په وړاندې کښی د لوبوسه هم دېر

شوق و . به کلي کښی چه به وم مور به می به غوگره ساتلم چه سین له لار نه شتم
 هسی نه چه سیند می یوسی مابه می دمور سترگی خار لې چه موقع به می بیا
 موند ه نو په منډه به سیند ته لارم . دمور اندېښنه می بی حایه نه دوه زه
 دوه کور ته سیند وری وم او دواړه کور ته به د سیند په غاړه څوک ولاړ و زه به
 بی وکښلم . زه چه په میونیسپل پور د سکول کښی وم زما په مډسه کښی د حضور
 خالق د بچو سره تعلق پیدا شو اولوبی به می ور په کولی چا چه به د مډسه سی منډ
 کوله او خلکو به ور ته بڼکیان او چوپریان لیل او خلکو به زه د دوی سره د لوبو نه منع
 کولم خوزه نه منع کېد م نو په دې وجه به بی ماته هم ښه نه کتل خو ما د دې پور
 نه کوله . د داکتر صاحب د خلکو سره راشه د شنه هم دې ووه ماته به بی توجه نه و
 چه امتحان ته به میاشت دوه پاتې شوې نو هله به داکتر صاحب پخپله هر
 کوشش شروع کړو او په مابه بی هم زور و لکولو . د دغی میاشته بی دوو
 کوشش خوبه زه په امتحان کښی پاس شوم خو کمزوری به وم .

د داکتر صاحب ناسته ولاړه په دې وخت کښی د دوه مسره د غلام
 سرور خان د تڼکال ارباب جمعه خان ، د چارې سدی پر دل خات او د قاه
 خپلویا محمد زمان سره ووه . دوی په مابه پر مهربانی او شفقت لرلواو
 د دوی دېر قدر او عزت کولو . دغه شان د ښار شیخ صاحب او حافظ
 زرگر او بشیر زرگر سره بی هم ښه تعلقات وو . ثمین جان خان زما د سکول
 ملگری و خردی زما نه یو جماعت مخکښی و او د دغه وخت نه زما او دده پا
 کگری شوې ده . دی د غلام سرور خان په سر پرستی کښی و . زما او

علاقه مینه او محبت د وروکوالي نه تر موکه پورې و. زما وروځان صاحب چه کله
سم جاعت پاس کړو کلي ته راغی او زه یی دخان سره کلي ته راوستم او د چوټي
خمسو ټیټو په ټیټو کښی یی د کلی په مده سه کښی داخل کړم مصر به مده سپی له تلم
مازگیر به کورته را تلم.

د کلی ماحول :

پوره وږخ د مده سپی نه راووتلم کورم چه یو لوی جلوس را روان دی یو سړی
کښی دی اړخانان او ملکان ورپسې دي . د خواو شا غرام هم ورپسې دي .
سړی نه مینه زما یو تر یو چه هغه زمونږ ملک و ماته اشاره کوي اولاس په تنډی
یی خور زه یی په مطلب پوه نه شوم او د جلوس په تماشایم چه جلوس تېر شو او
راغلم خه نسبه ورسوسته زما هغه تر یو زمونږ کړه راغی نوماته یی د پری خبری
لوی چه سمه د تعلیمه ته دویمه نالایقه یی چه ماته اشاره کوله چه صاحب ته
ولکین تار مایه اشاره هم سلام ونه کړه . ما ورته وویل چه دا څوک ونوده راته
وای چه هاته نه دار صاحب و ما ورته وویل چه ما څه پېژانده ده راته وویل چه
د خور د پې پېژانده آینده پام کوه . په دغه وخت کښی د پېرنگیانو د حکومت
پریکړات وریب او د بېر ووه او خلکو به تانه دار هم د ملک لوی حاکم کانه . یوه وږخ
د ملک صاحب د غی زه په کلی کښی وم ماته یی وویل چه اسستنت کمشنر سره زه
یی موقع له څه هم راسره لار شه . زه هم ورسره لاړم . مونږ دواړه په اسونو سوار
و چه د جبار سدی تحصیل ته ورغلو اسستنت کمشنر هم راغی په اس سورو .
د هغه موقع موبلید چه بهر ته راغلو او دیوېل نه رخصتید و نو مایه اس سور

امستنت کشنرت دیوه بل نه در خستید و په وخت لاس و کړې نوچه وینو
 راروان شوی ماته ډېر په غصه شو او ماته یی وویل چه تاله په کار و چه
 اس نه کوز شوی وای او هغه له دې لاس وړ کړی وای .

زمونږ د ترناو سره خواکښی د زراعتی تجرباتی فارم مشر یوانگلر یز و ماته
 براوان یی نوم و . دغه وخت کښی زه د تعلیم نه خلاص شوی وم او ماسره د ننه
 ډېر شوق و زه به هم کله ناکله فارم ته تللم او دی زما ډېر دوست شو . یوه
 زما میلمه شو چه دودی مو و خوره د کپ شپ نه پس دی د خستید لاس
 و ماو سره سمی کول چه ویی رسوي . خای د انا زود د خور بکله تقریباً زه
 د خایه یو میل لیری وه نوده ماته وویل چه ماته د سمی و حاجت نشته پس
 سمی دې ماسره لاهین واخلی چه خلک زما توپه و وینی نوماته بیا خبر کړه
 ويلي نه شی .

زمونږ په کلي کښی یوه کونډه بنځه وه یو زوی یی و هغه پولیس سړی و
 لری کپتان کلی ته راغلی و د خلک ورته ورتل د کونډه هم خبره شوه د خلک
 هم ورغله هغه وخت چه به پیرنکی کوم خای ته تللو دلیری لیری شخایونوما
 چه خبر بدل لید و ته به یی راغونډ بدل . دې کونډی ورته د خپل زوی
 کښی عرض کړی دی هغه تانه داراغونستی دی پوښتنه یی ترې کړی و
 ته یی ويلي دي چه زوی به دې خلاص شی بودی ورته په دعا لاس پورې
 دی چه خدای دې تانه دارکړه . نو هغه وخت تانه دار خلک ته اېږلوی او
 ښکارېده . کپتان سوټ اچولی و بودی چه کتلی خا دې یی په اوږه نشته

مشهوره داده به محبت خان سقاچه
شکسته میبرد

و یلی دی نیه ته خوخا دهم نه لری ماکره دیره بنه خامتا پرته ده که دی خوبه دی
خا در به دره راووم . دپولیس اختیارات هم زیات و که به بی وهل اوکه به بی ترل
به بی پرالسنل چاتری پو بنسته نه کوله کنا هکار به بی پر پنبود او بی کناه به بی رایسار
چا ورته دومونه شو و یلی چه به مخ دی خوشترگی دی دتانه دار به دوستی او اشنا
یو او یو خانان از ملکاتو فخر کاوه او دتانه دار به دوستی به بی غریب خلک
یو او خورس . دسوردم یو او یو مخوریز خان و محبت خان نومبد دتانه دار به
خوشی خبه اری و ده تانه دار به نار و مقدمه کنی بنکبل کرا و پچانسی شو .
دی رکیانه دظلم او زیاتی به مقابله کنی به کله ناکله دخینه غیرتیاو غیرت به
راغی اویری و رو به بی دانکل . زمونند دکل یو خان و عبد الحمید خان
دهنده مش و رو و عسمر خان دپولیس سره راز باز لو او دخیل کشر و رو
یو او یو یو بی تانه دار راوستی و خدی دی پنبستون ته ددی و س نه و کیری
س و صوبی که دلرم دپو خپله مور خوری . د عبد الحمید خان هسی هم
دار سره ج رام داس نومبد او د پنجاب هند و او د پرتالم او بدی
دی و نه لکده او نه بی پخپله دپولیس سره ناسته واره خوبه د عبد الحمید
او د و رو و ری حجه شهیکه و . عبد الحمید خان دوی او ده دی چه و رو
دار پری و رو خپله او ، تانه دار در وازه ورتکولی ده عبد الحمید خان د خوبه
پیش شوی دی شوی کیری دی چه خوک بی تانه دار ورته و یلی دی چه رام داس
د و رو و ری پستی دی تانه دار د و رو تو سه پری چغه و بنکلی ده چه و نه خپله
د و رو و ری پستی دی چه تانه دار صاحب سون معاف کوه . دومره خبره

تانه دار خپله بي عزتي گنېله ده او پرې غوږ مېېدلي دي دخان خو هسي هم وړ
 زړه دك وټوپك يي ورته را اړولي دي او وليشتي يي دي دده او د پولي
 دزي شوي . دي هم وگلبه . رام داس مړنه و زخمې و خو خپله ساه يي بند كړ
 وه . هسي نه چه خلك ووايي چه ژوندي دي مړ يي كړي . رښتيا خبره دا ده
 ظالمان بهادران نه وي ډېر بزدله او بېمانه وي . بهادره ساي هېچ پرې به
 نه كوي . د شپې رپوت وشو مجتهد رايغي . سهار موند خبر شو د پېښ
 ته ورغلو ډېر خلك هلته راجع شوي وركله چه د تانه دار سره مقابلو لويه خور
 هر څوك را تلل چه خپلو سترگو حالات وويني خان قيد شو خو د تانه دار سره
 هم عقل راغي . دغسي نور واقعات هم كېدل د تنكي اجون خان چه تحصيل
 ورته سپېكي سپوري كړې دي تحصيلدار يي تېستولي و . دغه مقابلې افراد
 كه څه هم دغه مقابلو قوم ژوندي ساتلي دي خو په دې طريقه كاميابي حاصل كړل
 د كاميابي . د پاره اجتماعي تحريك او قورباني په كار دي نو د چا په زړو كېني چه د
 او احساس پيدا كېني هغوي له په كار دي چه په قام وگورجي او خان سره
 د احساس خاوندان ملكري پيدا كړي او په گله د ظلم . زياتي او بي عزتي
 چه په قام كېني داسي ډله پيدا شي او قوم تنظيم كړي نو كاميابي حاصل كړي
 هغه قام بيا څوك غلام ساتلي نه شي . د افرادي او اجتماعي حركت برفه
 حكومتونه افرادي حركتونه خاموش كولي او ختمولي شي . همدارنگه ده چه
 كېني وېره او ترس هم ډېروي او حكومت اجتماعي حركتونه وژلي نه شي
 پكېني نه وي . ډېر افرادي حركتونه چه ډېر وغځېدلو پېښتولي د صبري كړي

نویزانو او پاکستان خاموش او ختم کرل مگر خدای خد متکا رتحریک چه اجتماعی
 یک و نه دپ نیکیانو ظلمونو، وژلو، وهلو، تکللو، قیدولو، بی آبه کولو، فریبور، سیسو
 ارونه دیارستان ددوه دپرش کالو ظلمونو، شرمولو، وژلو، جایدا دضبطولو،
 وژلو، پرمشور اولالچونو ختم کول. پدپستونو کښی دپړلوی لوی پاچاهان او مشران
 آشوب دی او تپرشو خوهیچا په پښتونو کښی اجتماعی ژوند او اجتماعی
 فکر نه دی پیدا کړی اولنی تحریک خدای خد متکا رتحریک دی چه اجتماعی
 او فکر فی پکښی پیدا کړو.

مشن سکول:

ماچہ دپنجم جماعت امتحان ورکړو او شپږم ته پاس شوم خانصاحب
 نه یو د لسم ته پاس شو. زمونږ په قوله صوبه کښی کالج نه و په دغه کال په مشن
 کښی یو د لسم پرانستل شوی و نو زما ورور خانصاحب په مشن سکول
 په یو د لسم کی داخل شو او د یو لسم د مشن سکول په شپږم کښی داخل
 شوی او یو پر وړه چه مونږ په یو د سکول کښی وو په ښار کښی اوسېد او چه په
 سکول کښی داخل شو نو د مشن سکول په ورځنگ کښی چه په چوڼی کښی واوسېد
 د خای همدغه او پاکه وه د صحت دیاره نښه، د فتهال، کرکت او مینس
 د لوبو فی حلقه دوه بورډونه کونډی لول او د مسلمانانو او بل دهندانو و خرموږ ته
 د بورډونو نه بل خان ته خای را کړو. زما د خوی او زما هم خوی مهاجرت خا
 نه بل کښی پنجم جماعت پاس کړی نو او د سبق دیاره دلته راغلی او مونږ به
 د خای و چه بورډنگ کښی په هلکان وو پښتانه وو او د صرافه د تحصیل وو

شکر لوی شکر واره خود پر شریف هلکان وو زمونږ او ددوی دوروغو په شان کور
وو. زمونږ بور دنگ په چوڅۍ کښی او سکول مویه بنا کښی وو. ددې سکول سبق نسب
د بور دنگ سکول نه سته وو. د ښوونې طریقې یې هم سته وه استادان یې هم سته وه
د هلکانو سره یې د پوځو بنسټ کار وه.

زما استاد :

زمونږ بور دنگ ته مخامخ د پېښیپل چه مستر هوږ نومېده بنگال وو.
هغې کښی زمونږ هیلد ماسټر وگورم صاحب او د هغه ورور داکټر وگورم صاحب
په مشن هسپتال کښی وو او سپېدل. دا دواړه ورورنه د انګلستان د یرلوی په
زامن وو. دواړه یې مشن ته بخښلی وو چه کومه مینه او اخلاص چه دې دواړو
ورورو دخلکو خدمت کاوه زه یې بیان نه شم کولی. زه هغه وخت یرلوی ته
نه څه په دې خبر وپوهېدم. مستر وگورم په چه کومه تنخواه اخیستله د هغې
یې زمونږ یې وژلو پښتنو هلکانو ته وځپې وژ کولای. یوه ورځ زما پیسه یو ټک
داکټر وگورم خبر شو. راغی زه یې خپلې بنگلې ته بوتللم او په یې کور یې کمرې وه او
وینځله اوبایي زما په پیسه پټۍ وکوله. رښتیا خبره خبرداره چه زمونږ
په قول د خیر الناس من ینفع الناس. باندې دوی غفل کړی دی. او
چه ناس یعنی د خدای مخلوق خوړېږدو دخل نام. ورور اوښاد پخدا
تیار نه یو. خدمت خولا پرېږدو په اور کښی رانه ولاړ دي او خپله خوږه
خوار او ذلیل کړي یو. ما کښی چه د انسانیت. قوم پرستی. ورور
ولی او وطن دوستی او د خدای د مخلوق د خدمت کومه جذبه په

په هڅې کې زما ددې استاذ وگورم ډېر لاس دی . ما به دانگر کوو چه دی
 کوم کڅای دراغلي دي زمونږ د قامه نه دی زمونږ په مذهب نه دی د لسته
 اغلي دی ایزمونږ د پوځ خدمت کوي او غریبا نوره دخپلې کپلې برخه کوي
 ایزمونږ خپل وطن دی ، زمونږ دخپل چچي دی ، زمونږ دخپل قوم دی او
 زمونږ د هغوی د پاره هیچ نه کړو بیا به می دی خپل قوم اړملک طرفته خیال لار
 ما به دې ته ډېر فکر کړو چه زمونږ خانان ، نوابان ، ملایان او تعلیم یانته خلک
 د دې چه مونږ یو قوم ، یو دود او یو مذهب یو خود اجد به را کښی نشته چه
 د خپل غریب قوم د پوځ په امداد وکړو په مشن سکول کښی نیمه کښته
 انجیل د دوی د پاره ده «وال دی گړیو» نومی یو پرتکی و هغه به راته د انجیل
 په وړاندې او د عظم به یې هم راته کاوه . زه وړوکی وم په دې خبرو دوسره
 په همدې مخرنځین جان خان زمانه یو جماعت مخکښی و هغه پرې پوهېده ماته
 یې ویل چه زه ده «وال دی گړیو» و عظم ته غوږ نه نیسم په غوږ وکښی گوټی پرېم
 چه به ما تاثیر کوی هسی نه چه بل خه چل را باندی وشي .

کالیوالی لوبې :

زه د وړو کوالی نه کفایت شعاره وم او دخپل خرڅ د پیسو نه به می بچت
 نه همدلته چه ما پخپل ټول عمر کښی دچا نه قرض نه دی غوښتی
 و نه چاته محتج شوی یم . خلکو زمانه قرضونه اخیستي دي چه ډېر وړانه
 دي او زما د وړو خان صاحب مهت بزارت و . دگرمی په چورتیا یو
 ښی به استوانو ډېر کار را کاوه خو چه زمونږ به کلی ته پښی ورسېدې

بیا به موند و او لوبی به وی . زموند به هم در سته دوه نه لکبه و او به
 او نه هم راته چانه ویل . دلو به د خلکو شوق هم در و قسم اونی او ساء
 تیری وی حجر به دخلکو نه دکی وی به حجر و کبی به تنی کسیده پسته
 کو خله به دشی پی به حجر و کبی کیده . لوندان به دشی پی به حجر و کبی
 خمالا ستل او دراده خاوندان به کورو کبی ویده کدل . به حجر و کبی به تر ناز
 خوانان به لوبو او کپ شب گلیا و دومی کارونه او مصروفیت نه و . ژوندان
 پیچیده نه و . خود غرضی نه و . صفا . سوتو ژوند و . به اختر و نه کبی به لوبو
 خوشحالی و . خلکو به دیو بل کوه د خوراک خیزونه لپزل . د زانگسور د پا
 دبر کولوی لوی تالونه او باره چخونه و . بنحور به به کورو و کبی تالونه اچولی و
 یا به بی باقی چخونه اینی و وجه د کوره و کانی به خلاصی شو پی ایندی او
 به شروع شو پی حای به حای به کبی کیده خوانان به پکینی زور و نه افره
 زموند به کلی کبی کال به کال زور و نه کبی کیده او دیو پی لیر به غلات و خوراک
 به پکینی برخه اخیسته او خیل زور او پهلوانی به بی نبوده . به زانگسور و تاشه
 به ورته راتلل . زموند د کلی خانان به دوه دلی شویو داسی سهای به بی
 کرچه دچا پر به بی نه کوله گیر چا پر به خلک ناست و . او به صلیح کبی
 د کبی میدان و دیو پی پر نه به یو خوان را پورته شو به میدان کبی
 دلی پر نه به چه چا خان کبی دهغه د مقابلی طاقت لیده ورته به را پور
 کشتی به دمنصف به اجازه شروع شوه دومی پر پی پهلوان چه به
 شوه دنی پر زلمیان به را غل خیل پهلوان به بی به او و کپ به میدان

بی و گمراه او خیل حای ته بی و رساو او خانانو به و راه انعام و رکب اوددی
 بری، خلکو به په هغه بله پره باندې «الا الا جفی و ویستی په دې سلسله کښی
 یوه واته زما یاده شی، چه داسی یوی کبېسی له یوزلمی داتمانزو وراپاڅېدو
 هغه پسې دمقابلې دباو ۱۰۱۰۰۰ یوزلمی وراپورته شو، کله چه دغه وخت قاعد
 وده یو کبېد مار به خپل خپل پیو یا زیارت رایا دوه و، دوی چه خپل خپل بابا کانونه
 مخ وراوړ ورسلا مونه بی او کړل، نو منځه کړی دواوه وال کبېد مارتو نیل چه ستا
 بابا چه په دی سیند وراپوری وروخی، نو اتمانزو وال به دله کار خلاص کړی وی
 لی چه دهغه باباگان د کبېسی داک ته شردی وو، او وشوه همدغسی دواوه وال
 او پورید کله به یو هم ونه پر زېده اودواوه به سترې شو منصف به ورغی او خلاص
 بی کړل، که نا کله به په لوبو کښی جنګ هم وشو.

اودې لوبی هم دې لکه انگې، شتهنگې، لندی ماری، پت پتهانی، بنګو پاتی
 پتهنگه، پسته کوڅکه، چیند رو اونور، په حجر و کښی تاشونه هم کبېدل دغوزانو
 دې هم کبېدې، ماسه د دې ټولو لوبو شوق واکوړې می اونورو نه به می کتلی، د کوم
 شی سره چه به می شوق و په هغی کښی به ماهر ووم نوڅکه په لوبو کښی ماهر ووم او چه
 د سبق سره به می شوق نه و په هغی کښی می خوند نه و او په سبق کښی می چه د حساب
 سره به می شوق و نارنج سره شوق و په هغی کښی تګ ووم اودنورو مضمونو سره به می شوق
 نه و په هغو کښی کمزوری ووم اودنه شوق و چه همد او چه د دې مضمونو نوبت د
 زده کړه، ماسه به د کښی د پنجابی استاد نه به پر دې ژبه کښی کړې وه، بنه می نه ووزد
 لوبې ځکه به ووزته دده هم نه کبېد و په حجر و کښی به یوچ لوبه هم کبېد اود لوبی به

گتلمو به شه پد هم لکېد ه کومه دله چه به پوره شوه هغې به چای ، دوری ، میوه یا
 گنی چه به خه شې به شه پد اېښودل شوی و راوړل . اکثر به شه پد به چایو تړل کېد
 خلک چه چای نوی خیزو دخلکو به خوښېدل . بابا به می د چایو پوره عجیبه قصه دله
 کوله چه ملا سې ته یواښو راغلی و شاه بازخان (زمونږ د کلي لوی خان و) چای
 راوړه یوه پیاله یې ماته هم راکړه هغه وخت شې چای رواج وې ، په بلخي پیالو کېښي
 به خلک کېدې . ما سې د میر افضل خان (زمونږ یو میړنی توره) ناست و ما خپل پیاله
 هغه له ورکړه ورته می وویل چه توره ده هغه زما په خبرو پوره نه شو په یو ځل یې پد
 سه واړه و دغه خوله یې و سوزېده ولی چه هغه وخت چا چای نه پېژانده او رواج
 دېر لېږ و .

اختر ونه او میلی:

په اختر ونو کېښي به لوی لوی میلی لکېدې په زرگونو خلک به پکښي جمع کېدل
 نیزه بازی به پکښي کېده . اتنونه به اچول کېده ، دمان به کپېدل ، دجاری د
 به کېده او خلک به په زانگو کانونو کېښي خلکېدل ، سازیان به وو د سوزلی د پار
 د لگو اسونه وو ، څوک به په اوښانو سواره وو څوک به په اسونو ، خانان به زور
 گنېلی شو دېر خلک به ورپسې وو . اکثر و خانانو به په دغه وړځ دخپل ځم کانونه خا
 د خانه سې بیول ، په کبا پرونو او قلمو او میتا یانو بېرې مړول ، دا په خانانو دغه
 یو قلنک غوندي و . کله ناکله به په مېله کېښي جنگ وشو او ځیني وخت به د افوا
 نه جنگ اجتماعي شکل اختیار کړه نو بیا به د کنه کار اوبی گناه فریق نه کېده . یو ځل
 وشو چه زه وروکي وم او د نصر و مېلي ته تلې وم په مېله کېښي زمونږ د کلي د خانانو

و پیر آنکو د خانانو جنگ و شو د جنگ نه پس هغوی خود مېلی نه پښې سپکې کړې او
 ووتل مونږ یې خبر نه کړو. په داسې موقیع خلک تل خپل کلیوال خبر وې او د مېلې نه
 یې وپاسې. پدې خلک کله د مېلې ځای ته د پېر نژدې و او په یوه چغه مېلې ته راوړسېدل
 د راوړسېدو په پای کې په موندې وړید وکړه زمونږ نوکرانو غوڅه مقابله ورسره وکړه خو
 ورنه پس وروسته هغوی ټول کله ورو ورو وکړه و په اسپی سوړوم چه دا خلک مونږ ته
 نژدې شو درځ و عبادت کا کار زړه زړه په غېږ کېښی راواخیستم او داسې
 یې راوړ چت کړم خو چه څنگه یې زه راوچت کړم د پیرانکو یو ستر لوی د انک اسپ
 اخلاص ورو او په زمین وکېدل که د عبادت کا کاهمت ندی او زه یې ندی را پورته
 یې خداي زده کړه دهغې کوزاره ژوندی پاتی شوی دی. په دی جنگ کېښی د پیر
 انسان زخمېان شول او زمونږ په نوکرانو کېښی خور وځ ندی پاتی. د مېله به د چار سدی
 تمیل سره دا ختر په دریمه وړخ وکېده او د نصر و مېله به یې ورته وریله په دی مېله
 یې به د پیر زور ورو نيزه بازی کېدله. دلیری لیری لځایونونه به شوقیان منډه ساتلی ستر
 زړه بازان راتلل. لوبه به په دې جوش و خروش روانه شوه نيزه بازارو کېښی یو تر بله
 سیالی او رقبت مقابله و او په تماشاگیرو کېښی هم جوش و خروش و. د داسې لوبه
 خلکو کېښی. مېراني، شجاعت او ټینکار جذبات قوی کېدل.

د ستونډ (شعبان المعظم) میاشت چه به وخته خلکو به د پیری خوشالی
 لري خصوصاً خلکان چې به په کوڅو کېښی اخوادی خوا زغا ستل خوشالی به یې کولې
 د دې میاشتنی په ۱۵ به شوق درو. د شوق په شپه به هم لوبه جوړه و او
 د پیر او جېر نو په کورونو کېښی توټکی، جوړه جوړی، مانا یې او پتا ځی خلاصولی او

هلاک انوار نارینه و به بحر دوه دلی جوړی کړې بنسونه او بنګر ونه به یې کړک کړي
 وویو په بلج یې خلاصول. کله به یې یوه دله په مخه کړه او کله بله، کله به یې شستی او
 او اوړدندای اسمان ته ویشتی. کومو خلکو چې به بنګر ونه خلاصول هڅوی به د
 خرمو جامی اغوستی وی چې اوړېږی تاښه ډېر نه کاوه. خندا به وده خوشالی به وده
 مستی به وده او ځینو مذهبی خلکو به په دې شپه د اکاړونه بنه نه کول به عبادت به
 یې شپه روغوله او نور وته به یې هم داویل چې په دې شپه عبادت ډېر ثواب لري
 خوجا به ورته ډېر غوږونه اېښوده. دا د پښتنو د قوت نېټې نېټې وې چې خومره
 پرنګې د غلامۍ پری مضبوطېده هماغه و چې د پښتنو جذبې مېړانې کېدلې.

دامامانو میاشت:

لکه څنګه چې مونږ د خوشالی اخترونه لول دغسې مونږ د غم او خپګان
 ورځې شپې هم لولې دامامانو میاشت یعنې محرم د مسلمانانو پر شکر، یک یا دوه
 دی زمونږ مسلمانانو ته په دې کښې پیلوی د پېس او سبق پر ورت دی. داسې
 پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې د جمعه پر تیره ورځ باندې د یوه بله کړي
 زده دامنم چې دغه جمعه پر تیره د مدینې د ښار و او د مسلمانانو یعنې
 مسلمانانو مشر او د رسول الله صلی الله علیه وسلم خلفا او جانشینان به د
 په رایه گیری منتخب کېدل.

په قوله دنیا کښې تیاره وه مګر په مدینه منوره کښې د موکراسم د یوه بله
 او د دیوهم د حضرت عمر رضی الله عنه پورې بله وه او کله چې دهغه دمړنه
 په مسلمانانو کښې د پسی او اقتدار شوق پیدا شو دغه د یوه مړه شوه او تراوسه

مرد ده دویست چه پرتیاری کینی پروت و هله هغوی بله کوه . هغوی پری رو بنانه شو
 و مسلمانان چه هغه مرد کوی ده تراوسه پوری بله نه کوی شوه اونن چه خرمه و مسلمانانو
 ملکونه دی به هغی کینی دموکراسی (جمهوریت) نشسته خه وخت چه اقتدار دینی امیه
 خاندان نواب الاس و دینی معاویه را پاشید و مسلمانانو هغه حالتی هم ختم که . معاویه
 خیل شونده دامت از او پیسویه زور و خیل مگر نه و دو سته خیل زوری یزیدیه و مسلمانانو
 بیعت و اخست چه دمسلمانانو امیر به وی . اسلامی خلافت دموکراسی او قوم جگوت
 سیس د باره پیغمبر صلی الله علیه و سلم او دهغه امجاو و پری هلی خلی جد و
 صد کوی و پری قربانی بی و کوی وی . د پرمختونه بی کمالی و او هغه بی امیه
 دغسی چول له میغه پورل نو خله که نور صخره ک چپ پاتی کیدی شو . حضرت
 حسین چپ به شو پاتی کیدی دامونه مسلمانانو ته د ظالم او مستبد حکمران و مقابل
 به من واکوی .

محرومه پستانه دامامانو میاشت وای . دامیاشت دغم او چکان میاشت د
 محروم به اوسو و رخر کینی به چا بنادی خوشالی ، خندا ، نوکه نکاله نه کوله . د حنینو
 اروا او د خدای په نامه به خلکو شربتونه ویشل ، لوی لوی خیراتونه به بی کول بښو
 په کورو نوکینی او نارینه و به په حجر و کینی جنگنامی لوستی او خلکو به ورته ژرل
 او ښکی توښل بهی د پرتو اب گنل ، د شپې به بښو په کورو نوکینی ویر کاوه
 مسلمانانو او جینو به په دې لسو و رخر کینی خیراتی دانی غونډولې او په لسمه و پنج
 بهی د جمع شری غلی نه خیرات کاوه . په لسمه و پنج بهی د پرتو اب گنل
 په قبر و نه بهی دامام حسین دندی د یادولو په نسبت او به اچولې ، ما بنام به چا

د خپل حیثیت سره سم خیرات کاوړ او دې ته به یې د حسنینو خیرات ویده او ژغور
به ویدو نو کښې به یې داستاینې کولې و حسنه شوک به دې ترانې وایې وایې چې
د درنوالی به او بیای به سپینې و خپلې او ژړا انکولا به یې کوله .

مونږ پښتانه د حسین دېر قات، او غزت کوړ او په مونږ دېر کړان دی خله
چې دې د رسول الله صلی الله علیه و سلم لمسی وو او په هغه دېر کړان وو نو ځکه به
مونږ هم دېر کړان دی بله دا چې امام حسین هم د حق او جمهوریت د پاره د پا
خوالې و او مونږ هم د خپل حق او جمهوریت د پاره د پاڅېدلی یو هغه هم مظلوم وو مونږ هم
مظلومان یو، هغه هم د غلام سره د مقابلې د پاره د اوچت شوی و او مونږ هم د
سره د مقابلې د پاره د ایزرته شوي یو، هغه هم مسلمانان نه د جمهوریت حق مکه نه
مونږ هم مسلمانان نه د جمهوریت گټو هغه هم د امن د پاره کار کاوړ او مونږ هم
امن د پاره کار کوو .

کلی کلونغي :

زمونږ روغ رنځور ، زمونږ غم ښادی او زمونږ مړی ژوندی دېر له
ډک او سینې محبت مظلوم و خو په رسمو نو او جوړو کښې د ووب ، چې څوک
د رنځور شو خپلو خپلوانو او دوستانو به یې پوښتنه کوله یوازې خپلوانو او دو
ستانو بلکه د کلی او ولس عامو خلکو به یې تپوس کاوړ او که به مېنښ سحت شوی
خو به ورته نژدې کسان تشپه او مریخ ناست وو د صحت د پاره به یې وړان
دنا کافي کولې ، خیراتونه به یې کول ، د علاج د پاره څه خاص انتظام نه و ده
نه د پاره بېل بېل بابو او دهر بابا د زیارت بېله بېله طریقه وه ان چې د بابا

د قېوړو نوځاوتې به خوړو ده کښلی شوه او د مېنوفو د پارو علاج کښل کېده. د بابا کانو
 او زیا توڼو نه علاوه د ملا صاحب، پاچا صاحب او میا صاحب دم دعا او تصویر
 د علاج ضایقه وه. دیو نانی ملب حکیمان هم وو خبر به کارو، سپین سره پدېنځو به
 نظر ساتلو. سپین به پور به د مقامی بوټو او د اړیکانو په ذریعه علاج کوو. نایانو به
 د دانو او ځمور علاج او مېه پټی کوله خو د پور مخه زیا توڼو او بابا کانو نه وه. اوچه
 شکر به به ښو نو په هغه ورځ به د کښی خلک خپل کار ته نه تلل اوله مری به ښو ریز
 به مری و نه لول کلی به خپل کار و بار پرېښود او د مری د کور او کفن، د خدمت او غم
 زیاده به مری خای ته راغونډ شول نارینه به به چپو یا جومات کښی ناست وو
 او ښځی به به اور کښی غونډی شوې مری نه به چه څومرغ ښځی را تللی قولې به وید او
 را کښی نه کېدلې او نارینه و کښی به یوازې د مری نژدې کسان او دوستانو ټول
 مری به کت کښی پروت و چه څه وخت به یې امبا و نارینه به ورنلل او کت به یې واده
 به مری وخت کښی به د ښځو د زړو اټکولا شور زوږ پورته شو په زوره زوره به یې وید
 او د مری ښځو به یې وهل او په وید کښی به یې مری ستا په چه مری به یې په تشنه و اچا وه
 و خپله انور دوستانو به یې په خټه روپی اچولې. دغه روپی به د ملا وې، د لمبولو نه
 وروسته به یې کفن وړکړ په کت کښی به یې ایښی و خپلوانو او دوستانو ته به یې منځ
 وښودله بیا به جنازه اوچته شوه خلک به جنازی پسې روان وو او خلکو به د جنازې
 کت په څلور کسو په اوږه کړی و او وار په وار به خلکو یو د بل نه جنازه اخیسته
 او د مری به یې ورکوله هدی یې ته به یې ورساوه په او اړمید ان کښی به جنازه کښېښودل
 شوه. ورا په وښو چه جنازه تیاره ده د چاچه به او دس و او جنازه به یې کوله

صفونه به بی جور کړل د جنازې موشخ به وشو دعا به وشوه خلک به راټلل
او د موسی مخ به یې کتلو. ملایانو به د سخات د پاره دوره جوړه کړه کښینا ستل

سخات خیرات:

سخات به د مری د حیثیت په اندازه وکړه به مری شتمن خان او
مخوړیز مری و سخات به یې د پور او بېله به پرې جوړه وه ملایان به د پور
که غریب مری و سخات به یې کم و ملایان به هم کم و او که به سخات نه
ملایان به هم نه و. کورې، صابون، پټکی، قرآن شریفونه او روپۍ به په پټ
کښې کښېښودل شوې مشر ملا صاحب به اول د مری د وارث نه د مری د
کنا هونډه د کافارې د پاره دا خیزونه د صدقې او سخات په توګه خان ته قبول کړل
بیا به یې یو بل ته په همدې طریقه مخنیل او یو به د بل نه قبول. ملایانو به دغه
قبول مال یو خپل خانه قبول کړ او بیا به یې خواکې ملا صاحب ته وېخښه چه د ورځ
به وشوه نو بیا به یې د سخات په وېشلو ته ورغ و کړه ماته به د سخات کړه خوا
مراستم شاه د و له ښکارېده پردی مال یو بل ته مخنیی خدای او قام ته وکړه
ورکوي. زه د غریبه په تولو ملګرو کښې کړ خپلې لې تم ماهلته حتی په مکه معظمه
مدینه منوره، نجف او کربلا کښې هم چېرې دا د سخات او خیرات طریقه نه ده
لیدلې حال دا چه هلته دا طریقه ده. چه مری اوشی، خلک خبر شې، بیا جنازه جوړه ته
راوړی هلته یې جنازه اوشی د دعانه پس وارثان خپل مری د ښخولو د پاره
مقبرې ته یوسي او نور مسلمانان خواره شې. دا اسلام خومونډ ته د غریبانه
نه راغلی دی څخه و دده چه دا قسم غا د تونه په موند کښې خور غرضه خلکو پیدا کړل

اسلام ښی داڅیزونه نشته بله داچه دا دوم مال بل ته څرنگی څښی اوچه
 ښی تا دا و او محتاجه هم دی . بله داچه ښی مریښی دهغه علمنامه خوښه ښی
 خیرات و سخات به څنگه دهغه په حسنا توکښی لیکل کېږی یو ښی حضرت
 رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راځی عرض کوی چه یا رسول الله زما پلار مړه
 ی اوله هغه دوه کورتی له کجورونه دکې پاتی دی هغه ورپسې خیراتوم رسول
 صلی الله علیه وسلم ورته وایي که ستا پلار پخپل ژوندانه ددې کجورونه دوه
 د خدای په رضا ورکړی وی ددی دوه کورتونه یی ثواب زیات و . د کلاه او
 په حقیقت دبی عمله علما وپه وجه څوک پوره نه شول . دخلکو په مغز وکښی
 د داکترۍ ده چه کوندی خدای هم د دنیا د یاد شاهانو په شان دی چه
 د تکرر او دالی ضرورت دی . دوی په دې فکره کوی چه خدای بی نیای
 ښی او هیچاته محتاج نه دی . که خیراتونه دي که ذکات دی که
 سخات دی که لمونځ دی . که روژه ده که حج دی داتول زموږ د ښکافي
 دوی که نه کوي هم دخان دې دي او که بد کوي هم دخان دې دي .
 ښه کوي دیا به دې هم اباد وي او په اخرت کښی به دې هم په کامیابی او که
 دیا به دیا ښی به ذلیل ، حقیر او خوار یی او په اخرت کښی به دمه عذاب

زما د ملا پورس د پرتعلق و مابه یی دېر قل ، او عزت کاوه او همیشه
 د ورسې په ونځی خبر و بحث او تبادل خیال کاوه او دابه می ورته ویل چه
 د اتونو او د هغوی دواړو په اسلام کښی ښه نه ده . اسلام چه خیراتونه او

ذکاتونه واجب کړي اولان هم کړي دي په هغې کښې لوی ارزښتی داچه ایوونځی
 رسول وایي چه ده صدقه بللای دکوی ، دابلاناسو پېژنی داخو دغریب اوامیر
 ترهینج افروت نه بللای ولاړې پي نوحه شتمن خلک دپوړلو پوښتنه دکړي ده
 نه چه د مصیبت په وخت کښې مرسته وکړي او د غریبانو د خپلواکۍ نوم نه
 مینه محبت پیدا شي او د بللای مرغه ونيول شي او چه امیر د غریب هغه پوښتنه
 نه کوي غریب په مصیبت کښې وي اوامیر په غصه پت کښې وي نو د غریب په
 زړه کښې تېر پي تي چه وطن خوځد ای هوښیولو ته شه یک راکړی دی
 خنځاره په مصیبت کښې ژوند تېروم او د ابل چه زما ورور غه پېر دی زما
 شان سړی دی . دی ولی په عیش غصه پت کښې دی دوه په زړه کښې
 پیدا شي او ورو ورو پي زړه امیرانو ته پریسېږي ترخوچه بللای ورنه جوړه شوي
 کورنی د رسول الله (ص) په وخت کښې به د هرڅه نه مخکښی دقرنی
 کولو غم خورل کېده . رسول (ص) ترهغه وخته پورې د مړی جنازه نه
 ترخوړېږي به د مړی په ذمه قرض خلاص شوی نه و او که د مړی وارثان نه
 او غریبانو او د مړی قرض به یی نشود ادا کولی نو بیا به رسول الله (ص) نور و مسلمانان
 وویل چه چنده قوله کړی او دوه د قرض خلاص کړی نو چه قرض به خلاص شه
 هله به یی جنازه کوله ، بیا به نور تکفین تجویز کېده او نن بالکل اړ ولی خبر
 دکوم مړی د وارثانو د مخه نه کیږي نو هغوی لا جایدا دکانه کوی لا په سودر
 خرمړی پسې سخات ضرور کوی او یوازی خود مړی خیرات او سخات نه
 د پیرانو پیر صاحب یو لسمه ده . دکا صاحب شکونه ده ، رسیدانو، میا

او صا حېزاره مکانو نذرانی او شکوانی دی که دا متول خیراتونه په قومی بنسټیکه وکلیکي
 نن به مونږ هم د دنیا د ترقی یافته قومونو په قطار کېنې ولاړوی. دستجات او خیرات
 د بارو مونږ په مسود او کانه (کړه دی)، قرض اخلو چه زمونږ د اوسم پوره شی. زه
 به حال د مری د کړمونه وړو د پارچه کوه مری ته تللی وم هلته د باندی یو څو کسه
 لایات چه زما دوستان وو را پېښ شول ما زیږومی د سیل صفا د پارچه له خانه
 به را مرستل کړ خېد و کړ خېد و یوی بنگلې ته ورسېدو ما ملا یانو ته مخ را واوره
 د بنگله خلک بنگله ده؟ دوی وی په پره بنگلې ده ما وی داشنه چمنونه او د
 مری له خېه ب خنگه ده؟ دوی وویل چه د پربنایسته چمن او بنایسته کله نه دی او پره
 د اور به یې ده ما وی هغه ماشومان چه پکښی لوبې کوي دا خنگه دي دوی وویل
 د بنگلې وکلا لای ماشومان دي ما ورته وویل هغه مو تر چه د ریوري صفا کوی دا
 د بنگلې وکلا لای مو د پربنې مو تر دی ما وی هغه چه په کرسی ورته ناست دی جامه
 د کورنۍ خنگه دی دوی وی په پری د ولی جامي یی اغوستی دي ما وی داسې
 لای چه خړک دی؟ دوی وویل چه خړک دی؟ ما ورته وویل چه دا د پرتلیانو ملا
 دی چه قسبه یی په بنگله کېنې اوسې ملا یی هم په بنگله کېنې اوسې چه قوم یی په کېدو
 دوی ملا یی هم په کېدو مری وری چه قوم یی په جامه پټ دی ملا یی هم په جامه
 پټ دی، چه قوم یی په مو تر کېنې کړځی ملا یی هم په مو تر کېنې کړځی او زمونږ چه
 د قوم د هستوگنې کور له نشته تاسو هم جوړ ما تر کېنې اوسېدو او چه په کېدو د ماڼۍ
 د تاسو هم د روزه په دروازه کړځی چه «وظیفه دا وری خدای مو بخښه»
 چه دستجات به وروپیل شو بیا به نوملایانو پری مسئلې کولی زمونږ په کلی کېنې

مری شوی نو یو ملا صاحب مسئلوته و درېد او د مسئلې وکړه چه یو سړی دې
 بد عماله او بد چلند وو، سو د خورو، جوارکو، خونی و، زانی و، غل و، ډاکه مار و،
 او هېڅ بڼه کاري په عمر کېنې نه وکړی صرف د هرې جمعې په شپه بېلې
 سو او وده دودۍ د خدای په نامه جوړمات ته لېږلې داسې مړ شو زامنو،
 او پس ماندگانو یې ورپسې دې وید وکړ او د اې بې وویل چه دوه بڼه قېر کېنې شې
 حال یې اخر یو شپه خپل یو زوی ته په خوب کېنې راغلی دی او ورته یې ویلي دي
 چه تاسو زما غم مه کوئ زه دېر په آرام او سوز چیرچه کېنې یم زوی ترې پوښتنه
 کړی ده چه پلار ته خوږ دېر بد عماله یې پلار یې ورته وویل چه ټیک ده خوږه
 مو معلومه ده چه ما به کچې په شپه او وده دودۍ خیرات وکولې هغه
 دودۍ مې دلته په کار شوې شه وخت مو چه زه ښځ کوږم او تاسو رانه لارې که
 منکار راغلل او زمانه یې پوښتنې شروع کړې چه: د من زکب و ما دینک،
 جواب نه شو وکولی نو کور ورته یې راپسې را اوچت کړل چه را خلاصول یې را باڼه
 چه په دې کېنې دوه دودۍ راپیداشوې او ورته مخې ته شوې او زه یې ښځ کوږم
 چه نکیر منکر لارل زما د قبر په خلوړو کوڅو نو کېنې سوری و شول او د هر سوری
 د دوزخ لمبه راښوته نو خلوړ دودۍ راغلي او هر یو یو یو سوري ته ډال شو او د
 مخه یې ونيوه او دایوه زما خدمت کوی، بیایې وې چه په خیرات کېنې دېر
 ثوابونه دي او ما ددې مسئلې ثواب ددې مری په اروا ښخېلی دی، ماته د
 عجیبه ښکاره شوه ما وې ددې خودا مطلب شو چه هر بد عملی کوه، زورظ
 کوه خو او وده دودۍ خیرات وکړه نو مزې کوه.

سخات نه پس به بيا نور خيراتونه شروع شو هر ما بنام به دمري به اروا
خيرات به و ترجمي پوري به بيا هر جمعه خيرات كند و ترخو بنيت و روح پوري
به خله بسته و رخ به بيا نوري خيرات و شو او بيا و رسي دكال خيرات دي به دغه
لطيفه به موند دقام به كال كني به كنون و نري خوي خدي كه داپه يويت المال
كهي جمع كند ي او به قامي كارونو او غس و كند ي قام ته به يي خوي فايده به بهس؟

يوه لطيفه:

يوه رخ زه به چو و كني نامست و م چه زمونډ د امام صاحب زوي راغي
نه يي وزي چه زه واده كوم ماسه د خه امداد و كره ما ورته ووي زه هميشه بنه
دمري به سخات كني ته د دهر مال ماك شي كه تاته نه ورت وي نوبل ته يي ولي
نهي هغه راته به جواب كني ووي چه دوم د مال خيخوك د زده نه به خني موند
زه و سري برت ته به خني او بله داچه زه موند يقين وي چه موند ته يي خوك نه راكوي
م خوي به زده و به موهي ما ورته ووي چه و هسل پكني نه وي ارمال همستا
سدي شي نو بيا ؟ ده راته وويل نو بيا خوي به يي زه هيچاته ورنه كوم ماوي رنستيا
ي ته تيا يي هغه ووي چه بالكل رنستيا و ايم او بالكل تياريم نو ما ورته وويل چه نن
ما ورته او موه ده دهر سخات يي دي ستا واده پوي بنه كپي به دايه و كني
سپنه چه ستا وارش او سخات دي خان ته قبول كړل ته يي به به خني و و ايه چه
د مانه پورته دي بل ته يي نه شتم خنكي ده ووي داخوبه زه و كوم ماته به يي خوك
و و و ؟ دشو زو خان دي هسي نه چه يي عز ته مي كوي ما ورته ووي چه زه به
دي شانه و ايم خوك دي يي عز ته كولي نه شي وې چه ستا امداد و اسره وي

نوبیا خورده و چا پورانه کوم. زما او درده په همدی فیصله وشوه چه روانېد. ما ورته
 وروې چه پام کوره دا خبره دی چاته له خولې نه ونه وځي چه جنازه وشوه او سخت
 ملايان په دایره کښی کښینا تل دوه دې خوا آخوا وکتل چه زه یی ولیدم لاړ په دایره
 کښی کښیناست کله چه د سخت بڅښنه اخیسته شه منع شوه زده روغ شو.
 راغلم دوه په شاوړس پدم چه شه وخت دده ته سخت بڅښل شو او دوا حیسنه
 دوه رنگ تلک زېر شو او ماته یی وروسته وکتل او وې یل چه ماته ددې مال
 ضرورت دی زه یی بل چاته نه بڅښم. د ملايانو د هلي کولې شه اواره ووه خوا د
 مخکښی شوه او دهغوی نه می تپوس وکړه چه ملايانو صاحبانو شرعیت په دوه
 باره کښی شه وایي؟ دوی وویل چه شرعیت دده ته حق وړ کوی چه بل ته یی بڅښم
 او که پخپله یی اخلي نو ما هغه ته اشاره وکړه چه «د مولانا اوچتو دی» د کور ودره
 د پاسه نغدي زړې پرې وې هغه می راواخیستی او ورمې کړې او ما وې دان
 هم اوچته کړه. کوره یی هم اوچته کړه. قرآن شه ایښود او پتکي پاتی شو. هغه
 ملايانو تالا کړل. ملايان هلک پاک پاتی شو وروسته یی بیا دسړی خاوند
 وېل چه دسړی سده احسان ونه شو. هغه ملا چه بله ورځ کوره منل یی ته ورته
 چه خرڅه یی کړې دشمو زرخان صاحب ورپسې ورغلی دی او کوره یی په زوره
 بهرته اخیستی ده.

دشرعیت په وزاندی خورا پودي مال د دوی ته یی اخیسته جا
 نه ووه خرد دوی په شرعیت شه کار ووه. زموږ کلې کښی موسی و دغه بهر
 اسلام اسلام نشته هسی کونکوسې دی چه د ملايانو دا عمل یی ده قضا یا نه

خځه موده څو ملايان د سخت د دايو په نه لاس واخيست بيا يې پخپلو کښي
 جگړه کړې ده که مونږ دا کار پرېږدو دا دوه موده مودا کار کړي دي نو د عمو
 رجه به رانه وگرځي وايي به چيه داملايان نه پوهېدل او عبد الغفار پوهېږي نو بيا
 د د سخت طريقه د پخوا په شان بشري او په کوم ملاحيه به يې لږ غوندې تسک
 راغي په دايو کښي به يې نه پرلېږدوه.

په دې کښي داملايانو غزبيا نوڅه قصور نشته مونږ قام پخپله کوم يو چاته چې
 دين او مذهب تول وال او اختيار ورسپارو او د تعاليم او تربيه غم يې نه کوو
 ، واز به در وازد « وظيفه راوړئ خدای مو وځښه » وايي . د دوه موده لولي ده لاري
 ده په دې طريقه خپل ديني استاذ تربيه کوو . دا زمونږ خپله گناه ده حقيقت
 دي چې که مونږه مسلمانان شو ، نو بعضي هغه دهند و نو د وخت د سمونه ، رواجونه
 او پرمخېښودل او لکه څنگه چې هغوی د ژوند د مختلفو شعبو د پاره بېلې بېلې دي
 اي دې هغه هم په هغه شکل کښي مونږ جاري اوساتلي ، ځکه چې دلته چې اسلام
 دې نو هغه مذهب (تبليغ) په لاره راغی د سياست (توري) په لاره راغی ، نو مونږ
 د مذهب د حقيقت نه چا خبر نه کوو او لا تر اوسه پورې خبر نه يو . دا د کاستي سيستم
 د ايډي (عشمنوي) اثرات دي چې يوه ډله به د مذهب د خدمت د پاره وي يوه ډله
 د دولت کوي ، يوه ډله به تجارت کوي او يوه ډله به عام خدمتونه کوي . دا په اسلام
 کښي نشته بلکه په اسلام کښي علم په هر مسلمان او مسلمانې باندې فرض دی . زمونږ د
 ملايانو د ديني علومو او سياست خواته توجه نشته او زمونږ د دولت منو خلکو د ديني
 د مذهب خواته توجه نشته نو ځکه مونږ په دنيا هم خوار يو او اخرت به مو هم خواروي .

یوازې خورانه د داسې ملایانو د لاسه وړونې ته نور هم ډېر نقصانونه رسېږي.
 دي. په موند کې چې د کار او خدمت سره یې پیل اشوی دی دوی پری یا دوه
 فتو کولی ده یا دهند ویا د کافر او په دې نومونو یې له خدمت پاتی کړی نه یې
 پخپله د خلکو خدمت کړی دی او نه یې بل ورته پرېښی دی. بی کاره او بی کسبه
 لمونځ ادا کړه او دودۍ خوره.

واده بنادي:

زموږ بنادي ډېری خوند وړې د خوشالی نه د کی وې چې هاک به یې
 شو نو موږ اړ پلار به یې ورته د خپلې خوښې چنغله لټوله د هاک او جی نه به یې
 پوښتنه نه کوله او نه د هغوی خوښې ته چاکتل. خویندې میندې به وکړه خپل
 کومه کورنۍ او جینۍ چې به یې خوښ شول. د جینۍ د مور به به خبرې ورسره
 د مور په ذریعې به پلار هم خبر شو چې د واده به راضي شونو د هاک له کور به خبر
 نښتې لاندې او کور به یې وکړ بیا به د کور دې ترتیب ونيول شو. په دې وخت کې
 زموږ خلکو که ځانان که غی بیابان وو تولو د خور او لور په سر هر چا د خپل حیثیت
 اندازه ولور اخسته. د نابالغو جنکو کول او ورکول هم رواج ورتړې چې ټی پورې
 ما شومانو کوثر دنی به کیدې. کله ناکله به داسې هم وشو چې نه به هاک پیل اشوی
 نه به جینۍ زېږېدلې وه چې میندو او پلورنو به یې سره وعده وکړه چې د یو موږ
 زوی وشو او د دې بلې خوا لور وشوه هغه به یې یوله بله سره ورکولې. د اتم جینۍ به
 هیچا کولی نه شوه هاک جینۍ که به په ورکوالی نامزد شوي وو چې کله به لوی شو
 هغوی به یو بل خوښ نه و نو هم د یو بل نه خلاصېدلی نه شوو چې د واده بند ولور

نوسوع شونو دخپلو خپلوانو او کلی مالت جینکی به لا دوا دونه خوڅو ورځی مخکښی
 اب کاله نه راغونډه بډې تنگ تگور به یی کاوه . د شپې چه به دکاوه ورځماهی
 نور اجمع به شوی د منگی او مجبی سم به یی ښکلی ښکلی مسهی ویلی زما د
 دوا تنگ تگور به څو بسپده وروسته به ده چا دخپل توان او طاقت به ښه
 نشانو به ورونو کښی به دنگ دنگ او روم دام زیات وو . ډېرې ورځی به
 پخپل خپلو خپلوانو او دوستانو به ډېرې اچولې وې کور به دښخونه دکو
 وې به دس ونه ډکې وې . جنجنه به وو دهم چا چنچ به پیل وتوپک او غږ مینه
 به د می به هم پکښی کډې او خلکو به ورته روپي ورکولې اثر به نيزه
 سم کېدله . د نيزه بازی دپاره به خلکو ښه ښه اسونه ساتل او د نيزو پرکتس
 به د نيزو بازی به موکي به ورته روپي اېښودل کېدې چه چا به موکي وړ -
 ښه روپي به دغه شوي دواوه ورځ به مقدره وه چه هغه ورځ به شوه
 ستور دودې به وڅرول شو که دناوې کور به ليرې و خلک به د دودې
 د سم روان شو او که دناوې کور به نژدې ونو خلک به هاز پښين ورواځ
 د نشان ته بېل تنگ تگور جوړ کړی نو سازيانو به ورته په کوڅه کښی ساز غږ وړ
 ل سمورې به یی ورته وهل او ښځی به دننه کور کې ورته کډېدې چه سمبا به یی
 دواوه ورځ به دې شپه به ښځی به جمع روانې شوي تگوريزې به یی په سم وې
 د به ورسره وو شمع به پکښی بلېدې لوی لوی مشالونه به یی جوړ کړي وو
 د پراک به به او به یی مسندې ویلی دوی د حفاظت دپاره به څو کسه
 مخکښی او څو کسه وروسته روان وو چه دناوې کور ته به ورسېدې . اول

به بی نکریزی و گله ولی او بیا به بی هغه نکریزی هغه حیثی ته به لاسو او پنبه او
 کړې . ناوې به دغو ورځونه په کوټ کښی ناسته وه همزولی به ترې چا پوره
 منځی به ترې واپس کلی ته راغلی سباله به نو او منځی به ورا او جنج لارل منځی
 ورغلی او نارینه به بهر پخبره کښی کښیناستل ملا به راغی نکاح به بی ورتله
 به و شوه دم به ډول وواحد دم به بنا دی والا و ته آئینه بندوله او پیسی به بی
 چا به کلان وړ کول او پیسی به بی قولولې بل خواته به بات په غوږ و نو کښی کوتلی
 صلح به بی وبله چا به سپلانی لوگی کول روپی به بی اخیستی که د چا به خوښه و ده
 د شمع به بی غوږ غوږ نه کاوه او روپی به بی وړ کولې لنده داچه یو لوت به و ملا
 هم بی روپړ نکاح نه توله چه نکاح به و ترل شوه خلک به د خسر کور ته ننوت په
 به وخت جامی به بی بلدی کړی نړی ډول جامی به بی واغوستی خپل خپل
 دوستانه به پرې پتاسی غوزان او پیسی نو ستلی او ماشومانو به قولولې
 به دواړه د پاره د تران په اندازه ډېری قیمتی جامی جوړېدلې دا جامی به
 دواړه به منځپه اغوستی بیا به بی په قول غوږ کښی نه اغوستی خلک
 وې چه موږ به شوه اکثر به بی جامی ملا صاحب ته وړ کول کېدې . ناوې
 کښی کښنوله ډولې به بهیادانو په اوږه کړه ډولې به مخکښی وه دواړه ز
 ډولې مده و او نور خلک به ورپسی وړ . بهر به هم دواړه په زلمی خپل
 دوستانه پیسی او شپږینی نوسته دزی به کېدې . لویو ورو به دغو
 نه الا چی و هلی لویه مېله به وده چه خه وخت به ډولې په کور دننه ش
 به وخت شوه د کلی خلک به هم لارل ناوې به چه کور ته ننه تله د به

مستور به پورې وشو، ناوې به په پالنگ کښېنولی شوه ترڅو ورځو پورې به خلک
 ال دننا چې دمخ نه به يې پلو پرته کاوه ناوې به يې کتله. ناوې به سترگې نه
 ولې دملک خپلوانو به چې ناوې کتله روپې به يې ورکولې. په سباله به هاک خپلو
 زو لور سره دستخړ کړه ورغې، دې ته به يې سلامي ويله ښه دودې به ورکړه
 نه ددودې نه ايس به هاک دستخړ کړه ته منوت او دخواښې به پښو به پلورې
 به به ور له روپې ورکړې دښځې خپلو خپلوانو به به پېژند کاوتې وشو به به
 ال کاله نه ستون شو څو ورځې وروسته به دښځې خپلوانې راغلي دې ته به
 روم. ويله دهاک خپلوانې به هم راغولې شوې دجینې دپلا له کور به
 راغول شوې وې هغه به يې دهاک په خپلوانو ویشلې چې پاتې به شوې
 به دناوې وې. ناوې به دپلا رکوډ لاره اوڅو ورځې به يې تېرې کړې. نن
 طرته نه هغې زمانې وروسته عجيبه غوندې ښکاري چې جينې او هاک
 لي نه وي دموړ اوپلا په خوښه به وروسته کېدل. په کارخود اوچه هاک او
 لي به څو ښوولي بيا و دې خورنن زمانې په نسبت دهغې زمانې وروسته به
 بيا به وروسته چې دهغې اخلاق ډېر اوچت او سپېڅلي وو په هغې کښې
 جينې به مينه او محبت و په يورپ او امریکا کښې چې هاک او جينې يو د بل په
 لور اوڅو ډېر ښه خبر شي نو دخپلې خوښې واده کوي مگر دهغې په مينځ
 جينې دومره مينه او محبت نه دي لکه زمونږ دملک دښځو او مسېرونو
 مينځ چې وي. مونږ له دخپل جينې دود او دستور اصلاح په کار ده.
 د خلک خپلې لورنه د پيسو دپاره ورکوي په کار دي چې دسپېټوب په لحاظ

خپاوی وشي دانه چه دولت دپاره خوانه جینی بوداته کنبهول شتی

دیوی پېغلي قصه :

زه دسکول نه په چوتی کلي ته تللم په تانکه کنبی ناست وم ناگهان سره
 راوړسېدم کومې وه سیند موخو نه وهل هغه وخت کنبی به په سره
 باندې پلونه دپېرو وو . دتانه کې نه کوز شوم په پله پورې وڅرچه ناخاپا
 پېغلي جینی دپل نه دسیند میخ ته ورو دنگل چغی شوې چه جینی لا
 شوه ما ټکان ورپسې کشتی خوشی کړې دپله نه یې بنایسته لیرې د
 سره ونيوه غاړه ته یې راوېنکله جینی مړه نه وه خوږې حوشه وه او به یې
 شوې وې هلته یې واچوله مونږ راغونډ شو چه او به ترې لارې جینی
 شوه چه په مونږ یې سترګې ولکېدې په ژړا شوه ویل یې حیه وای خله
 زه ژوندی یم ؟ مونږ چه حقیق وکړ چه داکه خخته ولې خپل ژوند پاکو
 معلومه شوه چه پلار یې یو بوداته ورکوله او ددې خوښه نه وه پلار ته یې ور
 چه پلاره زه مېړه نه کوم او ټول عمر ستا خدمت کوم خودې بوداته مې
 ورکوه . پلار یې سترګې روپړپټې کړې وې دلور یې نه منله . چه جینی د
 مایوسه شوه دخپل مرک اراده یې وکړه نو ددې داسې پېښه وڅښوې په کاه
 باید چه له جینی او هاک نه پرېښته کبې ټکه چه دا خوددوی دژوند
 ملګرتیا سوال دی .

فوج کنبی کمیشن :

څه وخت چه زما ورور خان صاحب داکټري تعلیم دپاره بهین
 محمد بن علی السدم احارث کړ چه هکله ستونزمنه جینی او ددې سره
 مدینه منوره کنبی چېدا جراحو او دالهارو په بی ټی مړه لکاج بنده ست کړه

زده او مصابت په بوبر د کک کښی یوازی پاتی شو خو ورځی پس له بوبر د کک
 ښار ته راغلو او په لوی بازار کښی مویوه بالا خانه ونیوه دلته به اوسید او
 بق له به سکول ته تللو خو سبق ته مویوه دده نه لکېدل. زمونږ یو ورور لویو
 بارانی نومېده موند به ورته بارانی کا کاوی. هغه څه موده د موه خان
 دی د خان موره نوکوی کوی وه دوی زیات خانان په فوج کښی نوکوی
 دی ورته هم په فوج کښی پاتی شوی و نوده به ماته د فوج قصی کولی
 د فوج د پادشاه او د عزت نوکوی ده مای چه داسی غاری ته کوچ اچولی
 او د فوج مخکښی روان وي د پرخوند کوی. زما خو هسی هم سبق ته دده
 د بارانی کا کا خبری به را باندی ښی لکېدلی او وروروی را باندی
 شو او د فوج نوکوی ته تیار شوم. دغه وخت زه په اتم جماعت کښی وم زه
 کال وم نه پوهېدم چه بارانی کا کا به څه ویل هغی بومی کول هغه راته
 په غمراک تسلیم یافته وی او د لوی خاندانه وي هغه ته فوج کښی د ایرکت
 کښی ورکول کېدی شی او نیغ په سر داری اخیستل کېدی. دده او د
 دې په درجه کښی فوق نړوي ددې د پاره دهند رستان وایسرای ته در خوا
 ښی د هغه په منظوری د ایرکت کمیشن ورکول کېدی شی. نو تر یو در خوا
 وایسرای په نوم ولیکه چه په داک کښی ولېږو. د خان صاحب یو اشنا وچه فضل محمد
 نومېده مو تر دواړه ورغلو په هغی مو در خواست ولیکه او د کمانداران چیف
 نوم مو په داک کښی واستاوه. داراز ما او بارانی کا کا خان سره پټ وساته
 ی پری پلا خبر که اونه مو دهغه سره مصلحت وکړ. دېده موده تېره شوه

زه په اسم جاعت کښی وم زمانه راخبره هېږ وه چه د مرکز نه زمونږ د پټو
 کمشنر ته یو حکم راغی چه زما متعلق تحقیق وکړی چه زما څه حیثیت دی ؟
 زما د خاندان څه حیثیت دی ؟ د پټی کمشنر تحصیلدار ته حکم وکړی و چې
 پټواریان مقرر کړی وو چه زمونږ جايداد معلوم کړی پټواریان چه نه زمونږ
 ته تللي دي يوه عجيبه قوه وشوه . په دې ورځو کښی زمونږ په کالی کښی یو
 چا ورثلی و چېر کې په هغی کښی زما د ترو زوی د شا صاحب خان مشر
 شهر و ز خان زمونږ د شپږ و نورو نوکو انوسره بی کناه او خطا خوا را س کاله
 کړی و . پر نکلیانو جوړگی د انصاف او امنیت برقرار ولو د پاره نه دې جوړی کړ
 بلکه پر نکلیانو جوړگی په پوره تکبیر د دې غرض د پاره جوړی کړی وې چه په
 کښی انصاف نه کېږی ، پوی وی ، جمی وی ، او اکثر چه به کښکار سې په
 یا په بله او رشوت خلاص شو . نو مخالفی دلی به د بدل اخیستل کوښښ
 کړو ، او په داسان به د ادبمنی پیر په پیر و چلېدی او داسله به د
 پښتانه به پخپله کښی اړم وی او زمونږ پر نکلیانو ته به یی توجه نه وی . ما د پراست
 کمشنر سره د جگړه په باره کښی پخپله خبری کړی وې چه په دې جگړه کښی انصاف
 نه کېږی ، په جگړه کښی که د مجرم د دلی سمی مقررضی هغه که هر خوب
 کښکار وی هغه بری شی او که د هغه د پری سمی پکښی نه وی ، بله یی
 څوک د رسوخ خاوند یی سفارش ونه کړی که هر خوب کښی کناه وی هغه پکښی
 نر دوی قسم جوړونه د حق او عدالت څه امید کېدی شی ؟ یوازی استیثنا
 نه هر پرنکی په دې خبره پوهېده او د همدې مطلب د پاره دوی د جگړه

دې کړې او ټينګ کړې و. زمونږه ټوله کټه وټه د دوی خوراک وه څه چې به مونږ پټل
 نه به پوريس، وکيلانو، جوړه والا او بيا جيل والا وورانه واخيسته او زمونږ پټې به
 خالي مېدن پاتې شو. تاسو فوټي کړايم رېکوليشن ايکټ (دسه حل د جاري قانون)
 دې هېچ به داسې ظالمانه شتمناک قانون جوړ کړې نه وي کله د قانون چې به
 بيزانو به مړين چلاوه. په دغو ورځو کې دا اواز خور شوي وه چې په دې ورځ
 د زمونږ جايداد هم ضبطې او دا څو په سرحدي قانون کې يې د معمولي خبر
 نوچه څه د رحمت پتواريان زمونږ د جايداد معلومولو د پاره راغلل نو زمونږ يقين
 چې دا اواز د بنسټياده زمونږ په خاندان يو ويو جوړ شو چې هم موسسې
 د قید شول او هم مو جايداد ضبطوي. مونږ دې پرېکړه کړه چې خپل ټول
 د پټواريانو ته ونه ښيي څه ناڅه جايداد مو ورنه پټ کړو خو هغوی پخپل رېږت
 ليکلي يوچه دوی دې جايداد لوی ټول يې مونږ ته ونه ښوده زمونږ په دې
 پټواريانو يا نرحکه پرده وانه چوله چې زمونږ د کورنۍ د مشرانو، د حاکمانو سره لکه
 د خانانو په شان ناسته ولاړه نه وه کومو کسانو چې به د پوليس او حاکمانو سره
 راتګ ساته د دوی مکافي به يې ورته کولې د دې د پاره چې قوم پورې وځوري او
 ځينو يې هم د حوري کثرت د دوی د بلې د لالان وو. زمونږ پخپل جايداد غټت
 مونږ دانته کول. دوی به هم ښه د جايداد خاوندان وو خو خصوص په مځه
 پټي وو او د حاکمانو سره به يې راز باز ساته. بابا مې پېښور ښار ته راغی مونږ
 د ډاکټري قصې ته د پوره وو، دېر غمجن و دا ټوله قصه يې راته وکړه مونږ هم
 د شوجه سمباله مې بابا د پټي کمشنر ته ورغی ورته يې ويلي چې زه يو عرض ته

راغلی هم چه ته تحقیق و کرده که په دې قتل کښې مونږ کنا هکامو نو چه څه منن اړاکوئ
مونږ ته منظور ده او که مونږ کښې کنا د نړوي نو دا خرافصاف نه دی چه هم وړ
بی کنا و قید شو او هم مو جایداد ضبط شې نو هغه ورته ویلی دی چه څوک والي
ستا سر جایداد ضبطېزي ؟ بابامی ورته ویلی چه پتواریان راغلي وو او زموږ
توڼ جایداد یی ولیکه . نو هغه ورته د پرخندلی دي او ورته یی ویلی دي چه دا څه
زوی لات صاحب ته د دایر کټ کمیشن د پاره درخواست ورکړی دی او لا د
صاحب مونږ ته حکم کړی دی چه دده د جایداد او حیثیت تحقیق وکړئ او
تري معلومات راکړئ . مونږ چه د سکول نه راغلو بابامی بالا خانه کښې ناسته
خوشاله و چه مونږ یی ولېد و په خدا شو ماته یی وویل چه شاه توریه هغه به
میښی نه شاه توری وایه) دا څه قولي ستا غومي دی بیانی راته و له خبره ورسپړ
بیا زما د اکثري معاینه وشوه زما صحت به پر سینه او سینه خوانی می وده
څه موده پس د برقی د پرنکی حکم پس راغی چه په فلانی تاریخ حاضر شه په دې
کښې خانصاحب پس دده کی کالونه د بمبئی نه راغلی او د باقی تعلیم د پاره لندن
وهغه هم راسره د برقی پرنکی له لاره د پرنکی سینه سره و مونږ سره یی سینه ساوکه
زما وروړ خانصاحب ته یی د لندن د تللو په باره کښې د پرمعلومات ورکړل
یی ورته وکړ د خپلو تجربونه یی خبر کړه ، دغه وخت د خانصاحب هم دارا په
زه دې په فوج کښې داخل شم . خانصاحب څو ورځی وروسته لندن ته لاړه
د میټرک امتحان شروع وو دوه مضمونه پاتی وه د خوشالی نه امتحان پرېښود
برقی د پرنکی حکم راغی چه ته راشه چه زه ورغلم هغه راته وویل چه ستا دایر کټ

مشغول مشوره دېر خوشاله شوم په دې فکر کښې وم چې پلټن به ښه وي که رساله؟
 زما د همزولو دارايه وه چې تا د پاره پلټن ښه ده يوخو دې صحت ښه دي بلد
 دې منډريت دي او قد دې هم شپږ فوټه او درې انچه دي. په دې وخت کښې
 زموږ د ډېرې زرداد خانان چې په کومه رساله کښې وو هغه د چکب ابادنه پېښو
 د رابلنه شوه هغه خانان زموږ د دوستان و زده او باراني کاکايي ليدنه لار
 د افغجهل چې پري ليدلي نه وو کله چې به لوی افسر راغی او فوجونه به يې سلامي له
 د تل دې ليدلي وو چې ښې ښې وردی به يې اغوستی وي دکښې دوراندې
 يوازې پرېنگي او پوډیسي مه داروان و، کړيچونه به يې اچولي وو.

بارني کاکا خرماته ويلي وو چې د پرېنگي او دیسي افسرانو فرق نه و خوچه ماد
 ییسي مه دارانو کورونه ولیدل او د پرېنگيا نو بنگلي می ولیدی نو په هڅو کښې د ځمکي
 اسمان شرق و موند ولاړ وو چې یو لفتین راغی، زده دخان سره چې رساله لار
 ولاړ وه. دې خان خپل سر انگریزي جوړ کړی و نو انگریز د ابرداشت نه کړي
 د نوږم په سپکه لهجه يې ورته وویل چې خان صاحب تم بهی انگریز بتاچا هتای؟
 یعنې ته هم انگریز جوړ بدل غواړی دی غریب ورله جواب قدسای وکړلی
 دشوما چې د احوال ولیده نو د دې نوکړې نښې زړه تور شو او په زړه کښې می
 یې چې زه خوبه د پرېنگي د دی قسم خبری بوداشت نه کړی شم. خه موده پس
 حکم راغی چې ته په فلانی تاریخ مردان ته حاضر شه ماته يې دکایده په پلټن
 کښې کمیشن را کاوه. دکایده یوه پلټن او بله رساله وه کماندار به يې یوو.
 ا به هریش به مردان کښې وه دنورو فوجونو په شان به بدلېده نه او د

هندوستان په فوجونو کښې د پوره ياده ده په دې کښې به د پنجاب او د
 سهيل د لويو لويو خانانو او جاگير دارانو زمان په نايکي، لایسي او دفعه دايم
 برقي کېدل او زويي پکښې په سر داری و اخيستم خرمازه د فوج نه توشه
 و د بابامي خواش وچه زه د انوکړي قبوله کړم حکم چه په دغه وخت کښې
 دا د پوره دعزت نوکړي گڼل کېد و خرمانه منله . بابامي خپه هم شرخو د مور ماس
 اتفاق و دهغې د پرتکيا نو نوکړي نه خوښېده

بيا تعليم پسې :

ما د نوکړي په خوشالي کښې سبق ميتوک کښې د امتحان دوران کښې
 په پښتني و د اکال خرمزه په دې کش مکش کښې ضايع شول کال هم بيا د تعليم
 اراده وکړه . زمونږ دکلي د مولوي عبد العزيز صاحب د کش وروړو عبد
 نه همي چه زما هم جماعتی و سلا مشوره وکړه چه بيا تعليم ته ورغو کورونه
 اوړېدلي وو چه کيمل پور کښې چه کوم سکول دی په هغه کښې د تعليم ښه انتظام
 دی د استادانو هلکانو ته د پوره توجه وی او ښه کوشش ورسره کوي
 او عربي پکښې د پوره ښه ويل کېږي . زما عربي لاسمې مضمون و زمونږ دوا
 په همدې خيال لاړو او په کيمل پور کښې په سکول کښې داخل شو . دلته
 زمونږ د پېښور نور هلکان هم وو خو د حجي مود د سونه وويل خو خوند يې
 نه کړ چا راته د قاديان د پر صفت وکړ نو د قاديان د تللو اراده مو وکړه
 قاديان ته روان شو په دې وخت کښې چه زمونږ قاديان ته ورغلو حکم
 نورالدين صاحب خليفه و زمونږ دهغه کتابوله ورغلو دهغه ساده بي تک

زوند او دیني محبت خبر ورا باندی د پراثر وکړو. هغه د پهلوی عالم او
 اخلاقه سړی و مونږ د هغه سره ناست و وچه د سوزا غلام احمد صاحب
 دوی چې دا اوس د دې جماعت امیر دی او هغه وخت یی په کالج کښی سبق
 اېه راغلی و مونږ د خست راواخیست. د سکول بورډنک ته راغلو دلته چې
 د سوزا هکانه وو د اکثر و په خړکو کښی دا خبره وه د ابن مریم کی بات کړچر و.
 د سوزا هکانه غلام احمد چې «یعنی ابن مریم (عیسی) مه یا دوی د هغه نه
 د ابن مریم احمد غوره دی. دا آواز مونږ ته د پراشناو بیا مونږ هغه هلکانه هغه
 د حق مقبری ته بوتلو خو موږ چې د دوی ځای د حالاتونه خبرېدو وهاغو موږ زموږ
 د سوزا پانده فکر واخیستو چې پاتی شو که لاړ شو بله شپه خوب وینم چې یو
 د سوزا کور دی زه وږ پوړم یو سپین بڼی سړی لاس را وچړی او د کور
 د خپل ونه می پنج کړی او راته ووايي چې پام کوه! چې سحر شوره او عبد الحليم
 دغه ته پخېد و ما هغه ته خپل خوب ووايه هغه هم څه خوب لیدلی و لمونځ
 وکړو او واپس خپل کلی ته را روان شو عبد الحليم خولا راوبیا په پښور کښی
 دغه خپل سکول کښی داخل شو او زه علیکړه ته لاړم.

په علیکړه کښی می په بورډنک کښی ځای ونه موند او په ښار کښی په یو
 د کښی د پوره شوم. په علیکړه کښی زموږ د ملک نور د پراشناو هلکان
 و او ټول په بورډنک کښی اوسېدل. په دې ورځو کښی نواب قار الملک د
 د لیکر کالج سکرتري و د پراښه سړی و او ساده ژوند یی و یو وروځ مونږ د
 د انجمنه پس له جماعت نه را تلو ما ورته پښی سمی کړی هغه زما ته پښی سمی

کړی اوزما شکو به یې ادا کړه او راته یې وړې چې دامه کوه مونږ پښتنو کښې د
 رواج وچه دشوانو د ادب د پاره به مو ورته پښې سمولې مونږ به کله ناکله د
 بڼکلی ته ور تللو خبرې اتري به مو ورسره کولې دغه به بڼکله کښې پر وړوکی نه
 جماعت و په هغې کښې به مو پر خاسی لمونځ کاوه د پرخوش اخلا ته سړی ولوبې او
 تکرېکېښې نه وه، د مسلمانانو په مشوانو کښې دده په شان ساده ژوند مادي
 وليکلی د پر په قوم مین سړی و مونږ به د بې د دوستانو په شان مجلس
 او خبرې کولې او همدې خبرو به یې په زړه کښې لاړ کوله ځکه چې دده د زړه
 راوتلې وې .

په دغو ورځو کښې په عليکړ کښې کرمي کرمي جلسې کېدې او مسلمانانو
 حکومت نه د مطالبه کوله چې د عليکړ کالج دې د عليکړ مسلم يونيورسټي
 نامه يونيورسټي شي، په نور هندوستان کښې دارنگه جلسې روانې وې،
 چنده یې هم غونډوله . ماله به دې جلسو د پرخوند را کاوه په هر مجلسه
 به مې د شرکت کوښښ کاوه او د هر سړي تقویر به مې په دې غور او زړه کړه
 چرته چې شروع شوې ماته ويل شوی وو چې په بورې ډنگ کښې به درته خای
 درکړو خو په بورې ډنگ کښې ونه شو، د عليکړ د بورې ډنگ او ښار په سوسايټي کې
 د پرفوق و د عليکړ بورې ډنگ سوسايټي مهذب به او عالمانه وه په ښار کښې د
 ژوند نه و او بله دا چې برسات شروع شوی و د ښار نه کالج ته تگ راتگ
 گران و . په دې وخت کښې زما ورور خان صاحب چې د لندن حالات یې ل
 وو، ماته پر خط را ولېږه چې ته هم دلته اټکلېدلې ته د انجنیرۍ د تعلیم د پاره

زه به داکتوی و کرم اوته په انجنیری وکړی . نوزه دعلیکر د کرمو په چټو کښی کلت
 اخلم او اوتی د خپل ورور هغه خط وښوده خو د هغه د سره اتفاق نه و آخر رضا شو .
 د دې زور وپوړی د خرڅ د پاره را کړی . پی ، ان ، او جواز کښی یی راته خای
 نیولو خو زما د مور زما د تلوسه اتفاق نه و . دهغی په غوږ کښی چا دا خبره کښی نل
 چه پیر خل ولایت ته کولای شي نو هغه بیا د املک خه کوی . یوزوی دی لاړ دی که
 ابل هم لاړ شي او پوره دانه شي نو ته خو به میواته پاتی شي . ما چه هر څه مړه کونښن
 زه د هغی د زړه نه می دا خبره ونه ویستلی شوه . په هغه دخت کښی زمونږ د ملک
 بل حالت و . پری جنبی او توکلی لایب امنی وه د شپې به هر چا خپله څوکی کوله چه
 د مسلمان پښتون دانه شي او مړی نه کړی او دورځی به ورسره ویره وچه
 ایا باندی د عوه کړی نه وی ځکه چه اکثر دعوی به په پری جنبی او دښمنو کېدلی
 داسی به هم کېده چه په خپله به یو سړی قصه مصه جوړه کړه او پخپلو دښمنانو بړی
 وکړه وکړه . دا ټولی قضی می مورت وکړی چه کوره موری ! یا به چا وړلی یم یا بړی د
 ووز د اړه په شان قید کړی یم . ددی نه خور اینه ده چه د تعلیم د پاره د تللو اجازت
 لاری . هغی به ماته ه شیخ جراب نه را کلاوه او پټ پټ به یی ژړان . نو ما د لښندن
 د تللو اراده وښوده او فیصله می وکړه چه نور سبقونه نه وایم او د قوم او ملک خدمت

دو باره سبت شروع کولو او مختلفو بناړو نو او سکولونو لیدلو کتلو او د خلکو سره
 د دل خیالات ماته د پره نایده ورسوله او تجو به می زیاته شوه ، زما پلار د کلمی لوی
 خان و او زه د خان زوی وم خو زما تعلقات د خانانوسه د پره نه زما د پرتعلق

دغا بیا تیره وو زماناسته اوردوستی دشاخیلا نو، ترکانانو اولوهار نو
 جولا مکانو اوزمیندا ازانوسره وه دخانانو اوملکانو خوینده اوعادتونه
 هم راکینی لبرو دهغه دخت دخان داصفت وچه ییره دبر لوک
 خان دی دخیلی مٹکی پوله نه پیرنی دخیلی مٹکی انتظام او
 پخپله کارکول خودخانی دشان سره مناسب نهو ماله چه بابا کوه
 مٹکه راکه پ وه په هغی کینی ما پخپل لاس کارکاوه، زما یونو کور
 شاخیل و قدیر نوبده، مونږ دواړو به په غوا یا نو کښته سره
 چاولی اودسرو بوری به می پخپل لاس دکولی، قدیر زما دورو کاله
 نوکرو دبر وفا دارو خوچرسی و ماته به بی هم دچرسو مښتونه کول
 خوزه پوره شوم چه دی ماددې دپاره په چرسو راوړی چه بیازه و نه چرسو
 پیدا کوم دی به بی دتاوانه خلاص دی بیامی منع کړ چه ماته دچرسو مښتونه
 ده کوه زمانو آشنایان اودوستان څوک په چلیم او څوک دفساوو، څوک
 سکرېت عادت و خوزه خدا می ددی ټولو خیزو نونه ساتلی م، زه چه په کالی ک
 پاتی شوم په دپره بده سوساییتی واور بام هغوی وران کای و زه بی
 په وړانو سر کړم هغوی جگلیان و زه بی هم دخلکو سره و جنگولم، هغوی
 باغمله و زه بی هم بدغمله کولم خود خدا می احسان و چه دبر زری
 سوساییتی بدله کړه او دپرو بنو خلکو سره می ناسته ولاړه شوه.

نوی میدان، تازہ افکار

روشنفکروں سے متعلق اہم شخصیات صاحب، مولانا عبد الحفیظ، مولوی
فضل ربی، مولوی تاج محمد،

مدد نامی جہز و لوازمات، دارالعلوم دیوبند سے متعلق

شیخ الحدیث مولانا محمود الحسن صاحب

اور مولانا عبید اللہ سندھ

قوم پرستی، ورومبی وارہ

آلہ کتبہ دہسلاہ ایک جلسہ، کلمن ٹین کتبہ

تعلیم و تبلیغ

دغالمانسره تعلق:

زما تعلق دفضل محمود مخفي صاحب، مولوي عبدالعزیز صاحب دکلې
مولوي فضل، بی صاحب او مولوي تاج محمد صاحب دکلې، د دارالعلوم مجتهد سره
پیدا شو. مولوي تاج محمد صاحب د بغداد دی و. د بی، ای تعلیم یې و. مذهبی
تعلیم یې د پاسه و. په اسلامیه های سکول پېښور کې سکند ماسټر و. مولوي فضل بی
صاحب د کلې و. د ریوېند سند یافته و. په ریښتینو هنر کې عالم اوق و. پست
سړی و. مولوي عبدالعزیز صاحب زما د آشنا او د سبق د ملګر عبدالحمید و. زوی
یې بویال کېږي تعلیم کړی و. د اتانزو د لوی ملا صاحب د خاندانه و. فضل محمود مخفي
صاحب د چارسدې و. میتوک یاس او انقلابي شاعر و. شخړه وخت چه ککړیزانو
د فارس په خلیج کېنې ازاده بندرګاه جوړه کړه چه هلته به یې عربو باندې د ترکو په
مقابله کېنې توپک، تماخی، کارتوس او نوري وسلې په ډېره ارزانه بیه خرڅولې
پښتو قبایلو د دی وسلو سره غ پیداکړی و تلل به اوله هغه ځایه به یې وسلې راوړلې
او د پښتو قبایلو کېنې بیه خرڅولې. انګریزانو چه د پښتو قبایلو سره د وسلې ولیدی
حیدران شوال چه دوی د وسلې د کومه راوړی، چه خمس یې ورپسې کړ و ورته معلوم
شوه چه دا د خلیج فارس نه د ایران او بلوڅ په لار افغانستان او پښتو قبایلو
راوړل کېږي. نو انګریزان دوی خزانه د وسلو مخنیوي د پارو په خلیج فارس او د هغه په

او کنبی د اړکس، په مستری یو څوکي مقدر وکړه. د دې څوکي پر داسې سړي
 کار وچه مغه په انګونيزي پېښتو، غربي او فارسي پوهېري، دمخې صاحب خلور
 د ژبې زده کړې دي لي هلمته د خان سره د انټر پېټورا توحيات اګولي و. د دې
 سړي په وجه په دوکنبی سياسي شعور او تمامي جفا نه پيل شوې وه. د پښتو
 شاعري کنبی انقلاب دوه وروستي و. د زلفو او کاکل او خط و خال کبل او پېل
 د نوي نوم او وطن غايب او بې چارو ته د شاعري مخه ور وکړه خو له زده کړه
 پېښتو تسکسپير واته. دده په پښتو د هر جن دي خواخوږس چه پښتو دده
 کله خپله چه په کار ورنه کړه په دې ور څوکنبی د ټوکنزو د حاجي صاحب نوي نوي
 کني شخصيت پيل شوې و د دې ټولو د هغه سره د دې د خپل مټ د پيل و
 د ژبې ورو حاجي صاحب د پښتو د نورو بزرګانو په شان نه وهغه د دې منځ
 د په خپله په عمل و په دې ستيا سره په کومه خاطر وسمو او د و جوړ
 د چه قام پښتني و او د دین او د نيا اقتضات لي کنبی و هغه دي سړي کونډ
 د جمالت نوي کړي چه په قام او وطن را خوري وي د هغې د پښت ورو پاړسي
 د پښت کاره. دمخې صاحب د دې په ذريعه د صاحب حاجي صاحب په دغه
 شو. حاجي صاحب اول پخپل کلي کنبی و سپل خو بيا ورته د عبدالاکبر خان پلا
 د لور او غم ورو پېښ کنبی يو ځای وکړه هغه دي ابادي وکړه او د کلي نه دي خانه راغې
 د پېښ په لړۍ کي د لويې حج کېد او د پښتو لويې خپلک څخه د لمره د لامل و ده هم و تېلمه
 مدرسي جوړول:

دده په مشن سکول کنبی د خپل هيد ماستر وکړه او د هغه د ورور د اکو کړه

نه دېر متاثر شوی وم د هغوی قوربانو را باندې دېر اثر کړی و زما هم دا خیال
پیدا شوې و چې د دې قام او وطن خدمت می وکړی . په دغو وړوڅو کښې زما په
د قام چټکالت په وجه دېر بل حالت و نه د حکومت له خوا هم انتظام و اړ و د قام
له خوا . د تعلیم کولو هڅې انتظام نه و او که په کوم کلي کښې به د پوهنې سکول هم
نه هم ملا یا نوڅوک نه پرېښودل نو ما غوښتل چې د پښتو د پېچر د تعلیم د پاره
ملک کښې اسلامي مکتبې جوړه وکړو کونښښ او کورم او خپل ژوند به په دې ځای
کښې تېروم . په ۱۹۱۰ع کښې ما اوه وروڼې عبدالعزیز صاحب یوه مکتب ته پاتې
کښې جوړه کړه او د نورو مکتبونو جوړولو د پاره مو په نورو علائقو کښې د وروڼو سره
د خلکو توجه می د علم طرف ته کړه او د پښتو په زړه نو کښې می د علم د ضرورت
پیدا کړه او دغه شان مو ورو ورو په مختلفو علائقو کښې د مکتبونو جوړولو ته
او په لوړو رخت کښې مو د پېرې مکتبې جوړې کړې . زموږ د کلی ته نژدې د مکتب
نه خلک راغلل چې نه راشه د موږ د مکتبه یوه مکتبه جوړه وروڼه لارم خلک می راځه
کول د علم د پېچر په باره کښې می ورته خبرې کولې . په دې کښې یو ملا راغی
چې ترالی اچترال زموږ د اتمانزو د کلی په میړه کښې یو د باندو د مکتب لارې و
ویل دده مکتب ته پکې هم د اوکتابونه هم ورسېد ورو . موږ په سلام مشوره کوله چې
کولی ملا صاحب پاخلېد او ویی ویل چې زه د تعلیم چې عبدالغفار خان مشور
دی نه منم او نه د تعلیم دی او هغه ویل چې په دې مکتبه سوکښې چې کوم کتابونه
کېږي نو په هغه کښې دی چې : «ایک کتابونه لکلي» یعنې یو سپی غاږی او په بل
کښې ایکلی چې : «(و. و. و. و.)» یعنې یو غټ اڅور . دا څه دی ؟ دا علم

زده راغلی به دوده سه فیصله کول غواړم چه په کتاب راسه فیصله کوی که پوره پکې
 دنده ویریل چه ته سینه پوره پکې چه زه دتوبک کار نه کوم او دغلمته چه ته اتانز و ته
 زما یو توبور دی چه محمد خان یی نوم دی هغه ته دتوبک نوم واخله نو پخپل
 ان به پوره شي چه تشریم سیک یی ملا صاحب علم خدای او رسول په مسوونې
 سلمانانو فریض کوی دی او چه تاسو خلک ددې انگلیزی مله مسوونه منع کوی نو
 به ددې چه هغوی پخپله خور تعلیم انتظام وکړی نو چه تاسو هم ورته خه انتظام نه کړی
 نو به ددوی خدمت نه منع کوی نو ددې قام دې خدای مل شي .
 پېښور یو ژوندی قوم دی د قومیت او قربانی ماره هم پکښې شته خو
 رسول غواړي . قومونه خواتش په کف وچف نه را بید او پکې د قومونو د ژوند
 او بیدولو د پاره داسی کسان په کار دی چه بی غرضه وي دیانت داروی
 دندارزی و د خدای د پاره دخپل قام خدمت ته تیار وي چه داسی کسان
 دیم قام کښې پیدا شي نو د هغوی په کونښښو نو هغه قام کښې مینه ، محبت همدا څو
 دوی او غریزولي پیدا شي هغه قام اباد شي موندی بی همتو او خود غرضو خانانو .
 د انانو او بابانو تیارې ته کښېنولي یو خله خرموند د قام د حال شو که چیرې دا
 قومونه په تش کف او چف ، وکلیفو او دعا کانونو کېدلی شوی نو موندی دخپل رسول به ،
 د دود په کولو ورنه ولی کول دومره قربانی وکړولی ، تکلیفونه او مصیبتونه به یی نه وړول
 د جماعت په کوټ کښې به ناست وای دعا به یی کوله د هغه په شان دعا چا کېدی
 شوه ؟ کار به کېده ، قام به اباد به خو خبره داده چه بی عمده دعا د خدای په نزد
 نغښتلی وي به دې کښې د پښتوڅه کناه ده ؟ دوی ته چه هر چا چونکه جاره اچولې

دروى ورته را قول شوي دي شكراي لي وركوي دي دهغوي په مخ كېښي لي منډ
 وركوي دي خاځه توره لي ورته كوي دي ملكا لي او سپړي لي وركوي دي تودي
 خړيندي لونه لي هم وركوي دي خو هغوي را با بختان په هغه دين هون
 پوه كوي . هغوي را كمال كاوه را زمونږ دين او دنيا نجات دهند دى خو
 دوى نه د دين غم و او نه د قام هغوي نه و خپل غم و هغه لي خاځه
 كوي دي قام و لمون او دين ته لي هېڅ نه دى كوي .

زموږ د سكو لوړو مخالفت ملايانو مشر وركوي او ويل بهي چې په
 كېښي اردو ويل كېښي . اردو يوه بېمانه وركوي دجا غوښتون نه زموږ په سكو
 كېښي ديني تعليم هم زيات و او هم په ښه طريقه و او هم ورته ديني نور بهي
 د لومړي معني چاته ښودلي نه ده او زموږ په زړه كولو چو ته د لومړي معني وركوي
 ده . خبره داووه چې د زموږ مخالفت چې د وركوي خو په اسلام څه كاوه
 كه نه اسلام خو عام په نور او ښځه غوښت كوي و او داي ويلي دي چې په علم
 ان ترجينه لار شې چېن كېښي خو منډه . خلاصه او د عسري علم نه د اسلام
 د علم د حاصل او غوښت وركه د ملايان وښتيا په عام مين وي نو دوى به زموږ
 ملا توكوي وايي . دوى خورا فلكو كاوه كه پښتو كېښي علم او پوهه راشي او
 دكان به سوري شي او دې ته لي فلكونه كاوه كه پښتون قوم كېښي علم راشي
 به تقي وركوي او چه تمام تقي وركوي مونږ به هم تقي وركوي . دوى خورا قوم نه
 نه دي دوى نه بيا لا خانان ښه وركه كه په قام كېښي پوهه را تلله نو خاني
 لي هم نقصان رسېد خو خانانو مخالفت خورا پېر ده چه ويلي نه كېلېده

و اما ادبی هم کوی دی . مونږ به ملایانوته دیره تسله ورکوله چه که د اقام
 و کوی یی ناسو به هم ترقی و کوی خورده غوی په دماغ کښی دانه راتله چه
 دای پښتون قام او وریده مونږ ترقی کولی شو . دوی دومره د تیار خوږه
 کار دی غایت شمیري وړ چه دجه و جهاد ماده پکښی پاتی شوی نه وه (دما
 د دوی چه یوه ورځ په مسیو اکوام کښی دکاندهی جی سه د دېر خلق راجع
 یی ووه د پراړتنی نه پس هغه خلکو ته دا خبره وکړه دان چه مونږ غلامان
 د ذات ژوند تېروو داځکه چه مونږ د پوره لویه ناشکری کوپی ده او د
 ای په نزد ناشکری د پهلوی جسم دی مونږ خلک په مصیبت مبتلا
 خدا ای لاس او پښی را کوی دی او مونږ ورته کار نه اخلو او ز مونږ
 یی دله یعنی برهمنانان تیار خواره او بیکاره شمیري دی دوی نعمت
 ان په وجه دخدا ای له طرفه په مونږ د العنت نازل شوی دی په گیتا
 یی را وړی دی چه څوک کار نه کوی او خوراک کوی هغه غل دی)

په دغه وخت کښی قام د ملایانو او بابا کانو په جال کښی کیږو او دهغوی
 لاندی د بل چا اثری لانه منلی او یو قام هله د چا اثر قبولی چه اثر والا
 یی پیدا شی . کله چه ملایانو ز مونږ دمد رسو مخالفت شروع کړو نو د
 دمد رسو د پاره مونږ د ترنگزو حاجی صاحب سه پرست و تا که نو په دی
 چه مونږ خه ناخه د ملایانو د تخریب نه بچ شو . د حاجی صاحب په چه
 نږته په دې کار کښی د پره کامیابی حاصله شوه . حاجی صاحب یو صلح
 و او د نورو بابا کانو غوندی نه و دایلی لوی صفت و چه د نورو بابا کانو

غوندې چا د ایرکت یا ان د ایرکت په بیه نه شو اخیستلی، پرنګې چا
کارګینې د پراستاد وخته د مسلمانانو د ګډوډولو د پاره مسلمانان سا
و و هېڅ ملا او بابا ترې بېچ کېدې نه شو دغه یو حاجی صاحب تری خدا کچ
و. زمونږ د مله سر په مخالفت کښې هم د پرنګیانو لاس وکړه هم د ملا
پکښې خپل غرضونه هم وو.

د یویند سره تعلق:

د حاجی صاحب او د هغه ملګرو، مخفی صاحب، مولوی فضل د بی او
تاج محمد دوی سره خرمه د اول نه تعلقات او تګ و تګ و خړ دي،
د جوړولو په وجه زمونږ تعلقات نور هم مضبوط او زیات شوز په کله کله
لېدو او تبادول خیال د پاره (ګدو)، ته ور تلم او دوی به هم چې کله د حاجی
صاحب لېدو ته راغلل زما لیدو ته به هم اتمانز و ته را تلل، مولوی تاج محمد
د ګدو د دارالعلوم مجتتم و او د انتظام نه علاوه درس به یې هم ورکړ
نور به به لکه ګدو نه بل چېرته نه تلو. مخفی صاحب او مولوی فضل د بی صاحب
به د پرا تلل او د مولوی فضل د بی صاحب په واسطه ورو ورو زمونږ تعلقه
د د یویند سره پیل شو. په دې شپږ ورځو کښې د د یویند دارالعلوم پر سره
حضرت مولانا محمود الحسن صاحب د پرنګ، پاک، خدای پرست
عالم و اوش کتابی عالم نه و د علم سره یې عمل هم لولو او په دې فکر کښې و چې
به څرنگه د پرنګی د غلامۍ نه ازاد کړی شو؟ زمونږ هم د فکر و او د ملک
زمونږ مشتوک مقصود و. مونږ چې به د یویند ته لاړو نو د مولانا سره

چه دیوبند کنبی دهر پنبستانه طالب العلمان وو. مونبد دپنبستو طالبان نو
 دلید امر به نهان دیوبند ته تلمو. دمو لا نا یو شاکورد میا غدیو کل به زمونږ
 غروب او نور اک انتظام کاوه. دمو لا نا صاحب به ذریعه ورو ورو دهنه دملک
 ملا یاغری به زمونږ پېژند کلو سی پیداشته چه دهنوی نه مولوی عبید الله
 سند هی او مقصد میا نو صونه راته یادی او دنورو دهر رانه اوس دهر شوی
 دی. دهنوی یو مولانا صاحب زما دهر اشنا و. دهر محبتی س ی و زمانه چه
 غېر مشهور دیوبند ته به راغی دهر دخراک خیزونه به لی دحان سره مونږ ته
 وړل دهنوی اچار او کولې دهری مشهور ی دی افسوس چه زما دمو لا نا
 هم دهر دی شاید زما به هغو وړکو شو و نوټ بکونو کنبی دی. دپنبستیا خبره داږ
 زمونږ پچا یو کنبی دهره مینه محبت و دچا چه مقصد او نصب العین یو دی
 دهنوی کنبی همیشه مینه وی. محبت وی دهنوی کنبی به رای اختلاف هم وی خو
 اختلاف دهنی دلی دپاره رحمت وی. دان چه تاسو په دلو کنبی پرې جنبی
 مینه تاسو تحقیق و کوی دهنوی مقصد او نصب العین یو نه وی خکه خو
 رای د رحمت په خای دهنوی دپاره رحمت شی خکه چه دوی داکار د خدای
 دود خدای د مخلوق دپاره نه کوی دخیل ذاتی غرض دپاره یی کوی د نفس
 لاری به پری او د خدای لاره یوه وی نو د خدای دپاره خدمت او
 پرې جنبی دوه متضاد خیزونه دی.

زمونږ زیاتې خبرې اتري. سلاکامانی او مشوری به مولانا محمود الحسن
 صاحب او مولوی عبید الله سند هی س ی. په هغو وړکو کنبی دپرنکیانو

دېر دعب و داب و اور د خلکو په زړه و نو کښې دهغوی دېر و دېر د ناست و
 او دهغوی د مځېر انور هم پوره زوره و ده سلسله و ده نوچه مونږ به هر کله دېر
 نه تلمو نو دهغوی د وېرې به مو د دېو بند نښه تکت نه اخیسته مونږ دېو
 دی خوا یا هغه خوا دکا دی نه کوژېد و بیا به پیا ده یا په بله ذریعه پټ دېو بند نه
 ورتلمو چه پر نکیان را باندي پوه نه شئ . مولوی عبید الله سندھی په دیانې
 د فتحپوری لوگ حرمات نه دیو خای اخیستی و او هلته به یې هلکانو ته د قرآن
 شریف درس ورکاوه او کوم هلکان چه به یې . ای پاس و دهغوی له به یې
 پنځوس روپۍ د میاشستی و تلخه هم ورکوله او درس به یې هم مفت و کا
 او هغه وخت پنځوس روپۍ دېر شئ و . دهغه دا خیال و چه د مسلمانانو
 تعلیم یافته زلمو کښې به زه د قرآن شریف درس به وجه د حریت او خد
 جذبه پیدا کړم لیکن سندھی صاحب پخپل مقصد کښې کامیاب نه شو
 سندھی صاحب لوی عالم و دهغه په شان په قرآن کریم تحرک نه پوهېد
 او نه یې دده په شان درس ورکولی شو خو په مسلمانانو کښې د جذبه و جد واد
 پاتې شوی نه و ده کښې همدغه دېر نکیانو په مله سو کښې هند و انور هم تعلیم کړ
 و . په هند و انور دې تعلیم یو قسم اثر شوی و او په مسلمانانو بل قسم اثر شو
 په هند و انو کښې یې دخپل قام مینه او دهغوی د خدمت جذبه پیدا کړې
 او په مسلمانانو کښې خدمت او مینه خو پرېر ده دهغوی د قام او ملک نه خه
 هم نه وو . د مولانا په شاگردانو کښې دهغه دېر نزدې شاگرد چه د سندھی
 پرې دېر اعتماد و . بی . ای پاس و قرآن یې د مولانا په ترجمه ختم کړی و

وجود ددی تو لو خبر و د پرتگیا نو مخبر و خوت . د سندهی صاحب د ستانو
شاگردانو او تیر لو حالو ته د ایری به یی هره ورځ حکومت له ورکوله . د سندهی
صاحب د شاگرد رشید چه دغه حال وی د نورو به څه حال وی ؟ د قام مینه او
دست او د حریت جذبه یوازی په تعلیم نه وه . مونږ چه د قام د خدمت او ازادۍ
دیک مشورع کولو زه په ښارونو کښی تعلیم یافته ولسی ډیر وگرځېد ماس په
ښی کښی داسی خلک پیدا نه کړی شول چه د خدای د پاره د قام خدمت
شی . د بابا کانو او ښار کانونی د هر خاطر ساتلی دی او خدمت می کړی دی .
په لمس چه دده خور زده کونه سریدل ان دی که دی یو ځل زمونږ ملکوی شی
خلک به زمونږ ملکوتیا او ملا تر وکړی . د ملایانومی د پرت خوښامند کړی
او د پرتې سندی می ورسپی و هلی دی خو د پرتو لږ و داسره ملکوتیا کړی
په اور وکښی مالکه . او چه د دوی نه مایوسه شوم ښارونمی پرېښودل
د باندو ته ورتل او عوامو ته ورغلم په څلورو میاشتو کښی دومره خلک راښه
پاتېدل چه پرتگی ورته و و پرېده . زه دولس کاله په تعلیم یافته ولسی گرځېدلی
د دوی نه مایوسه شوم او کله ته ورتم نو په زرگونو خلک راښه ملکوی شول .

شیخ الهند صاحب او سندهی صاحب:

مونږ چه به دیوبند ته لاړ و نو شیخ الهند صاحب به سندهی صاحب ته
مخبر و کړ اکثر به دیوبند ته راغی او کله ناکله به زه دده لید و او سلا مشور
ده دیلی ته ورغلم . د سندهی صاحب ځای د فتح پوری جومات سره
دده به نېج دهغه ځای او در سگاه ته نه ور تللم ځکه چه دده په ځای کښی به

می آید. همیشه حاضر و او را داسی وخت و چه چاته به زمونیز علاقه کنبی
مولانا ابوالکلام ازاد جاری کوی رساله الهلال را تله نورپولیس به ورپسی و
حکومت به به تور است کنبی لیکه او چه حکومت به لپ به چابک گمان شهر
ده به زره کنبی د ازادی اوقام او ملک مینه او خدمت جد به شست نو
دی خدای مل شته. خکله به زره دغه در سکا ته نبخ نه تلم فقچوری
ته به الارم چه لوشخ به و شو به جومات کنبی به موسسه ولیدل که خبری به
وی به جومات کنبی به تمامی شوی. سندھی صاحب به خیل خانی ته الارم
به خیل نورکار پسی الارم او که خبری به خلاصی نه شوی نو سندھی صاحب به
چای خکله دپاره دخان سه بوتلم چای به موسسه و شکلی او خبری به موسسه
د سندھی صاحب ولیدلونه پس به زره به دیانی کنبی نه پاتی کیدم او دشته
به کادی کنبی به کالی ته راروان شوم خکله چه به می نورکار پاتی و نور پاتی
زده چه به پاتی شوم مولوی سیف الرحمن صاحب مدع به پاتی کیدم. مولوی
زمونیز ددواوی و. دهر عالم پوره او سیاستدان سری و. مولوی سیف
دنور و ملایانو به شان دمحل و درخیا لا تو خاوند او تنگ نظره نه و به کورت
کنبی به نه دو بیلده د او چتو خیا لا تو خاوند او بلند نظره و د پردن و او
دل سری و. فقچوری د دهلوی جامع مسجد و او به غی کنبی یوه عربی
و ده او مولوی سیف الرحمن ددی مدعی صدر ملک و.

قوم پرستی:

کله چه زما سو سائتی بدله شوه او دقام پرستوسه می مخه شوه

چه تمام پرستی کومه ماده و ده هفت را و پنبه شود . داخبره خوما لایه ویر و کولای
 انبی . چه طالب العلمی کنبی محسوسه کوی و ده خود مخفی صاحب ، مولوی عبدالعزیز
 صاحب و هشت صاحب به مجلس نو کنبی و ده و کرده خصوصاً و مخفی صاحب
 مجلس به ما به بر اثر و . پدی و خت کنبی زما و ده و خیر و نوسه و پر شوق و .
 و زمینداری سره او بل و مطالعی سره . در زمینداری دپاره خوما ته پلا و به
 مانند ناری (محمد ناری) کنبی شپسته چه به حمله و اگر پی و ده به هفتی کنبی به ما
 پله زمینداری پخپله کوله او و مطالعی دپاره به می و مولانا ابوالکلام از ادب
 اخبار کتور ، چه یو عالمانه اخبار و او هر مضمون به بی دعلام نه دک و او دازادی
 به بیت عامبر دار و او داسلام به حقیقت به بی خلک پوهول او بل می زمینداری
 اخبار را غونبستل . زمیندار اخبار و مولانا ظفر علی خان اخبار او دپرتام پرت
 اخبار و . داسی کنده نه و لکه و روسته چه و اختر علی خان دهغه زوی به کورتو
 و غنی . بل می ملینه بخیر اخبار را غونبسته چه دپرتومی اخبار و . یومی انگریزی
 اخبار چه و دسول ایندیل میلتوری کیزت) نو مید و را غونبسته و رسد به می و
 یعنی او نو و کتاب نو مطالعه هم کوله . چه طالب العلم و م و مطالعی سره می شوق
 نه و خیر چه دمل ، سیکار می شروع کرد مطالعی شوق را سره پیداشو . الحلال
 او زمیندار چه به هغه و خت چاله و اتل نو هغه به د حکومت دست کو اغزی و
 او دهغه نوم به بلیک لست کنبی و . ولی چه د دوا ره اخبار و نه تمام پرست و و
 تمام بی را ویناوه او پوهاوه او قومیت او جهانت لی پکنی پیداکاوه . بدیشی
 حکم مته نه خبر پدی و لار و یی چه به خلکو کنبی و پره پیداکری او د خلکو له زو و نو نه

چه و پره ورکه شی و بدایشی (بجونی پردی) حکومتونو بنیاد و نریزی او بدایشی
 حکومت مثال دغله دی چه داور خواند را و پنی شی نو بیا غل کله تینکپی شی نری
 خله د انگریزی حکومت درسی قسم اخبار و نه خویش نه وو. خو خله مایسی پولیس
 را غل چه ته دا اخبار و نه مه را غواره بند لی کرده، حکومت نه خویش پزی شوک
 چه دا اخبار و نه لولی حکومت لی خپل د بنمن گنهی. تاته به د پانقصان و ریسه پزی
 ماورته لند جواب ورکړو چه حکومت خویش نه دی حکومت دی پخپله بند کړی
 هغوی به وویل چه حکومت خولی نه بند و ی مابه ورته وویل چه نه یی هم نه بند و ی
 مخفی صاحب به هم چه چپوته ننه کتاب پیدا کړ هغه به د مطالعی د پاره ماته
 راوړه. یوه وریخ یی راته د عبدالحلیم شری یو ناول چه د زیاد او حلاوه، نومېده
 راوړی و او راته یی وویل چه دا کتاب په ننه شان مطالعه کړه هسی هم زما طبیعت
 داسی و چه مطالعه می دنورو په شان د پره نه شوه کولی خو چه خدی کولی شوه نو
 خان به می پری ننه پوهاوه او ننه غور به می پری کاوه چه مطالب یی ننه
 کړم. د اناول د سپین (هسپانیه) په باره کنبی لیکل شوی و او دای لیکل
 و چه د سپین عیسائیانو د مسلمانانو د اتوسو و کالو تسلط ته خوځکې خاتمه ورکړه
 و دی ناول په لوستو ماته په خپل کار کنبی د پره کته ورسېده. مخفی صاحب
 به چه پخپله نوی شعرونه جوړ کړل هغه به یی هم ماته راوړل او راته به یی اوړل
 ماته به د مخفی صاحب شعرونه د پرخوند را کولو خوند شه چه په مابه یی
 د پراثر کولو. د هغه د پرخشعرونه ماته اوس هم یاد دی ما د مخفی صاحب
 به الهلال یو خای لوسته په مضمونونو به یی مونږ د پرخجث کاوه او خوځ

مخله به مو مسته او چه خرمود به وس کله و نوردته به موهم او دولو و بنسٹیا
خبره داده چه مونږ الحلال د اسلام به حقيقت پوه کړی یو او دې اخبار زمونږ
مخه دې خواته کړه .

داغه وخت وچه د پرتګی د حکومت له وېرې به چاپېت په جبره کښی
پرتګی خلاف خبرونه شوه کولی مونږ به چه واقعه خبرې کولی چټ پټ خای ته
لاړو . زموږ پل د پرتګی دې هلته به مو پټی خبرې هم نه شوی کولی
د پوه لور به د پتو خبرو موقع راته پیل کله به د حاجی صاحب خای
اجی ابادته لاړه کله بل خوا یوه ورځ مولوی فضل ربی صاحب او مخفی صاحب
د ماسمند نارنی ته چه به میوه کښی زمونږ یو کلی دی او د پوښه نهم کښی
پوښی لږ د پرتګی خای دی او د شسپې د دودی انتظام راته وشو
د ماسمند د ماشه نه وروسته په سړک کوڅو او خبرې کوڅه شاته مو وکتل یو
سړی د ایسی دی به مونږ وار خطای واخله زمونږ دا خیال شو چه داسې
لږ دی موږ ایسی لیدلی دی دهغه خای به مو ووه چلی کړی او دوه پردی ،
دوه دود دی موږ پېښوده او د کور خاوند ته مو خبر قدري هم ونه کړه به
مسلک و مستل و زمونږ یو بل کلی موندی ته ماسمندن (مارختن) ورسېد
مسلک او د هقان دود دی دوخته خوری مغزی دودی خورې و زمونږ
پاړه یی په تشپه کښی نوزده دودی پنجه کړه دودی مو وخوره او هلته
دده شوه به داسی حال ته . واقعات او مشکلا توکښی مونږ کار شروع
کړی وده سمه ددی زمونږ کار وویچ به وویچ ترقی کوله خکه چه زمونږ کار

د خدای دمخارق د پاره و زمونږ پکښې ذاتی غرض نه و بلکه ذاتی مو پکښې
انسان و. نقصان درو و چه ده مان نفقه ده پاره تجارت زده
موندلو و کولو ۲. خرچونه به کیدل +
ورومبی واده:

د ۱۹۱۲ع کال په اخر کښې پلار ماله واده وکړ. زه اهلک وم په سکول کې
می سبق وایو. زمونږ کلي ته نزدې رڅېر (رزور) نومی کلي کښې د کنان خېله
خانانو په کورنۍ کښې یې راته کوژده کړې وه. زما په گمان چه زما سخر اخسرو
یا محمد خان اولنی خان و چه په لوري روپه وانه خيستی. هغه وخت که
خان به وکه غریب دخور لور په سر به یې پیسی اخیستی. دارواج خلکو ته
نه سکا رېدونن هم پښتانه دخور اولور په سر روپه اخلي خو خاک ورته
په اسلام کښې دخور اولور په سر پیسی اخیستل لویه گناه ده بلکه اسلام
خوځویندو اولونوته د پلار، مور او ورور په میراث کښې برخه وکړي. زه
په پښتني او میلمه دوست سیمې و په دوستان او اشنايان یې لول
کلی په غریبا بانو به یې خاص نظوساته چه څه وخت مړ شو ما پخپله لیدلی
نرو، ښځو، خپلو، پرده وړسې په زار زار ژړل پخپله یې تعلیم نه و کړی
سره یې په شوق و زما باباته به یې ویل چه هغه یوزوی دې تالندان ته تعلیم
لېږلی دی د ابل به زه ولېږم دامی اورېدلی و چه سخت مریض شو نو یې
زه وصیت کوم او خپلو زاننه وارثانو ته د شریعت په مطابق حق او حصه ورکړه
خپلو خپلو انورې ښوړه. په خانان یې دوستان و دخورده له مکره وروسته
هم دده د ماشومانو په پښتنه ونه کړه ځکه چه دهغه نه قول وایه د ماشومان

چار درویش په قصه کښې دیو سوداګر د زوی قصه کوي چه د پلار نه ورنه
 پر مال و دولت پاتی شوی و او ده هغه ټول په یارانو، دوستانو و خورلو
 هغه مال او دولت نه ککمال شو نو په ډېره بده وړخ په لاره روان دی
 او روحی وېژانده ورنه یې پوښتنه وکړه چه ته هغه سوداګر زوی نه یې؟
 ورنه وریل چه ولې نه یې هغه ورنه وریل چه ته په دې مصیبت اخته
 شوی یې ستا خوږ یاران او دوستان وو ورنه به خار بدل او ^{نېل} بیا
 دې هېڅ املادونه کړه هغه څه شو؟ ده ورنه وریل چه نه هغه زما
 ستان نه وو هغه د دسترخوان مچان وو چه د دسترخوان می غوړ بدل
 شوی پرې بنه بدل او چه د دسترخوان ټول شومچان والو تل .

ما مې د خپل قام د ښځو ډېر قلعه او عزت و او ډېره همدې
 درسه وه ولې چه زموږ په قام کښې هم لکه د نورو مشرقی قومونو په شان
 ښځو قلعه نه و دوی به دسې ونه ښکته کښلی شوی حالانکه چه پستی او
 دوی په عمل ده که د چا عمل پست وی هغه نړوی که ښځه په کار دی
 پست و خپل شی او د چا عمل چه وچیت وی نړوی که ښځه په کار دی چه
 د لانه نظر ورته وکتل شی، خدای خرنه او ښځه د دنیا د ابادۍ دوه
 پلرې پیداکړي او د بشريت دکاډۍ داده پايي دي داکاډۍ په
 پایه نه شی چلېدی او بیا زموږ د پښتنو ښځې خوږې پری پاک لمنې
 میانې ناکې مینه ناکې او وفادارې دي او ډېرې خد متکاري دي، موږ به
 ښه کله ناکه د خپلو خپلوانو کړه مهلمانو شوسره ددې چه نوکرانې به یې

خورمونن د خپلوانو بنځي به رانه چاپېره کوڅېدې او دېر په اخلاص به یې
 زموږ خد مت پخپله کولو کوم ښه څه چې به یې پوځ کړی وهغه به یې نه
 مخې ته راوړاندې کولو او چې زموږ نه به څه پاتې شو دوی به بیا هغې
 کښینا سټې او هغه به یې خورلو. په ابتدا کېنې به سپړو د دوی سره یې
 د دوی نه خوره او بنځو به هم دنارینه ورسره په یو دسترخوان د دوی غو
 عیب کښل د ټولونه اول دا خبره ما محسوسه کړه او چې کله به مېلمانه نه و
 د دوی سره می په یو دسترخوان د دوی خوره اول دارسم مامات که
 او ورو ورو په ټولو خلکو کېنې د دې رواج اصلاح وشوه. ما چې واده وکړ
 زمانه پوره به ماسره یوځای د دوی خورل دېر عجیبه ښکارېدل اول
 به یې په اسانه راسره د دوی نه خوره. یوځو به ځکه بنځو د دوی نه
 خوره چې د مېلمنو او نارینه ونه څه پاتې شونو دوی به بیا پرې راغونډی
 او که به کافی غذا پاتې نه وه هم دوی به پرې قناعت کولو او بله دا وه چې سپړ
 سره بنځو به خړانو بنځو پسې خبرې کولې چې خورې ته د دې زمانې بنځو ته وکړو
 خورمه کلک سترگې دي د خپلو مېړنو سره یوځای د دوی خوري موږ خد
 داسې زمانې ته پاتې کړو. خوراخو دوی هم ورسره بللې شوې او د کار بیا بلل
 کېدو. د مېلمه وخت هم معلوم نه وه وخت به چې مېلمه راغی ننځی غریبانان
 به مجبورې وې چې د دوی غم ورته وکړي. که نیمه شپه به وه او
 د اړېشکال ټکنده غرمه به وه چې مېلمه به راغی نو هغه به هم ښه د دوی
 غوښته او کور به به هم ښه د دوی ورکوله. زموږ تحریک کېنې بیا د

خبري هم اصلاح وشوه مونږ خلکو ته وريل چه يا به ناوخته په چانه مهلمانده
لېږي او که ناوخته په چاپېښ شوي چه غه تياروي هغه به خوري او که څوک
د باندې ناوخته را پېښ شو هم تياره به ورته مخکېښي دې او په دې
شان سود ښخو تکليف لږ څه کم کړي .

په هغه وخت کېښي هلکان چا تعليم نه نه پرېښودل د جزو تعليم خبره لکل
د اخرو سره مترادف گڼل کېده ملايانو به تعليم ته څوک نه پرېښودل زمایا دې
اچې لور په سکول کېښي داخله کړه نور خبر پرېږده چه خپله ښځه گڼي هم رانه
په شوه حاله که د اسکول د پوځان په کور کېښي و خاص د جينکو د پاره و
نوم پرانيوښت (مخصوص) مدرسه وه . د خان تېر پخپله درس ورکولو
س هم د پوځان خپلې لور نه په سکول کېښي نه داخلي ملايانو دې ته نه کتل
د اسلام خر علم په نړۍ او ښځو پوځان فرض کړي دې يوازي د مدرسو مخالفت
نه کولو د اخبارونو لي هم سخت مخالفت کولو اول خبر به يي ويل چه په دې
ځي تور درواغه دي په چل ول د خلکو نه پيسې اخلي بيا چه خلک لږ لږ
په شول چه په اخبارونو کېښي خرد خدای او رسول خبري هم وي بيا به يي
د اپر اېکېلېه کوله چه په اخبارونو کېښي د آياتونو لي حرمتي کېږي په اخبار کېښي
آياتونه ليکلې شي او بيا يې لارو څو او د پوځونو کېښي پراته وي .

ماله چه به کوم اخبارونه را تلل ما به په تجربه کېښي خلکو ته لوستل خو چا به
ورته ښه غوږ نه ښود يو الحلال ته به يي لږ غوږ کېښېښو ځکه چه پوځي کېښي
د خدای او رسول خبري وي اول د ابو الکلام ازاد اخبار و .

پښتانه اوس هم د اخبار اوسناو شوق نه لري په چټکي څيړو وپه بي مټ
 وراجو نو په زرگونو روپي خېش کوي خو په اخبار يوه پيسه نه ورکوي او همد اوجبه
 دوه چه د دود په بها در اولوي قوم پخپله ژبه کښي يو قومي اخبار نشته . زمونږ
 لوی خان و يوه ورځ يې په ښار کښي يو هکاک ليدلی دی چه اخبارونه ورته ويلي دي
 او چغې وهي چه اخبار واخلئ . خالصا حب کهان کړی دی چه را کوندي وريانه
 اخباري ورته اخيستی دی خو چه هکاک ورته پيسې غوښتي دی ده اخبار نه
 ورکړی دی او اخيستی يې نه دی چرکه زمونږ د اخبار سره مينه نشته نو خکه
 زمونږ پخپله ژبه کښي اخبار هم نه واخله چه يې د اخبار سره مينه نه وو دغسې
 يې د خپلي ژبې سره هر مينه نه وه د تعليم يافته کسانو سره به يې چه د ژبې په باب
 خبرې وکړي راته به يې ويل چه پښتوال دغه ژبه ده چه دې کښي عمده نشته پښتو
 کښي څه دی ؟ ما به ورته ويل چه هکاکه د نورې ژبې خور د اسمانه نه دي را کوندي
 شوي . ده يې ژبې وپوښگو خپلې ژبې ته توقی ورکړې ده . پښتنو چه خپسې ژبې
 توجه نه دي کړي دې کښي د پښتو ژبې څه گناه او داخو زما اوسنا گناه ده
 ما چه واده وکړه که چه به يې اخبار اوسست تېر به يې راته ويل چه د اخبار
 څه لولي داخو تولا دروغ دی ما به ورته ووي چه نه دا خبر پکښي ده د اخبار
 د پښتو روپي څيړد دی بيا به غلې شوه ويل به يې زو څه خبر و نه خو هکاک داسه
 وايي بيا به يې راته پوښتنه وکړه سبه ده نو څه پکښي دی ما هم پېرې پر وکړه
 به يې ورته ويل چه دې کښي د تقوی دنيا حالات دي ما به بيا ورته څيړني مطالب
 د پښتنو ښځي د نارينه و د هينې دي دهغې سره د اخبار او تعليم سره وروړو

و پستی پیدا شود و قرات او دین او نور و ضروری خبر و معلومات به می
 ورته و رکول. هغه به پلار و پرگوانه و به خپله پلار کښی بی له پراشو و هغه به
 و به زما د سخر کښی په پنځو کښی هم په و تېدلی راغله زما به همیشه د کونښن
 و به د سخر و مغزونه د کښتو احساس لوی کړم خکه چه په دوی کښی
 د احساس خور و غرضو او نایو هوس و پیدا کړی دی زما به خپل تېوسه په دوی
 خبر و نجات کولو چه بنسټه او پر دواړه دخدای په نزد یو شان دی دروند والی او
 سپاروالی په عمل دی او د ا به می هم ورته و بل چه د دوی احساس په پیل کولو
 لسی تاسو بنسټی خپله هم لومړی بی خکه چه دوی ته په یوه نظر کورنی او لور ته
 بل نظر او د و و کوالی نه د جینکو په مغزو کښی دا خبر و کښتو چی خلکان
 نارینه خدای د جوړو او بنسټ نه بهتر او لوی پیدا کړی دی بیا به می ورته دا
 هم و بل چه انسان دخدای په ټول د مخلوق لښی الله ټول کښی شی نو په دوی چه
 بی د نور مخلوق نه دمه واری زیاته ده خو زه چه دوی خپل قوم ته نور د ماته
 په دوی او خا ورو کښی فرق نه ښکاری د دوی به هم د خپل کښی غم دی
 او د خا ورو به هم د خپل کښی غم دی د دوی به هم د خپل کور غم دی
 او د خا ورو به هم د خپل جانی غم دی د دوی هم بچی را وړی او د خپو بچی غم
 وړی او خا ورو هم بچی زېږ وړی او لوی وړی نو دوی په خدای الله ټول د مخلوقات
 بللای شی ؛ دوی هم که د خا ورو په شان یو بل وړنی دوی به هله انصرف
 د مخلوقات و کښل شی چه دوی کښی اجتماعیت و وړنی و غوړنی او
 مینه و حبت پیدا شی . تش په دی چه نور خا ورو په خلو ورو پښو کړی او

انسان په دوه پېښو اشته کېدی نه شي . يوه ورځ می په خبرو خبرو کېښی ورته او
 چې نارینه مړی شي ښځه کولایو توان کوي او چې ښځه مړه شي نارینه سمه سستی
 بله ښځه وکړي . په څرګند دادي چې د ښځې څښتن مړی شي چې هغه هغه بله مړه کړي
 دواړې زما په خبره پر وېشي ، دې ويلې هو ، ما دې معلومه نه ده چې څوک به
 د څښتن مړی څوک نه مړی شته او نه ځوانه وي د بل مړه په کوکېښي هېڅ ست
 ونه کړي دې راته وویل دادي غیرتي خبرې راته وکړه .

آکره کښی د مسلم لیک جلسه :

په ۱۹۱۳ع کښی په آکره کښی د مسلم لیک سالانه جلسه وه هغه ورځ
 به د مسلم لیک جلسې په دسمبر کښی د بېړه دن په چار تړون کښی کېدی صاحب
 اخبار د تړونې ولوستل چې د آکرې په ښار کښی د مسلم لیک جلسه ده نه
 اراده می وکړه چې نه ور به په دې جلسه کښی شرکت کوم ولی چې داسیا
 جلسه وه او زموږ په ملک کښی سیاسي جلسې نه وي او نه ور به د خلکو
 بلد وو که څوک پري پوهېدل هم د پرتلیانو د وېږي چا د جلسې نوم نلري
 اخیستی نه شو د پرتلیانو خوتري خبر هم نه وو زموږ په علاقه کښی هغه
 دملایانو به په داسی مسلمانو جشنونه وو چې د قام او ملک او اسلام ته به تر
 هېڅ نایل نه وو د ملایانو په وړل « خالین » دي او چا به وړل « خالین »
 چا به وړل د سابی توبه قبوله ده چا به وړل نه ده قبوله . دغه شان چا به توبه او چتر
 سنت گنل چا به باب عبرت . په دغی خبرو به دملایانو جشنونه وو په دغه
 او اړښانو به کتابونه باریو حای ته ورده او بل حای ته ورده او جشنونه کړه او خبر

ہیٹھ دروغ و شیل۔

زده اوزما دسبقت ملگوری عبدالحلیم دمسلم لیک په جلسه کښی دکره دت
 دپاره آکری بنارته روان شو. شپه مونږ بنارته یوړه هلته دنونبار په تانگه کښی
 تافیل اړدوړه سر و غلام سر وروخان و. دنونبار دتافلی خواوشا آبادی نه
 سپوږم داک و. غلام سر وروخان په خت کلی کښی اوسېد د شپه موده نه
 سر و شوه د داک کادی د شپې په یوولسو بجو را روانید او په یوړه بجه نونبار
 ته را رسېد و مونږ په دې کادی کښی آکری ته تللو نوچه د شپې د وروځ
 په خت کلی کښی و خپره د شپې په ۱۲ بجو د کادی په پتلی باندې نېغ شپه
 ته واوران شو په لاره کښی د خاورو غرار شو. د غراري اواز وروږوږ
 ته را نژدې کېده مونږ په دې فکر کښی ووچه دا اواز به د خه شی وی
 په دې کښی خاورو را باندې حمله وکړه. مونږ هیبت واخیستو شر موهو
 کیو د خدا فی فضل و خوله یی را وانه چوله بیچ شو معلومه شوه چه هغه شر
 و غلام سر وروخان پرې د تماغی دز هم وکړه. مونږ تپس ته ور
 لو ساعت پس ریل راغی او مونږ دواړه د غلام سر وروخان نه رخصت ش
 آکری ته روان شو. چه آکری ته ورسېد و په یو نسل کښی مو یوه کوته
 کرایه واخیسته پکښی د پره شوه. سباله جلسه شروع کېد ونکې ووه مونږ
 سهار وختی د جلسی حای ته لاړو د جلسې دپاره لوی پنډال جوړ شوی
 سټیج د پاسه اولاندې کرسی لگېدلی وې مونږ تکیټونه واخیستل

په کرسو کښېناستو. سرابراهيم رحمه الله ددې جلسې صدر و مولانا
 ابوالکلام ازاد، سر آغا خان او د هندوستان نور د پښتانه دستيچ
 د پاسه په کرسو ناست وو. د صدارت د خطبې نه وروسته قسما قسم
 کړ او د دندې وړاندې شو او مختلفو کسانو تقریرونه وکړل. سر آغا خان
 هم په فارسي ژبه کښې د پوښکلي تقریر په ډېره فصیحه ژبه وکړه ددې
 تقریر پرې جلسه وه. د جلسې د ختمېدو نه پس موند د تاج محل شاهي
 مات اړه بهار سيل وکړه او بيا د اکوټي نه ديلي ته لاړه هاته د مولوي
 بېن الرحمان په نامه شو، ديلي کښې مهم دکتو قابل خايرونه وليدل. يوه
 ځل په شاهي مسجد کښې ناست وو يوس سپين بزيړي ويل چه ديلي هېچا
 نه وفانه ده کړې معلومېږي چه انگرېزانو هم زوال په برخه شوي دي
 د دارالحکومت يي د کاکتي نه ديلي ته رابل کړه. په دغو ورځو کښې
 دارالحکومت رابل شوی و. خاور د يرش کاله پس دهغې سپين بزيړي
 شکوي رښتيا شوه.

په دې ورځو کښې به کانگرس او مسلم ليگ دواړو د اوډېر نکيانو نه د عهد
 د مراعاتو تر سوال کولو او قرار دادونو به يي پاس کول چه مونږ ته داراکړي او
 داراکړي. د هندوستان د منورينو (اينډيليجنسيا) اکثريت په کانگرس
 کښې و. څه وخت چه کاندې جې دافرايقي نه راغی او په په کانگرس کښې شامل
 شو د کانگرس حالت بدل شو د شوم مطالبو او تشو خبرو په ځای د ملک د
 حقوقو د اخيستلو د پاره عمل او جد وجهه شته شو. حقيقت دادي

چه حق شرک چاله و درکونی نه بلکه حق اخیستل کبزی . کله چه دکا نگوس پالیسی د
 منتونو اوزار یو په خای عئل او جد و جهل و شر هغه کسان چه مصیبت کالانو
 و و کله جناح صاحب کنزرو . جیکار اوسپرو او نور دکا نگوس نه و و تل ، جناح
 صاحب مسلم کیک نه لار او دې نور و لیبرل پارلیمې جرړه کړه . خبره داسې ده
 خه وخت درو لیت ایلته مسئله پېښه شوه نو جناح صاحب اوسپرو و غیر دلی
 متوال مخالف و و نو سوال دا پیداشو چه که حکومت زمونږ مطالبه ونه منی نو بیا
 خه کوو ؟ دی ذکر شوه کسانو و و یل چه احتجاج به کوو ددی نه پس سوال داسې
 پیداشو چه که بیا حکومت هم مطالبه ونه منی نو بیا به خه کوو دی کسانو و و یل « بیا
 هم احتجاج کوو » کانه چی چی و و یل که زمونږ خبره حکومت ونه منی د جد و جهل
 به کوو » په دې خبره ددی جدا شول .

کلی وطن کښی احوال او تبلیغ :

خو وړخی پس له دلی نه کلی ته راغلو چه کلی ته راغلو خبر شوم زمانه
 غنی پیداشوی دی . زمانه تېرو و و ورنه و نو د زوی په پیداکېد و د پوه خوشالی
 د جمعې په ورځ کښی به د حاجی صاحب په خای کښی د پر خلک جمع کېدل . دا
 د پاره به له لیرې لیرې ځایونونه راتلل . زه به هم که په دوره نه و م خامخا و و
 مهتم صاحب . مخنی صاحب او مولوی فضل دبی صاحب به هم د سلا مشوره
 د پاره کله ناکله راتلل . د جمعې د لماخه نه پس به ما خلکو ته وعظ او نصیحت
 کاوه خو د ملایانو نه خوښېده خلکه چه زمونږ ملایان د پوهانو غوندې ځا
 د مذهب تکیه داران کښی . ما دخپل قام دا صلاح داکار د خدای د پاره

دهغوی بر داسی نه سائله اخري راپسی پته پته پرايگند، شروع کړه چه بيري ي
 خريپلي ده او وعظونه کوي اول خردې خپل ځان په شريعت برابر کړي بيا دې
 غرو خلکو ته نصيحت کوي. ددوی خو په بزيړه او اسلام غرض نه و زما بدنامول ي
 غرض و نو هم ناپوره او جاهل و چه ملا به ورته ووي چه د اماند هب دی ده هم
 نه. ملا يانو بيري له دومره اهميت وکړي و چه ټول اسلام ي تش د بيري
 بيري تيلي و حال دا چه مذهب غرض نه عمل دی. مذهب خو په بنيادی ډول
 اخلاقو او عمل سره تعاق لري بزيړه پرېښودل او بېتونه خريپل دادغو ته ټول
 يوازې د صحابه (رض) نه بلکه د اسلام د رښمنانو غږ و بلکه البرجل ابواب
 بزيړه هم بيري وي. سره ددې هم ددې د پاره چه د ملا يانو د اعتراض نه خلاص
 بزيړه می پرېښودله خريپل هم د ملا يانو نه خلاص نه شوم بيا به ي ويل چه د موقتي نه
 ده. د دنيا تاريخ گواه دی چه پکوم قوم کښی داسی اشخاص پيدا شوی دی چه
 غري د خپل قوم د اصلاح د پاره پاڅېدلي دي د اقتدار خاوندانوي مخالفت
 دی دی ولی چه هغوی خپل اقتدار په خطر کښی ليدلی دی تا سودې خپل د
 د ابي خلد متکارو تحريک ته وگورئ خورمه چه قوم کښی پوره داغلي ده ها غورمه
 د اقتدار د خاوندانو قدرت کم شوی دی او د خپل پيښېدو (ص) ژوند مطالعه
 دوی چه خپل تر نو تر بورانوي مخالفت وکړه د پاره ؟ د اقتدار د پاره .
 د مديني خلکو ي ملا تر وگړو ولي چه دهغوی سره نه مذهبي اقتدار ونه سيا
 ه و چه ي مخالفت وکړو هم د اقتدار د پاره و .

نوموړې مدرسي په ترقی کښی وې پښتون ژوندی قوم دی خو چه د

بزيړه خريپل بدکار د مې جسمه * عمل نه د

دژوندی کولو خلک پکښې پیداشی ترڅو چې په یو قام کښې دژوندی کولو دپاره خلک
پیدانه شی هغه قوم ژوندی کېدی نه شی . په لوږ موده کښې خلکوځای په ځای
مدرسې جوړې کړې او په دېرشوق یې په کښې خپل ځې داخل کړل . خورم و چې
مدامی زیاتېدې هماغومره زمونږ پیسو ته ضرورت نه پورېده خلک چې بی پیسو
دنیا کښې هېڅ کار نه شی کېدی . پښتون قام شوم نه و موصمان نواز و . فیاض و
خیر و خیالات پکښې و . خبرکړه له طریقې چې ملایانو ورته دخیرات ښودلې وه هغه
دې وخت کښې گټوره نه وه . قام په پوځ خیرات اموخته و حال دا چې زمانه بدلېدې
شوې وه دپوځ خیرات ضرورت نه و پاتې دلقد او خام خیرات ضرورت و . دژوند
د بدلون سره که قام بدل شی ترقی وکړی که نه وروسته پاتې شی . د ذکوۃ په باره
کښې هم ملایانو قوم ته ویل چې په ملک سره ذکوۃ نه کېږي . د ملایانو سره په دې
خبر و دېر جشونه شوي و وڅر ملایان دې ته تیار نه وو چې د قام د ابادی او قضا
دپاره د یوې نفوی ورنیچونه تیر شی . قام په رسم او رواج تنگ شوی و خو دا چې
پکښې نه و چې پرې یې زدی . رسم و رواج پرېښودل اسان کار نه دی . په پراخه
دېر کړان دی او اخلاقی جديت غواړي . مونږ چې په دوو قومو ته تللو په هر ځای
کښې به قوم راته راغونډ شو چې د قوم سره به مو خبرې وکړې نو ځینې خلک به را
واچا پېوه شول چا به ویل ما په شاو تپوه چا به کوره یا مالکله راوړه چې داراله
که چا به ویل چې دم را باندې واچا و ما به خلکو ته ویل چې زه کف او حیف نه
نه یم زه خو ستاسو خدمتگار یم . ستاسو خدمت له راغلی یم تاسو باید
او په هغه کف او حیف والا و کښې فوق وکړی هغوی خودرنه په دغه طریقې تشکا

له نن سبا مدرسه سے زکوۃ اخلاقی - منظر غفران مینا

نذرانه او ملکانه غواری زه خوتا سونه خه غوارم نه محمد اکبر خاد صاحب
 راته ویل چه ته ولی دې خلک ته داسی وایی دوی په تاعقیده لوی په دې چل به
 موندن صل و سونه دې چندی راغونډې شی اوتی له خانه شې مایه خادم صاحب
 ویل زه د دوی اصلاح کول غوارم او د غلطو رسمونو رواجونو نه یی خلاصول غواړم
 صل موندن د سودم په دوره تلامونو د شاه باز کوی مولانا شاه و رسول صاحب موندن
 ملکوی شوم موندن ته د سودوم خانانو د سوری د پاره اسونه را کول موندن به

په واده به وار سوره پاره
 د ترنگزو د حاجی صاحب هم د تعلیم راغونډ د ده دیا صاحب د
 سره د پر مشوق و د مله سو
 د امداد د پاره به مولا به
 کور دې لټولی یوه ورځ باچه خان به مخصوص ما خصل کړه
 ورته ما وویل چه په ترنگون به لټو دره (اس را خصل کړه)
 حاجی صاحب ستا ده لټنو مو اشره کین دا غل ده مین
 په لټلو کینی سرنگو ل دس د ورته خا خا
 ستاسو ست ووم
 د پر مرحوم ماته او وکیل چه دوی نه گنده
 شایخان او مریدان زه چه سرنگ پوه کړی پیژنکار
 بی کاره پراته وی که وینه وایی
 چه میاشت یوه ورځ زمونږ د مله سو سوره
 لمان کړه

د املاد د پاره مزدور سی وکړی او ملاء سوتی یی را کړی د دې په
 نه موږ ته ډېره فايده را ورسېږي. حاجی صاحب ډېر وخت د
 ويلي ويل : که دوی کار کولی نو دلته یی بیا څه کول د اتیا د خواره د تپه
 دوی ته کار کول به، ښکاري حال دا چه رسول الله صلی الله علیه و آله
 فرمایي : **«الکاسب حبيب الله»** یعنی کسبگر د خدای دوست دی.

دشيخ الحيد صاحب سوره

جنوري ۱۹۱۴ع. ازادہ علاقہ کنبی دسکونز نالاش دیر

باجر چمرکنا، هندی ملا صاحب، سالاری

اور ماہود، اولی جنگ عظیم دشیخ الحید

صاحب پروگرام دترنگزو دحاجی

صاحب هجرت

زما بپرتہ تک بنیو لیبی دپرنکیانو سازش ہما سچ

بنا، مشرپی، دحاجی صاحب ترنگزو ہومند ورتہ تک، د

سوات دپاچاھی کشالہ، دپرنکیانو مظالم

د شیخ الحد صاحب خط :

مونږ به په کال کښی یو محل دوه دیوبند ته تللو او د مولانا محمود الحسن
او مولانا عبید الله سندھی صاحب به به مولیدل کتل کېده او په دې به مورتبادا
خیال کولو چه څنگه به د پوښتیا نو د غلامی نه خلاصېږو ؟

د جنوري ۱۹۱۴ع کال په سر کښی د حضرت مولانا شیخ الحد محمود
صاحب خط راغی چه دیوبند ته راشه ، نو زه مخنی صاحب او مولوی فضل ربی صاحب
دیوبند ته لاړو د سټېشن نه بیخ مدرسی ته لاړو له هغه ځایه مولانا عبد یو کله
د مولانا صاحب کور ته بوتلو . مونږ د سی . ای . دی له وېرې بهرنه کوڅې
شیخ الحد مولانا محمود الحسن صاحب درېلی نه مولانا عبید الله سندھی
راوغوښت . د دې بحث او غور نه وروسته مونږ به دې نتیجه ورسېدله
مونږ له دوه مرکزونو جوړول په کاردی یو په هندوستان کښی دننه او بل
هندوستان نه بهر په ازادو قبایلو کښی هلته چه خلک یی د انګلنډ او پرتګال
نه وي او مجاهد قام وي چه هلته د هندوستان د ازا دی د پاره یو فروخ تیا
دوی دا خیال وچه د مرکز دې په بنیر کښی جوړشی کوم ځای کښی چه د هند
د مجاهدینو د له اوسېږي . دا هغه ټولی وچه د سید احمد بریلوی صاحب
او اسماعیل شهید صاحب په بالا کورټ کښی د شهادت نه پس د هغوی په

ملکوری دهنزاری نه بنیو ته تللی وو او په بنیو کښی په سستیانه کښی میشته شوی
 وو او تر دی وخته پوری به ورته د هندوستان نه د سړو او د پوړو املادو وکړل کېد
 نه. د دوی کښی هغه جند به او د روح پاتی نه و په کوم روح چه سید صاحب او شهید
 صاحب پوره شوی وو دوی دوه سوه بی کاره کسان وو چه حیل د سوا حرا علاق
 یی یی چه حیل خیال نه وو پوره کړی او نه یی پکښی هم خیال ملکوری پیدا کړی وو. یوه
 پنج نامه م د مولانا ابوالکلام آزاد هم د دوی خلکو په باره کښی تبار خیال شوی وو د
 د دوی خلکو په باره کښی خویش اعتقاد وو چه د هارنگ دی خو ماوریه وېل چه دا
 د خلک دي. د هندوستان حساب تناسب دی او خوری یی د دوی
 شهید وو چه په تورو او نیزه او لښه او غشی جنگ کولی نه کاردی خلک چه د
 رسول الله (ص)، ملکورو په دې شیانو جنگ کړی دی او فتح یی کړی وو. دانست
 یی. دې تدبی نه کتلو چه د رسول الله (ص)، ملکورو چه په تورو، لینده او غشی جنگ
 وړ هغه وخت د هاروسه هم داوسلی دی. نن خور د نیاتو کړی وو د توری او
 د نیزه او لینده د توری او توکپ مقابله نشی کولی خور د هندوستان
 په دې حقایقو خبر نه وو او نه ورته د دې دلی ماهیت معلوم وو. دانسوس
 خور دا وو چه د مسلمانانو لوی لوی لید دان او علم د دې حقیقت نه خبر وو. مونږ ته
 د دې توری نول حالات معلوم وو. یخفی صاحب د دوی د حالاتو د تحقیق د پار
 د بنیو ته ورغلی و. په پنځو کښی یی ورسه و شپې کړې وې مونږ د دې ملکوری
 یی خبره پوه کړل چه نه دا مچا همدین د هار خلک دي. او نه دا خانی د
 د پارو مناسب دی.

آزاده علاقه کنی دموکرتلاش :

فیصله مویه دی وکړه چه زمونږ دیو دقتل په کار دی
 چه په ازاده علاقه کنی دموکرتلاش په کار دی . دوی کار د پاره د ازاده
 صاحب وراکلی شو چه اول زمونږ په قبایلي علاقه کنی وکړو خو او خانی خوښ کور به
 دوی ته خبر ورکړو سند همی صاحب به راشی او هغه خانی به وکړی چه دوه ورځ
 اتفاق راشی نو کار به پکښی شته می کور . د فیصلی نه وختلنی دوی کار د پاره د ازاده
 او جوش کنی وم خو چه فیصله وشوه او زده واری را باندي پریوته غوښی خبر خبر شو
 او خان می دروند شو کله غوښه را باندي پرېوتی وی چه جوړه ختم شوه او خپل
 کوټه ته لاړ او په تنهایی کنی می دې پر وړیدل او په دې تر اوسه لږ زده سکت
 او زده شوم سحر چه را پاشیدم زده ته می دده ورکړ او رخصت شو وکلی ته
 ژمی و سبه یخنی وه کافی کړ خپلې ما او مخنی صاحب د تللو د پاره و سلا
 وکړه نېټه مو مقصوده کړه چه د تخت بابی د کادی په سستیشن به یو خانی
 کېږي . تخت بابی زمونږ د کلی نه دولس میله لیرې ده ما د تللو خبر و وېر
 پټه و ساته یو د حکومت له وېرې بل له دې وېرې چه موږ به اجازه را کړی
 ما هغی ته دا بجهانه وکړه چه زه اجمیر شریف ته خم چه تېرمی دا واورېده
 زه اجمیر ته خم وېر و خرساله شوو خله چه زما سخر کنی . د اجمیر شریف چمنی
 وو او سخر به می کال په کال اجمیر شریف ته تلو او دده د عقید دوه چه
 دا اولاد اجمیر شریف را کړی دی او دا د هغه چمنی دی . د اجمیر فقیر
 کال په کال را تلل او د پوری روپی به یی ور نه وړلې غنی چه ورسره اجمیر فقیر

روز و رفته راغلي وو خبر شوي وو چه دخان امسي شوي دی نولهاته راغلل په
 دی خیال چه داهم غوره اسامی ده کپورال یی په کار دی خو په مایي دم ونه چله
 په دی او په دی قصی یی راته راواخیستی چه کوندي غنی داجه یو شاف چینی
 یی ما ورته ووتی چه دازما چینی دی داجه یو شاف چینی ندی . ددی پری
 اوریدلو دپه حیران شول چه دالاکوم قسم سمی دی مایو سه بهر ته لاریل .
 دخیل کلی نه شپه مامند ناری ته راوړه سبابه اس سور تخت بایي ته
 ان شوم . ماسپښین ستیشن ته ورسېد م مخی صاحب مخکښی راښودلی
 اس نوکر ته ورکړ او رخصت می کړ . ریل به ما زیږو درکي ته روانېده مونږ
 سام درکي ته په کادي کښی ورسېدو . دستیشن نه بهر د کوالی تانگی واړی
 مونږ دواړه په تانگه کښی بت خپلی ته روان شو . دملکنه په غاښی دپوښو
 یی وه هره تانگه به یی لټوله زمونږ تانگه یی ولټوله او دتانگی نه راچاپېر شو
 ستنی یی راښکړی . زه وپړېدام چه ومی نه پوښی او غه شک یی را باندی راښی
 چه هغه وخت په ایجنسو کښی دپړه زیاته مکرانی وه چه په چا به یی شک راغی
 یی نیوه او په کاپت کښی به یی واچولو . کاپت یو اوږد لوگی وهغه کښی به سوري
 دسی یی پښه به یی په هغه کښی اچوله او د پاسه به یی پری پاننه تگ و حله او هغه
 یی به یی پری کولې چه هلاکو خان به هم په چاکری ندوی او دملکنه پر لیتیکل
 حاکم پریگی دفرعون نه هم دوه کوتی زیات و . خلک له خدايه دومره نه وپړېدل
 دده نه چه به وپړېدل . تیاده وه په مونږ دچاڅه شک راغی او چه زمونږ تم تم
 دته یی اجازه ورکړه نوایله مولایي ته پری شوې ماسختن بت خپلی ته ورسېد

موند پیت خباکینی شوک پوژند وند اوسه ای او هو قل نه و خرد پیت شوک بی او و
 توند د مپامو او مساپو و د پارد تل بهر ته وی. موند حج بی ته لانه رو چه شوک م
 وند پوژنی او حکومت را بانندی خبر نه شتی جو موات ته الیه نخنی و موند به م
 خه جامی نه وی خو جو موات کوم و اور کپینی بلبل و پیر خا و کپینی می بند شست
 تپ و لود سهار و ختی پا خلد و پچاک و کپینی په سیند پوچ پل دی په هند
 و تو او نو و قول پیاده منزل شه رخ شو حکله چه هغه وخت په دی لا و د سوری
 انتظام نه و شپه مو املوک دوی ته ورسوله په یو جو موات کپینی و تپ و لود ملا با
 د املوک دوی نه روان شو قوله و رخ مو مال و کو و ما بنام تیاره و سیند غا
 ورسپا و او به لپی وی خو خنی وی په چپر پوری و تو او ما سختن تپ ایلیم
 د مخفی صاحب دوی کای ته ورسپا و ستوری ستو مانه و په یخو او کپینی
 و تلی و و خنی مو شوی و د مبه و زی و و خود مخفی صاحب دخیلو خپلانو کو
 و و زو زوی راته او و نه بل کمال چه تا و د و شو و دوی بی را و د مبه په
 کپل مو و خوره کتونه بی راته جو رکول پکپینی پری و تو. په جو موات نو کپینی
 په حکله وی او حجو و کپینی په کتونه کپینی وی. دی علاقی ته سیند و ای
 سیند پکپینی جبدلی دی د مخفی صاحب دوی په کای کپینی چه س می
 په غه و کپینی ناست وی الندی سیند ته کوری لکه چه چه مار کو و و و
 داکای و پرنکلی و. د سیند علاقه اباد و او بنکلی ده شولی پکپینی کپینی
 بی خور بی دی. د مخفی صاحب پلا ری په دی کای کپینی زبید پالی و خور به خلی
 صاحب د هشنغر په چارسد کپینی زبید پالی و او پلاری چارسد

شوی و د پلازلوی عالم و واده یی په چارسله د کښی کوی و نو هماغه اوسېد
 وخت کښی د دینی علم د زده کوی د پاره ملک مسمی نه وې همدارنگه به د ملا
 و تیر به د خپل کلي یا د بل کلي جرعات کښی به کښیناست خلکو ته به یی
 د جاتی درس و زکولو اکثر خلک به دغه ونو د خلا قونه مسمی نه د درس
 د اتل د مخنی صاحب پلا زهم په دې سلسله کښی د اغلی او بیاهد لته
 چارسله کښی پاتی شوی و د پورښه عالم او روشن فکره مسمی و که د زده کونکو
 د نوه وخت به یی زوی غلام و د پورښه دینی د نیایي علم څنگه کوی وای
 زده به پیاوړه کړ چې د عادت نه وم ښه ستوری شوی وم. خو ورځې مو
 ښه ارام وکړه مخنی صاحب رانه به ورته هندوستان ته د مولانا عبید الله
 ندوی د راوستو لپاره لار زده او د مخنی صاحب یو د توره زوی چه نوم یی
 به پورښی وم که څو ښوولو د پاره روان شو. مخنی صاحب پېښور ته او
 د کښه ته روان شوم. چه سه ه جا اشوما د مخنی صاحب جدایی د پوره
 ورسه کړه. چه کښه د افغانستان په پوله د غره په مسمی وروړکی غونډی
 دی دایې ملا صاحب چه څه وخت په افغانستان کښی د بزرگی رواج
 و او اثر رسوخ یی زیات شو او امیر عبدالرحمن خان له افغانستان نه
 د لوچه کښه ته راغلی و. د دې ملا صاحب یو غازی سمنی و د هغه په چه
 کښه به پرمختلور شوی و:

مورن چه د مخنی صاحب لخوا به روان شو ما ښام «چار» ته ورسېد
 و وروړکی غونډی کلا ښا کای دی مورن چه ورسېد و د کلا دروازه بند

وه خواو شابل کلي نه واريان شوچه شه به کوو اخري خپل ملکوي ته وويل
 دروازه و تگوه هغه چه دروازه و تگوله دننه نه اوازو شوچه شوک لي و
 ميلمانه يولې شسپه پس يي دروازه خلاصه کړه مونږ ته يي ښکته يولې ته
 چه يقين يي راغي چه مونږ خطرناک کسان نه يو کلا ته يي نه ايستو دننه
 جومات ته لاړو دودې يي راله راوړه شسپه مو په جومات کښي ته ورسول
 سهار وختي روان شو شسپه مو بابري ملا صاحب خاي ته ورسول
 لاړه به چه دهغي سيمي راسه شوک ملکوي شو ما به ورنه د بابري ده
 پوښتني کولې چه خنکه سي دی ؟ دوي به وې چه : « غوله به پر
 زبرک دی » ما به وې چه خنکه لوي زبرک دی ، دوي به راته وويل :
 « غوله لاړه به شي او پخپله به يي ويني چه هوي پېنډې ته پخپل لاس
 غوري اروي » دهغه قام دې خداي مل شي چه دهغوي د زبرکي د
 وي . بابري ملا صاحب يوسپين زيري اوښه سړي و هميش چه به پر
 د قبيلو سره جنگ کاوه بابري ملا صاحب به د قبيلو په مرسته په غزا کي
 شامل و د پرتلي سخت مخالف و ، غازي سړي و ، په ناپېژندکلي کښي
 به پر دارو ملار وکړ د سهار چاپو ته يي خپل خلوت خاني ته و بللم او خپله
 چاي يي ماته را کړه . د چاپونه پس ورنه مونږ رخصت شو چېر کښه ته
 شو چېر کښه له دې خايه نزدي و کله چه مونږ د غره لمني ته ورسول
 په غره ختونا خايه د پاسه را باندې غوښو هلکانو مچو غني راسي کړي په
 يي وېشتو بهر وار خطا شو اخرا دې خوا مو وکتل چه دا شوک دی چه

چپ کاته مودغر دسره شرکسه هلکان دی په موند کافي وروي موند چغی
 ی کړې صفوی چه زمونږ چغی او اشاری ولیدې په خندا شول صفوی ته دا
 شاه شکار بده او که موند به چ شوی نه وای او په یو کافي لگېدلی وای فیصله به ورو
 په یوه نوی کوزه وږه لاره دغر سته ختو. زه دغر و منل نه یم زه زه به
 ی کیدم او دمه به موکوله په دمو دمو دغر سته وختو ما اورېدلی دی لکه
 په دسمی خلک دغر و منل تکره نه دي دغسی دغر و خلک دسمی او اواری
 ل تکره نه دی.

چصر کنډ :

چو کنډ په پربنگلی او د موزخای دی دغر په سر کښی د پاکو صافو اوبو
 د دږمی کومه او د اوبو یخه وي د چینی د پاسه یو سبه چنار ولاړ دی
 کښی یی ددهای ملا صاحب جومات دی د جومات خراکښی لنگر خانه او
 د دې خوکو قننی تشی وې شرک پکښی نه و. اخر ایو کورو خراکښی یی یو
 د داری ونی وې د غنمو یو پتی هم و د کور مخکښی یو خر د کالو نوکیاری
 د پتی پتی هم وې. زمونږ په کور خېل واکو خېل و او خبر و د کور خاوند
 دت داد ا دې ملا صاحب شیخ و یوازی د لته او سپېده. راغی موند ته
 د تری مه ش وکړه په جومات کښی کښی ناستو شیخ صاحب موند ته د
 ک ملا صاحب د زمانې ټولې قصی وکړې چه دا خای هغه خر ښکته اباد کړ
 هغه په ترخت کښی د لته خور و کړ مجرشی و د لیری لیری هایو نه خاک
 یی لمانځه له راتلل. ملا صاحب یو غازی سږی و شیخان د خپلو پیرانو

عجيبه عجيبه کرامات بيانوي. ماخوځپيله علاقه کښي دمانگي صاحب
سوات صاحب دگراما توقعي او دېلي وې ماته مي خپل پلار چه دسوان
مريد و قصه کوله چه ماته دسوات صاحب پوښيخ ويل چه يو د شمع را
سودا را پيدا شو چه دا دنگر خرڅ به له کومه خايه پوره کړي ؟ سهار چه
پاڅېدم سوات صاحب پاڅېدلي و او داسه ته ي ځان جوړولو چه او د
ته روان شو زه هم ورسره روان شوم ماته ي ويل دا ورس وچرلو د پا
لوته راواخله ما چه لوته راواخيسته هغه سنگ پارس ، و بله مي راواخله
هغه هم سنگ پارس ، و بله مي راواخيسته هغه هم سنگ پارس را
شوم چه دازما د بيگاني خبرې جراب دي نو د صاحب په پښو پرېوتم او د
ورنه وغوښته زما د پلار هم په دې پوره باور و چه دا خبره رښتيا ده
به ي ويل دا وليا و کرامت حق دي . دغسي مي دپيرانو پير کرامات هم او
و چه درو لسو کالو د و به بيزي ي راوښکي ده چه نه د خداي له قول سره
خوري او نه د رسول الله (ص) د قول سره او ملايانو کښي دومره جونت نه
خلک په دې پوه کړي چه دا هسي خبرې دي . زما د دې قسم قصه به د آغا
و خپل پلار ته به مي ويل سوات صاحب چه دومره کرامت لري بيا دخلکو نه
ولي اخلي او ملکاني ولي قولوي . دترنگزو د حاجي صاحب په باره کښي به ي
شيخانو دغسي خبرې کولې او په دې طريقه ي غريب اونا پوهه پښتون
اولوتلو او خپل لويوالي به ي پرې منلو . زما په باره کښي به هم خلکو دغه رنگت
کولي . چا به ويل چه لاسونه ي اوږد دي . بزرگ دي ، چا به ويل چه

هم نه و. داخای خوزمونډ د پرخښ شو ځکه چه داخای دې خوا مرمنده او
 باجوړه ته نژدې و او هغه خوا سرکانه او کونړو ته لنډ و بله راجه په جنگي لحاظ د پرخښ
 محفوظ و. هغه وخت هوای جوازونه نه وو خو هغه ځای د پرخو وروکی و او زمونږ
 پلان پکښې عملی کېدلی نه شو.

سالارزی، ماموند:

د شیخ صاحب سره موشپه تېره کړه بیا سالارزی ته لاړ و هلته موسم دې
 کلي وکتل. د سالارزی نه بیا مونږ ماموند ته لاړ و. سالارزی او ماموند د باجوړ
 دوه لویو اوبو قبیلی دې بالکل ازادې دي. د باجوړ په نوره علاقه کښې ورې
 وړې خانې او نوابۍ شته د ماموند علاقه د پره اباد او ښه اوزه ده او پکښې
 د پرخې دې خلک یې هم ښه خلک دي دا علاقه زما د پرخو ښه شوه کلی یې هم
 لوی لوی دی. بکت کوت او کبری پکښې دنورو په نسبت د پرخو لوی کلی دي جوړه
 یې هم ښکلې او مضبوط جوړ کړي دي. روغ روغ غونډه ان یې پکښې لکولي دي او
 زمونږ د کلو غونډی پکښې جوړاتونه د پرخو دې په هر کلی کښې یو جوړات دی
 ټول کلی هغه یو جوړات له لمانځه له راځي. په هر جوړات کښې داوداسه د پاره
 دروانو او بو انتظام شوی دی خلک یې د پرخو مخ گذاري. اوبه یې د پرخو
 یخې دي او دس پکښې زمونږ غونډی خلکو ته کوان وي خو جوړاتونه یې گرم وي
 د ژمی موسم و او مونږ به په پوخا در کښې شپه تېروله. کونښښ به مو کوو چه
 څوک مو ونه پېژني ځکه چه د دې ځای د پرخا لوان زمونږ علاقی ته د سبق راور
 د پاره راځي په بکت کوت او کبری کښې خو دیکس دوه و شک راغی خو زمونږ ځانونه

که کورل خهغوی په دې خیال کښی چه دینیر کو خان او دلته راتلک نوزو ته به
غلغل چه سږن غلط شوي یو یوخل ماته یو کس وویل چه ته دینیر کو خان نه یی
ته وویل چه نه . مونږ به په جو ماته نو کښی شپې کولی چاسه و موخبره مېو نه
چا چه دغه د اودال هغه موه خوړل . یو شپه په کت کوت کښی یو سپین
نی ملک بهمانه کړو هغوی هلمه کورته بیایي مونږ یی خپل کورته بوتللو . نرنبخی
س په امله ولاړ وو دک شکور دود یی یی راته خلکښی کښېښوده دېرښه کور یی
دېرښه کور به وو . مونږ د ماموند د نورو کالی هم وکتل په اخر کښی موخبره یی خوښه
د علاقه ما د موند پاره دېر خوښه شوه یو خود اخلک دېر ستانه او درانه خلک
د اچه د شلکه لکه د پښتنو د نورو علاقه یو په شان دانگوریزانو ته متاثره نه وو او نه
پانزو صاحب خواره او نه یی په پیسو اخیستو موخته کړی وو او دانگوریزانو هخت مخان
نر یز انور به د باجوړ قوم ته لکه د نورو قومونو په شان حساب نه وکړو . دلته به یی واجب
نه وکړو نو قوم دېر ټکی داشته ازاد وو . مونږ دلته د مخنی صاحب اوسیدلی
ب د اقلو په انتظار پاتی شو . دلته لکه زمونږ د علاقې پخوانی رواج په شان دا
د ده چه نسل کاله پس قوم راټول شی اوله سره دکلو او حکمو ویش وکړی په هر
چه د چا خشنی و خېږ یی هغه کلي له به خي . دا د پښتنو عامه زده قاعده
د کورمې علاقې چه د حکومتونو د اثر لاندی راغلی هغوی کښی د حکمو ویش سلسله
شوه . د پښتنو کوم قومونه چه ازاد دي هغوی لا هغه شان شل کاله پس له
ویشی .

ما فکر وکړه مونږ هسی هېڅ ټی هیڅه دلته ناست یو نو د خلکو به را باندی شک

راشنی راخه یوه قصه جوړه وکړه چه د مخنی صاحب دوی توراگه پښې وڅښه
 په جبر مات کښې یوې کوتښې کښې چېله شوم تش اماخته، اوداسه اوقضا می جله
 ته به راوتله هغه به می هم منځ پټ ونور به می په کوتښې کښې وټیښه کوله، تر کله
 به می کوله، مادشېخ الهند محمود الحسن صاحب نه لاس نیوی هم کوی و
 چیلی په دې خلکو په پړلوی اثر وشو دهغوی راخیال وچه زه کونای زېږید
 به دم، دعا او تعویذ ونه به یې رانه غوښتل، یوه ورځ یوه ښځه راغله زوی
 غوږ کښې وویل یې چه زما دې زوی ته دعا وکړه چه خدای یې دتی نه زړه
 دورې کالو شو اوتی نه پرېږدی چه تی نه ورکوم تراری باده ورځ جوړه کړه
 ورته ووتې چه سوو موچکې ښه میله کله او دتی په غوټی یې پوری کړه او
 چه زوی به دی تی پرېږدی، ښځه لاړه اودا چل یې کوی و سباله راغله
 خورشاله وه د شاتونه ډک کښول یې په لاس کښې ورته یې ووتې چه ستا
 خدای قبوله کړه، زوی می تی پرېښوده زه اوس په زورتی ورکوم دی یې
 هلاک به څنگه تی اخیستی وای دتی پوری موچکې و دهغه خوله یې ترخه کړه
 دوی دازما کرامت کښلو حال داچه کرامت نه و خړپښتانه په پوځو شرافت
 خلک دي او خلکو ورته داخیز ونه په ذهن کښېښولې دي، بس د خلکو تک
 ماته زیات شو دغسی چه دوی ته هر چا خلکه یا جوگه جاره په سړاچرې
 ورته راغونډه شوي دي شکوانی یې ورکړي دی خد متونه یې ورته کړي دي
 یې ورته وهلي دي خرابا بکا نو خپل مطلب په دوی کړی دی دوی له یې غږ
 کړی د دوی غم یې نه دی خوړلی،

د چلی نه وروسته هم مونږ دمخفی صاحب او مولانا عبید الله، سندھی صاحب انتظار وکړو خو مغوی رانغلل زما سودا شوه چه دوی ولې رانغلل هلمه چه مونږ خبر شو چه دیورپ جنگ شروع شو مونږ هم واپس را روان شو دمخفی صاحب دتړه زوی تر ملکند په پوری راسه راغی له هغه ځایه می خفت اړ اوزه په درگی کښی په دېل کښی سور شوم په تخت بایي کښی کوز شوم او کلي ته اړم خو ورځی پس می مخفی صاحب ولید په پوښتنه می ترې وکړه چه تاسو ولې نه غلی هغه راته وویل چه کوم ځای او کوم وخت چه ما د مولانا سندھی صاحب په مقور زوی وهغه تر اوسه هلمه نه دی راغلی نه پوهیږم چه څه وجه ده ؟

مونږ په دې انتظار کښی وو چه یا به مولانا پخپله راشی یا به بل څوک را ولېږی چه هر کوم ځای ورته وښیو بیا هندوستان ته لاړ شو او دکار د شروع کولو بند و بست وکړو په وخت تېر شو او څوک رانغلل چه په دې کښی د دنیا اولنی لوی جنگ وښت نو مونږ دغه سکیم په ځای پاتی شو او مونږ ته بیا دیو ځای کېد و موقع په لاس راغله .

اولنی جنگ عظیم :

کله چه ترکیه په جنگ کښی شامله شوه نو د هندوستان د مسلمانانو په جنگ کښی دلچسپی زیاته شوه یو څو ترکیه اسلامي ملک و او د مسلمانانو خلیفه او پشوا نخل کېد او بله دا چه دوی فکر کولو که ترکیه او جرمن انگریز وده یی نور مونږ ملک به مونږ ته پاتی شی دوی دې ته نه کتل که انگریز د جرمن او ترک دلاسه و هل شی خورا ملک به هم جرمن یا ترک اخلی دا څنگه کېدی شی چه مړه کېږی به جرمنیان

او ترکان او وطن به پروردی هندوستانیا نوته خوبه کوم قوم کنبی چه مهرانه
 او دقربانی ماده پاتی نه شی هغه به تل دبل توری ته کوری کله به دجمن په تمه
 وی او کله به دترک په تمه وی او کله به دامام صاحب په تمه ناست وی، د هندوستان
 د مسلمانانو بله کمزوری دا وه چه دوی به دخپل ملک اندرونی محاملو سره دومره
 دلچسپی نه اخیسته دنورو بهرني خلکو په غم کنبی به وو، دوی په دی فکر کنبی
 وو چه مونږ ته دترکیبی سره املداریکاردی دوی سره دخپل ملک دومره غم نه وی
 لکه چه دبل ملک وی. سړی چه خپل خان دغلامی نه نه شی خلاصولی هغه به دبل سره
 څه مرسته وکړی شی که مونږ رښتیا د دنیا دنورو مسلمانانو سره مرسته کول غواړو
 نو په کاردی چه د پرتگی نه هندوستان ازاد کړو ځکه چه د هندوستان په وجه
 هغه طاقتور دی او د هندوستان په زوره هغه نور اسلامي ملکونه ووهل. د افغان
 په جنگ کنبی ټول سپاهیان هندوستانیان وو صرف افسران یی انگریزان وو او دترک
 هم ورته د هندوستان پلټنو ووهل. د حضرت مولانا محمد الحسین شاکر الدین
 صاحب او حضرت مولانا عبید الله سندھی صاحب په سلا او مشوره مولوی
 سیف الرحمن صاحب د دیلی د فتحپوری عربی مدرسی پرنسپل یی د سترگنرو
 حاجی صاحب له راولپنډه چه هغه دې ازادو قبایلو ته هجرت وکړی او قبایل یی
 د انگریز په خلاف اوچت کړی دغسی دی د هندوستان په ټولو سرحدونو کنبی
 د بغاوت او روڼه بل کړی شی او افغانستان دې هم دې ته تیار کړی شی چه
 دترکو او جرم په پره کنبی داخل شی او د پرتگی برخلاف غزا شروع کړی د
 هغوی مقصد دا وه چه که انگریز خپل فوج د جرم او ترک مقابل ته بیایي دته به زموږ

په مقابل کښې کمزوري پاتې شې مونږ به یې وو هو اوله هندوستانه به یې وشړه
 او که خپل پوځونه زمونږ دمقابلې دپاره په هندوستان کښې پاتې کړي دترکو
 اوجب من په مقابل کښې به کمزوري پاتې شې هغوی به یې وو هي او مونږ به له غلامۍ
 نه خلا تر شړ. دجنگ نه وړاندې هم مونږ به دافکروچه یا په ازادو قبایلو کښې
 دپرتلیانو دمقابلې دپاره مرکز جوړ کړو یا دافغانستان سره تعلق پیدا کړو.
 چه جنگ رښتو او جرمیانو انگړیزانو ته خای په خای ماتی وکړه مونږ به یې
 غلو کښې سوچه مونږ له هم څه کول په کار دي باید ازادو قبایلو یا افغانستان ته
 هجرت وکړو مونږ لا په څه فیصله رسېدلی نه وو چه مولوی سیف الرحمن
 صاحب ورسېد. او دشیخ الهند صاحب او دهغه دملک و پیغام یې راوړ
 مونږ ټول هجرت ته تیار شو حاجی صاحب خوشه شپه بنه پورته هجرت وکړو
 او وروسته مخنی صاحب، محترم صاحب، مولوی عبد العزیز صاحب او
 مولوی فضل ربی صاحب دوی هم ورسره لاریل او زه درې دپاره پاتې شوم
 چه ددوی او هندوستان دملکو و تعلقات و ساتم او دهغوی امداد وړی
 ته ورسوم.

د حاجی صاحب هجرت:

د حاجی صاحب په تللو چه حکومت خبر شو په ملک کښې یې لوی غوږل جوړ
 کړ و ځکه چه په دې وخت کښې د حاجی صاحب تلل ددوی دپاره دپوځو خطرناک
 و. حکومت د حاجی صاحب دتللو د علت معلومولو دپاره لوی لوی افسران
 مقرر کړل. ما دا خبره خوره کړه چه حاجی صاحب ته د حکومت یو لوی افسر

ده افندي خبره با صاحب خان هست كه روزه چه حكومت
خدا كار كنند بدو ملك شمس ۱۲ كرب خدا ملك ۱۲

خبرداري و ركرده چه حكومت تا دخلافت په وجه گرفتاروي نرحاجي صاحب
ددې كبله شپه په شپه ووتلو. د حكومت خور بختيا هم داسي اراده ده ما پتي
هم سي. آي. دي راغلل دا پوښتنه يي كوله چه دا افندي فكر و چه حاجي
صاحب يي د حكومت دارادي نه خبر كړي دي ؟ ما به ورته خه ويلي وای خلكه
مانه خو فكر معلوم نه و او نه چا افندي دا خبره كړې وه. دا خبره چه له لاسه
شوه زه د حاجي صاحب دوي د خبر اخيستلو دپاره بونير ته لاړم زه خبر
پت لاړم خو په دې پوه نه شوم چه د حكومت نه پت پاتي شوم كه نه خلكه چه دانگر په
د حكومت نه د داسي خلكو پت پاتي كېدل لگران كارو. زه چه بونير ته ورسېد
نرحاجي صاحب دنورو ملكرو سره په دوره وتلي وكوم خاي چه بونير پښتنه
حاجي صاحب ته د سيري په ډول د اوسېدو دپاره وركړي و دېر موزه دار
خاي و، يوه لويه غونډې وه وړلاندې ښه آوي همكاه وه. دا غونډې د ابادي
دپاره دېره موزونه وه او دا خاي د حاجي صاحب دپاره موزون و او دېر
خلكو د ابادي دپاره دېر لوكي او سامان هم را جمع كړي وو. زما دارايه زه چه
همدا خاي د حاجي صاحب دپاره جوړېشي

نما بونير ته تگ :

* حاجي صاحب په پاچا كلي كښي و د پير بابا زيارت هم په پاچا كلي كښي
دي، دېر خلك زيارت ته روان نو مونږ هم ورسره روان شو چه پاچا كلي
ته ورسېد و حاجي صاحب مو وليد و چه دېر خلك ووتله را جمع شوي دي
هغه زمونږ ملكري او د حاجي صاحب مشر زوي باچا كل صاحب هم

و سره و خلکو کنبی د جهاد او غزا خبرې کېدې با چاکل هم خلکو کنبی پس پسې
 کړو چې د دودې وخت شو حاجی صاحب خرد خلکو په هېوم کنبی کړو او زمونږ
 طرې با چاکل اوږه سره بل شو په دې خیال چې دودې به هم وخورو او خبرې
 هم وکړو. په ټوله علاقه کنبی د مېلمنو د پاره هر چا د خپلې وسې سره سر دودې
 نه کړې وه مونږ د دودې خورنو د پاره د خورنه پورې غاړه کوږونه ووهو
 و پورې وټلو هلته ځانله په یوه حجره کنبی کښینا ستو هغو خلکو را له دغسرو
 سپړد پر سېدې دودې او کالو ځانی تالی کنبی د چکر د غور وږه که ښور و
 اوږه د پوره مزه داره دودې وه ما پخپله سیمه کنبی د پرتکافي دغو تونه خورلي
 د خور داسې خوندی پکښې نه ولیدلی بل ددې ځای اوبه او هوا هم د پوره ښه
 و هر شخړه دودې چې به مو وخوره لږ ساعت پس به هضم شوې وه. ما
 به د درې درې ځلې دودې خورله بیا به هم وږی وم، د دودې نه وروسته
 خلکو نه جدا شو او په حالاتو مو خبرې اترې شروع کړې په خبر و کنبی راته
 معلومه شوه چې ددې علاقې مذهبی مشران، سیدان، ملایان، میاکان
 و زبیرگان بونیو ته د حاجی صاحب په راتگ خوښ نه دي ځکه چې د حاجی صاحب
 په راتلو د هغوی بازار سور شوی و، خلکو حاجی صاحب ته مخه کړې وه نو دوی
 غوښتل چې داسې چل جوړ کړي چې حاجی صاحب نور دلته تېکا ونه شي نو ددې
 د پاره د هغوی په طرف ته په خلکو کنبی د جهاد او غزا تبلیغ شروع کړی و او بل
 طرف ته یې په خلکو کنبی غلی غلی دا پرايکېنډه هم کوله چې دا خلک څه راغلي دي که
 جهاد له راغلي دي نو په کار دی چې جهاد وکړي او که سوداگری له راغلي وي

چه دس می جایک ادمو هم شو او را جایک ادمو هم شتی نو را بیه خبره ده. نو با
 کل وویل چه پیدی طریقہ لی زمونہ پوزیشن دپو را خراب کری دی او دبا
 جی هم دالطو به ده چه مونہ له جهاد کول په کار دی ولی چه تام ناپیه ده دی
 زمونہ په خلاف په داسی طریقہ تبلیغ شوی دی چه دقام په زیو کبھی لی را
 کبھی منولی ده. که مونہ جهاد نه کوو ددی خلکو عقیدہ په مونہ نه کورچی او د
 مقصد دپاره چه مونہ را غلی یو دا خلک به سبا په هغه مونہ به تعاو
 ونه کری نو مونہ به خپل مقصد ته ونه رسېږو. لیکن زما ددی خبره سبا
 اتفاق نه و او په موجوده حالاتو کبھی جهاد اعلان زمونہ د مقصد دپاره
 د پریزات نقصان رسولو. ما د حاجی صاحب او نورو ملگرو په خدمت کبھی به خبر
 وکړ چه دخلکو خبر ورسېږي مخی دا د خور غرنو خلکو خبره دی د دوی په جهاد
 څه کار نشته. د دوی دا خیال دی چه د لوی ونی لاندی واده نیالکی ورو نه شو
 کولی. نو تا په څه چل له دې ځایه لیری کوی او میدان ځان ته خالی کوی نو د
 مقابلہ په کار ده او خلک باید پوه کری شی اوصاف صاف ورته وویل شی چه
 انگریز مقابلہ یوازی تاسو کولی نه شئ او تاسو سره د انگریز د مقابلہ سامان هم
 نشته نو اول باید په قولوازا دو قبایو وکړو هغوی ځان سره کړو او قول منظم کړو
 او د انگریز په مقابلہ کبھی دوی ته د سبه جنگی سامان بند و بست وکړو او د
 د جنگ دپاره تیار کړو. نو په دې طریقہ به زمونہ طاقت پیدا شی او چه طاقت
 مو پیل اشو بیا به د انگریز سره جهاد کوو او خصوصاً د بونیر پښتانه د نو
 ازادو قبایو غوندی سامان هم نه لري او هغسی تیاری هم نه لوی نو که یوازی

ی جنگ شتو بخوړه کامیاب نه شتو خو په حاجی مه، سب وپرايگندای دومه
ووجه زمادی خبرو مشورت تیار نه و.

بنیرکینی د پرتکیانو سازش:

په دې پرايگندایه کېږي د پرتکیانو په پرايوني لاس و. هغوی نورېستل چې اول
ی صاحب بهرته خپل خای ته راشي او په دې غرض یې ورپسې د خانانو او
پشتونو درې درې جگړې وراېږي وې او بل طرف ته یې ورپسې د پرايگندای
حاجی مه حب مجبور شي چې بهرته وځي ته راشي او که نه راشي نو درې نه
ی چې نورېږي د خان ملګري کړي باید جنگ وشي. همدو درې وځي
په پرتکي کې بیا واپس کلي ته راغله لږې ورځې پس می د حاجی صاحب د
اعلان واورېدو. په دې تمام کې د پرتکي د مقابلې طاقت نه زیږد ووخ
نه هم پرتکي مقابلې کړې و نو نور طاقت پاتې نه و. حاجی صاحب پسي پرتکیانو
نورې کړې وې چې ژوند یې ونیسي. درې کار د پارتی خلک هم پیدا
ی و او نیوې یې چې حاجی صاحب خبر شو شپه په شپه سوات ته اوله هغه ځای
وته واورېدو او له هغه ځایه د مومند و (سره کور) ته لاړه هلته د پرتکي او اباد
د حاجی صاحب خورمه ماد خبری مه د اتفاق و خور د هغه برخلاف د غلطی
پیاوړی په وجه داسې رای عامه جوړه شوه و وجه زما خبرو یې منلی نه شوه د
عامه مقابلې د پرتکي مشکله وي. د غلطی پرايگندای مقابلې کول په کار وي چې
ی پاشه پرتکي ملا و تړي او خاک په حقیقت پوه کړي او دا هله کېدی شي چې د
پرتکي خیا او مضبوطه دله وي چې د خلکو اعتماد یې حاصل کړي وی وچیت شي

چه ملک کنبی و گورخی او خاکسوت نهاده خبرد او حقیقت معلوم و در بنکاره گری .
نه داسی دله و نه او نه په دې طایفه کارشوی دی او نه د کار موقع په لاس
ود او داسی دله خود کار کولو نه پس پیدا کېدی شئ . حاجی صاحب چه
منده بونیو ته تللی و په دې وجه همداسی په منده له نیو ورتیستېد .
باباگان . میاکان او پرنگلیان پخپله پالیسی کنبی گاه یا به شول .

مدرسی بند شوی:

پرنگلیانو ته د دې کشمکش په وجه نقصان په خای فایده ورسېد
خوږی په بونیو قبضه وکړه او بله داچه بجان په لاس وروغله زمونږ په ملک
خومره قومی اسلامی مداسی دې ټولې یی یو دم بندې کړې خله چه د
پرنگلیانو دخپل حکومت په لاره کنبی اغزی گنل . د هغوی استاذان او
یی بنديان کول . هغه کسان یی هم بنديان کول چاچه به د دې مداسی
د خلکو نه چندی ټولولې او د مدرسو پالنه خدمت او انتظام به یی کولو .
خود او چه د امدرسی د حاجی صاحب نه دې د قام دې او د قام په پیسو
انتظام چلېدې خود ملایانو د خولو بندولو د پاره مونږ حاجی صاحب پرست
حکومت د مدرسو د استاذانو او چلو وگومره د پوزور . ظلم او
وکر . د دېره اسماعیل خان جبل ته یی ولېږل . د صوبه سه چل په ټولو جېلو
دېره اسماعیل خان جبل د آب وهوا په لحاظ او د بد سلوکی په لحاظ دېره
جبلخانه ده . درنی درنی خولنی یی ورته واچولې . مېچنی به یی پورې کور
کولوکان « د ټلوکانی » به یی پورې کورخول او کله د سند اکانو به یی په اړت

ملای مدرسی *

[illegible]

و دی دپاره چه پرنگی به خبر شمی 'وزده به دقید نه پنج شتم. دا دپره دانسه
 خبره وه چه دپرنگی زور او ظلم په دی خلکو کښی وېره زیاتوله او د مقابلې
 د جد و جد جند به یی پکښی نه راوینېوله. دا قول منډه هې خلک وو او د
 په نزد بډیره د منډه ب لوی رکن و دوی کښی د بډیره خبره پیلو هم غیوت را
 نه کړه په جېل خانو کښی یی اذان نه شو ویلی د جمع لمونځ یی نه شو کولی. دا
 اصلاح هغه وخت وشوه چه موند خدایي حد متکار جېلونه لاړو. بیا د چا
 نه شوه کپېدل. اذانونه به کپېدل، د جمعی لمونځ به پنځه وخته باقاعدہ کېد
 کېدی. خوراک ښه شو میتچنی، کولو کانا، او تونه کوڅول بند شول جاوې
 شوه دیوې چکی کوږې او غوړه اجازت نه و په یوه چکی کوږه به قیدی به
 کښی بند پاته داموند ازاد کړل. زه په دی حقیقت پوه شوم چه منډه
 ښه به چه ظلم زیاتی کېده دوی به وېر پاتل او بې جرانه کېدل او دسیاسه
 بند یا نوسره چه به خوره ظلم زیاتی کېده هماغو مرده به د دوی همت او جر
 زیاتېده. دا ټوله کچه د قام قید یا نوله خدایي حد متکار وکړه او د خدایي
 په قربانو شوی ده. پاس ذکر شوي اصلاحات هغه وخت وشول چه د
 خد متکار و حکومت راغی. په دی ورځو کښی ما پسې هم ذکر فتاری حکم
 شوی وو خرزه خوش نصیبه وم چه خور وځی مخکښی زمونږ د علاقې پوله
 کپتان حافظ زین العابدین چه د امیر سر (امرتسر) نومونه کلتی را
 و اتفاقاً زما او د هغه زمونږ د مل دسی په باره کښی خبری شوې وې هغه
 وویل چه زمونږ هم په امیر سر کښی ستاسو غوندی قامی مله، سه جوړه کړ

معنی مصروف بودند. دقربانیو دڅو منونډه پوره کړه که تا سوهم دې قام ته وړي
 دقربانی څو من درکړی دچند وتولولو له کړاوه به خلاص شی. ما ورته
 وېښه کړې په ملا یا نومی وژني؟ داته خردقربانی په څو منو د ملا یا نو قبضه
 ملا مه خپلم څه منی ایستله ته تیا شی څو دقربانی څو منی چاته نه ورکوي. هغه
 وېښه کړه به په دې کښی ستاسو املا او کړیم ما ورته وړې چې ستا په املا
 دانی شی که ته دا خانان او ملکان پوره کړی چې دقربانی څو منی د ملا یا نو
 دانی قومی ملا شتو ورکول دپرتواب لري نو دوی به یې وښی خلک چې
 دوی په خانانو ملکانو او ملا یا نو دحا کما نو او پولیس افسرانو دپوزیات
 دی. ددې خبرو په دوران کښی هغه ته دا خبره هم معلومه شوه چې دا
 دسی قامی ملا دسی دي او دحاجی صاحب پکښی هیڅ نشته صرف د
 د پانو دځولو بندولو او دپراگیندې د مخنیوي په غرض پرې مونږ دحاجی
 صاحب نوم ایښی دی نو خلک هغه زه گرفتار نه کړم خو ملا دسه یې راته بنده
 وړه او دمولوی عبدالعزیز صاحب نه غلا وده چې دحاجی صاحب سره تللی
 نور استاذان یې هم قید کړل. تقریباً یو کال پس پرنگیانو داکسان دها
 دال خور دوتی غم بیان دومره وپیلې و چې چا به ورته دشیخ (ملک)
 دحاجی صاحب نوم واخیسته دوی به ورته جنگ کاوه.

څو موده پس چې بیا دحاجی صاحب او پرنگیانو نښته دمو منډ وپه غاڅه
 کښی وښود داکسان یې بیا ونیول او تقریباً څه میاشتې بندیان و. دغسې به
 چې هر وخت دپرنگیانو او دحاجی صاحب کشمکش پیل شو دوی به یې ونیول.

پرنگيا نوبه د افکر کولو چه حاجی صاحب د دوی په د اذ غواړي چه دامه
 زمونږ د غلامی نه ازاد کړی او د دې نه خبر نه وو چه دوی غریبانان
 د ازی پېژندله چه دا د خداي یو لوی نعمت او رحمت دی او نه یی غا
 محسوسه چه دا د خداي لوی لعنت او غضب دی ان که د مسلمان و
 هم وی . دوی خو ژوا بیان خلک وو او غوښتل یی چه د تسبیح او تلو
 په زور خانه په هغه بل جهان کښی جنت وگوتی او جنت څنگه جنت
 پکښی به جوړې وي ، غلمان وی ، دشاتو ، شهابو او پیو ویالی به پکښی
 بېسې . قسما قسم مېرې به وی چه د شو کولو تکلیف به یی هم نه وي تش
 خوله وازوه پکښی به راپورېزي . هغوی ته مذهبی لویو لویو پیشوايان
 صابر د پاسه د اوپلی وو چه دا دنیا د کافرو ده مسلمانان به دلته خوار و
 وې . تنې ، لوڅ برېښه او حقیر او ذلیل وی په هغه جهان کښی به بیا د
 مزې کوي د مسلمان خو هغه دنیا ده او خلکو هم دامنلی ده . په دې خبره هیچا غم
 او فکر نه وکړی چه دین د دې دنیا د پاره دی که د هغه جهان د پاره او که د دوا
 د پاره دی مونږ خو په لمانځه کښی اول د دې دنیا بڼه پکښی له خدا یه غواړو
 او بیا دا چه د هغه جهان نه خو څوک راغلی نه دی مگر د دې دنیا تاریخ خورنه
 په وړاندی پروت دی چاته چه مذهبا راغلی او هغوی منلی او عمل
 پری کړی دی په دی دنیا اباد شوی دی د عزت خاوندان شوي دي
 د خپل حکومت خاوندان شوي دي د خوشالي او امن ژوند یی نصیب شوی
 دی . تا سوع بونه وگورئ چه د اسلام نه مخکښی د هغوی څه حال و؟ او

راغی او عمن فی پری و کور دهنوی شه حال شو؟ د اسلام په وجه دوی
 دولت ارزښت خاوندان شول. تاسو د هغه وخت د مسلمانانو د ژوند
 اړخ نظر و اچری غور او فکر پری و کړی او د اسلام د دسی تیکه دارانو په خبرو
 سمج و کړی چی د دوی چه کوم اسلام بیانوی د هغه د خدای او رسول
 د دسی که دسه بایه دارو؟ او دوی چه شه وایي د خدای د پار د یی وایي که د
 په دار د پار د وایي؟

موهند و ته د حاجی صاحب هجرت:

د یونیورسټی موهند و ته د حاجی صاحب په تلمو او د پېر د کپد لومړنۍ ته یو د نایان
 د موهند و ته د انور دسی شو او د حاله یی زړه زړه خبرید او حکم چه موهند اکثر
 د دسی یو کور یی پاس په غره کښی او بل یی دلته موهند سه په هشنغر
 یی. د مرزانه ملک شی راغی د هغه خای د ماتو کو دونه موهند خبروی او
 د ماتو کو د پښه هغوی خبروی. بونیر خو یو لیری و او بل د خلکو تنگ
 ورته لېزو.

د حاجی صاحب د هجرت او د اول عالمی جنگ د شمع کپد و په وجه
 دستان ته د موهند تنگ را تنگ بند شو. د ماتو کو د ملکو و د حاجی صاحب
 هجرت کړی و د یوازې پاتې وم. پر کلیانو هم په ملک کښی داسی حالت
 و و چه ما د هندوستان د تلمو جوړت نه شو کولی. بله دا چه شیخ
 مولانا محمود الحسن صاحب عربونه هجرت کړی و د حج د فریضی
 د پار د مکی معظمی ته تللی و. هلته شریف مکه د تر کو په خلا د پر کلیانو

په سازش د افر قوا په ملايانو ليکلي او دستخط کړي وه په شېخ
 صاحب بي هم زوا کولی وچه ته بي هم دستخط کړه خو هغه انکار کړي
 دی وچه ته هېڅ مکه شېخ احمد صاحب گرفتار کړي او پر تليانو ته
 پر تليانو شېخ احمد صاحب دخپلو ملگرو سره د مالتا په جزيره کښي
 کړي نو . مو انا عبيد الله ، سند هي صاحب هم له هند وستانه هجرت
 او افغانستان ته رسېدلی و . دده سره د هند وستان يو خور و
 مسلمانانو او هندوانو هم هجرت کړي او په کابل کښي يې يو عارضی حکم
 راجا هند را پر تاپ په صلالت قايم کړي وڅوک چه پاتې و وه عامه
 چه هغري د پر تليانو له وېرې موندل سو د رابطه نه شوه ساتلی صرف يې
 دېرش پونډه چه خلور نيم سو د روپۍ کېدې د پاک په ذريعه زماني
 دی چه هغه حاجی صاحب ته ولېږدلی نوري د حاجی صاحب هېڅ
 امداد ونکړ حال داوچه حاجی صاحب ته د دوی د مکمل امداد و
 او حاجی صاحب ته د دوی د امداد د پېر ضرورت و ماته می بابا د حبيب
 د پاره په مامند نای کښي شپيته جرېه حکمه را کړې وه په هغی کښي
 زمينداري کوله دهغی به چه خور و امدان کېد هغه به می حاجی صاحب
 خپلو ملگرو د امداد د پاره لېږه خو هغه به د حاجی صاحب د مشر خوی
 لاس ووتلو زما ملگرو ته به يې نه ورکولو هغه غيبياتان د خښ پورې
 هېڅ کار يې نه وکله د نورو شېخانو د کنلر خي دود دی ته به ناست و
 تکليف به يې ژوند تېرولو . په کار خو داوچه حاجی صاحب هلته دوی

دور و لولو انتظام کړی وې. دوی به پکښې کار کولی او چوپه هم پکښې علم زده کولی
 او د تبلیغ د پاره به یې پکښې خلک روزلي وې چې بیا به لولو قبايلي علا توکښې خواره
 شوی وې هم خیال کسان یې پیدا کړی وې او قبايلي به یې مزی کښې پېیلی
 او منظم کړی وې. زمونږ ملګرو به زمونږ وروڼه کښې دا خبرې کړی وې خو چا
 پرې غور نه وایښی اخر حاکم تاج محمد صاحب د شېخانو په یوه غونډه کښې
 پاڅېدلی او په مېړه درېدلی دی دوی ته یې ویلي دي. تاسو شپه او ورځ د
 خپل لنگر په فکر یې د قام اصلاح او تعلیم خواته هم څه توجه په کار ده. ده غږېب هم
 د وروڼه خبره کړې ده شېخانو نور و خبر و نه پرېښی نه دی اوله مېړه یې را کوز کړی
 دی. دا کسان خو د کار قابل او لائق کسان وو دوی چې خپل کور کلي پرېښی و ووتل
 یې وړ کړي وې او موخه و نه تللی وو. کار پسې تللي وو دیو مقصد د پاره تللی وو.
 د شېخانو په شان خوي د تللو دود یې سوړ کړی نه وه اولکه د شېخانو د جنت
 په تمه ناست نه وو. د دوی په جنت او د شېخانو په جنت کښې او د دوی د جنت
 په لار کښې او د شېخانو د جنت په لار کښې د بېر فرق وو. معلومید دا چې چې
 باچا گل د پرنکيا نومه د سازش کړی و او د حاجي صاحب او دهغه د کارکوونکو
 ملګرو ترمنځ یې غلط فهمی پیدا کولې او د دوی په لار کښې یې خنډونه اچول او
 زمونږ ملګرو یې دی کار ته نه پرېښول. زمونږ ملګرو د بې کاري ژوند نه شو
 تېرولی مایوسه شول او د انګریزانو هم د اګوښېښ وجه دوی د دې ځایه لاړه
 شې. مخنی صاحب خړد خپل و خپلانو ځای ته د بیرته لاړه مولوی سیف الرحمن
 صاحب فغانستان ته لاړه او مولوی فضل ربی صاحب هم ورپسې لاړه. مولوی

عبد العزيز صاحب سوات ته لار. مولوی تاج محمد صاحب کاکړی ته
 لار او هلمه خان له دیر، شور بیا د هغه خایه په هغه لشکر کښی چې دامیر امان الله
 خان په مرسته د پکتیا د منگلکو قبیلې د کور ملا دشورش خلاف جوړ کړی و، منگلکو
 ته لار او هلمه بیا په خوست کښی وفات شو. مولوی عبد العزيز صاحب سوات
 ته راغی.

د سوات د باچا هی کتواله:

په دی ورځو کښی د کوهستان ملا صاحب د دیر د نواب د زور ظلم نه د
 سواتیانو د بچ کولو د پاره سوات ته راغلی و. د نواب نه یی د سوات د هر د برخه غوړلی
 و. او سیستانی یو سید یی چې عبد الجبار شاه نومېد، په سوات کښی باچا کړی
 و. کوهستان ملا صاحب د تونکزو د حاجی صاحب مازون نو د وټه په کار وچید
 سوات یو سړی یی د سواتیانو مشر کړی وې خلک چې سوات د سواتیانو او د سواتیانو
 وینې پری توپی شوی وې او ښه خبره به دا وی چې کوهستان ملا صاحب د
 مدینې په طرز او طریقه دخلکو په رایه یو جمهوري نظام قایم کړی وې خو د ملایان
 داسی چې د پښتنو د کورونو جنگونو، کونډیو، تر بلنیو او بی اتفاقیو او د ښمنی له
 کبله کوهستان ملا صاحب د اکاکړلی نه شو. د پښتنو تاریخ د داسی واقعاتو نه
 ډک دی چې کله داسی موقع په لاس ورغلی ده، دوی دخپل ورور عزیز په ځای
 میا ملا په ځان مسلط کړی دی عزت یی پخپلو کښی په یو بل پېرزو شوی نه دی
 او په خپلو کښی بد نیته شوی دي او دغه شان چې څوک دوی دخپل ملک مقام
 او مذهب مشران په ځان منلي دي هغوی بیا ښه مېړلی او خبرلی دي او دوی

بيا هسم ورته سبق نه دی اخیستی اورغه وجه ده چه دجنت په شان ولین
 لښی په جبار وماره نه دی وړی، تیزی، خوار زار اوجا هلاک پاتی دی د
 قدرت د پتو خزانو نه چه ددوی په ملک کښی یی پیدا کړی محروم دی او تر
 منی به یی دا حالت وی ترخو چه دوی قبیلوی ژوند په ملی اوقومی ژوند تبدیل
 کړی نه وی او یو ملت شوی نه وی او پخپلو کښی وروری، عزیز ولی اوقامولی
 به محبت او پوزوینه پیدا کړی نه وی. او ترخو چه یی دقام عزت، خپل عزت
 دقام بی عزتی یی خپله بی عزتی گڼی نه وی. دا دنیا قومونه چه اباد شوی دی
 یی کړی ده او اسمانونو ته وختل او مونږ چه دهغوی د عزت ژوند او
 دوی ته گورو ورته پست خبرو. دا زمونږ په شان خلک دی دا زمونږ نه بختو
 اشوی نه دی خو په هغوی کښی ملیت، قامولی او عزت ولی، علم او پوهه
 او محبت پیدا شو، ترقی یی وکړه او په مونږ کښی دا صفات نشته، مونږ به
 نه، یو کښی توغیر پر و په هغوی کښی ملیت او قومولی راغلی ده، دا په کف او چپ
 نسپو، د پړو و طیفو او اقلونو او په بی غمله دعاگانو نه ده راغلی. په هغوی کښی
 پاندار، د پاندار، بی غرضه او بی الایشه کسان پیدا شوی دی، دقام تباهی
 مسوسه کړی ده. د ژوند خوښه یی په ځان حسام کړی دی قام پسې لځی
 یی، قام یی پوه کړی او وینس کړی دی. قامولی یی پکښی پیدا کړی ده اباد
 شوی دی.

سید عبدالجبار شاه شهسوده حکومت وکړ، خور وځی وروسته ورپسې

شهسوده شوه چه قادیانی دی. زه په دی خبره بحث نه کوم چه دی قادیانی

۱۲۳
 ۱۲۳
 ۱۲۳

و کرده که دی قادیانی و نه دیوبندی نه بقادریانی و نه دیوبندی و نه خجسته بی چه باچا گولبولی
 در دی خبری تحقیق نه گولو. حقیقت دانو چه هیجا دگمانه گولو. چه دسوات
 داریاست به قائم پاتی شی اوچه شمه وخت خینو کسانو ته چه دی بارته بی زور
 کیده معلومه شده چه داخر قائم پاتی اپدی شی نورسید عبد الجبار شاه
 پسی بی دا پدلیکنده شروع کرده. بله داچه دسید عبد الجبار شاه حکایت
 کمزوری حکومت و دسوال یاری و واک و اختیار قول دگوهستان ملا
 و اوکوهستان ملا دپرتلیانو مخالف نو پرتلیانو غم نیستل دسید عبد الجبار
 شاه په خای دخیل طبعی بودامی سوری دلته کنینوی چه دگوهستان ملا
 واک اختیار قول خیل گوی چه په دی علاقه کنی شرک دپرتلیانو برخلاف لای
 اوپینی و نه خوزولی شی.

په خلکو کنی دسید عبد الجبار شاه د مخالفت دریا تید و په دسید
 کوهستان ملا مجبور شو چه هغه ایرو گری او بل شرک په دی خای کنینوی
 نو دپاچا کل صاحب دترنگزو د حاجی صاحب د مشر زوی دا خواش اوکوهستان
 و چه دسید عبد الجبار شاه په خای دی دسوات باچا شوی وای او دره چانسر
 زیات و کوهستان ملا صاحب درو دپلاره محقق و نو دره خان دی موقع ته
 و او د کوهستان ملا صاحب ندی وند و اخیستی و د دی بیو ته مومنا و ته په
 غرض لاری چه خاور پنجه سوده ملا تیه مومنا و نه خان مه دی راوی مولوی عبد
 چه دپاچا کل نه دپرخیه و او بنه ورته معلوم و او دهغه سلوک ورته یاد و دره
 دخت د کوهستان ملا صاحب مه د صاحب و او په کوهستان ملا صاحب

دېر اثار و بلله د هغه يو قسم سکر تر و او کو هستان ملا صاحب به په هر کار کېښي
 د هغه نه مشوره اخيسته نو مولوي عبدالعزیز صاحب کو هستان ملا صاحب
 دې خبره رضا کړه چې د باچا گل در اسېد ونه يي مخکېښي د ميا گل عبدالودود
 اچايي اعلان وکړه چې باچا گل د اور سېد هر غم تالا والا د ميا گل عبدالودود
 سپاسوي و په دې وخت کېښي د ازادو قبایلو په باره کېښي د پرتليانو پالیسي بدله
 شوې وه، هغوی غوښتل چې په هر قبيله يا علاقه کېښي واړه واړه خانان او نوابان
 وکړي چې هغوی را توم په قبضه کېښي و ساتي او د قبایلو دشوړ شونو، بغاوتونو
 جنگونو مخه د دې خانانو او نوابانو په ذریعې ونیسي ځکه چې د خانانو او نوابانو
 ښه کول پرتليانو ته دېر اسان و هر یو به د بل د وېرې د پرتلي خوشامنده کوله
 د دې کار د پاره پرتليانو د ښار خان ته د پری روپۍ او وسلې ورکړې چې ناوکه
 د دې حمله وکړي وېي نیسي که ناوکه کې د ښار خان ونیسي نو پرتلي به دې
 د دې سېمي نواب تسلیم کړي او دېر چا کېر به ورکړي. پرتليان په دې پوهېدل
 چې ناوکه کې د دې علاقې د دروازي حیثیت لري د هر چا په لاس کېښي چوپي قام
 ورنه رپ وخلي نه شي قام هم په دې خبره پوهېده نو ځکه د قام او د ښار د خان
 په ناوکه کې دېر جنگونه وشول خو د ښار خان د ناوکه کې په اخیستو کامیاب نه شو
 دغه شان پرتليان په اړیدو کېښي، وزیر وکښي، مسعود وکښي او بیتنی وکښي
 د پری روپۍ خرڅې کړې خو د خانیو او نوابو په جوړولو کامیاب نه شول.

ميا گل ورو ورو خان مضبوط کړو او کو هستان ملا يي په مخه کړو ورو
 عبدالعزیز صاحب خورده سره دده په پاچا کېدو کېښي دېر امداد وراړه کړ

کری و او اوس هم ورسره هر قسم امداد ته تیار و نو وی دده مه پاتی شه
 زده په دغو ورځو کښې د مولوی عبدالعزیز صاحب لیدلو ته سید و له ورغلم یو
 دوه شپې می مولوی صاحب سره وکړې د میاکل صاحب په مجلس کښې شریک شوه
 د سوات یوه جرگه هم په دې وخت کښې میاکل صاحب ته راغلی وه د هغوی په
 مجلس کښې هم شریک شوم په خبرو خبرو کښې راته معلومه شوه چه دا خلکو
 له خلیایه دومره نه وېرېدل لکه غومره وېرنگی نه وېرنگی نور به ما اخیسته وېره
 به په دوی راتلله د دوی په خدای هم داعقیده نه وه چه کونای مونږ به وېرنگی
 د غلامی نه خلاص کړی شی نن چه تاسو په سید و کښې کومې ابادۍ کوو دې
 وخت دا ابادۍ نه وې یوه دختمو معمولی کلاګی وه . میاکل صاحب ، مولوی
 صاحب او نور ټول د دوی ملګری به پکښې اوسېدل او داسی خاص میلا
 چه به راغلل هغه به هم ورسره پاتې کېدل . زده په خلکو کښې هم سید و ته
 تللی وم او یوه شپه می پکښې کړې وه هغه وخت زما علم کم و او داسی
 په حقیقت پوره نه پوهېدم ما به د اکمان کوډو چه زیارتونه د سید سوالی
 قبلوی . زمونږ په خلکو کښې داعقیده وه چه پیر بابا د سید یو سوال قبلوی
 نوزه هم په همدې خیال دخو ملګرو سره اول د پیر بابا زیارت ته تللی وم او بیا له هغه
 د جوړۍ په کنده و (غانښی) سوات ته راوړېدلی وو . د سوات د بابا جی زیارت
 مو کړی و او شپه مودلته تېره کړې وه .

د پیرنگیانو مظالم :

دا د پورته ملک حال و د کوز ملک حال داوچه پرنګی په خلکو دومره

و پرده او ترمه راوستی و ده چه چا دروی له و پری حقہ اور بنتیا خبره نه شو
اولی او حکومت خبره خبر پر پرده چه دچا په خیال به پرده شو چه دده دخپل
قام وطن و اسلام به نه مینه دده نود با ورنه به بی پری شروع کړلو او چه به
دې به کارونه شو نو بیا به بی منصبونه پیسی اولقبونه وروړاندی کړل او چه
به دسې به هم کارونه شو نو بیا به بی دجبلخانوتو ورتعبونه و اچولو مېچنی به بی
پری او پری کولو مکان به بی پری کړخوال داسی ظلمونه به بی پری کول چه
دې و وحشی نام به بی هم دیو حیوان به نه و نه کړی پاتی خولا دتمدن مدغم
دیو انسان به نه دپراېکینه مشورې دده چه انکریز انصاف دارو. هغه چه انصاف
دارو خو به داسی هسلاو کښی چه کوم خای کښی به دده خپل مفاد نه و وکله چه
به دده خپل سیاسي غرض وونو بیا د انصاف سوال نه پیداکېده. ولی په سیاسي
حاملو کښی بی بیا انصاف نه پیژندو، او بیا هر ظالم چه تاسو پېژنی دغه نزیات
ناللم و. دپرنکیانو مخبران به ملک کښی خواره وو. د کور کلی. حجبی، جومات
پرده. غمته خبره به بی پولیس ته رسوله او پولیس ته ټول اختیار او پرده واک
حاصل و چه به هر چا به بی چه کونه کښېنوده چه داغل دی هغه به غل و بیانی پوښتنه
نډه او پولیسان هم دجهان بد دیانته وو خصوصاً د پنجاب پولیس خود پرگی
خو شالولو دپاره د خدای په مخلوق او مسلمانانو داسی شنندی کړی
چه هیچې به چاکړی نه وي.

خانانو. ملکاتو او ملایانو به خای په خای جبرگی کولی چا به له وېری
چا به د پیسو په تمه چا به د توکری دپاره دپرنکیانو تعریفونه کول، ملاکانی

بي ترمي وي برقي به بي ورته کولي اوويل به بي چه خداي پاک ويلي دي چه
 د خداي اطاعت کوي، د پيغمبر اطاعت کوي او د اولوالامر اطاعت
 کوي، او پرنگي خورمونږ اولوالامر دي اطاعت يي واجب دي. حالانکه
 د قرآن ايات کښي د اولوالامر سره لفظاً منکښم راغلي دي، يعنې چه اولوالامر
 دي دستاسونه وي. نو دا به دي مليانونه ويل، او په دي طريقه يي د پرنگي
 د اطاعت د پاره قرآني جواز پيدا کوي. خداي پاک په قرآن کښي د بني اسرائيل
 د عالمانو ذکر کوي چه هغوي به د لږ و پيسو د پاره او د خپلو خواهشاتو د پوره
 کېدو د پاره د توراته او زبور په اياتونو کښي تعريضونه او تاويلونه کول هر
 مذهب او مسلک چه دخودغرض او چالاکو خلکو په لاس ورشي بيا پکښي هغه
 اولني انقلابات او روح پاتې نه شي، بيا دسهمايه دارو مذهب توري جوړشي
 او تش کالبوت شي.

زمونږ په علاقه کښي په دي کار کښي زياته برخه د عمر زوسعد الله
 خان اخيستي وه يوڅو خان و او بل د پرنگيا نو نوکر هم و. هغه به وخت په
 وخت دودۍ وکړه خانان، ملايان او شاعران به يي راغونډ کړل او د پرنگي
 د خوشالولو د پاره به يي جلسې جوړولې او د پرنگي تعريضونه به يي پکښي
 کول او خلک به يي د پرنگي سره د تعاون د پاره آماده کول يوه ورځ په حجره
 کښي ناست وم د مولانا ابوالکلام له البلاغ، اخبار مي لوسته خبر شوم
 نن بيا په عمر زو کښي جلسه ده مولانا پخپل اخبار کښي دي جلسه متعلقه
 د پرښه مضمون ليکلي نو په زړه کښي مي تېره شوه چه ورځم او په دي جلسه

ملکوت و مضمون او درم خود اتمت او جبرنت می و نه گری شو. عجیبه خولا
 راوه چه و ازاد سه حد ملایان و از بزرگان و به ویل چه دیرنگی خلاف جهاد و فیض
 دسی او و داخل ملایان و از بزرگان و به ویل دیرنگی مرسته او اطاعت فیض دی.
 فقه دقسططنینی او مدینی و ملایان و به شان یوتی دلی به یوسف فتوه و رکوله او هفی
 به دهفی مخالفه فتوه و رکوله. دیوی موضوع به باره کنبی به یوه مذهب کنبی
 به قسمه خبری نه وی خو حقیقت دادی چه نن به مذهب هر سه مایه داره
 خپلی سرمایی به زور قبضه کړی ده هغه دخدای ربستینی مذهب پاتی نه دی.
 ربستینی خدای مذهب خود مخلوق خدمت دی. مینه ده محبت دی.
 تفاوت دی. عدالت دی. بردباری او ایمان دانی ده. به هفی کنبی د
 خدای د مخلوق کتبه او فایده ده. دان چه تاسو خ ش ویننی
 د سرمایه دارد خپلو غرضونو د پوره کولو د پاره د مذهب به نوم
 د پاره به جوړه کړی ده. دانننی مذهب خود د خرکسو د عیش عشرت
 د پاره دی د خدای د مخلوق دارام د پاره نه دی چه مذهب د
 خود غرضونو کسانو په لاس ویشی داسی حال شی. حقیقت دا
 دی چه داتول اسمانی مذهب حق دی

او قرآن خود اوایی چه

د مبتقی او پرهیزگانه

خلکو

به په دې قرآن هم عقیده وی

اوچې د دې نه مخکې کوم کتابونه د خدايي لطفه راغلي دي په هغه
 په يې هم عقیده وي نو مونږ نه پوهېږو چې په دنيا کې دې د مذهب
 په نامه راځي او ځکه نه ولي او ځکه پيدا شوې دي ؟

رولت ایلکت او مونیز

و بابا درویشی تبروفات) رولت ایلکت. زمونیز جلیسی. زما
 و برومینی گرفتاری. زما بابا او نور کلیوال جیباخانه
 کنبی. دجیباخانه فی حالت دقیدنه خلاصون
 بیا گرفتاری او دویم واده

د یوړپ جنگ چه ونښت نور ما په زړه کښی دا خیال پیدا شو چه مسیحی
 ته لاریشی او د افغانستان د حکومت په امداد د پرتلیا نو خلاف جلا و چې
 شروع کړی دادامیر حبیب الله خان زمانه وه او د افغانستان په باب
 زما هغه وخت دا عقیده وه چه د ایواژاد او زور د حکومت دی که چه
 وغواړی نو د پرتلیا نو خلاف زمونږ د پوره مرسته کولی شی د دې د پارو
 فیصله وکړه چه د سوداګری په مجانه افغانستان ته خم ما دا تجویز خپه
 پلا رته وړاندې کړو هغه راسه د ویناوو خبره دې مخالفت وکړه و خواخوږی
 هم راځی کړه بابا راسه د دوی پورې د هم وکړه زمونږ د کلی زما یو اش
 جمعه ارجع الله خان چه د پوهوښیا او جهان دی د سړی و د پرتلیا نو
 انتهای جنس د پیاوړتوب کښی هم پاتی شوی نو او دغه ملګونه یی لیدلی وومی
 خان منډه ملګوری کړه او د راهه اړی د پاره د حکومت ته د پراختیا وکړه و خبره
 راهه اړی را نکلوه او دا کار پاتې شو.

جنگ خلو د کاله پس ختم شو په دې دوران کښی به کله ناکله د پرتلیا
 او ازادو قبایلو تر مینځ جګمه نه کېدل خو د قوړو قبایلو په یوه سلا او په منظمه لاره

وو. نو خک پړنگی ته څه نقصان نه رسېدل. چه مومند و به په پړنگی حمله وکړه
 و. مسعود او ايريدی به په ځای ناست وو او که د ايريدی و او انگرېز جنگ
 مومند و. وزيرو مسعود به خبر نه وو او که د وزيرو به ورسره جنگ مسعود
 چه د وزيرو به نه پوره غلا کښی شول ته پورې جنگ ته تيار نه و مومند او
 ايريدی څو لاه ځای پورې ده هر لاه به ويل چه دا دهغه جنگ دی مونږ يي څه کوو
 مار دا و چه تول قبایل به يو تحریک کښی تنظيم شوی وای بڼه تریه وکړه شوی
 و او تول يي ځل پوره شوی وای نو که پړنگيانو د دوی د مقابلې د پاره دېر
 سخت دلته په ماراچولی وی د ترکو او جرمين مقابلې ورته سختېدل او که
 د طلاقت يي د ترکو او جرمين مقابلې ته هتوجه کولی نو دلته به دوی دېر
 د پيايی حاصلا کړی وای خو جهاني جنگ د پړنگی په فتح او د ترکو او جرمين
 د حاکمیت تمام شو.

وبا، درومبی تېرمرگ:

د جنگ په وجه په دنیا کښی سخته وبا راغله. په جنگ کښی د مسعود
 انسان نه وو مړه شوي لکه په دې وبا کښی چه مړه شول. په هندوستان
 کښی هم دې وبا دېر خلک ووژل. پښتانه هم دې وبا کښی مړه شول. دا
 داسی عجيبه وبا وه چه اکثر به يي ځوانان، جينکي او هلکان مړه
 شول. او چه پوره دلته به يو ځل مړه بيا به يي يوه مړه نه پرېښوده. داسی
 پېښه شوې ده چه په کور کښی يو کس هم نه دی پاتې شوی او کور دروازې
 پرې شوي دي. په وېرکو وړو کوکلو کښی به مړي هم داسی پراته وو

د بنځولو یې څوک نه وو. په دې مېشتولو نه اول زه پریوتی وم خو هسې خدای
 جوړه کړه ځکه چې په دې مړنې هغه وخت څوک پوهېدل نه اونه د حکومت
 طرف نه دراکتور. دوا او درمل انتظام و. زما وروسته غنی چې د پښخو کالو
 ناروغه شو. غنی د پریښکلی و د موری ورسره د پوره مینه و د پریښکلی ورتنه
 مایه منع کوله او د صبر تلقین به می ورتنه کولو خو د هغې زړه به نه صبرېدل و. ایو
 وړځ د غنی د پښخو مړی سخته شوه موری ورتنه دکت ستره ناسته و د دکت
 یې په غېږ کېښی ایښی و ماد ماښام لمونځ کړی و په مصلی ناست وم دعا
 کوله غنی ته می کتل چې بی هوشه پروت دی چې ناڅاپه یې موری پاڅېد و د غنی
 سرې د خپل وړانه نه په بالښت کېښی و او د زوی له کتېه چاپېره و کړېد او
 سه ته یې ودرېد او لاسونه یې په دعا پورته کړل په ترڅ یې وویل چې اسی خپل
 درد مړنې په ما کېښی دی او دې ماشومه ته شفا ورکړه یې. د خپل یې د غنې
 حکمت و. په سباله دانا جوړه شوه د دې مړنې وړځ په وړځ زیاتېد او
 د غنی مړنې به وړځ په وړځ کمېدل و غنی جوړه شو او موری ځوانمیرکه شوه ماشومه
 یې راته پاتې شو. دغه وخت غنی د پښخو کالو. ولی د دریو کالو او خوري د یو کالو
 په کلو کېښی د مورو موری کېدل چې خلک یې مېځولو ته نه رسېدل. مورو
 به د سهار نه د قېرونو په کنستلو لاس پورې کړه تر ماښامه به لگیا و. کله به
 په مشکله پوره شو او کله به یونیم کم شو د پورو به د کفن درک هم نه و. د داسې
 مورو د پاره موند یو فنل جوړ کړو بی کفن مروتته مورو دې فنل نه کفن ورکولو
 او په دغسې حالت کېښی به هم ځینې کسان راغلل په دروغو به یې رانه کفن پورو

خینو چالاکوبه و ژرل او موند ته به بی دوکه را کوله : اخر موند داسی انتظام و کړه
 په کفن به موند خپل مې یې په الماس اېږولو چه مې به یې ولید و نو کفن به یې وړلو
 ته به پورته به یې راوړلو . د داور درملو موږ ته انتظام کړی و په اول کښی خوږی چا
 نه داور معلوم نه و خو وروسته چه موند او په د شور و کله وانه او حکیمان ورنه
 راوړ و پید کړل هغه به موجوده وال او سرخیانو له مو وړ کول . دایو به پورته
 نت و چه زموند په قام را نازل شو او په داسی وخت کښی چه نه په قام کښی
 اساس او نه اتفاق و چه د دې مستحیبت مخه یې په اتفاق به نیولی وای او نه
 موند خو اخر پدې حکومت و چه زموند غم یې خوړلی وای او د دې افت نه یې
 کړی وای . په جنگ کښی هم زموند د ملک خلک د نورو ملکونو د خلکو نه زیات
 په شول او په موند کښی هم . جنگ د چا و او مړه پکښی شوک شول : کله او بیا
 د بل چا و او جنگېد او موند . زه خروایم چه موند اجر قی قاتلان وو . د پیسو
 د پاره د خلکو مرگ پسی تللی وو د خپل ملک د ازادی او خپل عزت د پاره و کښی
 د احساس نه و چه د پرتگی به : جنگېدلی وای یا کم از کم پخپل کور کښی ناست
 وای پرتگی مو یوازی تر کور او جو من ته پرېښی وای . موند جو من خو پریږدو د
 مسلمان ترک به : د پرتگی په دوه او طرف داری و جنگېد و او جنگ موند و کتلو
 د دې گټی په پاداش کښی موند ته پرتکیانو « دولت بیل » چه یو ظالمانه اوناړه
 قانون وراکړ او د خدای د طرف نه د امستحیبت نازل شو .

دولت ایکت :

مکاندهی چی چه د پرتکیانو د دې وعدی په مقابل کښی چه که پرتکیان جنگ

و گیتی موند نه به یوسلف کور منیت را کوری په جنگ کښی د پرنکیانو د پرامدا و
و کړو خو پرنکیانو چه فتح و کړه و عدای خو پرېږده ده د دولت اکټه ۱۹۱۹ع د لومړی
کولو اراده وکړه نومها تمنا کاند هی د پرمایوسه شو او د دولت اکټه خلاف په
اواز وچیت کړه. معافا کاند هی خوالا پرېږده چه د پرنکیانو ملگرو هندوستانانو
هم ددی قانون خلاف جغی پورته کړی. په ټول هندوستان کښی ددی تورانونه
په خلاف دبردست ایچی تپشن (تحریک) شروع شو. لوی لوی جلسی جوړ شو
به کیدل ددی ددی مظاهری وشوې. د پرمایوسه شونو او سرکاری خایو
پکښی وسوزیدل. پرنکیانو هم اسره ونه کړه خلک یی په کولو ورویشتل په چلچلانو
کښی یی واچول د هر سیک او ذلیل یی کړل. تردی وخته زمونږ په علاقه کښی
سیاسی تحریکونه جلسی او جلوسونه وواوړنه پری شوک پوهیدل د تعلیم د پام
دمد رسو جوړولو تحریک موجود و هغه هم د جنگ په وخت کښی پرنکیانو بنده کړه
یوه مشپه کورناست وم دودی موخوړله چه د ډول اوازی تر غوږ
شو چه غوږ مو ورتنه کښېښود دند وړچی ورسره د نډ ورو غږوله چه سبباله
به ده دولت اکټه، برخلاف د حاجی صاحب په جومات (عیدگاه) کښی جلسه
وی. په دی پوره نه شوم چه د جلسی انتظام چاکوری دی. چه سبا شو چای و
څکلو، حاجی صاحب جومات ته روان شو. د جلسی نوم د کلی خلکونه واوریدلی
دا ورته یو عجیبه خیز ښکارېد و د پرخلک ورته روان وو. د تحقیق نه راته
معلومه شوه چه د جلسی اعلان زمونږ د کلی یو خان چه نوم یی محمد اکرم خان
کړی دی. داراته هم معلومه شوه چه د جلسی د اعلان په وخت کښی د پوښ

افسر راغلی و در خان او افسر به مینج کبئی خه گفتگو او کشمش شوی و خان د
 نه له ضد د جلسی افلان کوری دی . و قدرت کارونه هم د حکمت نه خالی نه
 ی . چورت د ا خان او چرت د جلسی افلان د جلسی به وړج مونږ اولیدل چه
 له الموم خان چنپه جلسی له راغلی . وروسته معلومه شوه چه د جلسی به وخت
 ی هغه د مردان د استنبت امشنه کور یقته صاحب سځ وو . د کلی اکثرای خانان
 نت غت ملایان راغلی وو . زه پا خپام او خلکو ته می وویل چه دغه شان جلسو
 ی د صدارت ضرورت وی یو مشر می دی دوی جلسی صلا ، مقرر ول په
 دی خلکو ووی چه ته صلا نشوی ها ووی چه یو مشر می به صلا کور خور و ټینگ
 د دی صلا دیم . خام خلک خور د صلا . په معنی نه یو صلا د هغوی چه د جلسی نه
 نه مشور دای خوره کړه چه گوندی زه د پښتنو با چا شوم . مونږ خور غه وخت به
 یو وړنه یو صلا د خور چه د اخبار وړونه موخه لید و د پر زره کړی و د هغه مو خلکو ته وویل
 اکثر کبئی یو بل خان تجویز وړاندی کړ چه دا خور مونږ د کلی جلسه ده ، بله هفته
 بیا دلته درې ټولې علاقې جلسه وی خلک خبر کړی چه په کن شمیر کبئی راشی . د
 وړ وړو نو په لحاظ خور د جلسه نه زه مکر د اثر په لحاظ یی په خلکو کبئی د هر خبرش
 فروش مینه او جذب به پیدا کړه .

زمونږ جلسی :

د راتلونکې جلسی د انتظام د پاره خلکو ملا و تړله . زه پخپله هم په اس
 وړ شوم او د دواړې و هشنه کولی می وکتل د جلسی د جوړه ولوله پاره د لټ
 وې له ورغلم . دا د دواړې مشهور کلی دی . هغه کبئی می د دغه کلی لوی خان

ولیده ده وعده و کوره چه جلسی له به درختم په دولت پوره کښی ده راته یوه وېره
 عجیبه خبره وکړه. وې چه یوه سړی کړه سمسره عادت شوی و ده دوی پی به یی
 خښل. ښځی ده ته ووی چه دې سمسری خو په ورانی را اخیستی دی څه وایه
 وکړم؟ دی پخپله سمسری دیرولی وو ورته یی وویل چه ښځی دا خو زبکره ده
 ورته مه وایه. ښځه په پیو مینه وې یوه ورځ دې سمسری پی په کتوی کښی
 د ښځی صبر نه شو په سو بار یی ووهله او مړه شوه دې ښځی فکر وکړه چه دا
 می د خاوند زبکره وه اوس به ماته څه کوي چه خاوند یی راغی نو ورته یی وایه
 زما د لاسه نن دېره غاړی شوې ده ستانه دهغی صحافی غواړم خاوند ورته وایه
 چه ووايه. دې ورته ووی چه هغه زبکره زما د لاسه مړه شوې. ده وې کړه ده
 دې ورته وښودله ده پری را باندی کړل. مړه سمسره یی قوتی قوتی کړه
 ښځی ته یی ووی چه زبکره مړه نه وه خو زه ترې یو لیم. دی وخت کښی
 چا کښی قومی جذبه پیداشوې وه، داسکاري جبرکه نشین خان وڅر وپور
 مه یی نفرت پیداشوی و.

خانانو او غریبانو ټولوله مو په جلسه کښی دکله ون بلنه وکړه، خلکو
 خوشالی ومنله. د جلسی په ورځ دیو لک نه زیات خلک راټول شوي وو.
 زرگونو ښځو د جلسی دخلکو دپاره په منگو کښی د سیند نه اوبه راچلولی. ده
 په دوران کښی د حکومت له طرفه میان اکبر شاه کا کاخیل ما پسی راغی او ویل
 چه چیف کمشنروای چه په صوبه سرحد کوم قانون حاوی دی داخو ده رولت
 پلاردی، داخو ده رولت اکت، نه زیات ظالمانه دی دوی له په کار دی چه

قانون په خلاف د حکومت غوښتنه خپل آواز ورسوي. د دولت اکت. تاو
دوی ته نه رسمی اولبه داچه هندوستان ددوی سره ددې قانون په لیری کولو کښی
نوم اصل او کړی دی چه دوی بی ورسره کوی زه ددوی سره دغه کوم چه په دې
قانون له نوی سره غور وکړم او چه دوی غه وای هغسی به وکړم ما ورته ووی چه میا
صاحب زه منم چه هندوستان زمونږ سرسته نه ده کړی داد هغوی انسانی فرض
خپل انسانی فرض یی ادا نه کړل زمونږ هم دا انسانی فرض دی چه درولته اکت
خلاف د سره خپل آواز ملگری کړو. هر سړی پخپل عمل پر دی. میا صاحب پوه
خو چه دی زما په دام کښی نه نشلی نویای ووی که ته اجازه را کوی زه به هم دې
پوه شو خبرې وکړم. ما وې وکړه. دهغه په تقریر کښی دخولی نه داوخته چه حکم
مونږ سره او پلار دی. دا په خلکو بله وگلبه ه چنی یی پرې جوړې کړی چه میا
صاحب حکومت که ستا مور وی او که ستا پلار وی وی به زمونږ هینڅ هم نه دی. ما
خلکوته وکل په خلکو کښی پوره جذبه وه او میا صاحب ته په قصرو و. ما میا صاحب
کښی لږ او پخپله ورسره شوم د جلسی نه می بصر و ټکو خلکه که زه نه وای یا ما د خلکو نه
خلکښی د عدم تشدد وعده نه وای اخیستی خدا ی خبر چه د میا غریب به څه حال
منوی وای. زه یوه خوا د خلکو خد بی ته حیران وم اولبه خوا د میا کانو انگریز پرستی
نه. ددی جلسی صدارت هم خلکو ماته را کړو. مونږ د تقریر ونو په چل نه پوهېدو
اکثر به مو تقریر ولیکه او د کاغذ له مخه به مو خلکوته اورولو. عباس خان دې خدا
وېغښی زما د هر دوست و دهغه له می لیکلی تقریر وکړی و چه دهغه وار راغی او پاپا
قول رېږد و دی ویل دا تور قانون بیای ووی دا تور قانون شو کړته یی هرل تور قانون

تورقانون ووتې ماوردته دلاندې نه ووي چې وړاندې ووايه دې ټول پېښه راته
پي وويل چې په سترگه کړي تيا ډېره وړاندکته وينم ددې نه يې زيات څه ونه ويلي شوا
کښيناست. دازمونږ دتقريب وړو حال وڅوسه ډېرې هم جلسه بالکل کاميابه وه
قرار داوړنه موپاس کړل. اخبارو نو او حکومت له موږ لېږل.

په خلکو کښې پوره عجيبه مينه او جوش وه بيا خاص زمونږ دکلې دنرو او نورو
خوال بل حال و. په سوونو نښتې زمونږ دکلې راغلي وې گرمي وه سيند ته
تللې او خلکو ته به يې دځکاو او به راوړې. زمونږ دکلې دوه کسه دې جلسې ته
رو راغلي يرخان بهادر محمد عمر خان او بل هغه خان چاچه داوې جلسې
دپاره نه نلې وړې وه بلې يعنې محمد اکرام خان هغه دجلسې په ځای مودان
گوريفت پيرنگي ته تللي وو. گوريفت دمودان استبداد کشن و ددوی اش
و. په دې ورځ يې هم داخيال و چې په حکومت به زمونږ مخ وشی خوندي به شو
مخ و شو او نه يې په تمام کښې مخ پاتې شو. دوی په گوريفت صاحب ډاډه نه
خودقد رت کار بيل وې گوريفت ددوی په ښه رانځې او ددوی هم مونږ سره کړن
شول مونږ تراخړه هم په دې پوه نه شو چې اکرام خان د دولت اکت خلاف د
اعلان وې کړې و خو خلکو به دا ويل چې ده غوښتل خپل تر بوران، خانان، ديوان
په ضد راوړي او پرنگيان هغوی برباد کړي خړدې پکښې پخپله ونښت.

دا تمانزو دې جلسې په پښتو کښې او د لکولو او ښه جوش او خروش
پيل کړو. بله جلسه په تاکال کښې دارباب رضا خان له طرفه مقور شو، ټول
علاقه يې خبر کړې وه مونږ ته يې هم بلنه را کړې وه. دجلسې په ورځ سهار د

مومونډ وودروان شوچه دمس درياب دپله نه پورې وتلو. عاشق د پېښور د ښار ميډ
نږدې په تانگه کښې سور مخې له راغې اشاره يې وکړه تانگې مو ودرولې راکوز شوه
باس خان، بابي جان او احمد استاذي پيل کړه او د پاته يې ووي چه د افغانستان
پير نيکيانو جنگ شروع شو بېکا په تول ملک کښې د مارشل! اعلان شوی دی.
د تانال جلسه بنده شوه او د افغانستان له طرفه څه کاغذونه ماراوي دي دا واني
او په ملک کښې يې وریشی کاغذونه يې زمونږ ملگرو له وړکول او دی بهر ته ښار
ستون شو او مومونډ بهر ته کلي ته راغلو.

په دې ورځو کښې قاضي شاکرالله د پرنکيانو له خوا مقدر شوی و چه زمونږ د
پاتې دود وکړی او داهو مومونډ کړی چه شوک د پرنکيانو په خلاف او شوک يې په حق
کښې دی نو دی به کړ خپل د او حېر و چه ما تونو کښې به يې د پرنکيانو په خلاف
سخت سخت تقديرونه کول. يوه ورځ مومونډ په حجره کښې يې مومونډ ته د اقصاء
لور چه زه د جنگ په ورځو کښې پرنکيانو غوږونه د مخې د پاره لېږلی وم هلته يې
په جنگي سمندري جهاز کښې د يو جرنيل سره وگولم د درياب په غاړه د عربو
په پای و مومونډ يو پرنکي د سفير په توگه ورواېو لوهغوی د پرنکي سر کړ چه د هغه د
سرک خبر راغی نو جهاز ته حکم وشو چه په کلي کوله باري وکړي. نو چه هغه کلي يې
په کوله باري د خاورې سره د خاورې کړو بيا موخو ته حکم وشو چه لا پشنې وکړی
چه څارل نريابنځه خو ژوندی پاتې شوی نه دی که پاتې وي مړه يې کړی. زه هم ورته
لاړم چه کلي ته ورسېدم څه کورم چه يوه ښځه شهيد شوی ده او وروکې ما
يې په تي بوخت دی او دوی يې په مادي ماشوم او مور حالت د پراخ وکړ چه

خه وخت چهارمه والپس راغلو نو ما دخيل افسره سه خبره كول غو بنستل نر
هغه دومره په غصه وچه زما شكل ليدل پرې مېنه نه لكېد و راته يي ووي چه
دسخي نه مي ليږي كېږه نو هغه وخت ما په زړه كېني دا خبره محسوسه كړه چه
دېو پرنگي دپاره يي دا دومره مسلمانان دخداي مخلوق تباد تباد كړو اولان
يي سور نه دي نو د خان سه مي فيصله وكړه چه نوره دروي نو كړي نه كوم اول
كافروم ددي پېښي نه وروسته مسلمان شوم . دغه شان قاضي صاحب د
هشنغر دوره وكړه . دهشنغر خانان . ملايان او عوام ټول دانگريزه مخالف
وو . قاضي صاحب دټولو حالات معلوم كړل يو زموږ دكلي د محمد عمر خان
په باره كېني سر كار ته ليكلي وو چه په ټوله علاقه كېني دره په شان ستاسو بل دنا
دار نشته . ددې رپوټ په وجه د محمد عمر خان دسوكار په كور كېني لويو
ترقي وشوه او دپراختيارات يي وركړل او خان چهارم يي كړه .

د مارشال لا په وجه زموږ په خلكو دېره وېره او هيبت راغي خلكه چه دا خبره
په ذريعه به دهندوستان او پنجاب دحالاتو نه خبر بدل چه پرنگيانو په خلكو خور
ظلم او زور راخيستي دي . په ټولو كېني موږ دېر ناگواره ووهو وړخ به اوازه
شوه چه بېكاله به فوج راځي او دكلي نه به چاپېرېږي . ددي كړنگوسي په اور بېر
به زموږ دكلي نړ او بشخي په لږزان شوې او يوه هله كوله به جوړه شوه خوك به پيه
كوټو كېني وينس نابست وو . خوك به دكلي نه تېښتېدل خوك به په حجره كېني را
جمع شول . زه پخپله هم ذكر فتاري په وجه به پخپل كور او حجره كېني كېنيان
نه شوم په كلي كېني به گرځېد م خلكو ته به مي دا كېر نه وركوله . يوه نشپه دېره كړه

رازه وه چه نن نه فوځونه خامخا راځي چه يو سړی خبر کوم چه ملک سلطان
 محمد خان سره د سروپه سرک کښی مورچه نیولې ده او وایی چه د پرنګی نومونډ
 هسې صېم نه خلاصېږي و یوځلې سرګ دی زه خو ورسره مقابلې کوم . زه په منډه
 غلم چه کورم ملک صاحب ولاړ دی کړچ یی اچولی دی نو کړان یی مورچه کوی
 دی . دی ورته شاېسی وکړي . ما پورې د لیبورې نه اواز وکړه چه ملک صاحب شته
 یی جواب یی را کړه چه نن ورسره معلوموم ماترې پوښتنه وکړه چه توپک د ښه
 وړې وړې چه پنځه توپکې ماترې بیا پوښتنه وکړه چه څومره کارتوس د ښه وړې
 وړیل چه شل پنځه ویشته دانې به وي ما ورته وړې چه دارومره کارتوس خو
 د غرو په یو توپک کښی وی نو خسرګی په پنځو توپکو او شلو کارتوسو د پرنګی مقابلې
 وړی ؟ درې خبرې په اوږدو خویړه شېبه چې شویا یی نو کړانوته وړې چه دی
 نه کېږي زما اسپه زین کړی ! په اس سور شو او شپه په شپه ازادی غاړه
 ته لاړه دغه شان زمونږ د ګلی د پرکسا نوځانونه په څنګ کړل .

زما گرفتاری :

زه میرې نه لارم زمونږ زهیدار و عبدالله کاکای نوم و په بله شپه می
 هغه د ځان سره کړو او کچی کوپر ته لاړه هلته مونږ پخوانی زمیدار او سېدال دا
 و ایجنسی . علاقه وه زمونږ د ګلی یو مغرور مرتضی خان هم داته او سېده . هغه
 سوړ لیده راسره شو . سپنڅر و ته روان شو ، هری چند د غار په غاړه د باور
 پورلیس تانه وه چه ورنزدی شو سپاهیا نور ابا ندی اواز وکړه چه ودرېږی تا
 شرک یی ؟ مونږ سره یی لایسنه و سلمه هم وه په ما ویده راغله څو مرتضی خان سره

بلد وو دراند کشو ورته بي وويل چه خيل بريد هغه د پيژند کلاوي په وجه بي مونږ
 د تملو اجازه را کړه. مونږ چه د سپنڅر ولاړی ته برابر شو او موقوفی خان د و
 رانه بهر ته ستانه شول او مونږ سپنڅر ورته لاړه باباچی خبر شوز مونږ ليدل او
 راغی اوز مونږ بي د پرتل راو عزت وکړو. شپه مو په سپنڅر وکښی تېره کړه
 د افغانستان په نيت روان شو خلکو دارا به را کړه چه ستاسو د پاره د پراگه
 غولاره بنډه ده د سيند نه به په زانگو پوری وځي او د باجوړ په لاره به نيسيغ
 جلال اباد ته لاړ شي خوزه د زانگونه د پرتل م ويلي چه زما بدن د پرتل وړ نه
 سه د اوږه وه چه د زانگو پری را باندی ونه شلېږي او په سيند کښی ونه اوږ
 په دې لاره زما د تملو اراده نه وه خو ملکر د مجبور کړم او مونږ پراگه غولاره ته روان
 شو چه په غره مو د ختاو شروع وکړه د سمي خلک د غره د منزل نه دي اوزه خو
 نورو ملکرو نه زیات بی خونده وم چه خه لوبه منزل مو وکړو نو ستړی شوم مونږ
 یو سړی د بوچولا هم بنودی وه دالار به اوږده وه خراو اړه وه او په سيند
 هم په کور د پوری وتل و نو ما ملکر ورته په دې لاری د تملو تجويز پيش کړو بهر ته
 راوگرځېدل او بوچوته روان شو ناوخته بوچوته ورسېدل د اکرم خان نومي
 ملک حجری ته لاړه او اکرم خان د پرتل بهر سړی و زمونږ بي د پرتل دارملار وکړ
 بشپه مو په ارام تېره کړه سهار مو چه چای وڅنکله په روانېد وکښی وو چه کړه
 بابا می را ورسېدل راته بي ووي چه بچیه بل ملک ته مه خوزه د پيتی کشن
 تا پسې رالېږي یم هغه وایي چه ده بی له جلبي نه بل خه نه دی کړی او جلبي
 خر خه جرم نه دی. مونږ ورته هيچ نه وایو ما ورته وويل چه بابا مارشل

و ز خر پرنگیان هستی به معمولی معاملو کبشی انصاف نه لری او بیاچه دهوی
 لاف کار دشی او مارشل لاهم وی نو د روی نه انصاف خه تمه کیدی شی؟
 بی به وند و باور وول په کار دی لیکن بابامی د تللو اجازت رانه کړ و دهغه
 تنگی په ژبه باور و دی پخپله یو شپې سړی و دی د پرتگی په غریب او چلول کله
 پاته ماته یی روی چه نه ماسه چه پرتگی کوم لوړه کړی دی صفه به هچر ماته
 زه یی مجبور کړم او پورته یی کلی ته راستون کړم. چه مامند ناروی ته راوړل
 دلته پرېښویم او دی اتان زوړ نه لار زما په زړه کبشی وپړه وه او د بابا ورمی
 چه کوندي پرنگیان به ما پورې دی نوزده به توله ورځ په مقبره کبشی پتیلیم
 سند ناروی سره نزدی پور لویه مقبره وه او د شپې به کورته را تللم. زه د پرتگانو
 نه وم او نه هغوی زمانه یی خبره و و بابامی پخپله زما دراتگ نه خبر کړی.
 زه ورځ زه د غرمی هو دی له کورته راغلی وم په مجبره کبشی ناست وم چه تانه دار
 دی و لوی کاره اغی اوزوی و نیولم. زما د نیو لو خبر د جلی په شان توله علاقه
 خور شو خوک چه خبر بدل مامند ناروی ته به را تلل خپل خپلوان می مونږ کړه
 جمع شوی و و ژبا انکړ لای جری کړی و د مور می د هر حالت خراب و تانه دار
 سړی و ماته یی کورته د تللو اجازت را کړ و مور می با باقه ښی کولی چه کتا دی نه
 راستون کړی ولی به کورته رېده مامی مورت د پور تسلی و کړه خروغنی په چغو
 و ژبا. د ځینو کسانو د نظریه وه چه ته و تېسته مونږ به د پولیس سره تر هغه
 نه پورې مقابله کوو تر څو چه ته د روی له علاقی نه نه یی وتلی. لیکن دوی خه خبر و و
 مارشل لا ده او ما هم د خپل خان د بیج کولو دپاره نور خلک په مصیبت کبشی نه اچول

مورد را ترغاب و دهنه بنگل یی کورم اورا ته یی ووی بیچییه په خدای می سپارلی
 زه د مور نه دار خست شوم بجز راته تانه دار منتظر و د خانانی تانی ته یی بوتلم
 هغه خایه یی مردان ته بوتلم درسپه و سه یی پولیس کپتان ته مخکښی کورم
 سره یو تانه دار اوبل کمیدان و دواړه په وردی کښی ورو بوتان یی په پښه
 خه وخت چه دوی زما سره پرنگی ته ورننوتل بوتان یی وایستل ماته دوی په
 کار د پرسیک ښکاره شو د هغی نه پس یی زه جیل ته بوتلم چه زولنی یی راته
 زما په پښو کښی تکی وې خلک چه زما بادی د پوره مضبوته وپنډی می غوڅی غو
 وې. هر شومره زولنی چه یی راوړی زما په پښو کښی راغلی اخړی په زور
 جبره زما په پښو کښی واچولې د پری تکی وې شومن پوری کلکی ونښتی.
 وروسته یی زه د جیلخانی نه راوایستم هتکوری یی هم راته وگولې په
 کښی کښېنولم دوه پرتلیان یو د پولیس افسر او یو ملکي افسر راسره شول
 نه یی پیښور ته روان کورم هغه وخت ما دا خبره محسوسه کړه چه د مارشل
 کښی چه حکومت خړک و غواړی نو هغه ته خان وړکول په کار نه دی خان سپه
 غاړی ده زه پخپل راتگ پښه مانده اوسنومانه وم خوڅه فایده ؟ چه ښار ته ور
 ښغ یی د پولیس کپتان بنگل ته بوتلم د مونږ نه یی کوز کورم او کښی یی نور لم پولیس
 چاپرو ولوبز ساعت وروسته زمونږ د کلی یو ملک چه د قیافون تاری پری کور
 دوه کاله قید و هغه یی د کپتان بنگل ته دننه کړو بهر ته یی راووست او واپس
 بوتلمو بیای زه بنگل ته نه ایستم چه کورم لس. دولس پرتلیان راغونډه شو
 زه یی هغوی ته مخکښی کورم د وړ مخکښی کېدو سره را باندی یو پرتگی سوال وکړ

تا دسرکار برخلاف بغاوت کړی دی ما ورته ووی چې نه ما هڅه بغاوت نه دی
 کړی بل راته ووی چې ولې تا دسرکار برخلاف جلسی کړی نه دي؟ ما ورته ووی چې
 په جلسو کښی مونږ د بغاوت هڅه قسم خبری نه دي کړی بلکه مونږ سرکار ته خواست کړی
 دی چې د قانون دې په موږ نه جاری کېږي بل ووی چې ولې تا دسرکار برخلاف ځلکو
 کښی کوڅېدلی نه یی؟ او خلک دې دسرکار برخلاف اوچت کړی نه دي څه؟ ما ورته
 ووی چې زه څو اکثر په خانانو کوڅېدلی یم او خانان څو دسرکار خیرخواه دي. بل راته
 ووی چې ولې تا ځان باچا کړی نه؟ ما وې نه وې ولې خلکو به د تې باچا نه وې
 ما ورته ووی چې کومو خلکو ماته باچا وایه هغوی بی علمه او ناپوهه خلک دي هغوی غوږیا-
 نو دملک او باچا فرق نه شته کولی. زه د جلسی صد، وم د هغوی د اکمان و چې
 صدر به باچا وي. دوی نه پس زه یې بېرته وایستم. بېرته پرلپس تیار وایو
 دانه چا پوره شول پیاوړی روان کړم د ټنکو زولنه په وجه می پښی زخمی شوی ویني
 پورې روانی وې په داسی حال کښی یې دچړنۍ کوټوالی ته بوتلم او په حوالات کښی
 یې بند کړم هلته می زیرب تانده دار ولیده چې دوپړی ماته راغزې کېدی نه شو
 په دوه دوه به رانه تېرېده. ده ماسه په مشن سکول کښی یوځای سبق ویلی و
 او یوځای په بورر دنگ کښی اوسېدلی وو او لکه د ورو نوموړه پرتعلقات وو.

په سباله یې زه بیا د پولیس د فتره بوتلم سید اکبر نومی یو اړیدی نسپکو
 و ددی کوټوالی انچارج وهغه راته ووی چې ستان پېشی ده پاسه څه ما ورته ووی
 زما پښی ژوبلی دي زه کچسری ته پیاوړه نه شم تللی، ده راته ووی چې جلسی کولی شی
 او پیاوړه تللی نه شی زه مستا دپاره دسورلی انتظام کولی نه شم ما ورته ووی چې راشه دا

زما پښې کولورده زه د پیا ده تلامیم ؟ ده راته وویل چه زه دی پښې نه کورم پاخېږه .
 روانېږه چه خو . ما ورته ووی چه زه پیا ده نه خُم اوکه ته می بیولی شی بومی خه چه زه
 ورته کاک شوم نوانسپکتور راته نوم شو . دانکر نوانو عجیبه حکومت او عجیبه نوکران
 دی چه ما ورته نومه وی ده راته کومه وی او چه ما ورته کومه وی دی راته نوم شو
 سپاهی ته یی اواز وکړه چه ورشه هلکه تانکه راوړله په تانکه کښی یی کښینولم پښې
 ته یی بوتللم یو ساعت بعد ناست وم هیچاته یی مخکښی نه کړم اوله هغه ځایه یی
 جېلخانی ته بوتللم په جېل کښی یی یو باړک ته وررستم په زور کښل او یو زور تېږ یی
 واکړل یوه کدی خالی وه ما تر پری په کدی واچول . ما جېلخانه چپری لیدلی نه
 وه او د جېل نه بهر وېرېدم زه خه چه ټول پښتانه د جېل نه وېرېدل ، جېلخانه چه
 چالیدلی نه وی ورته یو بلا بنکاري خورمونږ د خدا یی خدۀ سکارو خورک په
 تری اوس خورک نه وېرېږی زمونږ د قبا یلو پښتانه اوس هم د جېل نه وېرېږی
 وېرېږی ما سه چه باړک کښی نور قیدیان وو دهغوی جامه بهر سبه وه او
 تعلیم یافته بنکار بدل خو په ماتیا وه ده د ځان فکر راسره و . په هندوستان کښی
 پرتلیانو د پر خک پاشی او چار ماری کړی و . زما هم پخپله باره کښی دا خیال
 و شپه او ورځی بهمی لمونځونه او وظیفی کولی خدای ته به په سجده پروت وم
 زاری بهمی کوله که عموری قیام شم خو خبر دی چه پاشی نه شم څو ورځی چه ته یی
 شوې د جېلخانی د ملگرو سره بلد شوم په بنسټنه می توی وکړه معلومه شوه چه
 ټول د افغانستان خلک وو او پرتلیانو د جنگ له کبله بندیان کړی وو .

لس ، د لس ورځی به تېږی وی چه یو سپاهی راغی راته یی وویل چه جېل

یو دوست راغلی دی وای که دده غه سوال و جواب وی چه زه بی کالی نه در سوم زما
خو او او په زره کښی داراغلل چه بابا ته سوال و جواب و در کیم چه فضل و هار و کما
کیم نه ما غه کاغذ ونه دتی هغه راخنی او وی سپړی تحکه چه هغه کاغذ ونه په
زاده قبا یله کښی د دوزی کولو او یوه کز جوړولو په پار د کښی وکه هغه حکم منته ته
په لاس وړشی کافی ثبوت دی خو دلته فکر نه پس زه ونه دارا غه چه ددی سپاری
ناسه و کوم تعاق او کومه همد ددی ده چه ستا له غه خوب نه وړشی په دې چل دوی
ستا را ز معلوموي . د جېل خانو ملا زمان اکثر د سی . آی . دی مستبدان وي او
د سپاسی قید یا نومه هم خړ و په داسو که کښی د هغوی تجربه نه وی دوی ورته خبر
پسته کښی را ز ترې راغلی زما په خطه نه بی په دې طایفه سی . آی . دی له
وړ کښی دی ، د اتمانزو هغه هلک چه د تپاخون د تار په پرکولو دوه کاله قید شوی
په جېلخانه کښی په لنگو کښی و او په قید یا نومه بی دود دی و پشه هغه نه ما پوښتنه
وکړه چه ته بی زما در او مستلو په وړج دغه دپاره د کپتان بنگلی ته راوستی وی
هغه راته ووی چه په ما جېل والا و او پولیس والا و د پروس کوی و که تانه پوښتنه
وړشی چه د اتمان د خانه لمسه شلولی و نو ته ورته ووايه چه د عبد الغفار خان په لاسه
دا و د کاله قید به دې هغاف شی نو خله بی زه هغه بگلیانو ته پیش کړم هغوی
رانه پوښتنی کړی چه د اتمان خبر به تا د بل چاپه وینه پری کړی وی ؟ ما ورته ووی چه
نه صاحب دهیچا په لمسه می نه دی غوڅ کړی اخیری راته بنکاره ووی چه کوره
دا کار به تا د عبد الغفار په وینا کړی وی ما وې نه دا کار ما پخپله
سلا کړی دی زه دسوغ نه شتم ویلی .

زما د بابا ونور وکلیوالو گرفتاری:

زما د نیولوبه شپاړس، اووه لس ورځې شوي وې لور مازکیو چې یو ملا
 راغی راته یې ووی چې د اتمانزو اته څخه شلې قیدیان یې راوستل زه لا په دې فکر
 کېنې وم چې د ابد څوک وی چې لویه دله یې زمونږ په بارک رانه اېستل چې کاته می بابا می
 و. عطا، الله دادا، شمرز دادا، حیدرخان کاکا، عباس خان، فیض محمد خان
 عبدالغفار خان بونی، دشمرز مشر ملا صاحب، برهان دادا، لنده داچه یوازی
 زمونږ د کلي پکښې اووه نیم شلې تنه وو. زمونږ خوتول خاندان وو د اتمانزو توال
 خانان وو اکثر لوی ملايان. پیاوان او معززین وو درځې و یو څو خانان چې زمونږ
 خپلوان وو هغه وو. برهان خان، قلندر خان، د بابوې باچا صاحب او څه کسان
 پکښې د چار سدي وو دا خلک یې د هغه قاضي شاګواله، په پایځي نیولی وو. بابا
 می چې زه ولیدم د پرخوشحاله شووی خندل او ویل چې د خداي شکودی
 چې تاسه د یوځای شوم زما په باره کېنې دا خبره خوره شوې وه چې پکښې شوي
 دی ځکه می بابا په لید و خوشحاله شوه هم خوشحاله شوم ځکه چې یوازی تنګ
 شوی وم. دوی راته دخپلې گرفتاری قصه داسې بیان کړه چې ملايانولا د سهار
 بانګونه نه وو ویلي تیاره وه چې فوج زمونږ د کلي نه چا پوره شو او د مدرسې سړه
 په دې لوی میدان کېنې یې توپي و درولی کوره سپایان پری ناست وو چې څوک
 به د کوره راووت هغه به یې ونیوه او د اک ته به یې راوست چې لږه رها شوه پولیس
 په لارو، کوڅو کېنې خواره شول او خلک به یې له کوږونو نه راویستل ورته به یې ویل چې
 هر چا کوره و سله وی هغه دی دا وری سرکاوته دې تسلیم کړی که چا تسلیم نه کړه

مسلمه و وکړه وخته چار ماری کېږي به خلکو د وېرې نه وسلې راوړې په ډاک
 یی انبار کوي او خلک یی هم راوستل په ډاک کېږي د توپو خولوته و خامخ
 ښول چې ډاک د خلکو نه ډک شو او وسلې له کورونو نه راوړلې شوې ښځې دکوتو
 څخه یې تر ټانکولاوه په تړل کلي وېر او ماتم و چې په دې کېږي گوره کات
 و ختل او د توپو چوپڅ چوپڅ شو د توپو د ایتین شو چې وژان کېږي و د قمر آن
 ورتولو و یو موشر و وکړه او هلته په کومو ښځو وېرته زور و وکړه چې په دې
 ست کېږي د پستی کشن او شرنوڅی افغانان دا غل اوز موندنځکېږي و درېدل
 سني و وړل چې ای د اتومانو خلکو پوره شنی چې د سکاږ دې لوی الاس دی یو
 یی افغانستان کېږي دی او بل دلته تاسو ته دی . ما ستاسو کلي دېرش
 وړې چې د کور او یو مسل و پنځوس کس می ستاسو و نیول پنځوس کسان په
 ښی چې هغوی د سکاږ برخلاف جلسې کېږي دي اړسل کسان به تر هغه وخته
 یی قید وي چې تاسو دیرش زره روپۍ جوړمانه ادا کړی نه وي . بیا یی
 د چا رسدې تانې ته راوستو او له هغه ځایه یی په تهمبو لو کېږي ښو
 یی ته یی راوستو . بله ورځ می کاته چې محمد اکرام خان هم چې زمونږ په
 وړه یی مخې کولی لاس تړلی راوسته . ده سره پوښتیا نو عجیبه
 ته وکړه نه د دین شونه د سادین . اکرام خان مونږ سره په بارک
 های و زما دا خیال و چې پخپلو کړو به پښېمانه وي اولږ شرم چې ستر
 هغه دومره کلک سترگی و چې مونږ ترې په اوړ کېږي ولاړ و و چا پورې یی
 مخو کولی چا سم به یی بحث کاوه او چا سره به نېستی و جنگ به یی کاوه

ز موندن هېڅ رازو باز نه وېد هېڅ رازو باز نه و نه موخه و کتابت و نه موخه اخبارونه اف
 عاشق ميوه فروش چه کوم ان ميوه فروش چه کوم اخبارونه راوري و و په هغه کښې مایو هم نه وو
 بابي جان، اکبر او احمد ابيان، اکبر او احمد استاذ اخيستی وو. د بابي جان د اخبارونه
 د اخلاص شوم، مورمی، راته قصه شوم، مورمی، راته قصه کوله چه بابي جان موندن په لړۍ و هېڅ
 نور خداي بچ کړو. خبرو ما ې بچ کړو. خبرو داسې و چه بابي جان د عاشق ميوه فروش
 اخيستی دی پخپل مند، مستی دی پخپل مند و کښې ې ايښی دی او مند و ې موندن
 دی او دی د اکبر و دی سره و دی د اکبر و دی سره ازادی علاقی ته نهستې دی و موندن ته ې
 ما په مند و کښې د افغانه مند و کښې د افغانستان اخبارونه دي. کله چه پوليس زمونږ
 سرانکې دی د مند و کښې دی د مند و کښې خواته کوته کښې پروت و چه پوليس دې کوته
 کښې هڅې فکر راغی ورته می و می فکر راغی ورته می و ويل چه د کوته خور ما د د اکبر و دی و او
 کښې کښان دی د دې کوته پښان دی د دې کوته تالاشی ولی اخلی زما د دې زوی کوته
 د خداي ښه و پوليس و د خداي ښه و پوليس و دی کوته تالاشی و نه خيستله بلې کوته ته و
 چه موندن د بابي جان ملا موندن د بابي جان ملا مند و کښې پرانيسته د اخبارونه ورنه راووتل
 ې دلته موندلی وای زمونږ نه موندلی وای زمونږ د جبرم د اثبات د پاره کافی و بيا چا د اثباتولو
 چه د مند و کښې د بابي جان مند و کښې د بابي جان دی. په دی وړ کښې په هندوستان کښې
 مشري و وړی موندن خپل قوم ته و وړی موندن خپل قوم ته په جلسو کښې هڅوخت ويلي و چه تشد دو
 قوم هېڅ قسم تشد دونه کيڅ قسم تشد دونه کړ.

په موندن نور هېڅ شېره په موندن نور هېڅ شېره نه و صرف جلسې موکړې وې او جلسې
 باسو کښې هم موندن داسې کار ښی هم موندن داسې کار يا خبر و نه و و کړې چه د قانون په وړاندې

دوسی درې میاشتې کونښن وکړو خرڅه دلیل په لاس ورغی نو بیا یې په موندنې
 کونښن شروع کړو احمد استاذ یې دې ته تیار کړو چه ته سرکاری کواښه موندنې
 درسه د معافولو وند کړو. احمد استاذ پسې به جملې اړاغی دفترونه بېلې بوتلو موندنې
 به شکمن شو تحقیق مو ورسې شروع کړو معلومه شوه چه دامعامله دوه دفترونه
 خان د پراشنا هغه ته مو وړې چه خبره داسې ده ستا دوست دی ته یې پوښه کړه
 دا مناسب نده چه دی یوازی د خان بچ کولو د پارتول ملگري اړته وغورځوی هغه
 ورته د پرمخت اوزاری وکړه موندنې هم ورته منونه وکړل خو د هغه زړه غورځېدلې و چې
 کښې د پرتنگ شوی و زمونږ خبره یې ونه منله پولیس دده نه بیانونه اچولای شوی و
 اوله بېلې وو د مارشل لا انچارج پخپله سر جارج وکیل پل و دی زمونږ چیف کمشنر و
 د هغه پښتنوسره مینه وه او د پښتنو خیر خوا وه هغه وویل چه زه په دوسی مقدمه نه چا
 د مقدمې چلولو اجازت یې ورکړو حکم د پرمخت پکښې تېر شوی و او حالات بدل شوي
 وو. یوځان راته قصه کوله چه موندنې جوړه ورغلي وو چه داسپین بزیږی سپین بزیږی کښت
 پېږن دوه هغه راته وړې چه خې ستا سو هغه باچامی هم پرېښوده او نورې قسم تړکسان
 پرېښودل.

د جېل خانې حالت:

د هغه وخت جېل خانې د پری سختې وې او خلک به له قیدو د پریات وېرېدل
 خوږاک یې د خوراک په شان نه و، جامی یې د جامو په څېر نه وې او ژوند یې د انسان
 غوندې نه و، د قید یې نه د سپی ژوند بهترو و، هیڅ بې هیڅه وصل نکول نشه
 وو، او د قید یې دومره قدرت نه وو چه پرېښتنه یې کړې وې چه دا پښته ؟ د ټولګرو

کول چکنی پری اوره کول (مچن پری گرخوی) او اوت پری گرخول. ده هر پری
 سیاسی قیدیان ورمونزله به بی چه کوم ساک را کولو هغه ته به بی سور ساک و بیو
 می جعبه ار صاحب ته به تو کوکشی و ویل چه جعبه ار صاحب و اخو پر بنه سا
 دی تخم به راله پیدا نه کوی چه زو ره هاشم خان تری بیاکرم هغه راته و ویل
 ساک په بنه والی کبشی خه شک نشته تاسوی لا دپوره خونده خبر شوی نه بی دا
 د جیاهانی غوایانوته به چو چه دهغوی نه پاتی شی بیای تاسوله درکوی او
 په پینسور غوندی سره سبزه علاقه کبشی نه پیدا کوی. دادپوره اسماعیل خان
 هلمته صرخلکلی بوقی له ساک والی په کومولو بنو کبشی به چه را پخبل که هغه چا
 ای سره د دوی لوبی به بی هم دا ساک نه و خوری د دودی و احوال چه پری سر ابر
 سم نه خوره. د دانو پاکول خو پر پز ده کوم قیدی چه چکی اوزه کوی هغه و دی ده حلقه نه خور
 میله کولو به وخت کبشی اومه اوره خوری او دوزن پوره کولو دپاره کبشی نه تلله دوی
 اوزه خاوره کوی چه خورمه اوره ده خورلی دی. بله داچه جبل والا پوره خور به به
 نه ورکوی نود دودی دتول برابر ساتلو دپاره دودی بنه نه پخوی. مونز
 د جبل دودی خوره بیاراته دخپلی دودی اجازت و شوخو دودی به مونز
 اوزه کبشی خوره په بارک کبشی اجازت نه و خلکه چه په دروازه کبشی بی رانه پیسی
 شوی. جبل والا و مونز ته دالویه بی شمی جریه کوی و چه خه وخت به مونز
 کبشی دودی و خوره چه جبل ته به بی رادنه کولو تالاشی به بی اخیسته
 سم صرف و مونز د سپکولو دپاره او په دی طریقه به بی رانه رشوت اخیسته
 اوزه امیر چند و هغه بلای خورنه و دپیتی داو و غه کنکار ایم و هغه بلای خورنه

او موند و ده ته به حواله وو. زه پخپله دېلو وړ کولو خلاف وم اوزمانور ملکوزې
 نرو و خصوصاً حاجی محمد اکرم خان او هغه کسان چه هغوی به پان. نسبه
 گزارې کول. اخر کښې د حاجی محمد اکرم خان او جېل والا په کنگلش زمونږ
 بند ه شوه کشمکش یوازی هغه وکړو او دودۍ پکښې د تولو بند شوه.
 په هغه کښې یو ځل د ملاقات کولو اجازه وه ملاقات به هم عجیبه وو او لږ
 به وه هر څومره ملاقاتیان. قیدیان چه به ووراتول به یې کړو. دروازی ته
 راوستلو. دروازی نه به یې لږ شاته قه پرت ودرولو. زمونږ ملاقات
 څوک راغلی وو هغه به یې د دروازی نه بهر لږ بهرته ودرول پرل سره به مو پخپله
 کولی ځکه چه وروښه ورېدل کېده مونږ له بهرغوی د باهر حال راوورېدل
 چه به خلکو به پر ظلم اوز یاقی دې خلک تنگ شوي دي تاسو به چېل کښې باه
 دا چېل ژوند د بهر له ژوند نه بهر غوره دی د جرمانی نه کونډی او یتیم
 دي خو غم و خان او پولیس پر شوی دی. هیشوک یې په حیا کښې پرې نه
 دوی د کونډو او یتیمانو نه جرمانی اخیستلی دلاخه کوی چه نمبر دارانو
 ځله دخلکونه د جرمانی پیسې وصول کړې او چه څوک لږ څه وواي پولیس
 وی دخلکو په کورونو ورو خپزی و هی یې تگ کوی او شرموي یې. نو خلک
 هر څو ځله چه ترې جرمانه غواړی ورکوی یې. چه څه وخت د بهر شوزو
 یو لک جرمانه وصول شوه نو هغه سل کسان یې پرې بشودل نور مونږ پاتې
 یې هم چار سدی ته بوتلو. د چار سدی د تللو نه مونږ خبر نه وو. چېل
 خپله دودۍ بند کړې وه او هماغه د چېل سور ساک او د جوارو تر څه دود

د چا زړه ته کېده اوکه نه کېده . که چا خوړه اوکه نه خوړه . چه په دی کښی خبر
 چه لایت صاحب حکم کړی دی چه داخلکمی دهغوی د باچا سره ټول پرېښودل
 د پر خوشاله شو . بله ورځ حکم راغی چه تیاری شی ستاسو چار سدی ته چالان
 دی . مونږ یی دوه په یو څڅیرو تړلو او یو سپاهی ته به یی حواله کړو د څڅیرو
 به د پیریس سپاهی سره و په تم تمونو کښی یی کښېښولو سپاهی مخکښی او مونږ
 مرسته ناست و و چار سدی ته یی بوتلانو هلته یی په حوالات کښی واچولو . په دی
 کښی ماته د ټولونه زیات تکلیف زما دېښود . ولې چه د تنکو بهر یو په وجه می
 رښی شوی وې جامی بدلول راته تکلیف ولې راته تکلیف وکړ څېدل
 تکلیف و ملاسته می په تکلیف وه . په دوه اوږدېدل راوړېدل او غونځ
 راته په تکلیف و په کړی کښی به کړی شوی او په ځنځی کښی به ځنځی شوی بهر
 د دوه تکلیفونو یی زما دېښود دا بهر یی ونه ایستلې ، زموږ داکټریرانګونږ
 او ښه سړی و خو معاومېده دا چه د حکومت نه مجبور و ځکه یی زما دېښود نه
 وایستلو خبرت نه کولو . بی له مانه ، چه د « دولت اکت » په اړی تیشتن
 اکت ، کښی څومره کسان بنديان وو دهغوی ته یی بهر یی نه وې لکولې او که
 نورو سیاسي قیدیانو سره کوم سلوک کېد و مونږ سره یی هغه نه کولو بلکه د
 لاتی مجرمانو هسی یی سلوک را سره کولو .

کوم کسان چه یی زما سره نیولی وو دسې ښی میاشستی پس یی د هـ
 یواز یی زه یی پری نه ښودم . بابا می زما په پاتی کېد و د پر خپه و زمانه یی
 کېدل نه غوښتل خو مجبور و دېل واک و . د جدایي په وخت کښی راتوغا

شو او په سترگو کښې یې او ښکې راغلې مور می چه خبره شوه دېره خپه شته
 خور دې خپکان او مخکښې خپکان کښې دې فرق و مخکښې خور د پانسی او
 وېره وه او داخل خور که قید وم خور خلا صېد و امید می هم و دود می به
 مور را لېږله . ماسه به دا دود می د سپاهیانو او حوالاتیانو هم کېد و خور
 شوم چه دا دود می به بله ورته رسېږی اول خومی جېل والا او پولیس والا
 وویل چه ما خوڅه ډاکه کړې نه ده زه خو سیاسي قیدی میم د قام او ملک پخو
 کښې بندي شوی میم ماته ددې دود می سرکاری طور اجازت دی پېښور
 کښې یې را کوله تا سوته په کار دی زما دود می ماته بی قید او شرطه پرېږد
 قام . وطن او سیاست څه کولو اخر زه مجبور شوم او مور ته می جواب ولېږد
 له دود می مه را لېږه ځکه چه په بله و ورکولو د دود می خوراک ماته کناه
 صفی زما خبره ومنله او دود می یې بند وکړه ما به هماغه د جېلخانی دود می
 خور دځی پس یې پېښور جېلخانی ته بدل کړم د تللو په وخت کښې ماسه به چه
 کښې نور اخلاقی قید یان هم وو چا لان خو پېښور ته په خپلو پښوځی ما پولیس
 وویل که چېرې ستاسو غوښته وي په تهم نو کښې به لاړ شوستاسو او د
 قید یانو کړای به هم زه وړ کړم هغوی ونه منله دوی د کړای د پاسه نقد رښ
 هم غوښته ما وې ښه ده پخپلو پښوځو . زما خپلوانو او دوستانو دېر ورته
 چه ولې پیا ده ځی داخلک به څه وای ؟ مونږ دخلکو د پېښور ونوله کبله دېر غ
 کار ونه کوو . ما ورته وویل چه زه دخلکو خبر و نه کورم کار ته کورم که کار و
 وی خلک چه هر څه وای زه به یې کوم او که کار غلط وي نو که خلک هر څه وای

نه کوم. لنده داچه په دېرو خوارومی رضا کرل اورخصت می کرل چه دسپاهیانو
 باور راغی چه زده پیاده تللوته تیاریم پخپله خبره پنبېمان ودر خوبیا کله کېده. مور
 غویندې او خپلواتی چه زما دتللوته خبرې نشوې وې قاضی خپلوته راغلی وی اودسې
 په غاړه په یو کور کېنې زما دلید لو دپاره ناستی وې. دلید له کتلو په دوران کېنې زه
 وده شوه چه دوی پولیس وللا وته بللې ورکړی دي. که زه وځنې خبروای مابه
 دوی لیدلونه انکار کړی وای. د میان کوجبر ولاره لنده وه په دې روان شرحه
 وای ته ورسېد و میرقا درخان چه وروسته بیا خلکو نواب صاحب بللو او دغه
 در راغلل او مونږ یې خپلې خبرې ته بوتلو د دودې انتظام یې راله وکړو ما دپراکلو
 دپرو خوه غوی پری نه ښودم او مونږ ټولو ته یې ښه دودې را کړه بیا یې رخصت کړو.
 زه بیا زیار پېښور ته ورسېد و د چارسدای ته پېښور اته لس میله دی دا ټوله
 د مونږ پخپلو پښو ووهله. سعد الله دوی په دی ورځو کېنې په ښار کېنې سبق زیو
 د مونږ نه خبر شوي وو مخی له راغلی وو او مال یې دودې را ودرې وه شاهي باغ ښه
 دودې ودرې وڅوړه وخت ناوخته و جیلخانی په داسی وخت کېنې قید یان نه اخلی
 دای کوته وای ته بوتلم او یو دېر گنده حای کېنې می شپه تېره کړه سباله یې جیل ته
 بوتلم او ودر اخل یې کوم جیل والا و زه د نورو قیدیانو سره په یو بارک کېنې بند کسرم
 د دوی به یې هم د جیلخانی را کوله په دې ورځو کېنې انس صاحب د پټی کمشنر
 د دبا با سره ښه بلد و بابا می ورته ورغی او ورته یې وویل نور ما دخپل خوراک او
 ښاک اجازه یې را کړه چه دخپلې دودې اجازه یې را کړه زه یې ددی بارک نه د
 جیلخانی د دروازی دخولی سره هغه پخوانی حوالات ته بدل کړم ایکی یوازی یې

په یو بارک کښې بند کړم ځانله وم خو دودى مى خپله خوره دودى به یې دځوانۍ
 ددروازې خولې ته راوړه کښېښوده ماته به یې اواز وکړ زده به راغلم او ځوان غلته
 به مى خوره زده په بارک څه چه په دې ټول حوالات کښې یوازى وم خو دودى به یې
 هلمته نه راپدېښوده . په دې وړځو کښې دلوند خوږ ریدى خان هم قید و بووس
 صاحب قید کړى و . دى یو پرتلی و چه دځانانو او پولیس برخلاف و او دودى چه
 ایمان د پریښه پوهېده . د جېل خانې داروغه هم د بله یې خواړه ځانانو ته کورېدلې
 خوږ نه و رشتوت و کورنگو پسې به کورچېد او په کار به یې لگول . د ریدى خان
 حال بد و د حوالات په ختو یې لگولى و ټول به په ختو لوبې و د خوراک حال یې هم
 ښه نه و . ورځ یې په دېرېدېد و د ترخو چه زده هلمته وم ما دخپلې دودى نه په دېرېدېد
 یوه څه برخه ورکوله . شپږ میاشتې پس زده د دېرش زره زره په ضمانت
 کړى شوم .

د قید نه خلاصېدل :

چه کالى ته راغلم خلک زما لید و او په خیر راغلى ته را تلل او په دېرېدېد
 محبت به راسره یو ځای کېدل . د دولت اکت ایجې تېشن د خلکو نه دېرېدېد
 واخیسته او دېرځانى او مالی نقصانونه یې خلکو ته ورواړول خو دودى
 و شو چه په خلکو کښې یې څه احساس راپیدا کړو په پښتو کښې د سیاسي
 شعور آغا زو شوزه چه دکلی د حالاتو نه خبر شوم زده په جېل خانه کښې دودى
 نه وم رېږول شوى څومره چه زمونږ دکلی خلک رېږول شوي وو . موږ
 راته قصه کوله چه ته ونیول شوې رڼا و وځ را باندې تیاره شوه په ځان نه

چا داته ووي چه هرڅه خداي کوي هڅه کېږي او ورپسې پوليسې کپستان
صاحب چه څه کوي هڅه کېږي کورکښي اغدي روپي. نه وي کالي (زيورات) ډېر
وړه سټاکالي وو، ډاکټر صاحب کالي وو، زما کالي وو، داتول مي راغونډا کپل
خدا ټکاري مي دځان سم واخيسته. چا رسدې له دپوليس کپستان صاحب
نورته لاريده او پخپل لاس مي هڅه کول کالي ورکړه مازره ډېر ټينگولو خو نه
ټينگېدل وژول مي. پوليسې کپستان ښه سپي و ماله يي ډېره تسلي راکړه راتولي
وي چه مورې خپه کېږه مه زوي به دې خداي راخلاص کړي.

د دوهم واده تياري او بيا کړنناري:

ماله مور او پلار هماغه د پخواني ټبر په کلي او هماغه خاندا ان کښي کور وده کوي
د اوله ښځه مي د مښه خان خور وده او دايي لور وده مور او پلار مي د واده په
ښځه و بست کښي وو د واده ښځه يي ايښي وه. زما او عباس خان په دمه خبره
اخيستل وو عباس خان زما د ورکو توالي دوست او زما زړه ته ډېر نژدې
وو. مورنې اول نوښارته لاريده هلته زمونږ دکلي هلمکانو تعليم کولو او بابو سلطان.
محمد سمه مور وليد و. بابو سلطان محمد يو پنجابي و ډېر ښه سپي و او ډېر قوم
پوست و زما ډېر اشنا و. زما د هغه اشنابي په دې وړه چه هغه هم د پښتو ښوونکي
په ډېره مينه تعليم ورکولو. زه هم د دې عقيدې ښه ښي وړ چه د پښتو ښوونکي تعليمي
نښي ډېر گياڼو نو کور استعفايي ورکړي وه او په نوښار کښي يي يو ډيښم خانده او
يو سکول جوړ کړي وو. زه او بابو صاحب نه ست وړ خبرې مورو يي ورس يي راغې مونږ
سمه نژدې چه لمانځه ودرېدو ماله ډېر شک شو چه بابو صاحب ته يي وويل چه داسي

خوک دی په دوخو زما شک پیدا شو هغه د پرخوش اعتقاد و سهری و ویل یی داڅو
 د پرنه سهری دی لهوڅونه کوی زموږ خپل سهری دی ما ورته ویل چه هلمته څو
 دوه کمونې خالی پرتی دي . دی دالمونڅ هلمته ولې نه کوی چه دلته مونږ ته نژدی
 والار دی بیا زه په جېلخانه کښی وم چه خبر شوم چه بابو صاحب کوفتا و شو هغه
 سهری د سې . آئی . دې انځپکترو د پسی د پنجاب نه را بهیرل شوی و .
 د حکومت په بابو صاحب د اشک و چه دی لوټونه جوړوی . چه ددی تحقیق یی
 وکړو بابو صاحب یی سم د ساڅی کوفتا کړو .

مونږ د هغه ځایه پېښور ته لاړه جوړه مو واخیسته کلی ته را روان شویم
 سر در یاب ته راوړ سېدل و اوله پله نه پورې و توج چه تم تم ته ختو د پولیس تانډه
 دار مو د سپا هیانو سم و لید : چه په تم تم کښی ناست او د پله خوا ته را روان دی
 چه مونږ ورته تېر شو دوی هم را پسی راو کو خپل مونږه مخکښی دوی را پسی
 دي په دې مونږه شکمن شو چه څه چل خودی چه تانې ته راوړ سېدل و مونږ ته یی
 اشاره وکړه مونږ و درېدل و تانډه د سړک په غاړه و د مونږ یی تانې ته بوتلو
 هلمته نور افسران زموږ په انتظار کښی ناست و و چه مونږ یی و لید و پخپلو کښی
 بل شو او څه پس پسی یی سم و کړو بیا مونږ ته راغلل واته یی ویل چه تاسو پسی
 د پورته نه حکم راغلی دی مونږ تاسو بهر ته ښار ته بیا یو مونږ ورته ووی چه دغه
 حکم دی مونږ خبر پوه کړی هغوی جواب وکړو چه مونږ هم خبر نه یو . مونږ سم
 چه کوم سامان و و هغه مو هغوی ته حواله کړه او مونږ د پولیس سم واپس ښار ته
 روان شو ما ښام تیاره ښار ته ورسېدو نېغ یی د شارت صاحب بنکلی ته بوتلو
 سمه دغه زمانه کښی نور مزاحه شتون خراب صاحب د سهری سمه د سهری
 کتال دوه د مریض کړو دوه چه د کوفتا رڼه و ښکته چه د لاجام

نوردراته وونی چه ورو ورو وایه بیامی چه ورو ورو خبری کولی هغه راته ویل په نوردر
وايه ماورته وونی چه ورو ورو وایم نوروايي په نوردر وایه . چه په نوردر وایم نوتنه وایي چه
ورو ورو وایه . ته راته یو طریقه وینبیه چه زه هغسی وروایم . زما په خبرد خبرتار ورو
ورغنی خرمسوی چپ شو . چه بیان ی ختم شو دکوتی نه راووتم پولیس راته منتظره وایم
زه بیا هغه زویه اشنا زورخانی دماء کوته وای ته بوتللم په حیرت یی ورونده کړ
پرخور زویه د سپوږ وډه کي شوی پرته وې هغه می واغوستی او د سیمتو په پنج
ختملا ستم په بله شپه سیال اکبر خان زایه د پته کشتو بنگالی ته بوتللم
ته یی وروایم کرم . د پته کشتو انس صاحب وډه رینه سمای و . ماورته وایم
بی گناهی خبرد وکړه هغه ډېره تسلی را کړه او سیال اکبر خان ته یی ووی چه زه
ښه سلوک کونی اوسنه دود ی ورو کونی د صاحب حکم وچه بدو ته راغلو هغه د سیم
شوی یی راته بلدی کړی او دود ی یی هم راته ښه شروع کړه . اته ننه شپې زه
دې حوالات کښی بند ی وم چه یوه ورځ پولیس راغی او زدی د پولیس لوی آمر
ورو ستم شادرت صاحب ته یی بیا مخکښی کولم . د هغه د دفتر سر یو وروکی نو
خای و زه یی حالت کښېنولم زه خپل فکر کښی ډېر تللی وم چه یو سیم یی تر نطفه
چه کونل ی راغی او د دفتر چاک یی وچت کړه په منځ ورو ننوات ماخوښه وښه
ولی شک می پرې راغی چه قاضی شاکر الله و . اردلی نه می پوښتنه وکړه چه داسی
خوک و ؟ هغه راته وویل چه زه یی نه پېژنم ووی که خوک پېژنی هم په اسانی یی نه
ماورته وونی چه ولی قاضی شاکر الله نه و ؟ ده راته وویل چه و . ما نور ټول فکر وښه
بس د دفتر دروازی ته می ساتوکی و نیولی چه قاضی صاحب به کله راوشی چه ورو

سلام عليك ورم چه بله ورخ بيا مكنونه شى . شارت دموبى دمخبورانولوى مشرف
 او دتولر متبدانو تعلق ده سره و . زده پدې وېرېدېم هسى نه چه په بله الارانه
 لارېنه شى نكچه دوي هم احتيا را كوي په يوه لار چه لارې شى بيا په هغې نه راځي . خداى
 ته زار دى كوم چه خدا ايه قاضى صاحب په همدې لاره واپس راوې چه ستوكى موسرود
 خامخ شى زه خو غوام پېرېدېد چه ملايان هم دوكه كول ماوې چه حقيقت يي خلکو ته
 ښاره كړم . قاضى صاحب دېر ساعت وروسته راووت چه ماله نزدې راغى زه ور
 څېدېم سلامى وروا چاره چه زوى وليدېم رنگ يي تگ زېر شو او ورته مى وويل چه
 قاضى صاحب نه خو مسلمان شوى وې دا بيا كله كاپر شوى ستوكى يي ښكته كړې هس شى
 ونه ويل چاېك رانه لاره .

رهابى او دوهم واده:

لږ ساعت وروسته زده پوليس دمخبورانو كشر كپتان ته چه دجهانگيرى كلي
 ښكلى كړم هغه راته ووي چه ته ازاد يي . ما ورته ووي چه زه تاسو نيولى په څه وم
 او اوس مى پېرېدې وې ؟ هغه راته وويل چه مونږ نو كړان يو . مونږ څه ويلي نه شو
 زموږ واك ار دنه ناست دى ته داپوښتنه دهغه نه كولى شې په دې وخت كېنى
 دېر گليانو دېر رعب داب و او بيا دشارت صاحب چه قهر جن هم و چارو ته خبره
 نه شوه كولى خو چه څوك په اخلاقي جرم كېنى نه بلكه په سياسى جرم كېنى چېلخانه
 ووينى وېرېدې دزده لېوې شى . زه ښخ شارت صاحب ته ورنام هغه ماته وې
 چه څه وايي ماوې چه دازه دې په څه نيولى وم او اوس مى وې پېرېدې ؟ هغه را
 وويل چه په زېر كېنى چاېم غورځولى زموږ داسك و چه داكارتا كړى دى خود تحقيق

په نتیجه کښې معلومه شوه چه ته بی کنا دی نو خکه مو اوس پرېښوی. نو ما ورته وویې چې
 دا تحقیق خو زما د نیولونه مخکښې هم کېدی شوزه خور دې ملک سړې وم که مجرم
 وای نو زما نیول خوځه کوان کار نه و نه کوره دالس دالس ورځی موزه وکړولم زما
 انسان یم. حیثیت لرم. هڅه مورا ته پامال کړل. د و راته وویل چه تا سو د خه
 حیثیت لری د از موند خرسنه ده که مو نیسو که مو پرېږدو ما وی ښه چه داسی
 ده. نو د خدای پامان. زه ترې راووتم وروسته یی راپسې د پرې چنی وړلی
 خوزه ورو نه کړ خېدم. له هغه ځایه پیا ده ښار ته راغلم. زما د خلا صېد نه وڅوکر.
 نه و خبر. د چینی حکیم صاحب دکان ته ور غلم چه کورم تا منی شاکر الله کوم تقوی
 شروع کړی دی چه خدای داسی ویلی او رسول الله دس، داسی فرمایلی چه زه
 یی ولیدم سپک پاڅېده او هغه ځای یی پرېښوده. زه له هغه ځایه کلي ته راغلم
 د عباس خان پوښتنه می چه وکړه هغه زما نه مخکښې د هاشوی راو کلتی تللی و.
 زه دا منم چه بدیشی حکومتونه بغیر تشد او د خلکو د وېرولو نه چلېدی نه شی
 خورا خیزونه په حاکم او محکوم کښې نفرت هم پیدا کوی. که په دغه دخت کښې پرېږد
 د زور او ظلم په ځای موند سره نرمی کړی وای دوی په ضد به دومره تصرف کونه نه
 شروع کېدل اونه به دهغوی رعب او داب دومره زړکم او ختم شوی وای ځکه چه
 مغری به دخپل رعب د ساتلو د پاره په پښتنو خرمه ظلم کولو ها غومره نه د خلکو د مړتیا
 په وجه دوی رعب او داب ته نقصان رسېدو.

لکه چه ما وړاندې ذکر کړی دی زما لومړنی تېر دغنی اړون دوی موږ په
 ویاکښې مرسوې وه په دې ورځو کښې زما د ابل واده تیار و. په ۱۹۱۹ع کال کښې

می واده و شتر دپښتنو و دونه له رواجونو ډک وو مادهغو اصلاح غوښتنه
 نوڅکه می دځان نه مشروع وکړه او دشریعت مطابق می اول ډولی راوړه
 په سپاله می ولیمه وکړه او یو وخت می ښه ډوډی دکلې خلکو، دوستانو او
 خپلوانو ته ورکړه. خلکو راته دښت، ې په ډوډ روپۍ را اچولې خرمونده منلې.
 دغه هم په ډېر زموږ پورې دې. په ډوډی کښی مو د رسم و رواج د اصلاح
 اولو په باره کښی تبادل خیال د خلکو سره وکړو. په هغه وخت کښی دا دود وچه
 واده کښی به قولو کسبکړو ته واده ته راغلو مېلمنو پیسې ورکولې چا به آئینه
 ښوده چا به سپېلنی لوکی کولو، چا به ډول واهه چا به کلونه راوړی وو، چا به
 باب کښی چار بیته ویله. په مېلمنو به یو لوت مارو که د چا زده به و او که به
 نه و خو دخپله شرمه به یی دا حساب کسبکړو ته ادا کولو. زما په واده کښی د اول
 ځل دپاره دا کار نه مابند کړل او کسبکړو ته می دا وویل چې تاسو به مېلمنوله
 تکلیف نه ورکوی ستاسو د قولو حق به زه ورکوم ولی چې تاسو زما کسبکړی
 دغه شان ډمې به گډېدې مېلمنو به که د چا زده و

او که نه و پیسې ورکولې.

سازیان به وو.

جنگونه به وو

توپکي او غزنیونه

به خلاصیدل

لنډه داچه

دې پرفخوږل خوځونه به وو. زما په واده کښې دا ټول ما بند کړل او
 د مې د دې د پاتې وکړل چه د قام او ملک د پاتې دې پراختيا دې او دا خلک
 تر دې تنگ، خو چا نه د دې د پراختيا د اخلاقي جبروت نه وو. ما د دې
 شيانو د مضمونې ابتدا د خپل واده نه وکړې او خلکو ته مې هم وويل
 چه تا سوهم د ابې حايه رواجونه پرېږدئ.

————
 ————

خلافت تحریک اور ہجرت

و خلافت کمیٹی، جلسہ پہلی کینی

ہجرت، مؤید و پیکار کینی

باجور تہ واپسی، دیر کینی اور خالونو

ملس شاہ

په دې وېش کښې د ترکانو په ټول وطن د اتحاد يا نو قبضه وو. مسطفي کمال
د هغه ملګرو د دوی برخلاف جنگ شروع کړی و. په هندوستان کښې دخلافت
د پاره مسلمانانو لوی ايجي تیشن (تحریک) شروع کړی و خای په خای کې
جوړې کېدې وې. جلسې او جلموسونه به کېدل، د هندوستان مسلمانان
خلک وو. په جنگ کښې د ټولو نه زیات د پرتګیانو امداد دوی کړی و. د دوی
مشرانو ور له برقي وړ کړې وې. ملايانو، زبرګانو او مذهبي پېشمورانو د
په مله فداي او د ترکو برخلاف فتوی وړ کړې وې. خلافت دوی تباو کړی
که دوی د افکارو مخکښې کړی وای د پوره فایده په یې رسولی وه، خو د نشته نه دا
ښه و.

دهلی کښې دخلافت کمیټې جلسه :

د ۱۹۲۰ع کال په نیماي دخلافت کمیټې له طرفه په دهلی کښې د یوې لویې
اعلان وشو او د رسر د دې خبرې اعلان هم و شو چه هغه خلک به په دې کمیټې
شریکېږي چا پخښ به یې په سر تړلی وي. زه هم په دې جلسه کښې شریک
د پوره لویه جلسه وه د هندوستان د هری برخی مسلمانان ور له داخلې وو.
هندی یو جند باقی نوجوان خلک و هغه په جلسه کښې د هجرت کولو تجویز وړاندې

غالباً اقصیٰ افندی ۳ (عزیز هند)

ل غوښتل د اکثر و مشرانو دارايه نه وو. هغوی د پرېوه کړه چه اوس دوی تجويز
 وړاندی کېد و موقع نه ده خو هغه منع نه شو او خپل تجويزي وړاندی کړو. مسلمانان
 به چا باقی قام دی. دې ته یی ونه کتل چه د دې نتیجه به څه وي د وړاندی کېدو
 یی تجويز پاس کړو. د هجرت خبر چه په ملک کښی خور شو. په پښورته ورو ورو
 د وړی قافلی راروانی شوې په پښور کښی د دوی د اعداد او ارام د پارو د
 ت کمیته جوړه شوه. د قافلی چه به له هندوستانه را تللی په مستیشنونو به یی خلکو
 لیدل وده استقبالونه کول او په پښور کښی به یی جلوسونه وتل. پر نکيانو خړ اول د
 تخت مخالفت وکړو و ځکه چه هغه خان د پاره دایره خطرناک کار کولولی چه پوه
 خلک. په سچ ستان نه منع کېدی نو بیای د اکوښښ و چه څر مسره کېدی شی
 د هر خلک په هجرت لار شی. پښتانه خړ د نورو خلکو په شان نه وو هغوی
 د شاه لیده د پراخې بړی وکړو. مالایانو به هم و غوښتول کول چه هجرت فرنی دی
 هجرت ونه کړ به هم یی طلاق پورې. داسی حالت په ملک کښی پیدا شو چه بله
 بلې خبری اړیدل و ته شوک تیار نه وو. د حکومت له خوا به هم قسم قسم اوازې خورېدلې
 هغی هجرت ته تیار شول.

هجرت

چه چا به هجرت نه کولو خلکو به ورته په باب نظر کتل. نو ما دیوی جلسی انتظام کړو
 د پهلای کښی لوی جلسه جوړه شوه. د هر خلک پکښی راجع شوی وو. په جلسه کښی می
 دی چه تا سولې خبر وکړی. زو به پر شوکسان کابل ته ولېږم چه هغوی موندنه خپل
 نیک حالات را وړی او موږ به حال او خبر او پوه شو نو بیا به د هجرت په باره کښی

فیسله کوه. صاحب داتجوزین پیش کوه زمونږ د کای عادل شاه پیر نومی یو پیر وینږه
 مخالفت وکړه وی ویل چه مونږ خپلې ښځې کوره کانونه نه شو پرېښودلی که نه
 هجرت ته تیار نه یی مښته خونورمه منع کوه مونږ که خدای ته مستور وی سبا
 روانېږو. او په هغه وستان کښی ولگېد او ورسو خپله پکښی پښتو خوا
 وده که کوزو تالا ولا شوه او کور یی روپی نقصان وشو. خصوصاً چه د سندن
 قافله چه د جونچو صاحب په مشرۍ کښی پیښور ته راوړسېده په پښتو کښی او
 نر ښځې په هجرت روان شول. دې خلکو کښی پر کلیا نو هم خپل ډېر مخبران ولېږل
 هلمه په هماغه جوړ کښی پراگینه وکړی چه داخلک هلمه پاتې نه شی او پرته خپل
 راشی. هجرت هجرت نه نو. یوه هسکامه وده. تمش جذبات وو. هیچه سوچ فکر
 هجرت په اصل مطلب څوک پوه نه و. داخو محمد علی او شریک علی امان الله خان
 لېږلی وچه ته د هجرت د منلو اعلان وکړه چه په پر کلیا نو باندی د دې خبرې اثر
 زمونږ د خلافت تحریک ته پکښی فایده ورسید.

اخو زده هم مجبور شوم د قوم په ملگرتیا دیوی وروکی قافلی سره چه توان
 و و د شوقه او مومند و په لار پیاوړه افغانستان ته روان شو. اوله ششپه موبه
 راغله مونږ چه روان شو او ډول غوږ ډول غوږ ډول غوږ خلک راسره وو. خو چه د شوم
 د کړی پی په لار روانېدو او ډول سرتا رانه پاتی شو نو بیا ډېر کم خلک مونږ
 ته ورسېدل او چه په کړه په کښی په مونږ په کانهو لوتو شپه راغله نو بیځی
 پاتی شو. خیر په کړه په کښی په تیږه وکښی موشپه تېر وکړه. د صحر چه پاڅېد
 یو څو ملگرو سره د تونکو و د حاجی صاحب لید لوت ته د هغه حامی ته روان شوم

قافله د ماسل خان خای ته روانه شوه . د حاجی صاحب د لید لونه پس موږ بهم
 د ماسل خان خای کور اخیلو ته راغلو او په بله وړخ له هغه ځایه را روان شو د کامې
 د اوته راغلو سره دارخان د سوسندو خان دخپل قام سره د زمونږ مخی ته راغلی
 د زمونږ بی د رښه استقبال او کړو کالی ته یې بوتلو ، د زمونږ بی د پر دارمد او کړو
 سباله جلال آ دته روانه سره دارخان موږ ته د پر وویل چه هماغه پاتی شی تاسو
 د اجور او موږ د اصلاویر ، موږ به دا خپل جابیدا او نه تاسو سره نیم کړو ، د کابل خلک ستاسو
 سره اصل اونه وي ، د ازموږ خبره د تېرته رښه ده . د هغه موږ د پر د شکریه وکړه ، موږ
 د وویل چه موږ خړمکو پس نه ورو راغلي نو د هغه نه را رخصت شو ، جلال آباد ته راغلو
 د جلال آباد کښی سره د هاشم خان کورنۍ د هغه سره د مریدل ، خبری اتري موږ
 د وړې هغه زه د خان سره په جلال آباد کښی پاتی کړم او نوره قافله د رخصت شوه .
 د هاشم خان سره د مهاجرینو دوی لویو لویو قافلو د پر د سوداوه ، د پر پریشانه و او
 د د کوسنښ کښی و چه خه تد بیر وشي چه دا هجرت نور بند شی خلک چه په افغان
 کښی دومره خلک کله ځایدی شی . د پر نگلیانو هم د پر د خلکو په هجرت کولو کښی
 د ما مطلب و چه په افغانستان کښی به هم دوی ته داستوگنې مشکلات پیدا شی او
 هم افغانستان ته خړ وړځی وروسته هاشم خان کابل ته زما د تللو بند و بست و کړم
 د جلال آباد نه کابل ته د خړکیانو د غلې په لاره روان شو . په کند مک کښی
 د شاه پیر د خپلو پنجو ، نرو ملک و سره په مخته راغلل چه واپس وطن ته را روان و
 د ورته ووی چه پیر صاحب دا پنځی موږ ته کوره کانونه روانی کړی ؟ ده راته وویل چه
 د وکړه هماغه هم د بنخوا له لاسه تنگ و چه ځنی ، هجرت وکړی او دلته هم ښه تنگ کړو

چې په دې ملک کېنې کوزاره کوانه ده بیورته یې وروان کړی یو.

مونږ کابل کېنې:

مونږ چې کابل ته راوړسېدل د لاهوری، دروازي، سرخ، د پې وني و لاسپي، زه
مهاجرينو د لته اړولي وو. مونږ هم د دوی سرخ یوځای واورول زموږ د پاره حکومت
بیل انتظام کړی و. خو زه د عامو مهاجرینو نه نه پېلېدم. په کابل کېنې د ټول هند
د مهاجرینو یوه شپاړس کسيزه کمېټې وه چې زه او رضا خان ارباب هم د هغې مېرمن
وو. د دې کمېټې په ذریعې به د مهاجرینو ارتباط د افغانستان د حکومت سره و
خه وخت چې د مهاجرینو د قافله تعداد د شلو دینو زوړه ورسېدل نو حکومت کړی
ویل چې افغانستان خبریو وړوکی ملک دی دا دوی د خلک پلېنې خایېنې نشي
محسوسې وکړي. دا هجرت بند کړی. نو مونږ عباس خان ولېو و چې دا خبره هلته
پېښور ته ورسوي. هغه تر جلال اباده پورې لا نه راوړ دا خبرې یې پېښور ته ورسولو.

اصان الله خان مونږ ته وویل چې زه د پرنګي د جنګ زوړنه لومړه کله تاسو
په کومه طوایف جنګ کولای شئ او خپل ملک ازادولی شئ زه ستاسو مرسته غواړم
خکه پرنګي تور ماردی. هېڅ اعتبار پرې نشته چې زما خوا کېنې پرېوت وي زه تر
په داهه زړه خوب نه شتم کولی. دا وېره داسې وه چې اوس به می خوری. هغه مونږ
دوه لاری مخکېنې کړې ویل که نوکړی کوی مونږ به ستاسو ځوانان بری کړو ویا
پلېنې به درته جبري کړو و ترمیت به در کړو که بیا مو د انګرېز سره جنګ کولی شو ویا
کړی که ځمکې غواړئ نو په کندهار او مزار شریف کېنې مونږ ځمکې لرو هغه به در
تاسو خپله یوه کالونی جوړه کړئ او خپل انتظام پخپله خان له وکړی په کومه سیمه کې

وښيي تاسو ته درک کوو په هغې کښې به قول واک اختيار ستاسو خپل وي او
 بيرون حکومتونو سره تعلقات ساتي هم ته ساتلي شي. مهاجرينو ته يې وويل
 تاسو نوکري غواړئ هم او که تمکې غواړئ هم او که تجارت غواړئ هم در سره
 ادرکم. مونږ به اغلو خپاره کړو به به موسلا مشور وکړه د ټولو مهاجرينو
 اتفاق به مو دا خبره غوره کړه چې بس مونږ ته دې عسکري تربيتنگ را کول شي
 برقي کېږو. مونږ به د پلټنو تشکيل هم جوړ کړو. مونږ به د پاشيدو چې د حکومت
 خبره فيصله کړه چې زموږ د پارټي انتظام وکړي، نو د پرنکيا نو مخبانونه چې
 بېرته کښې راغلي وو. موقع په لاس ورغله. يو مخبر په پکښې پاشيدو او ويل به
 مونږ خو په هکله پسي نه وو راغلي. نه نوکري پسي راغلي وو. مونږ په جهاد پسي
 ورو چې زموږ د هېرت غرض نه تر سره کېږي او افغانستان د پرنکي سره
 ستونزمن نه نوږد مونږ د لټه شته کوو زه خو بېرته خم. هغه پسي به يو بل مخبر پاشيدو
 وويل چې بالکل ټيک خبره ده زه هم خم چې دی به پاشيدو ويوه ډله به ور
 پاشيدو. دغسې به په ډله کښې ماتي کېده شوه. يو کس به ما پسي رامنځته کړه
 د حکومت نه! خبرې مه کوه يو ځل راشه چې بېرته به راغلم. قول به تللی وو.
 اوس ته دا خبره وړاندې کړه چې راځي چې دا خلک واخلو، اوزه هم در سره خم
 ووی دی ته هم تيار نه شول.

نه رنګه چې پېښانه په راتلو کښې کړندی وو. دغسې په واپس تلو کښې هم کړندی
 و نه شان ورو ورو مهاجرين بېرته مستعبدل و پر لږ کسان پاتې شو هغوی
 افغانستان کښې استوګنه غوره کړه چا نه کړی. واخيستي، چا خلکي.

دغه شان هجرت ناکام شو دهند وستان مسلمانانو خضر صابنت
 ددې هجرت په پرتاوان ورسېده ، افغانستان ته یې هم نقصان وشو .
 امان الله خان په ورکولو پسې پرتګلیانو له همدې وخت نه ملا وتړله فایده
 یوازی انګریز ته ورسېده .

زماڅه ملکوی تاشکند ته لاړل چې روس به موند سره دهند په ازاده
 مرسته وکړي . زده کابل کښې دیوڅو ملکوسره پاتې شوم . یوه ورځ زه د امان
 خان ملاقات تللی وم په دې خبرې می ورسره وشوې . په خبرو خبرو کښې می ووت
 ووی . تاله ترکی دوشی ، فارسی درځی اونوری ژبې هم درځی ، خو خپله ژبه نه ده .
 خبرې په هغه باندې دېر شو کړه او وعده یې داسه وکړه چې زده کوم به یې کله .
 افغانستانه واستل شوه د بمبئی ته دده لید لوتو درغلم نو هلته یې داسه پاتې
 خبرې وکړې .

په کابل کښې زمونږ تعلقات د نادر خان او دده د کورنۍ سره دېر وړدی .
 وزیر دفاع او ورور یې سردار عبدالعزیز خان د معارف وزیر و . یوه ورځ یې
 خه ورشه د حبیبی کالج وکوره . چې کالج ته درغلم نو د یو جماعت له خلکانو نه می
 وکړه چې : « شما کیستید ؟ » دوی به راته وویل چې : « معان بستم » بیا به می ورته ووت
 ملک شما ؟ دوی به ووي : افغانستان . بیا می ورته ووي : « افغانی میدانی که افغان بستانه
 به شوعنر به یې نه کاوه . نو ما به ورته او وویل چې څنگه افغان یې اوڅنگه د افغانستان
 یې چې خپله ژبه نه درځی . دغه شان می محمود طرزی صاحب سره چې د افغانستان
 وزیر خارجه او د پلازین اوسیدونکی و په یوه لویه میلمستیا چې ده د مهاجرینو د پلار

بجست راغی یوسه ورنه پوښتنه وکړه داڅنگه افغانستان دی چه افغانی کښی
سته. طرزی صاحب وویل چه پارسۍ هم زمونږ دملک ژبه ده. نو ماوړته وویل چه
صاحب پښتوخر افغانستان ملي ژبه ده او داکثریت ژبه ده. په توله دنیا کښی د
یت ژبه هم سکا. هې وی. هم دفتري. هم تعلیمی دی.

باجوړته واپسی :

د مهاجرینو د تللو نه وروسته مونږ په یوسه ی کښی یوه کوټه پیکرایه ونیوله
او سید وڅو ورځې پس زه ناروغان ته ورغلم ورته می ووی د هجرت معامله
کړه. شوه دله څو نور زمونږ د مقصد دپام څه نه کښی زما اراده ده چه د باجوړ
تیا بیاوړه لایشم او هلته د تعلیم کار شروع کړم او د پښتنو د څو درو زلو د پام
دندې هم جوړې کړم. ستا سلا و مشوره څه ده ؟ هغه زما د ارایه حربه کړه. ما
په دې خبره اتفاق وکړو. زه د پوځ پاتی ملگرو سره د کابل نه جلال اباد ته راغلم
جلال اباد کښی می د هاشم خان سره هم سلا او مشوره وکړه. هغه هم زما د دې کار
په دې خبره شحالی اتفاق وکړو او باجوړ ته یی زمونږ د تک انتظام هم وکړ یو اس
لار. مونږ اوله شپه د جلال اباد نه سلام پورته ورسوله. هلته مو د سلام پور د باچا
د شپه تېرو کړه. د سلام پور نه مو بله شپه د موهنا و په غلا ته کښی کار به پان
سوله. د کاڼو پان ملا صاحب ځای ته چه زمونږ پخوانی تعلقات اړو لاروله هغه
چیر کڼا ته لاړو په چیر کڼا کښی دهند وستان د مجاهدینو هغه دله دېره ده
سید احمد بریلوی صاحب او اسماعیل شهید صاحب د شهادت نه وروسته
ته تللی وو هلته یی مرکز نیولی و. دوی په بونیر کښی په دې خبره پوه شوي وو.

چه ددوی امیر نعمت الله، د پرنکیانو سره د رازو باز لوی ترخیل اسیو بی وژلی و.
دوه دلی شو. یوه د پنجابیانو او بله د بنگالیانو. د پنجابیانو له چه کنگه ته راغلی
په پرنکله کښی دوی بیکار و پرته وو او دهند وستان امداد نه بی سترگی نیولی و.
ددوی به بی وار په وار خوله او دې ته دوی مساوات وې هل دهند وستان امداد
ددوی د تباهی باعث شو. قصه به بی وروسته پخپل خاسی کښی داسی ماورته و.
چه تاسو دوه کچرې لرئ او د هغه په دې علاقه میوه دانه نشته ددې کښی
کونړ دې. هلمه میوه دې کد تاسو په دې کچر و میوه راوړئ او د تباهی
ستاسو خسرڅ به ترې وځی او دهند وستان امداد له احتیاجه به خلاص شو.
د چه کنگه نه کوټلی ته لاړو، د کوټکی خانان «یو حکم ور خان او بل زید ور خان»
د پرنه سړی ورو او بنه پښتانه ورو چه ته چه به د پرنکی خلاف غزا و ددوی به پکار
ش پیکار. د دوی سره مو خبری وشوې. له دې ځایه بیا شینکار گل ته لاړو.
شینکار گل مولانا امیر الدین زمرین کمر بان او قوم پرست سړی و. هلمه
خلکو سره ولیدل بیا په سالار زرا و ما موندو و وگرځېدو.

د پرنکی د خالو نومدرسه:

د هغی نه پس د پرنکی علاقی ته لاړو خالو نومی کلي ته راغلو، د خالو نوم په کلي
اخونزادگان او پراچکان اباد دي د دواړو کورنی د پرنک شنگره او بنه
دي. دواړه قوم پرست او دولت مند وو. ددوی په مرسته موند د لته
ملک، سه جوړه کړه او دوی ته مو وویل چه ددې ملک داسی د انتظام د پارو
صاحب راوغواړئ او موند ترې دیو ته لاړو. دې مدرسی د پرنک تر

په لوبه موده کښې يې شاگردان خاور سووته ورسېدل د ملکنه پوښکېل انجنت
په بشپړه بیدارۍ سخت مخالف وهغه د دیر نواب وغوښت ورته يې وویل چه
په صافه سواد تعلیم موندنه خرموده مشکلات پیدا کړل نه ځان ته د مشکلات
پیدا کړه د امانه سره وړانده کړه . د دیر نواب راغی د داسې وړانده کړه
بري ورته کړه .

موندنه چه د پورته ورسېدل و نو شاهو با با د زوی سره چه د ترنگزو د حاجی
صاحب مازون و او په توگانه کښې موندنه سره اشنا شوی و د پوره شوه صافه مشور
پېی وکړی یو د شپه د نواب صاحب استازی صفدر خان راغی راته يې وویل چه نواب
صاحب غوښتی يې ما وې اوس شپه ده ناوخته دی سبابه لار شو هغه وې چه
د شپې يې غوښتی يې . زه ورسره روان شوم چه وړغلو نواب صاحب زمایه
په کښې یوازې ناست و هیڅوک ورسره نه و په خبر و کښې يې راته وویل چه پټ په
د کښې مې انگوښه لږه بالیشی ته چه غواړی زمایه هم دغه ارزوده خړه ده وکړم
په کښې د دسوات باچا يې راته کښېنولی دی چه ایله حرکت وکړم د ابا نای راچوی
د سبابه د قام او خلکو په مخکښې ماستا د خبر و مخالفت وکړ چه ته خپه نه شې .
په لوبه د مینه اړه به سرسته به تاسره وي . سبابه چه خلک د غونډې شو خبرې وشې
نواب صاحب د ناستی خای ته نژدې په یوه بالاخانه کښې عبدالمتین خان او د لور
په مې له وړایه ولیدل اوله لیری سرسلازم غلیک وکړل . دوي نواب بندیان کړی .
نواب د خایه موندنه د شپې برول بانای ته لاره هغه وخت دلته د دیر نواب له لیدل
او سبابه و موندنه غوښتل چه هغه وکړو و خبر و موندنه لیدل هغه خایه باروی ته لاره هلته

ذهنی انقلاب

تعلیمی اواصلاحی جدوجهد

دائمانزو ازادهای ساوول اوانجهن اصلاح

الا فاغنه

دخلافت کمیتهی صدارت

د افغانستان او ازادو تېاليو حالت چه می ولید و او پنځلس کاله می په هند
 او قبا یو او افغانستان کښی غورزی پرزی وکړی نو په دې نتیجه ورسېد چه
 د منډای کار او د وروڼه اسان خمیز نه دی ، انقلاب د سړي مینې کار دی ، انقلاب
 علم او پوهه غواړی ، انقلاب عالمان او پوهان غواړی ، چه د پوهی
 قام و ، وزی او انقلاب ته یی امداد کړی د انقلاب د پاره د اشخاصو
 دی ، نه کوره چه زمونږ جد باقی ملکوری په شومره جرش راوتلی وو قول لای
 خواره شول نو کښه پناستم د خان سره می ښه فکر وکړو په دې نتیجه ورسېد
 چه زمونږ د قام نه د تجارت خراته توجه شسته نه د صنعت خواته نه د زراعت
 خراته اونه د تعلیم خواته ، د بای خوانه په رسمونو ، دوا جوړ کښی تر غوږ و نو پر دې
 دي ، په خانه جنگیو اخته دي داسی قام انقلاب نه شی کولی او د قام د دی بالا
 خلاصولی په کار دي چه سیاسي شعور پکښی پیا اشی او د کار یوه پراخه نه
 غواړی ، تر دغه وخته پوری زه په دې عقید ووم چه د انول کار نه انقلاب
 تشد د راته د انقلاب نژدې او د کامیابی لار ښکاره ده خود تجربی نه و ورسه
 راته معلومه شود چه د جنگ په وخت کښی اسونه نه تیارېزی نه ځکه می ارا
 وکړه چه خپل کلی ته واپس کېږم او د عدم تشد د اصولو په بنا به کار کوم او

د انقلابي اشخاصو د تعليم او تربيت د پاره قومي مله، سوسي جبري ورم نوڅکه اتمانزو
راغلم. زړه چه له هجرته بهرته راغلم د هغو مله رسو د بهرته جاري کولو کوښښ مي
کړه چه پر کليانو د جنگ په زمانه کښي بندې کړې وې.

د ۱۹۲۰ع کال اخري مياشتي وې چه په ننگرهار کښي په مسلم يونيورسټي
په څه تقريېب وو. زه او زما دوست قاضي عطاوالله خان يې دم بللي وو. مونږ
په ننگرهاره لاړو. په دې وختونو کښي به کاکړوس او خلافت يو ځای جلسي کولې
په ځينو خيالو چه د ننگرهاره وروسته به مونږ د خلافت په جلسه کښي شريکيږو
د معرفت له کبله د خلافت جاسي نه پاتې شو واپس کلي ته راغلو. په ننگرهار
زموږ د سولې د پروژو هانانو تعليم کولو د هغوی سره د مورتباد خيالات وشو
د دې کښي دې داسې کسان وو چه د ترک موالات او حکومت سره د عدم
انديزې وکړايم لاندې يې کالج پرانيښي وو. په دې وختونو کښي زما مشر ورور داکټر
ساحب تقرېباً پنځلس کاله پس د اکليفلنډ نه واپس راغی ده چه څه وخت
پس يې پاس کړې وه جنگ نښتي وو. په هماغه وخت کښي په نوي کښي برقي
زېږي وو او اوس کپتان نو او مردان په کانيډ کښي گلېدلي وو.

د اتمانزو آزادسکول ۱۹۲۱ع او انجمن:

مونږ په ۱۹۲۱ع کال کښي د دوستانو په امداد په اتمانزو کښي د آزادسکول
په کښېښو ده چه په دې سکول کښي قاضي عطاوالله، ميا احمد شاه، حاجي
عبد الغفار خان، محمد عباس خان، عبدالاکبر خان اکبر، تاج محمد خان
الله شاه او خادم محمد اکبر زما ملگري وو. د دې ترڅنگه مونږ د پښتو

و غلطه بمصوفه او در اجیره و اصلاح کولو و تشدد دند و منع کولو او کپنبی و قامولی و درین
 او مصیبت دید کولو به غرض و اصلاح الافاغنه به نامه یو انجمن جوهر کپنه و دوی آید
 مهربان و آسان بود : ۱- محمد عباس خان - ۲- محمد عبد الغفار خان (دوایه دافا)
 ۳- حاجی محمد المم خان و خان مانی - ۴- محمد انور و محمد خان و تنوگلو و دین
 خان و تنوگلو - ۵- عبد الاکبر خان و غم زور - ۶- غلام محی الدین خان و تنگی - ۷- فضل
 میا صاحب - ۸- میا جعفر شاه و زیارت - ۹- فضل المیم و غم زور - ۱۰- فضل ربی و
 ۱۱- میان احمد شاه و قاضی خیابو - ۱۲- میا عبد الله شاه - ۱۳- خادم محمد اکبر و جبار
 ۱۴- تاج محل خان و چار سدی - ۱۵- مولانا شاد رسول و امان زکونی - ۱۶- شاه محمد
 و میر زور - ۱۷- شیه مجاهد خان و کوتوپان - ۱۸- جلیل خان و جلیل - ۱۹- خورشید
 و باریاب - ۲۰- شاپستان خان و چارغلی - ۲۱- امیر متاز خان - ۲۲- پیروز محمد
 و بنو - ۲۳- محمد و خان و میرور - ۲۴- حکیم عبد السلام و دهم پور - ۲۵- میا
 و کلمی - ۲۶- قاضی عطاء الله و مردان - ۲۷- تمیم جانخان و محب بانو - ۲۸- علی
 خان و لیل و هزاره - ۲۹- افندی صاحب و ملا کند - ۳۰- یو ملکوی و کند جمزه خان
 و مرنوب به سکول کنبی استاذان کم بود و نوما به پخپله هم هلسکانوته در پس و کپنه
 بله داود چه مرنوب و مرنوب و مرنوب چه استاذانوته مرنوب بله تغوا اکائی و مرنوب
 به الهور کنبی و خلافت کافورنس و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب
 و مرنوب کافورنس ته و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب
 اسلامیه کلج کنبی بی به بی ای کنبی تعلیم کولو او ترک مولات به و جلی پالینور
 و مرنوب سکول ته استاذی و پاد و و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب و مرنوب

نوزم مقصود جهان و . مقصود جهان زمونږ د سکهول اول صیدو ماسترو اوکله چه دی
 د باره تعلیم د پاره کالج ته لار امید متنازه دوه په خای هیله ماستر شو . د پرنکیانو
 د زمونږ صله . سر نه خوښیدل چه کوم استاذ به ورته راته نو اول به یی وریږی و لکه په پړه
 او نشو نو بیا به یی د دې پری مقصود الیچ ورکړی او د نسی زمونږ ته یی استاذان نه پیلیدل
 مقصود جهان چه اتنا نوزم د تلو نو پالیس دی هر کوم ولی نه به دی وخته نو کښی زمونږ د خلکو
 د هولو او کښی د جینی محبت . وروزی او قوامولی د پیداکولو د تعلیم د شوق د پیداکولو
 د قوام نه د خلکو د سمونو او دوا جوړو د پیکولو او د قوامی ملاء بهر د پاره د موسسینو د خلکو
 د نهنس کلا په نای . کور په کور وروزی شته د کور په اوږه خلکو کښی زمونږ ژوند او احسا
 د پیداکولو . د دوا وروزی پرنکی ملاء ویدو پیداشوه . سه جملتن کوانت زمونږ د صو
 د پیداکولو . دغه دما بابا خان ته وغوښت ورنه یی وویل چه د ازوی دې شته دوا
 د نسی ؟ ته ال خلک نلی ناست دی او دی کلیا دی ملاء بهی جوړوی او دوی کوی زمونږ
 د لاف خلک امسوی منع یی کړی ! دوه سکوتر سعا الله خان د عمر زیو خان و . دغه
 د بابا ته وریلی و چه ته کوره چیف کمشنر ستا خومره احترام کوی ؟ خومره چه ستا منی
 خومره د چانه منی ته دوه خوشالی د پاره خپل زوی منع کولی قده یی نه شی ؟ بابا یی
 د نسی زوی کښولم راته یی وویل چه زوی د دې کاورونه لاس واخله جان دی د پیداک
 د نسی کوی دی ؟ سو کاورم خپه کپړی چه نور خوک یی نه کوی ته یی شته کوی ؟ ما ورته وویل
 چه شبه ده بابا چه ته والی ملاء بهی کوه نه به یی کوم د پور و خلکو خورمونه پیلیدی دی دوه به
 یی هم پیلیدم خورته به بیاماته نه والی چه لومنه ولی نه کوی ؟ بابا می راته وویل لومنه
 د نسی د نسی ما ووی بابا دا غلام خورمونه فرنی دی . بابا می وویل شبه نو خه کوه او بیا

حیف که شترت و مرغی و رت بی و ویل چه صاحب موند ستا شو خورشالی دپار و خپل
دین نه مشور پېښودلی .

د خلافت کمیټی دصلارت :

په پېښور کېښی د خلافت په لاکړنا لوبګڼې اختلاف پیدا شوی و . دوه ډولې پکښه
جوړېدې شوې وې یوه ورځ به د حاجی جانشین صاحب ملګر په شاهي باغ کېښی
جلسه جوړه کړه . په جلسه کېښی به یې تجویز وړاندي کړ چه حاجی جانشین صاحب
د خلافت کمیټی دصلارت دپاره د پوره موزان دی تاسو ته منظور دی خلکو به یې
کړی چه منظور دی . حاجی صاحب د قدام او ملک دپاره د پرخه متونه کړي او
یې هم تېر کړي وو . د پېښور نوسید و و سباله به دغه ملګرو جلسه جوړه کړه او
تجویز به یې مخکښ کړ چه سید صاحب اهل رسول دی او د پرخه متونه یې کړي
دي د خلافت کمیټی دصلارت دپاره دوه نه مناسب سر ته نشته تاسو ته منظور
دی ؛ خلکو به چغی کړی چه هو ! منظور دی .

دغه شان دا قصه روانه وه یوه ورځ به یو صند رو بله ورځ به بل صند و ورځ
به ورځ د اکتشاکش زیاتېده په میخ کېښی هېڅ قسم جوړ نه کېده او د خلافت
تحریک ته اقتصاد رسېده په یو سړی یې اتفاق نه برابرېده د پېښور خلک
د کار د پرتګ د خلک و و خړ دی اختلاف د کاره ایستلی وو او هر ل ښه چه په داکو
اختلاف پیدا شوی که د پرتنه او زور و ور خلک و یې هم بی کاره شوی او د هغوی طاقت
بل په غورځو لوبه هم پ شوی . په خا مت کېښی اختلاف نه راځی . اختلاف د خپل
نه پیدا کېږی . زو چه به کاله ناکله پېښو ته د خلافت دفت ته ور غلام نو دواړو ډلو

زنده قصی کولی در او روز دلو ز ماسه مینه ده ماته به بی ویل چه فرسوزد و در او روز
 شافق به قاتل شنی داشته نه فرسوزد و اصدارت و اخله . زما به صد اورت کنی شخه چسپی
 در ده و صد اورت او غمیل و شوقی نه ورم درسی شبیانو نه به ایوی قبتت به ام اخر
 شوقی و مجبور که ام او ما دهغوی صد اورت به دی شوقی و مناوچه به سور به سحر کنی
 چو و چینه نو ایوی نوصنه به هلاکته درسی خای و خلکو به تعلیم کلبی . پنجاب
 بی نه ایوی حکم به هغه وخت کنی . فرسوزد به سور به کنی به فرسوزد و ویل قویلی
 پنجاب به بهای و پنجاب ایو زانو به بی صزی کولی . هغوی داشته و مناو او زو
 طاقت کیتو صد و شوم . عبد القیوم خان سواتی بی سکه تر شمر . سور به چه دسکول
 سره فارغ شمر و ما او میا احمد شاه به ملک کنی و درسی شخه کوی . پنبنته
 است سبک کار بنکار به و تجارت هر ورته سبک کار بنکار به او ویل به بی دا
 نیا . اقبال . صند و کار دی . در خان تعش به او چه یوه فالانی به بی لوی خان دی
 به پستی یوله ورته معلوم نه ده . ما به وی خلکو تاسی فکر و کوی و ا خان دی که
 در دی چه خلی پستی نه پیوستی سور به دیوی خوانه به دور و کو خیل و او دینستور
 ز هضیت اصاح موکوله . دیلی خوانه سور خیلی موی و او غنیمتی پچیل پتی کنی به
 به پچیه کار که و . زما د تعلیم ملکوی عبد الحایم دغه وخت در ااعت به محکمه کنی
 قصور شوقی و دهغه به کمک مایورده میوی باغ جویر که . تر دغه وخته به دی سبزی
 و ترکاری له نادره کاه و ته و الله ما چه باغ جویر که و سبزی او ترکاری به می هم کوله
 و خلکو ته به می نوره چه کوی و د خیل الاس کار شوم و بکیتی و بی او تاسو خیل و ورته
 پیوستی و پنبنتور به خاوره کنی هر قسم میوه . ترکاری او غله کبوی . چه زراعت ته

د خلکو و مخه شوه واپه اتمانزو کښې د کورنۍ منډه یې پرانستله نو د و خانانو او ترې
 به د پورې منډه یې و هیلې چه ته کوره د بنیا کانو کار یې شته وچ کړه زمونږ تجارت و خ
 وخت تول دهند وانو او پراچکانو په لاس کښې وه مسلمانان به په تجارت شته مېا
 زمونږ کښه وته به ټوله هند وانو او پراچکانو ورو ما د چا د پېغور ورو پر وانه کوله ه
 میاشت به می یو خل خانانو ته چای ورکړې راجع به می کړا او ورته به می وویل چه شته
 د خلکې چه خورم د قیمت دی ما د هغې په لسمه برخه سر ما یه په منډه یې کښې بند کړه
 ده تاته چه هغومره به ما یه په کال کښې کته کوی ماته یې په میاشت کښې کوی بیابانه
 د منډه یې حساب کتاب ورو بنو دلو دا به می هم ورته ووی چه مونږ سر په منډه یې کښې
 منشیان د وروایان او پان بیان هم کار کوی او خان ته نفقه کتنې او دا به می هم ورته
 چه وکوره د تجارت خورم د ارام کار دی او خورم د پکښې فایده هم ده زمینان
 کښې خورم د نا ارامی ده د پتواری احتیاج دی د تحصیل د متازی ده د تول
 غور مو اسمان ته سترگی نیولی دی کله وایو چه خدا یه باران وکړی او کله وایو چه
 خدا یه شین یې کړی دوی به می دغه شان د تجارت په کته پوه کول په لږه مه ورو
 د پښتنو تجارت ته میلان پیدا شو او زمونږ تجارت زمونږ په لاس راغی پښتانه
 د پښتنه قام دی دوی په افسانو او قصو د پښته پوهېږی که خبر کار چه په دوی کوی نو خان ورته
 کړه چه ته روان شوې دوه مریسې روانې کړې په دې طایفه زمونږ په ملک کښې زراعتی او تجارتی
 دې کوښښ نو او غلې نه کولې په نتیجه کښې خپلو کښې د زراعت او تجارت شوق زیات شو او د ورو
 راغی چه نن زمونږ علاقه کښې زراعت دومه مخکښې کړ او تجارت دومه ترقی کړی ده چه د
 د پورې کسانو لوی کسان دي او لوی لوی زراعتی فارمونه تجارتی او کاهانی یې جوړ کړی دي

جیل او د جیل خانې قصه

د ری کاله قید

د فحش ایسکس کړفتاری ۱۹۲۱ع، د چمرکنډ مجاهدین، د یو د اسماعیل خان

جیل ته بدلي، د جیل بابه معاشی، زما مشقت، جیل کښی پرې-

جنې، جیل کښی زما کنده، د یو غازی خان

جیل ته، د جیل شرمند، د پښتنو

په هکله غلطه پراپیکنده، زما د غاښو نومرض، سیاسي قیدیان

احتجاج، لاهور جیل ته د علاج د پار، د جیل سلوک، د یو غازی خان ته واپسی،

د کورنۍ خط، مذهبي تعصب، بیا د علاج د پار لاهور جیل ته، مطالعه

یو غازی خان جیل ته واپسی، د یو پیر صاحب قصه

د موهرک، د سیاسي قیدیانو جنګونه میاوالی-

جیل ته بدلي، رهایی

رفیقہ عجم کی بیٹی کے قہقاری:

د ۱۹۲۱ع کال د دسمبر په اوولسم تاريخ موندنې اتميا وو. په دې ورځه کښې مو د
ميدان جوړولو چارو پولييس راغی او زوی يې په دفعه ۳۱۱ اف - سي - آر اکښی ونيولم او د
جېل ته يې بوتلم. د جېل په ځای يې جېلخانه کښې واچولم. زموږ نيولونه وروسته
زمانه وټاکلې هر نيمه يې وو. زوی يې په هغه چکې کښې بند کړم چې هلته به يې د جېل
بد معاشان اچول چې چکې ته ور ننوتم مخا او گنده بړی می نو سپيږمو. موږ
چې کتل می د بېلو دک ښانک پکښې پروت وو. زه بېرته راووتم. د جېلخانه ښانک
می ووتی چې دا چکې د بېرته کنده ده. پاکه يې کوږی. هغه راته وويل چې دا
ده نن ورځه چکې ته. چکې ته ننوتم وري راپسې بند کړو. شپه او ورځ په دې
چکې کښې وم. د وروتي به يې هم په جگانه کښې را کوله. صرف د جېلخانه ښانک
راچېرې، به د صفایي. د پاړه راغی نوموړی ته به ور لوتی شو. او چې صحنه
به يې وکړه نو ور به يې راپسې بند کړو. د صفایي په وخت کښې به هم سپاهي
د چورې په مهال واچوو. په سبا راته معلومه شوه چې نوموړی نور ملکوری هم
دی چاکو کښې بند دی په دې چاکو کښې موندل کسان قيديان وو. زه غلکې

ایران
کتابخانه ملی

ابو، عبد القیوم خان سواتی موز نه غیر نور او واره پسنوریان وو. عبد الاکبر خان
 البوری په دی تور نیولی وچه ته بلشویک یی او د باقی نور موز نه خلافتیان وو. په
 بل کښی ظالمانه رویی په وجه زمونږ ملکو وضا منتر نه ورکول او دهاشول. عبد الاکبر
 خان اکبر ته ما اجازه ورکړه چه ته خه خلافتی نه بی ته هم ضمانت ورکړه. یوازی ما او
 عبد القیوم خان سواتی ضمانت ورکولو نه انکار وکړه او پاتی شو. چه دی پوره
 شو چه موز نه ضمانت نه ورکوه نولیس ورځی پس یی نه دی چکی نه وایست او
 نه دی پتهی کمنتر ته یی مخکښی کړه. د پتهی کمنتر هم عجیبه سیه او اوز ما مقامه
 هم عجیبه غولای وه. د پتهی کمنتر چه زما د جوم پر بنسټنه وکړه پولیس ورته
 ریل چه ده خو به هجرت کړی و او بل اوس ازادی ماناسی جوړه وی
 پتهی کمنتر ورته وویل چه یو خل یی هجرت کړی دی نو بیا مو وې پر پښور ده؟
 ورته ووی چه د افسوس خای دی چه ملک خرموران نه واخیسته اوس
 به پخپل ملک کښی استوگنی ته نه پرېږدی. په دی باندې (صاحب بجا در)
 نور هم غصه شو پولیس ته یی وویل وی باسی جېلخانی ته یی بیخی. دی کاله
 یی قید کړه. پولیس راوستم او جیل والا ته یی حواله کړم. عبد القیوم سواتی یی هم
 زما غوندې دری کاله بامشقت قید کړی و. د جېل د خوراک قصه خرمی درته
 کړې ده. د جېلخانی داروغه امیر چند هند وو. بهې خورنه و دیانندار و او
 قام پرستوسه یی مینه وه. په چکی کښی خړی و اچولم خرمچین یی را باندی
 اوږه نه کړه او نه یی راته په پښو کښی بهر یی و اچولې. د جېلخانی بودی خړی
 واکوله خړلږ به پاکه وه. زمونږ د چکی مخه قطب (شمال) ته وه نمر کښی بالکل

نه آلهام و دې پروسمه چکې وو. هاله يې د زېږونې کعبې او يو تير پير راکړي
 و چه پکښې کوزارد د پوره کړانه وه. دېو سخت سارو وو. يوه پوره صاد او بل بارانوز
 وو. او شپه ورځ به په چکې کښې بند وو. هرزه ماخوښ قسمتي داو چه زما چکې
 کښې يو اخرون په هغې کښې پاله پرتو وه. هاله تير پير پکښې واچول او په هغې بشلاسم
 که مکه به يو ښه جعبه راغني نو د ورځې به يې د يوې گنتي نيمې د پارو غمر ته ايستل
 د شپې به مونږ په ارام ويدا کيدلې نه شوولې چه درې درې کښې وروست
 به پيره بل لېده نو پيره دار به راغني جند ده به يې وکړه کوله بيا به يې چغه کړه چه بول
 دوايه وروړه! ترخوچه به دې اواز نه و وکړي نه به تلو او که اواز به دې لږ وروړه
 وکړه نو سبا له به يې سزا درکوله. د جېل د جامو قتمه مې شم د زده کړې ده چه ماته يې
 کومې جامې راکړي وې کيس مې د بلې پورې نه رسېده او په ماڅه کښې چه
 په سجده پورتم نو کيس به مې پښتو ته راوړسېده او د پرتوک پښتې به مې اړه
 د زکانه ستړي ته راوړسېدې. د جېل والا ورويه خور د عذاب د ملاکيو نه کم نه وې
 يو نيم پکښې چه رته سم سره پيدا شې.

په هغو ورځو کښې په جېلخانه کښې د خوراک څينو هم جسم ورموند د کلې يونم
 دار يوه ورځ ماته يوه چکې کوره راکوله. ماته هغه نه اخيسته هغه راته په چکې کښې
 يوه چکې کوره کېښوده دې اړه لږ ساعت پس راته پيره دار وږي چه جېل صاحب
 را روان دی. د دې خبر په اورېدو ماسره د کورنۍ نکل شو چه په دې څه وکړم؟ کله به مې
 وې چه دشه مې لاندې يې پته کړه کله به مې وې چه د تر پړي لاندې يې کړه بيا به مسودا
 واخيسته چه ښه که د اتر پړي پورته کړي؟ خير خو هغه کوره ما په دېر شواخون پته کړه

او نه صاحب لى تالاشى يى ونه كود بهرته لار . هغو وختو نوكېنى به د قيد يانو
 وړانده تالاشى كېده چه داروغه لار ما هغه كود به د بلكو زارده كړه او اړاره مى
 وې چه جېلخانه كې به د جېل خانى د اصولو پابندى كوم چه كوم كار پكېنى منع
 لى هغه به نه كړه كله چه دا خيز د سې په زړه پكېنى وېره راوولى . ما خپل سې
 د يان وروڼه لى چه د اكارونه به لى كول نو د جېل والا وېه لى دېرى خورتانه
 ندې كولى ، او پدې به لى هم وركولى .

د چمر كندا مجاهدين :

داكتور صاحب اوځينى نو كسان زما ملاقات ته راغلى وو هغوى د حكومت
 د زامونى وچه پل رسنه دې چامونى خور وړې دى نه كولى كه د د وروڼه
 اخلى مونږ يى پېر وړو زما د حكومت د مشر له ونه منلو . په چاوكېنى ماسه به نو
 د يان هم وړې به هغو پكېنى د چمر كندا مجاهدين هم وو . زه چه د كابل نه را تللم ماسا
 هغوى ته دېر نصيحت كړى و دامى هم ورته وېلى وو چه به چل او پنجاب ته به نه نكلته
 دېرى هغوى زما نصيحت ونه مانه دغه لى حال وړانده بندى كېده ونه مخكېنى
 دېر وړه لى او كوى چه زه ورسه بندى شوم نو د وړه لى . نكولو نه خلاص شوم .
 د مجاهدين چه به د بونيو پكېنى وو هلته پكېنى اكثريت د بنگاليا نو د دغه بنگاليا
 د مشايف او مينه اك خلك وو . دېر وښه كوزاره لى كوله او چه پكېنى پنجابيان
 د هغوى دېر دل باز خلك وو . دوى چه ورننوتل پرى او جنبى لى پكېنى حربه
 لى اخري خپل امير نعمت الله و واژه . د بونيو خلكو له هغه خايد راوشل او
 وړانده ته راغلل . دوى يوه مشر مولوى فضل الهى دېر پاكى باز او خطرناك

سهي و ما په کابل کښې ليدلی و. په نصيحت می ورته وکړ خو هغه دخپل طبيعت نه مجبوره و او د دې پر و جنبو په وجه يې يو ډېر ښه کار کړ. نياک او خاښو سړي مولوي بشير وژلی و. بيا وروسته چې پاکستان جوړ شو فضل الهي پنجاب د اشغله هغه وخت په جېلخانه کې وم. مولوي فضل الهي د حکومت په لاسه حکومت دخوږ شغالو د پاره ما پسې سختې پروا کولې وکړې او ډېر د ساوغ يې وويل پوليسو دې له خانه سره ملګري کړي و او چې مجاهدنيو کښې به کوم د کار نه شي و پوليسو به ورته وويل هغه راوله. د دوی يو ملګري چې د قرآن شريف حافظ هم و پوليس په لاس کښې اخيستی و. پوليسو به چې د کوم سړي د نيولو اړ وکړه ده ته به يې وښودو دې به ورپسې لار هغه به يې د چنډې په بهانه سرحد ته راکړه کړو او د پوليس په حواله به يې کړو. ماته دې قید يانور مجاهدنيو وويل چې دې يې اوس بيا زمونږ د يو ډېر لوی کار کړن پسې لېږلی که دهغوی دخبرولوڅه بند وېست و شي. داي هم راته وويل چې په جېلخانه کې يو ميند دی او سبابل سبارها کېږي که تيره چټې ورکړې دده کور چمړ کښې ته لږ دی هغوی ته به يې ورسوي او زموږ نور ملګري به د دې مصيبت نه بچ شي. ما اول خور دی کار ته غاړه نه اښودو ځکه چې داخو په جېلخانه کې جسم دی خو چې فکر می وکړ چې داخو دې خلکو ته لوی مصيبت دی نو بيا می خط وليکه او چې په سبابله به هغه مومند رها کېد په پټر بشپه می ورکړو. هغه چې رها کېد نو هغه کاغذي دخپل ډيو دې سره د يو غورز و دې بيا هغه کاغذ اتفاقاً زمونږ د کلي نمبر دارموندلی دی هغه بيا به راوړ. ما هغه ته اووه چې دا کاغذ چېرته وو هغه او وئيل چې زما پکښه وه او ډيو دې سره می بيا موند.

دراگاندا حکومت نه په لاس ورغلی دی نولس کاله قید و . زمونږ د هنر اړي یو
لاري یی دغه شمار په یو کاغذ لاس کاله قید کړی وو .

زه په جېلخانه کې وم چه دکو هات خرتنه یی جېل ته راوستل یو یی تړه او نور یی
پېر ونه وو د پرنکل اړ بنایسته خلکیان ووهنه یی هم زمونږ سره په دې چا کوښښ
کړ . د جېلخانی دا عده ده چه سهار وختی ملازم راشی قید یا نویسی ور لیری کړی
دی باسی جبارو کلي په لاس کېږی و رکړی خای جبارو کړی . دوی به یی وختی مسلمان
سوا په میاشت کېږی و وېنکل . دوی چه به جبارو و هلوته قیت مشر یو پنجابی سپاهی
مخه به په کورنه لته کړه بولک به یی راواړول او کنخل به یی ورته کول نوماترې یوه وړج
پسته وکړه چه تا به په څه کېږی بندیان یی وویل چه صاحب څه وایر ما وې هر څه چه
ی وایر راته وویل خبریه « غول مه خوره » موچنگ کړی دی اوس دغه دی بندیا
شیطان اوسه د وېنېتو وده . ما ورته ووی چه هغه پښتو او شیطان موځان مسره
پانځانی ته راوستو دی اوکه موخپل ورور عزیز د پاره هلمه پرېښی ؟ کوری د اتورځی
پاچی د ریسر څه سوال کړی ؟ ده ته مو هغه پښتو او شیطان نه لمسو دخپل ورور عزیز
مخه خبره د عمل به ښه وواکه د مشر مول ؟

نور سیاسي نیایدان د پیره اسماعیل خان جېل نه په چالان کېږی راغلل ، یو
دک خدابخش و د ابل رمضان خان وو ، نور ورسره یو څو ملگري وو . نور سیاسي
تړیایان په باولک کېږی و او زه یی په چکی کېږی بند کړی و د هغوی سره یی یوځای کید و نه
په پښتو دم . حام قید یی هم تر یوې هفتی پوری په چکی کېږی بند دی ، بیایي تړنه راوباسی
نور زه یی پکښی دوه میاشتې وساتلم .

ده دوده فير تليان زمانه ده - ده فيوم وراوت ووه او راگستان چنه
ده صوبه به جيل گره سخا جوار مروئي به مونگ له راگه له چنه او
ورسره گره نوو دوايه در شه ۱۹۶ سخا و - دنده روئي ده در نوو
ديوه اسماعيل خان جبل ته بدلي : زياته نشوه خسته

دوه مياشتي پسي نه دیر اسماعيل خان چه دوباره يان چلانه له کرم . دتللو به و
راته بي (نول) ولکولي چه ددير چله ورسيدم بياي هم رانه ونه ايستلي . هلته يي چکي کښي بند کرم
لبي والشل نه داني واپ چا او کړ . خرابه ده چه خنجر وې وې . نو او هم ولوکښي تي تکليف نه ده

دجبلخاني قصه :

تاسو ته به ياد وي چه به "پښتون" کښي دجبلخاني په باره کښي يو مضمون
" دشامي پيري" تهله يې اوزه په جبلخانه کښي " تر عنوان لاندې شايع کيده . ليکن
دبيا بيا کونقار وې او ناوړه کارې . په وجه هغه مضمون به ته رسېدلي نو په مينځ کښي
مشورې و . چه تله زده اوس دهنوازي باغ په جبلخانه کښي يم او ماته هغه کتاب راوسته
دباره منشته حکله دکوم کتاب چه زه نوم اخلم نو حکومت دا جواب واکوي چه ددي اجابه
دلوستو قاته نشته . نو ما خيال وکړه چه ددي وخت نه خه فايده اخيستل په کار دري
نو په دې وجه زه بيا هغه قصه هغې پسي دپورې کولو اوسه ته د رسولو دپارغ مشرې کوم
او ورته د اتجوريز هم کوم چه ددي نوم به اينده دپارغ دجبلخاني قصه (هـ) (اکتوبر ۱۹۶۳)

ددي جبلخاني حالت دپريزيات خراب و قيد يان ، غريبان پکښي دپريکړه
اخته وو . دبله بازار پکښي کوم وچاپه چي پسي لولي دهغه به پکښي خه کوزاره کېد
دلي پسيو بند يانوحال بد و ، عجيبه خبره داوه چه ددي جبلخاني يوازي داروغه
مشرنه و بلکه هر يو ملازم دلته کل اختيار و او هر چا به خپل حکم چلو و د داروغه
هيڅ رعب نه و دهغه حکم چانه مانه ددي وجه داوه چه داروغه يو پورا و پد
پنشن روان و پسي به يي اخيستي چه دنوکري په اخر عمر کښي پېنځه پسي پيدا کړي

داروه چه دی به انگیزی نه پوهېد و دی د سپاهي کړی نه داروغه شوی و
 پر ننگ ننگ د انگیزی نه بغیر په بله ژبه نه پوهېد و نو د جيلخانی کار د بارورته نائب
 داروغه کنگارم مخکښی کاوه نو د نائب داروغه رعب په جيلخانه کښی د داروغه نه
 د ورو په زې وجه ها تو د جيلخانی انتظام کله د ورو په چي په چکي کښی بند
 د نورو خورتنه پښوريان قیديان ماته راغلل د اندي وويل چه مونږ به داروغه په پښی
 وچه تا د جکونه د اوباسی خوما ورته وويل چه زه بله ی نه ورکوم چه بله ی ورکوم
 دقت ولی نه ورکوم زه خرقید نه یم زه ضمانت کښی قید یم.

د دې جيلخانی خورا کم خراب و. هسی خود تلوو جيلخانه خورا کم خراب و. خلکه
 د ست دښ غلی دا خيستلو اجازه نه ورکوي خود لته پکښی داروغه هم وهنه کوله
 داروغه ورو هم پکښی کلانه وانه کوله. مابه خپله چکي اوږه کوله. کومې چنهي چپه
 ايليد کولو نه پاره ماته راوړي هغه به تولى چينجو خورې وې. د نسیم د پاره به پکښی
 دانه موندی کېدی نه شوه پاکولی به یی نه هم خلکه چه پاکېدی نه شوې که پاکولی
 د جگر کی پانی کېدل د د چنود دى نسیم اوږه وړدی به یی پخوله هم نه خلکه چه وزن
 کېده په دى کښی به هم د قیدى غريب نه غلځېدې. د اډوډی په یو لاس کښی
 د کېدنه خلکه چه توکړې توکړې کېده او پړيو ته نو په دواړو لاسونو کښی به دې اخیسته
 دې د چنود وړدی خورې نه وه په خوب کښی می ایلیدلی نه وه بیا داسی وړدی چه
 دى نه زیاته پکښی خاورې وې شخړند پری نشی وهلی. مابه په ډېر کونښښ ایلید
 توکړه خوړه اخوړې ناجوړه شوم، د دال او ساک به یی خه ډار کوم. په جيلخانه کښی
 توکړک ناجوړه شى هسپتال ته یی بیا یی خوزه سیاسى قیدى وم، زما د پاره هسپتال

نه و زما په نصیب دایو د توره کوټنې رسېدلې وه چه شپه او ورځ به پکښې یوازې
 وم. داکټر به زه د اورو لټه راوړل او سپوږمکۍ به مې په ورځکښې پوځل خبراخیسته.
 ورځې پس جوړ شوم. زه په دې جېلخانه کښې یو نیمه میاشت پاتې شوم په دې یوه نیمه
 کښې زما غلېږت پړنه و وزن کم شو. غاښونه مې خراب شو، وږی مې وتښتېدلې.
 به توی جباری وې. د خراب خوراک او د سبزی د نشتوالي په وجه مې په وږیو پایون
 واکېدل. د خراب خوراک په وجه په ټولو قید یا نو یو قسم مړش ککېدلې و چه هر ورځ به
 بغه مړه کېدل چایي پرېستنه هم نه کوله بلکه چه قیدی د پوځیانو په حکومت کښې انسانانو
 کېدې او د ټکر غوندې سلوک ورسره کوی که د سړي سپی مړشې څه نه څه مړه و.
 ورسره ښکاره کړی لیکن د قیدی خوار مړه دهیچا هله دی نه وي. چه مرض نور شو
 تښتېدلې مړه فکر پیل شو او د مړش د مخنیوی د پاره به یې کله ناکله دوه دوه
 پوځیان هم مشورې له راغونښتل، لیکن مرض په نشوونکې نه کېده او نه به چیرې کم شې.
 ټول د خوراک د خرابوالي نه پیل اشته و او هڅې خواته چا توجه نه کوله. توجه ورته چا
 وای «جېل والا» کار خو ټول د دوی د بې دیانتۍ نه خراب و. سرکار چه کوم
 خوراک د دوی د پاره منظور کړی و هغه به یې هم دې غریبانو لوله نه ورکول سپوږمکۍ
 هم عجیبه دي او بیا چه انگریز وی هغه خو بیخي ناخبره وي چه کوم طریقه ته یې جېل
 بیایي په پتوسترگورو او بیا داسې سپوږمکۍ لکه داچه و. قیدیانو او
 خاص د پښتنو قیدیانو د سترگو سپوږمکۍ ته پښتو ټکی نه ورکله حتی اړ ورو
 تش په یوه انگریزي پوهېده او پښتنو غریبانو له اردونه ورتله پاتې خړ انگریزي
 وړخ عجیبه قصه وشوه څوک چه جېلخانه ته تللي دي هغوی ته معلومه ده او چه

نه دي تللو هغوی ته به معلومه شی چه دهر ککل (دوشنبی) په ورځ سهار وختی
 قید یان پچاپو بار کونز کښی په لین کښه نوي سپینتڼا نټ او نور جیل والا پری که څی
 صحت. جاپې صفای او نور حالت یی کوری که د چا عرض وی صغه هم اوری. په
 غسی پر د موقع یو قیدی پاڅیدلی دی او د جیل والا د دلاسه شکایت کړی دی
 چه و هی می لکوی می شرموی می. کڅی می رشوت رانه غواړی زده غریب سر کیم
 نه رولی. لکومه راوړم چه دوی ته یی ورکړم؟ نو سپینتڼا نټ خپلی عملی ته کتل
 چه والی؟ هغوی ورته وویل چه صاحب دی دغمو د و دی غواړی او کوره
 غواړی نو سپینتڼا نټ قیدی ته ووی «نولو» قیدی غریب بیا ورته خپله قصه
 تیره کړه هغه بیا د خپلی عملی نه پوښتنه وکړه دوی بیا ورته ووی چه صاحب
 کوره او غواړی غواړی نو سپینتڼا نټ قیدی ته لښته خوځوی او ورته «نولو»
 والی. قیدی د هر کونښښ وکړه چه سپینتڼا نټ پخپل مطلب پوه کړی خو هغه
 پوه نه شو نواخري حکم وکړه چه دا بله معاش دی. بوځی په چکی کښی یی بند کړی
 هوسی بکړ که ته غوږ یی بایلو د.

د سپینتڼا نټ دراتلو په ورځ سپینتڼا نټ په خصوصیت سره د تقيو
 معاینه کوي نو په دغه ورځ د قید یانو ورځ د پره بله دي د چاچه مقله کمزوری
 دی هغوی ته د هر کړاو وی حکه چه یو ځل د تقيو صفای وشی تر څو چه یی معاینه
 شوی نه وي څوک پکښی نه پرېږدي چه پکښی کښه نوي نو که په دغسی وخت کښی قیدی
 ته حاجت پېښ شی که جرئت ولری خود چا نه پوښتنه نه کوی منله که پری ته پری ته
 ننوځی خبر دی لا ناست نه وي چه نمبر داری په خټه سور وي او که یی جرئت یی

یوځل دودو خراجازده وغور اړه یی خرملاوه پردی چه اجازده نه ورکوی ښه یی سپک
 هم کړی . ما پخپله د هر غریبانان لیدلی دی چه هرڅه تر یی پرتو ک کښی تللی دی
 ویل . ښکافل او را ښکل خو پرېږده دا هغه د بی شومی ساعت دی چه خدا یی
 دی چاته نه ښیږی . انکو یزانو چه مونږ له کوم قانون خو جبر کړی دی د ظلم وړاند
 د پاره یی جوړ کړی دی او د نیاته د دوکې د پاره په دې قوانینو نه پخپله پرنگیا
 پابند دی او نه یی ملازمین .

زده چه څه وخت نا جوړه وم نوماله به یی پی . او ورځې د خوراک له پاره واکول
 یوه هفته پس چه زده جوړ شوم او د هسپتال نه دس چارج شوم (دوتم) ، نو بیا
 زده وم او د جراحانی هغه پخوانی خوراک خړه اکثر چه زما حالت او کمزورتیا ته کتلی
 د هسپتال نمبر دار ته یی حکم کړی و چه ده له هرو ما ښام لږ قدری د هسپتال د پښ
 ورکود . زده د ما ښام د لمانځه وروسته و نلیفه کوم په وظیفه ناست وم چه یو سمدی راته
 اواز وکړ و چه وروسته می وکتل نو د کوڅکی . د جنگلی سره نمبر دار و لار دی راته یی
 ووی چه به البتی دې را کړه چه پی می ورته راوړی دی زده د خپلې اکړی نه را پا ختم
 او پوښتنه می ترې وکړه چه دای . دې له کوسه راوړی ؟ هغه جواب را کړه چه بابوصا
 حکم کړی چه هرو ما ښام څه قدری پی تاته راوړم ځکه چه ته کمزوری یی ما ورته
 ووی چه داسوکاری مقدری شوی دی که داکتر صاحب له خپله طرفه مهربانی کړی
 ده هغه ووی چه دا د بابوصا صاحب مهربانی ده ما وې داکتر صاحب له خپله کړه
 را لېږلی دی که د هسپتال نه یی را لېږلی دی ؟ وی ویل چه ده د هسپتال نه ما وې
 وې چه ته خپه کېږده . داکتر صاحب ته می هم ډېر ډېر سلام وایه او ورته وایه

ستا ددی بینی، محبت او مهربانی زه دېره شکوریم خوزه داپه اخیستلی
 شم. ددی خبرې په اورېدو ښه دار دېر حیران شو او وې وې چې ولې؟ ما ورته
 ویل تلکله چې زما حق نه دی پردی حق دی او پردی حق خورل خور حرام دی
 نه ویل چې دا څنگه پردی حق دی؟ ما ورته ویل چې داپه په هسپتال کېنې د
 زور ورو او مرغانو د پارد مقور شوی دی. دهر مرغان برخه مقوره ده، زما
 د مقور برخه نشته نو ته به یاد دې په خای د نورو مرغانو په پېو کېنې او
 دوی چغیدو اندازې پورې کېنې یا به دهر مرغان نه یو یو کوټ کموي دادواړه
 چې ښی نه دي. نهم دار چې دا واورېدل غلی شو اولار. یوه ورځ د ارغزو صاحب
 او ما تېلی وویل چې ورځ په ورځ کمزوری کېږي پس ددی ستا د دودی
 کوم کوم زماله طرفه به زماله کورده تاته دودی راغلی. ماد هغه دېره شکوریه
 او خبره کړه ورسره ونه منله ماهغه ته ویل ستا دودی زما خپله دود
 بانه ددی بهل نه بدل شي یازې بدل شم نو بیا به څوک دېنې دودی
 کوم راته کوی؟ خوزه یم اودا دجیل دودی به وی اوس خولا ښه دی ورسره
 اوبه موخسته شوی یم اوبله داچه صغه کارچه سهری یی په ښکاره نه شي کولی او
 یی کوی. سهری کمزوری کوی او د خپلو اصولونو یی باسی او په سهری کېنې وېرې
 یی پیل اکو نیو ما ورته ووی چې زه ستا دمهربانی قدر کوم خودا څیزونه زما
 یی مقصد نه نقصان رسوي. نو معافی غواړم په چېلخا نه کېنې په دغسې کارونو
 یی دېر کمزوری کېږي څومره چې یو سهری خپل خوا هشات اوضروریات کموي
 یی څومره به رام او خرشاله وي هیچاته به محتاج نه وی، دغه شان پېول داغ

صاحب راغی او ما چکی او ووله نوهغه ماته او وئیل چه دا چکی مه او ووله په دی جیلسا
 کبندی دوه ویشیت سوره قید یان دی. زو به خدا ای له شه جبار و کرکوم چه دایوسیا
 قیدی چه زما په لاره روان ووه په هغه دی هم چکی. (مچین) او ووله. ما ورتنه او وئیل چه
 دغه مخالف چکی کبندی دغه قیدی ته وگروره. دی دقل. داکو مجوسم دی. په دی کبندی
 جیل ته راغی دی او دلته د داسی ناپاک مقصد د پارچ چکی او وروی. او ووله چه په دوه
 نیاب مقصد راغلی نیم نوزد دی نه او ووم. چه داروغه صاحب پوره شر چه دی خو چکی او
 وری نوبله ورځ یی ماله او ووه را ولبیزل او لوی غوندی دانی هم ورسره دی، او وئیل
 چه صیب (سپر تفتله نته) راغلی نو د او ووه. ما ورتنه وئیل چه زو داسی نه کوم کدینه
 زمانه تپوس وکوی چه تاله شه. د کوی نوزد دسوخ نه وایم نوزد به وایم او ووه. دی
 جواب کبندی راته جمع او وئیل چه بیا خوبه زه مات شم. ما ورتنه وئیل چه حکه خورده
 وایم چه دامه را کوه او بله دا چه دا دسهای زره کبندی وپره پیل اکوی.

د جیلد مصاشی:

د دی جیلدانی اخلاقی حالت د پری پوتی و نه د هلاک. نه دخوان. او نه د پری
 عزت پکبندی ساتلی و. هر سهای به په ویره کبندی د حکه چا چه به کنکا رام او د چکی جیلسا
 راغی کول په هر چا چه به یی هر شه زره غوښتل هغه به یی پری کول. زما په مشکله
 ځینو کسانو پری په دوه روپی خپل دښمنان شه مولی دی په دوه روپی یی هلاک
 نشی پی تپرو لو د پارچ خپلو کو توه بیولی دی حال دا چه د جیل په قانون کبندی د هلاک او
 سس و سره یو خای بندول منع دی. مایره ورځ داروغه صیب ته او وئیل چه ته خومه
 یی. د پرنیک سدی یی، بانگونه والی او امامت هم کوی. لیکن ستا په جیلدانه کبندی د پری

دېچپو غزلت محفوظ نه دی ، او زه چې په پېښور خپل کښی وم ، هلته داروغه هند وړی
 کابن هلته د پښتنو دېچپو غزلت محفوظ و . پدې خپلخانه کښی ما پخپلو سترگو داسی
 رانغاړت لېال دی چې لیل یې شرم ښکاري . شراب وکباب به پکښی عام وو ، پیسو
 والا و پکښی نړی چورچې وې اوڅه چې به یې غوښتل هغه به یې کول چاسه چې به پسی
 زوې . د مغزی د حاله خبره شئ . دوهامه تکلولو او شرمولو نه علاوه چېرته به چې
 سخت کار هغه به یې په دوی کول چېل والا و د پیسو حصول او د پاره عجیبه عجیبه
 طریقې چې پکښی وې یوه ورځ په بنرڅی راغی ماته یې وې چې زه کلي ته چتی لېږم
 ته ولیکه د ما ورته ووی چې چتی دڅه د پاره لېږي تره وغوښتو ویل چې پلار
 چتی لیکم . ماته معلومه ده چې زما پلار غریب دی هغه به څه نشته خو زما
 هغه د هغه دې خوڅه کړی ماته دې روپۍ را ولېږي . زه ورته په قارشوم ما
 دې نه لېږي نه چې دا خبره کوی هغه راته ووی چې خانه ته څه خبری زه چې چېل ته
 راغلم اوسه پکښی یې ښه کوم شل سیرد دانې یې را کړې چې دا اوره کړه هغه ما
 غږې اوره کړې چې همدار راغی ویل یې دا خورل دي را ایساري کوم او ترهغه یې
 د هلم چې یې را باندی ستوری شو هره ورځ راته وای چې پیسې را وړه که نه ټول
 هس به ډېر دا حال دي زه دومره نامرده نه یم چې مشقت نه شم کولی هر کار چې
 راو سپاری په ډېره ښه طریقه یې کوم خوروی د پیسو د پاره څه نه څه بهانه کړي په
 د هلو و هلوې راته سرکڅی کړو د خپلخانه ټول سخت کارونه زما په نصیب دی
 سره د دې هره ورځ وهل خورم اوس راته وای چې صاحب ته دی پیش کوو او
 پېښتونو زې و هو داد پېښتونو وهل راته شرم ښکاري ځکه تاته راغلم چې پلار ته می

خطه وليکيه که خه راشی اوددی بلانده خلاص شتم. دېر کسان جبل والا وودپسیر دپاره په
دی طریقه سر وکړی دی داکوم کسان چه له جېلخانونه تېستی یا بد معاش شوی ددی
وجه له جبل والا وودسلوک دی چه دې کارونه تیار شوی. په جېل کښی ددود دلمنزی
وی یو دپیسې دارو بل د بد معاشانو. بله داچه دقیدای د خوراک حال هغه وی چه
مخکښی می دته بیان کور او کار پری دغوا یا نور په شان کوي کولورگان او تېلورگان
ارېت. مېچن او نور دپراسی سخت کارونه چه د انسان دتوان او شان مناسبه
نه وی پری کوي. خو سره دلت او سپکاوی چه ما په جېلخان کښی لیدلی دی نو
په دعوه منه ويلي شتم چه داسی سلوک به په دنیا کښی هیڅ وحشی نه وحشی قور
خدای د مخلوق سره کړی نه وي.

قانون قانون نشته دهر پړنگی او حاکم چه خه زده وی هغه کړی اوددی
ته قانون والی، نور ملکونه یو قانون لري. زموږ په ملک کښی دپړنگی دپاره بېل
قانون و اوددی دپاره بېل دسکاوی ملازم دپاره بېل قانون و اود رعیت دپاره بېل
د مالدار دپاره بېل قانون و اود غریب دپاره بېل. د اکثریزانو قانون داسی دی
که دموکوپوزه چه په کومه خوالی اړوی، هغه خوا اړی.

په یوه وړوکی کوتنی کښی دشیپی ورځی دتنهایی قید په وجه زما وزن
ورو ورو کمېد او وصحت می خرابېد وچه اخر جېل والا مجبور شول چه ددی پرده
نشینې له ژوند می راوباسی. یوه ورځ سپړتنې نېت صاحب راغی اوراته یی
وویل چه اینده ته په کارخانه کښی د ورځی کار کوه اودشیپی دې خپلی کوتنی کښی اوده
کېږه امید یی چه ددانه دویتلو دپاره به دی هم دپرزرا نظام وکړم.

زما مشقت :

ددی پرده نشینی (کوته قافی) نه چه راو و تم کارخانه تی تی بوتلم دایوه لویه
 کارخانه ده په سو و نو قید یا نو به پکینی کار کولو او قسم قسم خیزونه پکینی جوړه بدل
 اما کارخانه (پاکتونه) جوړه ول و خوما به ورسره دکلی کار هم کولو خکه چه زما
 ورسره مشوق و اودامی خیال و چه سه پاته یو کسب زده کول په کار دی چه خان ته پری
 همولی نفقه کولی شی اودا احتیاجه خلاص وي زما استاذ د بنو یو ملک و د پسر لایف
 و بنه مه تها و بنه خویونه او شرافت پری ختم و او پخپل کار کینی هم د پرماهر و ماسره
 د پریزیا رالیسته په خور وړجو کینی خامتا اود پور داری تولیپ (رومالونه) اودلی
 د کول که چه پری زده ددی چېلخانه نه بدل شوی نه وای او پکینی پاتی شوی وای
 یا به په ددی کار کینی مهارت حاصل کړی وای . زه چه خه وخت ددی چېل نه
 بل شوم نور زما به زده کینی بس دایو ارمان پاتی شو چه داکسب دانه نیما کړی پاتی
 شنو او کال ته می ونه رسولو .

زما بل استاذ د بهادر کلي یو ملا صاحب و چه د لافانو سکنتلو او جوړه وړو چل
 د راته منو دلی و دی هم د پرنه مسری و . کله کله به یی په کارخانه کینی کوپی پخولو
 و وړج کی کوپی باندی کړی و سپړتند دانت داغی . په کارخانه کینی بوی و د پری اخوا
 د خوا و کتل خبر باله یی پیدانه کړو چه سپړتند دانت لاره و کوپی تول سوز بدل و استا
 د پری خپه شو خو خه یی کوپی شول ؛

ور ورو د چېلخانه دخلکو تلل راتلل راسره پیداشو او په لید و وړجو کینی
 راسره د پری کسان بلد شول . په چېلخانه کینی هر قسم خلک موندی شی که بدکسان

پکښې وی نو د پورښه کسان هم پکښې دي بلکه اکثرې ښه خلک دي، که چېرې والا یې خراب نه کړي. زه دخپلې تنه یې قید په وجه هم پوره شوم، چېرې والا تل دا کوښښ کوی چه سیاسي قید یان دا اخلاقي قید یا نو نه بېل وساتي خلک چه د دوی سره داوی وي چه سیاسي قید یان زمونږ د بد عملۍ نه خبر نه شي او بله دا چه اخلاقي قید یان پور نه کوي خلک که د دوی پوره شي بیا خور چېرې والا وروځان مه پېږي. په دې چېرې چېرې د رشوت بازار به پرتو و او په رشوت هر شي کېدی شو د ساده او خوش باور وېښتو د حصولی یوه ذریعه نه و، دی چالا کو چېرې والا وروځان و پور راټول و پارچه قسم دې او طریقي را ایستلی وي په ټولو کښې ذلیل او کمزور و طریقي دیو شریف او عزتمند سر ته بی غزته کول ورس روپۍ به دی چه کنکارام له ورکړې چه څوک به دې خوښ و هغه یې پری شرمولی شو، یو سړي به کنکارام له ورځنی لس روپۍ به یې کنکارام ته په کوټو کښې او ورته به یې وویل چه فلانی شرمول غواړم هغه به روپۍ په جیب کېښې و اچولی اړه یو څو نمبر داره سړه به را وړان شو هغه سړي ته به یې څه بهانه جوړه کړه او نمبر دار ته به یې حکم وکړه چه پر ټوک نه وباسه، دغه شان به یې هغه خوارې غزته کړه د روپو ټوکلو د طریقې د پوره کامیابه وه خلک چه نن به تانه په کنکارام بی غزته کړه سبابه ما کورته چټی لېږله او روپۍ به می را غوښتې یا به می ملاقات غوښتې بیا به ما کنکارام ته روپۍ ورکړې او دخپل بدل اخیستو په غرض به می ته پری بی غزته کړې. کله کله به په دې د پښتنو په مینځ کې ځانونه هم کېدل.

چېرې چېرې جنې:

د بد قسمتی نه په دې چېرې چېرې د پښتنو په مینځ کې پری او جنې وې

دوه دېلم وويوه دله د پېښور و او بله دکو هات . بنو او دېره والو وده دي
 ل بازونه به هم جېل والا ودهم ناجايزه فايده اخيسته او په محمولي خبره
 بي دواړو ته اشتغال ورکولو او په کورکشي به يي جنگول ، جنگ نه پس به يوه غميه
 ناسته جوړه شوه ، هغه کسان چه خه بود به پري کېده هغه به يي په چلوکښي بند کړل
 پري به يي پري ودرولې چه يو دېل له حاله خبر نه شي او تک راتک به يي پري
 کړه هسي نه چه شوک يي له حاله باهر خبرونه لېږي . دلالات به يي ورپسي
 په وړخ سيني به يو خل دوه ورتلل او قسم قسم خبري به يي ورته کولې او هر يو
 د يوړلو چه پس مقدمه په تاجوړه ده يا به پاشني کېږي او که نه غري خوشوي .
 قيديان درباندي دليل لو شهادت ورکوي فلاني مړ شو فلاني هم
 مات مېنه نه دي مرکوني دي که خه کوي شي داږي وخت دي که نه لاري غرق
 وروښ شوي . په قيدي غريب به هيبت راغي کورته به يي خپاو خپلوان ته تار
 کړو چه هله روپه راوړي د چا خپلوان چه به زړه غلل او روپه به يي راوړي
 هر خر مړه به گنهکار ، هغه به خلاص شو ليکن خواره خواري دهغه چا وچه
 پسي به يي نه لري ، اکثر به د پيسو گنهکار خلاص شو او بي گناه ، بي پيسو کسان به
 چالان شول . خر مړه به چه زه د جېلخاني د حاله خبر دېم صومر به مي لېښنو
 د غلومانو په حال زړه بلیدو . ما به شپه او ورځ د افکر کولو چه د دوی د پنج کولو
 د پاره کومه لاره او طريقه اختيار کړم اخر مي د خان سر د افېصله وکړه چه د
 دې دواړو د لومشران ليدل په کار دي او د اکوښښ په کار دي چه د هغوي
 سره خبري وکړم او هغوي د دې بد کارونو او د هغو د تايجونه خبر دار کړم .

زما داتبدانه دا عقیده ده چه پښتون د پښه قام دی د پښو د پښو اصلاح
 کېدی شی په شط دوی چه خوک یی پوه کوی . دانن چه دی په داسی بد حال کې
 دی دوی دجه داده چه خوک یی غږ نه خوری او نه یی پوهوی . په دی جېلخانه کې
 د رانیزو پوډا کا کا نوای نصیر و . هغه زو پوه ورځ چاپو ته و بللې زه د دی
 قسم دعوتونو طرفدار نه یم خله چه سترګه زوری کوی لیکن دهغه د سپنی د پښو
 له خاطر د ما دده بلنه وه منله دی هم په دی کارخانه کېنی و . د دیو اړو اړو پوډو
 منبه پو هله زه یی پخپله کارخانه کېنی وگرځولم او خپل کسب او هنر یی راته
 چه په لید و یی زه حیوان شوم ما ورته ووی چه کا کا افسوس دی چه مونږ پښتانه
 د بل د پار د خنګه منبه منبه کارونه کوو خو خان له هڅه نه کوو داکوم کسب او هنر
 تازده کوی دی که چېرې یی بهر هم جاری وساتی نو د پوه فایده به تاته اوقام
 ورسوی هغه ماسره وعده وکړه چه بهر به یی هم جاری وساتم او خوله چه ۱۲۹۹
 کال کېنی زه د رانیزو په دویم تللی وم کا کا می ولید و چه کاسی لا شریح کوی نه
 په دی کېنی چای اغلله چای موو خکله . زه د دوی بی باکی ته حیوان وم وروغږ
 می نصیر کا کاته وویل تا سو چه ښکاره داکارونه کوی د جېل والو نه د پښو
 نو هغه په خندا مشوراته یی ووی چه خانه ته لانوی یی د جېلخانه په حالت خبر
 نه یی په جېلخانه کېنی چه پیسې وگرځې خه چه دی زړه غواړی هغه کولی شی زه
 خو غریب سیمیم چا ته پیسې وگرځولی نه شم دا ته چه خه وینی دا د جېل والو مهر
 ده چه سږ کال یی ما ته د مسوا د او تما کو تیکه را کړې ده زما کوزاره هم پرې کپړې
 دوی ته هم خه وروکوم او زما د دی ورو نو هم راسره وخت تیر یی . زه د دی خبر

وړېدو و حيران شوم او ورته مي وويل چه کا کا! چېلخانه اوتیکه داسی ؟
 راته وویل چه دلته دهر خیز تیکه داری وی او راتیکې هر کال باقاعد
 یی او ایلی پری کېږي . دلته دگورو ، غورو ، وریجو ، تالو ، گزاردو ، پیو ، غونډو
 ، شیانو د پاو د بیا ، بیا تیکه او د چاپی شکارونه وروسته ماهغوی سره د
 نوبه یی اتفاقی خبری وکړي . د پړو جنبو او جنگو نور نقصان یی وروښوده .
 پوره مشول چه بی شک د ادب خراب کارونه دي ما ورته ووی چه خراب دي
 و له په کار دي چه خپل نور پښتانه وروڼه پری پوه کړی او د دی کارونه یی
 یی . زه چه تر یی رارخصتېدم ماته یی دگزارو او تماکو ستور وښوده ماته
 بهی ته یی خای وښود چه دلته څه شی شته که نه ؟ هلته هیچ نه علومېد
 بلکه وده هغه خای یی لږ وکنستو یو برغولی راڅرکند شولاندی تر یی لویه چاقي
 پاتې کښی د نزارو قسم قسم پوی وې د دود انونه تر اتو نو پوسې به یی
 یی . ما ورو ورو پخپله کارخانه کښی کار شروع کړو او هر پښتون سره چه به یی
 مات لېدو ورو به یی د پړو جنبو د کور سره کولو . د خومره کسانو سره چه ما دا خبره
 وده په هغوی کښی یو هم داسی نه چه د دی خبری اثر وړاندې نه کېدو هغوی
 ورو دا خبری محسوسولی او پکښی خورېدلی . یوه ورځ د ښوای خان چه ماسره
 یی کارخانه کښی ورو یی مېلمه کوم او یو لوی ښانک شیره یی رالېځه کړه په چېلخانه
 د ښووالو شیره پوره خوښه وه او گران مېلمه ته به یی پخوله ماسره یی څو کسان
 مېلمانه کړي وو د اکسان راته اکثر د سوخ خاوندان او د ډلی د سره سره یی
 بدل . د دوی خور لونه پس ما هغوی ته وویل چه زه تا سوسه یو ضروری

خبره کول غواړم په مېنه شان يې واورې او چه شخړه دنده مناسب ښکاره دې هغه او
 به واکمنې ما ورته وويل نو چه که کوم وخته دې جېلخانه ته راغلي يم او ما ته کوم حال د
 معلوم شوی دی نو زه به دې نقيجه رسېدلی يم چه دنده د پښتون د پېر باب حال دی او
 قسم ځله مونږ او دشورت نه خلاصه د پښتون عزت و محفوظ نه دی. ما او د پېر دې پښت
 پښتون د بل دشه مېرور د پاره جېل والا له بابې وړکونې او خپل وروڼه پښتون پری شه به
 لیکن د اهرم او رم چه سبا هغه پښتون بیا د بابل اخیستلو د پاره هال کار کونې او داسه
 د پېرې مودې دنده جاري ده تا مسو ورنه لږ مېنه خیر شتی په دې کار کېښی زمونږ دنده
 او اخوت خو مسو د زیان دی که جېل والا د کارونه کوی خود خپلو بابو او پیسو د پاره
 او لږه یې پکښې ده او زمونږه خو پکښې سه به زیان دی. ما لونه دانه لارې، عزت دانه
 لار نه نه زما په بې عزتی مال وړکونې سبزه ستا په بې عزتی مال وړکوم. په دې حال
 په پښتون پورې هم حیا پاتی نه شوه. بې خبره چه ماته معلومه شوې ده دنده پښت
 په دوه دلو تقسیم شوی دي. یوه دله د پښتو ریانو او مردان والا وده او بله دله د
 تیانو، بنو والو او د پیره والو ده. او اکثر په وېره وېره خبره وپخپلو کښی جگانه کوی او
 جگانه دي په هملکانو وي. زه به تا مسو ته یوه خبره وکړم که فکر مسو ورنه وکړه او زه د
 پریوته مونږ او تا مسو به ددې ذلت نه خلاص شو مونږ ټول پښتانه یو مقام او یو
 یو د پیر بابا اولاد یو زمونږه عزت او ذلت یو دی. که چېرې مونږ د رسول الله ص
 علیه وسلم په دې حدیث عمل وکړه: «چه په ځان دې څه پېرزونه وی په بل یې څه
 پېرز وکړه». نو د پېرز به کامیاب شو. مونږ چه د خپل پښتون وروڼه ده د پیر
 اراده وکړه په کار دی چه دلېز ساعت د پاره په هغی غور وکړه او خپل کور یان کښی وکړ

د کار بل شوک ماسره وکړی نوزده به پرې خوشه حاله شم که خپه؟ که چېرې زه پرې
 مالېزم نو هغه کار کول به کار دی او که زه پرې خپه کېزم نو په کار دی چه دغه کار
 ونه کړو. بله دا چه مونږ پښتو کښې که یو سړی بل کار وکړی نو په دې وجه د هغه
 یا په کار نه ده چه دی پېښوری دی یا بنو وال دی. یا کوهاقی دی. یا دیوه وال
 نور ما د علاقې دی. د بل کار او او بل چلند و خلکو ملگرتیا نه ده په کار که په خان
 وروړم وی خلکه چه ددی داسه قوم او سوسایټی ته نقصان رسېږي او
 خلک قام تباه کوی.

مونږ ته په کار دی چه همیشه د حق او ښو خلکو ملگرتیا وکړو که په مونږ کښې یو سړی
 وکړی مونږ ټولوله په کار دی چه د خپلې وروړم او غوړم ولې نه لې و باسوله
 دی که پېښوری وی که کوهاقی وی که دیوه وال وی که مونږ په رښتیا په
 روان شو نو زه به هغه کسان چه په بد ولاړ وروان دي او د خاله لاسه چه پښتانه
 د مصیبت اخته دی د خپلو بد وکاس ونونه به واورې. دان چه پښتانه په بد ولاړ
 دی ددی ددې وجه داده چه مونږ د ښو او بد و فرق نه کوو او نه شوک شته چه ښو
 به په فرق سوېده کړی. یو بل غلله ښې چه وینی چه زما په بله غلې کښې ملا تړ کېږي
 هغه به ولې د خپلې بله غلې نه لاس اخلي او که مونږ د ښو او بد و فرق وکړو او که چه
 د اخرستن په لمانځه کښې د خدای سره وعدا کوو چه: «وَنُخْلَعُ وَنَتْرُکُ مَنَیْکُمْ»
 شوک چه ستا نافرمانی کوی مونږ به هغوی پرېږدو کوو کله به ورسره نه کوو. که دا وعد
 سای کوو پښتون به بیکدم بدل شی. نو مونږ ته په کار دی چه په دې خبر و هر پښتون
 اودا خبرې د هر پښتون غوږ ته ورسوو. په دې مو دغا د خیر وکړه او دیو بل

نه وخصت شو.

په دې مینځ کښې بنوځیو د مردان د یو ملک په سر کنگارام ته بهرې واکمني او هغدي بی عزته کړې او په دې خبره پېښو وړیان په پرمخه شول او جگړې یې وکړې چې څوینه بدل اخلا او د جنگ د پاڼه یې د رنج مقدره کړه چې خبره بشوم ورنه غلام منت او می ورته وکړه چې په موندنه د اکا وکول نه دی په کار. په دې خبره خوار او د هغوی له منع کړل هغه هملک له می هم د پرتسلی وکړه او پیاوړ کښې سودا فیصله وکړه چې په دې جېل کښې خو پوښتنه نشته او سپینتېلې نېټ د دې خبرې پوښتنه نه کړی. مېنه چې په انګلیزي کښې یو درخواست ولیکلې شي او د کنگارام په سر د پټې کوشنونه شي وشی. درخواست تیار او د پټې کوشنونه ورکړه شو. لیکن د پوښتنې په حکومت کښې مظلوم د پاڼه انصاف نشته. بله دا چې داسې واقعات پیدا شې نو بیا پر نکلیان د خپلې محکمی د بدنامۍ له خاطرې پرده اچوې د انصاف فکر لارې شي او په اتفاق د خپلې محکمی د صفای کونښنونه او تجویزونه شریع کړه او سر هم د حال د حقیقت دادی چې پر نکلیان خورلنه په دې ملک کښې د اصلاح ترقی او انصاف د پاڼه نه دي راغلی دوی خورولیت. تېاهې او بربادی د پارسه راغلی دی ولې په ټولو محکمو کښې د وروکې ته تر لوی پورې ټول افسران غلامو بلوی خواره دي بی دېلو او د الی نه پورې څه کار کېدی نه شي. د ټولې خبرې پر نکلیانو ته ښې معلومی. معلومی څه پخپله لکېښې شریک وو نو اصلاح به یې څنگه کیدی شي؟

کنګارام ته چې څه وخت د معلومه شوه چې دې خو پښتانه په سمه لاره روانوي او زما د کاندې کښې فرق راوړي نو فوراً یې زما په سر سپینتېلې نېټ

بیت و کرو اوزما برخلاف یی لویه قصه له خانه جوړه کړه اوزه یی بیا په
 پټنډنټ په هغه توره او تنګه کوټنۍ کښی واچولم. دماشوله لاسه می خوب
 نه شو داسی څه خیز راسه نه وچه ځان پکښی دماشونه پټ کړم کمبل راسه
 کمبل په کړن کښی اغوستل کړان کاروی. دشیپی به همیشه تیاره کښی کښی ستم
 پام. دللم دچچلو وېره به راسه وه دشیپی به می دروند په شان پښه را
 بسته دې خوا اخرا به می وهله بسحرچه به را پاشېدم یو دوه لویان به مړه
 نه. قید یان غریبانان خدای پاک پخپل فضل له دی بلاقانونه ساتی.

جبل کښی نه ما گناه:

دسبا وختی سپړنډنټ داروغه او کنسکارام دننه زما چکلی ته راښوول
 پټنډنټ سترګی بدلې وی او دڅېری نه یی داسی معلومېده چه سره دېر په
 داسی په لاس کښی یی یوه لویه پرې پرده هغه یی ماته واوړوله بیایي راته وویل
 دجبلخانی په قانون کښی داسخت جوړمونه دي زه ستا برخلاف مقدمه چل
 اړم. زما برخلاف یی دالترامونه لگولي وو.

ته یو سخت باغی یی او په جبلخانه کښی بغاوت کوی، ته دجبل ملازمانوته
 کوی چه سرکاری ملازمت کفر دی، ستا ددې تبلیغ په وجه ددې حکم جملدار
 ستا ورکړی ده، ته په قید یا نوکښی پرېکښه کوی او په جبلخانه کښی د بغاوت
 کوونکېښ کوی:

ددې خبرو په اورېدو ما هغه له جواب ورکړو چه د مقدمی په باره کښی
 سیخ نه ولایم تاته چه څه مناسب او انصاف ښکاری هغه وکړه لیکن

چه چاتاته رسولی دی رنبتیانندی بلکه بالکل غلطی دی. زه را خبره دهم
 یوحنا از زما په وینا استعفا ورکړې ده، لیکن دامعامله داسی نه ده څنگه
 در رسول شوې ده. درست خبره داده چه یوه شپه د دغه جمعا په دایم
 پیره ده هغه ماسره په خبرو خبرو کښی داوویل چه زه بال پنج دایم او
 تنخواز ده گوزار می پری نه کېږی. کله ناکله قیدیان پخپله خوښه بی نه
 نه څه نه څه را کوی. زور زیاتی پری نه کوم د اسلام په موجب درسی پیسرو
 څنگه دی؟ ما ورته ووی چه داپیسی روانه دی ځکه چه هغوی تاته حاجت نه
 رضا اورغبت خو په هله وی چه بهر وی اوتاته بی حاجت نه وی بیای تار
 ښه به دوی چه په دی خپله تنخوا گوزار ورکړې: ده راته ووی چه په تنخوا
 می گوزاره نه کېږی نور ما ورته بیا ووی چه د لوکړی په ځای څه روزگار شته
 شاید چه په هغی کښی دی گوزاره روانه شی که زما اوس هم شرک دغه شان پوه
 وکړې. زه به دغه جواب ورکوم پاتی شول نور الزامونه بالکل بی بنیاده دی بی
 ماقید یا نوره تبلیغ کړی دی لیکن درې د پار نه چه د جمل د تفاوت خلاف
 وکړې یادې تفاوت وکړې بلکه ما هغوی تل مجبور کړې دی چه جکره افساد
 مه کوی خپل مشقت کوی او چاله رشوت مه ورکوی هرکله چه را خبری سته
 جیل د افسرانو په جېبونو کښی فرق اودمانی کښی کموالی داوولی نوزه باغی یم او
 سړی نه یم بیای ورته وویل را جیلخانه په یو دېر خراب حالت کښی ده د څو
 نه بی اونه خبرې پی شې که خبر هم شې ته بی اصلاح نه شی کولی ته په هغه بله
 په گشت راغلی وی په یو بارک کښی شور و نه درغلی، ته پوه شوې چه دا شور

ماتر چه دوی فرقه ویلی وی ویلی به بی وی خوصغه شور په مشالو او کبا بو په کپا
 جلاخانه کښی دغی بیانو بده وړخ ده د دولت مند و مزې دي . په دې جېل کښی د هېچا
 مات محفوظ نه دی کوم رشوت خواره او بل چلنده افسران چه زه ستا په جېلخانه
 کښی وینم ما په بهر جېلخانه کښی لیدلی نه دی . زما په دې خبره سکا لو غوندی
 دغو مستحقین پیاوړتیا شوی او ماته یی ووی نښه به داوی چه ماته لیکلی جواب
 کړی او بیا باهر ته روان شو ما لیکلی بیان ورو لېږ و بیا وروسته معلومه شوه
 کښکارام . غیوه یی خپل بنگالی ته غوښستی ورو اوښه یی د باوکړې وړ چه تاسو په
 باندی یوې کناه سره په چکې کښی بند کړو لیکن باوجود د دې علم نه یی زه د چکې
 ونه بنگاله حکه چه هغوی په ده د باوکړې وړ چه که دی له چکې نه بهر کړو نو په پرتو
 کښی به فرق راشی د دې جېلخانې نظام به کډو ورشی . د پرتو پرتو په نوم چه دې څه
 نه غواړي هغه په پرتو کولای شی خکه چه په داسی وخت کښی دوی په ظلم او
 انصاف کښی هېڅ تمیز نه کوی .

زما په چکې کښی د بندېد و نه چه څه وخت نور قیدیان خبر شول نو پراختیا
 پکښی پیدا شو . په مایې سخته پیړه لکولې وه خو ما به قید یا نوله جواب ورو لېږلو چه
 پام وکړی خکه چه ماته خو معلومه وه چه هېڅ بلې هېڅه به قید یا نوله خو موږ د ظلمونه
 کېږي هسی نه چه څه باندی هم کو توله ورشی نو بیا دې یی خدا یی مل شی . په دې
 جېلخانه کښی یو څو هندوستانی فوجی افسران او سپایان وو چه د خپلو ښوخیالاتو
 په وجه قید شوی وو یو په څه چل ماته ځان را ورسولو اوراته یی وویل چه مونږ فیصله
 کړې ده چه د دوی د نه خورلو هو تال وکړو لیکن ستانه اجازت غواړو او د غور

شکریه ادا کرده او ددی کار نه می منع کرل حکم چه زه دجیلخانی دایچی تپیشن برخا
وم . په دی ورځو کښی د نوښاد یا پو سلطان محمد زما پوښتنی ته راغلی و او زما
درخواست یی ورکړی و خوردهغه درخواست منظور نه شو او ماسه ج یی ملاقات نه
نه منبوره . ملاقات زما حق و خوجیل الاود و اعاتو د پت ساتلو په غرض د ملاقات
نه وه ورکړې . چه سیاسی قید یا نور سره د اساوک کښی د نور و د پ خدای ما
شی . د سیاسی قید یی له حاله بهر شوک نه شی خبرېدل یی . د اخلاقی قید یی
حاله بهر خبر شی ؟ هرڅه چه ورسره کولی شی په اور کښی د سوز ولوی
خو زه پخپله خبریم د انگریز انصاف او تقاضا یی بهر شوک کوری نه جیلخانی
دی لارشی خوڼکه زما صحت خراب و بله وړخ سپړتنه ننت ماته راغی
ی و کتلم او زما په تکت یی و لیکل چه یوه گېڼته یی سهار او یوه گېڼته یی
له چکی نه و باسی او د تازده هوا اخیستلو د پار یی بهر کړجوی . د شپ
ورځی تنهای قید نه به می کله کله زړه د پرتنگ شو او چه خپله بی گناه یی بهر کښ
شوه نو به د پریه قارشوم لیکن بیا به می زړه له تسلی ورکړه . د قام او ملک
خدمت د پاره خلکو قسم قسم تکلیفونه وچیت کړی دی او د خدا یی روانه
او تدرینک دی د خدا یی کارونه ټول د خیر دی ماله صبر کول په کار دی حکم
چه خدا یی د صبر نا کو ملگری دی اخربه یی نتیجه به خیر وی ټول عمر به د کار
نه وی اخربه راحت راشی .

د پیره غاڼی خان جیل :

یوه وړخ سهار وختی سپړتنه ننت په تادی زما چکی ته د نفوت راته

دوی چه ته ما ددی چېل نبدل کړې بچر پولیس ستا دیولو د پاره ولاړدی
 ان سببال کړه. زما خه سمبالی وه یو قرآن شریف وهغه می غاری کښی واچولواو
 ان شوم. به د چلخانی دروازی ته ورسېدم پولیس راته په لاسونو کښی اټکړه
 چېرې په پښو کښی خړی بېرې او په غاړه کښی می د اوسپنی کړې اوله پخوانه موچرې
 بهر ووتله سناکین جر او سپا هیانو په منځ کښی ولاړو. پولیس کپتان زه یو
 ستون تاندارته په حواله کړم او پخپله رانه پاتی شو. تانده دارزه په ټانکه کښی سور
 په ټانکه کښی دننه چه خورم د پولیس ځانېدی شول. هغه یی دننه کښېنول او چه
 دننه ځانېدل هغه یی بهر ودرول او مونږ روان شو. مونږ چه خه وخت دریاځای
 سېدل وریل رانه تللی و سټیشن ماستر ووی چه نیمه کښته می ریل ستاسو
 لپه کړه خوتا سوراونه رسېدی مانور نه شولپه کولی ددی په وجه په
 دار صاحب دېره وېره او هیبت راغی خرڅه یی کولی شول. زمونږ دننه سېدل
 د دوه چه د ابا سیند او به دگرمی له کبله دېرې شوي وې پل یی شلوی
 په چه دېرې دېرې ساعت تېر شوی و. زمونږ په سټیشن کښی شپه شوه
 چه په دې لاین په شلوروز کښی یو کما دی ځی اورا ځی.

تانده دار صاحب فوراً په وېټنگ روم (انتظارخانه) کښی بند کړم او دېله
 یی را بانغی ولکوله حال دادی که چا د دریا خان سټیشن لیدلی وی
 ورته معلومه وی چه په یوه دښته بیابان کښی پروت دی هلته خلک
 ورته ووچه ماته راغلی وای بله داچه زه چا پېژندم؟ خو پولیس خپل احتیاط
 ددی ځی نه چه په خه فاصله یو پیر صاحب اوسېدو زمانه خبر شو و.

ماسره یی یوخل په دیره اسماعیل خان کښی ملاقات شوی نو دی زما لید را
 راغی شاید چه دده لیده کاته هم ماسره شوی نه وای خوره یوږېر دهنه اړه
 کار کړی وچه پخوان سره یی یوه ډکه توکری راوړې وه چه پکښی قسم قسم اوده
 میتیا یی وې چه زړه ټینکول ورته کړان و. چه سپا هیانو دا میتیا یی ولیدلې نو
 سره دهغه ملاقات وشو او سره ښه مشغول شو. دتللو په وخت کښی پیر صاحب
 ماته ددودی ست وکړم لیکن ما ورته ووی چه ستا شکریه دا وخت ستا
 ددودی دپاره موزون نه دی زه سرکاری مېلمه یم پیر صاحب په خندا نشه
 خوشالی سره رخصت شو. ما ښام شو لیکن زه پرلیس والا وده کوټی نه مجبور نه
 اړه یی زما دلاسونو اټکړی. وښکلې. ماته ددی نه په جاپاڅانه کښی ارام
 ولې چه هلته خومی لاسونه خلاص وو دلته می لاسونه تړلي وو. تانه دار صاحب
 خبر وده پرتکړه وغړه عمل نه و په خبرو خبر وکښی په یی ځان تومی سړی نه
 لیکن ویل به یی چه زه څه وکړم کپتان صاحب راسره خپل منشی رالېږولې و
 چه زه ستاسره څه مصر بانی ونه کړم خود منشی دتللو نه پس هم دده په
 کښی ماڅه فرق ونه لیدو.

تانه دار صاحب ما په رموز رموز کښی ډېر پوه کړ چه اوس تیار و
 هیڅوک نشته لږ به بهر وکړم نو تازه هوا به واخلو ټوله ورځ به ناسته تنگ
 یم لیکن دهغه غوږ په دې خبر ونه کوڅېده. زه مجبور شوم چه پوه یی کړم چه
 په وجه زما صحت خراب شوی دی دد اکټور د اهدایت دی چه زه یوه کښه
 سهار او یوه کښه مازگیو په تازه هوا کښی وگرځم اوته اوس ماددی کوټه

بهره و باسی که زما سخت تخته نقصان ورسید و دهغه ذمه وار به تدي . ددي
 خبري پيتا به دار صاحب خه اثر و شو او سپاها نوله ي حکم وکر و چه بهري و باسی
 او په پلیس فارم ي وکر خوی :

د پرتیانو او دهخوي دنو کرانو دا خصالت دی چه توکومی دی ورتنه نېغه
 خبره نه ده کړې په غوږ ي نه کلي . د خرب وخت شور وید ه شوم په خوب کښي هم
 ایس والا و ما د لاس نه ا نکوي ونه ویستې خبر ورسو ي وکړ چه د دواړو
 اوسونو نه ي یو لاس ته کړی او ننځی یی کت پورې ورتلو . خوب می ارام ونه کړی
 شو چه ریل دنی شو کسه پولیسان مخکښی ورغلی وو او یوه کوته یی زمونږ د پارو خالی
 ا کړ و د سونو کښي سواره شو او ریل روان شو . زده نه پوهید م چه کومی جبا خانی تمي
 یایي پولیس د اورد ا خبره زمانه په پر د پته ساتله نه پوهید م چه ولی ؟ ما هم د پرتیرو
 نه نوله ما وې خلک نن نه وی نو سبا به معلومه شي چه ما چه رته بیای . زمونږ کادی چه
 به هوسیتیشن ته ورسید و پولیسانو به زما د کوټی وړ او کچه بند ی کړی او روه کسه
 توک وکړ به بهر دوه خولې ته ودریدل شوک به یی نژدی نه را پرېښودل . دا دوی
 د دې د پاره کول چه ما شوک ونه وینی او رانه خبر نه شي چه زه یی چه رته بوتلم خردو
 د امل لیکه غلطه وه خلک به د پولیسو سنگینونه او توک وکړ و لیدل که کور به یی نه و هم به یی
 نلم شو او سوره به یی شوه راتلل به چه وکوری چه خه چل دی او په دغه شان به به هر
 ستیشن کښي د پر خلک زما د کوټی نه کیو چاپیر ا جمع کیدل ما چه کومه پرايگننه هچر ی
 نه شوه کولی حکومت پخپله ناپوهی راته پخپله وکړه . زمونږ کادی اخر د غا نری .
 کات پستیشن ودرید و دریل پتلی ددی نه مخکښی نه د قتللی مونږ دریل

نه کوز شو. په ستهشن راته یو جمعدار او دوه پولیس سپاهیان ولاړ وو چې مونږ یې ولیدلو راغلل او د پولیس والاوونه یې زما پوښتنه وکړه. ستاومه دا شوه چې هغوی زما د اخیستو (تسلیمې) د پارچ راغلی وو. سپاهیانوته یې وویل چې انګړې ورسره لیرې کړې هغوی زما د لاسونونه انګړې وښکلي او دوی ته یې په حواله کړم. زما د مسلمان پښتون تانه دار صاحب ته چې نادر خان یې نوم و او په دیکاپت مشهور وو زموږ نه په څه وجه وروسته پاتې شوی و چې راغی او ویې لیدل چې زما په لاسونو کې انګړې نشته نو وارخطای پدې راغله او ویې وې چې دده نه انګړې چې وېستلې دي هغه جمعدار چې یو هندو ورته یې وویل چې زه د پیرد غلازی خان د سرکاله طرفه دده د پاره مقرر شوی یم دی اوس زما دمه واری کښې دی دا زما باور دی چې داسې خلک تېستی نه دوی خو پخپله خوښه او رضا جېل ته راغلي دي څه د اکو خونه دی ددې دومره پولیسو توکو او سنگینو ترڅه ضرورت و ما ورته و و چې چې داسې حکومت دخپل رعب او داب قایمولو د پاره راسره کړې دي. تانه دار صاحب لږ غوندې کچه شولیکن دسره کار عجیبه نوکران دي دهغوی غوږ په دې خبرونه گریزي مونږ لا دا خبرې کولې چې په دې کښې یو هندو راغی په لاس کښې د پیوړک لیلې و راسېد و سره یې ماته ونيوه. زما د خلکو ارا ده نه وه خو د هغوی سره مینې او اخلاص نه دهغوی پدې خلکو مجبور کړم. رښتیا خبره داده چې د هندو او مسلمان سوال خو پرتګی او غرنیا نو خلکو را پیل اکړې دی که هندو سره په رښتیا د هندو او مسلمان سره د مسلمان غم وی نوږن به زموږ د ملک اوقام د احوالت نه وای. زما چې خرمه یو ددی او تجربه می ده نو ما سره یو هندو ملازم دیو مسلمان

اللازم نه نعل بنه ساوک کړې دی . دغه وخت زه پوره شوم چه زوی د دیوه غاڼی خان
چېل ته رابلل کړایم . مونږ د سستیښن نه دروان شو او د دیوه غاڼی خان د تللو نیت
په وړاندې ، د دیوه غاڼی خان د ابا سپیند نه دولس میله لیرې دی . دلته یکی چېلېری
په قسم یکی چې پخوا به زمونږ ملک کښی چېلېدی . مونږ یوه بکه کړایه کړې او په دېر
وېښیښ ایله په درې گنټو کښی چېلېځنی ته ورسېدو . چه څه وخت مونږ ته چېلېځنی
دوازه ښکاره شوه نو محمد ارحاب ماته راووتی که چېرې ته خفه کېږې نه نو اوس
مونږ تاته انکړی واچوو . ولې چه چېلېځنه راغله ماوې ستا دامهر بانی او شریکا
لویک به زما هڅه نه شی اولاسونه می ورته ونيول انکړی می راته واچولې . زمونږ بکه
په دېر وخت ، د دروازی سرع ودرېده مونږ کوز شو د کوز لیدو سرع د چېلېځنی دروازه
په لیرې شوو مونږ ورننوټو او د ورننوټو سرع دوازه را پسې بند شوه .

د دروازه د خلاو نه ډکه وه د هغوی ټول زما په ننداره شول شایله چه زه ورته
عجیبه غوږنې ښکارېدم . هغوی کرم نه وو زما حالت ډېر عجیبه و ماچه پخپله خپلی
خپلې ونې لښه کيس اولنډ پر توک د غوږ ونوټو پې د غاڼی غاڼی په پښو کښی ډېر
چه لاسونو کښی انکړو ته کتل ځان به رته تماشا ښکارېده . د چېلېځنی خوراک ، پوښاک
ځانونه اوقا عذې په داسی طریقه جوړ شوي دي چه په یو قیدی کښی خودداری پاتې
کېږی نه شی .

په دې وړخو کښی د سیاسي قیدیانو ملاقاتونه وو او خپل خپوان یی د لیدلو
پارچه راغلي وو او په دې وجه دوازه ډکه وه پولیس زه د فترته بوتلم او چېلېځنی
د حواله کرم او هغوی رانه رخصت شو څه وخت چه چېلېځنی دوازه زما تکت او وارنټ

وکتلو او ورته معلومه شوه چې نه سیاسي قیدی يم نو همدلایې یې راسه پیل اشته او
 د اېکیرنه یې راگړه چې د لاسه د بهر سیاسي قیدیان دي ورسره خوشحاله به یې امید
 دی چې هېڅ تکلیف به نه وي. زما نوم یې د جېل په کتابکې ولیکل نو د ورته
 صاحب حکم وکړه چې دی فلانی بارک ته بوتلی او دا اتکړی او بهرې وغځوه ترې لیرې
 کړې. څه وخت یې چې زه مېلېځانې ته دننه کړم نو زما د راتلونو سیاسي قیدیان خبر
 شوي وو اکثر زما لیدلوله راغلل او دېره مینه او محبت یې راسه بشکاره کړه. زما د
 بهر په ماته لوکېنې هم دېر که مېنېش وکړه. د بهر په لیرې کېدو ماته ځان بل شان معلوم
 شو. اول بندی وم اوس انا د شوم.

د بد لیدو په وخت کېنې دخپلې صوبې نه د وتو په وجه خپه وم ځکه چې زما دې خپل
 صوبې او پښتنو سره د ورو مینه ده چې زه یې بیان نه شم کولی خپل ملک کېنې خپل قایم
 سره وېدی تېزې او په تکلیف کېنې خوښ يم نه په بل ملک کېنې په عیش او عشرت
 کېنې لیکن زما واک او اختیار خپل نه و نه په هغه چا او دېلې وم چې زما ارام یې غځول
 و بلکه زما تکلیف یې مطلب و خو د بهر په وتلو بیا هم زما څه نه څه سود و شو ځکه چې د بهر
 سره می گرځېدل په تکلیف و لېږل می په تکلیف و په دده او دېلې می په تکلیف و
 په کړمې کېنې به را باندې کړمې او په ځینې کېنې به را باندې ځنې کلېدې.

د جېل په دیو دی کېنې په ملاقاتیانو کېنې لاله دوی چند او د خاتون او
 السلام و ورور چې بیرستور هم موجود و دوی بیا ماته خبره کوله چې څه وخت مو
 بهرې په پښو کېنې او اتکړې نه په دواړو لاسو کېنې د پولیس سره ولیدې نو موښ و
 گنېد و چې دابه زور ور داکوړی.

دلته په اخلاقي قيد يانوکښي هم نه پيړي. وی نه غاړه او نه پکښي د لوگي تختې
 ق. سياسي قيد يان به پيړېدو. دا اخلاقي قيد يانوسره هغسي سلوک نه کېدې خپوم
 ونه سره د سرحد په جېلخانوکښي شوی و. ددې نه پس می ولېدل او دودۍ تياره
 دوی خوره او د خداي شکومي اداکړه په هغې جېلخانې نړۍ په خير راوويستلم. که
 پيړي په هغه جېلخانې کښي وی نو ژوندی توې راوتي نه شوم. ددې حای دودۍ کښي
 د سرحد د جېلونو په دودۍ کښي فرق و. د سرحد د جېلونو خوراک د خوراک په تعريف
 نه راځي او ددې حای دودۍ خوکم نه کم د خوراک په تعريف کښي راځي. يو توپري
 د کښې يي راکړله خپل بارک ته لا هم بسترومی وغوړوله او ويده شوم.

د جېل ژوند:

دايوه ورورکې د مزي او دېره صفا جېلخانده په دې کښي ټول مال درې
 دنده وو او په مينځ کښي يو ورورکې هسپتال و. د ټولونه لوی بارک کښي هغه سياسي قيديان
 د چې سپشل کلاس ورکړ شوی و، ورپسې هسپتال و او بيا زمونږ بارک و. په دې کښي
 زمونږ هغه سياسي قيديان اوسېدل چې کوم (C) کلاس کښي وو او هغه دريم بارک
 اخلاقي قيديان چې بهر په باغ کښي به يي هم کارکولو او دننه به يي هم صفای کوله. ولي چې
 سياسي قيديانو ته بهر د کارکولو اجازت نه و. په دې جېلخانې کښي د سياسي قيديانو
 د پاره يو قسم مشقت، خرڅه کول او منځ غښتل وو. خرڅه د سپشل کلاس د قيديانو د پاره
 د او منځ او منځني (C) کلاس قيديانو د پاره وو. سباله چې سپنې تېلانت صاحب
 راځي اوزه يي ورته پشېش کړم نو چونکه زه په (C) کلاس کښي وم نو زما د پاره هم د منځ غښتلو
 مشقت وایکه. ما چې پيړي داکارکړي نه و او نه د منځ غښتلو چل راتلو زما هغه نور ملگري

تکره و دوهغوی به مامه د پونا کام او کوشش کولو او د غبغلو چل به یی راته نیول
 مابه هم ورته د پرفکر کولو او د زده کولو کوشش به یی کاوه خوزه کولی می نه شو. واد
 خبره د پوره محسوسوله لیکن مجبوروم بله وړخ می سپړتیا نیت ته وړی چه د اکا
 زه کولی نه شتم د اینه به وی چه تا سوماله د سپین کار را کړی خلک چه داماته بل بنکار
 چه زه خپل مشقت پوره کولی نه شتم. بله دا چه سپړتیا نیت او داروغه د اینه به به
 و. مامه به دوی د پوره هر یانی کوله اوز ما په مشقت نه پوره کولی خه نوقس زه
 اخیستو. لیکن ماته به دا خبره بله بنکارید او خان به راته مینه نه بنکارید و بیای
 له د خوشی مشقت را کړو. جبل والا مونږ د (C) کلاس قید یا نوله بل د پخلی د پار
 (باورچی خانه) را کړی و اودهغه ټول واک اختیار زمونږ په لاس کښی و او د پخلی د پار
 به یی هر خیز چه را کولو پوره صاف او مینه اوز مونږ د خوښی به یی را کولو. بل د پخلی غوږ
 انتظام به زمونږه سیاسي و دغه پخله کولو. په دې وجه زمونږ خوراک مینه او مونږ
 ته آرام و او کله ناکله به د سپیشل کلاس والو هم د پخل خوراک نه خه حصه موندله له والو
 لیکن دوی سره د (C) کلاس او سپیشل کلاس قید یا نوله تعلقات پخپلو کښی مینه نه و او
 دوی قوله وجه دغه امتیاز او فرق زو چه کوم پر تلما نو قایم کړی و. زه یو پر دیسی سره
 وم د هغوی د اندر نی حالاتو نه خبر نه وم لیکن زه د هغوی په بی اتفاقی د پ
 خپه وم مابه همیشه د اکو بنسبن کاوه چه د دوی د زیونونه دا خلکان و با سسم.
 لیکن زما خبر و په چا به پراثر نه کاوه بلکه د ابی اتفاقی او نصرت وړخ په وړخ
 زیاتیدو. اخر دی حد ته ورسېده چه (C) کلاس والو د سپیشل کلاس والو
 د ټولو خیزونو د اخیستو نه انکار وکړ و اصولا خوزه دوی خبری نه خلاف وم

زما هم دارا يه ده چه په سياسي قيد يا نوکښي دې فرق نه وي او د تېر لوسره
 د يوشان سلوک لېږي. ماچې کوم وخت سپړنه لاس ته راوړي صاحب ته ووي چه زده
 دې کار نه شم کولی. مهرباني وکړه زما د عشقت بدل کړو او داسې هغه شقت را کړه
 زه خپل مشقت پوره کولی شم نو د دې نه پس يې د خړخې هغه شقت را کړه چه
 شل کلاس والر به کولو او جامې يې هم داله زما په کچ جوړې کړې او سېشل
 س تړلي بدل کړم. پر نکليانو چه کوم امتياز قايم کړې دي داپه نېک نيتي نه دي
 په دې غرض قايم کړې دي چه په مونږ کښي همداسې بې اتفاقي او کړې وې
 د دې په حق کښي هم نه يم چه دې خبر ولېدې مونږ دوشره اهميت ورکړه چه
 د زده تعلقات او تحريک ته پرې نقصان ورسي. خلک مونږ چه څه کولو نو د ځان د پاره
 د خپل تمام او خپل ملک د پاردي کولو د بل د پاره خړي نه کولو او بله داچه تاسوته
 لاسوهنې چه دانن مونږ حکومت سره پېچنگ يو داخو د دې د پاره دي چه مونږ
 د امتياز ليرې کول غواړو او د دې په ځای مساوات قايمول غواړو او تر هغه وخته
 د امتياز ليرې کېدې نه شي چه تر کومه پورې مونږه کاميا به شوي نه يو
 د اک اختيار د مونږ په لاس کښي راغلي نه وي. مونږ دله چه کله د معمولي اختيار
 زارت په کور او ځلي د قانون موجب که چه ټولو سياسي قيد يا نو سره دې يوشان اوښه
 لږک کېږي. امتياز مو ختم کړې و خو د هغې نه پس چه د مسلم ليک حکومت جوړ شو
 د مونږ چلېخانه کښي واچولې شونو هغه مساوات ختم شو هغه قانون يې مات کړ او
 دې سره يې هغه بل سلوک وکړه چه پرنگي راسره کړې نه وه حالانکه مسلم ليکيان
 کوم وخت د مونږ په حکومت کښي چېل لږ راغلي و نو مونږ د دې سره د هغه قانون

مطابق سلوک کړې و .

مونږ په دې د (۵۵) کلامس بارک کښې تقریبا شل کسان وو په دې کښې زه
دوه هندوان او نور ټول مسکهان وو ما سمه د ټولو تعلقات ښه وو او اکثر زما پانډې ته
مهريان وو. زه د دوی سمه ډېر خوشحال وم. زه د دوی منځگړی وم. د دوی په
کور کښې چې به د شته قسم جگړه پېښه شوه نو په ما به یې فیصله کوله لیکن ما ته یو تکلیف
و او هغه د خوب وچه ما د شپې پورې خوب کولی نه شو او د دې وچه دا وچه چې
اکثر مسکهان وروڼه به غوټه نیمه شپه پاشېدل او په بارک کښې به یې د ښه لمبل او
بیا به یې خپل پوچا پاتې اعبادت او وظیفه کوله یوازې لمبل نه بلکه هغې سره به یې
په زوره زوره د خپلې عقیدې مطابق ذکر هم کولو چې مونږ ټول به یې د خوب نه راښکته
کړې. افسوس چې مونږ خلک د بل دارام او تکلیف خیال نه ساتو کښې هر څه
ذکر مونږ ورو او پټ هم کولی شو لیکن د دې خبرې که یې هم زمونږ په عامو مسلمانان
او هندوانو کښې موجود دی. مونږ همیشه پخپل خیال پسې خو او د بل فکر نه کوو دا یو
لوی کمی دی. مونږ له په کار دی چې همیشه د خداي د مخلوق د تکلیف او ارا
فکر او خیال و ساتو او څه چې کوو نو چې اول یې په ځان و کوو که چېرې ځان له یې غوښتو
ښو و بیا په کار دی چې بل له یې هم غوښت کړو او که چېرې ځان له یې نه غوښتو نو چې
بل وروړله یې هم غوښت نه کړو.

جبل والا په دې خبره راضی وو چې ما هغه بارک ته بدل کړې لیکن د دې پور
یې بدلولی نه شوم چې هسې نه دانور سیاسي قیدیان څه اعتراض پرته نه کړې، دا
دونی چند امبالوی او د بعضی نورو ملکرو دارایه وه چې ما هغه بارک ته بدل کړې او

د هغوی سره یوځای شوم. د هغوی د کوششونو او وینا په وجه سپړنه پیل شوه. زه د هغه
 د ارادې په بدل کوم اوز ما په ورتلو سره ټولو وروڼو خوشحالی ظاهره کړه. په دې بارک
 د مونیو شپږ شپيته کسان وو چه په دې کښی شپږ مسلمانان او باقی نیم په
 هندوان او سکاهان وو. د بارک د پلوی ولس په دې خانو باندې تقسیم وکړه
 کښی کښی ته بیا هندوان او مسلمانان وو او په دوهمه کښی سکاهان وو او درېیمه
 د مونیو د ورځې خانه وو او د سامان اېښودلو ځای وو. لنگر مونیو د ټولو یو و
 د وړانو سکاهانو او مسلمانانو په پېر ځای او په یو د سترځوان د ودې خور وکړی
 د اخلک په اوکثر اعلیام یافته وو. دلته ما خوب په ښه شان سره کولی شو او ماته
 د خچ قسم شکایت نه و ځکه چه دې خلکو به د ملگرو د آرام خیال ساتلو صرف دا خبر
 چه د هغه د خلاستو کولای په مال نه وې وې نو دوه کلې یې ځای کړې وې چه دوه
 ځای نه وې او که چېرې یو کس نیم به د شپې د لمباو قصه هم کوله نو هغه د ورسره لوی
 کول و چه چاته به تکلیف نه ورسېد او اکثر و کسانو به بهر لامل او ښه کار خوراوشو
 چه دلته زه د مونځو غښتاونه خلاص شوم. دلته زما کار ور پېشل او هغه ما په ښه شانه
 د کولی شو اړل خو پری ښه نه پوهېدم لیکن بیا خو پری داسې پوره شوم چه خپل شقت
 د مې په دریو نغو کښی ختم کړم. چېل الا و راته وویل چه مونیو غواړو چه تا مېر داره په نه
 د پېشلو نه به خلاص شې او معافی به هم درته د پوره میلا و پزې او باهر به هم تېملي ما
 درته وې چه زه دا کار نه کوم او بیا ټوله ورځ به مطالعې ته وړکاروم. د کتابونو نه غلا کړ
 دلته به درې روزانه اخبارونه در و او اکثر یزې هم را تلل او د هغه په لوستونو به مونیو
 د ملک د حال نه خبرېدل لیکن د دې ټولو خبرو نه زیاتې خوشحالی، آرام او راحت ماته

په دې وجه يوه دېره مېنه سو سياتې ماموندې وو چې په دې کښې د هوخيال او غږ
 خټک موجود وو او د هغوی د تبادلې خيال په وجه ماته دېره د فايد و او يوڅو مې د هغوی
 معلومات زياتېدل او بلې وخت په مېنه نشان مې ته په دېره و او موقع او وخت ماڅاڼ
 د پارېدېدونکې غږيت گټه او ماته چې څوم وکېدې شو د خايع کوو مې نه بلکه د دې ملک
 د علم او تجربې په فايد او اخيستنه بله دا چې الله تعالی ماته د موقع راگټه چې د پښتنو
 خلاف چې څوم د غلطې خبرې پر ټاپيا نوڅوږې کېدې او څوم د غلطه د دې وغوړېدې
 يې کېدې وو د هغې نه خبر شوم او څوم چې زمانه کېدې شوه د خلکو د زړه ونونه مې د
 هغو غلطو خبرو د ليدو کولو کوښښ وکړ.

د پښتنو په هکله غلطه پرايگانده:

خو د غرضو خلکو زموږ په خلاف د څوم د پرايگانده کړې وه او داسې خبرې
 يې په خلکو کېدې څوږې کړې وې چې هغه د يو سړي په خوب او خيال کېدې هم راتلې نه شوې.
 د هندوستان خلکو ته د پښتنو متعلق هيڅ قسم معلومات نه وو درنا جزاڼ د پښتنو
 متعلق په ټولو بيه تياره کېدې پراته وو او زه شايد چې الله تعالی د دېره شانه خاچل نه
 د دې خبرې د پارېدېدونکې وېرې وېرې هکله په دې جېلخانه کېدې اکثر د هندوانو او سکېانو لوی
 لوی ليدې ران او زموږ د خلک قيدا و چې زه د دې حقيقت نه خبر کړم چې د هغوی
 د زړه ونونه ويره او هم ايرې کړم او د پښتنو په حقيقت يې خبردار کړم د غرت او نشا
 په ځای محبت او اتفاق پيدا کړم. د دې خلکو په ذهن کېدې پښتون په بل رنگ کېدې
 معسرفې شوي و څه عجيبه مخلوق و. لاله د وني چند چې څه وخت ماسه مېنه اشنا شو
 نو د وني ويل چې څه وخت ته ما په دروازې کېدې په اول ځل وليدې نو ماسه د جرسي نه راته

ماسه چه به چه نه شوک ملگري شو نو اکثر به بي مانه دسرحد او د پښتنو قوم
 کول او داسي پښتنی به بي کولی چه به اوړېد و به بي زه حيران کړم. زموږ به نه
 مباحثه به د پر عجبیه وده مایه همیشه د اکوښېښ کولو چه دوی به حقیقت پوه کړم او
 دوی د نه و نه د اوهم او و پر د لیري کړم لیکن د غم و نو و هم و پر د لیري کول
 کار نه و. یوه ورځ را باندې یو لیک په خبر و خبره کښی داسوال وکړ چه موږ به او و چه
 د بنیاد م ویننی خلک ما ورته ووي چه هو! هغه تپرس وکړو چه دا ولې خلکي؛ ما خواب و و
 چه د بنیاد م وینه و پر د مزید اړه وي او د هغی خلک هغوی له خرنه وړکوي. سړي حیران شو
 او پوره یقین یی وشو چه دارنښت یادى. ماتړی پوښتنه وکړه چه تا تر اوسه پوري د بنیاد
 وینه نه ده خلکي. هغه ووي چه: د بابری بابری. له ساعت پس توی ما تپرس وکړ
 تا سرحد یا پښتانه لیدلی دي؛ د هغوی د حالت نه څه خبر داری؛ د هغو خلک م
 دې پتړنګ کلو یی یا معامله شوي ده؛ د هغوی د تهنایب او تمدن نه واقف یی؛
 د دې قسم وینا په اوړېد و سړی لږ غلی شو بیای وروغوندی. خواب و کړو چه ما
 د هغه ملک هیڅ قسم حالات معلوم نه دي نو بیا ما ورته ووي چه شاید تاته د غیو علم
 حاصل دی او یا د پښتنو متعلق درته څه الهام شوی دی. هغه ووي چه نه ما خور
 دخولی دا خبرې اوړېدلی دي او اکثر خلک هل اسی خبرې کوي ما ورته ووي چه د
 خبرې ټولې غلطی دی پښتانه هم د غمی خلک دی لکه څنگه چه تاسو یی. څنگه چه تاسو
 کښی ښه او با خلک شته دغه شان په پښتنو کښی هم شته. دا ټولې خبرې د پښتنو د
 جوړې کړې او د هغوی پرايگند و ده د دې خبرو مطلب یی ستاسو پرايستل او زموږ
 به نامول دی ځکه چه تاسو نه و پر ووي او موږ به نام نه کړی نو بیا به په دې ملک

دشاهی خشنه کوي. په اولو در حکومتی خو به صرف ورځ زمونږ په پارک کښی د پښتنو
 خلق نوي نوي قصی کېدلې راخبرې زمونږ په حق کښی ښی وی خاځه ماله پکښی
 ښوونو موقع په لاس راغله. یوه وړجی زمونږ د بارک هندوان، سکهان او بعضی
 بلخانی افسران را جمع شوي و د زوهم را غلم او د دوی په جمع کښی شریک شوم نه
 اتمو سه د مجلس رنگ بدل شو او د پښتنو به یاره کښی بحث شروع شو ما ورته
 یې چه دهندوستان خلاوته د پښتنو په یاره کښی د هیڅ قسم علم نشته او د دوی
 خبر و نو کښی د پری غلطی خبری زمونږ متعلق کښی شوی دی. حقیقت دا
 چه پښتانه دغسی نه دي لکه څنگه چه ستاسو خیال دی. په دې کښی سر د ارگ
 څنگه چه د سکهانو لوی لیدار و وړل په دې کښی څرنگ نشته چه پښتانه د پری
 د مار دې ما ورته وړې چه سر د ار صاحب بی شک پښتانه به جگړه مار وی لیکن
 بهایي هم د هغوی نه کم نه وي. زمونږ په خلکو کښی دایو لوی کمی او نقص نه
 مونږ همیشه د بل د کمزوریو او عیبونو د راو ښکار او احوالو په فکر او شمع کښی یو او
 بلو کمزوریو او عیبونو ته فکر نه کوو او په دې وجه خومونږ نن په دنیا کښی برباد او
 مستمندیو په ځای د دې چه مونږ بل ته کوته ونیسو ځان ته کوته نیول په کار دی
 د نورو د اصلاح نه بهر مښی د ځان اصلاح فرض ده اول ځان دی بیا جهان
 دی. زما د قولونه زیات تعلقات لاله دوی چند سر و او د بل قسمتی نه د قولونه.
 زیات شک د پښتنو متعلق دهغه په زړه کښی ناست و او همیشه به یې ما سر د
 پښتنو په معاملو بخت کولو او د پښتنو متعلق دهغه عجیبه عجیبه خیالات و. ما به
 دهغه د بدلولو او اصلاح کولو او دهغه د زړه نه د دې شکونو شېها تویلی نه کېدو ښوونو

کول لیکن هغه داسی د هغه په زړه کښی مضبوط شوی وو چه د هغه ایستل یادی
اصلاح کول څه اسان کار نه و . زه چه یی به هر څه ستړی کړم نو اخر یوه ورځ یی
ورته ووی چه لاله جی تاسو په هندوستان کښی څو هره یی خواب یی را کړی چه
ویشک کړوړه او مونږ پښتانه سرحد کښی دوه ویشک لکه یو باوجود د دې دوه
زیاتوالي که چیرې تاسو بیا هم د پښتنو نه وېرېږئ ، نو خدا یی دې په تاسو رحم کړي
او دا وېره دې ستاسو د زړه نه وباسی لیکن دا خبره یاد ولرو چه داسی یو
د دې قابل نه دی چه ژوند یی پاتی شي . دا دنیا د بزدلانو د پارچې نه ده خو دا خبره
زه ما یاده ولرو چه تر څو پوری تاسو پښتانه خپل ورونه کړي نه وي او په دوی
اعتماد کړي نه وي او ځان سره مو په لاین کښی اوږده په اوږده ودرولی نه وي
دا ملک ازاد پکی شي او نه اباد پکی شي په دنیا کښی د هېڅ یو بزدل قوم هېڅ
پاتی کېدی نه شي . ددی وینا په اورېدو د لاله جی څه ناڅه تسلی وشوه او زه یی
پښتون نه خلاص شوم .

زما د غاښونو مرض :

دلته دراتلوسه ماڅه قلبي ودرزش کول شروع کړل ولی چه زه د بې
خښیرونه ازاد شوم او په سرحد جېل کښی ماته د ودرزش کولو موقع هم نه وه ځکه
چه هلته به زما په پښو کښی پېړۍ وې ودرزش می نه شو کولی . دلته خوماته د ودرزش
کولو موقع حاصله وه زما دا خیال وچه په ودرزش کولو به زما صحت ته فایده ورته
زه به تکره شم او وزن به می هم زیات شي ځکه چه د سرحد په جېل ځانوکښی خور
صحت او وزن نه کمزوری شوی و هلته خوبه همیشه چکی کښی بند وم خو

و خناورنه هم بد ترو او زما د مزاج مطابق سیاسي سو ساييتي هم نه ده که چيرته
 سياسي قيد يان وو هم زه به يي توی بېل په چکي کښي بند ساتلم او مشقت به می هم
 نه کولو چه په داکوانو او قاتلانو به کېدلو بلکه قاتلان او داکوان به د هغه مشقت نه د
 ثروت په وجه پنج کېدی شول ما خو رشوت هم نه ورکولو او مشقت به به هر خورمه
 وخت د هغه به می پوره کولو او دخپلو ورورنو پښتنو د جنگونو، پرو جنېو او ترکانو غم به
 هم رالنه وو او چه په هغوی به د جېل انفرادي څه لوبې کولې هغه ما پخپلو سترگولید لي
 می هم برداشت کولی نه شو دا ځای خو د خدای فضل او هغسی نه و دلته سیاسي
 لاند ما حول کښي شپې ورځې تېرېدې قول پکښي قومي مشران راغونډ شوي وو خورا
 ک وو. دا ما حول ما د خدای له طرفه یو لوی انعام کېدو او د دی انعام نه می پوره پوره
 د اخیستل غوښتل. رښتیا خو دا ده چه د غلته زما په نظر کښي دېر وسعت پیل
 او دېر د تېر به می وشو او دېر د مطالعه می وکړه. با وجود د دی هر څه زما صحت
 او روح په ورځ خرابېدو و ورز ش کولونه پس زما صحت ته څه فایده ونه رسېد
 نه می تول زیات شو بلکه څنګه چه د کمېدو طرف ته روان وو هم هغه شان کمېدو
 لاکه دلته ماته د هر قسم آرام حاصل و او د هیڅ قسم تکلیف راته نه و زمونږو
 بل سپر نښه نښت میاں صاحب یو دېر نیک او شریف سړی و د هغه دا خیال چه
 باید د جېل دا خوراک دده د پاره کافی نه دی او دی په دې مرېدې نه شي په دې
 به دی کمزوری کېږي او وزن یی کمېږي نو هغه زما د پاره نیم سپر یی د خوراک
 زیاتی مقرر کړی لیکن د دې نه هم ماته څه فایده ونه رسېد او همیشه به زما وزن
 تول په وخت کښي کمېدو. یوه وجه یی زما په خیال کښي دا هم وه چه زما دخپلي

نینگی سره دېو مجبت و او هغه به ماهره شپه کښی په خوب کښی لیده او بل
 سرحد د جېل خانو د گنده خوراک په وجه زما د غاښونو په اوږو کښی نیپ (زړه)
 منوی وچه داکټور وکتلی نوماته یی وړې چه ستا صحت د دې نه خراب دی او اوږی
 می د غاښونو نه جدا نشوی وې . په غاښونو می پایو بیا مریض حاکمې و د او د خوراک په
 وخت کښی به می دوریونه وینه هم تلله خه وینه زما خوروسره تېرېدله او معدی له
 تلله . غالباً چه هم په دې وجه زما صحت ورځ په ورځ خرابېدو د پریډ په ورځ ما او
 زما ملگرو دا خبره سپړتېښت صاحب ته وکړ او هغه مو خبردار کړه هغه فورا زما
 اوږی وکتلی او مونږ سره یی اتفاق وکړه وی منله چه ستا د صحت د خراب والی و
 هلاک اوږه لیکن د دې دکتور او مناسب علاج دپاره د غاښونو دیولایق داکټور ضرورت
 دی او هغه به دې ښار کښی نشته چه دا وگورئ او مناسب علاج یی وکړي نو سیه
 ټټېښت صاحب د جېل خانو جرنیل ته ولیکل چه دی دې لاهور ته بدل شی حکمته
 ده اوږی او غاښونه خراب دي صحت ته یی نقصان رسېدلی دی چونکه دلته د
 دکتور او علاج دپاره د ډیر ښکل سر جن نشته په دی وجه دې دی د لاهور جېل خانی
 بدل کړی شی چه هلته یی یولایق داکټور وگورئ او علاج یی وکړي . د الیکل زما دپاره
 په جېل خانه کښی خه وره خبره نه وو دا د سپړتېښت صاحب مشافت او مهروا
 وه حکمته چه قید یانوته څوک د پیرنکیانو په حکومت کښی د سپی نظر هم نه کوي . د علاج
 دپاره بل ځای ته لېږل خو پرېږده څوک د وېږی نه د ناجور تیا نوم قلم یی په خه
 اخیستی نه شی او باوجود د ناجور تیا دارو قدری نه ورکوی حکمته چه جېل والا قید
 او د دخل ای مخلوق نه گڼی او کوم سلوک چه هغه سره کوی شاید چه په دنیا کښی

کتاب خنایه و سره هم نه گوی. ما در قید یا ن لیدلی دی چه خپل قید ونه په ناجور تیا
 کښی په ولاړه ولاړه تېر کړي او اخر یوه ورځ سره وگړی او سرشی. چېلخانه کښی چه څنگه
 قیدی مویض دپاره لیکل او سفارش کول یو لوی بخت غواړی دغسی یو لوی بخت
 دمنظور یو دپاره هم په کارونی ځکه چه دپرخله داسی ونی چه حکم راځی راځی نو
 دراض فیصه شوی وی یا د علاج کولو نه وتلی وی دردی قسمه دپرواقعات ما پخپلو
 قزولیدلی دی. پرځی چه د خدای د مخلوق د ذلت او تکلیف دپاره کوم فریبی حکومت
 دی دی هغه نه دفتري یا کاغذی حکومت دی شی یعنی صرف کاغذ ونه درستخطونو
 دیو دفتري بل ته او دبل نه بل ته لېږل او بیا پی دو مړه وخت تېروی چه اکثر هغه
 د مطلب فوت شی. دا تکلیف یوازی په چېلخانز کښی نه دی دپرتلیانو دهرې
 دسی دا حال دی.

یو کال د دواوې د اوږو کلی ته د سیند مخه شوه د کلی خلکو غریبانانو د پېر
 تراستونو وکړل چه دهغی په سبب د پتی کشن او نور د پرافسران د موقع کتوله
 او د ضررته یی پخپلو مسترکو ولیدل لیکن چه دفتري کاروای پوره کېدله او حکم دطلو
 دبرکلی وری د او د کلی د شلوکانو دکنو د پړه اعلی ځمکه یی هم سیند په مخه وړې وه
 دایاد ولوی چه دردی قسم قول تکلیفونه صرف د خوار رعیت دپاره وی او غه وخت
 د پرتلیانو داسی کار پېس شی چه په هغه کښی دردی خپل سود و زیان وی نو دهغی
 د اکثر پتلیانو باندی کېږی. داوی ؟ دا ځکه چه دا حکومت خو هغوی د خلکو د
 دپاره نه دی جوړ کړی بلکه دخپلی فایدی دپاره یی جوړ کړی دی.

د پیر غازی خان په چېل کښی سیاسی قیدیانو سره ښه سلوک کېدلو او زموږ

دسی کلاس هم دپری بنی ورځی تهرېلی. داروغه دپرنه سړې و او دغه روځینو
 علاوه روزانه انگلیزی او اردو اخبارونه یې هم را کول هیچاته دهیڅ قسم شته تکلیف نه
 که چا به دپرنه څه میوه یا نور داسی ضرره سړی شیان راوغوښتل نو هم ورته اجازه وده
 موده پس یو مولوی صاحب اسماعیل چې هغه دغزنوی خاندان نه و راغی اوڅه ورځی
 پس یې هیڅ په هیڅه داروغه سره خبری واره یې او نوبت یې بل ودرته ورسېد
 زمونږه قولو ملک وروته د مولانا صاحب د حرکت بڼه ښکاره نه شو او داروغه صاحب
 دپره محسوسه کړه ځکه چې دهغه مونږه سره د دې قسم سلوک نه وکله څنگه چې چېلخانه
 کښی قید یا نور سره وي دهغی ورځی نه یې مونږه سره تلل پرېښودل او قول رعایتونه یې
 را باندی بند کړل او زمونږه د پاره یې څلور پښتانه نمبر داران راوغوښتل او دهغه
 پیرو یې په مونږه ودروله لیدل وانو به اخبارونه په پته راغوښتل او په پته به یې اوستل
 یوه ورځی یو پښتون نمبر دار دغه اخبارونه ولیدل او ورځی او د دوی د لاسه یې
 واخیستل دوی ورته دپرنه وکله خو د دوی خبره یې ونه منله نمبر دار دروازو
 دهان شو چې اخبار داروغه ته وښیي یو کس په مناهه مناهه ما پسې راغی او ماته
 ووی چې لارښه هغه نمبر دار مونږه نه اخبار واخیست داروغه ته یې وروړی هغه
 نه منع کړه او اخبار تری واخله زه ورغلم هغه نمبر دار ته می او از وکله هغه راغی ما و
 دا اخبار را کړه هغه راته ووی که داروغه صاحب د دې نه خبر شئ نو ما به مات کړی ما
 ووی چې ته دې ځاکو ته وکوره دوی دی چې ځانی ته په څه کښی راغلی دي؟ اخبار یې
 را کړه او ما هغوی له وکړه. خبر راغی چې د چېلخانو جنیل دیره غازي خان ته په دوو
 داجرنیل دپرسخت طبیعته سړي او د کانگرس او قومی کارکنانو دپرسخت مخالف

حکم کری وچه جېخانه کښې به څوک نه کاندې کیږ او نه تور پټکی په سر وي په دی
 جېخانه کښې چه څه سکدان وو دهغوی تور پټکی وو او چه هندوان او مسلمانان ورونو
 دغوی کاندې کیږ او دادوی سپر نښت شلقت وچه نه یی سکدانته ویلی وو چه
 تور پټکی په سر ول منع دی او نه یی مسلمانان او هندوانته ویلی وو چه کاندې کیږ
 دی . چه جبریل را تلونو مونږ ته سپر نښت صاحب سوال خواب وکړه چه دا
 زونه په جېخانه کښې منع دی که دیو ساعت د پار د تاسو دا په سر نه کړې نوښه به
 مونږ د سپر نښت صاحب را خبر وونه منله چه جبریل راغی زموږ دوی سیا
 په سر یی تور پټکی او کاندې کیږ (د کاندې چی دتوپي غوندې توپي) ولید نوغه
 د داروغه ته یی وویل چه ددوی نه دې د پټکی او توپي ولی نه دی اخیستی ؟ سپر
 نښت جبریل نه ووی چه داروغه زه دوی نه خبر کړی وم خرم اوړله دوی اجازه وکړی
 جبریل حکم وکړ چه د پټکی او توپي تری واخلی نو بیا د سیاسي قیدیان خپل کښې کښتل
 په سله یی وکړه چه داخو زموږ قانونی حق دی چه څه اغوند وهغه به اغوند وکچیري زموږ
 دوی پټکی او توپي اخلی نو بیا به مونږ د انوری جامی هم ورکړو دلته ورته ما وویل چه
 خو پخپله پټکی په سر وم داتوپي خومی ستاسوله خاطره په سر کړې وه او پس زه څه کوم ؟
 دارکرک سکه ماته وویل چه ته مونږ به دې ایچی تیشن کښې مه شریکېږه په
 دېخ سپر نښت خپل دفتر کښې کښیناستو یو یو یی حان ته غوښتلو چه دچاپه
 یی په سر وهغه ته به یی ویل توپي کوزه کړه او چه دچاپه پټکی په سر وهغه ته
 یی ویل چه پټکی کوزه کړه دغه شان یی ددوی نه توپي او پټکی کوز کړل او دوی
 پسی مطابق ورپسی خپلی جامی هم وایستلی . خبر ورځی پس ددی حال معلومولو

دپارو د پیتی کیشنو راغی سپړتنه نېټ او داروغه ورسره وو. زمونږ بارگ راغل
 سیاسي قیدیان ورته راغونډ شول بحث شروع شو په بحث کښی دوی وړاند
 شول سر دارکوک سکه پیرنگی د پیتی کیشنو ته ووی چه مونږ وڅیو و ستاسو
 خدمتونه که پاری مونږ لیدل چه ستاسو مخونه سپین دی نو ستاسو زړونه به
 سپین وی په دی دوران کښی یو سکه چغه وایسته «چوبولی سونډال» نور و
 حانه و سکه نور پسې په چغه وویل: «ست سره ای کال» ددی نه پیرنگی کچر
 او په منډه زمونږ بارگ نه ووتو. سپړتنه نېټ ته بهر په قارشو او دای وویل چه
 صاحب په جیلخانه کښی اسونه ساتلی دی او هغه یی د بهر خوراک او راس په و
 کړی دی اوبیای هغه ته حکم ورکړ چه په دوی مقدمه وچاوه سباله داروغه
 او وی و یل چه زمونږ د جیل د قانون دی چه څوک د قانون مات کړی نو تر یو کال
 پوری سزا ورکېدی شی نو اوس زه تاسوله حکم د کوم چه جامی واغونډی شو
 جامی نه اغونډی نو سباله دربانان یی مقدمه چلېزی. چه دا خبره دی سباله
 قیدیانو او ورېدله نو په مسلمانانو کښی یو مولوی محمد اسماعیل او هندوانو کښی
 یو هندو چه زما اشنا و خرنوم یی رانه هیر دی دوی جامی وانه غوښتلی او با
 هندوان و وکه مسلمانان ټولو جامی واغوستلی او سکهانو کښی یو کس هم جامی وانه
 سباله مجسټریت راغی یو یو به یی ورته پیش کړ او هغه به څه څه میاشتی نور قید
 زیاتولو او زمونږ د جیل هغه سپړتنه نېټ میا صاحب چه بهر ښه سړی وهغه یی
 کړ او یو دجه یی ورته کړه یعنې استتت سرجن یی کړ او ددی جیل نه یی
 کړو دهغه په ځای پستان هیر راغی د میا صاحب کناه صرف دا وه چه دی نیک

تالیف انسان و او په سیاسي قید یا نړی زور زیاتی نه کولو او د خدای مخلوق نه د
 د سربیتوب ساوک کولو او قیدیان یی هم د خدای مخلوق گناهو زموږ نوی سپر نټلې
 انگرېز مقرر شو چه هغه هم د کوزاری سکا و او قید یا نوموړي مېنه گنده اړه کوله او د فوج
 رسول ته رابلل شوی و د وروسته خطاب سکا نه بلکه چه د انور رسول والا وي اونه
 نړی په شان چالاک او دوکله بازو پوسم سکا و غیب د هېڅ نه خبر نه و خه چه به ورته
 ورنه وې هغه به یی کول موږ به یی ساوک مېلې نه و لیکن لهو شان ایغ نیغ و حکم
 فوجی و په وله ورځ چه زمونږه بارک ته راغی او د آلې وږی و لید و چه څوک دننه
 څوک به څوک لا مېی او څوک کړڅی په دی ورځ خوی غېږ ونه کړو لیکن چه خه وخت
 د باره راغی د د ما معامله یی نوره بر داشت نه کړه شوه زمونږ د بارک په مینځ کښی
 د بارک و او پښه یی ځمکی له را خلاصه کړه او ویی ول چه زه دانه غواړم زه دیو څو
 څو د پاره درې له را ځم هر چاله په کار دی چه په هغه وخت کښی خپل ځای کښی
 ست وی اونه ما د تلونه پس چه څه کوی هغه دې کوی زمونږ د سیاسي وروڼو
 د متعلق به م شاید دا خیال و چه دی به هم لکه د میا صاحب په شان چشم پړي
 یی ما زیور یار و غه راغی او زمونږ ټولو سیاسي وروڼو ته یی د صاحب حکم و را ورو لوسته
 صاحب د خیال نه خبر شو. د پر لپو په ورځ چه سپر نټلې نټ زمونږ بارک ته راغی
 څوک خلک د بارک دننه پخپلو کله و ناست و و د دی په لید و زه د پر حیران شوم خه
 خه چه سپر نټلې نټ و تلو نو ما د دی وروڼو نه پوښتنه و کړه او ورته می و وې
 داسی معلومېږی چه تا سوم اوس زما په شان خوشامد کړ شوی ځکه چه اول سپر
 نټ په وخت کښی نه کښېناستی او که ما به د بهر و وې نو تا مسو به راته وې چه موږ

سمتا په شان خورشامد گورنه يو ليکون نن خورتاسو هم دننه کښېناستی او کوم کار چه د
 پروڼ بل ښکاره و نن څنگه ښه شو . بل پر ياد بانای چه بيا سپوږنېښت راغی نو
 بعضی خلکو کتا بونه مخ ته نيولي و و داي هم پری بند کول او حکم لي وکړ چه زه کوم خبر
 اېځم هغه مخته کښی کتا بونه مه گوري . دی نه پس د پرياد په وخت کښی کتا بونه کول
 هم بند شو شايد چه که داکار زمونږ مخکښی سپوږنېښت کړی وای نو چه زمونږ
 به ورسره څه کول چوتکه دايو اگلو نيزو او بيا ورسره زمونږ دی په دې وجه په چا کښی
 جونت نه وچېد هغه برخلاف يي قدام پورته کړی وای افسوس په دې دی چه مونږ
 څوک ښه ساوک کوی هغه ته نيغ يو او چه څوک موسر په دننه وې نو هغه ته تېته
 او د پر خراب عادت دی او مونږ ته داسی عادتونه پرېښوول په کار دي لږ
 ورځی پس يي داروغه هم بدل کړه خو دده په ځای چه بل داروغه راغی هغه هم ښه
 و او مونږ سره يي نه پياښه سلوک کولو .

په دی کشمکش کښی زما د علاج دپاره د لاهور ته تللو حکم راغلی و ليکن چېل
 زمونږ نه پټ ساتلی و او مونږ يي پری خبر کړي نه وو زه په بارک کښی ناست وم
 وختی سحر يو نمبر داراغی اوما ته يي ووی چه داروغه صاحب دمه ته ناری وېي زه
 د لاسه هغه سره روان شوم ولی چه زه خبر نه وم چه زما د بهر تللو حکم راغلی دی
 د فترته ورسېد و پوليس ولاړ و زما شک راغی چه شايد زما د بدل حکم راغلی
 او ما د علاج دپاره لاهور ته بيایي د ورسېد ورسره داروغه صاحب هم راته د اوږ
 چه ستا د بدل حکم راغلی دی او ته به د سپاهيانو سره لاهور ته ځی ما ورته ووي چه
 از کم ماله خو دومره اجازت را کړه چه دغه خپل ملگری خبر کړم او رخصت تری

کله چې زه راتلم خبر نه وم ماتری رخصت اخیستی نه دی لیکن داروغه صاحب
 ما دوی خبری نه انکار وکړو اوما ته یې ووی چې زه ستا تلل مناسب نه گنم او که چیر
 ستا هلمته څه سامان وي نو سړي به ولېږم چې هغه تاله راوړي ما ورته ووی چې زه
 د دوی کلاس قیدی یم زما به د څه سامان وی. زه خړه ف د رخصت اخیستو
 د باره ورځم خوره اجازه را نه کړه او چې څه وخت زما سیاسي ورو نه زما د بدلیدو
 په دی طریقه زما د بوتلونو خبر شوی دي نو هغو غریبانو هم به پرکوششونه وکړل
 د یو بل سره مولیده کاته وشي لیکن افسوس چې په هسرخ شان مو دیو بل سره لید کاته
 شو چېل والو دومره مهرباني ضرور ما سره وکړه چې ماته یې په پښو کښی بیړی وانه
 چې او یا به په پنجاب کښی سیاسي قیدی ته زمونږ د صوبې په شان دبیر وگولو حکم
 دی ځکه چې زمونږ په صوبه کښی د سیاسي قیدی د پاره څه کلاس هم نشته او دوی
 هم د اخلاقي قید یا نو په شان ساوک کېږی او چې څنگه یو اخلاقي قیدی په پی کلاس
 کښی وی چې کوم خوراک یا کومه جامه هغه له ورکېدی شي هم هغه خوراک او هم هغه شال
 بڼه سیاسي له ورکېدی شي او هغه سره چې څه سلوک وی د سیاسي قیدی سره
 هم کېږی او دلته خو په پنجاب کښی سپشل کلاس دی او دلته د پی کلاس قیدی
 په جامه او خوراک او په سلوک کښی بهر فرق دی. پولیس زما په دواړو لاسونو کښی
 اټکری واچولې د دروازی نه بهر تانگه ولاړه وه زه یې په هغه کښی کېښولم او
 ستیشن ته یې روان کړم چې څه وخت د ابا مین غاری ته ورسېد و نو جهاز تیا
 و موند هم پکښی سواره شو او په خیریت سره پوری و تو د سین غاری ته نژدی
 د ریل ستیشن دی. چې ستیشن ته ورسېد و نو کله تونه مو واخیستل په ریل کښی

سپاهیان و نویسیبت خالی گورو او زدی پکینی کنبه نولم اوس بدخلکه کنبی هغه جوړش او نه
 نه وراوم چه په ابتلا کنبی و دخلکو دوی نه معلومید چه تڼیک باطل سر شوی و
 په دې وجه مونږ په پرمه ارام خپل سفر وکړ او په مسالو کنبه لا هغه وینه ورسپاړه
 یی دستویش نه پیاده جېلخانی ته بوتلم دانه حرم تلو و تلو دی و په دخلکو کنبی دستو
 متعلق هېڅ قسم جوړش او جذب نه و په جېلخانی ته ورسپاړه او پولیس زه
 جېلوالو وینه په حواله کوم او هغوی رخصت شو ددی پولیس والو واده و په پرمه
 سلوک و او د هېڅ قسم تکلیف یی ماته واکړی نه نو بلکه زما د ارام د پاری کونکو مشورو
 کړی و. جېل والو زه یو نمبر دارته په حواله کړم دتولونه اول هغه واده کړ او ارام ته بوتلم
 او دواچه کومې اغوستی جامی وې او مال په پرمه شازلی خان کنبی زما د قلم
 مطابق جوړی شوی وې نو هغه یی رانه واخیستی او دمه چا په نشان توبه
 دتماشی جامی واکړی چه دهغی په اغوستو زمانه یو عجبیه شخړه جوړ شو. په دې
 جامه کنبی او دمه چا د جېلخانو په جامه کنبی خه فرای نه و زه به ورته ددی
 جامو نورخه ذکر وکړم ماته پکینی خان یوه تماشا مېکا ربابه نور معلومه نه ده چه
 خلکو ته به پکینی خلکه مېکا ربابم او بیای بوتلم او اخلاقی قید یا نومه لای په یوه
 چکی کنبی بند کړم او وری راپسې جړند وکړ و دا د زری زمانی کچه او د ختمو
 جوړی چکی وی خای په خای پکینی چا ورونه وو. او چه ته پکینی د زما او وری
 د پاره رو شند انونه نه وو زه د علاج د پاره دغی جېلخانی ته لېږلی شوی
 بله داچه په دغه جېلخانه کنبی د پرمه سیاسی قیدیان وو او د هغوی بلیه احاطه
 وه په خای ددی چه نه یی د هغوی سره بند کړی وای زه یی دانه د اخلاقی

مزید او را و کثیر چاپیر تری به پری و نی و لاری وی او هوی یوی دنی سه می بود کند
تولی و او یوی سنی و رتبه بیست به لاس و لاری و او به به پری زور سنی به بی هفتاد یله و حساب
دری به لید و زده حیوان شوم ولی چه ماداقصه چیرته به نورو جیل خانگی لیدی لی نه و در
مملکه قید یا نه واته معلومه شود چه راقید یا ن دی او در بیستون و هلو جیل زده کوی چه در
منه ویت به وخت کبشی قید یا ن به مننه شان به بیستون و و هلی شنی به در کبشی گورو کوی و
قید یی دی خای ته را و ست دهغه و جامونه وانه معلومه به چه کبشی دی قید یی دی
منه بتاون مننه کوی او مننه توی (۱۱۸۵) به سه و دهغه یی نه زمون به شان جورو و کب
اوندی کبشونو دهغه خپله تیلای کوله چه به در کبشی داروغه راغی لیکن دی گورو در اون
هیخ پروا و نه کوره داروغه صاحب دتولونه اول دهغه به تکلمت دستخط و کورو دهغه
در خست کب و نه پس معلومه شود چه دایر گورو دی او به زبر ز کبشی قید شونی
دی لیکن با وجود دری قسم ذلیل اوظالمانه جرم دهغه دسه بتوب جامی دسه بتوب
خوارک او دسه بتوب ساوک و او منون به و خپل قوم ملک او اسلام به خدا متکلی
بی گناه قید یی او هیخ جرم موکونی نه و نو منون به و دری قسم ساوک و چه انسان خو
پر به ده شاید چه خنا و دسه به هم چاکری نه و سی خه وخت چه داروغه زما تکلمت و کتور
او دستخط یی کورو او ورته داهم معلومه شود چه زده سیاسی قید یی میم او در علاج دپاش
راغلی میم دری دپاسه بیایی زده واپس هغی چکی رته و لپو لیم او به هغه چکی کبشی بی ناب
کرم داداروغه مسلمان و او خیرالدین خان یی نوم و ما به تولو جیل خانگی کبشی لیدی
دی چه مسلمانان دپیر نکیانو به وفاداردی او دپیر نکیانو دخر شالی دپار و
سیاسی قید یا نه و هه قسم بد ساوک کوی زما داتالونه چه سیاسی قید یا خبر

هغوی دی، نه هغه راغلی دی او په چکی کښی بند دی ددی په اوږدو ورسره هغوی
 ویشل کړاى او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یی ویلی دی چه دی خوشیاسی
 قیدی دی ته دا خلاقی قید یا نور سره څنگه بند کړی دی دی خوشیاسی سیاستیانو
 د بند والی په کار دی په دی سیاستیانو کښی د پنجاب لوی لویو ^ل راجه سمانان
 هندوان وو داروغه صاحب دهغوی نه پرېدا نو په دی وجه زدی د سیاستیانو
 د خلی احوالنه بدل کړاى داخاى د پرنه وړخو د پرلوی وېل پکښی د پری ولى او
 دوی و چې او بارکونه یی پاڅه او هوا دارو او هوا په پکښی هم لگېدی شوه زمانه
 د اونه چه به خول سیاسى ورو نه خبر بدل هغوی به د ماکتو ته راتلل او ماسره به یی
 د پرد کوله د لته د هر خیال د هر مذاق او هر عقیدی خلک وو او د دوی صحبت
 د یاد پارو یو غنیمت و ما به هر چا سره تبادل خيالات کوو او دهغوی د علمی
 خبرو او تجربو نه ماته د پرد فایده ورسېد د زمانه مثال د مک هی دیو طالب علم و
 او د پرنه وخت می دوی سره تېرېده او دوی د صحبت نه ما به پرڅه حاصل
 او زده کړاى و تجربه او معلومات می زیات شول په دې جېلخانه کښی مونږ د خلو
 سره د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفد و بل ملک لال خان و او دیم نورضا
 فارو چه غلام محمد یی نوم و او خلو هم زده و او د کانگرس د پریقیدیان اولی ^ل
 و ما نه د نوو نومونه هیر دی یو د لاله الاجیت رامی نوم راته یاد دی په کانگرس
 کښی چه خرمه خلک قید وو هغه ټول هندوان وو د پرنه خلک وو او ماسره یی
 د پرد مینه او محبت و خلو ورځی پس زدی د فترت و بللم او سپر نېکاپنټ ته یی
 پیش کړاى هغه زمانه بنونه او اوری وکتلی هغه هم د اکبر و او یی وېل چه د ^ل

مزید اورو اوکیو چا پیرتری د پری ونی والا دی وې او هوری یوی ونی سرع یو دک بیا
تولی وده او یو یو سټی ورته بینت په لاس والا و او په دې زور سرع به یی هغه گد بیا و هلا
د دی په لید و زده خیدان شوم ولی چه مارا قصه چیرته په نورو جېل خانو کښی لیدلی نه و و
معلومه قید یا نه داته معلومه شوه چه راتید یان دی او د بینتونو و هلو چل زده کوی چه و
نه ایت په وخت کښی قید یان په ښه شان په بینتونو ووهلی شوی په دی کښی گورو کړه و
قید یی دی خای ته راوست دهغه د جامونه دانه معلومه چه کښی دی قید یی دی
ښه پټاون ښه کوت او ښه تولی (ماده ۱۱) په مس ودهغه یی نه زموږ په شان جوړه وکړه
او نه یی کښی نولو هغه خپله قیدالی کوله چه په دی کښی داروغه راغی لیکن دی گوره د داروغه
هیڅ پر واونه کړه داروغه صاحب د تولونه اول دهغه په تگمت دستخط وکړه و دهغه
درخواست کېد ونه پس معلومه شوه چه دایو گوره دی او په زبر زنا کښی قید شوی
دی لیکن باوجود د دی قسم ذلیل او ظالمانه جرم دهغه د سمیتوب جامی دمه پټه
خوارک او د سمیتوب ساوک و او موږ چه دخپل قوم ملک اود اسلام په خدمت کښی
بی گناه قید یو او هیڅ جرم مو کړی نه و نو موږ به د دی قسم ساوک و چه انسان خو
پرې نه د شاید چه خنا ووهه به هم چاکوړی نه و می څه وخت چه داروغه زما تگمت وکړه
او دستخط یی کړه او ورته د احم معلومه شوه چه زده سیاسی قید یی میم او د علاج د پاش
راغلی میم د دی د پاسه بیای زده واپس هغی چکی ته ولېدلیم او په هغه چکی کښی یی ښه
کرم داروغه مسلمان و او خیوالدین خان یی نوم و ما په تولو جېل خانو کښی لیدلی
دی چه مسلمانان د پیر نکیانو دېر وفادار دی او د پیر نکیانو د خوشالی د پاره
سیاسی قید یا نو سمه قسم بد ساوک کوی زما د راتلو نه چه سیاسی قید یا خبر

دوی دی چه هغه راغلی دی او په چکی کښی بند دی ددی په اوږد ورسره هغو
 ویشش کړی او داروغه ته ورغلی دی او هغه ته یی ویلی دی چه دی خوسیا سی
 قید دی تا دا اخلاقی قید یا نوسره څنگه بند کړی دی دی خومه ونه سیاسیانو
 په بند ول په کار دی په دی سیاسیانو کښی د پنجاب لوی لوی لید را مسلمانان
 هندوان و داروغه صاحب دهغوی نه پرېدله نو په دی وجه زه یی د سیاسیانو
 د احوال په بدل کړم دا ځای په پریښه وپوځو په پریښه وپریښه دی او
 دوی وچکړ او بارکونه یی پاڅه او هوا دارو او هوا په پکښی هم لکېدی شوه زما د
 اوښه چه به څوک سیاسي وروڼه خبر بدل هغوی به زما کتونه راتلل او ماسه یی
 د بړه کوله زلمه د هر خیال د هر مذاق او هر ی عقیدې خلک وو او د دوی صحبت
 زما د پاره پورې غنیمت و ما به هر چا سره تبادل خیالات کوو او دهغوی د علمی
 خبرو او تجربو ماته ډېره فایده ورسېدله زما مثال د مله پسی دیو طالب علم و
 او په پریښه وخت می د دوی سره تېرېده او د دوی د صحبت نه ما ډېر څه حاصل
 و زده کړل او تجربه او معلومات می زیات شول په دې جېلخانه کښی مونږه د خاور
 لسه د خلافت قیدیان وو چه یو آغا صفت و بل ملک لال خان و او دیم یو زنا
 کار و چه غلزه محمد یی نوم و او خاوه هم زده و او د کانگرس په قیدیان اولیان
 و ما نه دنو نومونه هیر دی یو د لاله لاجپت رای نوم راته یاد دی په کانگرس
 کښی چه خرمو خلک قید و دهغه ټول هندوان وو په پریښه خلک وو او ماسه یی
 د بړه مینه اېجبت و خاور ورځی پس زه یی د فترت و بللم او سپر نېکناېنت ته یی
 پیش کړم هغه زما غاښونه او اوری وکتلی هغه هم ډاکټرو او ویی ویل چه د بړه

بانانی نه پوهېږم. په دې بانانی یو دغاښونو واکمن (Dens) پوهېږم.
 دې د اوهغه څاروی ماته یې ووی چې نه خپل خوش بانانی د نکل سوجن وراغوښتی و.
 ماته یې د علاج لوبو اجازت وکړو چې نه خپل خوش بانانی د نکل سوجن وراغوښتی و چې
 علاج وکړم. زه چې واپس خپل بارک نه راغلم و اوهغه می سپیاسی قبا، یاز وروغوت و او
 هغوی نه ادریاد و دالتور غوښتو انتظام وکړو او دالتور پوښم نات داتس نه خبر
 د ابله غوښتو یې وکړو. سباله خپل والو د قلیضون په ذریعه هغه له خبر وړ کړو او د
 خبر یې ورسه هغه چېل خانی نه زما دکتور دپاره راغی زه یې چکونه بولم او دوا و
 یې و جوړلې یې زما دغاښونو او اوږو ملا خطه وکړو. هغه زما په حامت دپوهنه
 څاروی و چې حکومت د خواب خوراک په وجه مستاحبت بالحل خپل کړم چې
 او برباد کړم چې په دې پرتی مینې او مستحبت نه زما دغاښونو او اوږو په مینه
 نه د صاف کړل او کوم غاښونه چې خواب شوی ووهه یې واپس تل او د شکبې
 دهغی داسه او د استحصالی طریق یې راته ورسودله او د پرتتقیو یې را بانانی او
 چې باقاع و دې خپله خوله د فاکو دله نه ټول غاښونه به دې برباد شوی او بلی یې نه
 دپامه د خواب تجویز وکړو چې همیشه سبزی او صومعه تازد میوه و خور بلکه دایې
 په کاهت دج هم کړل او د اوهغه صاحب ته یې ووی چې د اوږو دې ورس دپامه د
 فایده ومانه دې کله داخوړاک چې فایده ومانه دې. د واکمن سینه حمت هماغه دې
 او مستحبت چې کوم اثر زما په زړه کړم چې هغه تر اوسه پورې زما د زړه و نه دې
 اونه زما نه هېر دې د رخصتیا و په وخت ما ورته ووی چې زه غریب نه چېل
 کښی می روپې جمع دې د فیس یو د را بانانی کېږی د ا ب ستا مهربانی وې چې ستا

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

کولی او د خپلو وروڼو خبری یی افسرانو ته رسولي شوی . هغه به که غټ کټ و ناوړه غټ
 به دهغه کټ واخیست او چه غټ به یی زړه غوښتل هغه به یی سپر ټینډنټ صاحب باندی
 دستخط کړی و په دې چل یی قول خلک حاتمته محتاجه کړی وو او هغه سړی به د داسی
 صاحب څخه کولو او خوشیا لولو کوشش کولو دامانته د سیاسي قید یا نو د پاره د پرد زلاته
 او دشلم خبرو ښکار پدې . سپر ټینډنټ بالکل یو کولو بغیر د داسی و غټ نه به یی څه نه کړی
 اکثر سپر ټینډنټان هم داسی وی ماچه خورې د جېل خانو سپر ټینډنټان لیدلې دی د ټولو دغه
 یوشان حال وی . زه خو په دې ټیجه ورسېدی یم چه سپر ټینډنټانوا نوته بالکل ایدو څه پوښتنه
 دی دا خو په جېل خانو باندی بوج دی ځکه په جېل خانو کښی هم هغه کښی چه څه د غټ کولی
 دالوی لوی محمدی پیر ټکیا نو د خپل قوم د پاره ساتلی دی . د جېل خانو د سپر ټینډنټان
 اکثر رسول سر ځان و او سپر ټینډنټ ټیجیری د اکثر مقدروال بکا . نه دی . د اکثر جداسری
 په کاه دی . چه دهغه د قید یا نو او د جېل خانی انتظام سره څه غرض ندی . او په وایا به
 کښی اکثر یوازنیو خپل ملک کښی د جېل خانو د پاره هغه طریقه اختیار کړی دی دی چه د اکثر
 سپر ټینډنټ وی نو هغه اکثر د جېل خانی انتظامی معاملاتو په وجه د ناجوړ او کمزور قیدیان
 حق تلفی کوی او مریض ته د مریض په سترگه نه کوری .

زمونږ په احاطه کښی به چه څه وخت داسی و غټ صاحب رادننه شو نو هر چا به
 کوشش کولو چه ځان و ته د نوموړی ورومې وراوړ سوم او سلام ورته کوم څوک چه یو
 خبر پدې ل هغه به د داسی و غټ صاحب په خدمت کښی حاضر پال . او د داسی و غټ صاحب نه
 چه پوره جمع شول چه به یی ته به مېله او تماشه علامېدل چونکه ما ته داکا ښه نه ښکار پدې
 زه د خپل ښیر محبوب ورم مابه په دې کښی غټ حصه نه اخیسته دانه چه کښی داسی و غټ صاحب

نه خفه . و . یامی دهغه سلام نه کوو . داسی نه وه ماله چه به نزدی راغی . نوسلام
 ی ورتنه کوو او دسلام دپاره به ورپسې ورتلم نه نو په دې خبره شاید دا غو صاحب
 ماته خفه و . و باوجود زما دکسورتیا او نا جوړتیا زما په کلت چه کوم پی ویره غاښی .
 داسی ښی کپی ، لی و هغه یی هم بندلوی او دینقل به چن چه زما دپاڅ کوم خوراک
 ساتی کوی . هغه یی هم ماته نه را کوه ، زما ملگرو به را خبره محسوسه کوله لیکن د
 ایټونو په چپلی شته فرانس پر اخیستی نه شته . اخر لویه ورځ زما ملگرو دومره جرئت
 و چه دارینه صاحب ته یی ووی چه کوم خوراک دده دپاڅ دکتر صاحب تجویز
 دی . محرابانی وکړی هغه دده دپاڅ جاری کړه . هغه ورله جواب وکړه چه د
 پرتیښان صاحب ته وایی . زه پوه شوم چه دده زده نه دی . ولی چه ماته ملو
 سپر تللېت صاحب خورده په لاس کښی دی او بغیر دده دویانه خه نه کوی . لیکن
 داسی خپلو ملگرو مجبور کړم چه ته ضرور هغه ته اویا به بله ورځ چه زه سپر تللېت صاحب
 خورنه او غو ستم ما ورته ووی چه تاته به معلومه وی چه دینقل به چن زما په کلت
 ما دپاڅ دمریض دغاښونو د علاج په طور خوراک لیکلی دی او راته یی ویلی دی چه را
 ستا دمریض درودی . دا خوره . دابه ستا محرابانی وی . چه دا خوراک زما لپاره مقربا
 یی او یا ماته جازه را کړی چه په خپلو پیسو دا خوراک ماته را کپدی شی . یعنی زه یی
 خپلو پیسو را غاړم . هغه ددی دواړه خبرونه انکار وکړه او ماته یی ووی چه زوی مناس^ب
 کښم چه تالی دس کړم . ما ورته اوی چه تاته به یاد وی چه تاماته ونیای وو . چه زه
 ددی مرض دکتر نیم اونه پوهېږم نو چه ته بیا په دی پوهېږی نه . نوته بیا خنکله یو خورا^ک
 مناسب او بل خوراک نا مناسب کښی ، نو بیا یی دا خواب و و چه دا خوراک په معامله پوهېږم .

او ماته و دی هیش نه دیت نه عیال و دی . ما پد زده کښی داخیال وکړه چه کوم غلامی انده
 نه وی اونه که تا عهد او تا انون وی . دیو یو یی رضا او دینا قانوان وی . هغه یو دی
 بحث لول قضا فایده فاند وی . پد دی وجهه چه پشورم او بهر نه لوم او خپل پان
 لایم پد دی جېلخانه کښی دیو پښتانه وو . کیان نسوړیدو احاطی نه دی راغلی نشو . هغه
 عیال په مور و پلور و شپې پوره تلیدو . هغه یی تده و ما ساج د خپور سترو په کده
 و . دلته یو پښتوان ملازم هم وو چه د دواوی د سوز کړی و دی و . د هغه پوره
 نسوړیدو چه باران کلبه و . دیو پښتانه کړی و . ما ساج یی د پوره مینه و . د باجه و د
 مایه منع کولو کیان بیا هم هغه نه راته . هغه له خه شیر راوړه و چه جېلخانه کښی و
 شیر و نه سخت مخالفت و دی چه پد دی پان یی په مکه کښی لغو تیا او بډی
 کپزی مایه و پوره کړه او منع کولو هغه نه منع کیدو . هغه مایه په دوا سینه کپ
 کلبه و هغه تازه د ملک نه راغلی و او ماته یی د ملک قصی کولی وها و پشکال و
 وی کړی سینه په زور کښی و . دوی خپه لا هغه دیو پښتانه نه وو . ولی چه دیو
 وی او سوړی و . ولی د شپې تېرول کوان و و خله چه باران کښی به بند واکثر به
 تېر و . د کړی دلاسه چار خوب نه و . لکه خوج شپ په به لور وچه شو نه بیا به ماشو
 غدا ابو او خله چه لاس . پښی په مور و تده بو بند یی وی د پتو او خه نشی نه وو چه
 ماشونه مو خان پت کړی وی . ولی چه د قیدی اووی . شرمی اغوستن کمل دی
 پکله می کښی شمرل خان ته کمل نژدی کولی نه نشی . زه دیو میاستی پریا په
 جېلخانه کښی وم او دی خلکو سره می دیو پښی شپې وړخی تېر پان یی چه په دیو
 واپس دیو د غازی خان ته بدل کړم چه شته وخت زه دیو د غازی خان جیل ته ورسید

دو پیره غازی خان دهان او پشکال گری می اسان کار نه و لیکن د خدای پخصل موند
 جیخ نکلیت ونه شو او په آرام او خوشحالی ختمه شوه او اختراعی د قیام یا نوغریا یا ناو
 خه اخترویی . داختر نه پس لاله دونی چند انبانی او خان عبدالرشید خان خلایق
 موند د قو او سیاسی قید یا نو ور له پخپل بارک کښی دیوی پارتی او اوبه پس وړکولو
 وکړو . په پارتی کښی هغی کسانو تقریر ونه هم وکړو او د هغوی خدمات او قربانی
 او ستایای . په اخر کښی لاله دونی چند او خان عبدالرشید خان د قو او ور نه شکست
 کړه او و غده یی وکړه چه موند به د قوم او ملک هر قسم خدمت کولو ته تیار یو . او
 مینه او محبت سره رخصت شول .

د پیره غازی خان د آب و هوا په لحاظ د هر خراب خای دی گری می پکښی
 زیاته وی ، باران ونه پکښی نه کېږی . کال کښی یو وار یا په دوهم کال به باران وشو
 د اوبو د باران په خای د خاورو باران ونه د پړوی او کله کله به داسی سیلی
 چه دوه ، دوه ، دس ، دس شپیی به خاور ی وریدلی . د صحت لپاره
 د خاورو باران د هر خطرناک وو . داسی یوه نری او بارکیه د وړه به د آسمان
 راوړېد چه لیدی نه شوه لیکن چه کیو چاپیره به دی هر خه ته کتل نو هر خه
 د وړه ونه ډک وو . خه وخت چه به د ا وړه شروع شوه نو موره ی پت کړه
 د وړه یخو په شان به ونه ورخ تیاره شوه د دی زول نه خان سائل ناممکن وو
 خو پریږده چه خوراک یچ کول ناممکن وو چه خه به دی خورل هغی کښی خاور
 وی چه لاری به دی توکلی هغه به د خاور ونه ډکی وی چه پوزه به دی سوله
 هغی کښی به خاور ی وی نه تری د چا جامی یچ کیدی شوی او نه تری نه بته

له پاتی کیدی شوه چه سحر به دڅوبه را پاڅېدل و چه په بستره به څنگه اوده شوي
 هم هغه شان چاپ به پری پاتی و هر چا به خرمخ . خرمخ وړونه نیولی و و هر
 پی به تماشه وو ، چه یو بل ته به موکتل نوڅند ا به راتله او بیا ماته د پرتکلیف
 دی و و چه ماسره د نورو په شان د پری جامی نه وی ماسره یوه جوړه جامی و
 چه دسی کلاس قیدی لپاره په شپږ و میاشتو کښی دیوی جوړی دوړ کوو حکم
 او د اهر وخت و نیغل او و چول او بیا د دوړونه پنج کول نامکن و و د دینه
 و د دوړونه د کی سیلی . به هم کله نه کله راتللی لیکن ددی ټولونه زیات د
 ښونه دک یو بل گرم باد و و چه ټوله گرمی کښی به باقاعده چلېده . د سحر
 و بڅوړنه به شروع کېده او د څلورو بجو پوری به و و د ا به دومره گرم و و چه به خ
 و و و لکېده نو تا به ویل چه او د دی او د و جره و څرکند حصه به بی سوز و له
 و د د لاسه به اخلاقی قید یا نوتد د پریزیات تکلیف و و او بیا خاص چه کوو قید یا
 و یا په باغ کښی کار کوو هر و رځ به څلور پنځه کسان به پوښته کېدل گرمی به وهل
 و کله به د گرمی د لاسه یو دوه مړه کېدل . مونږ به ټولی د سوازی د خپل بارک
 و ی کړی وې . د څلورو بجو نه به مخکښی د بارک نه راوتلی نشو . په بارک کښی به
 و نه هم دومره گرمی وه چه څوک به د گرمی نه اوده کیدی نه شو او د هر سړی نه به خړی
 و سی بچیدای چه تا به ویل چه اوس د سین نه راوتلی وی . د شپې به هم د پوره گرمی
 و لیکن گرمی سره به گداړه کېده . د دغه سیلی نه پنج کېدل گران و و او ماسره خو
 و ځان د پتو لوړم څه نه و و ، کمبل خو و و هغه مو د گرمی په وجه ځان ته رانزدی کولی نه
 و ، نو زه څوبه ورته دخدای په تکیه پروت و و . د پنجاب په جېل خانو کښی ددی نه

چه هغه خو د سرحد قیدی دی، پنجاب سرحدی څه تعلق نشته نود ورتنه په
 کښی وویل چه نن ورځ خوهغه په پنجاب کښی دی چه په پنجاب کښی سیاسي قیدی
 سر څه سلوک کېږی هغه دې دود سره هم وشی. نو په دېر وخت کې د پنجاب
 مجبور کړو چه یو حکم جاري کړي او زموږ سپر نښانې ته یې وایکل چه زما متعلق
 سرحد حکومت سره خط و کتابت وکړي. سپر نښانې ته صاحب دېر ښه لاس
 سرحدی دېر هغه دای وده هغه نورا سرحدی حکومت ته ویکل. یو ځل هغوی
 ورنه کړو او چه ده پری زور وکولو او یا د کیږی به یې ولېږی نږد وخت تېرو
 دپاره به هغوی څه کول مول خواب ورکړو ولی چه د هغوی مطلب ماله تکلیف راځي
 او دده صحت بربادول وپه دې طریقه په خط کتابت کښی دېر دود تېرو
 لیکن لاله دوی چند دېر زور ورکړی نو هغه دوی کله په قلاو دېر پېښول او دده
 وخته پوری به یې یاد کیږی ولېږی چه اخیری زه پری په سپستل کلاس کښی کوم.
 دې وخت کښی چېلخانه کښی خبر شوم چه زما د گرفتاری نه پس زموږ د اتما نږد
 سکول طالب العلان په ټوله علاقه کښی یو لوی مهم شرمغ کړی دی کښی به یې مرګون
 کولو دېر خلک به ورنه راغونډ پاتل. زما خوی عبدالولی به اول د قرآن شریف تلاوت
 وکړه بیا به ده او ماستر عبدالکونیم قومی نظمونه ووی او د هغه نه پس به زما شته
 عبدالغنی دېر ښه زړه نږدونکی تقریر وکړو بیا به یې خلکو ته ووی چه پستو تاسو لږ
 فکر وکړی چه زما بابا دېر پیرنگیانو ولی قید کړي دی؛ د هغه څه گنا ده؛ هغه خو نه قید
 کړي دی نه یې د کله کړي ده. نه یې بل څه اخلاقي جرم کړی دی. زما د پلا د جرم داوه
 ستاسو خپل یې تعلیم ورکولو او په تاسو کښی د اتفاق او وروروی، عزیزولی خوا هڅه

سوگندی هغه رسمونه، روا جوړه چې پښتانه پری تپاه کېدل، ورک کول غوښتل تا سولې
 نیاد سولې د پوره سولې سره اوږد په اوږد ودرولی، دغه کتله ده چې پیرنگیا نو هغه قید
 اوږد (۱۰۰) کلاس سخت قید یی پری وکولو، اوس مونږه اوتاسلو په کار دی چې
 کوم کار چې مونږه د قوم د فایده د پاره کولو چا دی، وساتو بیا، ترقی ورکړي نو
 پکلیان به پوره شی چې پښتانه را بیدار شوي دي، ویښ شوي دي، مونږه اوس
 دوی خپل مطلب نه شو کولی اونه یی د باورلی شو.

د دوی دې خبرو په قوم د پراخو شو او د سکول سره هر چا امدادونه نه شي
 اوس سکول دده ترقی وکړه، ما چې دا خبری واورېدې نور د پرخوشحاله شوم
 داسې شکومی ادا کړه چې زما قربانی بی خایه او بی فایده نه شوه او قول قوم محسوسه
 چې باچا خاں از مونږه د پښتنو د پاره قید ونه تېروي، هر چا په دی خبره
 غاړه او غوږ ورو، خلکه زموږه اصلاحی او تعلیمی پر وگرام ته تقویت ور سېدو.

مذهبي تعصب:

مونږه په دی چاخانه کېښې پنځه مسلمانان وو، مونږه د پره موده د خپلو
 اورو هندوانو او سکھانو له خاطر غوښه خوړلې نه وه اونه زموږه یاده ولېکن
 سیالکوټ نه یو حکیم صاحب په دی تحریک کېښې قید راغی نو هغه به غوښه خوړلو
 مونږه هم شوق پیدا شو او مونږه هم د غوښی د خوړلو د شروع کولو فیصله وکړه
 حکیم صاحب موچلو الفوا ورو لېږه او هغه ورسره ټولې خبری صافی کړې، د
 پلو والا ورو را بیه ده چې غوښه دی هم په دغه باورچی خانه کېښې پخېږی حالانکه
 دوه هندو، لیکن مونږه دا خبره غوښه نه کړه خلکه چې بعضی خلکو د دې نه

سخت پر هېڅ کولو د هغوی د خاطرې به مونږ په هسپتال کېنې خپله کتوې پخول
 او خوراک به موهم دلته په بارک کېنې نه کولو هسپتال کېنې به موخوړله . مونږ د خپل
 ملګرو خوشحالولو د پارد د اقصه کوله . بل هله خوشحالوې شی چې په خان تګلایښ
 تېر کړې لیکن زمونږه بعضی وروڼو د دې دومره ناکام او وخته قهر و نه کړه
 څه وخت چې مونږ په اوله ورځ هسپتال له لارو نو هغوی زمونږه برخلافت
 پرايکندېد شریع کړې او ټول سیاسي وروڼه یې راته وپرسول حالانکه دوی نه
 اکثر وغوښته هم خورده . مونږ چې واپس راغلو نو مونږ ته د سیاسي وروڼو د
 او خبرونه معلومه شوه چې دوی زمونږ نه په پرخفه او په غصه کېنې دي .
 د دوی د حرکت په پرتا جایزه ښکاره شو . زمونږ د هندوستان په خلکو کې
 د ایرلوی کې دی چې یو څیز زمونږه په خیال او عقیدې کېنې خراب وی د دغه هم زغه
 او برداشت کولی نه شو ، د هرې عقیدې د خلکو نه هم په هغه شان توقع او اړوند
 لکه زمونږ چې وي او دې ته فکر نه کوو که چیرې دا څیز منع وي نو زما د پاره
 دی د بل د پاره چې هغه رما د عقیدې نه دی څرنگه منع کېدی شي ؟ د ایشیا د
 د ادعوه ده چې مونږه مذهبي خلک یو اوښت په دنیا کېنې دلته مذهب پاتې دی لیکر
 څومره چې زما تجربه ده نو ماته معلومه شوې ده چې بی شک د ایشیا په خلکو کېنې
 شته خو هغه مذهب په نوم مذهب دی او د خدای او رسول (س) هغه لښتیني
 مذهب نه دی . د لښتیني مذهب نه دوی ناخبره دي . هر مذهب کېنې ازاد
 ده ، رواداری ده اولوی نظری ده لیکن دوی ترې خبر نه دی او نه چا خبر کړې دي
 حقیقت ددی چې د ټول اسماني مذهبونه د خدای مذهبونه دي او دنیا ته

مناق میخی او محبت او د خدای د مخلوق دارام او خدمت د پاره راغلي دي. هر
مذهب د پیر د افروز دی چه د خدای د مخلوق له منځ نه کړکه او نفرت لیری
نې او مینه او محبت پکښې پیل کړي او د یو بل سره امله او کړي خو مونږ د دې حقیقت
په خبره کې نه یو. نو نو پخپله کوشش کړه.

ماد تالستای یو کتاب کښې چه شپږ ویشتمې یې پکښې لیکلې دی دا قصه
ستې ده چه یو چینه ده د هغې هر یو محلت له نلکه راغلي ده خو د هر یو محلت
په دې نښې دی چه زمونږه د تلکې اوبه پاکې او خوږې دي او د دې نور یو تلکو
نایاکې او ترخې دي. دې ته هیڅوک فکر نه کوي چه دا قولي تلکې دیرې چینی نه راغلي
نو خپله یوه پاڼه او خوږه شوه او نوری نایاکې او ترخې شوې او اسلام خوند تعلیم ورکوي
د مسلمان به یې دې کتاب کښې هم ایمان او عقیده وي او په وړاندېو مذهبونو او کتابونو
والذین یؤمنون بما انزل الیک وما انزل من قبلک داد دې شېرت دی چه
اسلام ته یو مذهب یو سره روان دی غور وکړه.

چه کوم خدی زمونږ سیاسي وړو نه قول غول ولار وړو نوزو وړو ورو ورنژدی
م او ورته می د وړیلي چه د اسوراج خوماته په پړکوان ښکاره شو او سوراج به دغه
سوراج وی چه هغه کښې هر چاته د خپلې عقیدې او خیال ازادی نه وي ستاسو په دې
نظریه ماله افسوس راځي. که چېرې د غوښې خوراک د چاپه عقیده منع وي هغه دې
خوږی او که د چاپه عقیده هغه منع نه وي نو د هغه نه خفکان مناسب نه دی. مونږ
ستاسو د عقیدې دومره مرانات کړي دی چه مونږ ته حکومت ویل چه تاسو به په هرې
نېکه باور چې خانه کښې پخلی کړی مگر مونږ حکومت ته ویل چه مونږ غوښه په دغه

باورچی خانه کنبی نه پخوو . په بل حای کنبی یی پخوونو زموږ د غوښی په خوراک ستاسو
 خټکان او اعتراض ناجایز دی . ستاسو راخیال د هندوستان د سوراچ او افتاق
 د پاره موزون نه دی ځکه چې په هندوستان کنبی د مختلف عقیدو او خیال او خټکات د
 دې نوکه چیرې هر یو یو قوم خپلې عقیدې او خیال باندې نور مجبور وي نور به کول نه شي
 بلکه نتیجه به یی د پره خرابه راوختی او د هندوستان خټک هله د ترقی او ازادۍ
 معراج ته رسېدی شي چې هر چاله د خپلې عقیدې او خیال ازادۍ ورکړو او د هېڅ
 قسمه ظلم او جبر په چا ونه کړو . زما د دې خبرو په اړه پلور د دوی قهر او خټکان
 کم شو او بیا د هغوی هغه اعتراض او خټکان پاتی نه شو .

زموږ د پوهنداوان اوسکهان سیاسي روزنه وو چې هغوی د غوښو په خوراک
 اموخته وو او د پوزو به یی غوښی نه کپلو . لیکن نور د مجبور وو . زما د سیاست
 یو بنه اری نومی هندو اشناو ، د پرنه سیکي او د غوښی په شوقی وچه شوه .
 به موندېه د هسپتال ته روان شو نو هغه به پټ ماله خپل کتوري را کړه چې په دې
 کنبی ماله لږه غونډۍ غوښه راوړې ماله همیشه هغه له هغه کتوري دک راوړلو او
 به په پټه په بارک کنبی خورله . هغه چې به کله ناکله په تار شو نو خپلو هندوانو ته به
 د پرنخل کول چې وگورئ دوی د خوراک په خیزونو کنبی موندېه ته مذهب راوړاند
 کړی دی .

موندېه د ټولو سیاسي قیدیانو مشر کیږد باورچی خانه وړه او د پرنه کله
 چې موندېه مسلمانانو هندوانو اوسکهانو به یوی کنبی د وډۍ خورله . تحریک موندېه
 سره وروڼه کړی وو داد کانگرس او خلافت حرکت او د هېڅ قسم نه مو دیوړل

حضرت نه کولو. يوه ورځ پکښې اتفاقاً د خد متگار سوال را پيدا شو. مولانا محمد اسماعيل
 انوې داسوال اوچت کړه چه په باورچې خانه کښې يو مسلمان خد متگار هم په کار
 دی او د باورچې خاني په خد متگار کښې دې يو مسلمان هم وي ليکن هندوان اوسکها
 دې کار راضي نه وو او د مولانا برخلاف به يې دا خبرې کولې چه کورنۍ دې په موندن
 کښې بې اتفاقي پيدا کړي ما ورته وويل چه په دې خبره اتفاق او محبت لاريات
 شي خله چه مسلمان به هم د باورچې خاني په کار کښې شريک شي او قول کار به پر شريکه
 کړي. زما دې خبره ته چا نه پر فکرونه کړه او زما کوششونه څه مفيد ثابت نه شول
 څرنگې هندوان اوسکها ن پخپلو خبرو تينگ ولاړه وه. هغسې مولانا صاحب هم
 خبره نه پرېښه او ورځ په ورځ دا جگړه به زياتېد او زمونږ يو ماسټر صاحب
 په هندو وهنه خړه ويلې هندوان پاک دی او مسلمانان ناوړي دي. ليکن چکوم
 هندوان پوه او موبښه راوړ نو هغوی به داوې چه دا د صفائي سوال دی او چونکه مسلمانان
 د صفائي خيال دېر نه ساتي نو په دې وجه زمونږ نه غواړو چه مسلمان دې په کيچن کښې
 کار وکړي. دافسه جاري وه او ورځ په ورځ زياتېده او سختيد ه. داخو يو قسم
 پاتې وې په اصليت کښې هندوانو مسلمان خد متي په کيچن کښې نه پرېښو. يوه ورځ ما
 خپل ډاکټور ته جرعه يه هندو دوه مشقيان دخپل بارک چه يو هندو او بل مسلمان
 ډاکټر او معاينې د پاڼه پيش کړل چه ته دا دواړه وگوره چه په دوی کښې کوم حاف او
 پاک دی. هند په باورچې خانه کښې کار کولو او مسلمان زمونږ د بارک جاړو مارو.
 ډاکټر صاحب به ښه شان هغوی وکتل او دکتونه پس د مسلمان په حق کښې فضيله
 لريه چه د مسلمان دوی هندو په نسبت پاک اوصاف دی او په هندو کښې نا پاکه

په وجه سپړې شوي دي نو ما خپلو هندوانو وروڼو ته ووي چې د اکتوبر صاحب په
فیصله کښې خه والی ستاسو د صفای د امانه خوږم پاتی نه شوه لنډه دا چې د پېر کښکښ
پس اخر په دې فیصله وشوه چې یو مسلمان دې هم په باور چې ځانه کښې کار کوي او
دهغه به صرف د ا کاروي چې مونږ په کومو لوبو کښې ډډې وځو د دهغه به اوچت
او وینې به یې او په دې طریقه د مسئله ختمه شوه .

د هندوانو د دې قسم خبر واوروي په ما هم اثر وکړ او زه زړه چې په هند
کښې د خدای د قول مخلوق نه یو شان مینه محبت وڅه ناڅه شوق پکښې
شو . یوه ورځ ما خپلو وروڼو سره د خدای چې زه دلته صاف زړه راغلی وم او هغه
هر څه کړي او نصرت نه پاک و او هیڅ قسم داغ پکښې نه و لیکن هغه سر په محبت
چې نن زه ورته گورم دا غلار شو . منډه خبر نیاته د دې د پاره نږدې راغلی چې
خلکو په منځ کښې نصرت پیدا کړي بلکه منډه خبر مینه محبت ظاهر دار دي
بله عجیبه خبره می دلته د اولیده چې په گرمی کښې به تقریباً ټولو هندوانو زما د منځ
یځی او بې ځکلی او هیڅ پاک به یې نه کولو لیکن یځنی کښې به یې ترې پر وېز کولو او زما منځ
به نه رانزدې کېدل حقیقت دا و چې په گرمی کښې به ما د دې خپل منځی نه کېدو چې
کړې وه او ساعت په ساعت به می هغه لمدوله باد به لگېد ه نو هغه او به یځی
ما خو به دا خواری کوله او دوی نه دومره خواری کېدلی نه شوه .

مونږ په جبل کښې وو چې بهر چېرته یو هندو د پیغمبر اسلام (ص) پېر
گستاخی کړې وه نو یو مسلمان را پام خپل و هغه یې قتل کړو . هندوان د هغه هندو
ملکوری شول او مسلمانان د هغه مسلمان او په دې باندې قول ماک کښې یوه هندو

ورده شود او د ازادی و قومی تحریک نه دخلکو توجه فرقه داریت ته و گبرچند تردی
 هغه پوری چه د قومی تحریک د وحدت د پاره خو مرغه کوششونه شوي وو. هغه پس
 وپوښتل. په کارخو دا وو چه هرک غلط کار وکړي ټول هغه ته غلط ووايي نه به پتوب
 د هغه مذهب نه انسانیت، نه شرافت، نه اخلاق دا وایی چه مونږ د غلط کار او غلط
 ملګری شو. د هر چا خپل مذهب دی او خپله عقیده ده. یو مې داسې کار وکړي
 چې د بل مذهب او بلې عقیدې خاوند پری خفه او غصه شي حالانکه هېڅ
 مذهب د دې اجازت نه ورکوي. دانش چه د هندوستان او پاکستان هندو او
 مسلمان د نفرت په لوی غدا ب کښی گیر دی نو د دې هم دا وجه ده. تاسو دی خبری
 د هر وګړي چه هندوستان کښی د غوا او جماعت په سر فرقه دارانه فسادونه پېښ
 شوي او زموږ بشريک د بنهن د احرار په زموږ د قومي اتحاد خلاف استعمالوي
 دې ته وګوري نو جبران شي چه یو ښه وینس او ښا بنیاد د غوا په جلا له بل کښی
 بل بنیاد و ورتنی یعنی د بنیاد حیثیت او حقیقت دیوې غوا لاخا ور نه هم لاندی
 خبر ضروری دی او دې بل اړخ ته دخدای د کور په خوا کښی د تېرې وګړی جلوس
 و ولکی اوسرنا او از د و مره لوی جبرم دی چه هم د دغه رحمان او رحیم خدای په پاک
 دهغه د مخلوق انسان په مری چاره را ښکل کېږی. د دې واقعاتونه فسادونه
 د شې کورونه تالاشی، ماشومان پکښی و سپړلی شي او د هرڅه په دې جذبه
 یی چه د خدای پاک د رالېږلی دین خد مت کېږی. په دې سلسله کښی ماته
 قصه راپاڅه شوه زموږ د ګلي د خپلی کورنی یو مشر دخپل وراره د لاسه دخپل
 په جومات کښی د لماغحه د پاسه په سجده قتل کړی شوی و تفیش له پولیس راغی
 او

پولیس کپتان پیرنگی و هغه جرمات ته بوتانوسره ننو توهلته ولاړې سترګې ووتې وې. د صاحب! بوتان وياسه جرمات دی « پیرنگی ورته وې چې ست سر په زړه کې د خدای د کور هم صرف دومره احترام دی چې پیزار سره پکښې نه کېږي او د هغه خدای پیداکړي مخلوق پکښې هم د هغه دوړاندې په سجده لکښې پروت ونړي؟ دامت! عجیبه مذهب دی او عجیبه تعلیم دی.

د هندوستان د پیر عجیبه مخلوق دی دوی پیرنگیانو خپل تکبر او غرور په وجه د ځان نه خفه کړي دي او پخپله مقابله کېږي وروړلي دي ځکه چې زمونږ پیران چې به کله یو پیرنگی دمعاينې دپاره راغی نو یوه عجیبه تماشه به وړه موندل کېږي به د هر کس د اکو شمش وچه په څه چل او څه طریقه به دی خپل ځان طریقه مایل کړم او چې به هغه مونږ طریقه ته خپل رغبت ښکاره کړو او څه لږې خبرې به یې راسره ښی وای نو چې دوباره به راتلونو لا بارک ته به را وننه شوی نه و چې مونږ به ورنه لاس په نامه وولاړه مونږ به مو ورته جوړه کړي وړه سلا مونږ به مو ورته کول او مسکې به ورته کله او د اعادت خاص زمونږ په انتیلمې جنشیا یعنی زمونږ په تعلیم پخته خلکو کېږي نو به و. زما یو مهربان چې د لایلیپور ورو زما د جېل خانې استاد و او یو وړی وکیل و. ماس تر کور د تل نومېده او هر وخت به یې سیاسي کتابونه لوستل د پیر عالم او سړي ولېکن چې یو ځل به کوم پیرنگی ورسره ښې خبرې وکړې نو به به پری دی پاته و. هغه یوه ورځ ماته د خپل قید د لایلیپور د جېل خانې قصه کوله چې زه به یې په اړه باندې حیران شوم ما به په زړه کېږي وې چې د هندوستان څومره ښه خلک دي دوی د پیرنگیانوسره څومره ښه محبت دی د هغوی زور او ظلم او بد سلوکی و

او و منځي ته اوږدې نه اونه يې محسوسوي . هغه غريب ، بي گناه د پټي کمشنر
دوه کاله قيد کړی وکين بيا هم دی دهغه نه خوشحاله و دهغه برخلاف يې په زړه کښي
له زموږ بلکه هميشه به يې ماته دهغه صفت کولو چه هغه بيچاره د بېرته سکا دی او درې
به به يې زوږ و چې د اوه چه خه وخت يې دی قيد کړ نو هغه يوه ورځ جېلخاني له
اغلي و او درې پوښتنه يې کړې وه او درې په مخکښي دو ورځ ويلی وو چه دو کيل صا
چکي موسپينه کړې ولې نه ده ؟ په دی دومره خبره دی خوشحاله و بلکه دهغه
ستاغند و او چه نوموړه دوه ورځ ظلم او زياتي شوی دهغه ترې هېر و . هغه به کله
له يې فخر د قصه ماته کوله چه د پټي کمشنر جېلخاني له راغی نور ما پوښتنه يې کړې
هغه کوم لځای دی بيا ماته راغی جېل الوته يې ويلی چه دوه چکي موسپينه کړې
نور داسې پښه کړې . ماته ورته ويلی چه ماسو صاحب ته يې بي گناه دوه کاله قيد کړې
يې او درې يوه غاړی خان غوندی گنده چل ته را لېږدلی يې او مالی نقصان پری
لاړ و دی ته قدر نه کوي او چکي سپينل دس ته ياد دی .

ماته هيڅه خپلو سيايانو وروڼو سره خندل چه ستاسو مطلب سوراج نه
دی بلکه ستاسو مطلب دادی چه پيرنگيان دې مونږ هم خان سره په حکومت کښي
تک کړې او څه لږه غوندی حصه دی پکښي را کړې .

لاهور چل ته دوباره تک :

زما دغېنو مرض ورو ورو بيا په زياتېدو و شو ماته يوه ورځ داروغه صاحب
د سپر تپند، نت په مخکښي را خبره وکړ چه نن سبا جرنيل صاحب بيا په دوره باندي
ماته راځي ته دخپل مرض حال هغه ته ووايه او غوښ وکړ چه تا د علاج دپاره بيا

دلاهور جیلخانی ته ولې پری لیکن ما ورله دا جواب ورکړه چې جبریل صاحب ته د هیڅ
قسم عرض معروض نه کوم ځکه چې زما اصلی زمه دار سپر نښانه نیت صاحب دی اکې
چیرې زه غم وایم نوره ته به وایم. سپر نښانه نیت صاحب هم زما د خبرې تأیید کړه
او په جواب کښې یې راته وویل چې د جبریل صاحب د دورې پس به زه تالا هورته لاړم
هغه زما د پاره ولیکل چې زه دې د علاج د پاره لا هورته بدل شم او زه تر زره حکم یانې
اوزه لا هورته روان شوم. داخل زما تلل په پته نه وزه تولا سیاسی ورونه سره لاړم
حای شوم او په خندا خوشحالی سره ترې رخصت شوم او په خیریت لا هورته لاړم
د ورسپد ورسپد یې زه خپل زور اشنا داروغه خیرالدین خان ته پیش کړم ولی چې
علاج د پاره راغلی وم ده مې کیده کاته مشوی وو. هغه زمانه پوښتنه وکړه چې ته
علاج د پاره د پوره غازی خان جیلخانی نه راغلی یې او پس دهغه نه یې زما صند
او بسترد ایسار کړه او خپل اردلی یې ماسره کړه چې ما هغې احاطې ته بوځی چې کوم
د سیاسی قید یا نود پاره مقصد وه لږ چې مونږ وړاندې شو نو زما خیال دا و چې ما
هغه حای له بیایې چې مونږه پکښې وړاندې وو چې مونږ لا نه ورومایو وروکې غوندې
دروازه ولیده دهغې په خوا کښې یو قیدی نمبر دار ولاړ و نو چې خه رخت مونږ دغې وروکې
غوندې دروازی ته نژدې شونو د داروغه صاحب اردلی هغه ته اشاره وکړه او دهغه
فورا وروپرانېسته او زه هغه حای ته وردننه شوم هغه حای دې وروکې اوتنگ وروکې
لا په دې فکر کښې وم چې دننه کوته کښې می اغا صند او ملک لال خان پ نظر شو دهغه
په لید وړانده هرڅه هېر شو او زه دې خوشحاله شوم چې شکر دی د کپ شپ د پاشم
ملکوری بیا مونده. لاله لاجپت رای او دهغه سره یو بل هندو لیدم هم په دی بارک کښې

است و چه خر و خت و در دهنه شوم هغه قول را پا خیده او په مینه و خبت لی ما
 سر ستری مشی بکول. دوی په ملاقات زه نور هم دېر خوش حال شوم، زموږ
 انصافی دوسر دنگ په موږ پکښې کړ چې دې قلم یی نه شو او نه مو پکښې دڅه قسم
 زښت کولی شئ. وبله داچه د وچې غره په موږ نه څه گداره کېدی شوه لیکن دڅپې
 موږ ته دېر زیات تکلیف وکله چه هوا پکښې بالکل نه کېده د لمری د لاس په پکښې
 موږ پر و غروب کولی نه شو. قوله وړخ تېره شوه او ما بنام شو لیکن زما بستړه او صندوق
 انخل او دڅپې چه خر و خت مالدی دوی راوړه د هغه د سپشلا س نه وبلکه
 د کلاس خراک و ما خپلو ملگرو سره دوی خبری ذکر وکړ چه زه خور د سپشلا
 س قیای، ماسم ولی د (C) کلاس سلوک کېږی لیکن هغوی زما په دې خبره
 څه دلچسپې وانه خپسته او په هغه دغه کښی یی تېره کړه زه هم چپ شوم لیکن
 خبره زما پېژن کښی نه خائېده چه بغیر دڅه قصور نه خپلو الا ماسم ولی دوی قسم
 کړی. ما نه کولی نه شو او نه ورته زه خپلو ملگرو پرېښودم هغوی هم زما د پاره
 د ماسم اخیستو تیار نه وو. زما بستړه او صندوق راغلل بیا هم چه زما په صدا و کښی
 د خوراک خیزو هغه د انخل د هغه په باره کښی دا خبر راغی چه هغه به په دفتر کښی
 وخت وی او د هر څه په مطابق به تاله درکېدی شئ. دوی مطلب داوچه دیمې نه
 است به خپل والا خبره. چېلخانه دېر یو عجیبه ځای دی، د ښووله پاره یی یو تالونه
 لري دی. لیکن په حقیقت کښی قانون نشته د داو غه او سپر نکلانت خوله قانون
 او هر څه چه غریب قیای سره هغوی کوی هاغه کېږی. دیره غازی خان چېل کښی
 د اک خیزو نه ځان سمه کېښودل جایزو او د لته نا جایز شو او دا خبری څوک

د بنستیا ووله ووستی هم نه شی خله چه دکمزوری او د زور و معاصله ده د کله
 او شرمین قصه ده بلبه ورځ خیرالدین خان زموږ بارک ته راغی ما ورته ووی
 چه زه انوسوس کوم چه دا دومره وځی تا ماله به غیر د خدجی تکلیف اکره هغه راته په
 جواب کښی دا ووی چه ستا وارفت سره ده جېستورییت د سپشیل کلاس د تصدیق په
 نوه نومونږ څنگه د ایتین کړی وای چه ته به رښتیا په سپشیل کلاس کښی یی ما ورته
 چه اخر زما په تکت د سپشیل کلاس تصدیق د غازی خان د سپر تېلېفانت د طرف نه
 شوی دی هغه جواب را کړه چه دا زموږ د تسلی د پاره کافی نه و ما ورته ووی چه دا
 اول خرم راغلی وم او تا لیدلی وم هغه وخت خوما سره سند وک او بېتړه نوه او نه
 خپلی جامی اغوستی وې نو بیا دا خیزونه ما څنگه را پیل اکرلې هغه جواب را کړه
 زموږ خیال وچه هسی دا ورته چا په لاره کښی ورکړی دی - زه پوه شوم چه د
 بخش شوی کړه نو ما دا خبره پرېښوده . مقصد دادی چه د چل و الا و یو عجیب
 قسم عادتونه وي هغوی هیڅه په دی فکر او کوښښ کښی وي چه به څه طریقه به
 خدا ی مخلوق ته تکلیف ورسوو . دا ټولې خبرې زما د ملگرو به مخکښی و شو
 لیکن هغوی بالکل خاموشه وو .

هر کله چه زموږ داد عوه ده چه موږ به حکومت سره تعاون نه کوونو
 دا مناسب دی چه به چېا خا نو کښی هم هغه حکومت سره تعاون او ملگرتیا وکړو
 د حکومت سره تعاون او ملگرتیا خو په هڅه شان زموږ د شان سره جابزه
 ده او بیا د خپلو ملگرو برخلاف او داسی ملگری چه د خدا ی د پاره یی موږ نه
 د قوم او ملکه د خدمت د پاره ملا تر یی ده . خور وځی پس زما د غاښونو د کتو

بیا هم هغه ډېر بتل نه چېن راغی زما د غاښونو او اوږو په لید و خوشحاله شو او ماله
 یی مبارکی را کړه چې غاښونه دې بچ شو. زما د ژامې یو غاښ یی وایستلو او نور
 غاښونه یی رله په ښه شان صفا کړل او نوی د اوږو د پورې کولو د پارغ راټه کړل
 او په وخت کېنې یی د ارغه صاحب ته وویل چې څلور ورځې پس به بیا زه د دې غاښ
 ډوم او زموږ نه رخصت شو.

مطالعہ:

موږ په جېلخانه کېنې د قرآن مجید درس شروع کړی او د مسعود لخوا نه
 په تقریباً یوه وری کېنې د قرآن په تلاوت کېنې مشغول وو. څلور کسان وو
 موږ سره څو قسمه تفسیرونه وو. د څلورو وارو ترجمه به مو په ښه شان اورېدل
 بیا به مو پرې ښه غور او فکر کولو او کله ناکله به مو خپلې خپلې رایې هم ورکولې چې څه
 ست به مو د قرآن په پس شروع کولو نو دا مو فیصله کړې وه چې هغه ټولې خبرې
 ورسې چې درې کولو الی نه موږ اورېدلي دي او زموږ په زړه ونو کېنې ناستې دي
 ښه بالکل د زړه نه ایستل په کار دي او په یو صاف زړه د قرآن شریف په مطالبو او
 حلیم باندې غور او فکر کول په کار دي او د هغو په اصلی معنیو او مظلوم خان پرې
 کار دی او دا هله کېدی شي چې موږ د خپل زړه نه هغه ټولې خبرې او قصې
 وری کړو او که چېرې دا ونه کړو نو بیا د قرآن په حقیقت رسېدی نه شو ځکه چې موږ
 کېنې د هغه منطقی یوه رایه قایمه کړې ده. دې خبرې موږ ته ډېره فایده ورسوله
 په دې طریقې موږ د اسلام د خوبو او ښېکونو په ښه شان سره واقف شو.
 اوس په وړځ زموږ مشوق زیاتېد، لیکن ملک لال خان غریب چې هغه د خپل زړه

هغه و همونه لیری نه کړې شو. زمونږ سره ونه چلېدې شو او پر خور وځی پس هغه
د رس کښې نه کت پرېښود. مونږ یې خپل آډان کړه ختم کړه او په دېار و مو سیاه شوی عکړ
کومه موزه لطف او غلام او پر هغه چه ددی دس نه ماته حاصه شوه نو دا د هغی بیان کړ
نه شوم. زه د قوتان په خوا پرېښه پرې شوم. دا سلام د تعلیم نه خبر دار شوم. وروسته
په حقیقت ورسېد. وروسته نه علاوه افاضه صاحب به مختصره مخونه نو
خه نو تونه لیکل هغه به هم ماکتله او بیا به می پخپل نوبت بک کښې جان سره نقل کول
د قوتله نه زیاته د فایده خبره زمونږ د شپې تبار له خیال نه و. ورځ به په خطره
تېره شوه لیکن په دې حاکمې شپه تېرول د پوره کرانه وه. وروسته دې طریقه به خپله
وخت تېرولو. د خور وځی پس ولی او محمد زاده ملاقات د پاره لامل د ملاقات
وخت کښې راته وویل چه هغوی عبدالولی موکاته بیایي چه دستوری پریشان یی وکړه
ماچه دغه ستورگی ته وکاته نو د هغی هغه داغ د اول نه د پوزیات شوی و او په د
می زړه د پر خفه شو او د دې ماشوم په حالت می د پرافسوس وکړه لیکن بغیر د
نه مابل خه کولی شو؟ زه چه خه وخت قید شوم نو ما د پر خطره کلې نه ویکل چه د
د ستورگی غور وکړه او موکاته لی ولېری لیلین د ولی غریب په حالت چه غور وکړه
چا دغه ستورگی ته فکر وکړه او په دې کښې یو نیم کال تېر شو او خه وخت چه د هغه
په زیاتی شو نو بیایي هغه موکاته را واپرېه لیکن دې تلوه هغه ته خه فایده و نه رسوله
غفلت په سبب د هغه یوه ستورگی بی کاره شوه او دا داغ زما د زړه لیری شوی
هر وخت چه ماته د ولی ستورگی را یاده شی نو زړه می د پوزیات خفه شی
ولی دوی سره چه ما خه وخت ملاقات ختم کړه او هغوی د خست شوا وروسته

نو هغه نایب داروغه چې چارمونږ ملاقات کړې و د لاسه ونیولم او یو سړی له پوښتم چې هغه
 هم خپل خپلوان ملاقات له راغلی وو. داروغه راته ووي چې هغه هم ستاسو دېلې دی او
 ستاسو د عدالت لور وروړدی اودې دیو کال د پاره په ضمانت کښې چې پخوانی ته راغلی
 دی او دې دسره چان لاس بېت چې په یو لاس کښې یې توره ده او بل لاس کښې قلم دی
 او توره د پاره قلم ویکې کایاب نه شو او کورنیا رښه کله چې دوه داخیال و دابت دهند
 ستانیا نو د پاره یوازې دې غیورتي خیزدی او په دې وجه دهر صند وستانی فرض دې چې
 سات کړې ما ورته وې چې داخو دېر غیورتي سړې دی او داخو یې یو لوی د غیرت کار
 کړی دی هغه وې چې بې شکته کارخو د غیرت کړې دی لیکن اوس بې غیرته شوی
 یوه هفته یې لا په جېل کښې پورغ شوی نه ده لیکن بیا دې حالت ته رسېدلی دی
 شپه او ورځ ژاړی او چی وې چې په هر طرفیه چې کېدی شي ما دې قید او بند نه
 کړی نن ور له مونږ خپل خپلوان ملاقات له پاره راغونښتی دی راخه واوره چې
 دغه شه وایي. دی قیدی غریب هغوی ته لاسونه جوړه کړې دی او دېر په عاجز هغوی
 لایا و چې په هر طرفیه چې وي زما ضمانت وکړې او ما دې بلانه وپاسې. په دې
 دی پری دې داروغه اواز وکړو چې اوس یوازی په ضمانت وتی نه شي بلکه معافی
 ورسره هم غواړې نو دېر غریبی یې جواب ورکړ چې معافی ورسره وغواړم نو بیا
 دېر پری دې هغه ووي چې هر. دوی مېنه ده معافی به هم وغواړم نو ما پری اواز
 کړ چې پوره به هم را کډې نو وې چې مېنه هغه به هم را کډم نو بیا می ورته ووي
 چې یوازی پوره را بنکوبه کار ونه شي دې سره به داوښ پل هم جوړ وې وې چې هغه
 ووي؟ نو ما ورته وې چې داسې خاوري به راغونډې کړې نو بیا به داسې داسې

کارونه نودهم و گری نوهغی غریب وی چه منبه ده دابهم و کپم خوجچه و دی چپان نبجش
 ددی په اوردی و مادی و خندل اوزه توی و زمان شرم . مایه زر و کنبی . وی چه داس
 چند باتیان خاندان وی اودای همت وی نومشکله ده چه هند و سنان ارادشی یاد پیکار
 نهغه نهغه حصه په حکومت کنبی و اخای . داقصه می لاله چیت وای و اغاسفقی
 و کوه اولاله جی سر می و خندل چه په پنجاب کنبی ددی قسم خوران نشه دی نوامید
 چه تاسو د هر زر سوارچ حاصل کړی او مونږ قبولو په دی خبره افسوس و کړی چه نه
 یو کار کولی نه شی نوهغه ته دی ملا نه تری ، اود داسی کولونه نه کول همت وری . زه
 خوانانو له په کار دی چه هر یو کار شروع کوی چه په هغه د هر فکر کوی د هغه په قول
 پاندی په منبه شان غور کوی که چیری هغو توله تکلیفونه تیار دی نو هله دی هغه
 ملا و تری او که چیری د تکلیفونه تیارولی نه شی نو منبه به د اوی چه په ارام کور کنبس
 اود شاکوی حکم چه دده بزولی قومی مقصد ته نقصان وړکوی . اکو چه ازه دا وخت
 کانگرس کنبی نه وم . په خلافت کنبی قید نشوی وم ، صفزه اولاله جی په سپیشل کار
 وولیکن هغه ته د ورزش دپاره په توله جیلخانه کنبی د سحر او مانیاسم دگر چپان
 و اوماته نه و . هغه به په کت کنبی خلاسته اوزه په حکم . نوره هم هغه ته د پورغایت
 حاصل و . جیل والا به یی د پری خوشامندی کولی . په هفت کنبی به یی یو محل ملاقات
 کولو خلکو به ورا تسم قسم میوی رالېږدی په جیلخانه کنبی ورته د قسم ارام و . مونږ
 یو داسی تنگ او خان له خای کنبی قید و وچه مونږ و هیڅ دنیال له حاله خبر نه و و نه
 مونږ ته څوک راپرېښودل او نه مونږ ته ددی خای نه د وتو اجازت و . په دی
 مونږ د نورو قید یانو د حاله نه خبرېد و چه هغو غریبانانو سره دغه قسمه ساوک

باین زمونږ. احاطی په دروازو کښی یو سوری وچه دهغه نه بزمونږ ته د قید یا نو
 وده پتی. ښکاره به محسوبه تری په سوونو قید یا نجا پوره وو. دایو د پوره عجیبه
 ستاړه وچه دی. د یو بهر سړي غجن او حیوان وچه دی خوارانو سره د یو
 سخته دلیل سړک کښی لیکون موند. هیچا دهغوی غه امداد کولی نه شو. ماته کله کله
 د یو تری وچه که خیروی او هکله بصورت ووتی نو دوی خوارانو د پاره په اخباراتو
 په اسهلی کسی غه نه شه ایچی تیشون وکړی ولی چه دوی د پر مظلومان او بی سړي
 یو پوره پتی. ه چه پهنی کښی شاید دناستی د پاره پنځه یا شپږ ځایونه وو او
 د یو د پاره دوی د یو قیدیان وو دهر یو سړي په سر به د سړي، شلور کسان د لار
 په کله به د یو پاشی چه زو کښه بم، بل طرف ته سپاهیانو او نمبر دارانو هم زور
 د یو رچه شابی ندرتی! او که چیری یو قیدی به لږ زیات وخت تېر کړ نو بیا به د
 خیر نه و دیورف نه به پری سپاهی راغی او د بل طرف نه به پری نمبر دار او هر شه
 یو پری اور سړو کړل. لند، داجه یو د پر د شرمندگی حالت و موند، ټولو به دا خبر
 د محسوبه سړو او د قید یا نو د یو قابل رحم حالت سره زمونږه د ټولو همدی کاره
 د افسوس دی چه موند دهغوی هیڅ قسم امداد کولی نه شو زمونږ یو پښتون
 شکتی و هغه، پریو عجیبه قسم سړي و تقریباً اووه کاله قید یی تېر کړي و او د پوره
 معافی یی اخیستی وه اکثر د قید حصه یی په د پوره تکلیفونو او مصیبتونو کښی
 نه شوې وه کڼ دری نه یی هیڅ قسم عبرت اخیستی نه و سړي د مړه خراب
 نه و لیکن هغه چه داهر خومره تکلیف رسېدلی و د ژبی د لاسه یی و ژبه یی
 د یو واک کښی نه وه. ما چه به ورسره هر خومره سرخوږ کړ او هر خومره به می

پوه کړو لیکن په هغه یې دهیڅ قسمه اثار نه کړي او چه څنگه ناپوهه و هم هغه شان
 ناپوهه پاتی شو. ددی ټولو خبره د پاسه یوه ورځ ماله راغی او ماته یې وویي یوه چیتو
 کلی ته لېږم. محمد رانی وکړي په تابلاندي یې لیکم ما په دېره خوشحالی قلم مشوا
 او کاغذ راواخیسته. دمه نامی نه پس می ورته وویي چه وایه څه لیکم؟ راته یې
 وویي چه ولیکه. زما د بنجنان خبر کړي. خوشحالی دې نه کوی لږی ورځی را پاتی
 دي او که خپروسی زه یو ځل دی ورسیږم او د بند نه خلاص شم و تا سوسه به یې
 شم نور به رانه په کلی کښی ونه کړځی. ددې په اور بد وزه د پرنیات حیران شو
 زما د کوششونو او نسیجتونو لایله د نتیجه شوه. څه ساعت پورې خوچپ وویا
 ورته وویي چه زما ټولې خبرې تاهېرې کړي او په یوه دسی هم عمل نه کړو. ده راته
 وویي چه عمل یې پری کړي دی خو ددی پلان میدان کړی دی. ما په قید خوش
 کوی. ما ورته بیا خپل بیهم وغوږ ولو او دایمی ورته وویي چه اوس دیا جهله شوه موږ
 له هم بل لېدل په کار دي ددی خبرو زمانه تېره شوه ته نه کوری چه هندوان سکا
 او مسلمانان په کور کښی ورونه شو او دلته که په سوونو داخلک قید دی تاته معاونه
 ده چه دا په څه کښی قید شوی دی؟ ته خو یې وینی او ددی نه هم څه سبق نه زده کوی
 هندو او مسلمان خو په کور کښی ورونه کېږی او موږ پښتانه دیو بابا زامن، یو قوم
 یو دین، یو ښار، موږ دې د حال دي؟ سټی می ورو ورو راځنی کړی او راته یې وویي
 ورو سره خوځو او ویی وې چه ښه دا خبری به زه نه لیکم. هغه غریب ته زه دېره
 نه کوم ولی چه په دی ماحول او په دی خبر وکښی هغه لوی شوی دی، سپین بډی
 شوی دی او د ټولې خبرې دهغه یو قسم عادت کړ خپل دی دی نجات پرېښودا

شان کار نه دی ددی خبر و اصلاح دپاره دپکار کول په کار دی او پستونو غریبانانو
نه داسی خلک پیدا شوی دی او نه کبښی چا داسی کار کړی دی او نه دوی چا
په پوره کړی دی چه مونږ ددوی نه کیله وکړی. ما ورته دلته تېره کړی او دوشی نه
په بیا ددی جېلخانی نه واپس ددیرو غازی خان جېلخانی ته بدل کړی.

د لاهور جېل نه بیا دیره غانځان ته:

باوجود ددی دومره تکلیف او پریشانی نه چه دلته ماته ویاړم زه پخپلو بلښ
نه دېر غصه وم، ولی چه دلته ماته د لاله الاجیت رای په شان او دهنه دیو ملګری
د صفر اولال خان په شان سرسایتي او ملګرتیا حاصله وه او هغوی سره زه
د شعله وم او د هغوی سره د تبادل خیال نه ماته دیره فایده حاصله شوی وه
د قرآن درس او بل دا غاصفه په شان یو عالم او روشن خیاله سیاستدان
اکړی هم زما په جدایی دېر غمجن و لیکن څه کېدی نه شو. زمونږ واک خور بل و
د غصه وخت راغی چه دیو بل نه جدا شو. پولیس په دیو دی کبښی زما انتظار
نه چه دیو دی نه راوړسېدم نو جېل والو زه پولیس ته حواله کړی او زه د پولیس
د دیره غانځی خان جېل ته روان شوم. دوی پیاده اول پولیس لاین ته او
سټیشن ته بوتام. د دیره غانځی خان د جېل دا قانون وچه دا روغه پولیس ته وکړی
و نه ته انګر وګولو حکم نشته او پولیس لری د لاهور سټیشن نه د لاهور جېلخانی
په کورایه هم ورکړی وه او دلته د خیرالدین خان حکم وچه انګر هم ورته وکړی
مسلمان و او د دیره غانځی خان دا روغه هند و وخته وخت چه مونږ سټیشن ته
سېدو نو ما بنام وکا دی تیار و او په کادی کبښی سواره شو او سبا په تګنه (تګنه)

غرمه زمونږ کادې دشیر شاه ستهیشن ته ورسېد و دایرلری جنکشن
او دلته د پوره غاښی خان د پاره کادې بدلول غواړی . مونږ به کادې ته کډه
د پوکړی وه پولیس والو زما اسباب اوچت کړه او د پټک روم ته روان شو ، ما
هم او از وکړه سړی هم د پټک روم ته دننه کړم . پوره ارام کړی پرته وه هغه یی
سمه کړه اوزه به هغی کښینا ستم . زه به ددی پولیس د سپاهیا نو دخد ستم
شناخت خه ذکر وکړم . په کادې کښی قوله شپه په ارام و بیا د م او شپه
یی نژدی راته راپرېښی نه دی . د هر قسم زما دارام فکر به یی کړی و پټک
ته چه ننوتلونی په دغه وخت کښی دا د از مو تر غوړه مشو چه د ستم پیر صاحب
اوده دی چه خه وخت مونږ ورنه شو نو پیر صاحب ته پر شپخ باد پکی رانکړه
هغه دلان دی دوه کتونه پراته وو په یو کښی پیر صاحب او په بل کښی دهغه
خوی اوده وه خوک په کړسو او خوک په فرش پراته وو نو زه ورو غونډ
هغه ارام کړی کښینا ستم ما بان دی هم مننه باد کپېدو . دلبر ساعت د پاره
ستړگی پتی شوې چه ما سپینین شر او مونږ قول د لرونڅ په پاره راوینو
نو پیر صاحب وکتل چه پولیس والا ماته لاس په نامه ولاړی دهغه په
شک راغی چه دا خوک پولیس لوی افسر دی په دی وجهی زما طرف ته خه
او محبت ظاهرولو او ورو ورو یی ماسره خبری هم شروع کړې دهغه د
زوی ماسره د پره مینه پیداشوه مانه به نه جدا کپد . په خبرو خبر کښی
زمانه پرېښتنه وکړه چه ته سرکاری نوکری ، ما ورته ووی چه نه ؛ ده راته
چه نوکر نه یی نو بیا د اسپاهیان ماسره خه کوی ؟ ما ورته ووی چه زه قید

دی وجه دانپا هیان ماسر دی . نوده راته ووی فدوی سلوک خوتا سر د
یا نو په شان نه دی ما ورته ووی چه هغه شان قیدی نه یم زه سیاسی قیدی
او په خلافت کښی قید شوی یم . ددی په اوریدلو سره پیر صاحب نوراً بدل شو
ما ملوف ته یی رغبت کم شو . د تحقیق نه راته معلومه شوه چه داد تونسی پر دېر
پیر دی او په ټول هندوستان کښی په لکونو مریدان لری او په زرگونو روپیې
لارانه کښی وایه . راځی مونږ چه لمونځ وکړئ او بهرته راوتلو . د پیر صاحب زوی
پر ما شوه و خور ما په مینه محبت داسی مین شوی و چه هغه مونږ سره راو
تول . سین خلک خبر شو چه داخو دخلافت مشران راغلی دي نو ټول خلک مونږ ته
راجع شول او مونږ به د زنده باد چفی شوی . پیر صاحب چه وکتل دده هغه ماشوم
زما سره دی یو مریدی ورپسې راوړلو هغه ماشوم ته یی د پرویل خو ماشوم
دا خوا ته را نژدی شو او دده سره د تلونو یی انکار وکړه . شیخ لاهو او پیر صاحب ته
یی راقصه وکړه پیر صاحب ورته ووی چه ورشه او په زور دی راو له شیخ راغی او هغه
ماشوم یی زما د غېږ ی نه وشو کړ او په زوری په ژر اوتلو . دکا دی تلو ته لا وخت نه خو
پیر صاحب دخپل زوی سره را پا خېدو لا د او په ریل کښی کښیناستل . اخو دا چه داز
شو د ریل راغی او مونږ پکښی سواره شو ما سختن غازی کاتب ته ورسېدو . په غاړه یی
کاتب کښی مو د سین په غاړه قسپه شوه په سباله د اتوار ورځ وه او د اتوار په ورځ
ما ز بند وای او څوک پورې وتی نه شی . لیکن یو مو تر بوت چه په هغه کښی ضروری
اک پورې باس زه یی هم په هغی کښی پورې ولیستم . د اباسین هغه زور وړی چپی
چاوس هم را بادی شی نو زه می وېر کښی خو دخدا سی فضل و پورې تو . دېر

غازی خان پولیس راغلی و دوسی هغوی ته په حواله کړم هغوی به په کښی د پرونه
 خان جېلخانی ته ورسولم، تقویا لس بجې جېلخانی ته ورسېدو. دیر واک وړایې
 مشر اوزه وردننه شوم او بابوکانو، سپایانو او قیدیانو چغې کړې. بقول رانه چا پېر
 شو او هرکلی یې راته ورسې. د جېلخانی دننه ودریږې شو اوزه خپل بارک ته ودرېدو
 شوم. زما سپاسیان ودرېدو هم خبر شوی وو. بعضی کسان رانه لاړه کښی ولاړ
 وو. زما په لید وپول د پرخو تشاله شو. بارک کښی چغې شوې وویل رانه چا پېر
 شو خوګ را توغارې و تل او د خیر خیریت پوښتنی یې رانه وکړې. ودرته د لاهور
 جېل ټولې قصی وکړې چې په دې کښی دې ودرې وخت شو او سرونه دې ودرې شو
 له روان شو. دسه دار کهرک سنگه په ضعیف والی او بربنډ والی می دېر افسوس
 وکړ چې هغه سده د نورو ملګرو لاهغه نشان بربنډ و او خه قصه بېنه ودر شوې.

دمور مرګ:

په دغو ورځو کښی می دمور یو خط راغلی نه راغلی پکښی یې لېالی وو چې دېر
 موده وشوه چې ته می لیدلی نه یې زما دېر یادېږی. زما زده شواری چې د شتم ایا
 وویښم نو ته ماله اجازت را کړ چې زده ملاقات له د شتم. هانچې په دې خط مور د غور
 او فکر وکړ نو زما زده خو هم غوښتل چې خپلی مور سده ملاقات وکړم ولی چې د دې
 لځای دراتلو لارو ته به می فکر شو نو پکښی دېر تکلیف و او بل طرف ته هغه بوردی هم
 وه او زده می هم غوښتل چې دا وویښم. لیکن حکومت موندو و قضا اراسی یې جېلخانی
 کښی بند کړې وو چې ملاقاتیا نو ته کولانه وه نو ما مناسب ونه کړ چې هغی له د دې لځای
 دراتلو تکلیف وکړم او ورته می و لیکل چې که خپرو می ماته اوس لږه موده پاتی ده او

امید دی چه دې پر زړه ستا او زما ملاقات خپل کور کښې ونشي داځای دې پر لیرې دی
 شای په ځای ریلونه بدلېږي او بیا د اباسین نه پورې وتل دي. نو ماوې چه بڼه
 د دوي چه نه د تکلیف ونه کړي. لیکن زه د الله تعالی کارونه نه څه خبر وم چه نه او
 نور به می دې بل نه داسی جدا شو چه ترقیا مننه پورې به یو بل ونه وینو او که زه د دې
 خبر وای نو ما به مو به به خبر وړ ملاقات که پ وای انسان دقت پر نه خبر نه وی.

څه مو وپس د ما زگیو وخت و زه په کمې ناست وم چه زما یو ملگري په منډ
 اغې او اخباری په لاس کښې و چه په هغه کښې یی لیکلې و چه زما موس صر په شوه ما
 د الله وانا البه ما جعز وویل. د دې خبر په لوسته را باندی عجیبه کیفیت طاری
 شو او په دې دې دې دې افسوس وکړ چه ما ولی د ملاقات منع کړ چه خدا یه زموږ نه د
 ستړی ملاقات نصیب هم نه و. ما په خپل زړه له دې تسلی وکوله لیکن زړه می ژړا
 کوله ولی چه ما خپلی مور سره دېره زیاته مینه او محبت و او هر وخت به دېر
 پریشانم وم او دېر څخه په دې وم چه زه د خپلی مور بی بی داخوړی خدمت او دینک
 نه محروم شوم او ما دهغې په ناحیه تیا کښې او د وفات په وخت کښې هیڅ خدمت
 ونه کړی شو. دې خبری به هر وخت ژړولم که نه وی نو مرگ خو حق دی هیڅوک تری
 خلا صېدی هم نه شي نو د چا په مرگ ژړا او وایلا نه ده په کار خو مینه او محبت
 داسی خیزدی چه د چا زړه صبر پدی نه شي. زه چه بیا د قیام را خلاص شوم نو
 خوړمی بیارانه دا خبره کوله چه مور به دې په ځنکند کښې هم دېر دېر یادولی
 چه غفاری اغې او که راغې.

د سیاسي قید یا نوځنگونه:

زمونږ سیاسي وروڼه به همیشه په مهمولي مهمولي خبرو باندي پخپل منځ کښي په جنگ وړ او کلک کلام به نوبت کښلوته ورسېدل و او اجنسي وخت به مونږ لږکي هم په بل پسې راواخيسته لیکن نور وروڼه به ترمنځه شول او معامله به يې منع دفع کړه چېلخانه داسې يو ځای دی چه دسې زړه پکښي تنگ وي . د دې کوڅو کسې ده د ضاعی شا که الله باچا به خپلو ملگرو ته دا خبره کوله که تاسو پر بل سره ايری وځی نو مونږ خوتول خپل وروڼو دا ستاسو نقصان نه دی دا قول نقصان ددی قلا دی چه مونږ نه تاو ده په کور کښي دمو و اولور د پوره خوږه د رښته وی خو چه دیوال تری چاپېره وی نو مو و اولور هم سر وخت پری بلی پوری نښتی وی او په جنگ وي . زه هې انسان وم زما چه خور د معلومات او تجربه به ده نو زه دا ویلی شم چه مونږ ددی جنگو نو قول بنیا د بحث او مباحثه وه . اکثر مالیدلی دی چه مونږ به په یوه معلومو خبرو بحث شروع کړې نو چونکه زمونږ هغه بحث به په دی خیال نه و چه مونږ به دیوال د معلوماتو نه څه فایده حاصله کړې . د هر یو دا خیال و چه زه ښه پوهېږم او د بل نه پوهېږم چه زه وړ او د بل پر دی . ددی قسم بحثو نو نتیجه همیشه کجختی وي او بیا بد د جنگ وجدال او خفگان . په دی وجه که څوک چیری ددی خبرونه مجرکه دښه بچ کیدل غواړي هغوی له په کار دی چه د داسې مباحثو نه ځان وساتي او همیشه خپل ځان شریه او خوله واک کښي ولري او که چیری په یوی ضروکې مسئلې د بحث کولو ضرورت پېښ شي نو چه ده ته څه معلوم وی یا چه څه دده رایه وی هغه دی ښکاره کړي او زیاتی بحث دی پری نه کوي نو بیا به ورته خداي خیر کړي . بله دا چه زمونږ په سیاسي وروڼو کښي یو بله

و عیب خبر و او هفت داوره چه موند خوبه به خوله و یل چه موند یورو و نه یورو
 و هم داسی و چه موند یورو و نه وای ولی چه موند دیو نیک مقصد و پاره جیبا
 و غلی یو لیکن حقیقت داسی نه و او نه زمونیت په دې غل و . په جمولی جمولی خبر کښی
 موند کښی دسکه . مسلمان او هند و سوا ونه پید ابدال . ما خره مکنی هم
 دسکه دی چه چنگ ده لمان په بنار کښی و شو او تحافات دلت په جیبا نه کښی د
 وانو او مسلمانانو خراب شو . موند دومره فکر هم نه کړو چه هلک بهر به خلک هرچه
 لیکن زمونږ په دله دې ده غلی اشر و یل وشی او که چیری په موند هم دې قسم اثر
 یو نو بیا په موند او په هنو خلکو کښی شه شرق شو چه شوک د دینمن په پالیسی دا
 کوی لو خیل قوم او ملک ته نقصان رسوی . زمونږ دعوی خودا ده چه موند
 وستان په نولو قومونه کښی وروړولی پید کړو او ملک ازاد و . کوی پوری چه
 گیانو حکومت و ی تر هغی پری خبرنا مکنه ده چه د هند و مسلمان جگړی ختم شی .
 په کښی لیکن که موند کانگرس او خلافت والا هم په دې کښی حصه واخلو نو بیا د
 وستان خدای پاک مل شی . نو خلک خو پری دې زمونږ یعنی خلافت او کانگرس
 تر اوسه پورې د رښتینی وروړولی خیال پیدا شوی نه دی او زمونږ زرو نه یو
 صاف نه دي . زمونږ په زرو نو کښی خبری دی په دې وجه په جمولی جمولی خبر و
 دی موند په کور کښی جنگ دگې او فساد کولو ته تیار یو . یوه ورځ وچل و شو چه زمونږ
 سستی چه هغه زمونږ لوښی پکول او هند و هندو بهر پلینو سکھانو د مشهوره کړه
 دی موند سکد کړه ددی په اورید و سر هندوان د پری غصه شوه هند و انو هغه
 چه ته سر و خبریه سکھانو پری زور دا ورو چه پام کړو چه سر نه خبری د کشمکش

ورو ورو زیات شو اودسکھانو اودهند و انو تعلقات دپرو زوت خراب شول
 و اچه معامله جبل و الوته و رسیده او هغوی هغه سکه زموږ د پات نه بدل کړي
 خو بدل شو لیکن بیا هم زموږ د ورو زرو ورو نه یو بل ته صاف نه شو لا اکر اوه فی الله
 الله تعالی وایي چه په دین کښی زور نشته ځکه چه ددې تعلق زرو د مای دی . د پیاوړی
 هومند هب و الله دا حق حاصل دی چه د تبلیغ په ذریعچه فایده یی او خو به بڼه
 کړي لیکن یومند هب هم دانه وایي چه تاسو په زور اوزیاتی اولیچ خلک پخپل
 کښی داخل کړي ځکه چه مذهب معامله خو د زړه او دماغ سره ده چه زړه او
 او عقیدې کوم مذهب نه وی قبول کړي په هغه عمل کولی نه شی او چه عمل پرې
 کړي نو هیچ فایده ترې حاصلولی نه شی . بله ورځ مونږ توال په بارک کښی
 ناست وو او خبری اتري مو کولې په خبرو خبرو کښی د لاله اجیت رای
 راغی یو موهن لال نومی وکیل و چه هغه صرف د ورو خبره وکړه چه لاله جی نه
 پنجاب دی . یو سکه پری اواز وکړ چه د شیر پنجاب لقب خود سر را
 سکه دی او ورو ورو دا خبره زیاتېده او دې حد ته ورسیده چه یو
 سکھان اوبل خوا هند وان جنگ کولو ته تیار شو او یو بل پسی د نهای واغی
 او په دېرو خوارو مونږ دا معامله رفع دفع کړه نوبت کوټک زیت د نه رسیده
 مونږ په دی جېلخانه کښی هند وان ، سکھان ، و سمنان وو
 به پخپله خپله طریقه خپل خپل عبادت کولو . مسلمانانو کښی اکثر کسانو لمخ نه
 صرف مونږ دوه کسان مولانا اسماعیل غزنوی صاحب اومه به کولو او هغه
 خان خان له . دغه حال دهند وانو هم و چه هغوی هم اکثر د عبادت نه کولو

پیا به کولو نر خان خان له به یی کولو . زما یو مهربان دوست چه نوم یی ماسکر دت مل
 او یو به پر بنده مری و به پر عبادت به کولو او عبادت به اخر کینی د پر شانتی شانتی
 یی ویل خوری پخپله شانت نه و ما به ورسره خندل چه ماسکر صاحب تڅو شانتی
 شانتی به پر وای خورشانت نه یی . یو سکهان و و چه دوی به خپل عبادت به جمع
 او خوشمرو چه به هغو کینی مذهبی جذب به او جوړش و د ورسره نه به هند و انوکینی
 لمر نه به مونږه مسلمانانوکینی و زمونږ به نسبت به سکهانوکینی مینه محبت
 شوق او ورورولی زیاته و . په دې خبره چه ما خوشمرو غور او فکر کړی دی زه به
 په نتیجه رسېدلیم چه د هغوی مذهب به خپله نه به کینی دی هغوی دهغه به
 مذهب او مقصد باندی پوهېږی . دهند و انو او مسلمانانو مذهب به بله نه به کینی
 . دهند و انو مذهب به سسکارت کینی دی . هند و ان به هغه نه پوهېږی او
 زمونږ مذهب به عربی کینی دی او زمونږ به عربی نه پوهېږو . سکهان چه خپل
 عبادت ته کښیناستل نو په هغه کینی دایو جمله زما نه هېرېږی او یا د دمی ده چه
 به یی نه به جاوی تو جاوی میری پیاری سکهان جاوی . داسی خبری
 به جذب به او جوړش زیاتوی دهند و انو به مذهب کینی هم شته او زمونږ د مسلمانانو
 مذهب کینی هم شته . خوشمرو او هغوی به مطلب نه پوهېږو . حال وجه ده چه
 سکهانوپه شان مذهبی جوړش او جذب به نه به مونږ کینی پیدا شوه او نه به هند و انو
 پوهی .

زمونږ اکثر مکرری خلاص شو او مونږ پنځه کسان پاتی شو ولی چه ټول شپږ
 به میاشتی یا کال قید وو . دوی به هم اوس رها شوی وای خوهغوی چه پلخان

کښې هغه داچې مېشت په وجه خپل قید ونه زیات کړي وو. زمونږو د پښتو او د وچه
سبه بیا و او د مطالعې د پارو راسره قسم قسم کتابونه هم وو او د خپل کتاب ورځې شپې
موږ به دېر ارام او خوشحالی سره اړولې او بېرته زمانه دوی ته لږ نېکه پاتې و. په دې
پنځو کسانو کښې زمونږ دوه مسلمانان او دوه سکھان و. د هند د وچې یوه او د
مورانا محمد اسماعیل غزنوی او سکھانو کښې سره د کسک سککه، جسونت سکک
او د هغوی اوبل ملکوی و. د جېلو الوسلوک زمونږ سره بهرینه و. کتابان هیڅ نه وو
زمونږ سپړتیا نه وه او چې په دېستیا د اکثره او دېر هغه د ازمه سې و. لیکن په دې
ځای کښې یو لوی قصص داوچه د شپېر و میاشتونه زیات یو تکرر سپړتیا نه وه
پاتې کېدې نه شو. په شپېر و میاشتو کښې به ایله زمونږ د هغه سره شناسنوی و
خو چې به شناسنوی نو هغه به داند بدل شوی و. دوی وچه داوچه په دېر ځای
کښې به دېر زیاته کړې و او په کړې کښې به انگریز زیات پاتې کېدې نه شو. په دې
وجه به په پښتني کښې زمونږ انگریز سپړتیا نه وه او په کړې کښې به هند وسته
و میا د جرنیل د دورې او از شوچه جرنیل صاحب په دوره ورځې هر څوک په دېر ځای
کښې وچه بیا به څه کېږي ځکه چې د جرنیل دېر بل نیته راسنې او جفای سې و او د
بیا سیاسي قید یا نوم سره خوبه دېر په ترڅ چېلېد و. جرنیل صاحب څو ورځې پس
دا ورسېد و او د راتلو سره اول دمه داسې کړ سککه کتوله راغی او په یو قسم غ
او تکرر کښې یې سره او صاحب ته ووی (*Let him know that*) ویه کڼه کڼه کڼه
نوهغه ورته دېر په یې پروای سره د اجواب ورکړه او د هغه د وچې واده و. په
دې په اورېدو سره په جرنیل اورېل شو او بله یې هیڅ خبره نه کړه او فوراً

بجزرت و ورت او جهالوتی ووی چه دده نه تراوسه بادوتی نه دی او دهغه
 است یی و غوښتو او کمزوری په وجه چه هغه له ډاکټر کوم پی لیکلی و هغه یی کټ
 کړ او حکم یی وکړ چه ده له هیڅ بغیر و (۱) کلاس د قید یا نور خوراک نه سه وکړ
 بل یی دا حکم وکړ چه په دوی بله مقاصد و چاوی د اهر ډاکټر و د جنیل دوه
 ختم شوه او دوی و پس لاهنو داروغه صاحب موند له راغی او دا قول بیان یی راته
 وکړ او دخپل طرف نه یی ډېر وده دی ظاهره کړ او یی وې چه زه خو یو مانت
 یم زیاتی څه کولی نه شم تا سو خپل کور کښی صلاح او مصلحت وکړی او سبا چه
 سوته څه مناسب ښکاری ماله جواب را کړی دوی په اوږد و سره زمونږ ملگری
 شمع او فکر منل شو وې چه دهغوی رهایی ته دوه شلور میا نشتی پاتی وې
 ښا نا غریب ته خه ووله تاله یوه نیمه میاشت پاتی وه لیکن سر دار کړک سنگه و
 دهغه خان له پرېښودل ددوی دپاره ډېر مشکل و چه اخر خبر خلک به څه وای
 بودا مس دار سو وازی پرېښود او تا سو خوانان ترې راوتښتندی دا خواران
 ډېر په کشمکش کښی وو اخر د ډېر بحث مباحثی نه پس په دې فیصله وشوه چه پر
 کانگرس ته خبر ورکول په کار دی چه ددې په باره کښی هغوی یو قرار داد پاس
 کړی او موند ته یی اولېزی چه ایڅی تیشن جاری وساتی یای پرېږدی او چه
 کانگرس څه فیصله وکړی موند به یی منو انسان هم یو عجیبه څیز دی څه وخت
 چه دی کمزوری شی او همت پایلی نویا دخپلی کمزوری او بی همتی د پټولو دپا
 قضا قسم خپلی او حوالی ایتوی څه وخت چه دوی ایڅی تیشن شروع کولو نو
 زمونږ په ډله کښی اکثر و خلکو ورته دا خبره یاده کړی وه چه کانگرس دا قسم

خبری په جېل خانو کښې منع کړې دي او دېکس نه د کانگرس ولور له هم جوابونه را
 لېږلي وو چې په جېل خانو کښې ایڅی تېشېش د کانگرس د اصولونه خلاف دی په دې
 وجهه موږ ته تاسوله حکم د کړه چې ایڅی تېشېش شرع نه کړې لیکن هغه وخت دوی
 په جوړش کښې وو چې کانگرس په دې نه پوهېږې چې دا زموږ د حقونو او غورځان
 سوال دی لیکن هم هغه خلک وو چې د کانگرس حکم ته لېواله دی که چېرې نور تکلیف
 تېرولو ته تیار نه دي. د دې ټولو خبرونه موږ له سبق اخیستل په کار دی او موږ
 چې کورنومحض په جوړش او جذب باتولي ونه کړو بلکه دهغې په هر څپاو باندې په
 ښه شان سوچ او غور وکړو او که چېرې دهغې د پاره د هر قسمه نړیاني او تکلیفونه
 ته تیار نه یو نو شمع یې نه کړو. کانگرس والا ویو قرار داد را ولېږه دوی هغه
 کهرک سنگه له یو وړه هغه ته یې وښو چې د کانگرس د حکم دی ته په دې کښې ش
 والی هغه وړله جواب ورکړه چې د کانگرس حکم څه نوی حکم نه دی بلکه زموږ حکم دی
 او کوم قدم چې ما اوچت کړې دی زه دهغه نه د وروسته کېدو د پاره تیار نیم
 چې تر څو حکومت زما مطالبات منلی نه وي په دې لاره کښې چې هر څو مسره
 تکلیفونه او مصیبتونه چې راځي دهغو د پاره زه تیاریم. دوی په ځای د دې
 چې دهغه د عزم او ارادې تعریف کړې وای او خپله کمزورې څرگنده کړې
 وای دهغه خلاف یې دا پرا پکښه شرع کړه چې دی خپل ځان د کانگرس
 نه لوی کښې او په دې وجهه د کانگرس حکم منلو ته تیار نه دی دا خبره مړه لویه د
 افسوس خبره ده او بده خبره ده چې موږ د خپلو کمزورو د پتولو د پاره
 او د بل د غورځولو د پاره د دې ډول ناپاکی پرا پکښې کړو او پخپل جماعت

او کوم کسبى اختلافات پيدا کړو او داپه هر جماعت کسبى چه شومره اختلافات وي
 دې وجه هم اکثر دې قسم ذاتيات وي. که ته وايي چه زه بغير دغه عرض نه
 کوم او ملک خدمت کوم او زه هم واييم نو بيا اختلاف په خه؟ په خدمت کسبى
 اختلاف نه را تللى شي او نه کېدى شي اختلاف هېشه په ذاتياتو کسبى وي او هېڅ
 چه ايماندا سره په دې نظر وکړي او خپل زړه ولټوى نو دا به ورته معلومه شي
 د اختلاف زما ذاتياتو په وجه پيدا شوى دى. مونږ خو به خپلى کمزورى
 معلومه پتې کېن ليکن دخداى نه خويي پتولى نه شونو هغه له به خه جواب وکړو؟
 هرکله مونږ خپلى کمزورى دخداى نه پتولى نه شونو په کار دى چه خلکو
 هم پتې نه کړي. وچه کوم کار کولى شو په جبار ووايو چه دا کولى شتم او چه کوم
 نه شو کولى پس جبار ووايو چه دا نه شتم کولى او دا ونه کړي چه يو ښه کار دى
 داسې بل وروکړيا دى کوى يې او هغه کار زه کولى نه شتم. نو مونږ به دغه امدا د پکار
 مخالفت يې به کار نه دى او پخپله دله او کوم کسبى اختلاف پيدا نه کړو او په خاى
 دانه وروکولو په دغه قسم الزام ونه لگوو او هغه ته مشکلات پيدا نه کړي.

مولانا اسماعيل صاحب او سردار حبسوف سنگه او دهنوى ملکلى جامى
 غوښتى، کادى ته به او دهر قسم ايڅي تيشن يې ترک کړو. سردار کمرک سنگه
 او يوازي په ميد ان کسبى پاتى شو جېلوالو پرې مقدمه وچلوله او شپږ مياشتى
 يې نور زيات شو ليکن دغه په همت جبرنت او خدا کسبى دهېڅ قسم فرق
 نه شو. لکه دغه په شان د حکومت په مقابل کسبى پخپل خاى ولاړ و او په صبري
 قسم تکليفونه ته پرل او کوم قدم يې چه يو خل مخکېنې کړي او هغه يې روښونه کړو

او ترا خود پروری به هغه باندی تینگ و لاو و او تینگ پدی پاتی شو او د پر جاد
 و . ددی نورو وروغو گذران د پرستخت شو هسی به پخپل خات کینی کچکچ کید
 دوی ددی خبری کوښښ شوه وړع کچکچ په هغه طریقې چې کیدی شي چه موند
 چېلخانی نه بدل شو . د جبار الوهم دوی سره د پدې همدی و د هغوی هم ددی
 د پاره کوښښ وکړم او ویی لیکل . د سولانا غولیدنی وړی پاتی دی هغه تیوری
 رها شو او ددی نورو منظور دی راغله . دوی رانه بدل شو او په دې دومره لوی
 کینی فضا زه او سره یار کچکچ سنگه صاحب پاتی شو . هغه یی هم زه نه جدا کله او
 هسپتال کینی چه کوم سالیتمی سل و (تنها کوته) هلمه یی بوته او پچکی کینی یی پنا
 زه پرازی په دی بارک کینی پاتی شوم . زما بارک ته یوه وروکی شونډی دروازو
 لوری ته لگېدلې وه چه هغه به همیشه بند وه او چه کله به داکتر راتلونو هغه به یی
 لیرې کوله نو په هغی کینی یو سودی ورسره ما بنام به زما او سره دار صاحب په هغه
 کینی ملاقات کېدو . سره دار صاحب باندی د حکومت له طرف نه قما قسم جوړه
 تکلیفونه داخل او د پر کمزوری شو په رنگ کینی یی هم فرق پیدا شو . خبری او
 یی هم هغه شان وه . ما چه به سره دار صاحب ته کاته ماله به دهغه په حالت
 افسوس راغی . زه هم دهغه په شان قیدی وم ما دهغه د پاره نه کولی نه شو
 دومره به می کول چه ماسره به خه د خوراک د پاره میوه دانه و دهغه به می خه
 وړ کوله هغه به هم هغه نه اخیسته په دې زور او منت او جگر به می پي خای
 هغه به ویل که ددی خایه بدل شوی نو بیا به میوه خیر ته وی ددی له پاره
 له دعات پیدا کول په کار نه دی ما به ورسره خندل چه په جبارخانه کینی خورک

هغه هفتان يې تېرواې په کار دی . ممکنه ده چه زما د تلونو پس څه بل
 اې پيدا کړي . چېله الاوته زما د بارک د پرضرورت وولي چه دلته درې
 او په دی درې واره بارکو کښې زما بارک د پرلوی د په دی کښې زما
 د تل او په دی چېله کښې بل داسې ځای نه و چه زه يې يوازی پکښې ساتي
 هغوی د پوزيات کونښن و چه زه د دې ځای نه بدل شم اودا بارک د
 د پاره و زکارشي د دی د پاره هغوی جرئیل ته وليکل چه دی دې د دې
 اې شي و لي چه د څو شلو قید یا نو ځای يوازی ده نیولی دی او مونږ ته
 د پوزيات ضرورت دی . څه موده پس حکم راغی اوزه يې د دې ځایه
 بېلځای ته بدل کړم .

پانوالی چېل ته :

د دی نه چه زه د پانوالی چېل حالات شوه کړم زه دا ضرورت کړم چه
 کومست هغه حقوق ښکاره کړم چه کوم يې سپېشل کلاس قید یا نوله ورکړي
 دې په داسې فریب او چالاکی جوړ کړي شوی دی چه د دې قول انحصار
 د سپر نټې نټ منحصر دی . که چیرې یو سپر نټې نټ شریف و او
 د قید یا نوله د ټکولو او د ځوړلو نه و نو د قید یا نوله قسم حقوق شته او قید ته
 م وي او که چیرې یو سپر نټې نټ بد نیته او بد دیانته دی او دایال
 یا نوله تکلیف ورکوم نو بیا د قید ی غریب هېڅ قسم حقوق نشته او هغه
 تکلیف وي زموږ د دې غازیخان په چېل کښې د هر قسم سپر نټې نټ
 شوی ده زموږ اول سپر نټې نټ مسلمان و . دوهم انگریزو . درېیم

او خاورم یا آنگریز و د اول سپر تښتانت په وخت کښی زموږ د هر حقوق
 سپر تښتانت په وخت کښی باوجود د دې وچکرو او کشمکش نه بیا هم زموږ
 وولیکن چه خه وخت یوهند و سپر تښتانت را ئی صاحب راشی او چارچ
 اوز موند سپر تښتانت مشور موند حقوق کم شو چه بیا به ریل چه نه میده
 قصه به وې چه دا ~~د~~ عیاشی ده او که چا به جی یا مصون
 نو د اهر دهغه په خیال عیش و اجازت به بی نه ورکولو، لاهه داچه دغه
 قدری چاته اجازت نه نو دهغه په خیال کښی د اهر گذری (عیش)
 صره ورځ به زموږ تالاشی وې اولر غوندی خیز چه به بی چا سره
 که نو بیا به دهغه پیشی روی اوسن کانی به وی ضربه زما دغا
 په وجه دیو ام در اغوښتلو اجازت و او دهغه د پارو هم دهغه د احکام
 معلومه شوه چه تابل چاله ورکړی دی بیا به په تا هم بندش ا دهغه اجازت
 چه زما غاښونو او اور کښی نقصان و او دینقل سرحن لیکلی و وچه
 روزانه خه ناخه میوه خوړل ضرر وې دی دا خور موند حال و چه په سپش
 و ونو تاسو انداز و لگوی چه دعا موقید یا نو چه په (C) کلاس کښی و
 به خه حال و او دهغوی د حقوقو به خه حال وی؟ حقیقت دادی چه
 خپل رعیت ته دېر بد نیته دی او هر قسم قانون چه دروی د پارو جوړ
 په مڼه نیت نه جوړ وی تاسو وگورئ چه دوی شپه و ورځ نوي نو
 جوړ وی په دې بجا نه چه په ملک کښی جوړ مونه کم شی او امن شی او
 شی لیکن ورځ په ورځ جوړ مونه په زیاتېد ووی ، بادامنی وی او

خه وچه کپدن شی ددی هیل وچه ده چه داتول قانونونه په مینه نیت نه جوړېږي
 نیتي سره جوړېږي او په بد نیتي سره استعمالېږي او عمل پری کېږي او که
 نون جوړېږي خوچه نیت بد دی نو بد استعمالېږي. پیرنگیان په ملک کېښی
 تیا به د نمانه قانون غواړي او نه جوړونه او چکری او نه ضا دونه کول غواړي
 خو خبره ده چه که یو حکومت په رښتیا سره دیو ملک اصلاح او امن غواړي او نه
 شی؟ تاسو خبرې دې ته وگورئ چه هندوستان کېښی هم د انګونیزانو حکومت دی
 د هندوستان کېښی هم د پیرنگیانو حکومت دی هلته داتول خیزونه قایم دي نو دلته
 د پیرنگیانو نه شی یوه وځ زما دسچند پولیس دجوړنیل سره دپولیس په دیانت
 د ایمانداري باندی بحث شو نو ما ورته دا خبره وکړه چه زه په دې نه پوهېږم
 په هندوستان کېښی یو دیانت دار او ایماندار پولیس په رښتیا منو کېښی
 د تاسو پیداکلی شی نو دلته یی خنګه نه شی پیداکولی خو تاسو یی نه پیداکوئ.
 زه چه هلک یم نوزه په زبرګانو او ملایانو پسې د پیرګر چپنلیم د پیرلمو شونه
 د پیرلمو کولی ولاس نیوی می هم کړي نو ما به د پیری وظیفی کولی خوچه خا
 د کتل نو په ما کېښی هیڅ تغیر او تبدل نه راتاو دهغه زبرګانو او ملایانو نه می هم
 نه کول چه زه خو د پیری وظیفی کوم ولې چه خنګه یم هغوی یم هغوی به زما د
 د پیرکو شش وکړو خو زما تسلی به ونه شوه اخر چه زه د پیر غاړی خا
 د یم هلته زما د پیرمهریان دوست و ما مسکو کوردت مل نوم یی وچه دهغه
 د تعلق پیداشو هغه د پیر عالم او مینه سړی و ارامه د پیر مینه او محبت
 سره یو کتاب وچه یو پادری لیکلی و هغه کتاب یم

(یعنی ستاسو قوتونه او دهغونه دنا راخیستلو ازتی چارتی) هغه کتاب چې می پ
 ووستاو نوزده د وظيفی کولو په حقیقت پوه شوم هغه کښی لیکلی و چې دانا سو و
 او دخدا ای پاک نوم او صفاتی نومونه یا دوی نوتا سوله بڼی چې هغه صفات
 پیدا کړی شل د خدا ای برصفت دادی چې هغه رحمن جیم دی یعنی مخبونا ک
 دی نوتا سوبهم جان کښی دخبښنی او رحم عادت پیدا کړی او هلاسی نور
 زه چې څه وخت خبر شوم چې زما ددی جپاڅانی نه بللی و شوه نوزده
 سوری له ورغلم او سر دا کړک سکه صاحبم هغه سوری له رغی او په دې
 خوشحالی سره یو ډل نه رخصت شو. دروازده کښی زما د بوللو د پارو سپا
 تیار ولاړ وو. جپلواو هم ماسه په مخه ښه وکړله او زده سپا هیانه سره د میا نو
 روان شوم داخل مونږ ته د ابا سین په پوری و تلو کښی څه تکلیف ونه شو ول
 و او په پښی کښی او په لږې وی او په ابا سین باندي دکشتو پل وی. چې سینه
 ز مونږ ریل تیار و مونږ یکښی کښی ښه استواو سبا وختی می نوالی ته ورسیدو.
 نزدی جپاڅا نه ده زه یی جپاڅانی ته بوتلم جپلواو ته یی په حواله کړم. دا و
 ماسه د پړه کړه پړه وکړه او په دې مینی محبت یی جپاڅا ته بوتلم. په دې
 کښی کافی سیاسی قیدیان وو زیا ته حصه یکښی دسکهانو و او یو څو کسان
 هندوان او مسلمانان وو. په سکهانو کښی یو څو کسان زمونږ د سکهانو
 کسان خړ خاص د پښپور وو دهغوی په لیدومی زده د پرخوشت حاله شو
 صرف درې کسان مسلمانان وو یو د مولانا ظفر علیخان روسی مولانا اخ
 صاحب و او نور دده کسان د پانی پت ملایان وو. په دوی کښی دیکس

صاحب و چپه دېر خوش مزاجه او مجلس اراستې و اوزمونږ د خوږو، شکلو
 هم دغه په لاس کېږي وو. په پخلي هم دېر ښه پوهېده. پخلي به يې هميشه پخپله کوو
 صاحب زه د دې ته په حواله کړم، معلومېده چه د داروغه صاحب د دې سره خپل
 و او چپه دغه وخت داروغه صاحب تلونو ماسه يې دېر اخلاص ښکاره کړي او ماته
 يې چه زه ستا هر قسم خدمت ته تياريم تاته چه دغه قسم تکليف يا دغه قسم خدمت
 و ماته به ايله داستاري کولو نه وې وليکين د رستو ماته د تجربې نه معلوم شو چه
 صاحب دومره ښه ښکې نه و ويل به يې پوخه او کول به يې بل شخړې به يې کړي
 د عمل يې پري به کړم و بل شخص پکښې داوچه د ستا به يې دېرې ښه شامندې
 و د دغه به زه تر لاره دغه يې غږ تي کولو ته هم تيار شو. په دې چېلخانه کېښي
 د پخولو دپاره دوه باورچي خانې وې. يوه دهند وانو او سکهاڼو او بله د مسلمانانو
 د پختون قوله دمه واري دهند وانو او سکهاڼو په سر وځکه چه هغوی به مسلمانانو
 کله او دوی به يې خپلې باورچي خانې ته دننه نه پرېښودل او په دې کېښي لا د
 شکور د احم خيال و چه د مسلمانانو په ورتلو به چه کله پلټيږي په دې وجه مسلمانانو
 به نه خپله باورچي خانه بېله کړې و او په دې کېښي هغوی غږ بيا نانو ته غږ قصور نه و.
 د ستا ما دېرې قصي او رېښې وې ليکين زويي مناسب نه گنم چه دلته يې ليکم او
 کېښي زه خوک دېر کړوموم هم نه وې چه د ټول عمر عاد تو نه په خړ وړجو کېښي بل لږ
 زه اميد کوم چه ورو ورو به په خلکو کېښي علم او پوهه راځي، دهند وانو او مسلمانانو
 به ليرې شي ليکين رفته رفته د دې دپاره وخت په کاردې او کار په کار د بيا
 دې ته لويه کاميابي وایم چه دلته اکثر هندوان او سکهاڼ د دې خيال نه و و

د دکان
 د پالو
 د دکان

د دکان
 د پالو
 د دکان

د دکان
 د پالو
 د دکان

اکثر خوربه مسلمانانو سره یوځای خوړل او ځکل کول که زمونږ پکښ کښی چې
 څه پاڅه شو دهغه خوراک کښی به یی هم پاک نه کوو او د زړو خنیا توځک هم نه پاک
 لیکن پیام ددې اثر ښه نه او دهند او مسلمان مینه محبت او اتفاق کښی یی
 نقصان غورځولی و .

دلته د قاعده مقرره ده چه چا به د مسلمانانو د لاسه خورلو پاک نه کړي
 مسلمانانو به هم دهغوی د لاسه هرڅیز قبولو او خوړلو او چا چه بر د مسلمان د لاسه
 څیز نه خوړو او دهغوی نه به یی لکه کله کله نو مسلمانانو به هم دهغوی د لاسه څیز
 اخیسته او نه به یی دهغوی دعوت قبولو . سر د ارس درل سنگه سره دلته د
 اول ځل ملاقات وشو د ارم د سکاهانو یو لوی لیدار و او د پرېده او عالم سړی و
 درده د صحبت نه هم ما پرېده فایده حاصله کړې . مونږه د تبار د خیالات د پیاوړتیا
 مقرر کړی و او همیشه به مونږه مذهبی او سیاسی معاملو باندی دیول خیالات
 سر د صاحب د پریو ازاد خیال سړی و ، دنورو سکاهانو په شان نه و . څومره
 ورځو سره چه د ما ملاقات او تبار د خیالات شوی و په هر حال د ما مکه کښی د دوی
 او معتقوله به وده او ما سره به یی د پرده مینه او محبت کولو . دلته د پر سکاهان ورو
 د پښور سر د راجه سنگه صاحب هم و ، چه څه وخت اصلاحات د دوی راغلل نو د
 د صوبی اولنی اید و کیته جنرال و او د دوی د پښور یو بل سککه هم و چه مانندی
 دی د چایو سوداگرو او د چین نه به یی چای راغونښتله او له به یی د شونو
 کلونه چه د پرمختی او خوندناک وی ساتلی او او را کول به یی ما سره یی د پرده مینه
 کولو . د پرمختی سړی و . صوفی صاحب د دوی د پخلی ښه ماهر و هرڅیز به

ان مرجکی به بی دهریات خورو اومرچکی سر زده بلد نه نوم ، په دې وجه به
 زیات په تکلیف وم بډه ورځ صوفی صاحب قیمه پنځه کړه او پکښې دومره مرجکی
 وچړنوری اخیستو د زما خوله وسوزېده . ما د دوی پرېښوده او سپورده
 خوراک شمع کړه . صوفی صاحب راته ووی چې دی کښې غوما ستا دوښمن نه .
 اچولی دی کوندي د دې قاعده خوداده چې سپر قیمه کښې سپر مرجکی
 دوښمن نه می پکښې سرسل مرجکی اچولی دی ما ورته ووی چې خداي دی
 ښه شی چې زه دې دومره خاطره کړي دی خوزه د مرجکی سره بالکل عادت
 به داوی چې ماله بله کتوی پخوې ولی چې په دې طریقه تا سرتو هم تکلیف
 هم تکلیف وي بیا په پاره خان له دجیل خوا هشت کتوی پخوې او مال زما
 پخوې کوی نو د وارینه به ارام وی . صوفی صاحب لوی عالم و ، دېر ښه ستا
 و . لیکن زیات خوراک به یې کاوه پنځله یې هم زیاته غوښه خورده او اختو علی .
 یې هم زیاته غوښه وکوله او د دې له پاره به یې اختو علی خان دېری
 کولی . خو چې پری په دی خبر و نو هس نه اخیستو ولی چې ماته خیال
 دی دومره تکلیف او مهر بانی کوي او مونږ له دودې پخوې نو که لږ دېر
 یې نو دومره ډک یې نشته ولی زما هغه بل ملکوری مولانا صاحب به ور
 شته په جنگ و ورت به یې ویل چې ستا دعادت ښه نه دی چې خان له
 خوردي او چې شوک دې خوښ وی هغه لږم دېر وکوي لیکن صوفی
 باندی د دې قسم خبره اثر نه کېدو ، هغه به همیشه په زړه طریقه روان و .
 مینوالي چېل هم د غازی خان د چېل نه په کړي کښې او په بادونو کښې شته لم

نه و که چیري هغه پر دشت و نو دایو ریکستان و اوکه هلته به د خا و و و سیاه
 نو د لته د شکو سیلی الوخی هلته خومونږ ته د اخیایه وچه موږ لوی بارک کښه
 دلته بارک اړوسته نه قول سلونه (چکي) دی. دوی په نسبت زمونږ هغه
 د پرنه او یخ نو او باد به پکښې هم لگېد و بیه دا چه هلته د بارک نه بهر د
 ملا سستی د پارک کډی وی چه په کږي کښې به مونږ پری شملاستو او دانه
 حمله حملی. مونږ سیاه سی قید یا نو کښې یو بل نقص دا چه سیاه سی قید یا نو
 کوشش سره چېل و الا د خانه سره ملگري کولی شی او د خپل وایو د پارک
 قید یا نو برخلاف استقامت لوی چه یو سیاه سی قید ی سره چېل والا لږ غوندی
 شه و مع کږي او شه ناخه رعایت و که کږي نو بیا دې خدای خیر کږي او د امت
 خدای په چانه راوړي مونږ فوراً د هغوی ملگري شو و د چېل والا و لطف
 کړو او په زړه کښې و او چه دوی زمونږ د پړوستان دی او په دی نه پوه
 دوی زمونږ نه فایده حاصله کږي ده او زمونږ حقوق ته یی د پړوستان رس
 زما دوی نه دا مطلب نه دی چه خوک دې د حکومت د نوکرانو نه نفرت و
 له دچانه نفرت کول په کار نه دی. په کار دی چه هر چا سره ښه سلوک و که
 کوی چه د خپل جماعت خلاف د بل چا ملگري او را ز دار او مل و کار شی مو
 دی چه به هر حالت کښې د خپل جماعت د خلکو را ز دار او او مل و کار یو. د
 همیشه د چېل والا د خوشحالولو د پارو د خپلو ملگرو د هر قسم مخالفت کولو ته
 د کوشش کوی چه خوک د هغوی برخلاف ایچی تپیشن شروع نه کږي او که
 دی قسم څه خبره پښه شی نو دوی همیشه د هغه مخالفت کوی او پخپل جم

تفاق پیداکوی حکومت چه خرموره مونب ته یا زمونب حقوقه نقصان رسولی دی دا
 قول دوری دلاسه اوردو دبرکته که چیر مونب یوه خوله اوپرموتی وای نرحکوت
 په مونب ددې قسم زیاتی نه شوکولی اوزمونب حقوقه نقصان رسولی نه شو. دا
 زمونب دشان سره مناسب نه کی چه دخپلی ذاتی مهرلی فایده دپاره دهنه حکومتی
 یوزوسره توان کوچه دچا برخلاف مونب دعدم تعاون اعلان کړی دی اوکه ددی
 دپاسه چیر شوکول بیه هم دوری سره تعاون کوی نو په جایز و خبر وکسبی دی ورسره
 تعاون وکړی وپه ناجایز و خبر وکسبی خو تعاون یوه لویه گناه او جرم دی.

جبل بالا سره دادوستی مرض په میانوالی جبل کسبی ددې پره غاښی خان
 جبل نه زیات راویا زمونب مسلمانان وروڼه په داروغه صاحب باندی هسی پټنگان
 د اوتودی ددې پورک رسېدلی وچه دخپلو ملگرو سره دجبل په بار دکسبی بخت کول خو پورک
 پاته اوړد و دبی هم تیار نه وو او خرموره خوشامندی اوتا بعد اری بی چه دداروغه
 صاحب کوله دغه بیانول مناسب نه کهم. ددی دوستی چه خرموره حقیقت ماته
 معلوم دی همدواچه دوری له بی بی پیکار په لافه او خط دخپل حق نه زیاتی ورکول
 اوچه خه وخت به جبرئیل په دوره راغی نو دوه میاشستی معافی به بی هم تری ددو دپاره
 اخیسته. بل دوری به هر وخت دفترة تلی شو اودمازیکو په وخت کسبی په چکر کسبی د
 کسب و هم اهانت و خودی سره دا خبره هم وه چه داروغه صاحب به همیشه چه خرموره
 دوری خپلو دوستانو بی عزتی کوله هغه خرموره چیری دبل چاکړی نه وه. دداروغه صاحب
 په دی جلا خان کسبی پور لوی اشنا دظفر علی خان زوی اختر علی خان وچه داروغه صاحب
 به خه وخت مازیکو دکنتری دبند ولو دپاره چکوته راغی نو دوری به هم ورغلل او دغه

سڻ به په کرسو ناست و. يوه ورځ ډاکټر صاحب د هسپتال نه چکونه راغی چېکه
 په چکار کښې نورې کړسې رته وې بس دغه دوه کړسې وې چې په يوې داروغه صاحب
 او په بلې اختر علي خان ناست و. اختر علي خان داروغه دوستي په وچيا وليکي په
 خيال ډاکټر صاحب ته اوچت نه شو او کړسې يې ورته هم خالي نه کړې داروغه صاحب
 ته د اختر علي خان دارويه ښه ښکاره نه شوه او هغه ته په غوږشو بي غني ته يې کولای
 ډکړسې نه يې پاڅولو او په يوه سپکه طریقه يې ورته ووي چې ته خان وپېښه ته قيا
 يې شايد تانه ځان هېر شوی دی، ته نه پوهېږي چې ډاکټر صاحب د جېل خانې
 لوی افسر دی هغه ولاړ دی او ته په کړسې ناست يې. د چکونه يې په بي غني ورسره
 او اينده د پاپړي په چکونک کړو خو چې مازيگير به شو او داروغه صاحب به چکونه
 راغی نو دی به ورغی نمبر دارته به يې ويل چې داروغه صاحب ته مو ايب چې اختر علي
 خان چکونه اجازه غواړي، هغه به ويل چې نه، نه دې راځي. د دوی ماته ويل
 چې اختر علي خان ته سياسي قيد يې او د ظفر علي خان زوی يې داته چې څه کوي
 زموږ د ټولو سياسي قيد يا نو بې غني کوي. چکونه څه وي؟ او ته ولې داخل ځان
 د داروغه په مخکښې داسې وړوکی کوي ته گوري نه چې داروغه هره ورځ ماته منت
 کوي چې راځه چکونه راشه خوزه نه ورځم. چکونه پر ښه ځای وړ اوږد پر گلونه وو. اختر
 علي خان تر هغه وخته پورې په چکونک و چې ترخوچي يې د داروغه صاحب نه معافي
 ونه غوښته او رضايي نه کړو. د دې نه تاسو پخپله نتيجه وباسئ چې دی ته به څوک
 دوستي وويي شي؟ داخلک په دې دوستي نيازېده او په پرفخري پري کړو
 ميانوالی جېل خانې کښې هميشه شکي الوزی او شکي اوسيلی. په پري کړي وي هر

ز کبني شکی زی او هر خیز دشواری او داسی هیش خیز به دی په نظر
 نه منی چه په هغی کبني به شکی نه وی سره د پوره احتیاطه بیا هم په هر خیز کبني
 تاخه شکی وی او معلوم پری داچه داسی قسم خاص چلونه پیرنگیا نو دیده داسه
 داسی قید یا نو د ازادولو او مهت خرابولو د پاره خوین کړي دی. زما مهت
 د د پوره غازیخان په نسبت زیات خراب شو. وزن می هم د پرم شو، ماخوخله
 زینت نه ست ته دا خبره وکړه چه مادی جباخانې نه بلې جباخانې ته بدل کړي نهغه
 دې چه زه څه کوی نه شم ولی چه حکومت دسیاسی قید یا نو د پاره د جباخانه مقرب
 ده. د قیدی خبری ته څوک غوږ نه بږ دي د پیرنگیا نو په راج کبني قید هلو و
 نه دی په سپی به یی رحم داشی لیکن په قیدی یی رحم نه راځی. چه کړي د پرم
 وکړو نو په جباخانه کبني دننه یو کوهی وچه دهغه او به د پری مخی وی د کوهی
 د داروغه صاحب سره تعلق وهغوی ته کوهی له دتلا اجازت و او هغوی هېښه
 د زیار لمبالوله تله هغوی به د او بو دینوالی د پرمفتونه کول چه هر چاته به دهغه جا
 به عاشوق پیدا شو لیکن افسوس چه هر سړي به هلته تلې نه شو، دارنایت ضر د داروغه
 دایانوته و او کله ناکله به بغیر د څه وچه نه داروغه صاحب خلک بند کړل او غبرداران
 به یی حکم وکړ چه هېچاته ور لیری نه کړي نو دغه وخت به د داروغه صاحب داسه-
 د پرم عجیب حال و ولی چه هغوی د کوهی د پاسه په میخو او بو د لمبو اوخته وچه وکړ
 شه او د لمبو وخت به راشی نو په دوی به مېړی کلیاشو ورونه به یی د زول غبرداران
 به یی چغی وهلی او منته زاری به یی ورته کولې چه په دې کبني به ما بنام شو جباخانه
 بند شوه نو اخر به ددی خوارانو زړه صبر شو. داروغه صاحب به کله ناکله ماته هم

ددی نوخی دینخواو بو صفت کولو اوراته به بی منت هم کوو اورته به ری چه که چیرین
 همیشه نه خنی نوکم از کم یوخل خواا ریشه اوردهغه حای دلمبلو مزه خورا خله لیکن ما
 خیزو نوخان نه اموخته کولو خله چه ماخورد خلکو دای قواری اولی غش تی صره ورخ لیا
 داورغه صاحب به ماته دهر منت کولو چه ته نه چکار له داخی او نه لمبلو لشی دخیلی ادا
 بهونه وخی مایه خیل زره کنبی خیال کوو چه اوس خبر داورغه صاحب ساه منت کوی
 چه یوخل لی ددی نورو به شان اموخته که یی نو بیا به تاسوس هم دغه شان ساکو
 ته ولی بل له داسی موقع ورکوی؟ دهو یی خیل غرت پخیل لاس کنبی دی اوکه
 خیل خواشانت او من وریا تابو که یی نو همیشه به ارام خوش حال او غرض نه دی.

دهای:

دلته هم زمونږ مشقت خرجه اوتارونه (سپینسی) ریشل وو زحبه اکتود خ
 مشقت (کار) نه صرف په دوو کینو کنبی نارغه شوم او بیا به می مطاع کول.
 اخر زما دسی کاله قید پختمبد وشر اودهایی می رانز دی شو. ددهایی تا
 به تکت وختو. زه نه پوهېږم چه ددی نه څنگه زمونږ جاعت ایشن اصلاح الا قاع
 خبر شو ځکه چه ما چیری هم ددی قسم خبری چاته نه وی لیکلی بودا به می هم نه خبر
 چه چاله تکلیف ورکړم. داتمانو نه به کرم کرم خطونه و اتل چه مونږ دخیلی دهایی تا
 نه خبر کړی ولی ما دا خبره نه خوښوله او چاله می داته دراتلو تکلیف نه ورکولو به کولو
 ما دا خبره همیشه دخیلو خپلوانو او دوستانو نه پته ساتلی ده او زه ددی خبری
 نه وم چه انجمن زما استقبال کول غواړی. دانجمن زما استقبال خوښ و او زه
 لی کولو لیکن د حکومت خوښه نه وه ځکه چه خلک به دده درهایی نه خبرشی او په

[illegible]

هغه خپله ژبه هېرکړې نه ده. پنجابی یې هم زده ده او زموږ ژبه هم زده کړې ده.
داکه زوری هغه په موندنې پښتو کښې ده.

ماښام تیاره کادی راځي موندنې پکښې سوار شو، په دې دې کښې دېرې
نډې اکثر کړتې (دې)، پکښې خالی وې موندنې پکښې کافی حاشی بیا موندله او په
آرام کښیناستو او ریل پېښور ته روان شو ټوله شپه د خوشحال نه خپل راغی.
په ساعت به راوینېدېم او د سپاهیانو نه می تپس کړو چه دا کله یوړې وتوانېد
اخر سحر وختی چه می سترگی پرانیستی نو زموږ ریل د خیر آباد په سټیشن ولاړ
زما خپل ملک او خپل قوم سره په محبت دی د خپل ملک په داخلېد او د پښتو
په لیدو می زړه دې خوشحال شو نو د خپل حاشی بی غمه پروت وم و په دې خیال
وم چه پېښور ته به څه وخت ورسو لیکن ریل روانې ونه. په دې کښې زه راپورته
در وانه می لیری کړه تماشا کوم چه ریل ولې نه روانېدی کوم چه پولیس واله یې
نارم منایې وهی کله پوه کوته، کله بله کوته دریل لیری کوی چه په دې کښې یې زه
زما په لیدو هغوی دې خوشحال شو. تاناه داره واله راځي اوما ته یې روی چه موندنې
تالو و ته کوم حاشی وې زموږ زاردی په لټولو شنه کړه ریل هېر لېت شو ما ورته
چه زه خو همدې کوته کښې وم لیکن تاسو ځکه لیدلې نه یېم چه زه ملاست وم ما ورته وای
چه ماسه موڅه کار دی؟ هغه راته ووی چه راجه ستا دپاره موچای تیاره کړې؟
زما اسباب یې دکا دی. نه را کوز کړو زه ورسره روان شوم چا یې نیاره وه انسپکټر
صاحب هم هلته ناست و موندنې چای څکله چه په دې کښې ریل روان شو ما ورته وای
چه کادی خورانه لار هغوی و خندل او په خندا کښې یې راته روی چه موندنې به دې

موتړ کښې روړسو وچای موځکه زما چارچ یې د پنجاب د پولیس والونه واخیستو
هغوی ماسه اکره بره وکړه او رخصت شو. خلک د پنجاب د پولیس نه د پرتسکا
نوی کیوړدی پلیسو ماسه چې بنه سلوک او د هر قسم اوام رسولو وشنس کړي
دی زه یې شکوریم. و هیچ یې به د هغوی بنه سلوک رانه هېڅ نه شي. دستېشن
نه چې بهر شرمو ته تیار ولاړه زه یې په موتړ کښې سوکړم یو تانه دار او دوه تنه
سپاهیا زاسه پکښې سوار د شول انسپکټر صاحب پاتی شو چې نوښار ته
نژدې شو نو زه یې بهر په بهر د مودان په سکه چا رسدې ته روان کړل
زه پوره شوم چې د پښور په ځای می چا رسدې ته بیایي په لاره راته یو ځای
دوه ځله د یو پنکچر شو. اتفاق داو چې هر ځای به راته پنکچر کېدو هغه ځای
به د پوره ابادۍ نه وه. د ابادۍ نه به لیرې وو. اخو دا چې سه د پرتو ته راوړسېدو
د اړسېدو ماسه راته بیا مو یو پنکچر شو په تانه دار صاحب د پرهیت راغی نو زه
د موتړ نه کوز شو. موتړ ته یې صبر و نه کړ یوه ټانکه ولاړه وه په هغې کښې موښو
سواره شو و چا رسدې ته روان شو چې چا رسدې ته ورسېدو. د لا ورځان
زموږ د سخت کشر و د سیند په غاړه یې قجری کوله په قجری کښې د پرتلک
ولاړ وو چې د یې ولیدم نو خلکو ماله رامنځه کړه او زمانه چا پوره شوه یې د لا وړ-
ځان ته پیل کړم هغه ماسه د پوره راشه درشه وکړه ځان ماسه یې د پکې لاندې
کښېنولم د پری خبرې اتري یې راسره وکړه بیایي تانه دار له حکم وکړه چې د
اتانزو ته ورسوه. د تلویپ وخت کښې د لا ورځان هم ماسه را روان شو چې د
برنډی نه بهر شو نو ما ورته ووی چې بس مهر بانی زیاتی تکلیف مه کوئ غه

جلب بس و نو هغه راته په خندا کښې ووي چې خلک خو په دې لورې فخر کوي او
لوی عزت يې کښې که چيرې يو استنټ کمنډر يو حقوق مه ورته جلب وکړي ما ورته
په جواب کښې ووي چې دا تکليف دی او زه دا څيزونه نه خو بښم چې نه وخت موند
بهر راووتو په دې لړ ساعت کښې په سمونو خلک جمع شوي وو. ملتپوښه وکړې بڼه
وکړې او دهغوی هغه جذب او محبت می دېره حسوس کړې و. ختم کښې زوږ نه
د تانه دار او پوليس اتمانزونه روان شوم .

سیاسی سرگرمی اور پشتران اخبار

کلی کہ اینی داتمانز و جلسہ، فجرائفقا، انجمن اومانی

هشتم، دواوہ، صوابی، بالاکوہی، ساول پیر، رسم

کامنگ، کلیا، اسمیلا، پشپور، کوہا، خٹکو

قل، بنوں، گکی،

دھج، شام، بیروت، عراق، موصل، بغداد، نجف، کوفہ، کراچی، (پشتران اخبار)

سنہ ۱۹۲۸ء

دامان اللہ خاں خلاف

شورش اومونیز، نادرخا باچا کیزی،

کلی کور کبئی:

تکنه غره وه مونز کلي ته ورسيد و زده چه ازاد سکول ته نزدی شوم. هلته
 د سکول يو هلک و پير نام، هغه په منډه لار چي لي کي چه با چا خان راغي ددی پر
 اورید و قول هلکان سره د استادانو سرک ته راوړ غليدل. په سکه بانای يو کس
 شتر نو هلکانو چي کي او يو شتر جوړ شو يو ساعت کبئی قول را جمع شول او زوی دغه
 شان پخپل منځ کبئی کير ملاسي ته بوتام او دا به لي په شريکه وي چه «د خور افغان»
 په خيره راغلي د زندانه «مرحبا مرحبا» استادان هم راغلل مونز قول يو بل ته ورته
 غاړه ووتو او د پري خوشحالي مو وکړي. هلکانو ماته دخپل طرف نه سپاسنامه (دود) وکړ.
 را کړه. چه دکلي خلک خبر شو هغوی هم په منډه منډه ملاسي ته راغلل د پري خوشحالي
 وخت وچونکه د دودۍ او دارام کولو وخت وما دروي نه اجازت راخيست چه
 وخت کورته لاړم نو هلته دکلي خپلي پري د پري زنانه را جمع شوي دي او دومره قاي
 لاړنه وه چه زه دننه تلي وای هغوی کبئی د پري مينه وه د پري محبت او د پري احسان
 و او د پري جن به وه. دراشه دراشه نه وروسته هغوی د خست شوي او يو خوکساني
 د مونز نزدی رشته داري پاتي شوي. د تولونه اول می ولېل غلغلاني ته لاړم
 لوجامي می بل لي کي لږه غوندي دودۍ می وخوره د پرستې شوي وم بيا
 د پري زړ او ده شوم ماسپينين را پا خيدم جماعت ته لاړم هلته هم د پري خلک جمع و
 لمونځ مو وکړ او پس د لمونځ نه حجري ته راغلو او دخلکو سره می کپي شي شوي
 کي خوک بېخه خپرېدل زما لېدله به را تلل ما چه دخلکو را جوش او خروش وليدل
 نوزه ورته حيران پاتي شوم ماته معلومه شوه چه يو خوا زما قيل او به خوا د «انجمن»

و زاری په ملکه بنده اثر کړې دی او قوم کښی یی یوه زبردسته خنډه او احساس
 اکر کړې دی یوڅو ورځو کښی د پښور مردان، کوهاټ، بنو او ډیرو قول دوستان
 د ملکوری زما سترې مېشې لږ اغلل. اخر داڅو ورځی پس دا سلسله ختمه شوه. زه چې کله
 د ملکوم، نورمونډ سرخه چې وو هغه لوټ شوی وو چې زه یی قید ولم نورمونډ ډېره کوره ډېر
 اوږد، ډېر غم، بمونډ کور کښی وو چې هغه وخت کښی به تقریباً د یوکل روږ ووزو. د یې
 له قید وم ماږازی په پښور کوکلی کښی د پنځو کلونو کښی خپل کړی. وو چې واپس راغلم نورما
 د زنی سلطان خان راته وویل چې په تاسو د یې زړه روږی مالیه بقایا ده دغه شان
 راته معلومه شوه چې زما د بنسټی ټول کالی (زیرات) کانه وو. زمونډ په پښتو کښی
 د ناسلوه وو چې په غم، خوشحالی، خپل خپلوان او دوستان ورله ډوډی کوي او ډېر
 یې پورې تګونې ماته هم ډېر وروستا نو او خپلو خپلوانو ډوډی ستونز وکړې ماته
 دوی په خدات کښی د اتجوز پیش کړ چې ډنځی ډوډی، په خای ماله (اوم خڅ)،
 او د ډوډی اکرې ماله یی نقدې را کړې خورمه چې ستاسو په ډوډی خرڅ کړې
 د هغه نیمه نقدې ماله را کړې ولی چې زمونډ قوم ډېر وروسته پاتی شوی دی او د
 زنی قوم دی ودره د خپلی ژبی یو اخبار قدس نشته اوندی د پچود تسلیم دپاره
 ماته رسه شته. د پښتنو خپله ژبه کښی داسی هیڅ خیز نشته چې زمونډ قوم ترې څه
 نایده اوچته کړي، ماته سه جوړه کړې او پښتون څه نه څه د دنیا د حالاً تونه خبر کړي.
 لیکن زما دی خبری په دوی څه اثر ونه کړ. هر پښتون ډوډی وړکولوته تیار دی
 لیکن نقد حب وړکولوته تیار نه دی. ضر د یې کسان وو چې هغوی زما د خبری
 سره اتفاق و، او کافی نقد حساب یی را کړ چې یوه می چاپی (د تره بنڅه) بل

عباس خان و او دریم عبد الله شاه میا و او نور و ماسند اتفاق و نه کمر پیچده دودی
 ماقبوله نه کمر او نغده دودی هغوی رانه کمر دانه مونږ د پښتنو پوره لویه بل قسطنتی
 او ناپوهی ده چه مونږ بی حایه خرڅونو، رسمونو او رواجونو باندې په زرگونو روپۍ
 خرڅوړا کلو، او د قام، وطن او اجتماعی ښکېلو د پاره دیوې پیسې خرڅ کولو ته تیار
 نه یو. نور ژوندی قومونه په هر څه کښی د قوم حقه کوی، یوه هندو او زموږ کله کښی
 او سېله، بوردی ښځه ده چاړې چه هر څه خت دا او بیا اغېزې نو یو مریض او بیهل
 کتوی کښی اچوې چا ترې تپوس وکړ چه دا څه کوی هغی وې داپه ترمې فنګه ښی وکړ
 او زموږ پښتانه وروڼه په رواجی دودی زرگونه روپۍ لکلوې خوند نام بیا دی فنګه
 کښی یوه پیسه نه ورکوی، دغه وجه ده چه مونږ د دنیا د ټولو قومونو نه وروستو پاتی یو.

د فخر افغان لقب:

انجمن اصلاح الافغانه زما د راتلو په خوشحالی دیوې لویې جلسې انتظام
 وکړ او د ټولې صوبې خلکو ته یې د شکت د پاره دعوت نامې ولېږلې د جلسې په وړځ
 په زرگونو ځای په ډېر شوق او مینه محبت ښکې شو، په اتمانزو کښی د ټول قوم یوه
 (عظیم الشانه) لویه جلسه وشوه چه په هغی کښی ماله د قوم د طرف نه یوه سپا سناست (کلمه)
 را کړې شوه، یوه تمغه او جو به هم د قوم د طرف نه را کړې شوه او بله دا چه د ټول قوم د طرف نه
 یې ماله د فخر افغان خطاب را کړ، چه زما د تقریر کولو وخت راغی نو ایا د ټول قوم او
 جلسې دکارکنانو د ډېرې ډېرې شکوې نه پس یو مختصر تقریر وکړ او د قوم د د ا د
 او حوصلې زیاتولو د پاره می ورته یوه قصه وکړ چه ما په ملا، سه کښی به یو کتاب کښی لوستی
 وه ما ورته ورسې چه اسی پښتو وروڼو! تاسو باندی دغه زمکې ټوټه نشوې ده چه کم

کله وکښی لوی شوی و او د کله و عادتونه یی اخیستی وو. په هغه کتاب کښی لیکلی وو
 یو زمری دمور په کېدو وچه مور یی د کله و په یو کڼکې حمله وکړه د ورته پ کولو سره
 یې پیدا شو او موری مړه شوه او پخې تری پاتی شو دا پخې کله و سره لوی شو او خه د خت
 لوی شونو د وکښی اکثر عادتونه د کله و سره او د هغوی سره په شرباب و او د هغوی په شارب
 بن بین او ازونه هم کول یو د وختی یو زمری په دې کله و را پښې شو دوه په لېد وکله و
 د خپل زمری سره یو شوی او یو خوال خوا و تښتېدې د خنکای زمری په دې زمری
 شو چه دوه په لید وکله و خنکه چه د آلهی تښتی او بین بین کوی دغه شان د دې زمری
 بین کول او تښتېدل ورته د یو عجیبه ښکاره شو د کله و پر پښو یی او خان یی دغه
 ته ورسولو او هغه یی را نیو او خان سره یی هلته یو نژدی د او بوتلا ب ته را وستو
 ب په نامه یی و ددو چه په هغه کښی خپل شکل و وینی او خپل خان و پېژنی چه تهم
 شان زمری یی بین بین مه کوه او دغه مېسپوه ! زمری چ خپل شکل ولید و نور ته
 مېسپوه چه زه خو زمری یم او هغه د ختی د بین بین په خای غم مېدل شروع کړل
 د دې پښتو ته وړې ای پښتو وروغو ! تاسو هم زمری یی نور بین بین مه کوی
 مېسپوه یی د غلامی دا زخیر و شوی . پاغی . ملا و تړی او خپل ملک او قوم د غیر
 می نه ازاد کړی ! زما دی تقریر په خلکو د پراثر و کړ او جلسه په دې پری کامیالی سره
 شوه .

زما صحت په جېلخانه کښی دېر خراب شوی و او وزن می هم پنځه پنځوس پونده
 شوی و ، کمزوری شوی وم او په ملا کښی می هم دس دونه پیدا شوی وو . په دې وجه د
 عطا الله خان په مشوره او د هغه په ملګرتیا زه دیوڅو ورځو د پاره دارام او صرا بته

به غرض کوه مری ته لارم تا نفع صاحب هم راسه لار او دهغه خای آب و هوا راته دپور
 ورسوله بیا دهغه خایه دکلیا تو په لاره ایست ابادته لار او ما خور و پیای به اباد کونو
 او زما او بنی امیر رحمان خان سره تهرې کړې او ددی هوا په بل لور زما صحت ته
 ورسېده. زه چه شته وخت واپس راغلم نو اتفاقاً دلا وړ خان می ولید و دهغه نوم
 کمشنر و دپری خبری یی راسه و کړې په اخر کښی یی پیل کړم او راته یی ووی چه کونو
 هم ستا تقریر د پرخوښ کړې دی او د پرخوشحاله شوی دی وښ ایوه خبره پکښی
 نه وه ما ورته وې چه کومه؟ نو ده راته ووی داد زمری غې مېهار خکه چه خان
 دی او ددی نه خه غلطی نتیجی ونه باسی او غلط مطلب تری واخلي اکر فست
 د پتی کمشنر و ما ورته ووی چه ما دا تقریر د کړ فست صاحب د خوشحالولو پخپل
 کړې نه ددی پروا کوم چه دهغه ددی په اورېد و خه یا خوشحاله شی هغه می د
 دپاره کړې دی او دهغوی دا وچتولو په خیال می کړې دی. دلا وړ خان چا ورس
 د پتی کمشنر په دی خیال استمنت کمشنر مقه کړې و چه زمونږ انجمن او ازان
 ته نقصان ورسوي او هغه چه دلته راغی نو اول یی په انجمن کښی د بی اتفاقی پیا
 وکړه خو هغه په دی کښی کامیاب نه شو او ما بهی ته یی هم د هیخ قسم نقصان
 شو. نویایي په حکومت باندي زمونږ د ملایسی په مقابله کښی په چا رسد کښی
 انگریزی سکول جاری کړ او خای په خای به یی زمونږ د مدرسی په خلاف
 کوله. ده بر سر حکومت بعضی کتابی و او ای چه جوړ کړ
 ده پاره مدرسه جوړ کړه. بکه به جوړ کړه. خو
 په بنو کښی دخلافت خیرگی په خلکو باندي د پریزیا ت بنه اثر کړې و
 د بنو د ضلعی تول ملایان په دی تحریک کښی داخل شوی و بلکه د بنو د ضلع

د بنو د ضلعی تول ملایان په دی تحریک کښی داخل شوی و بلکه د بنو د ضلع

بردارانو استحقاقانی ورکړې وې او په تحریک کښی شامل شوي وو. د پیر وگیا نو
 د پیر وږه پیل اشته او د پرهیبت پرې راغی زمونږ د چارسدي الکبان.
 د پیر د پټی کشتن هغه راوغوښتو او ورته یې ووي چه دی خبر مخنیوی
 کار دی نو هغه ورته ووي چه دا زما کار نه دی. زما کار خو د دی چه تا سوي
 دی او ماته یې را چالان کړې ده به د همدی سماعت وکړم. د پټی کشتن
 نه نه مایر سه شو نو بیایي د لا ورخان راوغوښتو، د لا ورخان په بنو کښی
 ستوریت و او یوه درشوت مقدمه پری هم وه او هغه ته یې چه ووي نو هغه ورته
 نه و تپوله هغه ملا یا ن یی په چاول د غول او غبر داران یې هم دوکړل او هلته
 خلافت هغه تحریک فیل شو. چونکه ده په بنو کښی یوه لویه فتح کړې وه دی یې زمونږ
 تعلیمی تحریک او اصلاحی تحریک پسې چارسدي ته را ولېږه چارسدا دیو د به
 د یو ځای دی دلته به همیشه اسستنت کشتن انگریز و دیسی سرې به نه و. د لا ورخان
 د مشن سکول کښی او د مشن سکول په بورډنگ کښی ماسم د پیره موده یو ځای پا.
 مشري و زمونږ د وروڼو په شان یو د بل سره مینه او محبت و او زمانه یو یار و وچماخته
 وروستو. ماس ده خلکو ته به یې وې او اکثر به یې په دې دوکړه کول چه په اتمانزو کښی چه تا
 چنپلو چو ساتنه وایي نو سندا به ورله شوک ورکوي او نوکر کېدی به ځنگله شتی او مونږ
 چه چه پټه په خلافت کښی غم ښا دی له لا وروڼو چه دی به خبر شوی به هم را پسې
 راغی اکثر به د تعلیم متعلق د خلکو په مخکښی خجونه شروع کړل قوم کښی لږ د پیر
 شعور (پیا اشی و) د خدای فضل و چه په هر ځای کښی به یې شکست خړ. د
 ده د غلطی پرا پکښای با وجود په خلکو کښی د غلط فهمی پیدا کولو په ځای د خلکو

به زمونډ انجمن اومد هسې سره نوره هم زياته هملس دی پيدا شوه ددې غلطه
په پيښه موندن دپاره دپره مفيد ثابت شوه او تر اخره پورې الله تعالی دې غلطه
خپلو او حروبگي کامياب نه کړه او چا رسدې نه ارماني لاره او زمونډ انجمن اومد
ته يې دهيڅ قسم نقصان ونه رسولي شو. دلاور خان عجيبه سې و. دی دپيرگليا نو دپاره
هر قسم قرباني ته تيار و. يوه ورځي زمونډ تجربي ته راغی او پېچلې کښې نودهم دپرميا
وو. ده دکلترو صاحب ته مخ کړه او ورته يې وويې چه وکوره دې افغانستان ته شوه
ظلمونه يې په قيد يانو شروع کړي دی که چرې پيرگليا نو په افغانستان کښې همله کړه
نوزه به دتولونه مخکښي يم توره به راسره وي دپښتنو سره به وهم دکلترو صاحب
ورته په جواب کښې وويې شايد زه به مسته په مخالفه دله کښې يم ولې چه زه پښتو يم
زه به ځنگله دپيرگليا نو دپاره پښتانه ووهم! ددې په اورېدو غريب په هغه مجلس
کښې کچه شو او بيا يې بل بخت شروع کړه.

انجمن اومد دسې:

دانجمن په کوشش زمونډ دمل هسې په ملک کښې دپرناسخون فایم شوي وو
يو دپرلوی شوق په پښتنو کښې دخپلو پچو دتعليم پيدا شوی و ما او خادم صاحب
دهغو معاینه شروع کړه. مونږ چه به کله دا دوری کولی، نو دازاد سکول هلکان
به هم مونږ سره تلل، ولی اوسعادت خان دترنگزو به زمونږ دی جلسو کښې نظرونه
وئیل، دوی دپرخوش اواز ووه. ولی به دپرنښکلی قرأت وئیلو او ددې به په خلکو
دپربڼه اثر کېد او دخپلو پچو دهر قسم تعلیم ورکولو سره به يې شوق پيدا شو.
زمونږ دیوسف زو مل هسې په دپربڼه حالت کښې وې او دهيڅي توله چه دصبا

خوشید خان صاحب، دادینه او نصر الله جان محنت قربانی او کوشش شونده وو. د هشتغور
د دووای نه بن مولد دیوسف زو دوه شتر مرغ کړې او د تحصیل مردان او تحصیل
ایلی توی ملاء یې مو وکتلې. خادم محکم صاحب به امتحانونه اخیستل او ما به خپل
شتر وخت د خلکو سره په لیدلو، کتلو او تبادلې خیالات کوو کښی تېرولو مونږ اول شروع
د الانا شاه ورسو صاحب د بالا کړی، د ملاء سې نه وکړلې بیا ساوول دیر، کاتلنگ او
ستم ملاء سې مو وکتلی او په دی خایو نو کښی مولوی لوی جلسی هم وکړلې او خلکو ته
د اتفاق د ورړولی، قامولی او د علم فایدی بیان کړې. په دی دوره کښی
عرب زاده خوشید صاحب او نصر الله جان هم راسره وو. خه وخت چه د ساوول-
ستم ته راغېدو نو خادم صاحب او مولانا شاه رسول صاحب مو فیج رستم ته
د خدمت کړل او ما او نصر الله جان فیصله وکړه چه د سودم هر یو کلی کښی چه زمونږ
د راځی څه نه نه ساعت به پکښی تېرولو او خلک به د خپلو اغواضو او مقاصدونه
وو. مونږ پیاوړه روان شو او مونږ سره چه یو اس و هغه باندی مو مولانا صاحب
ولی چه هغه ډیر ضعیف و، دازما د سودم اوله دوره وه. په دی دوره کښی زما
د بهادر خان د کبر تر پان او شاه پسند خان د چارغولی سره ملاقات وشو. دوی سره
د بهری خبری بشوې او بعضی نور خانان می هم ولیدل. زه د سودم د خانانو لیدل
خو شحال شوم اړ وروی د اساده ژوند زما د پرخوښ و. رستم ته مونږ ما بنام
سېد و زمونږ خپل وچه د لته د شپې جلسه وکړه خو زمونږ د ملاء سې سر پرست
په کلی کښی موجه نه و او بل څوک د خلکو د خبرولو د پاره تیار نه و ما او نصر الله جان
وخت دود دی و خوره نوزه د کلی په یو سر او هغه د کلی په بل سر شروع شو

دهری جبری او هر جماعت له وړغلو او خلكو نه مو ووی چه په فلانی جیانت کښی د ماسخو
 د لمونځ نه پس جلسه ده تاسو چه څه وخت لمونځونه خلاص کړئ نو د خدايي د پاره
 راشی چه خلک په جماعت کښی جمع شونو مونږ ورته خپل مقصد او غرض بیان کړئ .
 د هغه خای د ملا هسي امتحانونه واخیستل او شیبی له کلیاړی ته لاړ و د لته زه
 یوه ډېره ښکلې مدرسه وه . د کلیاړی نه نوری کلنی ته لاړ و او د یوې کلی نه اسماعیل
 لاړ و هغه ملا هسي موهم و کښی او په اسماعیل کښی نصر الله جان او د حېزاده صاحب
 یوې لویې جلسې انتظام کړې و او د ټولې علاقې خلک یې راجمع کړې و و جلسه په
 کامیابی سره وشوه . نصر الله جان زمونږ ډېر قابل ، لایق ملگری او ده په وخت
 د تحریک کارنپه شان مخکښی روان و . د پیرگلیانو دا خوښه نه وه د هغه شان به
 د کوشش و چه زمونږ د دې قسم مخلصان ، کارکنان زمونږ نه جدا کړي . د هغه ملا
 پیرگلیانو نو کړ و هغه یې مجبور ده که چه نصر الله جان د بهر ستوری نه پاره لندن ته
 او هغه لندن ته لاړ .

اصل کښی د الخای د ټول یوسف زی د تحریک مرکز و بیا مونږ د پیر
 د علاقې دوره شروع کړې او چه د پیر نور د علاقې له دورې نه فارغه شونو بیا زه
 او بنو په دوره لاړم . په کوهاټ کښی زمونږ دوه ملا هسي وی . د ملا هسي
 کارکنانو دا خلاص او کوششونو په وجه ډېری په ښه حالت کښی وې . په هکلو
 مدرسه ټیکل او صاحب علی بادشاه جوړه کړې وه هلته مویو یوه جلسه وکړې
 هغی کښی تقریبا د کوهاټ دهری علاقې خلک شریک شوي و . په هکلو کښی
 دي ، د لته بعضی خود غرضو او سرکاری خلکو د شیعه او سنی تعاقباتو ته ډېر نقد

دی دیننی محبت په خای پکښې د پرنفرت پیدا کړې دی. په جلسه کښې مایولوی
تقریر وکړې. اړه شیعیه اوسنی مسئله می د پوره روشنایی و اچوله. اوله خبره می ته
دا وکړې چه مریز خوتوان پښتانه یو که شیعیه دی نو هم پښتون دی او که مننی دی نو
هم پښتون دی. پر قوم یو او پر مملکت دی. پر مملکت ای دی. پر مملکت ای دی. سوال دی
پر موقوفات دی. او حضرت علی تاسو هم منی. مونږ یی هم منو. نو بیا دا اختلاف څه ؟
د هر چالا د بله بېله ده. خود املک خود موشه کای دی. د دی ملک خدمت په شکی
په مونږ تور لودن دی او باید چه مونږ قبول د دی ملک خدمت وکړی مونږ باید
د فکر وکړی چه د املک زمونږ دی او خدمت یی هم باید په کله وکړو. د نفرت خو
خود غرضو خلکو په شیعیه اوسنی کښې پیدا کړې دی. زما دی تقریر په خلکو د پښه
و کړې که شیعیه او که مننی و او څه نه څه د نفرت هغه او چه خود غرضو خلکو
نم شو. زما په دی تقریر د هغو خانان د پرخپه شو او ماته یی ووی چه زمونږ د
شاو کولو خوړی دی. په سیند لا هوکړې ما ورته وویل چه په دی بی اتفاقی کښې
خوړنه ستا سره خیر شته او نه د قام. او ملک ته ترې د پرتقصان رسېدی که دی
کښې ناید. ده نو هغه خود انگریزانو ده. هغوی په دی خبری پسې گرځی او د بی اتفاقی
اورته په هر خای کښې یکی وهی.

د هغه نه بیا تل ته لا پوره د لته زمونږ د پښه ملگری وو. د هغه خای مله به
موهم وکتله و کوهاټ ته واپس راغلو. د کوهاټ په توله ضلع کښې چه د دی مدیسی
د پاره خود مراقرانی او د اکاری د تل خلکو کړې ده. دومره هیچانه ده که دی
په تعلیمی او بیا په سیاسی سره کړ مو کښې هم د پوره برخه اخیستی ده او زما سره یی

دېر امداد او کار کړې دی. د کوهانې نه بیا بنو ته اړم، بنو کښې می امیر مختار صاحب
 چه زمونږ د ازای ملک، می دهیل ماسقر پلا ردی او یو دېر مخلص کارکن دی دهغه
 په وساطت می د علاقې د ورغ وکړې او دوه مکتبونه مو د ملا یانو په برکت پراختل او
 دېر و خلکو سره مو لیدل کتل وشو او تبادله خیالات مو ورسره وکړل. بنو په ښار کښې
 ملک خدا بخش صاحب وکیل د پېښور د جېل خانې په کوارنټین کښې څر وڅر ماسره
 پاتې شوی و او یو بل سره مو پېژندگلوی شوی وه دهغه په نامه حېم عبد الرحیم
 صاحب محمد جان بیر ستر، او محمد نواز خان وکیل سره می لیدل کتل او واقفیت
 پیدا شو. زه چه څه وخت د لاهور په جېل خانه کښې وم هلته مو یو غرقید یان د ښار
 دکې، کالی لیدلې وو دهغوی سره ما د دې خبرې فیصله کړې وه چه هر کله زه د
 (خلاص) شتم او بنو ته در شتم نو ککې ته به ضرور درځم. په هغه خیال به او هیله ما
 صاحب او دهغه پلا رکې ته لاړو په یو جماعت کښې مو لوست وکړ او بیا مو د خلکو
 د راجع کوکو کوشش وکړو. په هغه ورځ د دوی چیرته څه لوبه (ابله) و د دوی
 قول هغې لوبې له روان وو. ما ورته یو څو خبرې وکړې چه: ای پښتنو وروڼو مو کافر
 خپل کافر وروڼه وژنی تاسو چه ځان ته مسلمان وایي بیا ولې پر پښتو بل پښتون وژنی؟
 او نه چیرې یو پیکر کی پخپل قوم مخبرې نه کوی او نه ستاسو ملگرتیا کوی بیا ولې تاسو د خپل
 وروڼه په سر هغوی له مخبرې کوئ او دهغوی ملگرتیا کوئ او نه چیرې یو هندو د خپل
 هندو پر خلاف ناحقه او د دروغو شاهدې کوي او نه د خپل هندو وروڼه په سر
 او د بې غټې کوشش کوی. خوا می پښتنو وروڼو بیا تاسو ولې په ناحقو شاهدو دیو بل
 بې عزتی او شتم مو لوستی روان یئ، لږ خو د خدا ی نه وېر پېښی او شتم وکړې. یو کافر

فرخیل کافر ورر نه وژنی. مخبری بی نه کوی او شرموی بی نه او مونږ چه خان ته
 مسلمانان را او پښتانه یو مونږ دې خپل پښتون مسلمان ورور وژنو، شرمو
 او مخبری دې پرې کوو. ما ورته ووی چه دتاو که یې چه مونږ له خدای پاک پوه
 مسلم را که یې ازه ونږ په زهر نو کښی الله تعالی مینه او محبت ورورولی، غنډ را یې
 موی او اتفان پیدا کړی. خه وخت چه مونږ د جماعت نه ووتو نو شو کسان رانه چا
 شو او زه یې داسه تلگ و نیولم چه نن دې پرېږدونه مونږ سره به ضرر هاشپه
 دې ما ورته وې چه زموږ په سر پر زیات کادونه دي او مونږ پاتی کېدنه شو
 هغوی هم رانه کلک شرحه دا خبره شونی نه ده ما ورته وې چه اخر داسو
 وې دوی مجبور وې هغوی راته ووی چه خدای کودا دومره ژوند
 تر شو پرېږدې موی سپین و گلېد لیکن دچا میا ملا نه مو را قسم خبری اوږدې
 دی چه تاسو پښتانه هم پخپل کور کښی وروڼه یې او که چیری یو کافر یل کافر نه
 یې نو تاسو هم جل ورور مسلمان مه وژنی خلک وایي پښتون ترقی ونه کړه په
 راوړو روړو شوی دی لیکن حقیقت ددی چه پښتونه چا سمه لار موندلې
 ؟ چا دورا نوه منع کړې دي او دوی منع شوی نه دی هی افسوس دنور ورو
 یو په شان دوی غمخوړ نشته ؛ ددوی شپون نشته خکه خوی شرمینان
 ري اوما توی.

خه وخت چه زما دوره ختم شوه او زه کلی ته راغلم پوه ورځی زه عباس خان
 اکرم اوما ته یې ووی چه دا کا خیل میا معروف دې خطرناک سهای دی
 ځی دهغه داکونش دی چه ما اوتا کښی بی اتفاقی پیدا کړی او دهغه یو خوځېږي

بی ماته وکړې چې زه دهغې بیانول نه غواړم. هغه خبرې په رښتیا سره د پری خرابې
 وې ماته نور وځکه هم د میان معرف صاحب د پری قصې کړې وې او که د عبدل مسخان
 او مقصود جان په منځ کښې چې زمونږ د هاید سکول هیله ماستر و چې دا څه قسم ناچاپ
 پیدا شوې ده هغه هم د ده کارگذاړې ده. ماته دا هر معلومه شوه چې دی زمونږ د انجمن
 په ممبرانو کښې پری جنسې پیدا کول غواړي او اول چې کوم د مینې صحبت او اتفاق
 د انجمن په ممبرانو کښې ده نن هغه نشته بلکه د انجمن ممبرانو د یو بل نه کیلی مانی او
 شکایتونه شروع کړي دي. میا صاحب زمونږ د انجمن د یو د پری فعال رکن و او
 کار ده ته په حواله و دا خبره ورو ورو وکونه ده او د میا معروف شوې ده ته
 ورسېده او څه ورځې پس هغه د انجمن د انسپکټورۍ نه استعفا وکړه
 عبدالصخان زمونږ د انجمن صدق و دهغه دا خیال و چې زه ده استعفا
 منظوروم لیکن ما ورته ووی چې ته لږ صبر وکړه او دا به ښه وي چې ده استعفا
 انتظامیې ته پیش کړې شي بله ورځې ما مولانا محمد اسد الله صاحب ولیکله
 راته د میا معروف دا استعفا ذکر وکړه ده باندي هم د میا صاحب تعلیم ته
 و ده راته ووي چې د میا صاحب خوله سوري ده هغه بله ورځ هم دلته خوله
 لکيا و او د انجمن خلاف یې خلکو ته خبرې کولې هغه چې په هوشن وی رضا کړا
 په کار دی او که چېرې هغه مستعفی شي نور زمونږ د انجمن ته به ډېر نقصان ورسېد
 زمونږ برخلاف په پراپیکنده شروع کړې. ما ورته ووی چې د خورتې منی چې ده
 خوله سوري ده دهغه پخپله خوله قبضه نشته بیا داسې چې زمونږ د انجمن کښې
 زیات خطرناک دی چې زمونږ د انجمن برخلاف پراپیکنده کړې په ځای د دی

علی نه بشووی و نه موبز بهر خلاف پراپیکنده کوی نو په خلکو به یی دومره اثر نه دی
 خلک به وایی په دی خو په انجمن کښی نه دی نو بیا خلک دده په خولې دومره اعتبار
 نه دی اودی به موبز نه ددومره نقصان رسولو قابل هم نه دی لکه چه نن دی . بله ورځ
 خبر شو چه عباس خان دهغه استعفا منظورده کړه لیکن کوم کر چه زمونږ په انجمن کښی
 صاحب لکې نو کوی خبرې چه زمونږ په انجمن کښی خوری شوې وې هغه ونه تللی
 موبز دا انجمن د بعضی اراکینو دا عادت شوی و چه څه وخت به یو ځای شونو
 بل خلاف خوری به یی کولی او بیا ورو ورو زمونږ خادم صاحب او عبد الکبر خان
 وې درجې نه ورسېد چه د ملا همی د هملکانو مخکښی به یی داسی فصول خبری
 چه به یی به ونه حیوانېد و یوه ورځ ماته هیله ماستر صاحب و وې چه ناظم صاحب
 سارتری صاحب د هملکانو په مخکښی داسی خبری کوی ، اودی قسم خبری کول په
 دی حکم چه دا خود انجمن یو دمه وار خلک دي اودی په داسی خبرو په خلکو
 صاحب اثر کړی او زمونږ انجمن او ملا دسی ته تری سخت نقصان رسېدی ما ورته
 وې چه هغوی نه خبری کړې وې هغه راته ووی چه نور دی خبری خو پرېږده هغه
 ورځ د هملکانو په مخکښی لکيا و چه ستا دوست قاضی عطاء الله خان د پیرنگیانو
 خبر دی اودی پی یی لکولی دی اودی چه په کار کښی هغه دغه کوی داد قاضی تعلیم
 یی چه په ده یی اثر کړی دی . زه ددې په اورېدو دېر خفه شوم چه دوی په ما او
 قاضی صاحب شک نه او الزامات لکوي لیکن ما څه کولی نه شو دروی خولې بادی شو
 دېر خله ما وی خان له پوه کړل چه ستاسو ددی قسم خبر و نتیجه به څه وی ؟
 دوی نه پوهېدل .

د ۱۹۲۵-۲۶ع وخت وچ په پېښور کښې د جمعیه العلماء، هند، جالندهر و مونی
 یې هم دعوت را کړی و زه مقتضود جان د اتمانزو د ازاد سکول هیله ماسپړ او دده
 ازاد سکول پر خړه لکان دغه کنفرانس کښې شریک شوی وو په دې کنفرانس کښې غوښتل
 چې دغه وخت د دیار لسو کالو و تقریر کړې و چې د هغه تقریر په ټوله جلسه او د جمعیه
 هند په لیدل وانو د پوښتیاو اثر وشو. مولا ناکفایت الله چې د جمعیه هند، وراپاښه
 او غښتلی د پېښور کړم. په دې کنفرانس کښې صاحبزاده عبد القیوم صاحب هم
 و، چې جلسه خوره شوه نو صاحبزاده ماته وویل چې زمونږ د اسلامیه کالج جلسه
 که ته هغی له راشی نو د پوره مینه به وي ما ورته دا وویل چې مونږ د تعلیمي نظم د
 ته مونږ له اجازه را کوي چې هغه نظم زمونږ د مدرسی هلکان هلته وړای نو زه به
 مونږ به تاته د انظم وښیو ته یې وکوره هغه یو تعلیمي نظم دی هیڅ سیاست پکښې نشته
 صاحبزاده صاحب ته مو هغه نظم ولېږلو او د کتونه پس یې مونږ له اجازه را کړې او
 دې جلسه کښې شریک شو هلته زمونږ د مدرسی دوه هلکان پاڅېدل او هغه جلسه
 یې هغه نظم وړای او هغه نظم د جلسې په خلکو وروږه اثر وکړو چې د اسلامیه کالج هلکان پشانه
 او په جلسه کښې د شریکو د پېښور پښتنو د سترگو نه اوښکی توی شوی او د پېښور ټیښان چې وو
 کړه سوکښی داسی نیغ شو او ویی ویل چې دا هلکاڅوک دې ورسره نه کوي
 ما ورته وویل چې دا د اتمانزو د ازاد هاسی سکول طالب علما دي دوی وویل چې مینه
 ازاد سکول؟

د حج سفر :

زه په ۱۹۲۶ع کښې د حج په سفر روان شوم، په دې سفر کښې بزرگ وم، یو دمی

می اوینی، مادته زوی عطاؤ الله خان و او بله می بنه وه، پېښور ته ولاړ
 داکتر صاحب راته دسیکنه کلاس د به ریزرف کړه او کراچی ته ورسېد. مونږ
 کراچی کښی د حاجیانو په کمپ کښی ووجه د عبد الله هارون صاحب، بی بی راغله
 کور ته بوتلو، د هغوی یوښه مناسب کور وهله یی د پوره کړه. د حاجیانو چېان د اغی
 ښو د پاره عبد الله هارون صاحب د پړکوشش وکړه چه مونږ له دسیکنه
 فست کلاس ناکتون واخلی مگر هغه ټول ډک شوی وو درواښد و په وخت کښی
 مونږ سره لاړ او دجهانز کپتان ته یی ووی چه دوی ته سیکنه اوفست میا
 شو، هغه ته یی ووی چه زموږ خیال وساتی په دې تهر د کلاس کښی یی خلک د
 په شان اچول وو چه چهاروان شو، سمند په چپو کښی وچه لږ غوندې د سمند
 ته شو نو د خاوقی شروع شو مونږ ټول په تکلیف کښی وو ولی د خور حالت می ډېر
 و مونږ دجهانز پاس نه کوز خای ته ورکوز شو خو هله هم زموږ تکلیف کم
 بلکه زیات شرنوزه بیا دجهانز هغه کپتان له ورغلم او ورته می ووی چه مونږ
 د تکلیف کښی یو ته چه زموږ نه خورمه کرایه اخلی نو مونږ به یی درکړه ته مهو
 مونږ له یوځای راکړه چه مونږ پکښی ارام وکړی شو او روپی می ورکړی په
 کښی یوه کمرا وه چه سامان پکښی پروت وهغه یی خالی کړه او مونږ هغی کړی
 د داخوښه وشو چه مونږ خان له شو ولی تکلیف مو کم نه شو. دوی دې وار د
 یاقی شو او زه د فست کلاس نه بهر لوی برنله وه هله لارم، مونږ خو کپتان
 له حساب ودرې ونوما ته چاڅه نه وې، اوه یا اته ورځی پس علان ته ورسېدو.
 دلته جهانز یو نو اور و ولاړ وې. دلته شپه یخه وه زه یخنی و لولم او انفلونزا

می شود زده دست کلاس نه بهر پی هفتی برونه کنبی پورت وم چه پیر عرب زده وای
هغه راغی اوزه بی خان مدنه دنده فسف کلاس ته بوتلم، زمایی دپرخد مت وکس
زده بی قول عمر یاد لوم، چه جدي ته ورسید و نوزه لو بنه شوی بم، دجهاز شاکر
شوم زما داملکوی هم راگز شو، یوحای شوق قول سامان چه دون سر ووه هغه
په جهاز کنبی پاتی شو، عطا و الله، خان خود پرماده سکی و هغه بخه نه پوهید او
داقد ری هم ونه کړې شو چه هغه خیل سامان بی دجهاز نه راگز کړې وای موند
سره دبر سامان اخیستی وو، زما هغه قول سامان اوز ماد تبه جامی چه پکینه
سرو زرو تنه وی هغه هم لاله، ما هغه وخت زمونږ (معلم) ته دې چه په جهاز
زمونږ سامان پاتی شوی دی هغه لاله ویل بی سامان می بیان موند، دغه لهای
مونږ مکې عظمی ته را ورسید نو مونږ دپوت وکړ، دغور وځو کنبی، سعور دیا نوکه
نوی جوړ شوی و شراف مکې بی په مخه کړې و، دشراف مکې په اخت کنبی به چه
حاجیانو داکه وکړه یا غلا وکړ نو په هغی کنبی به ورسره دی هم نتر کړ و، دی عیاش
و ولی سعوریان داسی نه وو هغوی به دحاجی چه خه نقصان وشه دغه ذمه دار
معلم کړ څولو او د هغه تاوان به بی تری اخیسته، ددوی په وخت ښی داسی په مکې
کنبی امن وچه بیان بی درسته کوی نه شم، حکومت زمونږ دپوت په وجه هغه
معلم راوغوښت او ورته بی ووی چه د مال پیل اکړه او که دی پیل انه کړ و نو تا
ورکړه!، هغه معلم زمونږ دپېښور حاجی جان محمد له ورځ او ورته بی و
دوی ته ووايه چه ما معاف کړې، او چه حاجی او ورسره هغه منم دجکې په طس
مونږ له راغلل نومونږ معاف کړ.

نبرد حج مراسم دینی احکام و سر مطابقی به خیل خیل وخت ترس و کول چه
 مغزله تفصیلی ذکر نه تهریز و صرف دایره پینه یا دوم چه حج به دوران کبکی و سعوی
 صورت له خوا د مومتر عالم اسلام، به نامه یوه لویه جرکه جوړه شوه هغی ته د حاجیانو
 د دنیا د هر ملک د مسلمانانو مشران او غوښتل شو: دهند وستان نه مولا نا
 محمد ^{علی}، مولا اشوکت علی، مولا ناظر علی خان او مولا اسماعیل غزنوی او ځینی نور
 دې مومتر کبکی شامل و و زده هم پکښی شامل شوم. مولا نا محمد ^{علی} او اشوکت علی
 دا خبره پیش کړه چه تاسو ددی مزار و نو او قبر و نو نه، کنب و نه جیبی او قبی
 وړانی کړی دی او اوار کړی مودی هغوی ورته وویل دا د اسلامی شریعت
 خلاف دی دوی وویل چه دا خو د اثار قدیم، و هغوی خراب و رکړ چه اثار قدیم
 تاسو وگورئ چه ددې نه مسلمانانو ته باید ورسېدلی ده که نقصان؟

دوی یو بل تجویز هم وړاندی کړ هغه دا چه باید د مکی معظمی د متولی توب دپا
 د متولی دنیا د مسلمانانو پخوښه یو سړی مقرر شی نو هغوی ورته ووی چه فرض
 چه د دنیا مسلمانانو دهند وستان یو مسلمان دې کار دپاره خوښ کړ نو یا هغه
 د عظمی حفاظت کولی شی؛ بلکه چه اوس دادی مونږ او لیدل چه کله کافر پرنکی
 راغی نو دهند وستان مسلمانان هم دهغه په فوج کبکی هغه سره راغلل او زموږ په
 دقت سره مقاماتو هغوی د کولو چلوونه انکار و نکړ و کولی یی او چلولی. ددی نتیجه
 شوه چه مومتر ته د فایده پچای نقصان ورسېد او دهغه مومتر ختم شو.

کله چه حج نه فارغ شوزه خونا جوړه وم، زده او زما تهر طایف ته لاړه زما د خور
 نای تادی و ه هغوی مدینه منوره ته لاړل. طایف ته چه تلو مونږ سړه په لار کبکی

یو پښتون ملگری شو، د پښه سړي و، چه طایف ته ورسېد هغه مونږ خپل کور ته
 بوتلو. دده هلته د پښکلی کوزو. طایف د پښکلی او ابادخای دی، ښه آب وه او
 لري. مونږ خو ورځی هلته تېری کړې. په دی ورځو کښی چه هلته وروږه ورځ یو ښه
 مونږ ته غږ وکړ، چه: «تعال تعال» یعنی «دلته راشی». مونږ ورغلو هغه د پل
 لار را د حضور صلی الله علیه وسلم وپښته دی او د ابل په کټه کښی د هغه د پښی د پل
 ښه ده داوگوری: «ماورته ووی چه مونږ خو طایف ته ددی د پاره راغلی یو چا
 د حضور صلی الله علیه وسلم هغه عزم اراده غور وکورو. چه هغه دلته د تبلیغ د پاره
 و او خلکو په کانه کتو و ویشته، زخمی یی کړ. خو هغه په خپل عزم تینگ ولاړ او سبا
 هغو خلکو ته دعا وکړ چه خدا یی ته دوی ته هدایت د نیکی وکړی په طایف کښی
 صحت ښه شو نو بیا واپس مکی ته راغلو په هغه وخت کښی مو تر نه رسونږ د ابل
 د اوښانو په سورتی کاوه. په مکه کښی می مولوی محمد اعلی غزنوی صاحب ولید
 خوز ما د جېلخانی ملگری و. د جېلخانی دوستان د پښو خاوه وی په خېبر و خېبر
 ماورته ووی چه مونږ مدیننی منورته ته خو، راته یی ووی چه راڅه ماسر جدي ته
 د جدي نه هم مدیننی ته لاره تلی ده ماورته ووی زه په بله لار مدیننی ته خرم لیکم
 هغه مجبور کړم او ورسره جدي ته لاړو. چه جدي ته ورسېد هغه یو لوی
 سړی دده اشناؤ هغه کړه د پښو شو. په دی ورځو کښی د سعودی بادشاه جدي ته
 او همدی کورته راغی او مونږ سره یوځای په هغه کور کښی د پښو شو. هغه د پښو
 سړی و مونږ سره به یی یوځای دودی خورله. یوځای به ناست پاست وویو
 به مو سره مجلس کوو. ما په دکه کښی یو ملک او خان هومر غور و نه لید بلکه یو فقیر راوه

دسری و. حالانکه چه دی بادشاه و، خورخی پس مونږ مدینه منوره ته روان
 دسعودی باچا سکرو مونږ ته لاری دموکنو نو په نامه یو خط راکړ چه دوی دارام
 نبال وستانی. زموږ توره قافله پنځه اونبان وو، خاور یا پنځه بنجی، دسی یا خلو زانده
 کوم اوبس چه زما دپاره ز یوه کجاوه یی زما دتبر اوبله یی زما وه؛ کجاوې لندې
 او زه پکښې نکلېد، دشیپې به اکثر د اوبس نه کوزېد او د عربستان په هغو نومو
 مو پیاوړه منزل کاوه. دې منزل په پرخوند کاوه. په دې قافله کښې چه د انور عرب
 سره وو. دهغه کسان وچه د پیرنگی دراتنگ په وخت کښې د شریف مکه په دور
 د مدینه نه تړکوتنه هجرت کړې او اوس واپس راغلی وو او مدینه ته نله. چه مونږ مدینه
 سپېدونو په دوی کښې د یو کره دېر و شو، زه په مسجد نبوی کښې د لسو ورځو د پار
 ښم، هغه جماعت کښې یوه ستن وه دهنی سره به ناست وم. یوه ورځ په دې
 کښې می حاجی محمد امین ولید، روغبر مو وکړ، ما ترې سپرس وکړه هغه راته
 چه د لته په دې مسجد نبوی کښې مایوه کوټنې پیدا کړې ده او اراده لرم چه دلته
 (چله) وېسم. ما ورته ووی چه دڅه دپاره؟ وې چه د رسول الله صلی الله علیه
 د خوشحالی دپاره. نو ما ورته وویل چه رسول (ص)، په دې نه خوشحالېږی
 ووی چه داسی وکړم چه ته بکېا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زیارت کښې د
 شریف تلاوت وکړه او دعا وویا استخاره وکړه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم
 د خوشحالېږی چه ته دلته هغه سر په کوټنې کښې ناست یی او که په دې خوشحال
 چه ته لارشی او دهغه پیغام خلکو ته ورسوې. چه دشیپې ویده شوی دی نو
 د رختی ماله راغی چه ستا خبره سمه ده سبا وطن ته ځم او خلعت به کوم او که

۳۲۶

حیدروی ته چه په خیر راغلی نویا به تاسه یو خای کار کوم. ما ورته څه حساب هم وکړم.
خو ولاړ مونږ شو ورځی دلته تهری کړې. بیا بیت المقدس ته روان شو. د حجاز دیوراز
بنده (پورت) (راښخ) نه مصر ته ولاړ وکله چه زمونږ جهاز د سویز په بندر کاه ودرید
او مونږ تر ی کوز شو نو زما اراده وه چه د قاهرې او اسکندریې ښارونه هم وگورو.
اراده زه وروغوندی یو مصلحتی افسترته ورنژدې شوم او د خبرو می ورته وکړم او
هم ورته ووی چه مونږ استاد اسلام ورنه یو امید دی چه تن به مونږ سر په دې کړې
امداد وکړې. د مسلمان د ټکی دا ورېد و سره هغه موسکلی شو او ماته یی ووی چه
ستا خبرت دی. نو زما مسلمان وروړی او چه سبا پیر لکیان په مونږ حمله کوي بیا
مسلمانی او وروړی چیرته لاره شی؟ تاسو دهند وستان خلک مسلمانی څه شی
ستا مو اسلام خو پیسه ده. تاسو داسی قوم یی چه د پېر ټکی دیوه ارنیز د پاره وړ
دنیا د پېر ټکی غلامه کړې او د مونږ هم چه د پېر ټکی غلامان یو دا مو ستاسو د لاس ته
اختیار وی نو داسی ناپاک او منحوس قلم به په دی خاورو بری نه ږدو. د د
اورېدو زه چپ شوم. دلته مونږ لس ورځی په کورانتین (فرطین) کښی تهری کړې
دهغی نه پس فلسطین بیت المقدس او شام ته لاړو. په بیت المقدس کښی مونږ
در دناکه حادثه راپېښه شوه؛ دلته زما تېر د بیت المقدس د جماعت د پاور وړ
نه راپرېوته زخمی شوه او خو ورځی پس مړه شوه (انالله وانا الیه راجعون). او
هله دفن کړی شوه.

په فلسطين کښې يهوديانو ښکلی ښکلی نوی کلی، ښارونه او باغونه جوړ کړي او کلیادي جوړوي بي لیکن مسلمانان بي لاهه شان په غصه کښې پراته دي

امام مهدی ص حب تر په انتظار کښی ناست دی چه مونږ به پخپله څه نه کوو هغه به راشي
 هغه به رالنه هرڅه وکړي . دوی دومره بی علمه او بی خبره دي چه امام خوږ پېر د دوی چه
 ښه برغللی دی و خپل قوم ورسره ملا تړلی نه ده نو پخپل کامیا به نشوی نه دی .
 بیت المقدس کښی زما د مسلمانانو وروغو غوږو سره په دې باندی د پورې خبرې
 وې وې زه چه به د بیت المقدس نه بهر و و تم کومه ځمکه چه به می ولیدو چه شاره
 ریک دی نو به تحقیق به می وکړم نو محارمه به شوه چه د عرب ده او کومه ځمکه چه به
 ده په هغو ښی به یو وړوکی غونډی بڼکله او باغ ونوچه تپوس به می وکړم وې
 د یهودی ده او دغه شان د کلو حال و . د یهودیانو بڼکلی بڼکلی آباد او پاک کلی او بڼکلی
 ده او د عربو به درته څه ذکر کوم او بله دا چه سحر به و و تم یهودیان به بڼکلی نه
 یو و کارونه به یی کول او په بیت المقدس کښی چه به بهر هوټل له لارم څرک به پکښی
 چه غرمه به لارم څرک به پکښی نه و چه مازیکر به لارم نو هوټل به ډک و بڼکلی بڼکلی
 به نه به لکېد ب و و ، خلکو به بڼکلی بڼکلی پاکی ، صافی جامی اغوستی وې چا به
 بڼکلی چا کښی ، او چا د انګورو او به او چه د عربو هوټل له به لارم نو که به
 به خلک پکښی است و که غرمه به هم د خلکو نه ډک و او که مازیکر و هم به خلک پکښی
 و غټ غټ چیمونه به پراته و و ، چیلیم به هلته او ربالی و سر به یی یوځای پرت
 د دوی په هوټل کښی هغه صفایي نه ده کومه چه د یهودانو په هوټل کښی ده اولکیا
 د لوبی به یی کلي زه پری نه پوهېدم چه څه لوبی یی کولی یوه ورځی می دی چېرې
 د لوبه و وې چه د اتاسوپه کومه دنیا کښی یی لوبی سترګی خو و غوړی زه چه
 د اتاسوپه دې ملک که څم چه چېرته شاره ځمکه وي او ریک وي نو چه تپوس و سر

چه دچا تخمکه ده؟ نو وای چه د عرب ده او چه بنگلی آباده تخمکه او باغ او بنگله و وینم
 نو چه تیوس و کرم چه داد چاده؟ نو وای چه داد یهودی ده تا سودی خیل ژوند
 ته وگورئ او دهغوی ژوند ته وگورئ که علم موشسته نوسترگی خو موشسته نوسترگی
 دهغوی کنبی یوکس جواب را که چه مونږه داشنایي تمکې په یهود نو باندی خنځور
 چه ابادی یی کړی او اوس اخري صدی ده امام صاحب بهرشی او داند
 به زمونږ شی . زما خیال وچه ملا صاحب کنبی یوازی مونږه لېښانه امام صاحب
 ته کنبینولی یو لیکن عرب غریبانان یی هم ورته کنبینولی دي . اوس می کلنا کله خیال
 پیدا شئ چه فلسطین ته لاړی او دعربونه می تیوس وکړی چه هغه تخمکې ستا
 مشوی او که د یهود یا نو شوی؟ خوار لسمه صدی خلاصه شوه .

یوه ورځی زه د بیت المقدس نه باهر سیل ته ورتم یو خان عرب را
 هکړی شو ماله لږه لږه عربی راتله هغه سره می خبری شوه کړی ورته می ووی
 بیت المقدس خړه پوره ترقی کړی ده نوی نوی سرکونه پکښی پیرکړیا نو جوړ کړل او
 نوی ابادی یی پکښی وکړی هغه ماته وکتل خه یی ویل لیکن چپ شو او مال یی
 جواب رانه کړ ما ورته ووی چه ولې چپ شوی نو هغه رانه پوښتنه وکړ چه
 یی؟ خو ما ورته ووی چه اخر ستا مطلب خه دی؟ هغه راته ووی چه هندیان
 خراب خلک دي دهغوی کار بغیر دمخبری نه نور هیڅ نشته په دې قول ملک
 کنبی خلک هندوستانی ته په دې نفرت سره کور دي دوی ته د پوره کناه نه وده
 د دنیا په لوی جنگ کنبی دی خلکو سره هندوستانیانو او د هندوستان فوج
 کړی دي . دهغی سره دې دوی له خدا یی ورکړی . د دی هندوستانی فوج

د مسلمانانو و معاوذه و وې چې زده تاته لم از کم دومره ويلي شم چې زه مخبر نه يم هغه
 د ووتې چې مونږ به نه کون او آبادي خه کور مونږ به اوزه وني ملک وړخ وړخ
 پرېوتو او غرېت طرف ته روان دي خه چې تر کوبه د قسطنطيني دخزافي نه
 پي دانه کوب او پر کليان له د جوړو په مونږه آليا شوي دي زه مونږ مال خوړي او
 پي ته يې لېږي او پي يې پر مسوړه سويلي وکړي چې مونږه خه تر کوسه وکړه او صل الله
 عليه و آله ته دهغي اشارت اړي سزا را کوي اوس مونږ تر کوسې دېر ارمانونه کوو کليان
 ته تېر دي الله دې مونږ ته عفو وکړي او د دې ظالمانو د پنځې نه دې مونږ خلاص
 کړي دغه حال دشام هم دی.

دشام ماب په دوو حصو تقسيم دی. د يوې حصې چې (اوس ورته لبنان وايي)
 د خلافت پيوت دی. دا د سمند په غاړه د يوسزياد اربابو دې دانه د علومو
 د زده کور د پارد امريکي يولوټي دارالعلوم قايم کړي دي دشام په دې حصه
 د اوبو کمي دي غرنه هم پکښې د پردي ليکن خلک پکښې دومره نکره دي چې غاړه
 ته يې ټوله ابادي بچي راواکړي غرونه يې د انځور د باغونه کړي دي کلي او باغونه دېر
 د علي طوقيه باندې جوړ دي خلک يې دېر ښه اوسوړ دي په کومه علاقه کښې چې د
 مسلمانانو ابادي ياته ده. دهغي دارالخلافت دمشق ښهر دی. دمشق هم يو ښه
 ښار دی. کور په کور او کوڅه په کوڅه اوبه بهېږي اوبه پکښې دېر زياتي دي حکمي يې
 د ښي دې کښ خلک يې هغه شان محنت کش او آباد کار نه دي اونه يې خلک
 شان ترقي يافته دي اونه يې هغه شان پاڅه کلي دي. په دې ملک کښې د فرانس
 است دی. دانتس په دې خلکو کښې داد هفت يوه خبره وايي چې په عيسايانو او

په مسلمانانو کښې مینه او محبت دی او په دوی کښې هغه بی اتفاقی و نفوت نشته
 لکه چې خنګه د فلسطين په مسلمانانو او یهودیانو کښې مالیدی دی. زما په خیال په انیس
 کښې لکه د پیرنګلیانو په شان د ابد عادت نشته دی چې دخپل مطلب دپاره بخپل او بیا
 کښې اتفاق او فترت پیدا کوی. د پیرنګلیانو یا ایسی خود خنده کښې خلک بی اتفاق
 کړي او بیا پری په مزه حکومت کوی.

د بیروت په یو هوټل کښې می د یو مسلمان عرب سره خبرې شوي هغه واته
 وې چې زه دلته د یوې کمیټې دپاره راغلی یم چې هغه کمیټې د فرائس حکومت د
 دې دپاره مقرر کړې ده چې په دې خبره غور وکړي چې تش تعصیب د رعایا دپاره مفید
 نه دی. د دې سره صنعت او حرفت هم په کار دی. زه حیران شوم چې د فرائس په دې
 ملک لس کاله لا د حکومت شوی نه دی او بیا د دوی د صنعت او حرفت ورسره
 او خیال دی او په هندوستان د انګریزانو د پاچایي تقریباً د دوه سوه کاله ویش
 غریب رعایا هر ورځی د صنعت او حرفت چغې وهي لیکن شوک پری غوښتل
 نه دي. د شام نه زه عراق ته لاړم. په موصل کښې مو دوه ورځې تېر کړې دي
 وروکې مزیدار ښار دی او سسپند پکښې جېدلی دی. خلکو کښې شراب خوړی
 او عیاشی زیاته شوې وه که چېرې د پیرنګلیانو حکومت په دې خلکو پر مو
 پاتی شو نو زما په خیال دا خلک به بالکل تباہ او برباد شي. موصل نه بغداد
 لاړم بغداد کښې می کافی ورځې تېرې کړې په دې ښار کښې هم بی شماره شر
 وې. د شرابو اکثر د کانونه دهندوستانیانو دي چې د پیرنګلیانو قبضه کېدو
 هلته تللي دي. د دې ښار اخلاقی حالت ښه نه و او پیرنګلیانو پر رمینین هم دا

اباد کړې دي. بغداد يود پرمزیدار بناردی او د بنار په مینځ کښی یو لوی سیند
 جېلی دی. د بغداد نه که پلا ته او نجف ته لار هم. د ادوا په دېر متبرک ځایونه دي.
 او د لیرې لیرې ملکانو نه مسلمانان خصوصاً شیعهکان د حضرت علی رضی الله عنه او د امامانو
 د یادولو وړه دي. د زیارتونه په یوه لویه پیمانه باندې د پرمزیدار جوړې دي په لید
 یی د سې زړ خوشه حال نشی. شیعهکان غریبانان تراوسه پورې هغه شان هله څه
 لوی او چټک سړی د غریوې وې او په زار زار ژاړې دي. د دی په لید و سې ته هغه چټک
 حالت را په مطلبی نشی. د نجف نه بیا د کوفی ته لار هم. کوفه نجف ته نژدې کومه
 د یو کلی غونډی بناردی او د سیند په غاړه آباد دی د نه ترقی و جېلی خلک
 د بیانو ته چې د دی بنار د هغه وخت او سید و نکو حضرت امام حسین صاحب
 د هغه اولاد په غدارۍ کړې و نو الله تعالی د دی بنار او سید و نکو ته دا
 سزا ورکړې. که چېرې دې خلکو حضرت امام حسین سره وفاداری کړې وای
 د هغوی د مایه شوی وای نو د دی بنار به دا حالت نه و او د بنار به د بغداد
 د ځای د سق دار الخلافه وای په دی ملک کښی پیرنکیانو د پرخوړنه جاړې
 دي او د کومو حکومت د خورونو په ذریعه او به نشی رسېدلی نو هلته یی په
 سیند باندې ماشینونه کولی دي د هغی په ذریعه او بوخوړ کړي. یو ځوان غری
 د سړي په ریل کښی سفر کوو هغه ته می ووی چې د پیرنکیانو په راتلو خوستا سول ملک
 به اباد شو او تاسو ته د پزی فایدی ورسېدې هغه زما دنی خبری پوری وخت
 ووی وې چې ب شک د دیو قوم د غافلولو د پاره د پریښه ترتیب دی داته څه
 ترقی وای. د دیو قوم او ملک د پاره اصلی ترقی نه ده اونه د پیرنکیانو زمونږ

د ترقی د پاره کړې دی ، د دې نه مطلب دهغوی زموږ د اوره کول او غاښ
کول دی چه مونږ په دې مشغول شو او هغوی په مزد زموږ په ملک حکومت
کوي داخو په حقیقت کښی د غلامی یو حال دی چه زموږ د غلامی د پاره دهغوی
خوړ کړی دی په عراق کښی یو دیان او عیسایان خو نشته خوهلته پیر کړی
شیعه او سنی په جنگ کړې دی ، چه په کومو ښارونو کښی سنیان زیات دي
او شیعه کان پکښی لږ دی نو هلته دوی د شیعه کانو ملگري دي او چه په کومو
ښارونو کښی شیعه کان زیات دي او سنیان کم دی نو هلته د سنیانو ملگري
دی لیکن د دوی د اپاليسی کامیا به کېدی نشی ولی چه په عراق کښی
کانو ابادی د پره کله ده .

بیا زه بصرې ته راغلم او د خو و د خو قیام نه پس په جهاز کښی سوره
په کراچی کښی کوز شوم .

په عربو کښی چه خه وخت د پیرنلیانو حکومت قائم شوی دی نو د نورو خپه
نه علاوه دوه خیزونوله دوی د پره ترقی واکړې ده یو شل بجوری او بله دم بانه
په صومعه کښی د شل اېو دکانونه دي او د موبازارونه دي باجی دی ، عیشونه
او سرودونه دي او د خلکو اخلاقی حالت یی د پرخراب کړې دی ، یوه ورځی د
په بازار کښی گرځېدلم چه چوک ته ورسېدللم نو په چوک کښی می پها نسی لکه ولیدلم
د تحقیق نه راته معلومه شوه چه په دې پیرنلیانو د پرقوم پرست عرب پها ن
کړې دی او د پرقومونو یی عربو سره کړې دي ، دهند وستان په اخباراتو ک
به مودشام د ظامونو قصی پوستی چه فرانس په عربو باندی کړې وو ، لیکن

نهی چه پیرنگیانو چه عربو کومی لوبی کرې وې . ددی متعلق موند چپوړی دهندوستان
 اخباراتو کښې څه لیدلی نه و . معلومېږي داچه دهندوستان ځینې اخبارات
 خپل خپرونه لری اوچه پیرنگیان ورته څه والی هم هغه لیکي . دلته هم دهندوستانیانو
 د پرفکت دی ولی چه دوی داسلامی اخت په جامه کښې پیرنگیانو ته د پرمختی
 دی او د پرمختی بی پ پهاغسی که پکې دي . په کار دی چه دداسی قوم نه نفرت
 کي او که لږ قادی دعا اقی اختیار خپل شو دهغوی اول کار به دوی چه ولناک
 مل ملک نه وباسی .

څه اخت چه کراچی ته ورسېدم نو په بند کښې زمونږ د نوښتار پوښتون تاندار
 هغه چه څه وخت په چهار کښې ولیدم نو را تر غاړو تو او په زړه یی خپل ځای ته بوتلم .
 د طور د نواب زاده امین الله خان هم په کراچی کښې و دی په ویل کښې د پړولوی
 چه هغه خبر شو هغه راغی نو بیا هغه زه خپل ځای ته بوتلم . یو دود ورځی مې پکې
 مینه اوه حجت سره هغه سره پکې بیا ولن ته را روان شوم او کلی ته په خیریت
 را ورسېدم .

پښتون (اخبار - مجله) :

په جله خانو کښې ما د خپل قوم په حالا تو باندې په مینه شان سره غور کړې و زه
 په نتیجه ورسېدم چه په دنیا کښې هیڅ قوم بغیر د خپلی ژبی نه ترقی کولی نه شی
 دغوی کښې علوم او فنون پیدا کېدای نه شی . ما دا اراده کړې وه چه ضرور به یوه
 له په پښتو کښې د خپل قوم د پوهولو . د دنیا د حالا تونه خبر ولو او د خپلی ژبې لطف
 مایل کولو (منځ کولو) د پاره جاری کوم او ددی کوشش به هم کوم چه انجن پخپله

ژبه کښی د بچود پاره د ابتدایي تعلیم انتظام وکړي. حقیقت د ادی چه دغه دغه
 په پښتو ژبه کښی صیخ نه و او نه پښتو د چاپا ده وه او پښتون قوم د مړه ناپوه
 و چه دا خپله ژبه ورته مسیکه ښکارېده او چه کوم قوم ته خپله ژبه مسیکه شی نو خفه
 شی، او چه خپله ژبه تر ۱۰ ورکه شی نو ورک شی. د راتلونکي ماد د دواړه خبری انجنیر
 پیش کړي، انجنیر دی خبر و سره خواتفاق وکړو، لیکن د مالی مشکل او توبه و چه د
 علی قلم فوراً اخیستلی نه شو. د رسالی دمه داری ما خپل سر او خيستله او عبدال
 خان او عبداللہ شاه ته دا خبره حواله شوه چه د رسالی د جاری کولو د پاره اجازت نه
 دې د حکومت نه داخلي لیکن په مینځ کښی درې کاله تېر شو او هغوی د اجازت نامی
 یو درخواست قلم ی هم ونه کړي شو. زده پوه شوم چه بغیر زمانه د کار نه شی کېدی
 د ۱۹۲۷ع په اخر کښی مادي کار ته پخپله ملا وتړله او د اکاډمی پخپل لاس کښی واخیست
 د اجازت نامی د پاره می حکومت ته درخواست وکړي، اجازت نامی حاصله کړي او
 د ۱۹۲۸ع کښی می د پښتون په نوم یوه رساله د پښتو په ژبه کښی د اتمانزو نه جاری کړي
 خو په دې دی چه پښتون دومره لوی قوم او خدای ور له د نعمتونو او دولتونو د ملک
 دی، نه دده پخپله ژبه کښی یوه رساله او نه یو اخبار شته دا د پښتو ژبې اولنی
 ده چه د پښتنو په ملک کښی جاری شوه. پښتون قوم د پر خراج دی لیکن دی قسم
 خیز و نو باندی پیسی نه لگوي او په دی قسم خیز و نو خرڅ کولو سره نا اشنا او نابله
 د پری پیسی مادي خپل جیب نه پری خرڅ کړي دی رسالی د پښتنو په پښتو او نرو کښی
 نوی زندګی پیل کړه او د رساله په پښتو کښی د پوه هر د عزیزه شوه دا خپل ملک نو پری
 پښتانه په یورپ، امریکه او استراليا کښی د دی نه خبر شو نو هغوی به غوښته او

و در سه کوه دینستونی پینتو طرف ته شوق پیدا کرد او به افغانستان کنی هم بنه
 ستل کیده . عبد الحادی خان داوی ماته قصه کوله چه پینتون اخبار به کابل ته راغی
 میت (ملیت) چه به کوم مضمونونه لیکل شوی و وهغه به بی مونز لوستل او دافغانستان
 ناکو کنی هم پینتو طرف ته رغبت زیات شی او به امان الله خان خوی دومره اثر و شو
 غنه اعلان و کړو چه خلکو له به کار دی چه پینتو ژبه زده کړي ، دی کاله پس به به
 ملک کنی پینتو تعلیمی اوسه کاری ژبه وی او عبد الحادی خان داراته هم ووی چه
 به هم دیوی رسالی بناو کړ او دهغی نوم موهم پینتون کېښوده نو امان الله خان راته
 چه د پینتنو به لبس دغه یو پینتون وی نو ما بیا هغی خپلی رسالی له د پینتنو راغ
 ښود ، لیکن افسوس چه پاپونگیانو دا خبره برداشت نه کړي شوه او هغه ووی چه
 رسالی یو خونبره وتی و وچه افغانستان کنی بغاوت وشو ، امان الله خان لا ورو
 هغه په خای « بچه منقه » دغه وخت دپاره دافغانستان په تخت کېښاست .
 زمونږ انجمن د پینتو د ترقی دپاره او د شاعرانو د خپل اتو بدلولو دپاره د مشا
 عرو وکړ او د ښوونو نظمونه او بیتونه پاره یی انعامونه مقور کړ او په کال کنی چل
 د ولسی کالیزه جلسه به کېده ورسه د مشاعرې دپاره هم انتظام کېدو . دی به
 به پینتنو شاعرانو کنی یو عظیم الشان انقلاب راغی او د خال د خط په خای د اتفاق
 وری ، او قومی ترقی دور شروع شو ، په قوم او ملک کنی یی د انقلاب دپاره یو نوی جذب
 وکړ او په ښخو ، نوو کنی یی داسی جوش پیدا کړو چه د جلسې په ورځ به د جلسې په خای
 خای موندل کړان شو او د ملک د هری علاقې او پې خلک که خان و که غریب و د انجمن
 کنی یی شرکت خپل فرض کړلو ، د ښخو دپاره خاص د پردې انتظام و او په مسوونو

منبجی به هم په دی جلسه کښی نه بکلیکې بکلیکې افسوس چه دا انجمن ذمه دارو خلک
 خپله اصلاح ونه کړې شوه او زموږ د کور اختلافات دومره زیات شوی و چې زموږ
 نه د خبرو کاو پاتی شو که چېرې موږ دا انجمن هغه تبلیغ او نه عت او په ملک کښی
 د دورو هغه کار جاری ساتلی وای نو موږ به د دې نه هر زیاده ترقی کړې وه او زموږ
 قوم او زموږ ملک ته به زیاده فایده رسېدلې وه لیکن دا زموږ او زموږ د قوم له
 قصصی و چې انجمن ته د خپلو جگړو نه د ورسره فرصت نه و چې خپل قوم او ملک کښی کړی
 وای او بې خبره او اوږد پښتون وروڼی خبر کړی او بیدار کړی وای. اخر دا چې خاوند
 صاحب. عباس خان او عبدالاکبر خان خپلو کښی او جگړو. و د دې انجمن ته نور
 زیات نقصان ورسولو بیا خادم صاحب زما او د عبدس خان د جگړو کوو شته
 ته وځ کړل لیکن تر دې پورې موږ د دې پورې کامیاب نه شو په اړه کړی کښی زه کوو
 نه لایم خادم صاحب ته میدان خالی شو او د عباس خان او زموږ بعضی نوږد
 انجمن وروڼو په دماغو کښی یی دا خیال پیداکړه چه د لوی وڼی د لاندی وږد
 ونه وده کولی نه شي او د هر قسم قربانی او خا. مت چه تا سو کوڼی نو نوم پرې
 هغه کېږي. خه وخت چه زه د مری نه واپس راغلم او دا انجمن د بعضی ذمه دارو
 خلکو رویی ته می کتل. زه د پېر پلشانه شوم. هر خای زما برخلاف پراکنګه کېد
 ما حاجی عبدالغفار خان سره مشوره وکړه. دا خلک می دهغه په ذریعېه راجع
 کړل او په دې همت سره می دوی ته ووی چه د کار سبه نه دی او د دې نتیجه
 به زموږ دا انجمن برباد دی وي، او خدا ی د پاره په دی خپل قوم رحم وکړه
 دی خو د پېر برباد شوی دی او په کارخونه دی چه موږ یی نور هم برباد کړه او

بل باندی دوس و غوازا مونه مه لکوی او دیو بل غیبت مه کوی او هر چه
 بی خود هغه سکه په مخکینی وایي چه دچانه ستاسو شکایت وي یا مو په هغه
 شکسته شک ري او یا ستاسو په خیال هغه خه غلط کار کړي وی په لهای ددی
 تاسو شاخکار پی خبری شه و کړي دی نودا د فایلی کار نه نقصان دی نو عبد-
 لیر خان او مایا عبد الله شاه به و خندا او خادم صاحب ته به مخاطب شو او ورته
 یی به یی چه خرم صاحب مونږ به پی ستا دچا نوم اخیستی شو کونه ؟ خیر دا خبر
 دی به خندا ا به تو کینی تهری کړي . د شپي چه خه وخت د حاجی عبد الغفار خان
 لهای کینی د دی و خوری شوه نو زموږ بعضی ممبران د عباس خان سر د خمال
 د رة تلل نو مام خان د دی سر ملگری کړ هله هم ما د بحث شروع کړ چه تاسو
 د دپوهی خار نه ولی داسی نادانده کړي دی ؟ نو عباس خان راته صاف جواب را کړ و
 د دی و نه چه د پرد لویه او کورده شتی نو دهغی د لاندی نوری ونی و ده کولی نه شتی کومی
 د دی چه دهغی ونی شاخ تراشی و نه شتی نو مونږ دا غواړو چه ستا لږه شاخ تراشی وشی
 دا ورته به خندا خندا کینی ووی چه هسی نه چه هغه توره د باندی وشی چه دیوی ونی
 نه خه نه خه سوری پیدا شوی دی او د پینتنو غچي دهغی سوری د لاندی ناست دي
 او که دهغی ونی شاخ تراشی وکړي او هغه بله و نه کینی دوسره طاقت نه وی چه هغه
 ستاسو د خپو د پاسه سوری شتی نو نتیجه به یی دا وي چه ستاسو غچي به په نور اله شتی
 د دی د پاسه د بیا هم خپل کوشش جاری وساته چه اخر به د دی اصلاح وشی لیکن
 اصلاح و نه شه . اخر د عبد الاکبر خان د کلی په جلسه کینی عباس خان یی ماسره و
 چکاو لو . چه زه کلی ته واپس را غلم نوزده په دی نتیجه ورسیدم چه د موجوده جماعت

اصلاح مشكله ده په دې وجه مادافصله وکړم چه د انجمن د دانتظاميه نه استعفا
 وکړم په استعفا کښي مي دا وليکل چه ما ختله اول چنده درکوله په هغې کښي به کي نه درلرم
 بلکه دهغه نه به زيات د کوم اوزه به د انجمن دنورو ممبرانو به شان يو عام محبوبم او
 د انجمن د هر قسم خدمت د پاره به تياريم ليکن دنن نه پس به زه د انجمن په انتظام به
 جماعت کښي نه يم اونه به د انجمن په انتظاميه جلسو کښي شاملېږم . حکومت نه چه خوږ
 کوششونه کېدې شو هغه گليا و زمونږ د انجمن د بربادو د پاره يې کول ليکن دې ته
 زور ور حکومت هېڅ قسم نقصان زمونږ د انجمن ته رسولی نه شو بلکه زمونږ د انجمن ورځ
 به ورځ مخ په ترقی وليکن زمونږ د کور په بي اتفاقي زمونږ دلاسه چه شومره نقصان
 زمونږ د انجمن ته ورسېد دهغه هومره نقصان ورته په رنگيا نور رسولی نه شو انجمن
 هسي په نوم پاتي شو او ځای په ځای شاخونه يې په بندېدو رښتو او د انجمن سالار
 جلسي هم پاتي شوي . زما د استعفا نه پس عباس خان هم خه د پري ورځي په انجمن
 کښي پاتي نه شو . هغه هم د انجمن نه مستعفي شو او خپل مالي امداد يې به يې هم بند کړ او
 دخپل ورور فيض محمد خان امداد يې په زور په هغه بند کړ حالانکه چه فيض محمد خان
 په دې د پري زيات ناراضه و او خو خله يې ماته خپله ناراضی ښودلې وه ليکن د مشر
 ورور مخي له ورتلي نه شو . عباس خان د انجمن اوزما به خلاف پراېکند شمع کړ
 ليکن په هغې کښي کامياب نه شو .

چه خه وخت د انجمن حاکم په ابترۍ شرنو خادم صاحب له هله خوش مرغي او بيا ماچي
 تنگ و دو اوله راتله شمع کړ هر ورځ به يې راته خه نوی قومی راک غږ و وليکن دهغه راکونو
 په ما اثر کولی نه شو . ولې چه دا قوله تباهي دهغه دلاسه په انجمن راغلې وه . چه مي خپل

شان کوی اعلیٰ بل شان وی نود هغه خبری په خلکو بڼه اثر نه کوي اخر چه به کله
 ناکله ده زه در تنگ کوم نرسپینه خبره می ورته وکړه چه خادم صاحب داقوله تباھی
 انجن تار او مستی ده او ردی توی تباھی به خدای او قوم ته جواب ده او زمه وار
 ۰ بوه ورځی راته وویل چه انجن شه او انجن په شان خان کښی ملاقت پیدا کړه او
 اتوی کوچه نان پسی را کاږه ما ورته وی چه خادم صاحب انجن هغه کوچه را بښکلی
 یی چه کومو کوچه بریونه لکېلی نه وی او چه په کومو کوچه بریونه لکېلی وی یا لکی نو
 یا لکنه نه ده انجن هغه کوچه را کاږی کله ناکله به یی راته په علاقه کښی دگر خپل و
 سره را مخکښ کړه لیکن زما ورته هم هغه پوچواب وچه تا سره دوی کولی نه شم او که
 پری انجن ماله حکم را کړی نو زه هر وخت حکم منلو ته تیاریم . هغه د پښتو خبره
 خادم صاحب ته می دکر بڼه را بښکله نو ایله هغه څه ناڅه پخپلی غلطی پوره شو او

محسوسه یی کړه .

امان الله خان:

څه وخت چه افغانستان کښی شورش شروع شو د انقلاب نه و شورش و
 امان الله خان قندهار ته لاړه . په کابل یخه سقا قبضه وکړه . انگریزی اخباراتو د افغا
 نستان خلاص قصی طعنی او خبر شعالی شروع کړه نو زه پوه شوم چه پرتلیان چه په افغا
 نستان کښی د پښتنه ترقی ته کتی نه شی نوموړی به تری دله به مه حل کښی څه ترقی وکړی شو؟
 او نور می د اراده وکړه چه په دی راز پښتانه پوهول په کار دی او دور می شروع کړه
 کلی په کلی . مزر په مزار او علاقه په علاقه وکوزېدم . جلسی می وکړی . دخدای فیعل تول
 پښتون یکدم زخوبه را بیداره شو پوه شو او دخپل قوم تباھی او بربادی یی محسوسه

که او د افغانستان خدمت د پاره یی ملا وتړله . په بعضی علاقه کښی ملایانو چې
 نه خه مخالفت شمع کړی لیکن چه د قوم په جذب په پور شو نو مخالفت یی پراېښود . که بعضی
 ملایان دخپلو ذاتی فایدو په وجه قلا رنه شو نو قوم په ژورو اوبی غلای د هغوی خولی
 کړی . مونږ سمه په دی معامله کښی د قوم شاء انو هم د پرازیات امداد او اخلاص
 کړی و او د قامولی یوه نوی جذب به یی په قوم کښی پیداکړی وه او په دی معامله کښی
 د لاسه توپیرم خان د دوسو زمونږ سمه د پرملا د کړی و . د دېه اشعار جوړول او مونږ
 په پښتون اخبار کښی شایع کول چه د هغی نه یو بیت دادی :

لا ماوی داسی زمونږ قوم کښی خلل کی اوس کی ولید چه بیرخی د نلغل کی
 د ابیت دومره مشهور شو چه د بیرخی والا به چه خلکو لید و چغه به یی کړی . د بیرخی
 والا غل . او په دی ورځو کښی د قه خواری په بازار کښی د بیرخی خاوند که خپله نه شو
 او خامیر هلالی خوز ماسره په توالو د ورو کښی شریک و او داسی نظرونه یی جوړ کړی وو او د
 افغانستان یی پکښی داسی خاکه راښکلی وه چه د هغی په اورېدلو تقریبا هر پښتون پوره
 شو او ماته هم په تقریر کښی د هغوی د پوهولو ضرورت پاتی نه شو او په دی کښی زمونږ
 د مدرسې هلکانو د پوره حصه اخیستی وه ، زمونږ انجمن هم هر قسم مالی او جانی
 خدمت ته تیار شو ، د افغانستان د پښتنو بربادی او غم د سرحد پښتنو خپل غم
 او خپله بربادی کښه ځکه چه مونږ یو وروڼه او یو قوم یو . او د سرحد په پښتنو
 کښی د افغانستان د وروڼو د امداد او همدی یوه داسی جذب به پیداشو
 چه زه د هغی بیان کولی نه شم که امیر و او که غریب و ، که تعلیم یافته و او که بی علمه
 و ، که پښتني وي او که نرو و د افغانستان په مصیبت د هیرو او د امان الله خان د بیا
 د خدمت کولو په وجه

اومت قايمنو دپاره هر خدمت تياروو او خلکو به دعا کاني کولی چه ای شاه
 زمونږ غمخوار بادشاه امان الله خان ته کاميابی ورکړي. په پښتنو کښی کې
 بادشاهان ته نشوی دی لیکن د پښتنو ښځو، نرو چه خورده مینه او محبت
 امان الله خان ته وه. بل بادشاه مده ورو. امان الله خان به وني چه
 د پښتنو انقلابی بادشاه یم او دهغه دا خبره بالکل رښتیا وه چه هغه په
 پښتنو کښی یو محسوس انقلاب پیل کړ. او زو چه نن پښتنو ته کورم نوحید راښیږم
 په پښتنو کښی دا دود ورو زده د ابدیلی د قومولی او ورورولی احساس پیل
 او سیاسي شعور پکښی راغی. انقلاب یو سیلاب و دی چه راشی نو اوږد خلک
 یو اوږد پلورنی نایب دی او چتی کړي. د افغانستان انقلاب کښی د افغانستان
 نه تانه لاهور شه مونږ کور د پښتنو تر نایب دی او چتی کړي. ولی چه مونږه وین
 یو پیل اورو د کور پښتنو زړه چه پرت په تشو دعا کانو او جلسو باندی قرار پاتې هغوی
 افغانستان به دی غم او مصیبت کښی عملی شکت غوښتو او ددی خبری
 د احساس یی لور چه افغانستان ته لار شو او خپلو وروڼو سره په دی غم کښی شریک
 او د خپلو زرمیا نو وروڼو د اړو د مل هم وکړ او د هغوی پس ماندا کاو سره
 د اړو وکړو چه شک مده دي او پخی او پخی یی پاتی شوی دي ددی دپاره مړیو کمیته
 ورو کړه چه دغی نوم ده افغان هلال احمر، و او ددی کمیته کار د افغانستان
 د پښتنو طبی او مالی خدمت وکلی په کلی علاقه په علاقه خلکو ددی کمیته دپاره د
 ددی جمع کولو انتظام وکړ او په یو لړ وخت کښی یو طبی وفد تیار شو چه هغه زما د
 سرور ورو داکتره خان صاحب په سر پوستی کښی تلو ته تیار شو. د افغانستان په اسلام

کښې یو پښتون هم څه کمې کړې نه دی لیکن د بنو خلک د دېره اسماعیل خان کونړ
 خاندان د سودم خانان د بایز و خانان ، قاضی عطاء الله خان ، شیخ اصغر خان
 علی گل خان او میا احمد شاه صاحب د دېره پر تعریف وړ دي . لیکن پیکلیا نور دا خبره
 خبره بوله . د هغوی په زړه دا چې پرتله ځانیدای شوه چې د افغانستان د املاد د پاره
 دی د سجد پښتانه لارښی ولې چې په دی طریقه خوزمونږ وروړولی او قومو
 قائمېده او هغوی چې پرتله دا غوښتل .

مونږ له لی اجازه رانه کړې . ما خو دېره پر داکو شش وکړه چې دوی د اجازی
 بغیر مونږ له افغانستان نه تلل په کار دی مونږ ته د پیرنگلیا نور د اجازی او د پاسپور
 څه ضرورت نشته ، ولې زما دا خبره کمیتی ونه منله او ما د احم کمیتی ته وویل چې
 امان الله خان په افغانستان کښې دی مونږ له انگریزانو د تلوا اجازت افغانستان
 ته نه را کوي ، خو کمیتی به وویل چې مونږ خو که بغیر د انگریزانو د اجازت نه لار شو نو بیا
 به په مونږه د اړه او درمل بند کړي . پیرنگلیا نو خړ اول دا اعتراض او چت کړ چې
 تاسو خود امان الله خان املاد د پاره ځی . لیکن که هغه ستاسو د املاد خورش
 وکړي . که چېرې تاسو د هغه اجازت نامه راوړه بیا مونږ تاسوله دوا اجازه د کړو
 زه او میا جعفر شاه د دی کار د پاره مقرر شو چې امان الله خان نه لار شو او اجازت
 ترې راوړه ولې ما کمیتی ته وویل چې مونږ خود قوم او خپل وروڼو . املاد د پاره
 خو . په دی کښې د امان الله خان د اجازی څه ضرورت دی او مونږ نور د پښتون د املاد
 د پاره تلو .

مونږ اول د پښور وکیل تجارت له لاره چې هغه زمونږ د پاره اجازه راوغواړي

باین چه خور و چی تپرتی شوی او هغه اجازه راونه رسیده نومونږ کڼد هارته دتلوار را
 له چ چه د امان الله خان نه اجازه نامه را ورو. په شاهي باغ کښی د پښتو یوه عظیم اشنا
 باسه وشوه. ما او جعفر شاه دخپلو ملونه خبر کړل لیکن داسی ورته هم ووی چه دا قوی
 پیر کایانو بان دسی مغوی خپل وس نومونږ وفه له دتلوار اجازت نه را کوی او دابه-
 نسوته دس ز معایمه شی. مونږ شپنی له نوبنار نه لاړو. شپه مو هلته تېره کړه
 شپنی یوه لویه جلسه وشوه او سباله مونږ د نوبنار د مستیشن نه ریل کښی سواره شو
 راوړلیندی مستیشن ته ورسېدو. مولانا اسحاق صاحب هزاروی او دبنار
 د مسلمانان. مونږ د لیدو دپاره مستیشن ته راغلي وو او شته وخت چه ز مونږ په
 هورته راوړسېدو نو مولانا ظفر علی خان او د مسلمانانو او هندوانو د پلید را
 نومونږ لیدو. له غلی وو. مونږ یی دکا هی نه را کوز کړ او دلاهور بنارته یی بوتلو او یو لوی
 جنوس یی او بکله حالانکه ده ددی نه مخالف وم. په سباله په لاهور کښی د هندوانو
 او مسلمانانو یوه لویه جلسه وشوه چه په هغی کښی د حکومت د ملا متیا او مونږ سره د
 امداد او همدی تقریرونه وشو او قرار دادونه پاس شو. بله ورځی مونږ د کراچی
 په میل کښی دلاهور نه کویتی ته روان شو چه بسکهرته ورسېدو. د سنده حضرت
 مولانا اوبعضی د سنی مسلمانان ز مونږ لیدلوله راغلي وو. هغوی سره مو د پری خبری
 وشوی. دلته ز مونږ کادی بدل شو او مونږ کویتی ته روان شو. سحر وختی ز مونږ
 کادی سیوی ورسېدو. ز مونږ کادی ولاړدی او مونږ په دې فکر کښی یوچه چای
 په شنگه وڅاو چه دی کښی نومونږ دې تکیستان صاحبزاده خورشید چه د باوچستان
 برتیکل ایجنست وبل ورسره د پیرو خان چه پولیس کپتان ورا ننوتل زما په زړه کښی

خه شک پیدا نشو کڼی دوی مونږ لپسې راغلی دی، هغوی مونږ سره کپ شپ شرم نه
 کړو او بیایي مونږ ته دوی چه راځي دلته مونږ سره په ارام جای وځکی نر بسیا به
 ککادی کڼی کښېنې کویتی ته به لار شې مونږ اصرار وکړو او ورته مو وایې چه ستاسو
 مهر بانی ده ککادی به رانه لار شې هغوی چه دلته ککادی به پر ساعت ولاړ دی نو نه
 هغوی سره روان شو، د کپتان خور شید بنگالی ته لار و جای مو وځکه، مونږ تاده
 کوله چه ککادی رانه لار نه شې مونږ ته معلومه نه وه چه حکومت مونږ شکښې تلو ته نه
 پرېږدی ککادی لار او مونږ پاتی شو، زموږ اود دوی په مینځ کڼی به پری خبری
 وشوی، د دوی وخت راغی، د دوی مو خوږه، حکومت صاحبزاده صاحب
 او د پیر خان ددی دپاره راپسې لېږلی و چه مونږ په دې رضا کنا چه په خوښه
 سره واپس پېښور ته لاړ شو د هغوی او زموږ په مینځ کڼی به پری خبری وشوی
 ولې مونږ په واپس تلو رضا نه شو او چه مونږ رضا نه شو نو ما زیکر چه دم ککادی راغی
 په زوری په هغه ککادی کڼی کښېنولو، پولیس ته یې په حواله کړ چه مونږ د بلوچستان
 د علاقې نه بهر و باسی او چه جیکب اباد ته راوړسېد نو هلته پولیس مونږ په پېښور
 دککادی نه کوز کړو هغوی رانه لاړل او مونږ پاتی شو مونږ جیکب اباد ته لاړو او یو
 ورځ کی غونډی ځای مو په کرایه واخیستو او پېښور ته مو اطلاع ورکړه چه مونږ حکومت
 کویتی ته پری نه ښودو او د سیوی، دستیشن نه یې را واپس کړ او مونږ کله هاتر
 نه پرېږدی او مونږ اراده کړې وه چه د حکومت د ناجایزه حکم ونه مو اوسېد
 کله هار په طرف روانېږو، په سباله مونږ د بلوچستان زردنت لایتوار وکړو چه
 مونږ ستا دې قسم ناجایزه حکم مناو ته تیار نه یو او مونږ تا خبر و چه سباله به بیا مونږ

بولتی تہ روانہ ہو۔ دشمنی پہ کادی کبھی مونہ بیا روان شو اوچہ سحر بیا ز مونہ
 کادی دسی سستیشن تہ ورسہا و نوخہ کوروچہ مسلح سپاہیان سر دیو پونگی
 لا ر دی کادی چہ ودرہ دھنہ پونگی ز مونہ دلی لہ راغی او مونہ دلی نہ کوز
 لہ داخل صاحبزادہ صاحب او دپو خان ددوی نہ ددو ز مونہ خو دا خیال وچہ
 بہا خانی تہ مہیالی یکن ہنہ پونگی مونہ بہ وینک روم کبھی کبھنولو اوپہ وینک روم
 یوہ دہلہ پادہ ودرہ دہلہ پونگی و ماتہی بہ خبر و خبر و کبھی ووی چہ زہ
 ددی حکومت بہ پالیسی نہ پوچہ بہم پو طرف تہ خو والی چہ مونہ غیر جانبداری او تاسوتہ
 یی چہ لہ پستو مونہ نہ دامن اللہ خان نہ اجازت نامہ راوری نو تاسو بہ پوپر دو اول
 تہ مالہ حکم راوی چہ پام کورہ چہ داسہ ورنہ مخکبھی لہ رنہ شی او بیا تاسو داسی
 نہ منع لونی و ستاسو طبی و فانی نہ پوپر دی چہ بہ دی کبھی دخدای د مخلوق د خیر
 الہی شہ نشہ۔ مازگیر چہ بیا ہنہ ریل کادی واپس راغی نو مونہ یی پکبھی کبھنولو
 ز جیل آباد پستیشن یی بیا کوز کرہ مونہ تہ معلومہ شولہ چہ مونہ حکومت بہ شہ
 نہم کناہا رتہ نہ پوپر دی نوہسی تل راتل مو مناسب و نہ نکل او ارادہ مو کرہ چہ
 دہلی تہ بہ لاہور و افغانستان کونسل جنرل سر بہ و وینو کہ ہنہ ز مونہ د پارہ شہ اجازت
 نامی انتظام و کپاشی دہلی تہ روان شو، دہلی تہ ورسہا و او کونسل جنرل صاحب مو
 یلید و او خبری اتری مووشوی۔ مونہ نہ یی دہرہ ہند، دی ظاہر کرہ او اما اللہ خان
 تہ یی تارور کرہ ا دتار چہ نہا یی مونہ لہ اجازت نامہ راوغوبستہ بہ دغہ ورجی مونہ
 بہ دہلی کبھی معلومہ شولہ چہ پونگیانو دشور بازار د حضرت ورجہ بہ ہند و سنا کبھی
 چہ کاتھیا واریکی وسی راوغوبستی دی او ہنہ پاوند وپی چہ دھنہ مریدان دی د

امان الله خان برخلاف افغانستان ته لېږي حکم چې پېرنگليانو ته معلومه شوي وږه چې د
 خلکو څخه نه څه همدا دی د امان الله خان سره پيدا شوي د د اوجسې نه چې هغه چې نه کاب
 شي. مونږ د کونسل چنل صاحب نه د حضرت و اخست او په دې نه د امان الله خان څخه وخت
 مونږ پېښور ته راوړسېدل نو مونږ ته معلومه شوه چې د افغانستان وکيل تجار له هم د کاب
 نه زموږ د پاره د امان الله خان پخپل دستخط فرمان را لېږي شوي دي. دوی د پام
 به بيا هم حکومت چل ول کوو او په مونږ به يې وخت او وږه څخه وخت چې د کاب کل و اقيبن
 راغی چې حکومت په هيڅ طريقه زموږ وړ نه اجازت نه ورکوي نو ما پخوا د حمايت ملگري
 ووي چې د حکومت د اتولي اتې پاني زموږ د پاتې کېدو د پاره دی او که چېرې تاسو حکومت
 اجازت نه ناست يې نو د هغه شان به ناست پاتې شي او هيڅ قسم د افغانستان امداد
 پېرنگليانو ته اوبه دا چې ايا افغانستان کېږي د دوی سفارت نشته؟ نو بيا د پېښور ته
 من ورتنه دی؟ مونږ خو افغانستان ته د پېرنگليانو په دمه واری نه خو. مونږ کاب
 افغانستان ته خو نو خپله دمه واری خو نو بيا د پېرنگليانو د راه داری مونږ ته څه حاجت
 دی؟ ايکن زما د اکثر وروڼو دا خيال و زموږ تلل او راتلل به بند شي او زموږ د
 وړ نه په لاره کېږي به د دواړو راغونډتوب په سلسله کېږي مشکلات پيداشي او نه به مونږ
 د افغانستان وروڼه مالي امداد وکړي شو. ما ورته ووي چې په دې صورت کېږي به مونږ
 دغه شان په انتظار کېږي پاتې شو. د افغانستان به او د هيڅ قسم امداد و نه کړي شو او
 امان الله خان چې ترکومي پورې په افغانستان کېږي وی نو دوی مونږ له اجازه نه را کوي
 او چې هغه د افغانستان نه لار نو بيا به مونږ له اجازه نه را کوي.

نستان
 ما او زما يو څو ملگرو دا اراده وکړه چې مونږ بغير د پېرنگليانو د اجازت نه د افغا

د املاد د پاه روانېدو او په دې غرض مو په پېښور کښې یوه جلسه وکړه او قوم ته دوا
 حقیقت ښکاره کړه چې پیرنگلیان مونږ له راهدارۍ نه را کوی او مونږ د دوی راه
 داری نه وکړم نه کښو د مونږ افغانستان ورور دی او مونږ خپلو وروڼو له پخپله
 زړه واری بله می خو چې شوک تامل غواړی او تاو ته تیاروی چې فوراً افغانستان
 ته روان مشر خلکو وې چې مونږ تیار یو شته وخت چې د دې مجلسې رپورټ حکومت ته
 رسېدلی دی چې مونږ بغیر د اجازت تاو ته تیار شو نو فوراً یې ماله تاراکه چې خوک شوک
 افغانستان ته پطیې وښکاره کړې چې نو فوراً دې مونږ له راهدارۍ له پاره درخواست
 کړی او خپل تصویرونه دی ورسره را ولېږی . زه د حکومت په دې خیال پوه شوم لکین
 د اعلیٰ اکثر خلکو راته وې چې ستا هسې د دې حکومت نه نفرت دی او د دوی شمېره
 نه د چل او دروغ ښکاری . زه چېپ شوم او د راهدارۍ نه بغیر تاو خیال می پرېښوده
 د راهدارۍ د پاره مو تصویرونه او درخواستونه ورکړل .

نادرخان:

د پېرورخوند په دې ملک کښې د اکوټکو می و چې نادرخان د خپلو وروڼو سره د
 فرانس نه راوړل شوی دی . بله ورځې راته معلومه شوه چې نادرخان سره د خپلو وروڼو
 چې پېښور ته راوړلې دی او د وکیل تجار په کور کښې دی . زه او د اکثر صاحب یې هم د لیدو
 د پاره لاړو . نادرخان او هاشم خان ما د اول نه پېژندل په مینه شان سره موملاقات
 وکړه . د پېرورخوند پری زور وکولو چې د قند هار ته لاړشه او امان الله خان ورپسې د پراستاف
 را ولېږل لکین نادرخان د قند هار د تلو د پاره تیار نه شو . یوه ورځې زه او نادرخان یوازې
 یوه کمډه کښې ناست وو ، د افغانستان په مستقبل مو خبرې کولې چې ده ماته وې زه چې

صرخه کوم نود امان الله خان د پاروي کوم ماورته ووي چه خلک ولي چه دحبیب الله
 خان هغه زوی چه ستا خوري دی تاسو دهغه په حکومت باندی د کبهنرود پارو کوشش
 کوی ده راته ووي چه ته به هم ژوندی یی اوزه به هم ژوندی یم که چیرې ماسغه باران
 کړی یا غنچه بادشاه شوم نو ته راشه او منځ راله تور کړی او راته ووايې چه نادر خپل
 دی پرده نه کړی. شه ورځی پس هاشم خان جلال اباد ته او نادر خان اوشاه ولی خان
 خا خپو ته روان شو، زوی په دې خبره مجبور وکړم او وعده یی رانه واخستله چه سبا
 به ونږتلی کښی یو. نه سبا له هغه راشه او ماسو وروینه. زه مبالغه قل ته لایم لیکن نادر
 خان په مخه تلای و او قل کښی ایسا رشوی نه و. در روانه و په وخت کښی جیم می په موټر
 ولید و چه د نادر خان دلید و د پارو خا خپو ته روان و. هغه له می پر خط وکړه او په هغی کښی
 می نادر خان ته ولیکل چه اوله وعده خودی پرده نه کړی شوه نو چه د بلی ویدی به دې شه
 حال وي. بغیر زمانه د قولو خلکو دا خیال و چه پیرنکیان به د افغانستان د لارو امداد د پارو
 موټر له اجازت را کړی لیکن زما دا خیال نه و ولی چه دوی د امان الله خان غوندی د
 پښتو خبر خواد بادشاه په افغانستان کښی نه غوښتو او زموږ خوش اعتقاده وروڼه په
 دې امید کښی پراته و و چه نن دی که سبادی اجازت به راشی د فصل وخت و موټر به
 افغانستان د پارو چند ه جمع کولو په خیال د بانیزو په دوره و خلکو را سړه و پر په اخلاص
 او خوشحالی. د قول زکوة دراکولو وعده وکړی. پښتانه د افغانستان د وروڼو هر قسم
 امداد کولو ته تیار و و. زه او خوشحال خان د باری کاو د سخاکوټ په لاره مردان ته را
 روان شو. چه مردان ته را ورسېد و نو خبر شو چه امان الله خان د جنس خیال پرېښود
 دی او کوټی ته راغلی دی، ددی خبری په اورېدو په ما دېر غم او خفکان راغی خوشحال خان

پلي ته رخصت شو او زه د قاضي عطاء الله خان خاى ته لاړم او په يو كې كېښى وپورې پرې
 د تم شوو رڼي پس غه وخت چه امان الله خان مجبې ته ورسېدل و زه د اكبر صاحب او زوى
 دوستانو مجبور كړم چه مجبې ته لاړسته امان الله خان ووينه او د افغانستان متعلق شوى
 د سره وگرې او دا خبره معلومه كړم چه كه مونږ د افغانستان سره د خه قسم اماند كول غواړو
 نو د چا سره وگرې او دا هم معلوم كړم چه د ناد خان او دهغوى دورو يو متعلق د هغه خه خيال
 پلي ته مجبې ته لاړم . عبدالهادى خان داوى هم هغه سره و او د هغه په دې لپه مى د هغه
 د ملاقات وشو خبرى مو وشوې . ما افغانستان ته دوا پس د بلو خبره وگرې ليكن هغه
 افغانستان ته ما يوسه شوى و او د افغانستان خيال يې پيلېښى و د پښتونه د پورې د معلوم
 سا چه ده سره ملاقات وشو نو ما سره يې په پښتو كښى خبرى وكړې . د كلكو په دوران كښى
 د ناد خان دوى د كړم راغى او ما ورته دا ويل چه مونږ سره چه د افغانستان د پاره
 كوم حساب جمع دى هغه چاله وركړې ؟ نو په جواب كښى ده راته ووى چه تاسوي ناد خان
 وركړې او د ناد خان اماند وگرې ملاقات ختم شو په دېر خفكان سره مونږ د ويل
 د جلد اشو په هغه هوټل كښى هغه سره نور هم د پور سر داران و دهغوى سره مى هم ليدل
 شل وشو او د نسيپى عبدالهادى خان د مجبې د كونسل په كوكښى زه د مېلمه كړم او د دې
 په وخت كښى مى نور و د پور سر دارانوسه د خبر اتري وشوې . د دى خلكو د اخیال چه
 امان الله خان به ضرور واپس افغانستان ته راځي خكه چه په موجوده جنگ كښى كوم
 كړم جرنيلان د خپه سقند د ليرى كولو كوششونه كوى هغوى په كوكښى يې اتفاقه دى او
 د پور او بل اتفاق كولى نه شي او د قولو اتفاق په امان الله خان را تلى شي د غېرنېلا
 د ناد خان و حيه د خاخر به مرسته يې كابل اخيستو او بل غلام نې خان و حيه د ^{كستان}

د طرف نه په کابل د حملی کولو د پاره را روان و. زه د پمپني ندریس د غلم دانو لي
 خبری می انجن هلال احمد ته ورسولی او امان الله خان خیال اورای و د نادرخان
 متعلق خبری هم هغوی ته ظاهر کړه او دا خبریز می پیش کړوچه دا خبره د روپي هلال
 احمد سره جمع دی او نوم سامان چه د لې و، د پاره مونږ ته ملکو د رې دې دانو لي
 نادرخان له لېول په کار دي لیکن په دې کښی بعضی وکیلا نوحه دهغی سره ابراهیم
 خان د چینی و مخالفت وکړو زما په خیال دهغوی د خپلو چند و پس اختو د پ
 دا جبهه ده اخرو فیصله په دی وشوه چه خوک خپلی روپي نادرخان ته لېول نه غواړی نو
 هغوی ته د حق حاصل دی چه خپلی روپي واپس واخلي حالانکه دهلال احمد د قانون
 نه دا خبره خلاف وه او تقریباً اکثر وکیلا نوحه مونږ له خه نه خه چند را کړې وه او
 بی واخیسته بیا هم مونږ نادرخان له پنځوس زره نفای روپي و هغوی له
 چه مونږ له خلکو را کړی و ولېږه او په علاقه کښی مو د چندی د پاره د انتظام هم وکړ
 په دې ورځو کښی هوسپی په جوش کښی و، زمونږ د اسلامیه کال په هلکا نو کښی
 یو زبردسته جنده را وچته شوې وه، د افغانستان د پاره چند می هم راجع
 کړې وه، د سمبر میاشت وه کالجونه بند و و زما دیو طالب غلم دوست میا اکبر شاه
 د بد رشو دا خیال وچه د پښتنو د ځوانانو یو انجن قایمول په کار دی، هغه یوه ورځ
 د میا احمد شاه صاحب په ځای کښی ماسه د را ذکر وکړه چه مونږ د صیبه سره خلکو اند
 راجع کېږو او که چېرې ته د مېلمنو د پاره د انتظام وکړې نو دا به په مونږ یو لوی اح
 وی ما ورته ووی زه هر وخت ستاسو خدمت ته تیاریم لیکن که د پښتو په ځای
 اتمانز وکښی راجع کېږی نو دا به بخت ووی، هغه زما دی خبری سره اتفاق وکړ

او په اتمانزو کښې را جمع شو زما د انجنمن بعضی ممبران هم دوی سره د تبادلې خیالاً تو د
 پاره ما را غوښتې و و بحث شروع شو چه په صوبه سره کښې تو لیک *Yousaf Khan*
 د پورول په کار دی. د بعضی خلکو دا خیال و چه دیوچه لیک په ځانې دهغی نوم د صوبه سره
 دغه انا نوچه که وی لېون نومونه. د انجنمن صدق، عبد الاکبر خان، اسکندر می خادم، عبدالکبر
 ددی مخالفت وکړ چه دیستنه یو جماعت خو ټایم دی چه ستاسو او دغه په اغراضو
 اتفاقاً صد ولېږنی فرق شته په دی وجه د نوی جماعت د قایمولو ضرورت نشته. دغه جماعت له
 نږدې وړکول په کار دی. لیکن ځوانان دېر په جوش کښې ووهغوی دی خبری سید اتفاق
 نه کړه. نومونه: د خلکو دا خیال وی چه کښې تر ټو دیو لوی انجنمن قایمولو سره لگېد
 د خلکو مال راغی چه کابل فتح شو او چه خلک خبر شو چه کابل فتح شوی یو قسم
 د شحالی په خلکو راغله چه بیان یی کولی نه شم. بله دا چه د قوم حوصلی زیاتی شوی او
 ملک دېر سړا و دکوز سره جابو سونه او جچه ونه را وړان شو په جابو سونو کښې خلک
 له بدل تحکه چه دېر خوشحاله وو دغو بینونو د زوی وی ټوپکی هم خلا صېدی.
 د لټول جابو سونه په اتمانزو کښې یو ځای شول او یوه لویه جلسه وشوه په جلسه
 ښی نوروز موشه ملکر و هم تقریر ونه وکړل او ما هم په اخر کښې تقریر وکړه. د تقریر
 په دوران کښې می پښتو ځوانانو ته ووی دکابل د فتحی نه سبق واخلی د افغانستان
 د فتحی په سلسله کښې دېره حصه ستاسو دکوششونو ده. په دنیا کښې داسی هیڅ
 کار نشته چه هغه کپلی نه شی خو چه څوک یی کولو پسې ملا وتری نیولین به وې چه
 زما په دایره کښې د ناممکن لفظ نشته تاسو اوده یی د دنیا نه بی خبره یی زه مو خبره.
 کابل د ۱۳۹۱ع کال په اکتوبر کښې فتح شو او نادرخان دخپلی بادشاهي اغلا وکړ.

په دې خبره باندې مونږ د پرحیران شو. ولی چه داسې کاری وکړ چه زموږ خپل
 او خیال کښې نه وځکه چه هغه خو مونږ سره وعده کړې وه چه زه به نه باچا کېږم.
 مونږ خو پرېږدو چه خپل و خلکو سره یې کومی وعده کړې وه هغه یې هم ماتی کړې.
 په دغو ورځو کښې عبدالهادی خان چه کابل ته روان رومی لیدو زما په لیدو سره
 یې د خندل او وینې ویل چه کم نڅت په یوه وعده هم ټینگ نه شو که بادشا هی یې خوښ
 وی نو کم از کم کانسټنټی ټیویشنل مائترکی اعلان به یې کړې وای د نادر خان
 وفایې زموږ په خلکو د پرخواب اثر کړې و. لیکن مونږ څه کولی شو. مونږ دا خبره
 خدای ته پرېښوده چه خدای دې سزا ورکړې چه بیا څرک قېم سره داسې
 قصه نه کوی. د افغانستان د فیصلې نه پس مونږ د زکامه شو.

میا احمد شاه صاحب می هم راضی کړ او مونږ څښ

صوبې د دوسې اراده وکړه. زه او عبدالاکبر خان

او احمد شاه د کوهاټ، بنو، پیره اسماعیل خان

په دوره ووتو، د دوا تفرېرونه

به په جبرکه یعنی یوټی لیک (youth league) باندې وو او ما به خلکو سره د
 او وطن خبرې کولې او په هرځای کښې زموږ د دوره د پېر کام به په ثابته شوه.

منظم سیاسی، جد و ججد
خدا ای خدا متکاری

الاهد کینی در آل اندیا کانگرس، جلسہ سنہ ۱۹۲۹ء

خدا ای خدا متکاری، دورِ اوسر جامی

دورِ آریزی، سودم، اکبر پورہ، نویناز

فیثکی، نستہ، سالاران

مرغز کینی لویہ جلسہ ایوید قاسمی پیکو، اتمانوز

کینی لویہ جلسہ و مشاعرہ

لاهور کبئی دکانگوس جلسه ۱۹۲۹ ع:

په دسمبر ۱۹۲۹ ع کبئی په لاهور کبئی دکانگوس سالانه جلسه وه او چوکله لاهور
صوبه سرحدات ته د پرتو دې نو په دې وجه د صوبه سرحدات د پرتو دې نو دکانگوس د جلسه
لید و له پاره لار ل. ما او امیر ممتاز خان زموږ د ازاد سکول هیواد ماستر د تللو او
وگرځ. موږ د کانگوس کبئی نه وو موږ خوجا انت کبئی وو او موږ تماشې تملی وو. د کانگوس
جلسې زموږ په خونا نو باندې د پرتو دې نو وگرځ او بیا دې خبرې پری د پرتو وگرځ
خونا نو خو پرتو ده. د هند وانو جینکو هم د ملک د ازادې او د خد مت د پاره د لار
ولاړې دي. موږ هم د کانگوس په پندال کبئی ځای په ځای وگرځېدو. موږ
د جینکو والتیرو (رضا کارانو) د اقومی جاذبه ولیدله نو د دې نه د پرتو دې نو
موږ د صوبه سرحدات نه تملی قول ملگري هلمه راجمع شو ما ورته ووی چې مری خپل
د هند وانو نېغې هم بیا اړی شوی دي او د ملک د ابادی د پاردی ملا تری ده
پښتون د نېغې د پرتو کبئی. د دې خبرې په صوبه د پرتو دې نو او هوسې په
لاهور ته تملی ونو په زړه کبئی یی د قام او وطن احساس پیا شوی. جلسه ختمه شو.

خدایي خدمتگاری:

موږ په دلاهور نه واپس شونو په اتانزو کبئی مولویه جلسه وکړه. زو په جلسه کبئی
پاڅېد م او خلکو ته می ووتې چې تاسو خوا و د دې او مری څه کوئ چې د هند وانو نېغې
بیا اړی شوي او هغوی سره په سر د یو ځای د ملک د ازادې د پاره ملا تری ده
جذ و جهل کوئ. تاسو خو لږ دې لمر خا ته وگورئ خو مری لوی سیلاب راوړ

او سیلا بونه همیشه اوده قومونه وری پاشی، وینش شی او ملا وتری، تاسو خو
 وگوری، پیرنگیان وای چه هندوستان مونز په توره فتح کړی دی دازمونږ دی
 اومونږ به پوی حکومت اوو اوکته وته یی زمونږ ده، هندوان پیرنگی ته وای چه
 تاسی مونږ په زوره نیولی یی، اوس چه مونږ پوره شتو او متفق شو خپل وطن دینه
 اخلو دازمونږ وطن دی اوس به پوی مونږ حکومت کوو، تاسی ددی نه خبری
 که نه؟ زه مو خبروم چه خبرشی دهندوانو او پیرنگیانو په دی جنګ دی چه
 پیرنگی وای چه هندوستان کښی به بادشاهی مونږ کوو او هندوان وای چه دلته
 به بادشاهی مونږ کوو او مسلمانان د غفلت په خوب اوده دی، نوای پښتنو وری
 د مسلمانو پوښتنه کوم چه تاسو به څه کوئ، ناست به یی دواړو ته به دعا کوئ او
 د غلامی او پیتی توب ژوند به تروئ، (مونږ چه هلکان وو، غوزان به وکول، لویه
 دایره به مورابنګله او په هغی کښی به موغوزان کښېښودل، کته بایلات به د درو او بغاوت
 پوردریم سر په دواړو لغوزان راټولول هغه سې ته به یی پیتی ویلو چه چا به غوزان
 وکړل نه هغه ته به یی دوه غوزان دکتی ورکول،) نوای پښتنو تاسی ته وایم داد پیتی
 توب ژوند خوښوی او که تاسو هم ځان ددی وطن مالکان گڼئ؟ نو پاشی او ملا
 وتری او دا خپل ملک خپل کړئ، جلسه په دېر جوش و خروش ختمه شوه او پښتنو
 زما دقتیر دېر ښه اثر وشو، د شپې زمونږ دکلی محمد اکبر خان، سرفراز خان
 او حجاب گل ایوڅو نور هلکان زما دلید و دپاره زمونږ حجری ته راغلل او ما
 یی دیو جماعت د جورو لومو مشوره وکړه ماهغوی په ښه شان پوه کړ چه دالوی توکی
 نه دی دا دېر مشکل کار دی، ددی په لار کښی دېر اغزی دی په تاسو به زما د

تقریر د پراثر شوی وی، خولاړشی. په دی معامله بڼه غور او فکر درکې. هغوی
می رخصت کړل. بله شپه بیا راغلل. ماورته دوی چه ستاسو په ذهن کې زما
هغه تقویر لا اوس هم ناست دی. تاسو د دنیا تاریخ وگورئ په دنیا کې چه خوک
دخدای د مخلوق د خدمت د پاره پاختل دی دی نو په هغه مصیبتونه او تکلیفونه
راغلي دي تاسو بیا په دریم ځل په دی بڼه غور او فکر وکړل. بله شپه بیا راغله او راته
می وویل چه مونږ په دی کار د پراثر غور او فکر وکړ. مونږ د قوم او ملک د خدمت د پاره
د هر قسم تکلیفونو، مصیبتونو او قربانیو ته تیار یو. بیا مونږ کښیناسته او په دی خبره
موغور کولو چه دی نوی جماعت نوم دی څه وي. زما دا خیال وچه په دی پښتون
کښی د خدمت خیال نشته. په دی جماعت مونږ یو داسی نوم کښېږ. د چه د پښتنو
په دماغ کې د خدای د پاره د خدمت خیال پیدا شوی. قسم قسم نومونه پیش شول خو
زموږ خوښ نه شول. د شپې زما په زړه کې د خدای خد متکار نوم راغی. چه سبا
له دوی راغلل نو ما ورته دانوم وړاندی کړ. د دوی هم خوښ شو او دنا د جیر پری وشو.
دی نوم زموږ په زړه نو کې یو قسم المیدان پیدا کړ. مونږ پښتانه خدای کار او خدمت
هغه کار او خدمت ته وایو چه بی دکومی طمع، غرض او اجرت نه د خدای پاره کوو او
خدای خو خدمت ته ضرر نه لري. د خدای د مخلوق خدمت د خدای خدمت دی.

زموږ په علاقه کې ملایانو، درکای او سنا بند کړي وو د دمانو پر شتر د هغه
خیلو کښه اړوته ویلی وو چه بچر دا ډول ډېلی دکوته پتیر کېښې کښېږ. دنی اهر به خدای
مسلمانان راوړي. نو د مانو ته مو وویل چه هغه خپل ډول ډېلی راواخلی هغوی د پرا
خوځه حاله شو هغوی هم مونږ ته د خدای خد متکار شول او مونږ د هشتغړو بیا د

دواوې په واده روان شو او چه پوکلي ته به نژدی شو نو د ول به مو وواهد. چه خلکو به د دې ول اوسنا اواز واورېد نو حیوان به شو ولی چه د ول اوسه ناخو ملا یا نو بند کړی وه نو چه چار واورېدې بنېخی نر بنېخی به راغونډېدل او مونږ پېښې به وادوان ورومونږ چه به خلکې منځ ته ورسېد نو د ول اوسه نا به موند کړل. د کلي اکثر خلک به راغونډې شوي وو او یی کار موند به په بهر مدد وکړه نو ما به ورته یو مختصر غونډی تقریر وکړو چه پېښو وروڼو! مونږ ستاسو وروڼه یو، ستاسو خد شکار یو، ستاسو خدمت له دایې وراخلی چه دا خپل وران کور جوړ کړو، ستاسو له دې دنیا ته وکوری، علم موندنه نو سترگی خرمو شسته. د دنیا خلک او قومونه اسمانو ته وختل او مونږ به مشکل پاتی شو. هغوی چه زمونږ په شان بنیاد هم دي، مونږ ورته لاس نیولی دی چانه دې غواړو چانه پیښی غواړو. مونږ له خدا ی د جنت په شان ملک لاس ته دی. د دولتو او نعمتونو نه ډک دی او زمونږ پکښی څه حال دی؟ د جوړو وودی نه شته چه په سره کېدای وي وڅوو هغوی ولی اباد شو؟ او مونږ ولی پاشو؟ هغوی کښی و وروولی ده، قامولی ده، او اتفاق دی، په مونږ کېږی پرې دي جنبې دي او بغض دی، بڼه ده، اتفاق دی، دان دنیا د قامولی دنیا ده که قوم شوی نو ستاسو دنیا به هم اباد شي او ستاسو اخرت به هم اباد شي.

زمونږ دې خبرو په خلکو ډېر اثر وکړو او مونږ چه به هر چه پرته لاړو نو بنېخی نر، واده زاده، به قول راسخ روان شو، نو ملا یا نو دا فتو وکړه چه با چا خا خا جال دی. د جال په هکله دا مشهوره وه چه دی راشی نو بنېخی نر، او ماشومان به زده پېښی وي، ملا یا نو به خلکو ته ویل چه تاسو نه کوری چه نر بنېخی زاده، واده ورپېښی نه!

کوم خوان چه به ز موندن جماعت گشتی داخل و نوهغه به عهد کور موند به ورته ویلی چه
 دالار دپره کوانه ده او په دی لاره کښی د پراغزی مشیتونه وکلپونه اوقربا
 دی که دی ته تیار یی نوهله خای ای خا متکار کپزه ، ښه غور او فکر کښی وکړه بیا به
 ورته ویلی چه خدای ته خو خدمت نه پور نشته . د خدای خدمت دادی چه
 دهغه د مخلوق خدمت دهغه د رضا د پاره وکړی بیا به مو ورته دا خبره وکړه چه
 پرتی ، جنبی ، تر گڼی به پر پر دی ولی چه ددی د لاسه ز موند کور وړان دی
 او که څوک در باندی زیاتی وکړی نو ته به تر ی بدل نه اخلی . صبر به کوی بیا به
 ورته ووی چه تشد به نه کوی ولی چه تاسو وگورئ د پښتون چیل کور تشد
 په وجه وړان دی او دده تشد دخو چیل وروړ سر دی بل ته یی ای نه نشته . خا
 خد متکار به دخپل قوم او ملک خدمت د خدای د پاره کوی بل غرض به یی نه وی
 رسم او رواج به پر پر دی او هر ورځ به پخپل لاس دوه کښتی کار کوی . دا ونا
 چه به یی وکړه نوهله به موند . دهغه نوم د خدای خد متکار و په فخر ست گڼی وکړ .
 د عدم تشد په هکله خلکو کښی عجیبه عجیبه خیالات دی ددی په هکله د پرتی
 پراگینده کپزی او په خلکو کښی غلط فهمی پیدا کوی . څوک وایی چه که څوک په یو
 منځ خپره در کوی نو ته ورته د ابل منځ هم ونیسه چا به وی چه ته وینه پروت اوسه
 اوبل در باندی که څی چا به وی چه ته به ورته پروت یی او هغه به یی وی ته به
 لاس پښه نه خو څوی چا به وی چه پښتون یو جا دس او زبردست قوم دی ، غفار خا
 یی بزدله کوی . لاهه دا چه قسم قسم خبر ی وی . در اصل عدم تشد دیو طاقت دی څو که
 چه تشد دیو طاقت دی د عدم تشد هم دغه شان فوج دی کله څنگه چه د تشد دی .

عالم عدم تشدد و سلمه تبلیغ دی او تشدد و سلمه توپک دی . عدم تشدد په خلکو
 محبت پیدا کوی . همت پیدا کوی او جرئت پیدا کوی او تشدد په خلکو کښی نفرت پیدا
 کوی او وېره پیدا کوی او بزدلی پیدا کوی . بعضی خلک وایی چه د دینفس (دفاع)
 اړه خو تشدد په کار دی . دوی دی نه فکر نه کوی چه تشدد دې واک وړ نو عدم تشدد
 دې پرېښود حالانکه عدم تشدد کښی خپله دفاع شته . عدم تشدد کښی شکست
 شته او تشدد کښی شکست نسته . څنگه چه د تشدد یو نظام دی . دغه شان د عدم
 تشدد هم مکمل نظام دی . تشدد اسان دی او په دې لاره قتل هم اسان دی او عدم
 تشدد د بهرگران دی او په دې لاره قتل هم د بهرگران دی . یو سړی له دې پرق جواب
 دې پرق ورکول اسان کار دی خو پرق زغمل گران کار دی .

دوری :

دهشغرداد دواوې نه پس زه او میا احمد شاه صاحب د صوابی په دوره
 کلي په کلي وگرځېد او د بهر خلک په خدایي خدمتکارۍ کښی داخل شو کلي په
 دې موجودگی جوړولې . مونږ دهغه ځای نه بیا پېښور . خالصه او د دودونو کلي وکتل
 د مردان او بیار بانیزو دوره مو وکړله او سودم او رسقم له لاره صاحبزاده ^{شده} خور
 د ادینا او مولوی شاد محمد صاحب د تولاندی ما پسی راغلل بیا ماضوی سره د
 بازو کړې نه تر ناڅپې پوری دوره وکړه . په دې دوره کښی د صاحبزاده صاحب بیکل
 مونږ سره دېر ملا د کړی و زمونږ د اتو لې دوری به پیاده وې . صاحبزاده صاحب
 به په سایکل سور شو او زمونږ نه به یې مخکښی یو کلي ته ځان ورسولو . مونږ چه به ورته
 دهغه به د کلي خلک یو ځای ته را جمع کړي وو . مونږ چه به ورته تقدیر نه کړې کله هم صاحبزاده

صاحب به دخیل بایسکل سر د بل کلی د خبر ولور د پاره روان شو او به دی طریقه مونږ
به په ورځ کښی نه لس جلسی کولې، ډکه د ورځ کښی مونږ ډېر کار کولې او د سړی جلسی مو
و کړې. د هغی لویه وچه دا وه چه روژده وه او خورل څکل پکښی نه وه. هغه وخت چه څنگه
څنگه. منایع کېدلو بچ شو. اختاره مونږ قول خپل و خپل و کلوته او د اوه او دا اختاره درې
ورځ چه په چار سله کښی به یوه لویه میله لکېدله چه د لسو میله به یې (تندوی) مونږ
خپل خدایي خدمتکار د ډول سته ماسم د یو جاوس په طریقه به یې له لاهو. په دغه خدمت
کښی زموږ د خدایي خدمتکار و وردی، د سپینی خامتا وه. هغه به زرخیر نه شو
او چه د ورځ کښی به هغه خپور نه شوه نوښه به نه ښکارېده. په مینه کښی د ایری لیرې تو
څلک راغلی وو هلته مونږ د یوه لویه جلسه و کړې په زرگونو خلک را جمع شول خلکو کښی
مینده و. محبت و. جذبه وه او په خلکو ډېر اثر و شو، ماخو هر د جلسه کې هغه یو اتریک
بیا مونږ خالصی ته روان شو ولې چه هلته هم په اکبر پور کښی یوه لویه میله وی هغه
هم مونږ ته ډېر خلک را جمع شول او خپل اغراض او مقاصد مو ورته بیان کړ او ځان
یې ډېر اثر و شو په لاره کښی خدایي خدمتکار و د یو سړی نه د لای قیوس و کړ
هغه چه ورسره ډول سته ولیدل ورته ویل یې ماته د ساز و غږ یی نویا به درته
لاره و ښییم هغوی ورته ووتې چه دلته وروسته یو سړی را روان دی هغه نه پوښتنه
و کړه که هغه راته ووتې نویا به درته ساز و غږ و وچه زه ورو رسېدم نو هغه به
چه زه ولیدم نو و شرمېد او اولاد یې راته و ښودله. د اکبر پور نه تار و ته لاړه
او د تارونه په ریل کښی نومبار ته لاړه. د نومبار په صدر بازار کښی مو جلسه و کړه
او د خدایي خدمتکار یې په مطلب مو خلک پوه کړل. شپې له پورې نومبار لا

میره
خزانه می

لاهور د شیبی د ویدی انتظام معز الله خان کړې و. محل احمد او یونس خان بده په
د نوښار په پاک کسی د جاسی انتظام کړې و. په سباله په جلسه کښی خانان او غږ کړا ز
بیانان په لونی تعداد کښی شریک شول. سره باند خان. سه فزاز خان او امین غو خان
الله خان او حضرت بادشاه میا صاحب سره د خپلو زامنو فیروز شاه او سر شاه شهزاده
و عبدالله یا حلسه په دېره کامیابی سره وکړم. په نوښار کښی دېر چوش و خروش خکار
په اشو او حضرت ساه بادشاه په جلسه کښی اعلان وکړم چه ما خپل دوه زامن او صفار
فیروز شاه او سرور شاه د خدای خد متکاری د خدمت د پاره باچا خان ته هم کړا
نښلی دی

په نوښار کښی چه دېر خدای خد متکار او امیران جوړ شو نو د لته مونږ د زور
په جی وکړم او د خدای خد متکار و جرنیل سرور شاه مقرر شو. ما خو وړاند
د زوی خبری کړې دی چه خدای خد متکار و وردی د سپینی خامتا و
خدای خد متکار و ماته شکایت وکړم چه د اسپینه وردی په دوره کښی زه
سیر نشی او وینخوا هم شه انتظام نه دی نوسنه به داوی چه مونږ ور له غه رگ
ورکړم نو ما ورته ووی چه ورکړې نو هغوی اتفاقا سور رنگ وکړم خدای خد
خان له سره رده جوړ کړې. هر خدای خد متکار به خان لږ پخپله چله وردی
ور ووله. دی رنگ د خلکو په زړه نو دېر زیات اثر وکړم خلک چه بکلی ورکړ وې
ور لمی بېکښی بکلی بکا وېدل او قولو خدای خد متکار و دیو شان رنگ وکړم
غه دسه و جابه و وچه چه پیرنگیا نو بیا ز مونږ برخلاف پرايگنده شمع کړه چه
د بلشویانو غورک د مونږ خو غه وخت د لانه خبر هم نه وو چه د بلشویانو هم سه

ورودی ده داخله افغانی خبره ده . ما تروغه وخته پوزی نه د مارکس نه د
 لینن اونه د تانکلی چی کوم کتاب لوستی وه اونه نوی خبروم . مونږ ^{خپل} نوښار ^{خپل}
 له داغلو او جاسه مو کړم او د پر خلک مونږ سر په خدایي خد، تنگاری کښی شه کړی .
 مشر او سیف الملک او تاج الملک د سیمه خپره شو مشران مقرر شول او یا فیستی له راغله
 دلته هم جلسه وشوه او د پر خلک په خدایي خد، تنگاری کښی شامل شول د خدایي
 چه پښتنو کښی داسی یوه جد به پیدا شوې وه چه مونږ به کوم کلی تر داغلو او خلک
 به زمونږ نه خبر نشو نو په یوه مناه به مونږ له راتلل او تقریر نه پس چه به ما پیل
 وکړه چه تا مو کښی شوک شته چه د خدایي د پاره د ملک او قام خدمت وکړی نو یو
 پاخېل وچه د مانوم ویکه دهغه پس بل اوبل به پاخېل چه د مانوم ویکه او خدایي
 خد، تنگاری کښی شه پکېل او دغه شان د پر کسان په خدایي خد، تنگاری کښی
 شامل شول .

زمونږ د جبرکو د مېرانو او خدایي خد، تنگاری کښی د چه دات شونو نو
 دروسی ، تنظیم جبرکې ، او د اتانزو د سره نواز خان د باوردی خدایي خد، تنگاری
 سالار اعظم مقرر شو ، دهغوی د منلای د دیوردی د پاسه یوه باخانه وه هغه
 خدایي خد، تنگاریانو د منو شو ، د امرکزی د منو وو . د سره نواز خان نه پس رب نواز خان
 سالار شو ، او دهغه نه پس بیا امین جان خان سالار اعظم شو . دغه شان د ضلع
 پېښور سالار اینزرگل ، د مردان سالار د منیر خان ، د کوهاټ سالار د سلم خټک ، د
 سالار یعقوب خان ، د دیرو سالار مولا داد او د هزاری سالار داؤد خان
 او یو سالار کنور بجان نادرک مقرر شول .

[illegible]

کورکښی نفاق او جگړه پید کېږي. زه افسوس کوم چې دی وروڼو ماسره اتفاق وکړه
 دکله چې د قیوم حکومت راغی نو هغه بیا دا قصه راوسپړده او چې بخت راغی نو هغه دا قصه
 لاکړه کړه او په دې صورت یې زمونږ په پوره تباهي او بربادۍ او کړه او مړینه یې د
 سیاسي او اقتصادي نقصان را ورسولو.

د خدایي خدمتګاري اثر په وړو وړو، پنځو، شپږو او ماشومانو را منی شوی. و
 زه به ورته دېر حیرانیا م چې دا قوم تهرمه ښه قوم دی، او څنگه په یو مخ وایلی او شته
 د ماشومانو دا حال و چې زه به یو کلی ته لاړم، نو دوی به قول ماته راجع شول او په
 کښی به ودریال او زمانه به داخواهش کولو چې زه هر یو چې د ښکل، کرم، زما
 سره دېر محبت وو، زما به هم داخواهش وو چې هر یو چې کرم، زه خو دوی نه
 نوم او دوی ماشومان وو نو چې کیدو وخت کښی به زه هر یو ته را ټیټیدم نو
 دېر تکلیف وو او دېر به ستړی کیدم، خو بیا به هم ماته ول چې کول او هغوی به
 دېر خوشحال شول، دی ماشومانو په کلو او بانډو کښی خپل تنظیم جوړ کړي وو،
 او جلوبړونه به یې کول، یو کلی او بل کلی ته به تلل، او زمونږ جلسو او جلوبړونو کښی
 شریکیدل، دغه شان جینکو هم مې جامی جوړی کړي وی، نظمونه یې یاد کړي و،
 هغه به یې نور وښخوته او رول، د پښتون رساله (مجله) یې په شوق لوستله، چې د
 مجله به راغله نو جینکي به راجع شوی، یو جیني به لوستله او نور به اوریدله، په د
 ډول دا خبر او ستاو شوق هم خدایي خدمتګار و پیداکړ.

د حکومت پولیس به هر وخت زمونږ پسې و او د ساعت ساعت خبر به یې حاکم
 ته ورکولو، حکومت ته چې معلومه شوه چې خدایي خدمتګاري په پښتنو کښی په د

در او شور و خروش می آید و به حکم کبیری جوش او خروش زیاده پزی او داخل یک
 بستن کبیری به پنا میاب او هر د لعل و زلف می پزی می پزی لکلیا شو چه دا به پستنوشه
 و شو او زده هم و خدای پاک دی قدرت ته حیران دم چه پستنوشه و او و در
 محبت و در دلی عزیز داری او زو نهان زمون به لپه کرا و خنده را پیل است و چلو
 ی فکر کبیری ش چه به چل به داخل یک ختم کیر و زمون به پستی کشن و چه زمون
 قی خوشانان به ملاقات ال ال ال نه هغه به ورم هم راقصی کولی چه راقصان
 تاشه جور و کپا ده ولی به قلا نه کبیری او کولی به کولی کسلی اخر مطلب بی شد
 به داخل او را قتل قصه به بی ماته بیان کیر ما به ورته وی چه تا سود پستی کشن
 این چه زما مطلب شد دینست و کور جور و ول دی چه دا پزی جنبی دینست
 به پزی دی در دخیب به خای تعمیر نه بی فکر شمی بله ورخی و سودم دبار کباب
 و شحال خان ز مالد و راغی ارماته تی ووی چه لالت صاحب وای چه دار و خه
 به کیر و دما و رته ووی چه زما مطلب حکومت و مخالفت نه دی زو خور پستنوشه
 اول غواص به دروی دا به دسمونه روا چون به پزی جنبی لیری شی او که چری
 ان او سکهان گلیا دی پیل قوم کبیری مینه ارمجت او و و و ولی پیل اکوی نوپه
 شنه گناه ده چه پشیمان هم خپله اصلاح و کتیه داستا سورعت نه دی شنه نو
 حال خان راته وری چه هغوی وای چه یوخل پد پستنوشه کبیری اتفاق راغی او دود
 و شود نودن شنه مانت دی چه هغه دی زمون به برخلاف استعمال نه شمی
 رته ووی چه لالت صاحب ته و وایه چه د قوم و نوضا نه پیل اول اعتماد او اعتبار
 دی دی به مینه اعتبار و کتیه بیا حکمت ما پسی خواب را و لپو او راته تی وری

چه دانه شه کوی؟ ماورته ووی چه زه خوهنه کوم چه دیوبنه حکومت کار دی دانه
 ستاسو کار دی زوی دانه کوم او په تحصیل سه می قبولی خبری روز بیان کنی لیک
 هغوی نسلی په دی خبر وچیرته کېدله خود دی خبر و نه په دی نتیجه ورسید
 چه د حکومت نیت دی تحریک نه مینه نه دی.

مرغز کښی جلسه یوه قامی پریکړه:

مومنز خوجه به یوخل وورد مشرع که دی نو په تلوو شاعری مومز نشان دانه
 او چه د مومز دیوبنه نه به مومز وورد مشرع که دی نو د بل مومز دیوبنه به مومز لیکن چه په
 علاقته کښی به مومز د کار خلک پیدا شو نو هغه علاقته کښی به تحریک ترقی وکړه نو مومز
 په یو سف زو کښی د بهر د ترقی که دی وده او په یو سف زو کښی خصوصاً په موافق تحصیل کښی
 یو کلی نه یو چه په هغه کښی به زمونږ جرگه نه و یا به خدای خد شکار نه و. په یو
 زمونږ سالار منیر خان د مانیری او جرنیل د مرغز خلیل رحمان او بیاد مرغز
 خد شکار د بهر د کار خلک وده او دوی به کلیاو و خپله علاقته کښی به یو کار کولو زمونږ
 خد شکار و کښی دایر لوی مسفت وچه خوگ به خدای خد شکار نه او یا به جرگه کښی
 نو هغوی به دشپې او د ورځې خپله علاقته کښی کار کولو کو به نه کښېستل په ماور
 کښی دوی په مایسی اغلل چه مومز خپله علاقته کښی د بهر د کرکې د دی او د بهر خلک
 سه د ملکوتی شوی دی نو مومز غواړ وچه د خلک قول را جمع کړ او په مرغز کښی
 وکه په او د خدای خد شکار دی اوله جلسه وده او میا احمد شاه ته حب او زمونږ
 عبد الغفور چه په خوش اوازی به یی نظم وې او د ماستور عبد الکرم صاحب
 و. دوی سه د باوردی یو شو خدای خد شکار او د مرغز په جلسه کښی

شو. دقولى غلاقى ملک را جمع شوي وو ميا صاحب پکښى تقريرون کړو او نور و خلکو هم
تقريرونه او سکلی سکلی نظمونه وويل، ما چه وکسل نو حيران شوم چه زمونږ د پښتنو
په شاعرانو کسى د تومى جذبي دا تحريک څنگه راپيدا شو؟ ځکه چه د دوى په نظمونو به
توم کښى د بحر مش او طاقت پيل کېده او دا د دود له بيه تبادلي پکښى څنگه اغا ؟
د پښتانه د مانيو پکښى د دود جوړه او د پخواني زمانى حاکمانو بادشاهانو فرق خلکو
د پښتانه لطيفه بيان کړه چه پخوانى حاکمان او بادشاهان چه به په دوره داغلل نو
مخوى به خلکو د دوى دگانى انعامونه، اکرامونه ورکول او د دود جوړه زمانى حاکمان
به په دور د راتلى نوحه انعام اکرام خوړيد په دود هر څه د مظلوم رعيت نه خوړى. نو دا
تقريرونه خلکو د پښتانه کړو د دغه جلسى صلاروم اخري تقريرونه زمانه پاشيد او
تقريرونه مو شمع کړو ما خلکوته ووي چه زه تقريرونه کوم تا موته به تجويز پيش کوم
تقريرونه خوړم پر دود خو را خبره زما ياد ولري چه په دنيا کښى کوم قومونه چه خبر
په دوى کوى او تل به د نوحه قامونه هميشه خپل منزل ته رسېدلي دي. زه تقريرونه کوم
زما په تجويز غور وکړى. په دى پښتنو باندې د دى رسم و رواج د پښتانه دى
د زمونږ د خيال يو داغرض هم دى چه په دوى باندې دا بوجونه کم شى خو زه د پښتانه
چه هسى نه دا جسى به پښتنو باندې يوبل بوج شى نوزه دا تجويز ستاسو په خدمت کښى
پيش کوم چه په کوم کلى کښى زمونږ جلسه وى په هغه کښى به خلک نه چاى څکى او نه
د دوى خوړن او نه به څوک پاڼى کېږى او نه به څوک شپه کوى. خلک به خپلو کالونه
څکى او که څوک خپلو کالونه رسېدلى نه شى نو په يو کلى به هم د پرکسان نه ورځى او که
هغه کلى کښى چه د دوى شپه شى نو په يو خداى خداى مکار به هم نه دېره کېږى

اوچه په هغه کلي کښې خور و خدايي خدا منگار و دی هغوی به وړه خپله خپله د وړی
 راوړی دوی به یې په شته کیه خور وې او شوک به زیاتې تکلیف نه کوي. او که په چا پور
 وې نوچه د وړو پیاوړه زیاته چاسی وړه ټکي را تجوړنه په اتفاق سره پاس شو او به
 ختمه شوه. د مرغزو شته ان والا راغله هغوی ماته د وړی زار وکړه ما ورته وکړه
 چه را تکلیف دی، د مرغزو په پرېښه خاک دی که خلان دی که غل بیانان دی که کسار
 دی هغوی کښې په دې اتفاق او چنه به ده. هغوی راته ووی چه مونږ ته خو هیچ تکلیف
 نشته. زموږ په دې قول کلي خلکو د جاسی د خلکو د پار د چا غوړی. چا چرک او چا
 راوړی دی. ما ورته ووی چه ستاسو خو اتفاق دی او تکلیف درته نشته خو یو کلي
 چه هلمه ستاسو په شان اتفاق نشته که مونږ هلمه جلسه وکړه بیا به هغوی ته خو
 تکلیف وې؟ او تاسو که اوس دا د وړی وکړه د ابه رسم شی. پښتانه خو داسی قوم
 دی که یو کلي خه وکړی نو بل کلي د هغوی د سیالی نه شه وکړي. وړی نه ماته خبره
 ورنه ما زکیوری چه جلسه ختمه شوه په مدغ کښې زموږ په ماما کان وو. زموږ په نیا د
 کلي وو. هغوی راته ووی چه مونږ خوتاله د وړی پنځه کړی د اوسون سره به شپه
 ما ورته ووی چه تاسو په جلسه کښې نه وې خه؟ په جلسه خور او تجوړنه پاس چه خه به کلي بی به به
 نه شپه کي اونه به د وړی خور وې او دا خو د پکار که چه وې وای یو خه وکړی له شه. هغوی وې
 خوار ورنه کله اوز د بام خیلو ته لاړم او غلامی باچا حسانه وې شپه کړه چه هغه زور نه و عمل خپل
 چه دې علاقې له راشی نوشپه به ماسه وکړي.

اتمانز وکښې لویه جلسه او مشاعر:

مونږ خو چه تر اوسه پورې کومی جلسی کولی نو د ضلع او تحصیل په سطح وې نو

اراده وکړه چې اوس به مونږ دقولي نمونې په سطح باندې یوه لویه جلسه وکړه ځکه ما چې
 قتل دخدایي خد شکار و دی شریک په پښتنو کښې یو ونوی جذب په پیداکړې وه نو ددې
 دپاره ما دا داسې وکتل چې اول باید دجلسې انتظام ونه کړي . دسه جلسه یو لوی پښتنو له موږ
 نه ایت دعون وکړه او دا جلسه مو په شلم او یوولشتم اپریل ۱۹۳۰ع په اتانز وکښې مقوله
 کړه او دویو مشاعرې بند وایست مو هم وکړه او ددی مشاعرې طرح داوه :
 جنگ دآزادی له هیڅه خلې وتلی دي .

چې دملې اعلان وشو نو زموږ دجلسې دا اعلان سده حکومت وپه فکر او
 شولیش کښې پریوتو او د اتمانزو په خانانو پسې حکومته جاری شو . حکومت غوښتل
 چې دا جلسه بېخه چلې بنده شي چې مونږ به دی بل نام نه شو او دکلې خانان او خلک د
 دی نه مخالفت وکړي او مونږ له جانه په لاس راشي . لیکن حکومت په دی بکړ او
 دپې کښې کامیاب نه شو ځکه چې زموږ دکلې خانان خو په خدایي خد شکار کښې
 شریک شوي وو دغه بری محمد خان زموږ په خدایي خد شکاری کښې شریک
 نه نو دلوړی بی قول خدایي خد شکار وو . حکومت په بعضی سینه ونو پلونه هم
 غصونه وړان کړه خو په دی کښې کامیاب نه شو او په زرگونو نروېڅي په جلسه کښې
 شریک شول جلسه دپه کامیاب و شوه او بیا خاص خدایي خد شکار و پر پاچاوس
 او سلامی په څنگه وپراشر وکړه . دپېرگي خور د مخکښې نه اراده نه وه چې مونږ ددی کاتر
 پریږدي خو د خدای فضل و چې ددې ددې نیم میاشتي مونږ کار وکړه . مونږ چې
 د کانلوس دجسې راغلونو په جنوری ۱۹۳۰ع کښې مو کار شته کړه او په اپریل کښې
 پریکلیانو کوښادو . ددوره شوه چې زموږ اواز دپښتنو غونډونه ورسپاړه په ۲۲ اپریل

کجرات جبل او کانگوس سر د تیرون
 زوآله فارسی ۱۹۳۰ع کجرات جبل د قحطی خانې واقع د پیرنگی جیر
 اوشش د اوپستانه (آمانزو پوانک) جیر کله یی تکر شیر
 مکره لوند خور، مینی، رستم، کومات، بنول، آزاد.

قبایل حبیب نور، د ابرید و حمله

د ایسی فقیر صاحب

کانگوس او موند، د پتیل کمیته د پورت
 کجرات جبل ملکه یی

کرفتاری سنه ۱۹۳۰ع:

زده به ۲۳ اپریل ددوتی د دعوت په سلسله کښې په لاری کسې پیټور دوان
شوم او چه دناقي تانخي ته ورسېدېم نو پولیس والا والا پو والا لاری ب ودروله او
بی ووی چه مونږ ته ستاد کرفتاری حکم دی، ما ورته ووی چه زما هیچ غلښته
خوړماته زما د کرفتاری وارنت ونښی، دوی سره وارنت نه ودرولی والا ته یی
ووی چه لاری مه درانو ودرېږه: لاری والا غریب لاری ودرولی ودرچه
دې کښې د چار سدی نه پولیس والا په لاری کښې داخل او ماته یی د کرفتاری
وښودلو او زه یی کرفتار کړم او واپس یی چار سدی ته راوستم او د چار سدی
د حوالا ت قبلې ته د زمانو په حوالا ت کښې خانله بند کړم، زمونږ د دې جلسې
خوځ ماکه یی او انتظام ټول زمونږ حاجی صاحب شهنواز خان کړې ودرېږه
انتظام یی کړې و، جلسه کښې به یی دخاموش او از کولو سره په دې اواز سره دا
غریب هم مونږ ته کرفتار شو، چه زه یی د زمانو حوالا ت ته دنه کړم نو میا
احمد شاه پکښې ناسته یی حاجی شهنواز خان اوسه قیاز خان او عبدالاکبر
خان هم راوستل او حوالا ت ته یی را دنه کړې، زمونږ د کرفتاری خبر په لوست
کښې په توره علاقه کښې خوړ شو او په زرگونو خلک هلته را جمع شول ورا جمع کېدل
چه دخدا ی فضل و، داکتر خالصا صاحب چه زما مشر ودرود را ورسېد، دا ټول
خلک خو خدای خد متکار نه وو، د دې خلکو اراده وه چه قلی خان چه غلښته
وخت د چار سدی استنبت کمشنر وورثنی، خو چه داکتر صاحب د دې

خبر بشو از خلوت بی ووی چه ای ورونو ز موندن داتحرکیک خود عدم تشدد
 حرکتیک دی سونو بخود ای سر و عده که کپ ده چه تشدد به نه کو و او دپیکوشش
 ی و کورو چه دکار و نه شئی او خلک و له بی ترغیب و رکش چه خلک خپا و خپلو کلوته لای
 شئی خو خلک است و او که چیری داکتر صاحب نه وای نو لای به خونریزی پیروی
 چه حکومت بود شو چه داخلک نه خور پیزی، نو دلتهم کافی پولیس و خود دان
 بی دپیچ رساله روغو بسته او زموندن دحوالات خرمی لای داوستل او ای
 موندن ته دحوالات په خوله کنبی و دروله دپولیس او رساله تری چاپ و و
 نیزی بی دی لاری کبی کنبو لو او دلا ری نه خه رساله و راندی او خه و، ستو مردان
 و دان شو به زکو خلک موندن ته و لا و و او موندن به اشارت پو حول چه تشدد
 او ای، چه نه وخت سر دپروته و رسیده و دشینو دتپی زکو نه خدای خدای
 فتح محمد و نیل په حکم په سک و لا و و سک پی بند کیری و ما دلا ری نه دری
 و و ی چه تشدد مکر کوی او چه په موندن خفی نو و کسخی او خدای خدای
 ترقی و رک کپ هری لاره پر بندوده او موندن مردان ته و رسیده و مشپه مردان
 چه جبل خانه کنبی و کس و ختی سحر لی مردان نه روان کس، و مردان خلک چه موندن
 و نیرونه خبر شوی و ونو چه موندن دجبل خانی نه را و و تو بهر په سر کونو دپرخاک
 و لا و و بیای موندن در سالپور چا و غی ته بوتلو او حوالات کنبی بند کس، و نو بهار
 و دان او مسلمانان چه خوک خبر بدل هغه تول زموندن دلید و دپاره رساپور ته
 غلغل او سر دجبله زموندن دگفتاری پر پکینده په لویه پیمان و کس، لبر ساعت پس
 ای خان زموندن دچارسدای استسنت کشن سر دخیلی عملی دلته را و رسیده

زموږنې مقدمه ورته پېښېږي. مقدمه دڅه وو خو مقدمه هم دسکارو و. اړيقت
سکارو کوله ماته معلومه وه چې موږنې قید دي ماته خوي دځانت ونه وې خو زما ملک
يې دېرو وې چې باچا خان پرېږدي او تاسو ځانتونه ورکړي او خپل کورته ځي
ورته ويل چې اخر ځانت دڅه ورکړو موږنې څه جرم کړې دي. موږنې ته وایې دځانت
نه انکار وکړې. نو ټول يې په دفعه چالیس دځلو لیکنه ماده کښې درې درې کاله
سخت قید کړې. ما زبیکه يې موږنې ددې ځای نه روان کړې چې که خلک زموږنې نڅېږي
شوی وو. د نوښار په تیسېن دېر خلک جمع شوي وو. نو حکومت موږنې وویل دسکارو
دپاره د نوښار نه د جاکلېږي تیسېن له بوتلو وریل زموږنې په انتظار کښې ولاړه. موږنې
يې پکښې کښېږلو او وریل روان شو.

گجرات جېل:

سحر وختي گجرات ته ورسېد او موږنې يې وریل نه کوز کړې او گجرات جېلخانی
له يې بوتلو او ورنه يې کړې. سحر وختي و چې د جېلخانی دفتر ته ورسېد و داروڅه
صاحب لاړېښ شوی نه و په دې وجه موږنې دېر ساعت دفتر کښې دغه په انتظار کښې
ناست و چې هغه راغی نو زموږنې چارج يې د پولیس نه واخیستو، زموږنې نومونه يې په
کتاب کښې ولیکل. موږنې چې څه وخت جېلخانی ته ورننوټو نوښه رڼا وده تود (له) ختلي
زموږنې نه مخکښې يو څو سياسي قیديان وروڼه راغلي وو. موږنې نه چې خبر نشو د جېلخانی
دروازې سره زموږنې په انتظار کښې ولاړه وو. موږنې ته راتر غاړه شو بارک له يې بوتلو
او زموږنې دپاره يې د چاپو انتظام وکړې. د جېلخانه د سرحل. پنجاب او د هلمې د
هغو سياسي قیديانو دپاره و چې څوک به اې او بې کلاس کښې وو هر دې روح لېس

اته سياسي فيديان را اعلیٰ قوله ورځ زمونږ په دې مشغول اتېږه شوه ، بله ورځ علی-
 کلخان ، لیل باچا ، الاله پیرا خان سره د شپې و ، اتو رضا کارانو هم د پېښور نه د
 دې چپل ته را بل شول . زمونږ تعداد ورځ په ورځ زیاتېدو وخت چه زمونږ تعداد
 زیات شو زمونږ سياسي ورونو دا تجویز پیش کړ چه اوس زمونږ د پاره یو کمیټی
 جوړوله په کار دې چه زمونږ د حقونو حفاظت کوي او د ټولو په اتفاق یو کمیټی جوړه
 شوه ، ورپسې د صدارت سوال راغی چه صدارت به څوک وي ټولو په اتفاق ووی چه ته
 زمونږ صدارت قبول کړي ، خو دا څیزونه زما دا بدل انه خوښ نه دي اوما به د عهدونه
 اکثر په هېڅ ټولو په دې موقع هم ما دخپل طرف نه معد وری ظاهره کړي او بل څوک یی
 مقور کړي ، ستوری هم منتخب شو هر یوه خبره به زمونږ له طرفه ده وړاندې کوله نو
 نار په دې انانۍ ښه شو یوه ورځ زمونږ چېلخانی ته د پنجاب د چېلخانو چېرل
 او زمونږ سره د قتل و اغلل . د ټولو نه په سر کښی زما چکی به وه نو د ټولو نه اول یی
 زما نه شته و کړم زه دننه په کله یی ناست وم دوی راغلل زما د چکی ورکښی ودرېدل
 دوی دننه راغلل او زه ورله جگلی ته ورنه رغلم دا طریقه وه چه اخلاقی قیدیان ته جگلی
 له ورتلل نه خو سیاسي قیدی وم زما چکی په سر کښی وه او د مولانا فضل علی خان
 اخر کښی وه په دغه چکی ته ورسېدل نو هغه ورته ووی چه زه د سیاسي قیدیانو متعلق
 تاسره خبری کول غواړم لیکن هغه په ترشی سره دا جواب ورکړ چه د پنجاب په چېلخانو
 کښی شل زره نیدیان دي ، زه دهغوی په غم کښی یم ماسره د یو څو کسانو سیاسي
 قیدیانو د پاره وخت نشته چه تاسره پری خبری وکړم ، دا خبره چه سیاسي قیدیانو
 ته ورسېدل و چه خه وخت دې دهغوی لیدوله ورغی نو څوک ناست وو ، څوک اړه

شور چا ورته پښې وغږولې چې ده دا حالت ولیدو نو معاینه یې پرېښوده او د فتنه لارو
او په دېر قصر او غصه د فتنه رخصت شو.

د قصه خانې واقعہ:

د لته ماته د پېښور ملګرو وویل چې په ۲۳- اپریل ۱۹۳۰ چې ته یې نیولې نو په دغه
د پېښور ښار کې موندل هم کفار کړه. الله بخش برقي صاحب چې د کانګرس کې سکرټري
و په دغه شپه دې په دفتر کې وپولیس د پسی کورته تللی و، دې کورنه نو د شپې د
کفارې نه پاتې شو سحر پولیس دې هم د دفتر کې و نیولو چې دې خدوخت کفار شو او
خلک خبر شو، نو دېر خلک راغونډ شول، دې یې د پولیسو موټر کې کښېول غوښتل
خو خلکو نه پرېښوړو، نو پولیس پیاوړه کابلی تانې ته روان کړه او د خلکو جلاوس وړسې
شو چې تانې ته رسېدل نو دېر مخلوق را جمع شوی وو چې دې یې تانې ته رسنه کړو، نو
د دواړو یې بند کړه او خلکو ته یې وویل چې خوارو شئ خو خلک نه خورېدل کشکش زیات
شو نو فوج یې راوغوښتو، د افریقا هندوستانی واکو والیان ووهغوی ته یې حکم ورکړه
چې په دې خلکو کولی وچلوئ خو هغوی انکار وکړه خلکه چې هغوی وویل چې دا خودتش
اس خلک دي نه جنگ کوی نه فساد نو موندې پرې کولی ولې وچلوو؟ هغه یې لیرې کړل
او کور د فوج یې راوغوښتو هغوی د راتلو سره په خلکو کولی وچلوئ او دېر خلک مړه
او زخمیان شول.

گجرات جېل کېښی:

بله ورځ موندې قول د مرحل سیاسي قیدیان یوځای ناست وو چې خبر راغی چې
د ښوونکي د سیاسي قیدیانو چالان را روان دی، موندې چې ټوک به دې خبر شو چې

مؤنیز په راوړسېدل. مؤنیز په منډ وړغلو یو سر دار رام سنگه و او بل حکیم عبدالرحیم.
 حب او دریم سیوک رام و اوڅه وخت یې چه هغوی جېلخانی ته را دننه کړل نو
 مؤنیز ورتڅاره ورتو، د ملک قول حال یې را ته وړې او ویل چې باوجود دې پښت
 هم او جېل کار په ښه شان سره روان دی. د دې په اورېدو زه ډېر خوشحاله شوم
 چه ماسک دخپل ځان هېڅ فکر نه و ماسم به د پښتنو د حقونو یو فکر چه د حکومت
 پورکې نه وي. مؤنیز له بهم د ملک نه خطونه را تلل چه تر کړیک ښه په زړه کښی دی او د
 خپلې خدمتکاره ته ادا د سرونو نه زړه کونو ته ورسېدل او شومر چه حکومت د دې
 کړیک د د پورکولو کوښښونه کوی هغومره دا تر کړیک خوړېږي.

دلاهور د محمود علی قصوری صاحب پلا د مولانا عبدالقادر صاحب هم د کجرات
 پښت وراغی. دده خای نه وو. نو ما خپل ملگری سره فواز خان خپلی چکی ته راوستو او
 د دغه چکی می مولانا قصوری صاحب ته ورکړ. دغه شان د جمعیه العلماء هند
 د انکشافیت الله صاحب او ناظم مولانا احمد سعید صاحب هم دی جېلخانه کښی وو، د دې
 زه کله کله میلمه کوله. ناظم صاحب ډېره خوښه ناکه پتی او حلاوا پخوله.

مؤنیز په دې جېلخانه کښی دوه قسمه قیدیان وو یو د ای کلاس او بل د بی کلاس
 مؤنیز د خوراک وغیره قول حقوق یو شان وو خو یو د فرق وچه د ای کلاس قیدیان
 د خوراک متو اجازت و او ورپه یې ورته نه بل و او بل کلاس به دننه شملا ستل او
 ورپه یې ورپسې ښه ولو او بل فرق دا وچه ای کلاس به دخان دپاره دجهونه
 د خوراک. خښاک خیز راغوښتی شو او بی کلاس نه شو راغوښتی. دلته فې
 د او اغاغل باچا. فیما احمد او عبدالاکبر خان په ای کلاس کښی وو باقی

نور تمول بی کلاس کنی وو، خورشیدی پس بی اغا اعل باچا از عبد الاکبر خان د
ای کلاس نه بی کلاس ته کلا، مونز به بهر خطا ستو از موزن د انور ملکوری
دنده شملاستل د پره گرمی وه، علی کاخان ناجوره و او گرمی نه به پری چپی راتی
ماتر دا خبره د پره باه بشکار باه چه موزن دی بهر یو اوحاجی شهنواز خان
خان، عبد الاکبر خان، رام سنگه، حکیم عبد الرحیم او علی کاخان دی دنده شملی و
دا خبره خیلی کیمیتی ته پیش کمر سپر نهندنت سر دی هم پری خبری و کتجا حکومت ته
ته موهم د پره درخواستونه لپی و لیکن چا پری غور نه اپنوده، جرنیل د جلا
هم راغلی و او هغه زمونز نه خفته تلی و هغه هم زمونز د پار د خه نه کول و حکومت
د خه کولو د پار د تیار نه و اخر چه موزن مایوسه شو او په دی خبره پور شو چه به
او درخواستونه خه کلا ی نه شی نومونز اراده و کته چه قدم اخيستل به کار دی
سپر نهندنت راجا صاحب و او په رښتیا راجا و او د پره شریف سکا و موزن ته
چه تاسو بیا دا خپل شکایتونه و لیکي اوماله یی را کته چه زدی جرنیل صاحب له و لیکي
د هغه خبری ته اتفاق و کړ و تولی خبری مویا و لیکلی او هغه له مو و کړی هغه
پری د پرنه رپوت و لیکه لیکن پری ورځی تهری شوی خه خواب راغی چه په انتظار ستوری شونو
موزن فیصله کته چه اوس قدام اخيستل به کار دی لیکن زمونز د پنجاب ورونه خوب چه به ای کلاس کنو
هغوی به ددی مخالفت کولو او لوی بی چا پخانه کنی بی تیشن په کار نه دی د هغو دا خبره خود و دلی
ته دایمی تیشن ضرورت نه و هغوی خو په ارام و نکایف که و بی کلاس ته و لمری چه به و
ورو زیاتنده نو د علی کاخان طبیعت هم ورو ورو خرابه و او خولی به پری هم راتی اخو
فیصله مو و کته چه ونز پری قدام اخلو او که خوک پخوشحالی سره زمونز په دی ایچی تیشن که

شه یکمیری نومع منه ده اوکده کپزی نوهم ی کوری اباد . مونبد له دخیلو بی کلاس
 ورمو د پاد ایچی تیشن شمع کول په کاردی . مونبد ایچی تیشن شمع کول او فیصله
 مو وکړم چه بیکه له نه بند پید اوکده جپا والا مونبد په زور بند وی نویو بل له به الا سونه
 وروکړه . حاکم چه ما بنام شو او د وری مو وروڼه او د بند پید وخت شو نو مونبد او
 پیترونی ته وغوتل شو او په چین کبنی غونډا کبینه استوا والا سونه مو یو بل له وکړل او
 جپا والا ته مو وری چه مونبد په رضانه بند پید وکړه په زوره مو بند وی نو ستاسو
 اختیار دی اکثره ای کلاس والا مونبد سره په دی ایچی تیشن کبنی شریک
 نه شول نور خو پریز ده چه زموږ د خدای خدای شکار و صاحب او سکری
 صاحب عبدالاکبر خان او میا احسان هم رانه لیری کړی که جپال او ماته تی وری
 په تاخو به مونبد ته وری چه جپا خانه کبنی ایچی تیشن ونه کړی او اوس دی پخپله
 شمع وکړه ما وری چه زه د دی برداشت نه شم کولی چه زه دی په ارامم
 اوز ما د که در وړ ملکوری دی په تکلیف کبنی وی په دی وجه مجبور ویم چه ایچی تیشن
 وکړم . جپا وروڼه را سپر تپا نیت صاحب له اطلاع وکړم هغه راغی او په دفتر کبنی
 ایشپناستو خبری شمع شوی هغه ووی چه دی کبنی زما خد قصور دی . زه خو
 ستاسو د پاد هورخه ته تیاریم نو تاسو زما برخلاف ولی دا ایچی تیشن کونی ما وری
 ووی چه مونبد اقام ستا برخلاف اخیستی نه دی . د حکومت برخلاف مو
 اخیستی او زه په دی خفه کپید ماته اخر فیصله په دی وشوه چه تاسو نن بند شئ او
 سباله به نه تار په ذریعه خبر راوغواړم مونبد ورته ووی چه ته زموږ نه ده خفه
 کپید . مونبد را فیصله کړی ده چه پخپله خوښه نه بنا پید و لیکن داد چه بنده و کبنی

باشه جنگه او کشمکش نکوو د جیلاخان سپاهیان دی مونږ وچینی او بارک ته
 دی مونږ رسوي هغه هم په دی رانی شوچه سپاهیانو د بی کلاس قیدیان
 په دنگه د ولی بارک کښی قید کړل سپاه وختی خبر راغی چه په زندانه حاطه کښی کړا
 بند کړل او د بهر ورور پسې پورې کونی او دنده د دوی خوبه ده چه که بهر شالی
 که دنده لناه داچه د بی کلاس د پاره هم مونږ هغه قول حقیق حاصل کړل کوم چه
 د اې کلاس د پاره مقور وو.

د پینزنگی جابر او د پښتنو عزم:

داخو د جیلاخان واقعات وو اوس د جبر د حال نه سر خبروم چه مونږ یی
 ونیولونو فوجونه او رسالی اتمانزوله راغلی اول د خدای خد متکا رو د دندو د غل
 کوره کانونه د فتر اور وگلولو او په دندو کښی چه خومره خدای خد متکا رو دندو
 یی ښکته یو یو په پوځ سکه راوغورخول. زما زوی ولی چه هغه وخت د دیار اسم
 خوار لسو کالو هلک و د خدای خد متکا رو دندو کښی و په ده باندی یو کوره ښکلید
 کد او کس و خویر دیسی افسه ورته الاس ونیو هغه گداری په الاس وخیست او دی
 یی پنج کړه بیای د مټ نه ونیو، په پوروی ښکته د بالا خانی نه راوغورخولو فوجونه
 دکلی نه چا پېر شول، قول خدای خد متکا رو کړی قهار کړل او رسالی دپه لارو او کور
 کښی که خپدې په هر کور به ورننوتل توپکی او که بل خیز به یی خونبر شه هغه به یی
 یوړل چه تول خدای خد متکا رو کړی قهار شول. نو د پتی کشنر ملاح سی سره د خلکو
 په مینج کښی ودرېد او په اوچت اوازی ووی چه دمه به جامو شرک شته؟
 په دی هجوم کښی زمونږ دکلی خان محمد عباس خان هم ولاړ و خپلو تکرانو ته یی

[illegible]

وگول له هغه پیرنگی ورته وې چې تاته اجازه ده کورته څه! هرکله چې کورته
 نوښتی یې جامی وینځلی ده نه یې تپوس وکړ چې ته څنگه راغلی؟ هغه وې زه یې
 را پرېښودم هغې ورته وې چې نور نه را پرېږدي نوته یې څنگه پرېښودې تا پاته
 کولی وی. داکوته دې رادی خواکړه دده په کوته رنګ لکېدلی و دې سره
 سوبای یې په لاس کښی ونوده ته یې وې چې واخله یې غیرته په دې سوبای
 جامې وینځه زه میدان له ورځم سهرې د پرکچه شو او پښیمان شو او ددې
 په پښو پر یو توچه ته مخه بیا ورځم چې دې راغی نو پیرنگی ورته وې چې ته
 می پرېښودی وې ته بیا وې راغلی ده وی چې ښځه می کورنه پرېږدي نو
 اوس چل ته هم تیاریم او مرګ ته هم تیاریم او نور وځلو سهره کښېناستو. دا
 پنځلس ورځې وچلېده. پیرنگیا نو د پرځه وکړل خو عامو خلکو هم ورته کوتی
 کولې ځکه چې چا به کوته وگول له نوکای کښی دهغه ژوند د پردشم و او خلکو
 وروپورې خندل.

د پیرانګ چارسلې محاصره یو ویشته ورځې چلېدلی وه. د پیرانګ
 چارسلې په محاصره کښی د پریات فوج وو چا پرده به هم ولاړ وو او سړاو
 به په لارو کوڅو کښی هم کړچېدل چې څوک به دکورده راووتو نو وهلو به یې اذانونه
 او د جمعې لمونځونه هم بند شول خدای خد مکار یې و نیول او قید یې کړل او خام
 به یې په تودو ټکو بریښا ځملول او دکورونو تالاشی کېدې خو د قام اتفاق وچا
 چې غلې وې هغې په غریبانانو ویشلې او دمیرې خلک به سحر وختی راغلل
 دوی دمیرې فصلونه به یې گوډ کړل، خاوره کړل، او به کړل. بیا به ښیې کورته

او د شولگون خلکو په ووله . د شولگونې فصلونه سنبالول . دامحاصم هم ناکامه
 ښه شوه . دامحاصم په ، وصل ، تگول خوشخت و . خوددی یوه نایده دا وشو چې
 هم بلې چې انګیزانو محاصم کله او ویی سوزول . دا په جسونی سکه پراته
 چې عامو خلکو به داتشد او نظام لیدو نو د خلکو په زړو نوکښی به د انګیزانو
 نفرت ، و دخدای خد متکارو سره همدی زیاتپناه او په دې توګه زموږ پحق
 دی د پوره غټه پراپیکنده وشوه .

دغه شان په ۲۷ می کوجبرک په هغی کښی چلیده د مردان نه کپتان موفی
 پولیس راغی . دی یو د پرنظام پیرنگی و . کله چې د کوجبرانوسه د مینو خرمه لو
 کوم کونک دی دده سره به هم هغه شان کونک و او د پری ترسه و . بی دریغ به
 وصل . د چې خنله د خلکو په وهلو لاس پوری کړو او په پره نیغ د خلکو مینو
 نو هلمه طالبان وو . هغوی حیران شو . په دې چې دایر پیرنگی تش لاس
 دی او هیڅ ورته څه نه وای . خدای خد متکار خو چرکانه د عدم تشدد پابند و
 طالبانو پیرنگی پسې خپل تبرکی راواخستو او په هغی یی او وهلو . پیرنگی چې راپرتو
 یی بنسټی چې مکی ورسره وو . د جلسی خلکو ته یی او په ورکولی . هغی هغه ډک منگی
 یی په سر را اچولو او هغه مړ شو . چې دهغه د مرک خبر مردان ته ورسېد نو
 او هغه ، چې د مردان استیمنت کشن و هغه فوج راوغوښتو خلک ددې نه خبر
 خویا هم خلکو جلسه جاری وساتله دغه وخت باران اوسیلی راغلل او ددی
 وجه د فوج درسېد و نه مخکښی جلسه خوره شوه کښی نو که فوج په جلسه ورغلی وای
 خرمه خونړیزې به پکښی شوې وه .

سبباًله ددسي پيړنگي به اخيستلو د پاره به ۲۸ مې په تکر فوجو روغېل کلي
 محتاجه کړه او په ځنگله يې بي درنځه کولي و چېلوې ميشون انونه يې هم گڼي استعرا کړل
 د بهر ماشومان، زلمي او بنغي نور پکښې شخيدان شول. بيا د ملک ما نند خان
 خد، تکر تجر د اوکوري هم ورسېدل او د سارا شمر و ز خان د پاپ و ملک ما نند خان
 يې هم ورسېدل. د شپو کړه او جالا کاهو خلک چه خبر شونه د تکر د اصل ارد پاره د
 د رانال نو پيړنگيا نو محتاجه کړه او د پاپ او د پاپ ته اړل. د دې نه پس فوجونه لوند کړل
 الا بال او هلمه د غلام محمد خان خدایي خد، تکر تجر د اوکوري، سوزول او د پاپ
 به عامو خلکو يې د بهر نظام زياتي وکړه. کوهات کښې هم دغه شان پيړنگيا نو به خدایي
 خد، تکر و او به عامو خلکو کولي و چېلوې او به بهر خلک پکښې شخيدان شول. داته به
 يې خدایي خد، تکر نيخ او به به غور غول او غوړتې به يې وکولي. د بهر به سپين کتل
 هاتي خپل کښې د خدایي خد، تکر و جلېسه وه. قاضي فضل قادر دسترخ به پاسه ولاړ
 و د قرآن شريف تلاوت يې کولو پيړنگي به تماخچه وويشتو او شخيدان يې کړه خلکو ته يې وويل
 چه جلېسه خبر وکړي خو خلکو جلېسه نه خوړوله نو به توله جلېسه يې کولي و چېلوې. د بهر خدایي
 خد، تکر پکښې زخميان او شخيدان شول او خدایي کفر کړل. د بهر يې تجميع کړل
 مولانا صاحب په کور پوريس و رغولو او د هغه کوري و سوار و هغه په کتباته يې اوړول او
 چه هغه يې د بهر ما جېي تايونه او قرآن شريفونه د حاکميت او فتحې کړيونه ووهه ورسره
 ورسره مولانا عبدالحي صاحب په کور و رغول تايونه او سامان يې ورته کړه وکړه او
 هغه يې کفر کړه و غوړ و خوکښې زموږ به به توله سوره کښې داسې کلي نه و چه هغه کښې
 خدایي خد، تکر و او د هغوی دفترو او هغه ته فوج ور نه رغولو هلمه د خدایي

مستکار و دفته دهنوی کورونه دهنوی مال حال او دهنوی ستر جامی
نه سوزول او په خلکوي ظلمونه ونه کړل !

د دې ظلمونو پښتانه راوړل وړول . په دې کارونو زلمو د ملکند نه ترو په پوهنځي
په دې خپلو جامي سترگي او د وطن د ازادۍ په ميدان کې د سوريستان
د دې ودرېدل . د خدایي خدمتکارۍ تحریک په ازادو قبايلو باجوړه مومند
د دې وړکړو . ايريز مسورو او پښتو کښي خور شو . د باجوړه او مومند خلک د
د دې حاجي صاحب په مشرۍ کې په کرکه کې د پېر شول . د دې مياشتي جنگ
په اوږدۍ کې په پري مومند ودرېدل . حبيب نور په تحصيل چارسده کې په کچې
د دې نېمې کې په تله نيز سستې کشف تماچه وچلوله خو کار توس غل شو . پيرنگي
د دې له ماتې شو . او سباله په پېښور کې پاشي شو . قلی خان پوليټيکل انجنيټر
د دې خدایي خدمتکار مشران په دې کيس کې راوړل . ولي حبيب نور انکار کړ
خو خان ته يې دې دې په پخپله اراده دده په قتل پسې راغلی وم خو کامياب نه شوم
او نورې دا خلک خال ته مسلمانان هم وايي پښتانه هم وايي او د پيرنگي د پاره
او د اوږلي د ذليل کارکوونکي تيار دي . زمونږ د خدایي خدمتکارو خدکناه وده
د دې د پاره موږ غوښتو . د پيرنگي پښتانه راوړل شول . په پېښور ښاري جگله
خو جوړونه د خلکېدل مکړي کورام يې تالا کړي او اوږلي پري وکولو . وزيرستان
چاپ شوي شوي ماو په پوځونه يې خراب کړل . دا جنگونه په پېر مومند جاري دي
خل وچه د مومندونه راواخله تر ايريز او وزير مسورو پورې تول قبايلي
د خپلو دودونو په املا د کښي را پاخلېدل او تر هغې يې د صلح کولو نه انکار او کړو

په ځان درېم ده ملک او قوم ده آزادۍ د باره په خبرون کښو او خبرون
رڼه په اوبلنډۍ په دې رورب اوده اتفاق څخه وصله ده په اوده
د ټوټه ټوټه کړي دې ورکړي ځکه دې ټوټه کړي دې ورکړي دې ورکړي دې ورکړي
د هندوستان او ټوټو ټوټو نه په ویتل ۲۱۶ د ارازی نه قلم په کښي
ترخوچه باچا خان او کاندېشي چې نه وې دې ورکړي دې ورکړي دې ورکړي

کانگوس اومونډ:

مونډ د کجرات په جېا خان کښي ووچه زمونډ یو دود ملګري یو دود ملګري یو دود ملګري
کا کا خیل بل میان عبداللہ شاه د قاضی خیالو چارو دې مونډ ملاقات د ملاقات
ملاقات خوښد او زما دې نورو ملګرو سره یی ملاقات وښو هغوی وویل چې کښي
زمونډ د تږلي صوبې ناکه بندۍ کړې ده نه څوک د صوبې نه بېرته تللی شي او نه څوک د
صوبې ته را تللی شي او په خلکو یی دې زور او ظلم شته چې کښي دې کوشش دادي چې
زمونډ تحریک ختم کړي. مونډ په اباسین واپورې وټو ځکه چې کور به نه ټول به
نیوی دي او تاسو به راغلو چې مونډ څه وکړي په مونډ داسي ناروا ظلمونه کښي
دنیا کښي په چا نه دی شوی خودنیا زمونډ د حال نه خبره نه شي. زمونډ د
ملاقات وښو نو راغلل ماته یی د لټول حال وږي. مونډ خو په خلافت کښي و
په صوبه کښي مسلم لیک و مونډ خود پنجا ب سره په خلافت کښي پتی شوی و و
د خلافت دې وروڼه په مسلم لیک کښي هم و. مونډ دوی ته دایه ورکړه چې ستا
هندوستان کښي د مسلم لیک مشرانو ته ورشي او ورته ووايي چې یو لیکوالو په مونډ
ناروا ظلمونه شته چې کښي دي او زمونډ صوبه یی بالکل محاصره کړې ده. تاسو زمونډ
ورونډ یی. مونډ سره صرف د وروڼو امداد وکړي چې دنیا زمونډ د حال نه خبر شته
زمونډ تحریک خدایي خدا تبار خوا صلاحی تحریک دی. مونډ ورته د احم وږي
ته لار شتی د هلی ته لار شتی. شمالي ته لار شتی. په مسلمانانو وکړه چې او دخپل حال نه
کړي. دوی لارل او څه سوږه پس چې راغلل او مونډ یی خبر کړه چې مونډ د مسلمانانو

په ټولو ليدل راځي وگرځېدو هغوی خوزمونږ مل د تيار نه دي اوتيار ځکه نه دي
 په هغه څه يو جماعت دی چې پيرنگيانو د هندو د مقابلې د پاره جوړ کړي دي او
 نومونږ جنګ خريزنگي سره دسی نوهغوی به زمونږ څنگه مل د وکړي. نومونږ ورته
 دوی چې بيا لاړ شي، هندوستان کښی نور و جاعغو نو سره وریننی او خپل حال ورته
 وړاني. دوی لاړل او چې څه موده پس راغلل نومونږ ته یی ووي چې مونږ خو پور
 اړ ځېدو، خو بغير دکاگلوس نه زمونږ سره امل د تېه چا غاړه کښېښوده، دکا-
 گلوس ليدل راځي مونږ نه تپوس وکړې چې ستاسو پيرنگي سره جنګ به څه دی ؟
 مونږ ورته ووي چې د ملک په ازادۍ وې د جنګ طريقه مو څه ده ؟ مونږ وې علم
 نشود، دوی ووي چې دغه جهاد و جهاد او اصول خوزمونږ هم دی تاسو هم غلامان
 نومونږ هم غلامان يو، ستاسو هم انګرېز دښمن دی. زمونږ هم دی. تاسو هم
 ازادي غواړئ، مونږ هم. که تاسو مونږ سره ملګري کېږئ نومونږ ستاسو مل
 تيار يو، نو د دوی د دې بيان نه پس مونږ دوی ته ووي چې واپس خپلې علاقې
 ته لاړ شي او خپلې د صوبې جرګې سره دا خبره وکړي هغوی چې څه فيصله وکړه نو
 مونږ ته منظوره ده. دوی لاړل او د صوبې جرګې دا خبره منظوره کړه چې کاکلوس
 سره ملګري کېږو. مونږ خونت په دريا ب کښی لا صوبو او غرقېږو، څوک چې لاس
 راوړي ورکوي. دوی نه پس جرګې دکاگلوس سره خپل تړون وکړه او دکاگلوس
 کښی سمدستي په مرکزي اسمبلۍ کښی سپکورو تل بھاي پټيل ديورنډ ښاري
 سربېره د تحقيقاتو د پاره راوړېده خو پيرنگيانو په اټک بند کړه نوهغوی پينځه
 کښې کښېناستل و تحقيقات یی شروع کړه. زمونږ د پنجاب مسلمانان وژنه زمونږ

نه کليله کوي چې دوی کانگوس سره شو او کانگوس د هندوانو جماعت دی اراخونه
 دا خبره کوم چې کانگوس د هندوانو جماعت نه دی دا د قول هندوستان د قولو خلکو
 نه یېک جماعت دی. جناح صاحب خو هم په دې کانگوس کښې و. اوبله راجه مونی
 کانگوس سره نخله شو که چیرې دوی زمونږ املاد کې وای نو مونږ به کانگوس
 څه کوم؟ حقیقت دادی چې مونږ خو دوی کانگوس سره ملګری کې په مونږ پښت
 خو سیلاب په منځه کې وو. دوی له ورځو چې تاسو زمونږ مسلمانان ورنه یې
 لاس راګرځې دوی لاس رانه کې کانگوس وې زه د کوم مونږ له یې لاس راګرځې
 زه د دنیا قبول مسلمانانو ته وایم چې اوس تاسو انصاف وکړئ چې دوی کرم دي که مونږ؟
 څه ورځې پس حاجی عبد الغفار خان، عید الله خان او سلطان خان زمونږ د ملاقات
 له رانغل او د ملک قول حالات یې راته بیان کړل او راته یې ویل چې پښتو کښې د
 یوه جنابه راوښنه شوې ده چې بیان یې درته کولی نه شو، څومره مختی چې پریکړایان
 کوی هغه هومره خلکو کښې جوش او همت زیاتېږي تاسو غم او فکر مه کوئ دا خدا
 څرک دی او خدا یې ورله د غیبونه املاد وکړي. ددې په اوریدو مونږ د پوهانو
 شو او ملاقات ختم شو. د ختمېدو نه پس می عید الله خان ته د پښتنو په نامه یو خط
 وکړم چې: ددای پښتنو وروڼو! چې ونه پرېږدئ او مایوسه نه شئ، دا د خدا یې
 طرف نه په مونږ یوازمايش او امتحان دی، بیدار شئ او د خدا یې د مخلوق
 ته ملا وتړئ. هرکله چې دا پیغام په اخباراتو کښې شایع شو نو په خلکو یې د پریښه
 اثر وشو او حکومت د جېل سپرنټنډنټ ته حکم ولېږه چې د ملاقات بند کړم چې د
 سره د بهرني اېنډ د پاره ونه وښی. مونږ سره په جېلخانه کښې د پنجاب د

دوی لوی لید، ران وو د مغوی لید وله به خلك راتلل او زموږ حالات به یې اخبار
 دېني شایع کول موږ سره په دې کار کې چې څومره امداد دوی لیدل رانوکړي دوی زه
 ټول عمر د مغوی مشوریم. دوی په جېلخانه کې دنده او بجز زموږ هر قسم
 د امداد نه تیار وو. د دوی پخپلو کې څه ناڅه اختلافات وو خو موږ سره د ټولو د پوښه
 نجات وو. دلته سیاسي قیدیان که مسلمانان وو، که هندوان وو، که سیکان وو
 که د سک د خپلوان وو او زموږ خدمت او امداد ته تیار وو او هندوان خړ زموږ امداد
 او خدمت ته د مسلمانانو نه هم زیات تیار وو. دلته زموږ یو لښتوان جمع اوو چپه دنده
 د جېلخانې ټول اختیار د هغه وو، هغه د پېرینه سړي و موږ سړي یې د پېر د همدې
 زموږ هر کار چې هڅې کېږي به خطر هم وه خو دوی به ورته تیار و ما به د پېر منع
 کار چې ته خو سرکاری وکړی داسې کاره کوه چې سباله دغه نقصان رسېږي.

پتیل کیټی رپورټ:

پتیل کیټی خپل کار پوره کړ او خپل رپورټ یې شایع کړ. د شایع کېدو سره
 د حکومت ضبط کړ، لیکن د رپورټ څه ناڅه کانگرس یورپ او امریکې ته ورسولو
 د شایع کېدو سره حکومت خپله غلطې محسوسه کړ او موږ یې جېلخانې له یو فدرال
 پوښلو او موږ ته یې ووی چې تاسو موږ سره جوړه وکړئ د ۱۹۱۹ع کال د فبرورۍ
 د ۱۵ درکولو او د مخکې د پاره تاسو سره دا وعده کوه چې څه هندوستان له ورکوه
 هغه نه به زیات تاسو له درکوه کانگرس پرېږدي. موږ سره جوړه وکړې موږ راغله
 د جېلخانې ټول سیاسي قیدیان وروڼه موراغونډ کړل او دوی سره موږ دې مسئلې
 دې مشوره وکړې. د بعضو خلکو دا خیال وه چې موږ به د پلومیسې په کار ده ما ورته

ووی چه د پلومیسې خرمناقت دی اوږه خرمناقت نه یم. و مونږ د حکومت دا
خبره منظوره نه کړې. په جېلخانه کېنې شته ورځې پسې ميا احتشام سره دا خیال پیدا
شو چه مونږ د حکومت بالکل بی گناه قید که پیاوړو په مونږ هېڅ قسم قانوني ثبوت
نشته نو په دې وجه مونږ له دنگراني کول په کار دی. دی ته یې عبدالاکبر خان
سره فراز خان او حاجی شخصو از خان هم تیار کړې وو، مباحه حب دی ته فکر نه کړه
چه داخو سرحد ته قانون دی، دی کېنې وړه خبرې وې چه جېلخانه ته ځي.
که په ضمانت کورته ځي؛ نو د ماته دنگراني خبره وکړې ما ورسره په دی کېنې اتفاق
ونه کړې حکم چه دا کار زموږ د اصولونه خلاف و خودای وړته ووی چه که چېرې
تا سو دنگراني کول غواړي نو وکړې خوردي نه کوم نومیا صاحب ووی چه ته یې
نه کوي نو ما وړته ووی چه دا زموږ اصول نه دي نوراته یې ووی چه ته یې ولی
نه کړې او په دی راسره بحث شروع کړې ما وړته ووی چه نه خو له بهر دنیا ته
چه زموږ په دې قوم خومره لوی او تشد د پیږگیانو وکړ و وړه دلته په موند
جېلخانه کېنې ناست یم، خورم، حکم، نوزد صف را تینه شتم تېرولی؛ زما د
هری خبرې او کمزوری اثر زما په قوم پر یوزي او زما پوتی کمزوری هم قوم ته
نقصان رسوي په دې وجه زده معذوره او مجبور یم بله دا چه زموږ د تحریک
عدم تشدد او عدم تعاون تحریک دی. زما د دې خبره په مغزی هم اثر وشو
دنگراني خیال یې پرېښود.

د کجرات جېل ملگری:

په جېلخانه کېنې زموږ شپې ورځې ډېرې ښې تېرېدې ولی چه دلته

هو من اتي خلك وو. لوی لوی عالمان وو اولوی لوی سیاستدانان وو، اوله
 دهه من ان کتابونه هم وو، ما خو خیل قول وخت تقسیم کړې و، دخپل وخت
 حصه می دمه هې کتابونه مطالعې او درس له ورکړې وه او د لویو لویو خلکو
 می تبادله خیالات کول. ما خپل قول ژوند کښې د کتابونو د ووره مطالعه
 وکړې لکه چه د لته می یو کال کښې وکړم. بله مفید د خبره د لته داوه چه مونږ
 د ویمه، دریمه و رڼ قول غونډې پد او په مختلفو مضمو نو به بحثونه او تقریرونه
 کول او کله ناکله به د بعضی دروینو په بعضو خاصو مضمو نو باندې زمونږ د پوهولو
 د عالمانه تقریرونه کېدل او د اکثر انصادی صاحب خود ملکی او انتظامی
 د لغاتو حاصلولو دپاره زمونږه یو پارلیمنت قایم کړې و چه په هغی کښې به دقتاً
 شا اجملا سونه کېدل او زمونږ د پوهولو او تربیت دپاره د پارلیمنت د پرتله
 ملکی او قومی واقعاتو باندې تقریرونه کېدل. لنه داچه دې قید ماته
 وشه وښودل او د مونږ د پرتله زده کړل.

ماد لته د پرتله کوشش وکړې چه د لته د قرآن او د کیتا درس شرح شې
 چه په هندوستان کښې که مونږ مسلمانان یو او که هندو لوان یو او که سکھان
 که عیسایان یو مونږ د یو بل د مذهب نه خبر نه یو او نه زمونږ د خبرو لوچا
 شش کړې دی بلکه په مونږ کښې خود غرضو خلکو د مذهبی تعصب او نفرت پیدل
 کړې دی. مذهبونه چه د دنیا ته خدا ی رالېږلي دي دا قول د خدا ی مذهبونه
 دا د تعصب او نفرت دپاره نه دي بلکه د مینې او محبت دپاره دي. زه
 چې کامیاب شوم او درس مو شرح کړم.

پنجاهت حکمت رام چه د غدر پادشاهی کبیری شل کاله قید شوی داود د
 او بونه په دغو درخو کبیری را بدل شوی و د پرقوم پرست او بنه عالم او بنه سهری و
 د کیتا درس به هغه ورکولو او ما به د قرآن ترجمه کوله . د پرخلاک به دې در
 کبیری شپکېدل او چه د دې تعلیم په حقیقت به پود شول . نو خبران به شول چه
 خدا ی مونږ له خه تعلیم را کوی او د مونږ په کومه لاره روان یو . او هغه
 مذهب په نوم تعصب او نصرت چه پیا اشوی و تر دې به خدا د هغی اصنام
 و شوه او دیو بل د مذهبی اصولونه خبر شو . زما یو مهربان و د هغه نوم لاله
 لعل و او یو لوی وکیل و او د پرنه سهری و ماته به یی د انگریزی کتابونه او وړل
 ماتری د پره فایده و اخیستله . بل رای زاده همنسراج و چه د جانل همنسراج
 د پرمه ربانه و چه کله به یی ملاقات را تلونو مونږ ته به یی د پرنه غوږی زین
 را وړلې او د هغی سره د مطالعی د پاره قسما قسم کتابونه یی هم را وړل . حاجی
 خان به مهر وختی مونږ له چای تیاره کړې وه . د دې دوی د غم یی هم خلاص کړ
 و د پرنه منظم سهری و او د هر قسم خبرونه به یی هم را له را وړل چه جاپان
 چه به خه و شویا به د چا ملاقاتی را غلی و نو دی به ترې خبر و او د هر چا ملاقا
 سره به یی اول ملاقات کړې و چې لا دده د دې خبری نه د پرتنگ و او د
 به یی منع کولو خودی یی د دې دوی نه منع نه کړې شوی د پرخد متی او ب
 سهری و لیکن په یوه معرکې خبره ورسره احمد شاه میاجنگ و کړ . جنگ یی حاکم
 صاحب سره و کړ او چاخی خکل یی مونږ سره پرېښودل . د به صاحب طبیعت
 سخت و او چېلخانه هم د اسی پوځای دی چه د به طبیعت پکښی تنگ و

په معمولی خبرو باندي جگړې ته تيار شوي. سرفراز او ماسه دي هم جنگ کړي
او په جېلخانه کښې موندنه د لوبو اجازت و او په لوبو کښې به هم کله ناکله ميا
صاحب جگړې کولې ماچه به خپل ځان ته کتل نو په ځان کښې به مي کلي او کمزوري
بيدلي به نفس را کښې د پېر و خبر و او د پېر و غټو نو و او بل د تهرېد لوبو و ماچه و او د
مسوسوله او افکر به مي کولو چه د دې نه به خنله خلاص شوم ما به کوښښ کولو ليکن
مايي داسې قبضه کړې وه چه خلاصېدي ترې نه شوم د دې د اصلاح د پاره ما دا
د وکړو چه په هغه کښې به يوه ورځ وروځه نيسم خور ورو به مي يوازي د خوراک څنگ
نه وي بلکه خبرونه به هم ورته دي او پخپلو کمزوري باندي به غوږ او فکر کوم او د
مې د اصلاح کوښښ به کوم نو د سحر لوبو چه به مي وکړو نو د چکي ور به مي بند کړم
که د بېنما به پورې به چکي کښې ناست وم، ذکر به مي کولو او چه د ما بېنما اذان به وشو
د چکي نه به او ورو او د وروځه ورځې د خوراک او خبرو، به مي ماتي کړې دي
ورور و ماته يوه فايده رسولې وه او څه ناڅه زما د دې بد و عنا د نوو اصلاح
هم وشوه.

څه مودر پس په دې جېلخانه کښې زما په ملا کښې بيا هغه درې چه د پېر
مازي خان د جېلخانه کښې پيدا شوي و شروع شو. داکتر انصاري صاحب
را تم او يوه نضره ما د پاره وليکله او د غوښې خوراک يې را باندي بند کړم د دې
د ورو او پر هېز په وجه زما گداره وشوه ليکن قصه داسې وشوه چه هغه پير لکي
بول سرحېن چه زمونږ د جېل د هسپتال انچارج و هغه چه به راغي نو هسي به ناست
د خوراک به داکتر انصاري صاحب له ورتلل ولي چه هغه د پېر لوی او لايق داکتر

لیکن هغه پیرنگی را خبره دېره بده محسوسه کړم او د جېل خانو جوبل تېلی لیکل
 او د هغه ځایه دا حکم راغی چې بغیر د جېل خانی د ډاکټرنه په نور و خلکو باندی علاج کول
 بند شو. زما هم شامت راغی ماهر د خپلی بیماری قصه هلغه سول هر جن ته بیان
 کړم هغه راته وویي چې ته د انصاری صاحب نسخه نشی استعمالولی ما ورته وویي
 راله یوه نسخه را کړه هغه راله یوه نسخه ولیکله خو په هغی زما څه فایده ونه شوه او نه
 می زیات شو. بله ورځ هغه له ورغلم او ورته می وویي چې ډاکټر انصاری صاحب
 به ماله داسی دارو را کول، چې په هغی به زما فایده کېدل. هغه راله نسخه بیا کړه
 لیکن په هغی هم زما فایده ونه شوه. ما ورته بیا ډاکټر انصاری نسخه یاد
 کړه لیکن هغه راته وویي چې دغه نسخه ته استعمالولی نه شی نو هغه تی وویي چې د
 من نه پس زه نور علاج نه کوم او نه ستا دارو خوړم او نه ډاکټر انصاری. هغه راته
 وویي چې ستا دمخت زده وار به څوک وي؟ نو ما ورته وویل چې زه د خپل صحت
 پنخپله زده واریم. ددی په اورېدو هغه دېره په قهر شو او زمانه ران شو. دود
 میاشتی زه دکت نه پاڅېدی نه شوم، که خپل دی نه شوم، او دس ماتی به هم راته کړاى
 زما وزن نسل پړناه کم شو. ځان می خدای ته وسپاره، نو ورو ورو په جوړېدا شوم
 او څه موده پس دکت نه پاڅېدم او د ملا دېر دمی دېر کم شو.

راجا صاحب زمونږ سپر تلېلې نېت و چې جېل خانه کښی زمونږ سکها نو ورو
 دا سوال اوچت کړ چې زمونږ جتکه خوړو زمونږ له دې د جتکې اجازت را کړی شی او
 صاحب خو دېر ښه سړکې و د زړې زمانې مسلمان و هغه د سکها نو دې خبره
 منلو ته تیار نه و. هغه سکها نو ته وویي چې دلته جتکه نه کېږي نو بېر دى و چې زمونږ

سوله دجنگی نویسه درکولی نه شو. هغوی ورته ووی چه مونږ له خپل قیمت چرک
 ووی هغه به مونږ دلته جتکه کوو لیکن حکومت دې ته تیار نه شو، په دې وجه
 ابا صاحب تیلی ها، ایت وکړه چې داسی چل وکړو چه جتکه هم بنده شی او حکومت
 به نام نه شی. سپر تقيت سید اغا لعل بادشاه دفترته وغوښتو او دجنگی
 مخالفت دپایلی تیار کړو او سکاهانو ته یی ووی چه په دې خبره ستاسو خپل
 مسلمانان ملگري اعتراض کوی. نو په دې وجه مونږ تاسو اجازت درکولی
 شو. سکاهانو خبره ماته پیش کړه او ما دسه چل ټول مسلمانان ورونه ددې
 چللی دپاره اجمع کړل. دجخت په شروع کېدو سره سید اغا لعل پاچا او بعضی
 نور و ملگرو ددې خبری مخالفت وکړ. لیکن ما ورته ووی چه بیشکه جتکه
 ان دپاره نه نده لیکن دیو سکاهو دپاره خوښه ده. بله داچه دا جتکه بهغوی
 دوی اوکله به مونږ به یی هم خوری؟ که چېرې دا هغوی خوری نور مونږ به دا څه؟
 مونږ ته کوم نقصان دی؟ او په اغا لعل پاچامی داسوال وکړه که چېرې یو مسلمان
 ددې حلاله بنده وی نوته به خفه یی که خوشهاله؟ ویی وې چه خفه به یم. نو دغه شان
 جتکه بندولو بهل هم خفه کېږی نوکم از کم مونږ خدا یی خدا متکا دله بل خفه کول
 به نه دي. مونږ بیا خپلو سکاهانو ورونه وویل چه دجنگی به خوراک مونږ ته
 اعتراض نشته. نو ابا صاحب ما سره اتفاق وکړو او دافصله وشو چه زموږ د
 سکاهانو ورونه اجازت دی ما ورته دا ووی چه حکومت اجازت نه ورکوي
 شه جوړوي اموږ او سکاهانو کښی نفاق پیدا کوي. هم هغه وشوه. بله ورځ
 دغنی چه حکومت په جېلخانه کښی دننه چاله دجنگی اجازه نه ورکوی. چه دری

میا شمتی تیری نشوی نوحاجی شهنواز خان ته خپل کاروبار ورپه؛ دشو او کله نا
 به یی او ان وکړه چه روان یم نن دی که سبا ضمانت داخوم. زما خیار چه دی تو
 کوی خوبیا راته معلومه شوه چه دده په رښتیا دملو اراده ده. په دغو ورځو کښی د
 مها تماکاندهی اولار د ارون په مینځ کښی شه دصلح خبری دهان پرې مایه تله
 ورکوله چه که خبر وی نون دی که سبا صلح کېږی امین دی چه منډه قول به یو
 لیکن چه شه وخت خبر راغی چه صلح ناکامیاب شوه. نوحاجی صاحب له دا خبر
 راغی چه دده کشر ورور اکبر خان گرفتار شو او درسی کاله قید شه مایه ورله به
 تسلی ورکوله خو په ده یی اثر نه کولو. دده ملاقات له دده ترده محمد عظیم خان
 عمرا خان راغلل او ورته یی وویل چه مور دې ناروغه ده. اکبر ورور دی هم
 شو او قول کار او بار او بنس دې خراب شو او ته خو خدای خد شکار نه وی
 ولی ضمانت نه ورکوی؟ نو دې خبر و دی ضمانت ورکولو ته تیار که او دده سره دانه
 پیدا شو چه اکبر خبر و نو دی دومره فکر مند نه و خو چه هغه گرفتار شو نو دده و
 زیات شو. بله ورځ ورله خط راغی چه مور دې بهر نا جوړه ده نو دی نور هم
 غمجن شو ځکه چه دده دخپلی مور سره بهر محبت و دردی پکود کښی بودی
 یی و در دده بل څوک نه و. ده ووی چه دهغی خدمت او علاج دپاره خوشکول
 نه شو دده وروڼه نور او دواړه قید شو لکه دا چه زمانه یی پتې کی ته یو خط ولیکا
 زما ضمانت داخل کې بله ورځ شه کورو چه میر صاحب دده ورار. دده ضمانت
 له راوړو مونږ خبر شو چه حاجی ضمانت ورکړه. ما او پندت شنه نم صاحب خان له
 کم او ښه مو پوه کړه چه دا کار ستادشان نه نه ښایږی او د به ښه وی چه له

انتظار هم وکړې او هغه د مور جوړ ناجوړه خدای ته وسپارده ، ورو ورو حاجی صاحب
 پاشو خړوچ څو رخت زمونږ نه لاړو نو اغانا لعل باچا او علی گلخان لیدلی دی او هغو
 یې پوښتنه کړې ده چې حاجی رښتیا دې ضمانت داخل کړې ؟ نو هغه ورته زماتمه
 وکړه چې زما خضیا او غوږ هغه دې چې لږ انتظار وکړم او په دې وجه می معاصله
 احوال مانتوی کړم هغوی ورته ووي چې د تلو اراده دې شسته نو د دې څه فایده چې
 د ورځی تېروني ؟ د هغوی دې خبرو په حاجی صاحب اثر وکړه زمانه پټه لاړه
 انبې په ضمانت د سخط وکړه زه چې خبر شوم نو دروازی له ورغلم نو ورته می ووي
 حاجی څی خوشی لیکن ستومانه به شی او بیا به زمانه دې خبری پسې ارمان کوي او
 د تېروني . هغه ستونگی ټیټی کړې او ماله یې څه خواب را نه کړه زه ترې راغلم
 حاجی صاحب می ته لاړه زه نه پوهېدم چې علی گلخان او اغانا سیال لعل باچا هغه به
 احوال دامنو وکړې وه ولې چې په هغو ورځو کښې د دوی خدایي خدمتکارو سره
 نه لکېده ولې چې دوی په کانگرس کښې وو حاجی صاحب چې کلی ته رسېدلی
 او د ملک حالت او د خلکو جذب به یې لیدلې ده خپل پدې تزی ویناړه وو
 د یې خط و لیکه چې زه تاسه د ملاقات کول غواړم ما ور سره د ملاقات کولونه انکار
 چې د یې تنگ شوی دی نو خپلو خپلوانو ورته ویلي دي چې ضمانت واپس کړه او
 پخانی له لاړ شه ، لیکن هغه به ور له دا خواب ورکولو چې مالویه گناهه کړې ده د دې
 د قید کافی نه دی اخر دا چې یوه ورځ یې خان پخپله په توپک ویشته او د خپل
 د خاتمه یې وکړه چې زه د حاجی صاحب د مرگ نه خبر شوم نو د به افسوس می کړم
 دوی د ده د ملاقات اجازت ونه کړه او د ملاقات نه می انکار وکړم . حاجی صاحب

خان دېر دکاوسري و حاجي خومر شو ليکن دهغه مرگ زمونږ تخرک ته دېر
 فايده ورسوله او دهغه مرگ نه پس بيا چا د معافي غوښتو اړيا نه دنت خبر
 و نه کي شو. چه خه وخت د حاجي مرگ خبر د کجرات جېلخاني راغی نو توراڅنگه
 له پوښتن شول ولي چه حاجي زمونږ په جېلخانه کښي د پوښتيا وړ و نه و
 چه په جېلخانه کښي خومر د سياسي قيديان ووتول ا جمع شو او دهغه د سخطه
 مو د الله تعالی نه دعا وغوښته .

زمونږ چه خه وخت د کجرات جېلخاني ته لاړ نو د جېلخانه لاريان
 وخت چه جېلخانه تيارده شوه نو زمونږ بارکونه او چکل د همدې طرف نه را وړي
 پکښي حکومت د پلټون دپاره د پوښتيا وړه شمع غوړول . د شاه په ديو لوڼو د چا غصه
 نه و خور د مخ د پوښتيا وړه ده چا خوښ نه وو . يوه ورځي ماته ميا احمد صاحب
 چه د مخ د پوښتيا په خاصي د اوسپني جنکله وکلې نو د پوره بهينه بهي ما ورته ورسيد
 دا خو حکومت بغير داڅي تپيش نه په تشه وينا نه کوي نو که دې غوښه وي اچي
 به تشه ورسيد کوي . ده ووي چه د پوره بهينه ده د ميا صاحب په وينا ده پاحېم او د
 خبري د کرمي دنور د سياسي وروڼو سره د وکلېم زمونږ هغو سياسي وروڼو به نو
 عزت کولو او تولا د ما په وينا تياروو . خه وخت چه سپه نظامت صاحب خبر ورسيد
 دهغه راغی چه تاسو حکومت له يو درخواست وايکي او ماله يي راگړي . مونږ يو د
 وليکه او تولا و خلکو پري دستخطونه وکړل او چه خه وخت دهغه درخواست ميا
 ته پيش شو نو دهغه پري د دستخط کولو نه انکار وکړو دهغه په ماله راغی چه ميا
 خود دستخط نه کوي ما هغه درخواست دهغه نه واخيست ا ميا صاحب له موږ

و پاره یو ورمیا صاحب په هغه ولیکل چه زه په جېلخانه کښی د ایچی تیشن مخالف یم
 او دهغی دلاندی دستخط وکړو. په دې زه ډېر خفه شوم او ورته می وویل چه دا
 تیرل ایچی تیشن خورا باندی تاشه شی که ی دی او دا خه چه مونږ کوو خوستا په وینا کوو
 نیم یا صاحب خواب راگه چه زما خوا ایچی تیشن خوښ دی خو چه نور خلک یی کونی په
 دې خبره زده چپ شوم او د میا صاحب د چکی نه راووتم او هغه درخواست می پوتی
 پتی کړه اول مو لیکاو او سپر نقاب نه صاحب له مو وکړه. خو ورځی پس خواب
 راغی چه د دیوان په خامی جنگلی و لکونی او و لکېد ی. خه وخت چه د سیاسی قیدیان
 د پوزیت شو او د بعضی خلکو مینه او شوق می صدارت طرف ته ولیدل نو ما
 د صدارت نه استعفا وکړه. قول سیاسی ورو نه زما په استعفا خضو او داکو شش
 یی کولو چه زه استعفا واپس واخلم خو ما انکار وکړه او هغوی له می دا خواب وکړه چه
 د صدارت خو زمانیکه نه ده نور خلکو له هم موقع وړ کول په کاردی. زما نه نسل غلی
 د صدارت شو. لیکن دهغه ډېر عجیبه صدارت و خه وخت به چه د خلکو کار پېښ شو
 د هغه وخت به خلکو به یی چه دی زموږ صدارت صاحب دی او چه کار به یی وشنو یا
 د چا صدارت به یی د نه او بعضی وخت به خلکو ورسره داسی رویه وه چه ماله
 به په غریب جسم راغی. ډېر ځله می ورته په رموز رموز کښی ووی چه مولانا صاحب
 د دی صدارت نه استعفا وکړه لیکن دهغه د صدارت کرسی ډېره خوښه وه او پری
 منو دوتنه یی تیار نه و. دغه وجه وه چه خلکو به یی عزت نه کولو. زموږ صدارت خوښه
 د ورو لوی خیر نه و او که چیرې لوی هم شی نو دا خو یو قومی خدمت دی. نو چه د قوم
 په دنا او رغبت وی نه چلېدی شی او که چیرې د قوم د مرضی خلاف پخپل خواهش او

خوبه شمی نو بیای چاهل مشکل دی او دنیا دی به خای نقصان او دغا ت به
 خای بی غلشی . ددی دپارو به کار دی چه صحرک دخیل خواهش به خای قوم
 خواهش قدر او کری .

ددی جها خانی دکتور دپارو به دپیرنگلیان انسان را ملل موبز کنی چه
 به بی دچا سره لوی غوندی خبری و کپی نو بی به هغوی به جهاو کنی نه خانی
 او به خبر به بی دا خبری کولی چه دی زما دغلانی وخت اش و خوبه به قوم به
 راشی نو هغه سره د عقله ناپوهه شمی کوندی که دی پیرنگلیانو خد به دپیرنگلیانو
 زمونبز سره کولی نومونبز به هچرسی ددوی به خلاف شوی نه وای به جها خانی
 او ازده شوه چه وزیر صاحب ایمرسن به دور و راوتلی دی و دین جها خانی که
 راخی . وزیر صاحب راغی خلکو ورته خپلی چکی سنی بنایسته کپی و پی وزیر صاحب
 سره نور پیرنگلیان هم دو زما چکی به سر کنی ده زده خپله کپی است و مچا
 چکی ته را ورسید و نورما خیا ل و چه دی به ماله دننه راشی زده ورته پاشم او
 خبری به ورسره و کوم لیکن هغه دننه راغی زما دچکی به ورو کنی و درید و سینه
 نهند نه صاحب ماته ووی چه وزیر صاحب وای چه ته خه وای مامورته ووی چه
 زده هیچ نه وایم بیای راته ووی چه وزیر صاحب تا سره خبری کوی مامورته ووی چه
 زده خبری نه کوم خکه چه که ده ما سره خبری کولی نو دننه به راغی و جکله کنی خو ورسره
 اخلاقی قید یان خبری کوی او زده خو سیاسی قیدی وم وزیر صاحب یوساعت
 والا و بیاروان شو . هغه سره د کجرات دپیتی کشنرم و چه هغه لایونو دپیتی کشنرم
 زما چکی ته را نورت زده ورته پاشم زما به پاشم و هغه دپیرنگلیان شو ماته بی

چه تاولی وزیر صاحب سه خبری و نه کپی او نه ورته پا خېدی ماورته ووی چه زه
 نو خدای خد متکاسیم او د خدای د مخلوق نه نصرت گناه گنم او د خدای خدمت
 د خدای د مخلوق خدمت دی نه خو هم انگریزی تاسره خودادی خبری نوم ده
 د سیاسي قید تاسم صاحب د سیاسي سلوک په کار دی هغه مال د انقی نوزده هم بې غم
 هغه ماته د اخلاقی قیدی په نظر وکتل چه ته راغلي نودادی تاته پا خېدم زما په
 خبر و هغه غلام فکمی پوری شوه کومه چه زما متعلق دوه په زده کښی پیدا شو می وده
 د راجا صاحب د سیاسي قید یا نوسره د پېرینه سلوک او حکومت دانه غول
 پلور ما ختم او پولیس پری دایری وکړی چه دوه د سیاسي نوسره د پېرینه سلوک
 دی او سیاسیان په ارام او مزه کښی دی په دې وجه یی راجا صاحب زمونږ نه
 ال کړو سیاست لری ولېر او او د سیاست سپر نینېنت رای صاحب یی
 او لېږد دایر د پېر سخت سپر نینېنت و او بله دا چه د جېل قانون ورته د خدای
 قانون بېگاړېد و خو حکومت پخپل خیال کښی کامیاب نه شو او زمونږ د اتفاق په
 د هغه غریب نه هر شته خطا شو او پخپل د جېل قانون یی و نه چلولی شو رای صاحب
 د راتاو سره کوم خیزونه چه به تیکه دار مونږ له جېل ته د نه را وړل هغه یی بند کړل
 چه دا د جېل په قانون کښی نشته تیکه دار به دروازه کښی ناست وی او چه شو
 شه اخلی نو د دی خایه دې وېرې نومونږ چه د دی نه خبر شو نو په اتفاق سره
 وېر په دې فیصله وکړ چه هیتوک به دروازی له نه چی . سپر نینېنت صاحب
 د پېر خوا بونه را و لېږل او چه پوه شو چه شوک دلته نه را چی نو حکم یی وکړ چه تیکه
 دار دی د نه چی او خیز و نه دې وېرې او هغه قول رعایتونه چه راجا صاحب

کښی وی نو انور و بهرته حال وی ؟ او دغه وجه ده چه پنجاب کښی دکا کلس
 بری سی مروتی نه نشی او هند و مسلمانان و دونه نه شوال او سوراخ خیتل کلا شول
 غومر چه دونه د کجرات په جپاخانه کښی په ارام ووهف هومره د سی کلا
 قید یا ان د پنجاب په جپاخانه کښی بی ارام ووهف هومره چه دونه د سی کلا
 هومره هغوی سره بل ساوکل و حقیقت خو داوکه دونه د سی کلا
 ساوکل و نو د حکومت محرابانی نه و د الاچاری و د راجا صاحب په لخی
 د رای صاحب مشور و د حکومت د بد نیتی تر جانی کوی په دونه کښی د بعضی
 غلور داخیال چه دونه نو و دونه که پنجاب کښی دی او که سرحد کښی دی یا
 نو ووهف هومره کښی په تکلیف کښی دی نو دونه له هم داخیل ارام پر پشور و پکار
 دی او د پنجاب بعضی لیا و را نو له د جپاخانه نو د سی کلا س قید یا نو خطونه را
 لیرلی و و چه متاسو خو دونه په تکلیف شه پر وانشته جپا نو کښی هر په مروتی
 دی او بهر هم داخل که بهر ته و نو نو بیا به رانه په سستی جو نو کښی نه بعضی خلک
 د دې فکر هم وپی و و خو بیا هر شه غل ته تیار نه و د کاند هی جی زوی دیو یا س
 چه دونه د سی کلا جپاخانه کښی و په دې معامله قدام و چیت کرو او دونه
 د دې هم د دې متعلق مشور دی شرح کړی یوه و د دې زه هم په دې مشور
 کښی مشر کیک کیم اول خو په دې بحث و شوم چه د سرحد خلک په دې معامله کښی
 شه کیک کرو او نه ؟ د بعضی پنجابیانو رایه ده چه د سرحد حکومت و شتی حکومت
 دی په هغوی دونه د ایچی تیشنه شه اشر کپا سی نه شتی په کار دی چه دونه د ایچی
 د پنجاب د سیاستی قید یا نو د پاره قدام و چیت کړی خوا اخر فیصله به کړی و شوه

چه در سجد ددی مظلومان و در وفود پاره هم تخت ناخه گول به کار دی بیای زمانه
 تپوس و کوه چه ستا شد رای ده ؟ ما ورته و ری چه تا سوسه رخ زما اتق دی خوزه
 به در سجد د نور و ملگرو نه تپوس و کرم او خه چه د هغوی رای دی و سوسه به بی بی
 کرم به دی جاپخان کنی مونیز در سجد د نور و ملگرو کسان و د هغوی دی و اقله که
 چه د سی کلاس د قیل یانو به هم روی کنی فیصله شوی ده چه د هر قسم د
 پرین و د تر هغه و خنه پوری چه د سی کلاس قیل یانوسه د بند سلوک او سبه
 خوراک منظور شوی نه وی . د دی د پاره به د هند وستان به خوارانو کنی
 پرایکینه د شمع کوی اوز مونیز در سجد د پاره د خور د پاره نادر . موقع ده که
 مونیز دوی سده شیک شوی زمونیز د قیل یانو د پاره به هم به قیل هند وستان
 کنی پرایکینه و شمی . د قولونه اول عبد الاکبر خان و اخواب و کوه به نه خودی
 تیار نه می علی کلخان او اغا لعل باچا هم د هغه تالید و کوه او سبه فوارخان کنی
 د و سده خبره و که که تا سوسه اعانت پرین و دل زده به بی هم پرین دم . به نه پره شوم
 چه زما ورونه تیار نه دی نو بیا ما د اتجوزیز پیش که چه د کار د هچا به بی پرین
 به کار دی خوا حاتم میا صاحب و وی چه هر خه به به کثرت رای فیصله کوه و ما ورته
 و وی چه د تکلیف فیصلی به کثرت رای کپی نه شی خکه چه تکلیف نه لای خلک .
 تیار به شی . سردار رام سنگه ورته و وی چه دی تله ما و دی پرین دی .
 علی کلخان او اغا لعل باچا د اتجوزیز پیش کوه چه مونیز به تحقیق و کوه که تو خلک غواری
 چه مونیز مرعات پرین و د نومونیز به بی هم ترک کوه . به دی اتفاق نشو و د دی
 د پاره علی کلخان مقور شو . زده پوه شوم خکه چه ترا خره پوری د دی خط و کتابت نه

غنه و نه و تامل و موندن په انتظار کښې وهاشو.

در نیمسم و قعات همیشه زمونږ په کټو کښې هم پښېږي. هماغه هم چه کوم خلک
گمن وړي وې او تکلیف نه ټکیک نه وي نو د یوه ناید و منل تجربې مخاغت به کوی
و قوم او ملک ته یو زیات نقصان رسوي نو په کار دی چه زمونږ په ذمه واره کټی
کښې ددی قسم لمر وړی خلک نه وي. دیو یا اس او نور ولیدارانو د کلاس مراعات پرېښودل
دود سی کلاس خوراک ته کښېناستل ماته به خپل ځان دېر باب ښکاره چه د ماس
د دیو مقصد ملگری یو شان گذران کوی او زده بل شان. لیکن زما د ملگرو د اکثریت
افصالی نه مجبوروم. بعضی لیباران ناجوره شول خو دیو یا اس د خاطر و ټیږیای
شول رای صاحب جیران شو چه داڅه چل و شو. په اخباراتو کښې دا ښی تیشون
په ایکنیاده شلای شوه اخراج چه رای صاحب حکومت ته و لیکل چه ماته اجازت
اوپای چه زه ددی ایچی تیشن سر غنه ددی چل نه بدل کړم. حکومت اجازه ور
کړه او د قوونو اولی دیو یا اس او ورپسې یی د اکثر سیف الدین کچلو بدل کړل
او یو کس نیمه ور هم بدل کړل. ددی په بدلېدو نور خلک کمزوری شول او ورنه
ورود سپر پټې نټ په ترغیب سره ځینو وایس کلاسونه واخیستل. اول کښې خو.
خلک هغوی ته په پوره پوره شول لیکن ورو ورو د هغوی ملگری زیاتېدل. ضر ددی
لسان پاتی شول او نور کلاس واخستو او دغسی دغایچی تیشن ختم شو. سیاسي
قیایانو له بهر کاردی چه هر یو قدم پخپل خیال وچتوي او نور څوک مجبوروی نه پېچر
کسان چه ورو به مومی نود میدان نه بیا ټښتی.

بعضی ومنت زمونږ سیاسي ورونه په معمولی معمولی خبرو باندی ایچی تیشن

شروع کړې او خان په یو لوی مصیبت کښې واچوي . موږ چې جېلخانه کښې وووونو .
 کورنو ته به یې خطونه ورنه اچول چې داسې نه شوک داکوونو د جېلخان یو ل ته وگوري .
 او وکتې . نو زموږ وروڼو په دې انجې تېشن ته مع کړم ماورته د پېر وړې چې
 د اخځنیو موږ ته نه اچوي کله ته یې اچوي خو چا زه خبر ورنه ماته او موږ یې
 یو لوی مصیبت کښې اخځه شو . زه په جېلخان کښې په معمولي خبرو انجې تېشن نه کړم
 او په کار دې چې انجې تېشن په جېلخان کښې ورنه کړم او که داسې لویه اهر
 او سیاسي خبره وي نو که په هغې باندې انجې تېشن کوي نو پاک نسته زموږ
 جېلخان سپر ناسته داسې صاحب یو د پېر عجیبه ده چې نو هغه ته به معاوه شه
 چې یو به یې په دې جېلخان کښې خوښه حاله دې بېلېدل نه غوړي . هغه به یې یو
 او چې چا به ورته وړې چې مایېدل کړم نو هغه به یې نه بېلېدل مانه به یې همیشه داپه
 کوله چې دې جېلخان کښې خو سیاسي قید یا نوته د پېر ارام دې را جېلخان ته
 خوښه وي نو ما به ورته وړې چې زه دلته خوښ نه یم نو زه یې نه با . واسه لیکل اچي شه
 حکیم عبدالرحیم صاحب او اعلیٰ باچا چې د دوی د جېلخان ته پېر خوښه و . او
 بېلېدل یې نه غوښتل هغوی یې بېل کړل او د نو وړ خاڼو د بېلېدل و جوړوونکي کول
 چې د کانا هم چې او د حکومت د مسلحي خبرو مشر مع شوي نو په دې وجه خلک دلته
 پاتې شول .

او څه وخت په دکانا هم چې او لار د اروا صلح وشو نو دې کلاس
 بندیان یې نور اړه کړل . زه هم د دې کلاس قیدي یم خو زه یې برې نه ښودم
 د سپر ناست نه پوښتنه وکړم چې زه خو هم د دې کلاس قیدي یم نو هغه راته وکړ

چه مستأ متعلق ماته حکم راغلی دی چه دی تو هغه وخته پوری مه پریزده چیر
 کومه وخته پوری دی مه فضل حسین اوسه صا حیزاده عبد القیوم دی لیدلی نه
 دی. لیکن ما ورله صاف خراب و کر و چه ته حکومت ته ولیکه چه هغه وخت تیر شو
 نه هغوی سنه لیدل نه غورایم اوکه داخلک راشی هم زده ددوی سره دهیچ قسمه
 خبری کور ال نه غورایم حکم چه په موزن مصیبت نو ددوی ماسره نه لیدل او او
 چه ارام راغی ددی ماسره لیدل غورایم ته بی خبر که چه نه راغی. بله ورچی ميا
 جعفر شاه او عبد الله شاه راغلل قوی قصی لی راته وکړی چه حکومت تاپو پسر
 نه غورایم او مها تاناهه دی ته بی ستا په سر د پری غلطی اوبی بنیا دی خبری کړی
 دی او دا خبر دده چه مها تاناهه دی موزن را لپری یو چه ستان په پوښتنه وکړی
 زده ددی په اورپل و په پیران شرم ماوی چه مینا په اوجاعت کښی و دی او
 یا ورسره ملکوری وی دهغه خبره به شکله نه منی او دهغه د اصولو نه به ولی انحراف
 کوي. بله دادو چه ما اورپلی دی چه زمونږ الات صاحب سهو و پیریس
 حکومت ته دا خبره کړی ده چه په دی صوبه کښی موزن دوه کسه خانیلی نه شو یا به
 دی وی یا به زویم.

مهایلی:

کانه هی جی زما د حاله زمونږ خلکو خبر کړی و اوڅه خلک ورله تلی هم و
 مها تاجی لار دارون له لاره او هغه ته ووی چه دی خون موزن د کانکر مین
 دی تیلی ولی نه پریز دی داخوته د صلی خلاف کار کوی هغه ورته ووی چه تا
 له داپښتانه دوکه د کوی پښتون او عام تشدد ته خو لږ سر جهل ته نه

دا خلک خود تشدد نه دک دي، کانا همی جی ورته او ونیس چه که ته بامچا خان نه
 پرېو دی نو بیا نهمونږ اوستا صالح ماته ده، نو زه یی پرېښودم. عبد الاکبر
 خان اوسر فراز خان زمانه ویا ندی رها شوی وو خولا کھی ته تلی نه وواو
 د کجرات په ښار کښی دیره ووچه زما دره یی نه خبر شو نو ماله د چیل دروازی
 له راغلل او نه چه د چیل نه بھر کیدم نو په زرگونو هندوان، مسلمانان اوسکنا
 را جمع شوی وو نه یی په موټر کښی کښېښولم او په ښار کښی یی زما جلاوسل وښکړو
 او بیا یوه لویه جلسه وشوه ما دهغوی شکم په ادا کچ اړیو مختصر تقریر می وکړم
 چونکه ماته د لاهور د دوستانو له طرفه د پرتارونه اوتیلیفونونه راغلي وو په دې
 وجه زه لاهور ته لاړم په دغه وخت کښی زموږ د جهیل یو درست دوست و
 راوړسېد او مونږ اول جهیل ته او بیا لاهور ته روان شوز. په دې جهیل ته په
 زور روان کړم ولی چه مونږ د لاهور خلکو ته تیلیفون کړی و لیکن چه خه وخت
 جهیل ته نژدې شو او هغه ښځی او نور مو ولیدل چه زموږ په انتظار کښی
 د ښار نه بهر راوتلی وو او ولاړو، ما زړه کښی ووې چه که مونږ دلته راغلی نه
 وای نو دی خلکو ته به د پوره صدا رسېدلی وو. زموږ جلاوس په ټول ښار کښی وکړ
 خپله او بیا واپس د چیل درست خاټی راغلل او د لاهور د تلوانظام مرکزي لاهور ته
 کادې د شپې په یوه بجه تللو، لاهور د اچې لږ خه ارام مو هم ونه کړی نو تېښ راغلل
 لاهور کښی زما استقبال:

سفر اړخان کلی ته رخصت شو او نه او عبد الاکبر خان لاهور ته روان
 شو. مولانا ظفر علی خان پښت سنا هم سره د نورو دوستانو په پیس کښی ولاړو

د پندون مستانم خای ته روان شو اغافل باچا او علی کلخان هم دلته وو.
 ان د پېښور نه د لعل باچا د پوتاو د پاچا - اغلی وولی چه دغه یو کال قید و اوړنه
 ندی خلاص شوی ولې ساعت پس دا خبر راغی چه بنځو په زنانه جېلخانه باند
 وگولله او چه مسز جوتشی ماسه خبرې کولی چه په دی کښی په منډه منډه
 او دراغله او ورته بی ووی چه موری را پاڅه مورچه وگلبه مونږه قول
 وروکښی زنانه جېل ته روان شو او چه خه وخت ورسېد نوڅه کورچه
 کښی چله بنځه ده او بنځی تری چاپېره ناستی دی او قومی نظم وایي
 دی ده چه مسز اصف علی بی نه پرېښوده، دی دپاره نور و بنځو دی
 هم دی خای نه نه خو چه ترڅو دارها شوی نه ده په ډېر خوړ او مچو
 او واپس راغلو. په راپسی کښی موره هلکانو په جېلخانه کښی خپل خدایي
 مارمکرم خان د ترناو شوگلری سره د ملگرو ولید وچه په بابرک ختلی وو
 ته یی اشارې کولی مونږ ورته ووی چه خفه کېږی مه دی خو وروکښی
 شئ دا نه مونږه هغه هلکان وو چه د لا هور په شرابخانه په پکېتنگ قید
 وو.

د جلوس وخت خلورېجی و او په خلورو جوړ کاکلوس کاوکنان راجع شول
 پاره خوڅه د سولې انتظام شوی و خو ما ووی چه نه په سورلی کښی نه خم
 نه په پیا ده خم او ووی سره پیا ده روان شوم. خای په خای مسلمانان
 و ان او سکھان زمونږه استقبال ته ولاړ وو خلکو ته به یی په غاړه وکښی کلونه
 او د مسلمانانو او هندوانو له طرفه سپا منامی را کېدی شوې او په پوځی کښی

یو مسلمان مال یو لو لگلی او یوه کوله هم را کړې او هغه وی د قولي په ځای
سره ده. مونږ سره په جلاوس کښی د پری زنانه هم وې. زه د پری ستوری
لیکن چه د هغوی جوش او مینې ته به می وکتل نو مو تر کښی نه کښینا ستم
جلاوس ختم شو او مونږ د جلسی ځای ته ور سېدل د جلسی ځای د
ز په زرگونو بښتی، نو هندوان، مسلمانان او سکھان جمع شوی
د شپې په کال دی کښی پېښور ته را تلو نو د لاهور کارکنانو ته مو وې چې چه
دی خورمه مختصر کړلې خورمه به ښه وي ما د سپاسنامې په ځواب کښی
وکه او د سپاسنامې ځواب می ورکړ او شکر یی می ادا کړ. دوی ته می وکړ
چه مونږ له بی غه کښینا ستل نه دی په کار چه خورمه کېدی شی هغومره
ولی چه د اسوله نه ده بلکه التواده. زما به د اکو شش وی چه د ایندو جنگ
یو لک رضا کاران د عدم تشدد په اصولو تیار کړیم. په دی سلسله کښی چه
خه موده پس د سودوم (ضلع مردان) په دورد لارم نو هغوی ماته په
سپاسنامه کښی او وئیل چه دیو لک (۱۰۰۰۰۰) رضا کاره چه تالی د هور
اعلا کړی دی ستادشان سر نه ښای، د دی نه معلومېده چه په هغه
په پښتنو زلمو او ځوانانو کښی خه قسم جنب نه وه. چه جلسه ختمه شوه دو مړه
چاپېزه شو چه مو تر ته مولاره نه موند، خلکو نه مو سوال وکړ چه مونږ له
کال دی به رانه لارشی خلکو لاره واکړه خود هجوم په وجه د مو تر یوه دروا
ماته شوه او ریل ته په وخت ورسېدو، ریل کښی سواره شو
روان شو ملایانو چه د سحر بانگونه وې مونږ راوړلندی

بی په تیسن د انقلاب زنډه باد چغی وې زه ولینم خوملا می خوږېده
 می نه شوم چه اخر می د سیتی صاحب او از و اورېد و نو پوه شوم چه دا خلک
 ز له راغلي دي. سیتی صاحب مونږ سره د کجرات په جېل کښی قید و او
 سهرې و او د پیکور و با ټینګه او چن و جوړولو په پرمه و او دا خیزونه به یی
 نومونه ز له به یی را کول په ډېر و خوار و را پا خېدم او دریل نه و رکوز شو مونږ
 هغوی ډېر خوش حاله شو او را ته کلک شول چه مونږ سره به کوزې یی په ډېر
 می خلاص شوم چه پېښور کښی به راته خلک په انتظار و می او ورته می وې
 راشم. نور خا ته کیمېل پورته را ورسېد و زه د پا خېد ونه و م چه په دی کښی یی
 خد متکا ر زما لوقی ته را وختو. دهغه په لید و خوش حاله شوم او از می ورته
 ښه په توره و پوښو او کسری منله د کسره نو ټولګری یی خبر کړل په دی کښی گورم
 یا عیسی زین خان دیو خوکسانو سره راغی او را تر غاړه شول معلومه شوه
 و یی هغه ډېر و ډېر و د جېل نه را خلاص شوی دي. د دوی په لید و زه جوړ شوم
 د در دمی بالکل ورک شو.

مونږ قول په یوه ډېر کښی کښېناستو او یو لوی کپ مو و لولو کادی روان
 او د نومبار په تیسن و درېد و با وړ دی خد ای خد متکا سره د نور و خلکو
 ښه په انتظار کښی ولاړ و د ډېی نه و تل راته مناسب ښکاره نه شو ما وې
 می نه چنه و ږل روان شی نو د خپلی ډېی په دروازه کښی و درېدم او یو خو خبر
 و دی ته و کړی او کادی روان شو او پېښور له ورسېد و تیسن له ډېر خلک راغلي
 مونږ د کادی نه کوز شو خلکو سره مو روغ جوړ و کړل بهر مو و وړنه ولاړ و و زه

عبد الاکبر خان اوميا احمد شاه په يو موټر کښې کښېناستو او فعل با چا او علی کل نه
 بل موټر کښې کښېناستل زمونږ جلوبس په ټول ښار کښې وکړه چې د واوره هغې
 موندل کلي ته روان شو خلک چه هاتنه هم دېر خلک زمونږ په انتظار کښې وو.
 چه د ناتي تاڼې ته راوړسېدو نو کوم ځای چه زه لټېاړ شوی وم په هغه ځای
 دروازو جوړه وه او د داود د تختې بادي خان عبد الاحد خان او نور خلک
 استقبال ته ولاړ وو زمونږ يي د موټر نه کوز کړه. خلکو سره مو د څو کړکې او د
 تقریر نه پس رخصت شو ځای په ځای خلک ولاړ وو اخر د چه مونږ چار سېدل
 ورسېدو دلته په زرگونو خلک جمع وو دلته مونږ د موټر نه کوز پېل مناسب وکړه
 ما. ميا احمد شاه او عبد الاکبر خان د موټر نه تقریر وکړه او اتما نرو ته روان
 شو په زرگونو خلک مونږ سره روان شو خه وخت چه د اتما نرو مقبرې ته ورسېد
 نو مونږ موټر ونونه کوز شو او د هغو شهيدانوز يا ټولنونه لار چه لږ يي وڅڅي
 د پيرنگيانو په کولو د اتما نرو په جلسه کښې شهيدان شوي وو. دا واقعه داسي وه
 دلته اتما نرو کښې خدایي خد شکارو جلسه کوله په هغې پسې فوج راغی او تر چي
 شو ورته يي وويل چه جلسه مه کوئ او ځي ولی دوی نه تلل نو د نړۍ يي پری وکړه
 دوه کسان پکښې شهيدان شول او نور خلک تښتيدل. زمونږ جلسه ته به د پير
 زمانه هم راتلې، هغو زاناو کښې يوه جنې وه چه زما خوړنه وه. دل اړانوم يي
 د رب نواز خان سالار اعظم خوړود. هغه د زمانه ونه راوړتله او مجلسي طرف ته
 را منډی کړې کوم خلک چه تښتېدل هغوی کښې يوه دې ورته وويل چه پير جنې
 داته خه کوې؟ نه ويښي چه دا د زې کپړی دی ورته وويل چه بي غير تو تا سوتښت

نرزه مخامخ پرسی در خم ددی جنبی په وینا دا قول خلک ورواپس شول او د
 نه چاپه شول نو د فوج افسر پیوس وکړم چه داخلک شه غواری ^{سید}
 وویل چه دوی ستا ملاشی اخلی چه تا سواد دوی مری د خان سره یو نه سنی په
 خبره فوجیان د خلکو د منځه وړل او لاهل ، هلته ما د شهیدانو په یاد کښی یو
 رتقیر وکړ او خلکو ته می ووی چه د آزادی بوټی د جوانانو د وینو په اوږه
 یی او کوم بوټی چه مونږ لگولی دی امید دی چه د پر زړه لوی شی ولی چه زمونږ
 او ورله د خپلو وینو او به خور وکړو . د دې ځایه مونږ جابوس مات کړو او عبد
 الکریم کللی ته او میا احمد شاه خپل کلی ته لاړل . زه سره د خپلو گهریانو تهری له
 کور هم زاننه ونه نیک و د هغوی لید وله هم لاهم . اکثر دوستان زمانه رخصت شول
 په ارام نه شوم ولی چه څوک به تلل او څوک به راتلل . خو وخت چه به د خلک
 شول نو د اک ته به راووتو او ټولو ته به می یو تقریر وکړو . په دې کښی به د پ
 ی هم راغلی وې زه مونږ په زاننه کښی هم د پرجوش و او سیاسی شعور پیدا
 و . مونږ چه د خلکو دې جوش و خروش ته وکتل نو پوه شو چه مخکه تیاره
 و د کړوخت دی ددی موقع نه فایده اخیستل په کار دی ځکه چه زما د لښ
 چه دا عارضی سوله به پایداره پاتی شی نو په پښتنو کښی مو کار شروع کړو
 دی او ورځی ته به مونږ کتل دوی پسې کلی په کلی ، کور په کور په ټوله صوبه کښی
 خپلم ټول می د دنیا په حالا تو پوره کړل نو تسلی می وشوه ، ماله خدای د پ
 لاری راگرځی او جېلخانو کښی یی د پرمه تربیت حاصل کړی و ځکه چه جېلخانه
 یی کار کړنو د پاره یوه تربیت گاه ده . زمونږ د تنگی صاحب حق صاحب

دېر مخلص خدایي خد متکاود ، ده سره چه به چا بخت کړلو نو ده به

ووی چه ته جېلخانی له دقام او ملک دپاره تلای یی نو چه هغه

به ورته ووی چه نه نو ده به ورته ووی چه ته به قرآن

نه پوهېږي . زه چه جېلخانی له لایم نو په

قرآن پوه شوم نه مونږ دکا طلقه

داوه چه دصوبی دیو

سرنه

به شروع شو

نوبل سرته به موخان

دسولو . مونږ په ټوله صوبه کښی او

دصوبی په ټولو ضاعو کښی یو شان کار کړی دی

خو چه په کومو علاقه کښی به خدایي خد متکاوان پیل

شول نو په صفو علاقه کښی به تحریک

هم ترقی کړی وو .

کانهی ارون پیکت (زمونز دورې او تخوړې)

دوری

(هشنغر، دواوه)

کتوزی، دکانگرس حلبه کراچی کښی

(دخل ای خ، متکاو (سرخپوشو) بنده اثر کراچی کښی مصریت، د هندو ستا

د وطن ته واپس او د سرحل دوره (قل، هنگو، لاجی، احمدی بانوه، زرکی، التبر، بنو

نورنگ، لکلی، پیر، شهباز خیل، دېرو اسماعیل خان، تانگ، کلاچی، گل ارام، کومل، پنیاله)

د پنجاب پښتنی علاقه (کیمیا پور، میانوالی، عیسی خیل وغیره) زمونز کار

او د پښتیا نو ساز شونه، دکانگرس په حای سرحل جرکه کانهی جی

په بلنه بار دولی ته، دیوی داس سره دوسه

(بیبی بکرات، احمد اباد)

بابړه کښی، رامه، کمزوری ملگری، پیرنگیانو تشد د زیات کړو

دیوی داس کانهی سرحل کښی

دوزې:

خه ورځې زه دخکونه ډېر ناوړه کاره وم لیکن کوم وځن چه خلک کم شو
 بیا زه او میا جعفر شاه او عبد الله شاه په لویه دوره ووتو. موټو کښی مو د صوابی
 دوره وکړه او شپې له زیارت کا کا صاحب له لاهو ځای په ځای زرکونه خنک
 ته سترې مېشتې له لاهو. پښتنو کښی ورورولي، تامبولی مینه محبت
 شعور پیدا شوی و، خلکو کښی داسی جوړش وچه بیان یی کولی نه شوم. دغه
 په جلسه کښی ماله خلاویوه سره جوړه واکړه او دراکولو په وخت ښی یی راته ورسید
 دایادولو چه داجوړه موند په وینو سره ده چه نه موند. مظلومان درنه هېرید
 په موند ناوخته شو او زیات له ناوخته ورسېد و، خدايي خدمتگار غریبان
 مخی له داغلی وو او ترهغی ولاړ وو. چه موند ورورسېد. زمونږ په ورتار
 خوشحال شو او موند د فخر قوم میا حمید گل صاحب ځای له لاهو، چونکه
 میا صاحب وفات شوی وهغه دخپل قام او ملک دپاره ډېر قربانی کړی و
 دی وجه موند دهغه لاس نیوی له دقولونه اول لاهو، سیالو زیارت کښی
 وکړه، چه جلسه ختمه شوه نو بیا کلی ته واپس راوان شو. بیا ما د هشنغر او دوا
 دوره شروع کړه او خلکو ته می دخدايي خدمتگارو او جرگو اغراض، مقاصد
 کړل او هغوی می دخدايي خدمتگارې په تحریک پوه کړل. زه په دی ډېر خرم
 شوم چه دهرکلی په جلسه کښی ډېری ښځی شریکیدلی لیکن چه دتڼکی په جلسه
 می دښځو زور ولیدو نو زه می باغ باغ شو ځکه چه زما داعقبه وه چه یو قوم

ننی کولی شې چې دهغوی سره بنځي اوږه په اوږه لکه دکاډی ددوی پاي روانی
 دالله تعالی شکر می ادا کړه چې زمونږ خواری خای ونیوه اوچې زمونږ زبانه
 جباری شتون نوږ پر امیل ونه می پیدا شول چې که خیر وی اوس به زمونږ تمام
 قی وکړي . تنگی نه ابا زونه لا رو، د ابا زونه قطب ته یو وړوکی کلی دی چې هغه
 کښی ډېر وختلې خدایي خد شکار او سپېږي په دی خدایي خد شکارو د ابا زو
 کا خیل میاگانو ډېر ظالمونه ډیر ټکلیانو په وخت کښی کړي وو ورته یی ریل
 خدایي خد شکاری پرېږدي . لیکن د ابا زو کا خیل میاگان په دی
 لاره اراده کښی کامیاب نه شول اوزمونږ مجا درانو خدایي خد شکارانوته
 لورم او د ملک د خدمت په لاره کښی چې هغه مشکلات او شته تکلیفونه د دی
 میاگانو د لاسه رسېدلی وو هغه یی په ډېر صبر او استقلال برداشت کړي وو
 د دې خایه دواوې ته پوری وتود کتو زو خلک مونږ له منځی له راغلي وو دادودا
 یی مکر وده و . داته ډېر خلک جمع وو ، جلسه مو وکړه او خلک مو د خدایي
 خد شکار تی داغراضونه خبر کړل . شپې له منځی له لاره هلته مو هم جلسه وکړه
 ورته نه سبا بختی سره خدایي خد شکارو سیکو ډېری ته لاره په لاره چې خپل
 خبر بدل دښمن به زمونږ دلیل وله پاره راوتل او دې جلوس کښی به تریاک بدل
 چې ډېری ته اړسېد ونوزمونږ شمیر زرگونو ته رسېدلی و په ډېری کښی چې
 وشوه د جلسې نه پس مو ډېری دواوې خلک رخصت کړل اومونږ شپې له انبا
 ډېر له راغله د دی خای خلک په خدایي خد شکاری کښی سست وو د دې
 د پاره په جلسه کښی ما ښخوته اېیل وکړه او ورته می ووی چې داملک خنله دسې

دی دغسی د بنجوهم دی اوکه سرې خدای خد متکاري نه تیار نه وی نو تاسو
 وتری او تاسو خوهم ماسه د وعدا کړې وده که د زلمو نه پوره نه شوه -
 افغانه جینکی به دې گوینه د دغنی قویلی جاسی په مشکینی هغو وویل چې موږ
 تیارې پو اوس تاسه د قدام دخلاصت وعدا کوو چه خه وخت د جاسی نه فاعده
 مه د دیر خو خدای خد متکارو دولت پورې تدا هم اود ما بنام لمونځ می هلته واک
 او خاوسه می دغه خبرې وکړې شپې له انبا د پورته واپس راغلو د سباله
 کړه راغلو هلته مو جلسه وکړه او تر ناره را پوری وتو او چه تر ناو کنبی جلسه وکړه
 نوشپې له اتما نزوله راغلو .

د کانگرس جلسه کراچی کنبی:

چونکه د قول هندوستان د کانگرس د جاسی ورځې نژدې وې نو په دې وخت
 نوری دورې پرېښوی او د جاسی د پاره مو د تلواو نظام شروع کړم زما دا خیال
 د دغی علاقې جبرکه دې یو پو خدای خد متکار د کانگرس جاسی له مومیز سره وکړه
 او د دغی خوش دې خپلې خپلې جبرکې برداشت کړې دی کنبی دوه فایده ی وی یوه
 خو به خدای خد متکار په دی سفر کنبی تجربه کارشی بل به زمونږ پرا پیکند په
 قول هندوستان کنبی وشی . زما دا تجویز جبرکې منظور کړو او د هرځای نه جبرکو یو
 خدای خد متکار باوردی راو لېږلو . په اتما نزول کنبی یو خو ورځې جبر نیل عظمت
 چه دېر قابل او همتا ک جبر نیل و دوی له تدرینک وکړو د قول د پاره یو شان وکړه
 جوړی شوې او بیا کراچی له روان شو چه خه وخت پېښور ته ورسېد نو خدای
 خد متکارو دې پرا پیکند او جلا سونه کړې وو او په دی طریق د خپل مقصد

ت کړې و، شپږ څلورنیت باوردی خدایي خد شکارو ورو زده او حاجی عبد الفقا.
مقصود جان، عبد الله شاه او سعد الله پری د پاسه وو.

د خدایي خد شکارو (سپوښو) بڼه اثر:

د خدایي خد شکارو کمانه، موږ ته په شاه مقور کړو او خزانچي او منظم
د جان شو. هانگیر په ریل کښی سوار شو. د کاپی نیغ کړاچي ته تللو تیسین
من چه به کاپی ودرېد او نو موږ به کاپی نه را کوز شو او د جلوس په صورت
په راوروان شو. د وړ او نه نا به غږ پال او چه خلکو به واور پال نو خلک به
په شول. نو موږ به خپله پراکیناډه کوله. سحر وختی الاهور ته ورسېد او دلته
د با اېدو. الاهور کښی د هر زیات خلک تیسین له موږ لید و نه راغلی وو.
د خد شکارو د خپل پیم باچي په قطار کښی روان شو یوه عجیبه نظار دوه
دو موږ د اثر و شو چه د ما یو دوست ووی چه: ستا سو ددی نننی مظاهر
د ماو سپیدی داسی لکه چه نوږ پیر تلیانو حکومت نشته. بلکه د خدایي خد شکارو
د وستی بیا په ریل کښی کښناستو او ریل روان شو او د انقلاب ژند باد په
ر کښی د خلکو نه رخصت شو. چه یو خو تیسینه مخکښی لا ورو په تیسین پوی
چي او یو سیمې ماته سوال وکړ چه موږ له اجازت را کړه چه موږ دې خدایي-
د شکارو سره په یوډه به کښی کښنو. ما ورته وې چه هلمته ځای نشته تا سو به
سایف وړی لیکن دهغوی دې پر محبت او اصرار په وجه ما هغوی له اجازت
لرو. وروسته معلومه شوه چه داسی د بخت سنگه پلار و او دوه ورځی شوی
ی چه حکومت بخت سنگه پافسی کړی و او د اښځه د جلند، د جنکو د مان سیمې

مشهد استاذده و . د بخت سنگم د پلار په مخکښی هغوی مناسب د نه کښل چې د واک
 او باجی و غوښه وې . لیکن هغه په غوږ ولوباندی مجبوره کله هغه یې چې د زمار ویشی قام
 او ملک د پاره قریبان شوی دی هغه منځ دی ژوندی دی . په دوی وجه موندل
 خوشحالی کول به کار دی او به قهر لاری به دوی د ولونه و غوږ وال به داچه هغه سنا
 د پوره زور وړه قومی بنځه وه . هغی د پوری قومی غزلی خدای خد متکا ر و ته یا د کي
 او قومی انځورونه یې ورته وایکل او وینور دل او دوی سره به یې پخپله هم پوځهای وېل .
 د موند خدای خد متکا ر به په هوریه تیسین چه کله یې ودرېدل نو دوی به کوز شوه
 او په یواله یین کښی به جوړه جوړه روان شوه . د واک سنا به ورسره غوږ بدل او دوی
 انقلاب زند د باد . خضر افغان زند د باد چغی و هلی . د تیسین قول خلک به ورسره
 روان شوه دوی ته به د پور خوشحالېدل او د پور عجیبه کار ورته ښکارېدل .

کراچی کښی مصروفیت :

هرکله چه د کراچی تیسین ته ورسېدل نو د پور خلک موندل تیسین له راغلی وو .
 عبد الحقائق خلیق صاحب هم سره د پور نو ورو پښتو دخلته موجود . د کراچی د پور پښتانه
 راغلی وو خو د تیسین نه کښه ولاړ وو . موند چه کله یې نه کوز شوه او خدای خد متکا ر
 خپله وردی برابرده کله د بخت سبهایو خوخوانان چه سره کښی یې اغوستی وو
 او په هغوی کښی د پښور دیوان روشن لال هم و ماله راغلل چه دا د ولونه بند کله
 تری پوښتنه وکله چه په خه سبب ؟ دوی مانه دا ووی چه بخت سنگم پانسی شوی
 دی . ما ورته ووی چه تا سمو به په بخت سنگم د پور خفه یی که دهغه پلار ؟ دهغه پلار
 خور موند سره په ریل کښی پوځهای راغی . خدای خد متکا ر د ولونه او باجی نه غوښتل

هغه په زور په دوی وغځول او مونږ ته دهغه حکم دی چه دولونه به غځوي خکه
په هغه ایل چه کجکت سنگه د قوم او ملک نه خان قریان کړې دی هغه مونږ دی
اړوندی دی نو دا د خوشحالی مقام دی هغه په دی قیسن موجود دی تا سوتري
وېستنه وکړي که چېرې دهغه د فانه وی نومونږ به دولونه بند کړي.

مونږ چه د قیسن نه را ووتو نو په زرگونو خلک مونږ ته ولاړو د پښتو د طرف
خیلیق صاحب مونږ ته سپاسنامه پیش کړم دهغی په جواب کښی مایه د مختصر تقریر
کړم او دهغی شکریه می ادا کړه. د پښتو را خیال چه مونږ پیاوړه د جلاوس په شکل
کښی دوی سره د کانگرس توپند له پورې لایشتو ایلین مونږ ته چا وې چه مو اتمان کانه
په سونه بند کړی دي په دې وجه مونږ په لارو کښی سوار شو او دهغی خواهش
سروړه نه کړی شو بخیل مخالف رمو ورته پیش کړ چه خو هغوی په دې خبره خفه شول.
خه وخت چه مونږ د کانگرس پندال ته ورسېد نو د کانگرس په پندال کښی
شوړ شو او درضا کار و د تیارغی د پاره سیتھی (شپیلی) وغځولې لیکن چه دا
ورته معلومه شوه چه دا خوشحالی خد کاردی نو په قلا رشتو. حقیقت داو چه خه
وخت کانه هی چی را تلو نو قیسن له ورله د بھارت سبھا سور کمیسی خوانان تللی وواو
توری جناب می بی وراغی له ویې وې او د پری کستاخانه خبری بی هم ورته کړې وې
نو چه خه وخت مونږ ښکاره شونو زمونږ وردی سرې وې نو چا دا اواز وکړ چه
هغه دی سور کمیسی راغلل او د کانگرس په پندال حمله کوی. دهند وستان او انگلستان
په اخبارو نو کښی دا غلط خبرونه شایع شول چه سره خوشو کانه هی چی له توری جناب
وې وې او هغوی د کانگرس د بغاوت وکړه. د انگلستان اخباراتو پری خبری

مضمون نه و ليکل او پرې خوشحالی يې وکړې خود دروغو منزل لږ وې او تر
 وخته پورې وې چه رښتيا ښکاره شوی نه وې. مونږ يې دکاگلرس برخه
 کيمپ لږ بوتلو هلته لوی لوی تنبوان پرې لگېدلي وو. په هغه کيمپ کېنې خوږه
 تنبوان وو خو ما دخان او دخدايي خدا متکارو د باره پنځه تنبوان کافی وگڼل
 او په هغو کېنې مو خپلې بستري خورې کړې. مونږ لاسمه شوی نه و چه دا خبره
 خبر اوڅي راغلل او دکاندهي جي او دخدايي خدا متکارو دخالف سوانونه يې
 کړل ما ورته ووي چه دا ټولې خبرې غلطې او بې بنیاد و پرايکنيده زه زمونږ
 گاندهي جي سره او کاکلرس سره هيڅ قسم مخالفت نشته او اخباراتو کېنې چه
 شايع شوي دي هغه کېنې يوه ذره رښتيا نشته، قول خبرونه غلط او بې بنیاد
 دي. ما زکړ د پندارتون مو موهن ما لويه جي زوی راغي او هغه زمانه دوی متحان
 يولوی بيان وليکلو او هغه يې دهندستان قول اخباراتوله ولېدلو.

دهندستان بنجي، نر، دخدايي خدا متکارو اوزما دلياو وېرخوا ^{هشتمه}
 وو او هر وخت به زمونږ په کيمپ کېنې يو غوږل و او زرگونو خلک زمونږ کتول
 را تلل ولې چه هغوی ته خولپښتانه دخا ورو په رنگ ښودلی شوی و او دلته دانسانيت
 او قوميت په اوچته پورې ولاړ وو. د پښتنو متعلق په قول هندوستان کېنې پېر
 غلطه پرايکنيده شوی و او دوی ورته متشدد خلک ښکارېدل خو اوس د
 کاکلرس سره اوږه په اوږه عدم تشدد په لاره روان وو او په نيکياو جبر
 و ظلم ته يې په صبر او استقامت خپلې سيني ډال کړې دي. دوی ته پښتانه
 او کاکلرس سره ملگرتيا ډېره عجيبه ښکارېده چه د پښتانه خدايان خدا متکار

فیلیو سترگو ویدل ددوی دعمل ددوی دتنظیم، ددوی داخلاص اوددوی
 عدم تشدد نه خبر شول نو سترگی یی وغریب یی اوتسللی یی وشوه اوچه خوره
 پرا پیکنه یی ددوی برخلاف شوی وې هغه یی دماغزونه ووتلی، قسم قسم
 خلک به مال را تلل او قسم قسم سوالونه به یی کول، مایه چه خورم زمانه کید شی
 برهول. ددوی دپو شکر کندن اریم چه کوم خیالات دمو دونه زمونږ خلاف
 ددی خلکو به زړونو کښی پیداکړ شوی وو دهغوی تردې دهه پوری اصلاح
 ورازاله وشوه، بله داچه دلته دکانگرس دې جاسی له دقول هندوستان
 خلک راغلې وو، هغه قول دحقیقت نه خبر شول، خدا یی خدا تنکار چه به خه
 دکانگرس کتوله دودې خورلو دپاره لاپل نولوی لوی سیتیان به الاس به
 نامه ددوی خدمت نه والا هو او هوسیا به ددې کوشش کولو چه دخدایي-
 خدا تنکارو سره شریک شم او هر طرف ته چه به خدا یی خدا تنکار لاپل نو خلکو به
 یی دپرزیت کولو او خه وخت چه دکانگرس داسالانه جلسه شریک کېد، نو په غه
 اقتراح یی اجلاس کښی دشرکت دپاره کاندیدی جی، جواهر لال نهرو او سر دارا قلی
 خدا یی خدا تنکار ولسی را اولېزل چه سر دیند باجو په دغه غونډا کښی حصه
 واخلي، جواهر لال نهرو اودهغه بی بی کمال دیوی او خور بی بی سر دخیلو
 دوستانو دخدا یی خدا تنکارو پریډ او باجی لیدو او اورېدو له به را تلل پدقول
 ملک کښی دخدا یی خدا تنکارو یو درزو اوزمونږ دخدا یی خدا تنکارو په وجه
 دپښتو دیک نامی دپر لوی پرا پیکنه وشوه اوهغه دبنامی داغ ددوی د
 تندی نه وویختلی شو اوددوی په وجه خلکو پښتانه وپېژندل او هغوی به یی

دکانگوس چہ جلسہ او پیدال کنبی خدای خد تگادوتہ ازادی و
 خاسی له تلی اوگر چپ می شول یا هتہ پستون و چه قول هند و ستان کنبی
 خلکو سترکی پتولی او داکو قال ورته بنکار بد او یاد اساعت دی چه دکانگوس او
 دوی دومود اعتبار پیداشو چه دخیار زانو انتظام او حفاظت لی خدای خد
 ته حواله کړه بله داچه داکار دپر لران ونه دا انتظام پولیس کولی شو ونه دکانگوس
 رضا کارانو کولی شو خودی خدای خد تگادوتہ داسی په منبه طریقہ سره وکړو چه
 انتظام او دسیلین ته دنیا حیوانه شود او نور خلک خو پرېږدو ، دپولیس پولو
 چه دلتہ دانتظام دپاره لکېدلی نو دخدای خد تگادوتہ دغلط خان
 قوی کوزکړه اولاس لی وکړه او دده شکریه لی ادا کړه . او چه خه وخت به غلط
 بنکاره شونو دپولیس مقامی افسرانو به ورته سلا مونه کول او دخدای خد تگادوتہ
 علاو دچه پولیس له بهی خه قسم حکم وکړو هغوی به لی تمیل کولو . ددی هم په کاتو
 او قول هندوستان دپرمینه اثر وشو .

کراچی کنبی دپرمیستانه ابادی چه دروزکار دپاره تللی دی . دهغوی دا
 هشر چه خدای خد تگادوتہ میلمستیا وکړه او ددی دپاره یی روپی هم جی
 کړه وې دهغوی یو خوششان دخیلق صاحب سره زمونږ کیمپ له راغلل اوما تلی
 خپله اراده ظاهره کړه ما ددوی دمحببت او اخلاص دپره شکریه ادا کړه او
 عرض می ورته وکړه چه تاسو خوز مونږ وروڼه یی مونږ ستاسو خد تگادوتہ
 ته په درتلو کنبی هیش غدر نشته او چه خه وخت تاسو غواړی مونږ به درشو خو

ی اتفاق نشسته پنبتون دوسره غریب دی چه دود پیپی په دو دو کولو په کار
 دی . هغوی ووی چه مونږ چند و جمع کړې ده نو ما ورته ووی چه د پښی دود دی .
 دوی دوی له اومه دود دی وکړه پښی هغه به په څه فایده راشی هغوی ماسه په
 اتفاق وکړه . بله ورځ مونږ هلته لا پو ، قولو پنبتون سره مولید ل کتل وشود
 نور خلک هم راجمع شوی وو هغوی ماله یوه سپا سنامه را کړه او دوه نیم سوه
 یی راته پیش کړې ما د هغوی شکریه ادا کړه او د سپا سنامی خوا بی تقریر
 یی او روپی می د خدای خد شکارو د پاره منظور کړې .

په کله چی کښی د جمیعه العلماء ، هند سالانه جلسه وه . مولانا احمد صاحب
 سید یو خط ولیکله . مولانا احمد سعید صاحب ناظم او صلاح صاحب مولانا کفایت
 صاحب د کجرات په جیلخانه کښی یو ځای اوسېدلی وو او زموږ وېره په پرېښه
 حالت جوړ شوی وو چه که کېدی شی نو خدای خد شکار دی د جلسی په ورځ
 سره شرکت وکړه چی چه مونږ سره امداد وکړه او مونږ له یی هم دعوتی خطونه
 لېږل . مونږ په دېره خوشحالی سره د دوی دعوت منظور کړه او خدای شکار
 د هغوی خدمت ارامداد د پاره ورو لېږل او زه هم د هغوی جلسه کښی شریک
 یم . د خدای خد شکارو د انتظام او خدمت نه هغوی قول په برخه شاله وو
 ساتی د هغوی د انتظام په پر تعریف وکړه .

دهند وېستان دوره :

د کانگرس جلسه ختم شوه او د جلسی د ختمېدنه پس مونږ په دوه ځایه تقسیم
 یو د له د حاجی عبدالغفار ، میا عبداللہ شاه او سعد اللہ خان سره د هغو

خدا ای خدا شکار چه مغوی واپس تل غونبتل ، اوله دله زمانه چه و چه
 قول ضد و سستان کنبی گر خجل غونبتل او خپله پراپگینه موکوله . زمونږ اوله
 کلی ته روانه شوه او داد و میه زده او مقصود جان دخدا ای خدا شکار و سر د
 د مسلمانانو په امر اربمبی ته روان شو . مونږ مانېام داو بو په چها ز کنبی سر
 په پښتانه او د کراچی خلک زمونږ رخصت کېدل و له راغلی و و مونږ چه خه
 خپل سامان سمبال کړو نو بیا قول په یو قطار کنبی ودرېد او د جهاز نه مو بیا
 و ولونه وهل شروع کړل په بند کنبی پښتو شاد و له و اچوله او هغه په پیشکه
 کړه چه د جهاز قول پیرنگیان او مېلانه ددوی تماشی ته ودرېدل و ندی او
 په جوش کنبی راغلو . سه جنابه ورسه و میدان ته یی راو دکل لیکن یو پولیس
 راغی او هغه یی ددوی نه و بنکلو یو عجیبه کیفیت او عجیبه ننداره و چه په دې کنبی
 جهاز روان شو اولر ساعت پس د بند د هغه قول خلک زمونږ د نظرونه غیب
 بله و رخ مونږ بمبی ته ورسېد و دلته په زرگونو خلک زمونږ استقبال له راغلی و و
 په اخباراتو کنبی زمونږ لویه پراپگینه شوی و په کوم بند کنبی چه خلک جمع شوي
 زمونږ جهاز یی هلته ونه درولو بلکه د هغه نه کوز په یو بل بندرگاه کنبی یی مونږ کو
 لیکن په یو ساعت کنبی هغه خلک هلته را ورسېدل ، زمونږ یی یو لوی جلوس په
 کنبی وویستو او خه وخت چه مونږ د کانگرس دفتر ته ورسېد و نو جلوس ختم شو
 بیا مونږ دارام دپاره چه کوم خای زمونږ دپاره مقرر و هلته لاړ و په بمبی کنبه
 زمونږ په پوره لویه پراپگینه و شوه . خای په خای مجلسی وکړی او بله داچه
 به ورتلو په مسلمانانو هم خه اثر و شو . خو په پیرنگیانو باندی مېړی لکيا شو او زمونږ

نیلی دایرا پکینده به مسلمانانو کنبی شروع کره چه داخلک هندوانو به دی غرض
 هستی دی چه اعتونوسه د واکلی او باجی وغیر وی چه سباله مسلمانانو ته دهند و انو
 نکره او باجی خا اعتراض ندوی. دهند وستان به مسلمانانو کنبی دومه سیاسی
 نشسته چه شور و به هندوانو کنبی دی. سیاسی شعور به یو قوم کنبی داسمانده
 او چه به قوم به قومونو کنبی دسیاسی شعور خلک پیدا اشی نو خیل قوم پس وگرخی
 اینی سیاسی شعور پیدا کری مسلمانان به برینه قوم دی خوبه هغوی کنبی دای
 تراوسه پورن پیدا شوی نه دی. تاسی دهند و انو. مسلمانانو دی لیدرانو
 وگرخی دهند و انو مشران اولیدران قوم پرست دی خود مسلمانانو مشران
 اینان خان فادسان او خان صاحبان وی. دوی چه خه غواری خان
 دای یا پیرگی له غواری. ددی غریبانانو خوک غفور نشسته او خله دوی د
 و انون وروسته پاتی شول.

دپارسی قوم له طرفه مونږ ته یوه سپاسنامه هم را کړې شوه. په جلسه کنبی به
 وینو بخی. نه شریک شوی وو، ما د پیری شکری نه پس د خدای خد متکارت
 او حقیقت بنکاره کړه او ما ورته دوی چه دا تحریک به دی غرض شروع
 دی چه مغاوم د ظالم د ظلم نه خلاص کړي او هر خوک چه په دنیا کنبی ظالم
 که مسلمان وی که هندو وی او که پیرنگی وی دوی همیشه د هغوی مخالفت
 دپاره تیاری. خدای ته خو خدمت ضرورت نشته، د خدای خدمت د
 د مخلوق خدمت دی.

دیمبسی زپس دهلی له راغلو، دلته هم زمونږ استقبال له به زرگونو خلک اغلی

وو. زمونږ د مياستيا انتظام جمعيه العلماء هندکړي وو. موږ هملته لاړه او
 ارام مو وکړو او ما زليکړي زمونږ جلاوس په ښارکښي وکړل، هندوانو او
 نانوچه دکومى ميني او اخلاص منظره وکړه دهغه به درته خه کس کوم په قوا
 زمونږ په جلاوس خلکو کاونه نرستل او حاي په حاي سپاسمى راگرى نشو
 ما ښام جلاوس ختم شو دجلسي په حاي کښي ښځي اړند ما نشو او مېر وپه شاره
 راجع شوي وو، ما په جلسه کښي د شکرلي نه پس يو تقرير وکړ وچه اميد دى
 ستاسو د زړه نونه هغه شکونه او وهمونه اوس ليرى شوي دي چه کوم ستاسو
 زړونو کښي د پښتنو خلاف د ښمنانو پيل اکړي وو او په دى تقرير کښي د دى
 د ښځو د محاردى او قرباني چه کومى هغوى د ازادى په دى خبر ليک کښي
 وې تعريف وکړه او دامى ووي چه دکوم قوم ښځي چيپي اړى شي او د ملک
 ازادى د پاره ملا وتړي نو هغه قوم څوک غلام ساتلى نه شي او هغه قوم
 به ډېر زرخيل منزل ته ورسېږي.

جلسه په ډېر کاميابي سره ختمه شوه او زمونږ تليسن نه لاړه او په دى
 کاډي کښي سواره شول لس ساعت پس کاندې جى هم سره د يو څو تنو خپلو
 په دى کاډي کښي يو حاي امر تسر ته روان شو په هر تيسر ښي به دکاندې
 وليد و د پاره خلک راغلي وو، دومره شور او غوغا و چه مونږ ترى خوب کړه
 نه شو او نه کاندې جى اوډه کيدى شو او خه وخت چه زمونږ کاډي سهار پيل
 ته ورسېد نو هملته ډېر خلک راجمع شوي وو هغوى ته مونږ خبر وکړه خو
 د جلسي اعلان هم کړى و او په زرگونو ښځي، نر، نيمه شپه تليسن سره نزد

۱. په انتظار کښې و ۲. په وړېکا ناهې چې خو بالکل ډکوزېږ ونه انکار وکړې دهغه
 ۳. هندوان مسلمانان مال راغلل اوما ته يې ډېر منت وکړې چې ډکوزې په
 ۴. نيمه شپه کښې خبره وېنځې. تر راجع شوي دي نو که چېرې ته هم مونږ سره
 ۵. نشوي. نو ځانکې به ډېر مایوسه شي او راته يې ورې چېرې وکېتې ته پس بل
 ۶. دې راځي. نو زه د دوی د خوشحالي له پاره ورسره کوز شوم. مونږ چېرې حلېسې
 ۷. ته ورسېدل نو زموږ ډپاره د ښار نه بهر خلک زموږ په انتظار کښې
 ۸. ت وړ ما په دې خپل زړه کښې و وې چې که چېرې زه هم د دوی سره راغلی نه وای
 ۹. د دوی زړه ورته به خوسره جدمه رسېدلی وه. زما په راتلوي هم څه ناڅه
 ۱۰. وشوه. يو خو خبرې مې دقت مړ په شکل وکړې وخت راسه نه و بيا ترې
 ۱۱. تېس نه راغلو چې په دې کښې هغه ريل راغی او په هغه کښې مونږ سواره شو. رای-
 ۱۲. هغه هسلاج چې د جلند وړ اوما سره د کجرات په جېانخانه کښې يو ځای قید و او ډېر
 ۱۳. ښه و او چې کله به دده ملاقات و نو مونږ له ډېرې غوږې زېرې دده کور والو-
 ۱۴. وړې. زما په اشنا او مونږ سره يې ډېر ښه تعلقات وو. ما دده سره ډکوزېږ
 ۱۵. ډکړې وه او زموږ اړا د ده چېرې کښې به کوزېږ و ده سره به دمه کوو بيا به
 ۱۶. قادي کښې امر تر لاسه شو چېرې وخت زموږ کادي لودياني ته را ورسېدل
 ۱۷. هغه خلک زموږ نه خبر شوي وو، ښځې، تر تېس له راغلي وو او داکو شش يې
 ۱۸. او چې مونږ سره دلته کوز شې مونږ يې په دې مجبوره کړ چې د جلند ونه واپس
 ۱۹. دياني له راجې زو عده مو ورسره وکړې نو هلته ترې مونږ خلاص شو او بيا هم
 ۲۰. سره يوه ښځه په قادي کښې جلند ته ورسېده نو لاله هسلاج او دهغه خبره او

خاندان او و در سه روز، دیر خنک تیسین له را غلی و او و هغه هم مونږ به او
نه د تللو اراده و ده چه تیسین کښی داسی غول جوړ شو چه زو به یی د تلنه غه و وای
بعضی خدای خد متکار کادې کښی پاتی شو او غه ماسه کوز شو خو خپل سامان
یی کوز نه کړې شو مونږ جلند دغه لاهو هلته سر د خنکو مسکول وکتو. د کونو خلکو ته
یو مختصر تشییر وکړو او بیا واپس لور د یانی ته روان شو مونږ نه لاهو ته کښی وای
هغه اچ به لور د یانی ته لاهو د بازار نه بهر دیر خنک و لاهو ورو ورو وخت مونږ
کشمکش او جلوبو سوږو کښی ضایع کړو او دلته مولوی عظیم الشان جالس له یو غول کور
رانه لاهو. د دې خاسی مسلمانان خدای خد متکار و له د لاری اغظم وکړې او
د دې خایه مونږ په لاری کښی امر ته په روان شو اما د کیم ورسیدو په بازار ورو
کښی خلکو مونږ به د دې وینه کوله چه دوی به زموږ د لاری نه چېرې و شو اخر
دې و خوا و هغه خاسی ته ورسید و چه کوم خاسی کاندې چی کوز شوی و معلومه
چه کاندې چی ته هم خلکو په تیسین دیر تکلیف وکړې و و هغه نامور به هم ورو
د هغه لید و له لاهو هغه مخ نه وتولی و و او په دېر تکلیف کښی و هغه خپل قول
د قید ملگری که هند و ان و و که مسلمانان و و که سکا خان و و چه څوک ماسه د کجیات
په چپل کښی اشنا شوی و و ولیدل. زما طبیعت هم ناساز و و په دې وجه ما مناسب
و کتل چه د سکا خان و و و نه اجازه واخلو او کلنه لاهو شو.

وطن ته واپسی:

هغوی نه می په دېر زور رخصت و اخیستو ما وې زو ناجوړیم هېڅ هم
نه شتم کولی او تا سومی پاتی کوئی نوزد به زیات ناجوړید شتم هغوی رننا شو او ما

بی رخصت راکه او موند د شپې په داک کما دی کښی را روان شو سحر
 نفی نو بیا ورته اور سپین و اوچه کوم خدای خد شکار ددی خای ووهنوی
 رخصت کړل او موند سردان ته روان شو. سردان تیسن له په زړه نو خلک
 نفی و. د وروهنوی په هوقی سردان ته لا پور دکاپا نفی په غایه دیوی لوی
 سی انتظام شوی وچه جلسه ختمه شوه نو بیا لور وایا روت لا وروسته هم د وایو وکاو
 سب راجع شوی و و جلسه مو وکړه خلکوته مو د دوری قول حال ووی او بیا
 موند واپس انا نوزو ته راغلو.

یوڅو ورځې آرام وکړم او چه مینه شوم نو د صوبه سرحد د دوری اراده می
 چه په دی کښی: کوهايت، بنو، د پره اسماعیل خان، دکیتوله طسره
 ستره هم راغی و. زه د تل او هنگو په دوره روان شوم په دوره کښی ماسه
 د باندی د قاری صاحب زوی هم تلی و هغه د پرخوش ارازه و قومی
 نه به یی ویل چه: لا ستاله میچنو، نه و پریو ای سرکاره ولی مویری. و
 دی به په خلکو د پریه شکر کیدلو. په لاره کښی د درې قول اپریدی ورونه
 پری شوی و و موند استقبال دپاره خلای په خای ناست و او دچای او
 دی انتظام یی هم کړی و. و موند د بنکاره کید و سره دزی شمع شوی او
 د پرخوش حاله شریل، مابه د پری منع کول چه دزی مه کوی زمانه نظر به خود عدم
 شد دده خو هنوی خوازاد خلک و د کله منع کیدل. خای په خای چه به د و جمع
 موند به وړکوز شتر او مختصر تقریر ونه به می ورته وکړل او خدای خد متکاری چه حقیقت
 می پوه کړل. دی خای نه اول تل او بیا واپس هنگوته لا و اوچه هلته موند خپل

[illegible]

تول انظام هند وانو کړي و.

دېده اسماعيل خان کښې په دې ورځو کښې د قومي تحريک زور او شور و.
 د دې ښار په چاپېر د علاؤ کو کښې هم تحريک په زور کښې و. تاناک، کلاچې، کمال مام، کابل
 بازار او پنياله کښې خلک په تحريک کښې په زور او زور کښې شامېدل. ښه کښې مښه
 علاؤ دېښتو او ورو هملکانو جلاوسونه وتل. يوه ورځ دېښتو جلاوس په بازار کښې
 تېرېدلو هرکله چې د جلاوس د داکټر جنډ د لاس چوک ته ورسېد نو د جلاوس سره
 انسپکټر جنرل پوليس ايسن مانگر د جلاوس د خورېدو حکم ورکړې. خو دېښتو اکاډ
 وکه. جرنيل دېښتو په دې انکار دېر غصه شو او تماچې يې راوښکته او چلوله يې
 چې ناڅاپه يوازې مې دارچکوان سنگه دده لاس ونيو او ورته يې وري چې تاله
 نشم نه درځي چې په پنځو تماچې چاوي. د جرنيل صاحب لاس وپېچېد او تماچې
 ترې ښکته پرېوته. جرنيل صاحب وارخط شو او بگلې ته يې او تماچې پرله يې سپارلې
 يوه ډکچکوان سنگه د دې جرنيل بدله په ۱۹۳۱ع کال کښې د فزقه دارانه فساد
 نه پس واخيستی شوه او هغه د يو قتل د دروغو په متد مې کښې ونډې شو او دېر
 مصيبتونه يې پرې تېر کړل او چې ثبوت پرې پيل نه شو نو پرې يې بډوده.

هند وانوته حکومت دېر په قهر و او دغه وجه وه چې پينځه مياشتې پس يې
 په هند وانو، مسلمانان ورواچول او کور کښې يې وځنگول او لومې نساړه شو. د
 هند وانو مالونه يې پرې لوټ کړل. کمورونه او بازارونه يې وسوزول و. دېر هندوان
 او مسلمانان قتل شول، او د لکمونو روپونقصان وشو او د پنيالي برخان بھاد چې
 هغه مه د دې پټې کشنر او شيخ محبوب علی استنبت د اصلاح ورکړ او د دې

بی هم ورگزی چه خیونکرانوله سره وردی جور ی کرمی او پوه یی کرمی چه مونز به باب
 اینی فساد کول غواړو. کوم وخت چه ددته تلیفون وکړم نو دغه دسر جامونو کورانو
 ایتو پکې او تمچی وکړه او بنار له یی دلوت او اورنگه لود پاره فوراً راوړسوه ده هم
 دغسی وکړه. د پیدای پیتی کمشنر د پالیسی وه چه یو خرابه هندوان ووهل شی
 مروت به شی اړل خرابه به خپه بش خدای خد شکار بل نام شی او دوی برخلاف
 به پوړیا پکېدو په قول هندوستان کینی وکړه چه کانگرس هم په دوی بل کمانه او خفه
 شی او دوی له خانه بل کړی. د شپې یوه عظیم الشانه جلسه وشوه مایکینی یو
 مختصر تقریر وکړه چه د ستاسو د هندوانو او مسلمانانو په اتفاق د پرخو شواله
 شوم او امیلا کوم چه تاسو به خپل دا اتفاق د ایند د پارد قایم او دایم وساتی او
 د ملک د ازادی په لاره کینی به کافی حصه واخلي. سباله مونز کلاچی له لارو
 د لاسی کینی رنگه پور خانان او رمضان خان وغیره ټول مونز سره ملګری شول
 دلته دخدای خد شکار و جرنیل کنور بجان نارنگ صاحب وروستو بیا سالار شو
 او د هغه خانی خدو ز مونز بنده استقبال وکړه. جلسه مو وکړه خدای خد شکار ی کینی
 خلک په دېر شوق داخل شول او چه که موهم جوړه کړه. د کلاچی نه تانک ته لار و او د تانک
 خو دېر زور و پښتانه دی. د پرخلک په جلسه کینی شریک شول. شپې له کله امام له
 لار و نظر خاں دوی هم مونز سره شامل شول. دلته هم جلسه وشوه او دېر خلکو خپل
 نومونه خدای خد، شکاری کینی و لیکل. له دی خایه واپس بڼو ته لار و بیا کوهانت
 او پښورته واپس شو.

د پنجاب د پښتنی علاقو دوره :

خالی خد متکا کیم چورو شوه نومونه تر ضلع کیم پور ایضاً میانوالی نژدې وې پکښې پاته آبادي
نومونه پښتو وروڼه او د اوارو ضلعی نومونه سره لکيدلی دی. کیم پور د پښتو د پښتاکښ او میانوالی
د پوره اسماعیل خان د پښتاکښ وروڼه وخت چټک حرکت وکړ شوه نو د ضلعی یی نومونه نه کت کړې او
پنجاب ته یی کړې. دا ضلعی نومونه کاونډو کښې دي. نومونه دي کښو هم دوری کول
غریب تېل. خو ضلع کیم پور ته حکومت نه پرېښودلو تر دې چې د نومونه خپل وزارتونه چاروال
بیاهم چانه پرېښودو. یو ځل نومونه د وزارتونو په وخت کښې د کیم پور په دوره تلو خيال مو
داو چې اوس خوقومی وزارتونه دي نومونه به پرېږدي خو چې د اټاک نه پورې وتلونو لوس
سکاینو نه چارواکي او نومونه ته یی سرک بند کړې و نومونه ته یی ویل چې واپس شخړ کښې
نومونه پرېږدو ما ورته ویل چې نومونه خو واپس نه خو نو نومونه چې پوره شو چې د دی مو نه
پرېږدې نو د لاری نه کوز شو او د سکپ په خوا کښې د غره خنک ته کښېناستو دې کښې
دې وخت تېر شو چې هغوی پوره شول چې دوی خو واپس نه ځی نو بیایي لاری راوستله
او په هغی کښې یی نومونه کښینولو او کیم پور طرف ته روان شو ولی د کیم پور په خای
یې خړ شحال کړه بوتانو د سین نه یی پورې کړه ضلع کوهاټ کښې یی پرېښودو. دغه
شان چې کله مایا خدالی خد متکا رو اراده کړې ده نو چا پرېښی نه او مو به نوالی ته به هم
کله ناکله ورغلو. کیم پور کښې به د چچیه علاقې ته کله ناکله ورتلو. چې میانوالی ته به لارونو
په علاقو به کړ خېدو کالاباغ ته هم تللی یو د غلته کالاباغ سره جغت په نر خاته یو کالی
دی هغی ته هم ورغلی یو او هغه علاقې ته هم تللی یو چې پکښې د اوسپنوکان دی او بیا
د هغی نه به عیسی خیلو ته ورتلو یو ځل چې نومونه عیسی خیل ته لارونو د هغه خای نواب

جاسه نه پرېښوده خپلو نوکرانو ته یی لوی لوی داناو نه ورکړي و وچه څوک به جلستی را تل
 منځی به یی وصل مادیسی چل وکړ و چه به باز اړکښی روان شوم او په تلو نو کښی می ځمکو ته
 خپل تقریر کولو سره ددی هم چه څوک به زما تقریر اورېدو ته را جمع شول نو هغه به یی په
 داتلو نو وهل لاند و دا چه زوی یی جلستی څه چه خبرو ته هم پری نه ښودم خو هلته یو هند
 هغه مونږ مېلما نه کړ او دهغه یو سرای پر هغی کښی یی زمونږ دپاره ددوی انتظار
 اتم نواب صاحب هغه پسی جواب را ولبز ل و چه داسکې مه پرېږد او دسرای نه یی
 داسه خو هغه د نواب صاحب خبره ونه منله او مونږ هلته په ارام شپه تېره کړه
 په سباله جمعه و د مونږ دانکر وکړم چه د جمعی لمانځه له خوبه د علاقی دېر ځانک راځی نو
 مونږ به هم لا رښه دوی سره به لمونځ کښی شریک شو او که موقع و نو خبری به ورته
 هم وکړ و چه سباله مونږ جماعت له ورغلو نو د نواب صاحب دانگ ماران د جماعت
 نه چا پرېه ولاړ و او چه جماعت ته ورننو تلو نویو بنیادیم پکښی نه خوشی پروت
 نو مونږ ته دا معلومه شوله چه د نواب صاحب داسکې ددی دپاره ولاړ و و چه د
 منځی دا خیال و چه سباله به دوی د جمعی لمونځ دپاره راځی نو زمونږ نه مخکښی
 یی دابند وېست کړې و چه جماعت ته دکلی او علاقی څوک رانه شی نو ځکه داسکې
 یی ودرولی و و چه څوک راځی نو هغوی د جماعت نه منع کوي چه مونږ په دې پورته
 چه دې علاقه کښی موکا رته څوک نه پرېږدي نو واپس شو.

یو ځل زمونږ د مردان یو خدایي خد متکا و جرنیل شاه ولی خان د خوتون ورو
 خدایي خد متکا ورو سره د کیمبلپور د ضلع د پنډی گچیپ تحصیل ته تللی و د هلته دوی په
 جابوس کښی روان و و جرنیل صاحب وړاندی روان و جنبه یی لا سوکښی نیولی و و او

له پنجاب سره به خي موندن خوږيوښکي جد اکړي وو چه پيړنگي خي نو تا سوبه پنجاب
 سره خي که موندن سره به اوسېدونی نو په هغوی کښي به سړي را پاڅيد او هغه وويل
 چه موندن ستاسو وروڼه او پښتانيو اوتا سوسره به خو موندن به خپلو خپو ته پښتوښيو
 پيو ته چه چه موندن خپله هم پښتو زده کور خو ته به موندن سره دا وعده کوي چه کم از کم
 به بشپړ و بيا شتو کښي به يو ځل موندن به راشي زما او د هغوی وعده وشوه او حبابه
 خړه وشوه ملک آزاد شو پاکستان جوړ شو خو بالا تر اوسه د هغوی سره دا وعده
 نه ده کړل شوه ولي چه پاکستان جوړ شوی دی نو ميا نوالی خو پيړنگي
 کښي چا خدمت ته پرېښي نه يم بلکه خورده موده چه پاکستان کښي وم نواز به چا خانه
 کښي وم لا به کور نظر بند وم

زمونږ کاس او د پيړنگي ساز شونه:

پيړنگيا نو چه وليده چه دا تحريک پښتو کښي د ځنګل دا وړ په شان خړيږي
 نو دوی سره يوه پيل ا شوه او زمونږ د تحريک د قباڼي کوششونه يي شروع کړل
 اول يي د پنجاب انګريزي اخباراتو کښي زمونږ برخلاف د اپر اپکيناډ مشر مع کړه
 چه دا تحريک د کانګرس مخالف دی او په دې طريقه يي موندن د کانګرس نه جدا
 کولو او د کانګرس او د کانډهي جې امداد يي رانه ليري کولو، ليکن ما فوراً د ميا
 احمد شاه او نورو ملګرو په سلا او مشوره يو اعلان وکړو چه دې حکومت
 يوه غلطه پرايکينده زمونږ برخلاف شروع کړې ده. موندن د کانګرس ملګري يو
 موندن نه د کانګرس نه جدا او نه جدا کړو، بله دا چه د لا هور په اخباراتو کښي
 چه د پيړنگيا نو دا تر دلا ندي وو، د اپر اپکينده شروع کړه چه ماله به کښي

دایرېدو دپاره شپېته زره روپۍ را کړې شوی وې حالانکه دغول دروغ
وړ ماخو په هندوستان کېښی نه دچانه چنده غوښتی ده اوز چا را کړې ده
اونوری داسې طریقې یې هم اختیار کړې چې دقوم اوز ما او اړیدل ورو نو چینه
غلط فهمی اوناچاقی پیداکړي. لیکن دروغ درېښتیا مقابله کول نه شي.

«قل جاء الحق وذهب الباطل» یوه ورځې ما دلاهور پوښس د انقلاب
اخبار ایدیتور ولیدو هغه زما اشنا هم و لیکن پیسه چې یو قوم ته خوښه نشي نو هغه
بیا اشنایي او دوستي ته نه کوري راغی اوماته را ترغاړه شوه ترې پوښتنه
وکره چې داستا کله اړیدو سره دومره اشنایي او ورورولی پیداشوی ده هغه
وخت دې دهغوی ملاده کوو چې څه وخت پری دپیرنگیا نو دتوپو کلب وړېږي؟
اودامی ورته ووي چې داممکن کیدی شي چې دیو پنجابي دې داپرو و سر و زیات
همدې وي؟ زما خپل قوم دی اوزه خرد هغوی خد مشکاریم، اودامکنه ده
چې زمانه ستا هغوی سره زیاته همدې وي؟ نو هغه رالحواب وکړ چې چونکه
تاسو کانگرس سره یې اوز مونږ پالیسی دکانگرس خلاف ده نو په دی وجه مونږ
ستا برخلاف شو او ستا خلاف لیکو. ما ورته ووي چې مونږ به وس کانگرس پرېږدو
اومونږ خوتا سوله درغلی ووخوتا سوزمونږ هېڅ قسم امدادته تیاروونی حقیقت
خودادی چې تاسو مونږ کانگرس سره کړي یو که تاسو اوس هم مونږ سره ملگري کېږئ
او دپیرنگیا نو دزور ظلم نه مو خلاصوی نو تاسو سره کېږد. ده سترگی ښکته
کړې او روان شو. اسلام خودنیاته دآزادی دپاره راغلی و اودظلم و دظالم
نه دخلاصولو دپاره راغلی و لیکن نن دهندوستان مسلمانان به غلامی خوښ

دی او د نظام منگوری دی او بیا هم د اسلام د دعوی اوردی .

د کانگوس کمیته په پخاسی دمه جبرگه :

زمونږ د انجیل وچه د صوبه نه چل دو د کانگوس کمیته نوم دی « جبرگه شی »
 د دایه سینه منی د ملی چه زمونږ خلک په کانگوس نه پوهېږي او دا هم وچه مونږ
 خدای خد متنا . د کانگوس به د منگوری وو او کانگوس کښی نه وو او بیا خبره دا
 هم وچه د صوبه نه چل کانگوس بیا نو به زمونږ مخالفت کوو او د مونږ سره یی کمکه
 اړولو ځکه مونږ غوښتل چه د کانگوس د کمیته نوم دی « جبرگه شی » مونږ
 منطوقی موږی کار کړه ان خدای خد متنا او د مونږی کانگوس بیا ان د جبرگه جوړولو
 دپاره را جمع شو او مونږ تهولو چه یکه جبرگه جوړه کړه دتولو کار کړنو دا خیا
 چه زه دی همدلته اوسه اوس د دی منظور کړم ولی زه د دی دپاره نه وم
 تیار نو په دی وجه د صدارت دپاره دوه نومه پیش شو . د بنار خلکو د علی کاخان
 نوم پیش کړه او مونږ د خلکو د بیا احسان نوم پیش کړو . بیا احمد درای
 په اکثریت سمه صدارت مقور شو . د جنرال سکوتوری دپاره ما د پیر بخش وکیل د
 پښور نوم پیش کړو او په اتفاق سره هغه منظور شو او کار مو شروع کړه . زمونږ کار
 ورځ په ورځ په ترقی و . زمونږ په خلکو کښی احساس جلا به او شعور پیدا شو
 نو او ورځ په ورځ په زیاتېدو وړو حکومت زمونږ دی تحریک ته کتی نه شو او
 هیڅ وخت زمونږ د تحریک د بر بادۍ نه قلا رنه و او په دی کوشش کښی وچه
 په خپه چل زما دورې او کلی په کلی گرځېدل بند کړي . اخباراتو کښی یی زما برخلاف
 غلطی پرايکندې شروع کړي او مهاجمی ته یی هم زما متعلق دروغ و لیکل . لیکن

مهاتما جي ددوي ددو غوږه دام کښي راغی . ماچه شخ وخت وکړهات ددوي
 بيا اواره کله او شخ خا اي خه متکاږمي هم دخان به کاپا نو ددوي حليمت
 واييل اي ته وليکل چه دکوهاټ علاقه زمونږ ددوي مورتی مکردي اول چه کي
 پکښي دود کله چ نو بيا به دا علاقه زمونږ دلاسه لايو شي نو په دادي چه کي گرفتار
 که شي . واييل مهاتما کانا هي ته وليکل چه زمونږ هغه گرفتار . مهاتما جي جواب
 وکړو که چه پي هغه گرفتار وي نو زمونږ اړستاسو چه کومه صلحه شوېده هغه به
 ماته شي . ماچه دکوهاټ دود شروع کړ نو حکومت خلور اعلان ما پسې مقور
 کړل يو دکوهاټ دپتي کشنرول پوليس پکښان ورسره د علاقې مجسريت او
 بل دبارور پوليس پوپنگي چه هغه به دپږمبه پښتو ويلي چه کي په کلي وکړ شي او
 خلک دې ته تيار کړي چه نه ما کلوته پرېږدي او نه ماته راځي شي ليکن په دې هم
 خه ونه شو زمونږ چه به کوم کلي ته نالو دوي به زمونږ نه متکښي تلي وو خلکوته به يي
 وې چه کورئ هغه را روان دي چه کلي ته يي پرې نوز دي خلکو به ورته وې چه دا
 زمونږ خنکه کولي شو تاسوي بند کړي زمونږ کلوته يي مه را پرېږدي بيا به يي ورته
 وې چه خبري ورسره مه کوئ جابسي له مه ورځي په يو کلي کي زمونږ جلسه ووتله
 هم هغې جابسي له راغلل ما خلکوته تفکيکولو چه زمونږ خدايي خد متکاږيو او زمونږ خدا
 دپاره ددي قام او ملک خدا منت ملا تړلي ده . داملاک او د قوم خوشناسو هم دي
 تاسو کښي شوک شته چه زمونږ سره په دې خدا مت کښي شته کاپ شي نو يو پاخېدل چه
 زمانوم وليکه بل پاخېدل چه زمانوم وليکه . بل پاخېدل چه زمانوم وليکه . دادبار
 پيرنگي ماته رانزدی شو او ماته يي وږي په دي خلکو دي خه چل کړي دي داي

دکاندهی جی په بلنه بار دولی ته تگ:

چه د کوهات مېنار له راغلو نو خبر شو چه د پېښور نه خبر راغی دی چه مېنار جی
 غوښتی يم. لیکن په کوهات کښی نشه د شکو علاقه پاتی وه ماویل چه د کوهات
 دورد خټه کله م نو بیا به لا شتم موند. د هغه دورد وکړه خای په جاسی جبرجی جوری
 شوی نوبل استازی را پسې راغی چه ته کاندھی جی دېر زړ غوښتلی یی اولیکای دی چه
 چیتول کارونه پرېږده او فوراً بار دولی ته راشه زمونږ کار تقریباً ختم شوی و. زه سبا
 د کوهات مېنار ته لاړم او د پېښور نه بار دولی ته روان شوم چه بېخوپال ته ورسېدم نو د نواب
 سر ته سلام صاحب ای. دی. سی. شعیب قریشی صاحب چه زمونږ د خلافت ملگری و
 او د ملا ناعظم خان جوهر نوم و. وایر و مال راغی جوړتازو مو کړل زما هم دېر
 گهوړانه او ماته یی ووې چه راڅه سفر کښی به ستوری شوی یی او نواب صاحب
 وای چه لږ آرام وکړی او بیا کله به دهغه مېلمه یی ما ورته ووی چه هاته بگانه ده
 جی زما انتظار وی د نواب صاحب شکریه او په واپسی کښی به ورشم خو هغه پری
 نه ښووم نو زه ورته د دریل نه را کوز شوم او ور سره روان شوم چه کمان خانی
 ته ورسېدم نو شرف علی صاحب هم هاته موجود و او په سباله نواب صاحب را
 وړی چه تابه وایسای له بزور هغه به به دی لید وکاته وشي او چه نه څه غواړی
 هغه به در کړی بار دولی ته مه ځه. خودا دهغوی دی خبری مه د اتفاق ونه کړ
 چه دهغوی په ما دېر زور و اچو و خوکا و ونه شو سباله تری زړ و خست شوم او بار دولی
 ته روان شوم تبیس له سوداړ پتیل او دیوی داس راغلی وو. تبیس ته نژدی د

بار دولی اشته م نو داد کاندھی جی اشته م دی او دې کښی همیشه او سپر کاندھی جی
 د کوهات مېنار ته لاړم او د پېښور نه بار دولی ته روان شوم چه بېخوپال ته ورسېدم نو د نواب
 سر ته سلام صاحب ای. دی. سی. شعیب قریشی صاحب چه زمونږ د خلافت ملگری و
 او د ملا ناعظم خان جوهر نوم و. وایر و مال راغی جوړتازو مو کړل زما هم دېر
 گهوړانه او ماته یی ووې چه راڅه سفر کښی به ستوری شوی یی او نواب صاحب
 وای چه لږ آرام وکړی او بیا کله به دهغه مېلمه یی ما ورته ووی چه هاته بگانه ده
 جی زما انتظار وی د نواب صاحب شکریه او په واپسی کښی به ورشم خو هغه پری
 نه ښووم نو زه ورته د دریل نه را کوز شوم او ور سره روان شوم چه کمان خانی
 ته ورسېدم نو شرف علی صاحب هم هاته موجود و او په سباله نواب صاحب را
 وړی چه تابه وایسای له بزور هغه به به دی لید وکاته وشي او چه نه څه غواړی
 هغه به در کړی بار دولی ته مه ځه. خودا دهغوی دی خبری مه د اتفاق ونه کړ
 چه دهغوی په ما دېر زور و اچو و خوکا و ونه شو سباله تری زړ و خست شوم او بار دولی
 ته روان شوم تبیس له سوداړ پتیل او دیوی داس راغلی وو. تبیس ته نژدی د

او د باجوهر هم مسلمانانو دهند و انو مخکې اخیستی نه وې او که شناختې اخیستی بې
 هغه یې هم واپس کړې وې ما چې کور کوم خاص تقرب ونه وکړې هغه داسې و چې مسلمانانو
 د ملک دهند و او مسلمان دواړو دې او د دې د ازادۍ د پاره مناسبه دواړو اتفاق
 په کار دې او که په چا ښې دا همت نه وې چې د ازادۍ په جنگ ښې حصه واخلي نو
 د ورسو خوږه به په کار دې چې د ازادۍ په جنگ کښې چې د چا مخکې اېښو له پیله
 چې هغه واخلې او که چېرې چا اخیستی وې نو مناسبه د دې چې ورسې و ورته
 پرېږدې . مسلمانانو ته می ووي چې وینس شې که چېرې و د د باقی شری نو د کوم
 انقلاب چې د اړوان دې دې کښې به لا هوشی ؟ انقلاب سیلاب دې او همیشه او
 قومونه وایي او وینس اباد دې تاسو وینس شې او منظم شې و د انقلاب کته واخلې .
 څه وڅې پس جوهر لال هم دلته راغی او بیا مونږ ټول سره د نانا همی چې ښې
 له لارو او د بهی نه بیا زده کانه همی چې او د یوې داسې کجرات له راغوا و دلته کانه
 چې دیوېل نوی انشوم بنیاد کښېښود . دلته نږدې د مسلمانانو هم یو عمر یې مدرسه
 وه چې هغوی زمانه خبر شو ما پسې راغلل او د یوې داسې مدرسه (هغې مدرسه)
 کتوله لارو . په دې مدرسه کښې د پرېستانه طالبان هم وو د هغوی بڼه د پرخوشتا
 شوم او د پېرې خبرې می ورسه وکړې . د مدرسی مقام او احاطه د پوښتیا ټول
 طالبان او استاذان محبتیان وو او ما سره یې د پېرې د محبت د کوم خبرې وکړې د
 طالبانو په اصرار ما هغوی ته مختصر تقریر وکړو او ورته می ووي چې به ښه د پرخوشتا
 یم چې ستاسو سره می ملاقات وشو ځکه چې زما ستاسو نه د پرتو توکعات دي که تاسو
 د دنیا تاریخ وگورئ نو قومه مونه د طالبانو د قربانو په ذریعه ازاد شوي دي . دیوېل

بی هم و مجبور و هغه هم ورته یو مختصر تقویر و کړو بیا بهر ته راغلو او کاندې چې سمه یو
 خاسی شو بېدونې ولس ته لاړو او خواوښت په توله علاقته کښې وکړه چې د زما د پری
 ورځې و شوی او داسې خواوښت و چې واپس لاړی خو کاندې چې زونه په پېښووم او
 د هغه په هم نه اړما نه چې دې د سجد متعلق خبرې کولی او بیا په دې حکومت سره خط
 ولېکت کولو چې د دې کښې ما په اخباراتو کښې ولیدل چې د هیوا احسان او عبدالاکبر خا
 نه علی کلخان و پېرېنځش دوی په پېښه کښې جگړه پېدا شوې ده او دله بازی جوړ شوې
 ده او د جبرگړو وځای شوې ده. د دې په لید و زه خفه شوم ولې چې زما د دله
 بازو او نفاق نه بهر کله کچه دې او زما د ایقین دې چې کوم قوم کښې نفاق او د پې
 سله خپل منځ ته رسېدنی نه شي او نن چې موږ نه غلامان یو د دې و چې نفاق دې او
 دې چې چېنې بې مې ما کاندې چې ته خپله اراده ظاهره وکړه چې زما په غیر حاضې کښې
 او واقعات اپېدا شوي دي ماته تلل په کار دې نو کاندې چې پس له دې نه د وایس
 ته دې قصی راو وکړې. ما ورته وویې چې دا قول دروغ دي ته وایس ته و لیکه چې دا قول
 دې زما برخلاف د دروغو پرا پیکند دې او که ستا ایقین نه کېږي نو موږ به هم دې شو
 او هغه خلک نه راوغوړو چې تاله چا دا رایوړی درکړې دې چې د پښتینولی (سپیناوی)
 ورسره وکړو. هماغه چې زما د دې تجویز ته د اتفاق وکړه چې زه به ورته و لیکم چې نه
 منصف شېرالی هم وایس ته و لیکل چې لا د دې وړان ما باندې د پرتاکید کړی چې
 قاضی ورسره چې ته وایس ته نو که ماته اجازو را کوې نو زه به هم سرحد ته لاړ شم. د وایس
 نه د اجواب دغې چې ستاسو د را تلو خبره پورې نشته دې او نه زه د مناسب گنم چې په
 دې وخت کسی ته سرحد ته لاړ شي نو کاندې چې ماته وویل چې زه به و شوم ته چې

بی، پرنلیان دانه غواری ته خه خپل کارکوو او بیای دیوید اس ته وې چې دی چې
آباد له بوخه او دهغه خای هغه اشتم ورته ونښیه او دهغه خای خک چې هلته دی هغه
ورته ونښیه. زه او دیوید اس احمد ابا دله روان شو او چه هلته ورسېد نو خور
بچن سره مو په قیسم ملاقات وشو او دیکه زاده هغه اشتم له لاسه

د احمد آباد په پرمزیدار او ښکلی اشتم دی او د پرمزیدار خای کنډی دی او
دیوید وې خور په غاړه اباد دی ټول اشتم کنډی دیوید اس بکس زه د اشتم نه
ښځی زمانه چا پوره شول او ما سره یې د پوره مینه محبت ښکاره کړم ما ښام چه زه
وخت دله وښخ نه فارغ شوم نو دوی ټول ماله راغلل او د سره متعلق یې مانه سوالونه
شه وکړل چه د بعضی سوالو په اوږدو به زه حیران شوم ولی چه دغو به هیڅ ښای
نه وهغه به صرف زمونږ د باب نامولو پرايکینه وه. د خورشید بچن د استراحت وچه
احمد ابا دته نزدې یو پښتون پیر دی او دهغه په پرمزیدار دی وې پر سرخ
نوکه چېرې هغه مونږ سره ملگری شي نو دهغه په ذریعه مونږ به برخه کړی شو. ما سره
هغه پیر له لار شه ما ورته ووی چه زما خو هیڅ انکار نشته خورا کار دی قسم خلکو نه دي
اونه یې ددی قسم خلک کولی شي زه دی قسم خلکو پسې د بکر خېلی یو. دیوید اس
زما د خبرې تایید وکړ نو پس له هغه یې هغه خبره پرېښوده. ما سره د وې د پری خبر
و شوی او زمانه یې د پرتو سونه وکړل او ما سره د خورشید بچن په پرمخت مباحثې پس
یې دا خیال پیدا شو چه زه ستاسره سره له خم او مونږ چه خه وخت پس کاندې جی
له روان شو نو دا هم راسره روانه شوه او کاندې جی ته یې ووی که چېرې ته ماله اجازت
راکړې نو زه دخد مت د پاره سره له خم نو هغه اجازه ورکړه او ورته یې دا ووی چه

[illegible]

په احمد اباد کېنې ډېر پښتانه دي هغوی سره می هم لیدو کاته وشو هغوی
هم د خدایي خدمتکاری په حقیقت پوه کول په اخری ورځ د احمد اباد د هندوانو
مسلمانانو یوه لویه جلسه وشود په زاگونو ښځی نور پکښې شته بکې شول هغوی ته می مختص
تیر وکړو د هغوی مینې محبت شکو به می ادا کړو او ورته می ووی چه مونږ یوه
پروړولو لې تیر کړې ده چه دغه نوم خدایي خدمتکاری ده خدایي ته خود خدمت
وړت نهشته د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت دی او مونږ که هندوان
یا او که مسلمانان یو د خدای مخلوق یو د ښمنانو دیو بل نه جدا کړی یو خوږه حقیقت

کښی یو یو جېلمه ختمه شوه او مونږ واپس کاندې هې جی لرغللو کاندې هې له والیسرا
لارې ونگلېدون خواب راغلی و زما په لیدو په خندا شو چه نه د ککړ پښتني لي
حکومت دروغن دی. حقیقت دادی چه حکومت دخدای خد شکار و د تحریک
نه یې پرې او د ختم بک نه غواړی. زه پوره شوم او افضلیت راته په ښځان معاون شوم
والیسرا وایي چه داته مه راځی او ماته هم لیکي چه تاته دمه چل دلو او اجزه نشته نو
تاسو خپل کار کوئ حقیقت داوچه د حکومت ددی پراسکیا هېه مطلب داوچه
د کاندې هې جی اوزمونږ په میخ کښی مخالفت پیدا کړی ما ونیسی او مونږ تحریک
کړی. اوچه حکومت پوره شو چه کاندې هې جی په هیڅ شان دوی نه پورې دي نو مونږ
د هغو د پنځونه پخ شو دوی ته مقاومت شوه چه که مونږ دی ونیسو نو د کاندې
داسوله ماتېږی. نو مونږ د پرکسان دوی د ایکسوچوالیس په دغه (د قانون
یوسل و خاور خاویښتني مادی په حکم) نیولی وو. د دوی مطلب جوزما په نیولو
و خودی کښی ناکامیا به شول. کاندې هې جی زه یوه میاشت خان سده رساتلم او
د هغه تسلی و شوه نو زدی رخصت کړم. دیوید اس هم ما په د حمد اباد پورې
راغی زما د هغه خای نه دروانېد و په وخت د هماغه جی سکر تره ها دیو دیسی
صاحب راغی او ماله یی یوه لویه پر پرده را کړه چه هغه مها تاجی ته مونږ د چار
استیانت کشنر لیکلی وه د هغه پر لکلی وچه حبیب نور پری تله کړی وه او هغه
پرې پیاښی شوی و. د بابری د درامی قصه هم پکښی وه هغه اته ووی چه د
خواب هماغه جی له را ولېږه ما چیتي حبیب کښی واچوله او کاندې کښی را وروان
شوم یوه شپه می اجمیر کښی. یوه شپه می جیپو کښی او بل شپه می دیکلی

و کمره اویسیا کللی ته واپس راغلم .

باب د کښې د نامه اوزمونږ کمزوری ملگری :

خو مراجه به حکومت موندلې ده . سختی کوله هومره به زمونږ خلک پوهېدل او
 پوښتېدل او خبرې چې به زمونږ تحریک ترقی کوله او خدایي خدا متکار زیاتېدل او
 حکومت خپل زور و ظلم زیاتولو . د چارې دې اوبابری بعضی ماشومانو هسی د
 قریبه درامه وکړه . لیکن حکومت خوباندهوله زده په دوو دهم د پټی کشنر زمونږ
 عبدالاکبر او احمد شاه او عبداللہ شاه وغوښتل او په دوی یی دومره رغب و اچولو
 عبدالاکبر خان د دینامی والونه خپله بیزاری خوځولې ده کمره د اجنیت یی ونه کړه چې
 د پټی کشنر ترقی و پلې وای چې دا خو د هلکانو لوبه وه . داسی اوبی هلکان قبول نه
 کړی خو حکومت دومره اهمیت نه ورکوي . حکومت ته چې زمونږ کمزوری معلومه شوه
 نو د اوبابو د ویش او چارې داسی ته فرجه و او توبونه راغلل او د داسی هلکان یی که تیار کړل
 او نه چون یی د اوبابو بایری او چارې داسی په کوڅو کښی ورځوښی کړل . بله دا چې په یوه
 نامه جلسه کښی د چارې داسی په جامع مسجد کښی میا احمد شاه په دسی هلکانو ملاتړ
 وکړ او خپله بیزاری یی ترې ظاهره کړه چې د دسی نتیجه دا شوه چې حکومت هغوی
 نیول او یو می بډال او دوه یی دوه نیم کاله په دسی دومره معمولی خبره قید کړل .
 له دې دوه یی نه واپس راغلم نو پرانگو بایری او چارې داسی له لارم خلک می جمع کړل او د
 خبر تسلی یو تقریر می ورته وکړ او د حکومت په دسی قسم پالیسی می نکتہ چینی وکړه چې
 دا خو د هلکانو بډوکه وه حکومت ترې بډوکه جوړه کړه . زمونږ خلکو کښی چې خفقان
 و مایوسی پیا شوی وه هغه لبري شوه او تسلی یی وشوه . زمونږ په ملگرو باندی

د پتی کشتن و مریو او هیبت را و ستوچه ماته په دوو پنبی شوچه ته توله وری
 دورې کوی، جلسی کوی او په هغو کنبی غیر زمه دارانه تقریر نه کوی او خلک د
 خدا ای خدا متکار شول چه په هغو قابو موندل کوان شو، په دی وجه مونږ د تشریکه
 نه استعفا کانی وړ کوو، چونکه دوی زمونږ زار و ملگری وو نور ما د دوی استعفا
 کانی خوښی نه وې نورافیتله وړ کړه چه مردان تملار مشر او قاضی صاحب عطاء الله
 خان او ثمین جان سید دې کنبی مشهور و کړو، مونږ لار و او د قاضی صاحب
 مشورته شوه د شپې مو را خبری شمع که پ زما عجبیه ملگری و و په کار خورا
 چه د شپې ورځی په کار کولو ماته د اړه را کړې وای خوزه یی علامه کولم، د دی تورا
 خواهش داوچه زه دې دا جلسی پرېږدم او د دوی په شان په تلاره دې کنبی
 ما ورته ووی چه کار را باندی مه پرېږدی او چه تاسو څنگه وایي هغسی کار به کړو
 تاسو ماله یو لیکلی تقریر را کړې زه به هم هغه په جلسو کنبی خلکو ته کوم لیکن هغوی
 هر و نه منله او راته یی وویل که ته دا جلسی بس کوی نو مونږ استعفا کانی وړ کوو
 صاحب، ثمین جان او د هغوی نورو ملگرو د هغوی ملگری تیا کوله ما د دوی ته ووی
 چه د کاندھی لار و اړون سوله چه ده دا عارضی سوله ده او دار و نه پایل کافر
 چه دی د اکامیا بېزی نه او دا چه کله ناکامیا پېښونو د ټولونه اول به مانېسی او که
 مونږ تقریر وکړو او که ونه کړو که جلسی وکړو او که ونه کړو نوهم ترې خلاصېدای
 نه شونو دا مونږ له خدای یو وخت را کړې دی په کار دی چه د دی نه فایده اوچه
 کړه او شپه او ورځ په ځان یوه کړه او په دی خپل قام پسې وگرځو او چه د تاسو
 دا وایي چه خپل تقریر کنبی دا خبره مه کوو چه ده د پېرنگی یو ښکر مومات کړې دی

و پاڅی پښتنو ملا وتری چې دا بل ښکاري هم مات کړه، نو اوس تاسو ماته وواړئ
 چې زه دا وزن وایم نوڅه وایم؟ هغوی ماته وویل چې نه وایه چې موږ حکومت ته
 اوس ورکړي دی ما ورته ووي چې زه ستاسو نه پرېستنه کوم چې ایا به دی خبر
 به پښتانه پورې شي او کومه جبهه به چې زه پیل کول غواړم هغه به پکښې پیل شي؟
 د هغوی خبر وټه می مجبوراً غاړه کښېښوده چې دوی دا نه جده نه شي حالاً
 دا خبره ماته ښه نه ښکارېده او عجیبه خولا دا وه چې زمونږ دوه جلسې مقررې
 شوې وې او د هغو اعلانونه هم شوي وو او د سودم کښې اوبه د خلیلو په سپین
 پټی کښې راټولې وې چې دې له بهم نه ځي، میا عبد الله شاه او جعفر شاه
 وې چې موږ خبر استعفا ورکولو نن دی او که سبا ولې چې حکومت موږ ته کټار
 وي، موږ به یې تسلې ورکړې خو رضانه شریا موږ ورته ووي چې ښه ده استعفا
 ورکړې خو په اخبارونو کښې یې چاپ نه کړې ځکه چې حکومت به ددی نه ناجا
 نایده او چټکې خو هغوی دا هم ونه منله د هغوی دا خیال و چې ددی نه
 موږ حکومت خبر ور چې موږ ددی تحریک نه ویزاره یو، زمونږ دې نورو
 دوستانو ورته ووي چې دا خبرې د حکومت نه هسې هم پټې نه پاتې کېږي
 خو بیا هم هغوی په اخبارونو کښې اعلان وکړه، شپه په پوره تلې وه ددی
 خبرونه پس موږ اوده شو خو دغه شپه په ماډېره بی ارامه تېره شوه او
 لږې خوب مې ونه کړې شو ماډی خپل بل نصیبه قوم ته کتل خپه اول خود ددی
 د خدمت خوگ نه وی او که خوگ یونیم پیل اوس شي نو خوگ د خدمت موقع نه
 ورکوي، مگر چې زه اوقاضی صاحب دکر چلېد و دپاره لاړه نو ماډی خپه

دا خبره و کړه چه بنه ده چه تاسو دانا واپه ماکوئی لوجپه د قیامت په ورځ
 کتاب کېږی نوزده به ستاسو کړیوان ته لاس اچوم او ددې ټولو خبره ورته وایم
 تاسو یې او ستاسو ددې فیصلې نقصان چه قوم او ملک ته رسېږي ددې ذمه
 واری به هم ستاسو په سره یې نوقاضی صاحب ماته ووی چه زه شکر وکړم
 هم دا خبره مناسبه نه ښکاري څو که نه یې منو نو دوی تېستی او وینې به پدې
 پورې دي چه چای مو څکله نوقاضی صاحب دوی سره د صوم وړیږي
 وپېږي ذکر وکړه او دوی یې په دې رضا کړه چه دې جلسه ددې لارښو
 خو په دې شته چه تاسو ورسره لارښو او چه تاسو ورته څکله وایم هغی
 به کوي یوې جلسه له رانه د میا صاحب احمد شاه او بی له د سره غږ کړه
 خان لامل د صوم په جلسه کېږی چه قوم کومه سپاسته رانه پېږي
 نو په هغی کېږی دا ذکر هم وچه تاسو د پښتنه د شان سره چه دیو پاک خدای
 خد متکار و اعلان کړې نو دالیز دي مونږ ددې نه زیاتوته تیار یو ددې
 علاقې خانان او ټول خلک د قاضی صاحب د کار په برکت مونږ سره د ملګرتیا
 دپاره تیار شو د سپینې وړې جلسه چه شروع شوه نو د پورې ښځې هم ددې
 له راغلي وې چه په دې کېږی یو هوایي جهاز راغی او په دې ښځو راغی
 د پورې ښځې و تېستی لیکن ما چه ورته اواز وکړ چه تاسو څکله پښتنې یې
 چه د هوایي جهاز نه تېستی نو ټولی واپس شوې هوا باز خپل جهاز دې څکله
 د هغوی په سر نو تېر را تېر کړو چه ښځې ونه یږي نو ما یوسه شو او واپس
 لاړ چه جلسه ختمه شوه نوزده د میا صاحب سره کلې ته راغلم نو ددې

اتی شوی اوزه دکھی نه بهرته تلی نه شوم دخدای دی فضل ته کوره چینه مائل
 آبل بند شو نو بیا خلکو اتما نزوله تلل راتلل شروع کړل زما کار جاری شو او پر
 باب لویا صاحب چه دلوی جبرگی مسکرتو دغه په عا دلا تو د فیصلی دپاره
 لوی جبرگه اتما نزوله راوبلله چه کار ختم شو نو پیر شه نشاه او سر دار رام سنگه
 د دوری کولو پورې ما ورته ووی چه زما خو غله ناسته نو هغه چه صاحب لاله
 خان او احشال میا صاحب زده د دورو نه منع کړی یم تاسه که ما غواړی نو دهغو
 اجازت واخلئ هغوی میا صاحب مجبور کړه او بله یی اجازت را کړه او دهغو
 د دوری دپاره روان شوم ما د کوهات او بنو کلی په کلی دوه وگړی او
 پوری ورغلی می پکښی تپوری کړی نو پوری جبرگی جوړی شوی او د خکا خنای
 د شکار شول چه دغه غایه واپس راغلم نو میا فضل لطیف په هری چند
 لوی جبرگی جلسی انتظام کړی او د لویو مونسو او راغینو له یی دعوتونه لیری
 او دغه دغه جلسی له بوتلم پر مخلوق جلسی راغلی و و جلسه وشوه صا
 بی تقریر وکړه چه ای پښتنو وروڼو مونږ ټول یو قوم یو دیو بابا اولاد یو
 زموږ مثال دیو ونی دی چه دې کښی پوری خاکلی وی خو موږ له یی یو وی
 او چه څوک دغه ونی نه یوه څانگه پرې کوی نو دغه ونی سوړی ته نقصان رسی
 نو که دغه ونی مړی وچ شوی نو ټولی خاکلی یی وچ شوی نو نن ورځی په کلیان
 لکیا دی دغه څانگی ورو ورو پورې کوی تاسو ویش شوی که دغه څانگی ختم شوی
 نو ستا سوچې به په نور پاتی شوی او د سر سوړی به یی ورک شوی او که چېرې دغه
 موږ وچ شو نو دغه ټولی څانگی به یی وچ شوی یوه به هم پاتی نه شي زه تاسو ته

وایم چه دشمن گلیا دی تاسو ورکوی او په دی کوشش کښی دی چه داسو ویندو
 شتی که تاسونه داسو ویندو وچ شو نو بیا به ورک شتی . پاشی ! دا خیل کور جوړ کړه
 د ابل بېلوالی پرېز دی یو قوم شتی ، که یو قوم شوئی نو ستاسو دنیا بهم اباد
 او اخوت هم . چه جلسه ختمه شوه نوزه ونږ . د تلکی کارکنان کلی ته رخصت شول . نوزه او
 فضل لطیف با چا بد رگی ته او بیا راښی زو ته لا رو او د هغی علاقی د ورځ مو وکړه چه
 هغه خایه واپس شوم نو غلام محمد خان د لوند خور د جلسی انتظام کړی نو زه
 او میا احمد شاه او عبد الاکبر خان هلمه لاړو . دلته هم د پرا لوی جلسه وشود او
 د پری زنانه ورله راغلی وې او په هغه جلسه کښی ماسره زنانونه د اړوند وکړه چه
 ده که د زلمونو پوره نه شوه . مخبر افغانه چینگی به دې کوتینه جلسه ختمه شوه نو
 میا احمد شاه او عبد الاکبر خان واپس راغلي او زوی هغوی ته د بانیزو د دوری
 د پاره پرېښودم او غلام محمد خان سره پاتی شوم . مونږ د بانیزو او شموزو
 دوره وکړه . زه د بانیزو د کارکنانو نه د پرخوش حاله شوم خکه چه هغوی پخپله
 علاقه کښی د پرا کار کړی و او د تلوانه زیاته زما د خوشحالی خبره داو چه کړم خا
 به جلسه ده او چه کومی ښځی به په کوټو (باغونو) جلسی ته ناستی وې نو هغه سره به
 خرڅې هم وې او هغوی به د جلسی شروع کېدونه وړاندې خرڅی کولې بله دا چه
 غلام محمد خان او زرین خان به زما د ارام د پرا کار کولو دوسی په برکت بڼه په
 ارام وم ، بله دا چه غلام محمد خان او زرین خان په زنانه وکښی د پرا کار کولو
 په لوند خور کښی د ښځو جلسه وشوه ، په زرگونو ښځی ورله راغلی وې او مالیه یی سپا
 سنامه هم را کړه او تقریر وښی هم وکړل په دی زه خوشحال شوم ولی چه بغیر

منجونه یو قوم ترقی کولی نه شی وای چه زمونږ د کور او بچو ټول پرورش هغوی
 لاس کښی دی اوزمونږ دکا دی چه کومی دوه پای دی نو یو سړی دی او
 بنځنه ده نو اوسو پخپه خیال وکړی چه یوه پایه پخپرویی نو کادی به څنگه راشی؟
 سیاسنامه ښی دوی د امصع لیکلی وه: لا که د زلمه زېږد نه شوه. غنرافغانه
 ټکی به دې کونه، له دې ځایه ده او غلام محمد خان دیوی ورځی دپاره
 مسزوله لار. هله د یو مسزویو عظیم الشانه جلسه وه. زرگونو خلک اوځای
 متکار جمع وو. داسی لویه جلسه مابل ځای لیدلی نه وه. ما په جلسه کښی تقریر
 وکړ. چه ځای خد متکار خان ته ځای خد متکار وای. لیکن ځای ته د
 خدمت نه ورسیده. د ځای خدمت دهغه د مخلوق خدمت دی او د ځای
 یوازنی مسلمانان نه دی ټول دهغه مخلوق دي. که هند و دی که مسکه و
 مسایی و دی. مونږ فرض دریا نه ظلم وړک کول دي او مظلوم د ظلم خلک
 مونږ به دهغه قوم او حکومت مخالفت کوو چه څوک د ځای په مخلوق ظلم
 وکړي که ظالم نه موند وروړ او مسلمان هم وي. بله دا چه زمونږ خدمت به د ځای
 پاره وي د څه فرض دپاره به نه وي مونږ له چه څوک څومره تکلیف واکوی زور
 زیاتی را باندي کوي مونږ به بدل نه اخلو بلکه مونږ به صبر کوو او دهغه سړی.
 یا حکومت د پوهولو کوشش به کوو. چه جلسه ختمه شوه مونږ د شپې دارام
 پاره سوډم ته رغلو دلته زمونږ ملگرو امیر محمد خان او مهر دل خان او شاګرد
 چا او دهغوی ملگرو په دی علاقه کښی پېرېښه کار کړې و. دلته هم پېرېښه جلسه
 شوه او د دی ځای په زنانو کښی هم د ازادی جذب پیدا شوې وه. د دی ځای

دوری د ختمیدونه پس د سلیم خان په دې پریکېښی د مومند لویه لویه جلسه وشوه
 د علاقې ټول مومند راجع شوي وو او د دې تحریک په غرض اقتصا می بود کړل
 دا تحریک زمونږ د ورور ولی اوقا مولی تحریک دی او مونږ را کوشش کوو چه د
 پښتنو لویه ورور ولی اوقا مولی جوړه کړم او د دوی ذر و نو نه بغض کینه تر کښی
 او د ښی لیری کړو چه اتفاق پکښی پیداشی . محبت او همدی پکښی پیداشی
 او یو قوم شی . اسی ورو نو ! که یو قوم شوی نو تاسو له خدای د سی ملک و کړی
 چه د دولتو نو او نعمتو نو نه لک دی خو ستاسو د بی اتفاقی په وجه پری نور خلک
 کوي او که تاسو یو قوم شوی نو ستاسو ملک بل څوک غوړی نه شی ستاسو د
 او اخوت به اباد شی او دا داسی ملک دی چه دې کښی یو مسک غریب پاتی نه شی
 به خاتان شی .

دېره ښه او کامیابه جلسه وشوه او خلک د دې تحریک په غرض اقتصا می بود کړل
 او د انقلاب زند باد ، فخر افغان زند باد په چغو کښی جلسه خوره شوه بیا له دې
 مونږ مکتا در کړه ته لاړو خلک سره کښیناستو . دلته زمونږ تحریک ښه روان کړل
 دېره مجلسونه مو وکړل او بیا تری رخصت شو . خپل کلي ته لاړم په دې دېر کړه
 تقریر ونومی او ازناست وکړم می خوب پاتې نا جوړ شوم لږ ارام می وکړو لیکن زما په نصیب
 ارام چې تر و ؟ که زه به خلکو پسې نه تلم نو خلک ما پسې را تلل او ارام می ښه کولی ماته دېره
 خونه پوهېدل . دا د هغوی هغه دېر محبت و او که خبر می ورسه نه کولی نو خفه کېدل به .
 دېر نکلیانو د جبر و تشدد زیا توالی :

د سرحد حکومت د کانا مې لاړ د اروا د سولې هیڅ پروا نه کوله . ورځ په ورځ

نوی نوی حکمونه اوقافند په مونږ لگول اول خو خدايي خدا متکاږ په چو نوښند و وچینه
 نای. بیا یی په سکه کړه نو هم کړېږد و نه پرېښوول. بیا حکم جاری شو چه خورمه جبرئیلی
 د دوی د هغو نه خاور خاور میلیه یو خوا بل خوا جلو سونه جلسی او په ورد کښی کړېږدل
 د دوی. علاقه په علاقه د دوی نه علاقه دغه ایک سوچه پولیس ۱۴۴۱ مه ماره) د لکېدل او
 د دوی ته اختیای ورو کړې شو چه تا سوچه خپل حکم چه شوک نیستی نیوی شی. په صوبه جبرئیلی
 د پسر راج جوړ شو. یوه ورځی زده دخان بها در میا مشفق شاه د زوی فاتحی له تلم خاور
 د خدا متکاږ بیا ورو دوی هم را سر و وچه د مردان د جون واده یی له ورغلم نو زموږ
 د سکه یو پولیس ستوری را منډه کړه او د عام سکه دروازې زموږ موټر ته
 وړه بله لار ته وروښو. د موټر نه کوز شو او هغه ته مو ووی چه دا خور عام سکه دی
 لا هم نشته کور بالی وکړه دروازه لاته لیږی کړه هغه لاته ووی چه سکه موک نه
 ماته خور حکم دی چه د سکه جامو سکه په دی سکه مه پرېږده او که هغه خور وېلی
 یی په توپاک و نه توپاک یی موږ ته مخامخ کړه او راته یی ووی چه که تلی شی نو لاړ
 چا چه زده پېژندم هغوی ورته ډېر ووی چه داسی مه کوه دوی ته دروازه لیږی کړه
 دوی چه ماته دخپل افسه حکم دی دروازه دوی نه شم لیږی کولی موږ واپس شو
 د سکه په غاړه د پولیس لاین سکه ته را ووتو تانھی دارمو د دوی خبری نه خبر کړه هغه
 ووی چه زموږ صاحب سر په دی کښی لیدل په کار دی ما ورته ووی چه دا خور
 د صاحب حکم دی د لید و نه به چه جوړ شی؟ تا سو فکر وکړی چه ستاسو ماسر د سکه
 دوی نو عامو خدايي خدا متکاږ و نه به خورمه تکلیف وی؟

په کلو کښی لاړو کوڅو کښی به پولیس بی کناه خلک و هل سواره به را تلل کلو کښی کړه

او در خلکو مستور نه به بی ماتول، لیکن مونیز دخیل طرف نه به سوله تینک اسسید و اوداس
 کاره و نه کولوچه به مونیز شه الزام راشی اوداتول تکلیفونه مونیز به صبه واستقلال تدر
 اویا به اخذ نوبت دی ته ورسید و چه دوهلو به خای به بی خایلی خدا متکابر قاتول
 شپی به دوهی بار در لال به دفتر کینی چه به کوم خدایلی خدا متکابر یوقی وه غنی
 بی و نیو اوچه خدیه ورسه و هغه به بی تری و اخيستل اویا به بی به تو کیک ویشتر و غنی
 یو سوبه دار چه زمونیز یو خدایلی خدا متکابر غیبی بیکنده به اودس و کیش و ویشتر و غنی
 چنی و هلی چه فدییم او هغه بی شهید کیم و کلو خلکو پولیس و بیول اتو کپی بی تری خدای
 خرمونیز تحریک دومره اثر به پستمنو کنی و چه تشد دی و رسه و نه که تشد دی و رسه
 بی و کیم او چه استسنت کشور راغی نو تو کپی بی و کیم پیونگیا نو ته به چه هر چه دی
 چه خلکو تشد نه کولو پیونگیا نو به خلک متجرب و دل چه تشد و کتا چه به مونیز و نه به تشد
 جوید شنی او بنه پری زرو نه هج کیم او بر باد او تباہی کیم و خدایلی خدا متکابر و اصل
 صبر و خیل خانونه بی خدای ته سپار لی و او به دی یقین و چه یوه و چه به زمونیز و
 مظلومیت رنگ راوری پیونگیا نو به و بیلی چه مونیز و دی خلکو حیوان کنی یو مونیز و
 کور چه دی تشد و کیم و تشد و علاج خود مونیز و سر شسته خکا چه مونیز و سر و تشد
 به بر سامان دی خود عدم تشد و علاج راسه نشسته

the non violent action is more than

پیونگیا نو به داخبره به کوله چه } (non violent action is more than)
 عدم تشد به اصول و روان پستون و متشدد پستون نه به نظر نادی و تشد
 چه دکرچی دکانگوس دسلانہ جلسنی واپس راغلو زمونیز و سوبی لالت و تشد
 ماسه ملاقات کولو خواست ظاهر کیم او مالی و بعضی کسانو به خولی خوا بونه را و بونه

این ماجه دپیر لکسیر زور و ظلم او زیاتی ته کتل نوز و روی نه غوشتل چه لاتی صاحب
 ملاقات و کرم ابنه ماته پکینی دقوم او ملک خه فاید منکار بده ولی چه یو طرف ته بی
 جود دسوی زموښه درانیز و قیل بیان پری نه ښودل او بل یی دلو بو تو قو په درامه
 ښوې چې که ښار کرل او په خدای خد متکا دی تو ورتیا و خبر وکړه په دی وجه
 دهغه ملاقات نه انکار وکړه بیکون زما د انکار با وجود حکومت اصل رکولو چه ما
 دی خامخا ورنه یی نوری و رځ زما شته و وروړه اکثر خالصا حب راغی او راته یی
 چه د حکومت د امر اصراء دی نو ملاقات ورسره وکړه نو ما ورته ووی چه لاړه
 حب زموښه د جماعت د صاحب او سکوتره سره ولی ملاقات نه کوي ولی چه دمه وار
 خو هغوی دی ایز ما خو خه دمه واری نشته او که چیری ما سره ملاقات کول
 نه یی نوز و ورسره په دی شرط ملاقات کوم چه موجوده دخت کینی د حکومت
 نه کوم مشکلات ورنه نه پېښ دی که دهغه حل کول په اخلاص او ایمان داری
 غواړی. لیکن لات صاحب دی شرط ته غاړه کښېښوده او وی ویل چه په
 سیاست کینی ایمان داری نه وی نو ما ورته ووی چه ایمان داری نه وی زه داسی
 ملاقات کول نه غواړم ځکه زما سیاست د ایمان داری دی په دی وجه هغه ملاقات
 نه شو.

خه ورځی پس زموښه ملگری میا احمد صاحب د خه خبری دپارو مسکو
 توره چه د پولیس نائب جنیل و او زموښه دسوی د سی. آی. دی لوی افسر
 و او بیا د واره لات صاحب له لارل لات صاحب بیا هغه سره زما د ملاقات
 توره تازه کړه نو میا صاحب ماله راغی او ماته اړه مشورچه لات صاحب سره ملاقات

و کرده ما ورته ووی چه ماته په ملاقات کښی څه عذر نشته خو زه پکښی څه فایده
نه وینم ستا او دهغه د افشکوی هم تسلی بخش نه دی او بیا به پدې ښه متعلق
خواب چه مونږ سره طاقت دی او بیا دلاری نه د بند د لوبې چه غوښتلی شو
سوختک و. د میا صاحب طبیعت زما په انکار خفه شو نو بیا یی جگر که او غوښته او
ته یی د مسئله پیش کړه او جگر یی په کثرت رای دافیهله وکړه چه ملاقات کول
په کار نه دی میا صاحب نور هم خفه شو لیکن په دې پرونده مننونو قاضی صاحب او غلام
خان میا صاحب رضا کړه، د فیصلی نه پس ما دهغه نه پوښتنه وکړه په نورو س
او غلام محمد خان نه قاسود ملاقات په حق څنگه لاسونه وچت کړي و دهغوی په
کښی ووی چه مونږ خور دی ویری نه لاسونه وچت کړي و چه که نه ورسره ملاقات
ونه کړي نو مونږ به که تیار کړي او بیا به جنگ شروع شی.

د یو جماعت کارکنان چه دوپری نه داسی کارونه کوي نو د معصونه قوم ته
جماعت ته نقصان رسېږي. دا خبره د حکومت دلته پری نښه، ایسرای ته
و رسوله او زما برخلاف یی غلطه پراېکینده شمع کړه چه د ده د پرتلیا
نفرت دی دوه مونږ سره ذاتیات دی ځکه مونږ سره ملاقات نه کوی او
ایسرای په دی الفاظو کاندھی چی ته شکایت وکړه. که نا هې چی ماته ولیکل
ته خپل لات سره ملاقات وکړه زه پوه یم چه ته په څه وجه ملاقات کول نه غواړی
خو دوی ستا برخلاف پراېکینده کوی او په خلکو کښی ستا متناقض غلط فہمی
کوي اخر زه مجبور شوم او دا خبره می د جگر انتظامیې ته پیش کړه او ده
په اجازه می لات صاحب سره په نتهیا کلی کښی ملاقات وکړه.

[illegible]

به اصول الیاء بنعل له اجازت و رکړې چې هغوی سرحد له لارښی او تحقیق وکړې چې څرک
 له ماتوي څخه حکومت د دی نه هم انکار وکړ ځکه چې سوله خو دوی مایوله بیا
 د هیڅې جن و اسانه نه و لیکل چې زما زوی دیوی داس له اجازت و رکړه حکومت دې
 تیاره بشو څخه چې کانا هی چې د حکومت نه مایوسه شو نو وایسرای ته یې و لیکل چې بنه ده
 له اجازت را کوی او له د راکوی نه د معاهدې ته هم نو پس د هغې نه حکومت په دی رضا
 چې بنه ده موندل دیوید اس له اجازت و رکړه په دی شرط چې هېڅ قسم جلیسی او جلا
 دې بکانه هی چې موندل یار را کړو چې دیوید اس سرحد له راځی لیکن استقبال جلاوس
 نشو به نه وي دیوید اس راځی او موندل دده استقبال ونه کړ او دیوید اس چې
 د دولت راوردن فرمونږ ته یې هم د لکمانا چې هغه خیال ظاهر کړ چې څه وخت موندل
 دې و نه اتانز ته روان و نو موندل دیوید اس ته و وې چې د پښور نه تر اتانز پورې
 د کپ د لوسو سوز په ناصیه خدایي خدا شکار د حفاظت د پاره درته ودره وڅو هغه د
 دې نه انکار وکړو چې سبانه موندل تکلال له لارې نو خبر شو چې دلته ارباب عبدالغفور خان
 د بادشاهی عاشق شاد باچا او په ترڅه کښی د پریکښانه خدایي خدا شکار حکومت کپ یار
 و او د ارباب عبدالغفور پلار ارباب جمعه خان د دیوی داس د پاره مېامستیا
 و و د خلیو موندل و موندل قبول کارکنان موجود وو او دیوی داس ته یې هغه
 لی قصی وکړ چې حکومت موندل سره کړې وې بله وړنج اتانزوله روان شو موندل چې
 د رواند و نه مو تر نه و نو په لاری کښی کښېناستو او چې د شاهي باغ نه لږ واړه
 د زرین خان د ترنگه و مو تر راځی دوه ښکلی خدایي خدا شکار په ښکار وړد کښی
 دې نامت و و و سره جنه پرسی لکېدلې و موندل د لاری نه کون شو او مو تر کښی

کښېناستو. زده او دیولید اس او خورشید کښې دوی واده وکړه کښېناستو دوی
روان شو او دېر په تېزۍ روان شو. یو مشهور ظالم له اکو ضرورچه په قاضی محض
مشهور و مونږ ته دسه د سیاب د پل په غاړه قاضی خان چې د حکومت سړی و د وخت مشر
کښې کښېنولی و چې زموږ د موټر ورو رسېد او هغه د دود حال ای خاښکار چې د موټر
کښې ناست و دهغې با قاعده و وردنۍ وی نو دهغې په اکو نو دا خیال راغی چې د ابه
موټر وی نو بېرته کښېناستل او بابه دا چې دوی ته خورا مدد و نه وده چې مونږ په موټر کې
خو وی چې مونږ دا ډی نه په لاری کښې ناست و خو مونږ پسی چې کومه لاری و دهغې
دغه مشروران را پاختل او د زېږی پری وکه چې دا هغه لاری و چې مونږ پکښې ناست
و. ستره پکښې زخمیان شول. ما و نه یی ترې واخیستل او پر بل تډی یو چې دهغې
دې لاری کښې نشته چې مونږ ورته ناست و. دغه لاری چې چارستانی ته را ورسېد
مونږ ته یی دا قول حال و چې بیا ماته زموږ د موټر هغه له راپور و چې چې مونږ دغه
له را ورسېدو نو ما ولیدل چې دغه لوڅه کښې یو سړی را وچت شو او بیا کښېناستو ظالم
چې دوی به دا خیال پیدا شوی وی چې دا موټر خود جېل معامېدې چې خلک چې جېل
هم پری لگېدې ده او با وړدی نو زخمیان هم پکښې ناست دي او دوی له خوقالی خا
پولیکېکل ایجنټ دایری ور لېږلی و چې با چا خان او دوه مگړی یی په لاری کښې
دروان شو دوی خلک په موټر غرض و نه کړ او په هغه لاری یی دینای کړ
چې مونږ پکښې د پېښور نه ناست و. مونږ زړه پکښې و چې دوی لاری و
نه خبر شو نو چې د چارستانی هسپتال له ورته هغه زخمیان موده پکښې ولیدل
دهغې راته دا قول حال و چې. دغه ډاکی ما و نه چې خلک خبر شول دغه ډاکی

او د دوو پښه کڅای دی یووشی ، د شپې موند د میا صاحب مېلمانه ده
 محمد زمان میا صاحب احمد شاه میا مجبور کړی دی موندی مېلمانه
 بمبې ته لاړشی احمد شاه میا هم د تلو انتقال وکړه ، زه او دیویدانه
 د دوه پتمو پر خوشحال شو او سباله بمبې ته روان شو ، لاړه کانه یی کښ
 میا صاحب او دیویداس کانه ات د سته کړل .

وہ اپنا پہلا پہل کانفرنس وں جو کنبی

و جبر کی مشرانہ کنبی اختلاف . شہابی تہ نہا تاں . شہاد

کسی مشروفت . فاسان سکوتور او

صوم سکوتور

لیدل

په مجبې کښې د آل انډيا کانگرس کمیټې جلسه ده او هغې له د نول هندوستان بهرني
 راغلي وو څه وخت چه مونږ د مجبې تيس ته ور سېدل او دکاډسي له کور نشو نو په احمد
 ماله راغلي او د پر خفه وه . و و راته و وې چه ماته خوږ وړې اس و وې چه ته دکا کور خوږ
 و و راته دا خبر داسې شو چه ماله يې جواب راکړ و . ميوه محمد خان دهوټي ورته و وې
 چه ماته يې هم داسې ويلی دی ليکن ما ورته و وې چه کوم خای خور افغان صاحب و نه
 به هم هلته يم نو بيا هغه چپ شو ليکن ميا صاحب وې چه زه يې ستا سونه منع کړي يم .
 يې خواب راکړې دی تا سونه نه هم ما هم د ميا صاحب دې خبرې کد و کوشش و کړم خبر
 د فانه نشو نو بيا زما څه مسلمانان د ورستان تيسن له راغلي وو د وړي راوستلي و و و
 سره مې پد تار و فاکړم ليکن د ميا صاحب طبيعت خواب شوی و بله ورځ مونږ د ميا
 ليد و لامل و و دی مو وليد وليکن طبيعت يې د هست نه ماته دکا ليار دی ديو مېر
 پستون نه معافه شو چه ميا صاحب د پر خفه دی او وايي چه لس نو کله به کوم او د
 روان دی . ديوې داس چه د دی واقعی نه خبر شو هغه ورته و وې چه ما خو په دی
 خيال ويلی وو چه داته به تاته تکليف دی په مشکل به ملا سته وي . دال چپاني د خپل
 او هلته دکانگرس د مېلمنو د پارو د پرېښه انتظام دی خود ميا صاحب خفکان ليري نه
 شو ما هم ميا صاحب ته دېر منت و کړو چه واپس مه څه چه مونږ خپله فيصله کانگرس
 و کړو او دکانگرس هغه بله دله هم راغلي ده ځکه ستا موجودی ضروري ده خو چه سباله مونږ
 خبر به و ميا صاحب تلې و ز مونږ معامله دکانگرس وړ گنگ کمیټې ته پېښ شوه او ز مونږ

حدائق پاک چه عزت و کوس در عند عزت شوک واپس کوئے
درد چه خان رفیقان به تصور کنی داوره چه در عزت صرف در با
خان وے کیلی ۱۲

F3Y

د صوبه نه چل لويديز که نوم يي منظور کېد او اوماله يي اختيار را کړو چه خلک ستا خوښ وي
چه نه چل اکنښ هغسې تشايېد جوړ کړو .

د جبرکی مشرانو کښې اختلاف:

[illegible]

دغه شان دوی کامیاب نه شول ، ددی فیصلی نه پس مونږ سرحد ته راوړا شو
پسېدل داسه چې ما خپل کار ته مخ کړه او د مردان او حوالی په دودیزه روان شوم
میا صاحب خفه دای داس نه شو او نقصان یی خپل قام ته ورسولو او زما مخالف شو او
چې هی ته ورسېد او د بلې ډلې جوړولو کوشش یی شروع کړم او د صوبه سرحد لویه
بیکه یی هم راوغوښته چې د بمبئی د فیصلی دنه منلو د پارچ یی تیاره کړم ، مال یی هم
خبره را کړم او د جگ کی وځی له غلم او د معامله لوی جگ کی ته پیش شوه میا صاحب د
بمبئی د فیصلی په مخالفت کښی تجویز پیش کړو او تقریر یی وکړه او تائید یی عبدالاکبر خان
او غلام محمد خان داوند خوړه کړم ، بیا ما ټول حقیقت مهراڼو ته ښکاره کړم مهراڼو
زما سره اتفاق وکړم او د بمبئی د فیصلی تصدیق وشو .

روح چه به دور و صوابی له لارم نود بهر خوش حاله شوم حکم چه دوی خای خدایی -
خدا متکارد به هر کوی کینی دهر زیات کار کوی و او هر خای جگرگی او خدایی خدا متکارد به

دېر تعاد اړکښي جوړ شوي و. زموږ د خورک د پېژندو په پختيا چا په دې کښي راويي نه
 وکړي کښي. د دغه ځاني خدايي خداوند راته يوه دېر شېبه قصه ده چې د دوي دې چې تاته
 معلومه ده چې زموږ د تر ټولو حاجي صاحب سره دېر زړه لوستات دي. په بدله کښي چې
 تاسو راغلي او د دغه خدايي خداوندگار د جوړه شوي د دوي د کښي موږ حاجي صاحب
 د موندلو غمان دې اباد له ملي مو هلمه موږ د حاجي صاحب د دې دې خدايي که د پاجا او د
 په مجلس کښي د خدايي خداوندگار دې خبره ده چې دغه دې پام کون چې کورني خدايي خداوند
 و نه کي داسې شک کي نه دي. زموږ دېر حيويت شو بيا مو حاجي صاحب نه ځان نه پېژند
 وکړ چې ځکه په هغه د پېژنو او د موندلو مريدان وو چې بيا حاجي باچا خان زموږ غلام وکړ
 د خدايي خداوندگار دېر شک کي نه دي. دېر کي دي او د موندلو او دېر شک کي نه دي شوي دي.
 نه د موندلو وروايه چې د دېر شک کي نه دي او نه دېر حاجي صاحب راته وويل چې دغه دېر
 د پېژنلو په حق کښي دي که مخالف دي. موږ ورته ووي چې د پېژنلو مخالف دي.
 نو هغه راته ووي چې دغه خو تېر دي او تاسو مو کوي نه دا د پېژنلو او متقابل و نه کي نه شي.
 د پېژنلو نه دي ته وروسته مو د غلام او باچا خان دغه چې پېژندلو او تاسو وروسته
 وال کي نه دي. په خدايي خداوندگار کښي ملا د دوي و تړي او دېر ورته ووي چې دېر
 باچا کل صاحب وايي چې خدايي خداوندگار دېر کونې نو هغه دېر وروسته او ورته دي ووي
 باچا کله داسې خبرې مه کوو که نه دېر عاقبه دي کي نه دي. موږ په دېر دېر خوش حال شو چې
 حاجي صاحب هم ستاسو د کلک ملگري دي.

زموږ د صوبي جرگي چې په فيصله زمانه په حق کښي وکړي نو بيا احتشاد صاحب خپله
 استعفا پېش کړي او منظره پېشو او خلک خپله کلونه روان شول. دما خپله بخت هم د دوي په دېر

آراب و پشپور نه لاره چه نه کتیر صاحب به دارو را که اونی به لوز ارام و کرم لیکن دپور
 اسماعیل خان رمضان خان ایسی راغی چه پا خه چه دپور اسماعیل خان ته لار شو هلمه
 دپور بادی نومید و حکومت هند و ان مسلمانان جنگولی دی او دپر خلک کیننی سره
 شوی دی او به اسبابونه اوابا دی سوز بادی دی به خانی ( ) و ( ) و ( )
 شملی ته نر مانگ:

چه پشپور ته ورسید و نوماله دهاتمانا کانهی له طرفه تار راغی چه ددی تام پیلید
 شملی ته داروان شه رمضان خان او مایه دی فیصله و کرم چه دشملی نه به مخه به دپور
 دپور رمضان خان چه ماته دپور اسماعیل خان دهند و انو دتباهی او بربادی
 بیان و کرم و زور پور شوم چه پیر نگیانو دوی له مخه منار و کرم چه دوی زما دپور مبی
 به موقع زما استقبال به دپور شان او شوکت به کرم و او نه ما عظیم الشان جلوس
 به قول بنا کندی که خولی و قول بناری بنا ایسته که و . دپتی کشنر دوی ته ویلی و
 دباچا خان استقبال جلوس جلسه تا سومه کوئی که نه وی نو قبا و بهشی خودوی و منزل
 سازنه ته به دی واقعه او به صلحه ورسید چه دپور نگیان به زمونبه دمسلمانان تر
 به به دنیا کینی شرموی اوبل ناموی .

زور دپور خانی خد مکار و سره شملی ته به کادی کینی روان شوم . چه زمونبه کادی
 دپور ته ورسید و نه به دپور سناکه کولیش سره زما دنور و ملکرو او دوستانو قیس
 راغی و اوماتی ووی چه دسبکها نو یولی کافرانس دی او مونبه هغه کفرانس ته
 روان یو او دجلسی خای قیس ته نزدی دی نو دوی زور مجبور و کرم او جلسی له بی روان
 به به جلسه کینی خیل قول دگجرات دجبلخانی دوستان و لیدل باران و بهاب و مایو

مختصر تقریر و کلام او سکھانو و روپوتہ می ووی چه پچ ۱۸۵۷ ع نال کنی مستعمولہ
 پنجاب او سہ جلد پچ وچہ ہندوستان غلام شوی دی اوس زمین اوستا سونہن
 چہ پاشور ملا و تیر و اوستا وستان ازاد کلمہ واکوم نفاق او جگونی چہ مونہر دہندہ
 دہونہر پیکور کسبی پیل کرتی دی وادہند وستان ازاد کنی دپانی سہی خطا ناکہ
 دہونہر لہ بغیر دخیل ذاتی غمہن دملک اوقام نہایت پکارہی چہ جملہ ختمہ شوی نو
 نادر ہنسہ اچ صاحب پچ زور جملہ نجات بوتلو اور تقسیم پچ کادی کبھی صفحہ خایہ شہر
 روان شہر مسجور ختی زمونہر کادی کال کاتہ ورسید وادہند خایہ دہونہر کبھی شہر
 روان شوجہ ورسید وادہند وادہند لال ادی لہ زمونہر دپوتلو دپارہ راغلور دہونہر ہند
 دہماتاجی خای لہ لہ و لیکن مہاتاجی دوالیسی ملاقات متل وونہر ساعت پس
 راغی او ہندہ مع مو ملاقات و شہر دلیہ آرام نہ پس مونہر قول یو خای شہر کاندھ
 دوالیسی ملاقات حال ووی او ما او جواہر لال نہرو تہی روتی چہ حکومت دہ
 دہ جلد او یو بی تحقیقات تہ تیار نہ دی اوس چہ ستا سوختہ نگہ رساوی چہ ہند
 لہی شہر مونہر دوارہ وراہ وادہند وکپور چہ ستا پد رضا ورضا وادہند دہی فیض
 و شہر دچہ مہاتاجی دپکول میز کنفرانس لہ لہی وپاندی دافیلہ شوی وچہ پچ
 دی دوار و صوبہ کبھی چہ حکومت کوم ظلمونہ کپا دی کہ حکومت ددی تحقیقات نہ کوی نو
 کاندھ ہی جی دپکول میز کنفرانس لہ نہ شہر مونہر پچ دپ نتیجہ دہ پر نور نہ پس ورسید
 چہ کول میز کنفرانس خود قول ہند وستان ازادی سوال دی شہر دوار و صوبہ دظلمونہ
 دتحقیقات پچ نہ کولو کاندھ ہی جی لہ کنفرانس نہ پاتی کپال نہ دی پکار مونہر وراغلور
 سامان کبھی کبھی دہی شوجہ کاندھ ہی جی ایمر سن ہوم سکوتی مہ پچ تیافون خبر

افسان یم په بنویلی افی پښه نه بزدم هسی نه چه وښوېم مخرج ته وای زده
 ورسه وروښم درختېد وپه وخت کښی ما ورته ووی چه کانه هی چی چه سرحد د
 مظلوم دی چه تهمه پر دهنه نه شی . دوی په اور پلرلی و خندل او وی ویل چی
 د سرحد وروڼه زده خبر ولی نه شم . زما دواړو خدای خد متکاړد کانه هی چی غکاپ
 اوسونډ ورسپی روان شو . دخاکو دومرغ غول وچه وښی کد وکشت او زده د
 تماچی نه د پور وروسته پاتی شوم او د اورو خدای خد متکاړد زما مکنزی دود نه
 دتیسن پوری لاول . زما دلید و دپارو یو دود پښور بیان راغی نو په دی وجه
 دتیسن پورې ونه رسېدم . درواښد وپه وخت کښی کانه هی چی هغه دود خدای
 خد متکاړد خان ته نزدې کړل او وی ویل او دوی ته ی ویل چه کتا سونه و
 زما د رسېدل د پکرگران و .

شملة کښی زمونږ مصروفیت:

د پولیس افسرانو او نورو خلکو چه په دغه موقع یی دا خدای خد متکاړد لیدل
 نو دوی دکاړکله اری نه د پور متاثره شول او دوی به یی د پور خبرونه کول
 دخدای خد متکاړد په شمله کښی د پور غب قایم شو و مونږ چه د غلته بازار و
 کښی کڅېد و نو نور خلک خو پرېد و پیر کلیانو او میه نو به هم خدای خد متکاړد
 منای و هلی او ویلی به یی چه دا هغه ریا شه پ (د خپوش) ی . چه سبابه
 د پنجاب یو خان کباد چه په انقیام جنس د پور قصب کښی د هغه زوی چه نو
 په اسلامیه کل پښور کښی سبق وی ماله د جایو دعوت را کړ و ما ورته ووی چه
 پلار خو د سرکار نه کړ دی هسی نه هغه ته نقصان ونه رسی خو هغه زما خبر و منظر

[illegible]

و و سیلاب اخیستی و نوگانگوس لاس را کرو اومون و ورمه مگوری شو او
 اوس هم زه قاته وایم یوازی د پنجاب مسلمانان دی زمونیز مگورتیا و کری نو مونیز د
 بول هندوستان د مسلمانانو په مگورتیا پس نه که خوسه نه ستا سده پنجاب د مسلمانانو
 د مگورتیا غوارو که تاسو د اکوئی مونیز اوس هم د کانگوس په پلینود و تته تیر او اوس هم
 د کانگوس وړکند کشتی ناسته ده زه به استغنا وړکیم نورس فیروز خان نون ووی چه
 و هم سوچ کړو چاب دینک « یعنی مونیز به په دی خنده فکر وکړی او بیا دغه اب د کړی
 پیامی هغه شپاړس کاله پس بهار صوبه کښی چه هلمه بولوی نسا د شوی و و لیا
 ما ورته ووی چه ملک صاحب تاخو ماله هغه خواب را نه کړو ؟ نو وی خندا ستر کړ
 یی بنکته کړی او روان شو . نو اوس د هندوستان مسلمان فیصله کړی چه د نوکړه پنجاب
 خه وخت چه زمونیز خبری او چا ختمه شوی او وروای و نو زه و نه میوزان په شما
 کښی د سباد پاره د وودی دعوت را کړو بباله د وودی په بخت کښی چه و غلانو
 حوال کښی بول پیر نکلیان او میانی په که به کښی ناستی دی مونیز له بهیل خلی کښی
 شوی و . زه و ونیز هغه د لاهور د سول انام ملتوی کړت د اخبار چاپوکل او بل د کلکتی
 ستیتم مین خبر لوچی هم په دی دعوت کښی وو . ماسه د کانگوزی اخبار یی پیتر
 خبری شوی کړی چه اوس خوسوله و شوه نو د خدای خدای مکار و خه خه و و دی
 قاله په کار دی چه د تحریک فوراً ختم کړی ؟ ما ورته ووی بڼه دی خو په پوښه هغه
 وې هغه خه دی ؟ ما ورته ووی چه هغه دادی چه پیر نکلیان دی د دی ملک نه لاشی
 اودا ملک دی ازاد کړی نویا به د تحریک پخپله ختم شی . د دی په وړید و هغه غم
 شو او خوسره چه مونیز د دی میزنه چاپ پره ناست و و هغوی تولو و رپوری و خناب

نې هم ډېرې خبرې وشوې. دودې ختمه شوې اکثره سپالنه رخصت شول. خدای
 صاحب ودهغه زوی او دکلکتې خبر لوڅې پاتې شول. خان چهارم صاحب
 سند ای خدایکسکه او متعلق مانه تپوس وکړو ما ورته ټوله قصه بیان کړه بیا هغه
 ووتې چې ستاسو دودې خبر کړې به خلاف ما ددې خبرې غلطې او رېښې وې چې
 دس مانه معلوم شوو چې دا دېر نیکې خبرې دي او د خدای د مصلحت د خدای
 دودې او احوال کېنې دي. له دې چې اوهم خان ای خدایکسکه زیم او دې خدای
 خدایکسکه دودې د پوځي تصویر و باسېم بیا یې پرانگه نيزه فوټوگراف وراوسته او مونږ
 یې پرې د پوځي تصویر، بنار ودهغه نه پس مونږ رخصت شوو او خپل ځای اودارام
 لپاره لاړو.

دفال سکوت او هوم سکوت دمه لیدل:

ما زیکو دمسټر هارل فارل سکوت دوی خط راغی چې سپالنه ما پر لس بجې تیر
 ودهغه سکوت دوی راته ووتې چې ستاد تلو دپارو به زو خپله رکشه ده وایسېم ماته
 ددې چې ستاسو ربالی دود زو خدای خدایکسکه زیم رکشه کېنې نه د خدای چې ددې یې
 راځایزې سپالنه بېخپله پېښو دتیم سپالنه تکیا لس بجې ورغلم هغه دېنگې نه بېرته
 راووتو او زوې خپل دفترونه بوتلم لږ ساعت پس استیفت فارل سکوت دوی ويلي
 هم راو و سپارو ددې مانه ددېر بابانو ددې چې پېښو کېنې دپټې کشنه هم و او
 دېنا وایست تختم هم پاتې شوی نو خبرې نه شخ شوي ما و نه توی قصی وکړې
 هغه مانه ووتې چې زموږ او دپټنوخو دېر سبه تعلقات وو دا خپل د شوج په
 موندن او تاسو یې اتفاق جاپیداکړو؟ ما مسټر ويلي ته وکتل ما ورته وې چې ددنه

تیرس و کرده چه دانق لی قصی و مستور و بیلی په مخکینی شوی دی ییاز ما و ده ها
 د خیر یک متعلق خبری نه می شوی او په خبر و خبر و کینی ها اول صاحب ماته دی
 شته شته باغونه و بنودل خرم و ورته ووی چه زده په دوه پیسو کوز و کولی شتم
 پیسی وودی او بیله پیسی تلبد لی باقیگانی ماله خدای هر شه را کپی دی و زده
 شته غواړم چه غواړم هغه د قوم د پاره غواړم له خدرا کونی نو هغه د مادی قوم
 را کپی حقیقت دادی چه نکه شه را نک مستور ها اول او نیل د پینشو او انکوزان
 تعلقات منبر و خو په انکوزانو کینی د کوفیت جیمی سن میجر کول اکیر و غواړم کینی
 واپیدا شول او د تعلقات یی خراب کول په دې کینی د مستور انور سن هوم سانه
 قلیغون اغی واته و ووی چه انور سن صاحب دی او وای چه مسد دی ملا
 و کوی ما ورته ووی چه ده خرماسه د ملاقات وخت مقدر کپی نه دی خور و ما
 ووی چه له دې خای خچی لا و کینی بنگله ده ورسه وینه مستور ها اول د پوشتی
 سکه و او ماسه بی پی په دېر شافت کینی خبری و کپی او ده قول غر په ملاقات
 کینی په صوبه سه چل کینی پینتو سه ته بر کپی دی چه زه صوبه ملاقات ختم شو نو
 ویلی ووی چه زه به دې د هوم سکرتزی دفتر له بوخم لیکن مستور ها اول ماسه
 پخپله دهغه دفتره پوری پیا ده الا و نه په رگشه نه په اس سور شوا سی ووی
 سانیس نیولی و او مستور زما په انتظار کینی د مستور انور سن هوم سکرتزی ار
 و لا و زه او فاران سکرتزی له یو بل نه رخصت شو او اردلی زه د هوم سکرتزی
 دفتر ته بوتلم هوم سکرتزی یو عجیبه سهری و او ماسه بی عجیبه خبری کولی او
 د با ورنی هم را باندی کول اول خوی راته دا ووی چه تاپه مېر تینی تقریر کپی

د پيرنگيانو مخينه سپين دى او زړونه تور دي كه چيرى زه ستا دا خبرى لندن
 د پيرنگيانو كښى شاع كړم نو بيا به ستا سوسوبى له هېڅ ورنه كې او ټول پيرنگيان به و
 شرف شي . ما ورته وويې چه د دى خبرى و جوړهات خو ما پخپل تقرير كښى څرگند كړه
 او زړه به دى زما په دى زمانه ټول تقريره شاع كړم يوازى دا خبره به شاع
 چه د ولايت خلك په حقيقت خبر شي او زه يي هم خبر ول غواړم .

بيا يي رانه وويې چه ته په حكومت د با و ونه كوى چه كه چيرى دوى مونږ خپل
 رانه كړو نو مونږ به داسى وگرځو او مونږ به دا كړو . د پيرنگيانو حكومت داسى
 زوى شو چه ستا سو د با و ونه به يې زېږى ما ورته وويې چه زه به چا د با و ونه
 نوم زه خو خدايي خدا متكار يم او څه چه زما د قوم خواهش دى په هغه حكومت
 به كوم . اختريت به نه دى چه كه چيرى تا سو مونږ له خپل حق رانه كړو نو بيا به
 داسى شى نو سړى لېږنم شو او ويى ويل چه مونږ خرتا سوله خپل حق د كور اخيستى
 رانه وويې چه خدايي خدا متكار د عدم تشدد پابنده دى هميشه تشدد كوى ما
 ورته وويل چه مثال خبراته ونښه ټينگ ټينگى (زنگ) يي وغږولو دده سكرتري
 دغى ورته يي ويل چه فائل راوړه هغه لاپه او فائل يي راوړ چه ته پكښى تشدد
 را و ونه و توره ته يي وويې چه سر بند كښى ليدل راڼ ونيوى شو نو خلك تافى پورى وړ
 د لارل او چينى وهلى چه انقلاب زه د باد ما ورته وويل چه مانږ ستا نه واورېدل
 چينى وويل تشدد دى چه د هغوى لېږان مو بېگناه ونيول او تافى ته مو بوتلل نو هغوى
 به دومره هم نه كړل چه دوى سرخ تافى پورى تللى واي بيا يي نارى وهلى واي ملاقات
 ختم شو او زه د هوم سكرتري نه رخصت شوم . په امير سن كښى او په هاو كښى خورم

فنون دی حقیقت دادی چه امیر من به پنجاب کنی لوی شوی و اوها و سرحد کنی
 پستنوسه لوی شوی و زده چه واپس خیل های له تلم له دسپسل هوآل سرخ غن زده
 دلالج طالب علم او دگلستی د اخبار هغه خبر خوشی و الله و زوی به زور هوآل نه بویانه
 هغه به کمره کنی چه کب نه ستو نومانی ووی چه نه سبانه نه یون وایسای و وینه
 بهادر صاحب هم راغی هغه هم دوی خبری تانیه و کور و مارتیه ووی چه زما دلیله
 و یلنگان ملاقات خوا هشت و خوهغه ناجورده ده نور به دی وجه یازنی وایسای
 نه نیم او به یزد بله معنی به دوا و سده ملاقات و کرم زما وایسای سر د ملاقات
 خوا هشت نه وای چه زما و سده چه کار نه و هسی می د هغه وخت ولی ضایع کو خود
 د بهادر و کرم نوماورده ووی چه منبر دو که هغه منته و یکی نوزده به و سده ملاقات
 و کرم دوی ووی چه هغه خرداسی نه کوی نوماورده ووی چه ما هم چانه د ملاقات
 نه دی که پی دوی ماته ووی چه ما تاجی هم وایسای ته د ملاقات د پاره لیکی ما وای
 ووی چه د هغه به دغه اصول وی اوزما د اصول دی چه زما خه کار و سده نه ووی
 هسی د ملاقات خه منته دی زده به شعله کنی د هغه د شناری بهادر سر او سبانه
 دوی رای بهادر صاحب ته قیاضون و کرم و یوبل تجریزی پیش کرم لیکن ما هغه هم
 نام منظور کرم سبانه رای بهادر صاحب به به قیاضون خبری و کرم او هغه بی مخان
 به د ملکوری کرم لناه و اچه هغه ماته ووی چه ته د ملاقات د پاره خط به لیکه ستا سکا
 دی و یکی زما وایسای سر خه کار نه و نودا تو لپ خبری راته بی فایده بی بنکار به خبر
 دی تو لود و ستان و مجبور کرم وایسای ته بی خطه لیکو د لاندی بی د تاج محمد
 زما د سکا تری دستخط و کرم وایسای سکا تری بی قیاضون که چه منوب د ملاقات

ده یو خط در ابرو چه نورانی و ایسرای ته پیش کړې هغه هم خر شعله نشو او ما
 بهادر صاحب ته وې چې قاسم زما د ضمیر خلاف کار ماباندی کوی او د اسی
 هم ووی چې هر چېری زما د ضمیر خلاف چاپه یو کاره چې پدې پیتم نور د هغه بقیه
 ده وکلی. ما د گیلو د خط جواب راغی چې در ابرو صاحب طبیعت نه مندی سبا
 اوقات کېدی نه شي او د هغه سکه تر ماله یو خاصه حیثیت ویکله او پته یانوی
 د هغوی غلډه مخه پات وکړو چې وایسرا صاحب خفه ندی هسی نه شم بل خیال
 وشي. حقیقت داو چې وایسرا صاحب پدې خنډ شوی چې ده ماته پخپله خط
 دی لیکلی او د سکه تر پدې د لیکلې مال خط را لیکلی دی او زما د هغه ملکات خبری
 ته رسېدلی دی. یو دا ویلی شم چې دا زما غلطی وې وې د خپله سکه نه ما دا قسم خبری او
 نه زما په کار نه وې او مونږ خلکو ته په کار دي چې په داسی خبر وکشی چې پاتې کېږي
 د پری خبرې نه کړو او که مشوې یا څه خبره کوو نو خپله هم خبری او دوستانو ته کوو
 خبری خبری چې راز او ارادی نه خبری او نه دی په کار.

په شمله کې د یوې هغی آرام سکه زما صحت نه شو. زما د پېر و هندانو مسلمانانو
 نه خبر نه یسرل او د هغوی په ذریعې کښی چې د پېر د اسماعیل خان د سار په سلسله کې
 کومې غلې خبری او شکه نه حکومت پیداکړی وو د هغی د لیری کولو کوششونه می وکړل د
 خدای خد شکر و تحریک د حقیقت نه می خبر کړل او تسلی می وکړ چې دا جاعت د خدا
 د خدای خدمت او رام د پابع جوړ شوی دی او د دوی کار د ملک د ازادی او
 ترقی د پابع دی. یوه لویه جلسه مو شمله کښی هم وکړ او خلکو ته می قول حقیقت
 د خدا د خدمتکارو د تحریک بکار کړ. د پېر و مسلمانانو او هندوانو

خیالہ صوبہ کنہی کار

دیہو سہا علی خان تہ اتانزوتہ واپسی داحمد معاملہ
 باد دیہو پیر دورہ اینوں کوہات، دہسہ لویہ جگرہ
 دہزارہا دورہ اکیلی، بھ، شتلیار دورہ بال
 ماسہم سہیلہ نوشتہر ایبت باد مری پور، سہا علیہ کلاہت پچ، غرغشتی،
 دہزارہا ندوایس، توکلز و حاجی صاحب او خدای خد شکاری
 و خلیا و موہند و دورہ، دہمانوکانو بانہ، اور مر او
 مالحی جلسی، لالت سہا لیلہ، نوہما تحصیل
 کنہی جلسی، موالی تحصیل کنہی جلسی

دېره اسماعیل خان ته تګ:

بیا دېره اسماعیل خان ته روان شوم، چې دېرته ورسېدلم نور اته مېلونه
 شوه چې امضان خان حکومت کوونکې واکمنې دې او چې دېرته ورسېدله تېاهې او
 بربادې او د هندو او مسلمان نفرت او د بېخني مې ولیدله نو دېرېا ته خښه
 او د قنځی د پاره مې د کوهات او بنو هندوانو او مسلمانانو پسې تړاونه وایې او
 چې هغوی نوراً راشي او د دې مسئلې د جوړولو کوشش وکړي. هغوی زما
 جواب نوراً راغلل سلا او مشورې وکړې او خان خان لمر هندوانو او
 مسلمانانو سره ولیدل لیکن یو خبر حالت دېرېا او د اوبل پښې حکومت کوونکي
 او خپل مې پېي په هندوانو او مسلمانانو پسې لگولي وو او د نورو د کامیابي ته
 پرېښود او غایبانان هندوان به راضي شوي وو لیکن غټو هندوانو سولې ته نه پېژندل
 او مسلمانان د ویلا نو په لاس کښې لوبېدل او د غټو په کوله ولې چې هغوی وې
 زه ونزو دکان به سوړشي. په دېرېا کښې چې کوم خلک د مېرمنو تعلق لرې په دېرېا
 کښې هغوی ته دېرېا قصان ورسېدلی وو. دا ټوله کاروايي د حکومت وو د شیخ محبوب
 چې دلته استوګنې کمنښور او کله څنگه چې پې د پېرنگیانو د پاره دادان الله خان
 وخت کښې کابل تېاه کړې و دغسې د هغوی د پاره دېره اسماعیل خان هم تېاه کړ.
 زه د خپلو ملګرو سره پنیالې له لارېم او هغه خان مجادې له لارېم او هغه ښایي
 مې خپوش مې پخپله ولیدل چې ضلایکې و خان مجادې ته وې چې ماله شیخ
 محبوب چې د دېرېا خاس استوګنې کمنښور دی دوه لارې د دېرېا ساتو دېرېا

پارو را که بی و بی او سوز خود حکومت خلک یو خه چه راته وای هغه کوو. ما ورته ووی چکارونه
هم ووی خور دایې خپه قوم دی. خپل قام سره شوک داسی بل نه کوي. دهغه زوی غلام-
په خان د غلیکو یو نیور سستی نه په چورتی راغلی و سوز سره یی د پردینه ښکاره
ما ورته ووی چې بابادی پور که که مبالغه ووی خپل قام حکومت جوړشی نو وی
غیر خواب ووی یا توی وایس د پورته راغلو دخان بهادری عبد الرحیم خان لکنای
نه یو کورنۍ دل چه د دغه خاسی د پهی کشنه وصاله د ملاقات دعوت را کړو خو ما دغه
کلی له بل مناسب ونگل او عبد الرحیم خان ته می ووی چه که چیرې ستا خاسی کښی مو
ملاقات کیږی سی غی نور ماته پکښی انکار نشته. د پهی کشنه هم په دی خبره دافنی شو او دغه
په دواړو په صورت سره دیکون مستقر ایلام نه ورنه د صوبی د پولیس جرنیل د په دوره
په دغه راغلی او د پهی کشنه د داسی ملاقات نه منع کړو خو د خپله مامور د پور
را توب په خاسی کښی ملاقات وکړو. د پولیس جرنیل ښه منځی و خو د خبر وچل نه ورتلو په
خبر وکښی یی ماته ووی چه د داسی متعلق چه د حکومت خلاف تا کوم تقریر کړی وزه په
هغه کښی تا به وخت کړو تا ووی شم ولې چه ستا دمه دار ملکوری په هغوی الزام کوی
او تا دهغه خلاف په حکومت الزام کولی دی ما ورته ووی زه د گرفتاری نه نه یریدیم
ځکه خو حکومت ته رښتیا وایم او شوک چه یرېزی هغوی حکومت ته رښتیا وایي نشی
ته منصف نشه چه د حکومت دتوقی نه بوقه جوړه کړی نه ده؟ او د پچو دتوقی د راسی له
اهمیت وکړول د داسی حکومت شان شایان دی؟ بیای راته ووی چه ستا د حکومت
خو ښه نه دی نو بیا ولې ددی ملک نه بل خوانه غی؟ ما ورته ووی جرنیل صاحب د ملک
زمونږ دی ابله ستادی؟ نو ده راته ووی چه ستا سودی ما وې ځکه د خپل ملک نه

بل ملک له لارشم او دابه بڼه نه دی چه تاسود از مونږ ملک مونږ ته پرېږدئ چای نشو
شوه او مونږ خواره شو.

بيا درمضان خان ملاقات له لارم ملاقات می ورځ وکړه و پر حالات راته
معلوم شو. زده د هندوانو او مسلمانانو په سوله کښی کلیاوم لیکن پخه نتیجه ونه درلوده
بلکه د لویو هندوانو داخیال وچه مونږ د خدایي خد متکارو د لاسه تباہ شوی شو
ماورته ووی چه داڅنگه؟ دوی راته ووی چه دا داسی چه ددی خبریک په و
د حکومت رعب و داب پاتی نه شو حکومت کمزوری شو او امن بی قایم نه کړه
شو او مونږ لوټ او بر باد شو. مونږ خومز بوټ حکومت غواړو و ما ددی په اوږد
په پر و خندل چه بڼه ده چه حکومت ته گناه نشته نو لا له جی ستا خومره نقصان
شوی دی او ستاسو په دې بڼار کښی خومره خدایي خد متکارو دنی؟ جواب را کړه
چه زما خوځه نقصان نه دی شوی او نه دې بڼار کښی خدایي خد متکار شته ما و
ووی چه د کومو خلکو چه نقصان شوی هغوی خوماته لیکلی بیانو نه راکړی دی چه
فساد د حکومت په شرارت شوی دی او مونږ د حکومت له لاسه بر باد شوی یو.

اتمانزوته واپسی دا حشاد معامله:

په دې دوران ماته یو خط راغی چه ته فوراً اتمانزوله راشه داسی وقعات پیدا شوی
دی چه د مشورې ضرورت دی. زه لا نه ړم او کلیاوم داکو شش می کولوبه د هندو او
مسلمان سوله وشی. لیکن ورځ په ورځ مونږ په ځای ددی چه سولی نه نژدې شوی
کېد وچه په دې کښی جبریل عظمت خان راشی او زما په نوم یی یو دستی خط راوړی و
هغه کښی لیکلی و وچه ددی خط په لید و فوراً را روان شه. د شپې می د عظمت خان نه

نیتنه و کړه چه خیر خودی هغه راته ووی چه نور خو خیر دی لیکن میا احمد شاه زمونږ
 مخالفت شمع کپ دی . دوی خای کار کړه و په نو سحر مونږ قول دد پروانه روان
 شو . اتانزونه ارسید و نو معامله شوه چه میا احمد صاحب زما مخالفت کښی په خپلای
 سکا . و کښی نه امانید و له برابرولو کښی د هغوی دی او د جگړه په ممبرانو کښی هم د اتفاق
 اړه نک و ده و خطرات ثابتی شمع کپ دی . ددی خبری په اورب و خط شوم ولی
 زما د میا صاحب غوښتی تعلیم یافته سړی نه د امانید نه چه دی به په یوه معمولی خبره
 د ممبر کښی د ورو د اتفاق پیل کولو کوشش و کړی او بل چه ددی نه خبر شوم چه حکومت
 د خبر په دی اختلاف د پری خوشحالی که کپ دی او خپلواکالمانو ته یی حکومه جاری کړی
 دی چه د میا صاحب د اور و کړی او د عبدالغفار خان مخالفت و کړی . جعفر شاه او
 الله شاه د اسلحه ساته یی د انجونیو پیش کړه چه مونږ دا غواړو چه ته او میا صاحب د
 اور و کړه و سهر زمونږ کلی کښی جمع شوی او مخالفت خبری و کړی . ما د هغوی د پخیز
 د د اتفاق و کړه ارسید و احمد شاه . عبداللہ شاه . تاج محمد خان . حاجی عبدالغفار خان
 او عبدالالب خان د میا جعفر شاه صاحب کلي ته لاړو . یو خای شو چه دوی مو و خوره
 و ما سختن په پړه کړه د کښی کښی ناستو او ورونه موبند کړل . خبری شروع شوې . احمد
 دی خوا خوا خبری کولی او چه په زړه کښی یی شه و هغه یی نه ظاهرول یایی نه شونای و
 شپه د پړه ته و شوه . ما ورته ووی چه میا صاحب خپل مطلب ووايه نو هغه بیا هم شپ
 شپ و کړل او ویی وې چه ماته د لوی جبرکی فیصله منظور نه ده یوه نامه جلسه دې
 و کړی شوی او هغوی ته دې دا معامله پیش کړی شوی چه هغوی د فیصله و کړی . ما ورته
 ووی چه بڼه ده مونږ ته ستا د خبر د منظور ده لیکن که هغی عامی جلسی د فیصله

و که چه مونږ دکاگلوس نه نه جدا کړو نو بیا به دغه خبره د منی؟ تر څو بې را کړو چې
 بیا به زه استعفا وکړم ما ورته ووي چې استعفا خودی ورکړې ده چې د ماسې مجلسي
 تیار دي نو د مجلسي څه خبره ده؟ بیا یې دا خبره وکړه چې زما به هندانو باور نشته
 هسې نه چې سباله داسې دوکه وکړې نو بیا به مونږ څه کولی نه شو ورته موږ به اجازه نه کړو
 چې مونږ یو بل جماعت جوړ کړو چې سباله زه مونږ لاس دهند و نو هر حاله ازادوی
 ما جواب ورکړه چې زه منافق نه یم زه دوی اجازه درکولی نه شم ولی چې دا خپل
 قوم د پاره مفید نه گنم پاتې دهند و نو دوکه شوه نو زه دوی پر باره کسی ستا په خانه
 کښې داعش کوم چې ستا دا خیال درست نه دی چې کښې مونږ کاتگلوس نه یو ځای
 شونو مونږ ورپورې وتړلی شو او هندوان چې هر څه کوی مونږ به خپل لاس خوځول
 نه شو بلکه زه تاسره دا وعده کوم چې کله کاتگلوس مونږ به دوکه وکړه به هغه ساعت
 کاتگلوس پرېږدو ته به څکښې یې مونږ به درپسې یو او چې ته څه وایې هغه به کورنۍ
 از کم ته دهغې پورې وارځو وکړه اخر ستا زما متعلق څه خپل دی زه خپه هر څه کړو
 خپل ملک د پاره کوم. عبداللہ، شاه او جعفر شاه هم زما د خبرې تائید وکړ او د یو
 چې کول میز کنفرانس په لندن کې شریع دی دادسود او زیان وخت دی مونږ به
 انتظار په کار دی او دا خبرې پرېښودل په کار دی او بل یې دیو څاس سرکاری سیم
 خبره وکړه. احمد ته یې ووي چې هغه ماته ویلې دی چې احمد شاه یې دا خبرې
 پرېږدي په دی حکومت د پری خوشحالی کړې دی او مونږ له یې حکم را لېږلی دی
 چې د عبدالغفار خان خلاف د احمد شاه ملد وکړې میا صاحب موږ به دې رضا
 کړه چې ښه د زه به اختلاف پرېږدم او په قلاعه به کښېنم او د خپلې انتظار به کوم

و نیز قول خورشید حال شو او او ده شو و هر وقتی چه لوغ مو و کرم نوز عبد الله شاه
 عبد الاکبر خان حاجی عبد الغفار خان او تاج محمد خان د جعفر شاه د باغ لید و له
 او زده ترې او دس ماتی له لارم چه واپس راغلم نو حاجی عبد الغفار خان او
 حاجی محمد خان د لارو و راتلی دوی چه احشاش میا په بیکانی فیصلی باند یو تنیک
 شو و هر اوس مونږ ته شته نو په قصی و کړې او عبد الاکبر خان یی زموږ نه بېل کړ
 نو هم دوی په اوربا و خفه شوم په دی کښی مې راغی چه چای تیارم ده نو چای تیاره
 لېسنا سترو حشاش صاحب بیا هغه قصی شمع کړې چه بیکانی فیصله شوې وې ما و ته
 وې چه د دی خبر فیصله خو بیکانی شوی ده اخر احمد شاه ویا صاحب دخپل زړه
 په خبره خو کښه وکړ او ماته یی ووی چه زه دوی خبری برداشت کولی نه شم چه
 حال خلک دی د یو مې په خړلی پسې روان شي ما ورته ووی چه میا صاحب همیشه
 دنیا کښی خلک یو مې پسې روان وې او دا خو د قوم او ملک د پارم دېوه د فایده خبره
 ده چه قول قوم په یو مې متفق شی نو خپل منزل ته وره یی خودې خبری ته کتل په
 د دی چه هغه مې چه خه کوی دخان د پارم کوی او که د قوم د پارم په خپله خوښه
 اوسې که د ملکو په سلا که دخان د پارم کوی او پخپله خوښه یی کوی نو بیا هغه پسې تلل
 نه دي په کار او دغه خای ته خلک په خدمت رسېدی نه په مخالفت نه زمانه زیات
 خدمت وکړه هغه بزمانه زیات ستا خبری منلو ته تیار شی تاج په ولایت کښی
 سیاهو نکول هغه وخت زه د دی خپل قام د پارم په جېلخانه کښی پروت وم او میچنی
 می او رولې د دی نه تیار مباحثونه دایوه فایده و شو چه هر مې د میا صاحب د اصلی
 غرض نه واقف شو عبد الله شاه احمد جعفر شاه غیر جانبداری ظاهره کړ عبد الاکبر خان

ووی چه زو به پس له دی نه سیاست نه کوم او حاجی عبد الغفار خان از تاج محمد
 خان سرای و عدو که چه تاسوسه به دسکول به کار کنبی ما دکریم مونو قول خپه
 کلوته روان شو. عبد الاکبر خان میا عبد الله شاه خان سره به زور قاضی خیلو ته روان
 کړه مونو پوره شو چه عبد الاکبر خان کمز و چې سره دی میا صاحب و له دکره و نه کړه
 د عبد الله شاه په احشام چه دده تر پورو بڼه و څ نه پیر زو کړه. عبد الله شاه
 له باز او د پورو جنبو جوړولو ماهوار شوقی سره و او داته له تماشه د جوړه کړه و
 مونو د احشام دوی کلی ته لاړه ولی چه مونو د عبد الله شاه رور اکبر جان
 مېمانه وو چه د دوی نه فارغ شونو حاجی عبد الغفار خان مانه د نړی شو او ولی
 ول چه عبد الاکبر خان خوی بالکل بدل کړه دی ماوی ته یی پوه کړه چه د مایه
 د پرکوشش وکړه خو پوهې نه. سپاله کلی ته راغلو بله و څ ماو لیدل چه عبد الاکبر
 خان او احمد شاه زما برخلاف یوه لویه پر پوره چاپ کړه و پکښی لیکل و چه زه مونو
 مصر و په شان په او برکښی او به نشو اوز مونو هیڅ هستی پاتی نه شو چه دې اشتوا
 د احشام عبد الله شاه او عبد الاکبر خان دستخطونه وو. مونو خپل بعضی مېبران
 غونډه کړل او دهغوی په مشوره می دهغوی په شان چاپ شاه خوب وکړه او
 دیو خوشدای خد متکار و سره بیا د دې په دوره روان شوم.

د دې دوره:

په دی وخت کښی خبر شو چه زه مونو لالت صاحب سره ستو ور په پیرس چه دې بڼه
 او شریف سره و دغره په ریو تو او سر شو او دهغه په خای سر رلیف کړن لالت شوی
 یو فرجی سره و دده خیالات مونو ته معلومه وو دی وړوکی زه مونو په سره کښی لوی

شوی دی، دنا چه د وزیرستان ریزید، نته و نو د یو خپل افسر ته د خدا ای خدا شکا
 اتفاق خپل خیالات ظاهر کړي و وچه که لږ غوندی وینه تویه شتی نوبته به وی. دلالت کېدو
 د ای شلی ته ویکل چه زه عبد الغفار خان کړ قاروم ولی چه دا به پر مېنه وخت دی ددی
 د پایله اخیست به کار دی. په دوی کېنی اتفاق پیدا شوی دی خوشحالی و پر سر اتفاق
 کړو و خکه چه بل میز کفرانس روان و د مرکز ی حکومت دا خیال وچه مها تما کاندې
 د به په کړ قاری لاند کېنی شه قدام وچیت نه کړي. اود د ته لی ویکل چه دا اختلاف به
 د دنی پخپله تبا کړی زمونږ د دخل نه دیت به پاتی نه شتی. هغوی نو هند وستان ته
 کابل او ددی د خبر نه و وچه پښتون د نه هند وستان په شان نه دي. د ایو ژوندی
 د دی اول پ نه و. دس پوه شوی دی اوسیا سی شعیه کېنی راغلی دی او هغه به
 د نا پوهو کار و نه کړي.

مونږ بهیل کار او خپل دو، له زور وړ کړی ولی چه ماته معلومه شوه چه حکومت
 د زمونږ بهر زور کړ قارول غواری. کلي په کلي وکړ خپل د او خلک مو په حقیقت پوه کړل
 د دی خبری له مو د بهر زور وړ کړ وچه زمونږ جنک د عدم تشاء د جنک دی او ددی
 د د کېنی چه ه نیم تکلیفونه او محصبتونه راغی نو په صبر ی تېرو و. مونږ به د چانه بدل
 د اخلاو مونږ خدا ای خدا شکا و یو خدا ای به زمونږ بدل د ظالم نه اخلی مونږ د تقویه
 د وره و نیمه نښه د جلسی نه فارغه شوی و و ایله مو سترگی و غلې وې چه د عدم زور
 عبید الله خان چه د پولیس کپتان و دلالت صاحب بودستی خطی را ورو به هغه کېنی
 ی لیکلی وچه د تاسم د بهر د اسماعیل خان د تقریر و نو متعلق گفتگو کول غواړم ته مهربانی
 و کړه پښو ته راشه ماو ته و لیکل چه زه د قانون برخلاف تقریر و نه کوم او نه می کړي

دی تاته که خه غلط خبر رسیده لی وی دابه ستاد خضیه پو ایس والو علی وی زه
 وخت کنبی دتلی نه شتم خله چه مادخپل پر وگه ایم نه توان خلک خبر لیم دی زه هغه
 نه شتم شمه وخت چه فاسخ شوم نو پېښور ته به در شتم نو که تاته خبر ویت بشکارېد و زه به
 نه وینم چه شمه وخت می داخواب لیکلی عبدالله الله خان له وکېر د نوډرا و روان شوه
 دېر د اسماعیل خان په دوره کنبی حکومت دېر کو تشش وکړ چه زه اضی علا قو ته اړ
 نه شتم او ددی دپاره یی خان بجای عبدالرحیم خان ما پسې راوېږدو خو زه به
 مقامی ملگرو دا خبر وڅېړنه نه کړم او مونږ د قو لی علا قی دوره وکړه بیا مونږ بڼه
 لایو جبریل عظمت خان زمونږ نه مخکېنی دکار دپاره دنده ماغی و دېنو دوه
 کلی په کلی وکړه.

مونږ چه دگلی نه مو ورتوه روان شو نو مونږ له خوږه شیدان کچن، مصال الله
 او دجواهر لال او بڼی په موټر کنبی مخی له راغلل اوراته یی دوې چه جواهر لال
 حکم را لېږدی دی چه تاسو فوراً دمه چل لویې چه که جوړه کړئ او دقعدی په مطابق
 کار شروع کړئ ما ورته وویې بڼه دی تاسو دجلسی دپاره خلک وپسې خطونه جابړه
 کړئ او په مقصد تاسخ به زده در شتم مونږ دجلسی دپاره تاسخ مقصد کړو او دغه
 نه پس دوی پېښور ته لاړل او زه دېنو نه دکو هات دوی له علم دکو هات
 دوره هم په دېر بڼه شان وشوه دلته زمونږ په نیکو څه ای خد متکار ورو
 جلسی مو وکړ کلی په کلی تپه په تپه وکړه چا و مونږ چه هر څه رنګه نه وکړا دپښتون
 اتفاق دپاره شروع کړه وې دغسی دوی میا احمد شاد دپښتون دتفاق
 دپاره شروع کړه وې خود اید خیز یی زمونږ نه زیات وچه ده به زمونږ بهر خلک

په پری هم چپ کولی اخباراتو کښې به یې هم زمونږ برخلاف پرايگندې کول د
 خباب اخبارات هم دده ملگري وو ولی دهغوی مقصد هم د پښتون کور وړانول
 دی دا حشمت دوی مقابله زمونږ خدایي خدا شکار خصوصاً جرنیل انحر کل
 ا عبد الملک استاذ د چار د ساری وکړ او احمد شاه دوی پخپل مقصد کښې
 دیاب نه نشو . مونږ چه د کوهات د دوی ختمه کړ او د پیر شهنشاه صاحب
 خای کښې مرسته په دوزمونږ د هغو او قل بعضی مخلصان ملگري چه د میا
 صاحب د پرايگندې نه متاثر شوي وو د تحقیق د پای د غلته راغلل او ماته یې
 د پې چه د اناچه چل وکړو چه د پښتنو لوی خان له جماعت دې کانگرس کښې مدغم
 او تاخو به اې مونږ ته دا خبرې کولی چه دا جماعت او تحریک خود پښتو دی ما
 د دوی چه غوریک خوهم هغوی د پښتنو تحریک دی د کانگرس نه خوښه مونږ
 پښتون کرپای چه هغوی هم د پیر گایانو نه دهند وستان ازادی غواړی او دا
 د قانون فیصله خوستا سولوی جرگی کې ده مونږ خو چېلخانه کښې قید و پښتنو
 پاندهی چه خه وخت پیر گایانو تور شپه جوړه کړ او خدایي خدا شکاری کفر کرېل
 د مونږ د کجبران په چېلخانه کښې وو چه جعفر شاه او عبد الله شاه راغلل او مونږ
 د یې وویل چه پیر گایانو په مونږ تور شپه جوړه کړې ده او تحریک تبا کول غواړي
 مونږ خه وکړو؟ مونږ له چه راغلل نور ما خو ملاقات هم بند و احمد شاه او
 عبد الاکبر خان د سره ملاقات وکړ او مونږ په شکله دارای وړکړې چه لارښی
 و د مسلم لیک شته انوسه وروینی چه مونږ سره امداد وکړي . دوی لارل او بیا
 راغلل او ویې ویل چه مسلم لیک زمونږ ملگرتیا ته تیار نه دی او کانگرس وایي چه

تاسو هم د ملک ازادی غواړئ او د عدم تشدد په اصولو کارېدل او وروسته
 نور په دې وجه مونږ ستاسو امل او تندرۍ تیارو مونږ ولې خواب ورکړه چې واپس لاړئ
 او خپلې لویې جرګې ته داسې پېښې کې چې هغوی دا غلې او جګې نیکه کړه چې په
 کابل کې د ملکې کور او ملکې شوال او هغوی زمونږ پېښې ته په اخباراتو کې
 وکړه او د تحقیقاتو د پاره یې جرګه وړاندې کړه دا خو د هغوی د ملکې قیادت دی چې
 بهر کې هم او ستاسو د مجلسې کوم که دانه وي نوښت به اوس چې پېښې قیادت هم
 د تاسو چې کلیانې دغه ملکې کارونې دا خو د کابل د برکت دی که دوی نور پېښې
 تاسو کار ته پرېښودلې شې ؟ د هغوی قسلی وشوه او خپل کلی ته روان شول او
 پېښور ته را روان شو.

چې را ورسېدل نو د هغوی په حکومت زه ورنه کار دی، لا خد اخل
 په مڅه کې دی. دوی په پېښور ښار کېښي د سامان د پوځي نه بلځای ته وړا
 او رسولو. کار کولو. دا په سخت او مشقتي کارو، او مقامی خلکو نشوولی دادېږي
 دا غلې خلک و او اکثریت پکښې زمونږ د موهندانو وروڼو او قبايلو په سل د خلکو
 خد، مکارۍ په څېر کېښي شامل و، او د قدامي پری جوړې کړې دي او د باور نه
 پری هم کوي چې خد ای خد، مکارۍ نه لاس په سر شي که نه دی نږدې ملکې خد
 او چې په دوی کېښي کوم د کار خلک وروڼه په هغوی یې د امداد مه جوړه کړه چې تاسو
 د دې ملک نه یې او په فلاني دفعه (قانوني ماده) کېښي مونږ تاسو د دې ملک
 باسو. دا خلک دېر د کار او تکره خلک او ښه پېښتانه و، پلورنه او نیکو نه یې د افغان
 د غلې ورو او همدلته زمونږ په صوبه کېښي او مسیدال دوی ته یې ورسېد چې:

تا سوخیل ملک تالار شتی حال دادی چه داغری پیا نان خو پلا و په نیامه دلتام
 او سپهری. موزند ماگلو چه منده هی کبنی د حکومت ددی ظلم برخلاف یو د لویه جلیسه
 وکړه او په زرگونو بنځی نر پکښی شایک شول او د حکومت ددی روی برخلاف
 مو تقید وکړه وکړه زده نډ د جاسی نایب نه شوه او په حکامه مستی د مصره اشر
 وکړو چه هغه خلک یی پر پښورول او سقا می یی واپس کړی .

ددی دوهمه اولی ارامی په وجه د زما طبیعت بیا خواب شو دلته می ارام
 لولی نه شمرد شورو وڅو د پاره کوه مری ته الیم قاضی عطاء الله او غلام محمد خان
 عاتقه ورو په کادری کښی کښېناستم او مری ته ورسېدیم . شیر محمد خان د یو
 ددی کښی ناست و او خپل کلی ته را تلو چه زوی ولیدیم دلادی نه را کول شو
 ورو ما د یو څو وڅی پاتی شو . هه وڅی می ارام وکړو چه طبیعت می ښه شو نو زه
 او شیر محمد خان واپس راغلو .

د سرحد لویه جرگه :

کاگلرس مال اختیار واکړی و چه ستا هه دنگی څو ښه وی دمه جمل لویه جرگه جوړی
 که د لیلین ما په پښور کښی د ټولې صوبې کارکنان را جمع کړل او ددی خبری کوشش
 می وکړه چه د کاگلرس د جگړی نه د په یو ځای والی کښی هه اختلاف پیا نه شی خو
 زمونږ د پښور ورونه په دی رضانه شو او بیامی د کوهات او ښو کارکنانو ته ووی
 چه زه پخپل اختیار د هه صلا نه مقرر کوم . تاسو په اتفاق د هه یو صلا خوښ که یی
 هغوی پر شه نشا و خوښ که یی او صلا شو . او سعد الله خان په اتفاق د هه جنر
 سکر تری شو او مرکز یی د فنز موهم اتمانزو کښی مقرر کړو ولی چه هغه د جگړی او

خدايي خان، مځکارو روښنې مرکز و. د صوبې جرگه جوړه شوه او کانگرس له مودې خبرې خبر وکړ. هغه قوم دنيا کښې د پېر بېلگه وه چې هغې کښې داسې خانک پېلېدې چې خپله خور قوم او ملک د خا مت د پاره تيار نه دی او چې خلک پکښې د خا مت د پاره پېلېدې نو هغې خا مت ته نه پرېږدي. دا خلک چې د خا مت د پاره چېلخاني ته لاړشې نو دا خيال کوي چې زه خواړس لېدو شوم او چېل خان دوراندې کېدو کومېښونه نه شمع کړي او چېل غږونه يې په مځه واخلي او که خلک د خا مې د پاره د دې قام خا متونه کوي نو د هغې مخالفت نه شمع کړي خو چې خلک چې د خا مې د پاره د قام خا مت کوي نو د هغې مځه خلک نشي بندولی او هغې د چا مخالفت نه کوي خلک چې چېل خا مت غږ يې نه دی مخالفت خورا تيا تو کښې پېل کېږي. د ښار دې وروسته هم مېرمن د ميا صاحب په شان د پېر منقونه وکړل چې دې کښې خه شته نه او د قام خا مت دې راځي چې په شمع ورته ملا وتړو! خو د دې هم خپل غږونه په مځه کېږي او د جرگې او خا مې عد مځکارو خلاف يې پرايگنده شمع کړ او دې ته يې فکر نه کړ چې په دې طريقه خه مېرمن چېل خان ته او قوم ته نقصان رسو او د غلامۍ خنځير ته مضبوطو.

په دېلې کښې د کانگرس ورکنگ کيټې اجلاس و او د هغه د پاره د ۱۹۳۱ کال د اکتوبر مياشت مقرره شوې وه زه د لوند خوړ غلام محمد خان سره دېلې ته لاړم. په ورکنگ کيټې کښې ما دا خبره پېښ کړه چې تر اوسه زمونږ د ملکنا يجنسي قيديان په سوله کښې رها شوي نه دي او هغه شان چېل خان کښې پراته دي او مونږ ته حکومت دا والي چې دا علاقه د کاندې اړون پکې نه کېږي د ورکنگ کيټې دا اجلاس

دی مرکز حکومت به سفارش و کړې چه زمونږ داملگری قیدیان پرېږدی دی دوی
روې چه موږ له کافایې جی دراتلو پوری انتظار کول به کاردی .

دهراسی دوره :

د ورنگ کینې جلیه ختمه شوه او زه او غلام محمد خان واپس راغلو نو بیا ما ددهاسی
دور مشر مع کچ ولی چه دی اوسنی دور کینې صف دا ضلع زمانه پاتې وو . شل پیښه
ایشته خدای خدای منگار می دهرې ټپي نه یو یو راوغوښتل او دغان سر می ښه
شان او شوکان هراسی ته بوتلل دی دور کینې د سستی جان شاد باچا کی چه دېر خوش
او زه ملک زمونږ به چه دده به داظم دی : « انگریز څه خپل وطن ته کوریزه » . مایو
د اوږو ښیا خدای خدای منگار پټیچ له ولېږدو چه دهغه خای حال معلوم کړی او پټه
فلکوسره زمانه ور تاو مشوره وکړې ولی چه دی علاقې ته حکومت زمونږ خدای خدای
د پرېښودل وپه دېر بد سلوکی سر یی واپس کول نو ما داغوښتل چه زه غور ووتی
(دوفاخا په) دی علاقې له لار شم او چه حکومت خبر پری چه زه دغلمه رسېدلی یم
او د سحر وختی په ریل کینی د پېښور نه را روان شو . حکیم عبد السلام صاحب له مو
منځی خبر وکړی وڅه وخت چه زمونږ کادی شاد پری ته ورسېد و نو حکیم صاحب
په دین ولاړه زمونږ کادی بدل کړم او بل کادی کینی سواره شو او چه هر یی تیسین
ته ورسېد نو دېر خلک زمونږ د استقبال دپاره تیسین ته راغلي وو ، چونکه زمونږ پر کرام
د پکلی و په دې وجه د کادی نه کوزنه شوم او د خپلی د بی په دس واره کینی و دس پدم او
د خلکو مشوریه می ادا کړم یو خوشبری می شم وکړې چه په واپسی کینی به ستاسو په خلاصت
کینی حاضر پور کادی روان شو زمونږ چه مخکینی لا د نو یو مو تر مو په سکه ولید چه

مهر خیمه ش پکنی ناست دی اوریل مئی پی مناه پریخی دی دودی پی پل و پرخش
 حاله شورم چه شکودی دله هم خدایی خد شکار جور بشوی دی . مونز چه چه جور باو تشن
 کنبی دقا پی نه کن شو نو هغه موتر هم را ورسپ . دوی هم را کن شو او بل ته و ترغا
 شو بیا مو یو دلا دی کرایه کنی او پکلی ته روان شه . زه پلا دی کنبی سورشم اوجی والا
 مو موتر کنبی سوار و کلا . هغوی مفاکنبی او مونز ورسپی شو . وکوفات دپتی کشن
 په شان ده زای دپتی کشن اپ کینس هم چه خه وخت زما درانو نه خبر شوی دی
 نو له پی شوی دی او پی دی نه پوهیاد چه خه چل وکیم . په پرا کوششم با نای یی
 غلام ربانی وکیل په دپی خبره راضی کړو چه زه به بیاستا وور چه به بنار کنبی سبب ویر
 و او موتر شوی دی بحال کوم کته ددوی مخالفت ته ملا وتری . مونز چه دجوبو
 سستیشن نه روان شو دسک په غاره چه کوم کوم کلی وابل هغوی ته به موخه قصه کوله .
 ایینه اباد ته ورسپد او چه د بازار په میخ کنبی تلونو د پرخاک زمونز دراتو نه خبر
 شول . خه وخت چه ماندها ته نزدی شو عبد القیوم خان سواقی وکیل جز ما دخاقت
 ملگری او ماسره یی قید تیر کړی و سپین وکلی سر دخنورو معتبر مشر از زمونز هر کلی
 ته وارا ورو دهغه نه معلومه شوه چه غلام ربانی وکیل د حکومت په مشور مانشو کنبی دخنو
 کسانو سره وارا دی او هغوی له یی توری جنای وکړی دی . مونز پخپه قوله مو کنبی
 داتاشه لیدی نه و او چه هغه خای ته ورسپد نو داخل موتر ونه مو ورسپد هغوی کنبی
 خو کسانو زمونز د موتر ونو د ورو لو کوشش هم وکړو و مونز موتر ونه ورو ل لیکن
 یو عجیبه مزی می په نظر راخی چه په یو لاس کنبی یی توری جنایه ده او پل لاس یی مونز ته
 سلا مونه کول وروسته معلومه شوه چه داخلک یی دوکه کړی وو بی خبر یی راوستی ورو

دخدای فضل و چه هفتی جویت و نه کرب شو او جلسه به دیره کامیابی ختم شود. هزار گریه
حکومت کوشش کولو چه زمون به لار و کینی مشکلات پیل کپی خوشه و کینی پوهه راغلی
او دغلام ربانی تو و و جنب و مون به کانی کار کپی و او خلک و کینی بی پوهه او حساس پیل
کپی و. مون به اخری جلسه دوه یا لوی کینی و لرم او ددی خاص دپو کالی پنا نده دی ددی
اول دجاسنی خه خیال نه و او نه دی زمون به پشوریک کینی دشرکت خه خیال. لیکن ددی
یو سهی غلام ربانی به تو و و جنب و کینی شریک کپی و او ددی غیرتی خیل کلی کینی حباب
و کپی او مون به سر دخدای خدمتکارو به پشوریک کینی شریک شو. حکومت چه به شومره
زمون به مخالفت کولو نو هغه خیز به زمون به دپار مئید او حکومت دپار مضا تا بتله
ولی چه مون به هرچه کول نو دخدای د خوارق د خیر دپار موکول. له دن خایه مون به
مانسهری له راغلو به زرگونو خلک زمون به استقبال له راغلی و و از زمون به جلاس پنا
او دینار به بازار و نو کینی گچید و او چه دغلام ربانی وکیل کپی له راغلو نو دتوب زلفه با
چنی بی و دحلپ او بعضی خلکو خود اراده و چه دده به کور کافی و ورزی خباصت کپی چه
زمون به اصول نه دی. زه داپه دعوه سر و بی شمع که حکومت دله دوس و حله و واقع
نه وای نو شاید چه دوه سره خلک به به جلاس کینی شریک شوی نه و.

مون به دمانسهری نه سپید و ته لار و او دسبا دپار مو مانسهره کینی
اعلان و کپی، دسپید و تو اخلانان زما هر بانان و و، خو عبد اقیوم خان او غلام
خان می دجبل خانی یاران و و. شپه مو به ارام مره تیره کپی، سباله خو غصه دغلا
مشرانوسه خبری و شوی او دغوی به زر و نو کینی چه غلطی پرا بکیندی زمون به دتوب
بر خلاف غلط فهی پیل کپی و ی هغه لیری شوی. دجای نه پس دتوب

په دې کښې د مانسهرې انسپکټر راغی او مالہ یې د دپټې کمشنر خط راوړ او دا خبره
یې هم وکړه چې دپټې کمشنر سره د پولیس کپتان مانسهرې ته راغلي دي. ماچې خط پراختونو
هغه کښې لیکل وو چې په جلسه کښې د غلام رباني سره نه ددی خبریک مباحثه وکړه او بل که څه
نسا دوشونو څرک به یې دمه وایي او انسپکټر راته ووي چې دا ټول شراعت ددې دپټې
کمشنر دی دوی چېپه مټه ترڅو سرکاری نوکريي. ما دپټې کمشنر ته ویکل چې دې معامله
کښې د بحث سر ته نشته زه دلته د خدایي خدا مکاری د تحریک اشاعت له راغلي یم
نما کار اشاعت دی او بیا منل الله منل ددی خلکو کار دی. پاتې شو فسادونو موندنې
نظام نشته ده که چیرې څوک موند. سره فساد کوي هم موند. ورسره فساد نه کوي نو په دې
سبب که چیرې فساد ویشونو دهغه دمه وایي به یې تانہ دار رخصت شو او موند هم
مانسهرې ته روان شو په لاره کښې چې د څوک خبر به ل نوموند. سره به ملکوری کېدل چې
د مانسهرې ته ورسېدل نو د هر خلک موند. سره ملکوری شوي وو او هلته د جلسې په ځای کښې
د زرکو نو خلک را جمع شوي وو. د جلسې ځای سره نزدی موڅه خلک جمع ولیدل د تحقیق
نه راته معلومه نه وه چې دا د حکومت خلک دي او حکومت په څه چل ول د دوی پیسو
په طرحه لالچ د خلک دی علاقې ته زموند. د مخالفت د پاره راوستلی وو او دلته جلسه کوي
او هغه وکیل لکلیو تقریر یې کولو خو په دې پوره نه شوم چې په کومه موضوع تقریر کوي.

ما خو ځلونه پخپله جلسه کښې د خدایي خدا مکاری حقیقت بیان کړه او خلک می
په دې پوره کړل چې خدای ته د خدمت ضرات نشته دهغه خدمت دهغه د مخلوق خدمت
دی. د املک ددای موندنه را کړې دی او دغه شان خدای هر یو قوم له یو ملک ورس
کړه دی. د دې د پاره چې هغوی او د هغوی پېرې اباد شي ملک خوزموند دی خو

اختیاری دبل دی او دغه وجه ده چه زمونږ مخې وېږي تېږی او برېښی دې ورسې پېرې
 نور خلک کوي. غلامی د خداي لعلت دی او مونږ له ددی لعلت برخه منو لېږه کړه
 دی او دا به هله وشي چه مونږ کښی تام ولی. ورور ولی. اتفاق او مینه محبت پیداشي. شون دا
 دنیا د قامولی د نیا دده او تاسو وگوي چه چا کښی قامولی او ورور ولی از اتفاق دی. نو هغه با
 دي او چه کوم قومونو کښی پېرې، جنبې تر کښی او دېښی دي هغه بولای دي د امیا کوم چه
 تاسو به زما په دې خبرو غور او فکر وکړي که دې کښی یوازی زما قابله وې نو مې کوی
 که دې کښی ستاسو دنیا او آخرت کټه وی نو غل پېرې وکړي چه تاسو ابادنی او ستاسو
 پېرې ابادشي. په کار دی چه تاسو هم تولاو پښتو سره په دې حق یک کښی شای شي. د حاجي
 د پرده په کامیابی ختمه شوه. هر یو کار چه د خداي دیرو دي د هغه مخه غوک نیوی نشو
 حکومت پخپل فریب کښی کامیاب نه شو. جلسی سره زمونږ دیو مشران سای و هغه له
 ارام د پاره لاړو. د علاقې د پر معزیزین جلسی له دغلی و د هغوی سره خبری وشوې
 حاجی فقیر اخان او حکیم عبدالسلام په تجویز او تائید د دې خبرې فیصله وشوه چه
 دې د هغو خدایي خد متکا ورسره یو خای یو تصویر و باسم چه بلای کښی د حکومت د
 پرې ظلم اوزیاتی شوی دی. چېلخان کښی یی اچولي دي او په بیتونو بړهلي دي. داد
 پکلی د معزیزینو او مخلصانو یوه ډله وه چه د دوی د اخلا تو د بهرته ذکر وکړم. علی کښی
 چه په دوی کښی یو خان و راته ووی چه پلار می د حکومت د وېرې د دې خترک د
 مخالف دی زه یی د کور شلیم حکم چه زه خدایي خد متکاریم زه د دې پروا نه کو
 او د خپل مظلوم تام دبیا اړولو کوشش کوم دیول مولانا صاحب نه معاومه شوه چېر
 وخت یی مونږ په بیتونو وهلو نو ما سپړنونه نیت ته ووی چه د عالم یم ما مه برېښای

نزدی دېرش بېښته ووهلم او زمانه مکرري يې پنځه لس پنځه لس بېښته وړلي وو.
 د پکلي خدای خدای متکا رو يو ي بلې خبرې په ما دېر اثر وکړه. دراتلو په خست
 شې می علی گهر خان او يو څو نورو خدای خدای متکا ورته وويي که ستاسو خوښه وي
 د دې به مو خيال سره پېښورته د سيل د پاره بوښم نوراته يې وويي چه زېره خومو دې
 دې څو زموږ په سر دېر کار دی دوی نه تلې نه شو نو زو د دې په اورېدو
 دې خوشحال شوم چه د دوی دې تحریک سره خوشه محبت دی.

مونږ د پکلي د مانسمهري نه راخصت شو حکيم عبد السلام صاحب
 د پور زموږ سره ملاوې دهغه د نعمت الله خان دعوت د شپې د پاره
 دې و و مونږ ما بنام دهغه ځای ته ورسېدو. دهغه د کلی نه جلا کوي
 دې و و. شپه مو په آرام سره تېره کړې. سباله را روان شو حکيم صاحب زموږ
 د پاره يې لاری سره خبره کړې وه لکين سباله هغه راغله. مونږ بيا د روان
 دې و و کښې چه به اوم لای په هغه راتلونو هغه کښې به مو خپل تبليغ کولو زموږ د پاره
 د پاره تلل بڼه شو ځکه چه دېر کار و شو کله چه مونږ نواشته ورته نژدې شونو دېر
 دې و و ان او مسلمانان زموږ په انتظار کښې ولاړ وو او چه مونږ يې وليد و نو
 انقلاب دند اباد چغې يې دهلې هغوی زموږ جلوس په ښار کښې وويستو.
 مونږ دېر ستوري شوي وو. مونږ يې دارام د پاره يو ځای ته بوتلو ما بنام نژدې
 د آرام مو وکړو. د دوی مو خوږه او د شپې د پاره يوبل ځای ته لاړو سحر
 حتی چه څوک زموږ ليد وله راغلی وو هغوی سره مو خبرې وکړې. دلته مونږ ته
 جلوسه شوه چه په هند وانو او مسلمانانو باندې حکومت دېر زور اچولی و چه

زمونڊ بايکات رکهي اوا استقبال ونه ڪري خو ڪامياب نه شو مسال چه زمونڊ صاحب
 له ورغونو ۾ نر ڪونو هندوان او مسلمانان جمع ووا جلسه ڊبرج په ڪاميابي وشو
 خلڪ مي دخدايي خلد مڪاري پي شڪر ڪيو پوهه ڪله او رت مي وري چه چاله چه خا
 مالڪ و ڪپڙي دي نو دهغه اختيار دهغه قوم دي . يومونڊ بد قسمته خلڪ يو چه مالڪ
 زمونڊ دي او مزي پري نو خلڪ ڪوي . په ڪار دي چه زمونڊ نول پر شه بکيه ملا و
 چه خپل مالڪ ازاد ڪيو زمونڊ به اباد شو او زمونڊ مچي به اباد شي ، چه ده رخت ما
 ختم ڪيو نو زمونڊ ڊپښور يو قاضي چه ڊپوليس انسپڪٽر مانه را نوندي شو چه تان
 چه رت خي ماوت وري چه ايبٽ اباد له هغه وري چه هلته ايسو چه لیس دفعه ا
 ده (دقانون ۱۳۴۳ ماده نافذ وده) او نه ڊپوليس ڪپتان را ڊپولي ۾ چه دخاور و
 ڪسان يو خاسي تللي نه شي . ماوت وري چه ڊبره منده زمونڊ به خور خاور خور ڪي
 يقين نه دي چه ڪپتان صاحب په دي خپل حڪم ٽينگ پاڻي شي ولي چه په دغه
 به زمونڊ ڊبره پرايگنڊه و شي چه زمونڊ له دي خايه په مختفوم ڪونه خلو خا
 شونو قاضي صاحب زما په خبره پوه شو او ڪپتان له بي خواب يورور . مونڊ دتوان
 ڪولو چه قاضي صاحب بياراغي اورا تني وري چه ڪپتان صاحب وري چه دوسي
 ڪيني يو خاسي دتوا اجازت دي . ڊڪا ڪول او دنور وڪا و خلڪ راغلي وري چه زمونڊ
 زمونڊ ڪاوت اريشه خور زمونڊ پر وگرام جو پشوني ونو دوسي مدي وعده وڪر
 دوباره راشم نو دس به شم . مونڊ لاري ڪيني سواره شو او ايبٽ اڊال روان شو
 خدايي خدا تمڪار و خپله باجه ورو ورو لاري ڪيني غي واه . چه . ايبٽ اباد
 نزددي شونو يور سب انسپڪٽر و لاري و هغه زمونڊ لاري . دس بله وري ويل

[illegible]

سره د تحریک متعلق تبادلہ خیالات وکړل او ورته می ووی چې موږ هم یو قوم یو موږ
 له هم دخپلی آبادی او ترقی د پاره څه جلد وچېد په کار دی او که ټول عمر په دی نیت
 او غلامی کښی پراته یو نو ورک به شو. زمونږ اصلی مطلب قوم کښی مېه محبت تمام
 ورورولی او اتفاق پیدا کول دی د پرهندان او مسلمانان به زمونږ لید وکتول
 او همدچاته اجازت وکړو که او نور فوجیان او ښځی او ښځی هم زمونږ لید ول راغلل
 ورسره د مینې محبت خبری وکړی او د خپل تحریک په غرض موږ په کپاچه موږ به
 خدای د پاره ستاسو او ټول قام خدمت کوو. حکومت خودغه اکېسو چو اسیس پدې
 وجه لکولی وده چې دلته جلسه ونه شی او خلک زمونږ د تحریک نه خبر نه شی. څه وخت
 حکومت خبر شو چې سباله د جمعې وځ ده او جامع مسجد له دایبته اباد د خلکو
 نور د بهر خلک هم د لمانځه د پاره راځی نو دا جلسه زمونږ د پاره ښه ده نو د پکې
 د جامع مسجد امام سره د کمیټی د ممبرانو راوغوښتل او هغوی ته یو ووی چې په
 طلوعه چې کېدی شی بایا خان د تقریر نه منع کړی. موږ تشپه به راسم تېرو کړو
 چای موڅکله نو امام صاحب د کمیټی د ممبرانو سره راغلل او ما ښایي ځان له
 وکړی ما ورته ووی چې تاسو د پټی کشنر له وراړی چې موږ د اکا کولی نه شو ولی
 جماعت د ټولو مسلمانانو دی او یو مسلمان بل مسلمان د جماعت نه منع کولی نه شي
 خو زمونږ مذهب دی او زمونږ خور و مړ و زور نشته چې یو مسلمان په جماعت کښی
 نه منع کړی شو تاسره زور نشته ته یولی نه منع کوی؟ بیا می ورته دا خبره وکړه چې
 د پټی کشنر په دې کښی بل څه مطلب نشته هغه پوه دی چې جماعت د هر مسلمان
 خو زمونږ مسلمانان په کور کښی جنگوی او بی اتفاقی را کښی بیا اکون. موږ مسلمان

۱۰ لی در زمین به لسه پخیل کور کبنی نا چاقی پیدا کوو؛ زما خبرو په هغوی نه پر بنده انر
 و کوو او په پته کشنه لمره وان شول. چه د پته کشنه پرود شو چه زما دا ورنه چلیدلو
 تلار شول. بجاشت کبنی دومره هند وان او مسلمانان جمع شو چه د پنی اینیو
 نه ای نو د ماشه نه پسه زه پا خېدم او تقه پریمه شوم کچه. دقلان نه لپي خلوار ایاونه
 یی ولو مستل انچه می نکلونه د که چه خدای پاک وای چه زمانه امداد په صبر و اتفاق
 نه د غواړتی و خدای وای چه شوک زما په لاره کبنی مریشی نو دا مریه نه دی ژوندی
 دی خو تاسو وری نه په پته پزی او خدای پاک وای چه زه د صابرانو ملگري یم بیا وای
 زه پخیلو بنده کا نو ارمېنیت کوم د مالونو او خانو نو او اولاد او فصلونو هر کله چه دی
 زما په لاره کبنی خدای انسان وری نو دوی و وای چه مونږ هم د خدای یو او هغه
 د خو د خنک زما د رحمت حقد ار دی او دوی په همه لاره روان دي او بل خای
 خدای پاک وای چه به تاسو کبنی دی داسی یوه دله وي چه خپل کارونه پرېږدی او
 شی او خنک د بادی نه منع کوی او نیکی ته یی را بولی. زما وروغو! مونږ د خدای دپاره
 د خدای د مخرج خدمت ته ملا ترلی ده که تاسو هم د خدای د مخرج خدمت کول
 نو زه یی او خدای دنا کوی نو مونږ هم په خدای خد متکاري کبنی ملا وتری چه
 دا دنیا مو هم جت شی او اخرت کبنی هم د جنت حقد ار شو.

جلسه پدېره کامیابی ختمه شوه دتلوان نظام موکولو چه په دی کبنی زمونږ دکلی
 دیو خان زوی چه هلته سب انسپکتور راغی او راته یی ووی چه بهادر خان انسپکتور زه
 ناله را لېږلی یم بېخه وخت دوی روانېږی نو باجه دی نه غن وي ما ورته ووی چه بهادر
 خان خور زمونږ ورو دی خوزه نه پرېږم چه ده ته په باجه غږ ولو کبنی خه تکلیف دی؟

زما بد طرفه دسلام نه پس ورته ووايه چه که چپری تاته زمونږ په باج ذاتي نه تکليف وي نو
 مونږ به باجه بند بکړو او که تاته خه نقصان نه وي نو ته زمونږ باجه خه کوي نو زمونږ به ملک
 کښی دلیسی افسران خپل فرض نه پترنی او نه یی پوره کوي بکه همیشه دخپل انگرېزانو افسرانو
 د پاره هغه کارونه کوي چه هغه ددوی فرض نه وي .

الاری تیار وده . مونږ الاری کښی هم پورته روان شو . به لاړه کښی د حویلیو د
 تیسن خلک جمع وو هغوی ته می هم یو مختصه تقریر وکړه . به ساری الخ کښی خلک زمونږ
 په انتظار کښی وو خو په مونږ ناوخته شو نو خوار نشوي وو . دهر پور خلک غایبانان د
 ښار نه بهر زمونږ په انتظار کښی ناست وو مونږ ما هڅمن وو ورسره او دوی د
 انقلاب زند باد مخ افغانستان زند باد چنی وو هلې او زمونږ جلوس په بازارو نو کښی
 وگرځېدو بیا لاړه ددوی مو وځیره او بیا اوږده شو . دجشنالی کجوران شخص زده حکام
 می د حالات معلومولو دپار دچچ ته لېږلی و هغه هر پورته راغی او مانه یی دچچ حال
 ووی چه خلک د پریزات په شوق کښی دی ستاسو ورتلل دیر نه پکې دی مادمه د
 وخت مقدر کړم . ددی خبری می پری د پرتاکید وکړم چه را خبر و غامو خلک ته زما
 تللو نه وړاندی معلومه نه شی ولې چه بیا به حکومت زمونږ لاړه کښی رکاوټونه واچوي
 مباله چه مونږ دچا مېلمانه وو . ورغلو او چه هلته ورسېد نو نو مولوی صاحب چه مالدار
 خدای خا متکارد منع کولو خو ما ورته ووی چه را پریږی دی . نو مال راغی ، ما خان
 سه کښېنولو چه ددوی دخت راغی نو خلکو لیر کولو خو هغه په زړه ددوی کښی ځان شکم
 کړم . زما مهربان محمد اکبر قشیشی راته ووی چه بیکایو خوتنه دتورو جنبه و سره راغلو
 وو په سکه والا وو خو چه دخلکو زور یی ولیدو نو غر بیانان کړو د شورا خبری تری

شوی ماوریه و بی چه دومره خلک و چه مائوری جنبی هیج لیدی نه دی . چه د
 یاسی خای ته ورسید و نو پیر پیر ایس لایقی په لاس و لاری و اوچه زده قنبریه پاچه بام
 نو مغه مولانا می و لید . چه په زور و زور و قنبریه کوی او خد کسان ورنه و لاری و و . خلک و بی
 داخل خلک حکمت رغونا کچی دی . حانان . ملکان دی او زموږ پر خپل جگړه کی .
 مونږه ال خیمه کچی و چه دوی خای نه به شپې له کلا بته نه او سباله هلمه
 کوو . په حسمه کښی می دوی اعلان وکړو . کلا بته د پاسین نه دی غاړه دی او
 سالی په بله شوره و وایوسف زی دی او دهغه خای خان نهان خان زما د پیر و اقف .
 د خل دی د صاحب اړه و فضل چمان په خای کښی لیدی و . ما اوقاضی عطاء الله خا
 ن په پر خلک ست دینه مستیا کچی و . نو خبر نه و چه د حکومت په لسمه به مونږ د
 خل کلی نه منع و بی مونږ چه وخت کلا بته نه نزدی شو نو د کلا بته د خان تود و خپلو
 و نه په کوکله په لاس و لاری او مونږ خپل کلی ته نه پیر دی حالانکه چه په هغه کلی
 کښی د هغوی یو ورور عزیز مهالی زما خان د غلته زموږ د جاسی انتظام کچی و
 او مونږ یی سپیله کچی و . زموږ لاری و لاری پر تکر و مته و چه مونږ داخل لیدی و
 د مادی لاری و لاری و چی ته د لاری لیزه ورس و . دې خان مته زو لیزه خبره
 کوم د ماته و بی چه نه داخل نه پیر فی . د هزاره وال پښتانه دی او ده خپله لاری
 و بی ورنه و کچی خان مخامخ زموږ لاری له راغی او سوتی پکړی زموږ نه چاپېره
 شو په لاری و دوی لاری نېغه وروسته او زموږ لاری ترې تیر و شو و دوی یاسی
 کښی و و خلو خو وروسته پاتی شو او مونږ کلی ته ورسید و . په هزاره کښی خور دغه
 ای چو ایس ۱۴۴۰ مادی و لیدی و د لاری و سباله مو حواغت کښی خلک جمع کړل . د جانت

نه بجز استنانت کمشنر سڌ و دغو ټولو خانانو او پوليسو ناست وو زمونږ لټونډي
 او رډلو ما پخپل تقرير کښي دا خبره وکړه چه اې د هغلي پښتنو د سيند نه دې غاښ
 او هغه غاښه ټول يو سف زې دې تا سوځولې دهغې غاښې ته وکوري چه هغه څه حال ده
 او دلته ستا سوځه حال دی؟ بله دا چه ما د ټولې صوبې دوږ وکړه او په دې حال کې چې
 زمونږ مخالفت ته خلک لمسولي دي خو زمونږ بل خاص تور ده جنابه ليدلې نه ده، دا موږ
 هراړه کښي وليده او نه په مونږ پسې چا کوټکې راخيستی دي چه زمونږ کي ته مدد راځي
 نه بي زمونږ د جلسې مقابلې کښي چه پرته جلسې جوړې کړې دي دا هر څه موږ دلته پلټي
 کښي وليدل هغه هم پښتانه دي او تا سوځم پښتانه بي راځي چه د دې وړه معلومه کړه ده
 چه په دې مسئله څومره غور او فکر کړې دي نو وجه يې داده چه تا سوځه ښه بهر ته کړې
 ده او تشه ژبه ډېره ورکه شوې نه ده بلکه ورته هغه پښتو ورته هم ورکړې ده. د
 هزارې پښتنو! زما دا خبره ياده ولري چه د چا نه ژبه ورکه شوې ده هغه رک شوې
 دي او چاته چه خپله ژبه سپکه شوې ده هغه سپک شوي دي. جلسه ختمه شوه زمونږ په
 چه کوم لاري والا راځلي و نو د واپسې په وخت کښي هغه پوليس ښه ويلي وو او ورته يې
 ويلي دي چه پام کوو چه سباله دوی پسې رانه شي.

چه اوسې له راغلو نو لاري نه ده تهمنه و لارو وليکن پوليس مع کړې وو چه
 دوی سره لار نه شي يوتهم والا ووي چه زه د پوليس هيڅ پروانه کوم او تا سوځم
 مونږ دهغه په تهمم کښي خپل اسبابونه کښېښودل او ده سره پياده روان شو او له لاس
 په غره کښي ده ډېر دمزی سکې راټراي وه، چراني وه لارو کښي چه کوم کلي
 په مخه راټلل هلته به خپل کار کولو. حکيم صاحب اوزمونږ د هر يو کښل صاحب محمد حسن خان

مشکینی دانتظام دپاره تلی و دلی چه دکلا بت دواقعی نه پس مونږ په دی نتیجه وړېږېد
 چه زمونږ منامی ملکوری مشکینی لېږل په کاردی چه هغوی خپل کار وکړی دوه غای
 یو خلم خان زمونږ دپامستیا انتظام کړي و داکلی داباسیند په شاړه اباددی وچکه
 یی لږه ده خوا باده ده جلی لارو په جلسه کښی دغلاقی خلم راجع شوی و دپوښ
 اباسیند دغاری خلک هم راغلي و. ددی غلاقی خلک په پښتو په هېال او پښتو
 نظم و پوښی دپراثر کړي و شپه هم مونږ دغه دلمی خان سره تېره کړه و پر مخلص
 او شپه هک و پولیس پرې دبا و نه کړي و وچه دا خلک مېلمانه نه کړي خو ده
 یی خپه و نه و نه کړي افسوس دی چه دده نوم زمانه هېر دی. سباله ددوی کلی
 ته نزدې پر بل کلی و دهغه کلي خان مونږ مېلمانه کړو چه هلته لارو نوهغه خان راته
 ووي چه داسمېلا وکیل میا علی حیدر شاه چه دهغه غلاقی دپتی او دپیر پالی مجاهد
 خان چه هلته دپولیس انسپکټور په مادمه پرکړه ششونه وکړل چه زه تاسو مېلمانه نه کوم
 خو ما پرله خراب وړکړه چه تاسو می مېلمانه یی نوهغوی هم مېلمانه نه کوم ولی چه تاسو
 حاکمان یی او هغه می مېلمانه دي هغه خان ماته په خندا شو چه داخوستا پښوربان
 دی ایخان له پښتانه هم والی. دهر پور په علاقه کښی چه خومره مشکلات مونږ ته
 پیدا شوتل و دددی دوو مېر برکت و او دوی پیا کړي و دالاخه کوي چه مونږ
 کوم غای ته دخپلو ورتلو او جلسی کولو خبر لېږلی و هغه غای ددی غای نه ولس
 دیارلس میله لیرې و مونږ یوه لاری کړې وه. چه درواند و وخت راغی نو معاومه
 شوه چه علی حیدر شاه او بجا درخان زمونږ هغه لاری دپولیس تاختی ته بوتلی و دهغه
 درایور ورته چنی وهلی چه هغوی سر می و غده کړې وه او کرایه می تری اخیستی ده ولی

ز موند پېښوریان ورو نه ، سکارای افسران ورته والی هغوی پرېږده موند پرېځه او
 چه د سکارای کار د پاره د لاری ضرورت وی نو ته خنکه بل خوک بوتای شي . علی حیدر شاه
 د پتی او بجا د ځان انسپکتور چه موند سره کومه لوبه هزاره کښی کېږي وه راسی موند
 سره په قوله صوبه کښی چال کې نه وه او درېم سره چه د دوی نه هغه دوه کرتی د پامه
 و خوشدل کپتان و .

موند چه خبر شولو حکیم صاحب عبد السلام غریب دېر پریشان نه شو هغه موند
 پیل اګلولیسی اډې ته روان شو او موند پیا د روان شو موند شپږ میله پیاده تلی
 و و چه حکیم صاحب د دوی موټر ونوسره راوړ سېله موند په دوی موند و کښی نه
 خائېد و لیکن هغه موټر والا دېر ښه سره و او په زور د یی لکښی ځای کړی موند
 تکره و و او موند به اکثره توی دوی پیا د کولی خو وخت به راسره و د لته خو را
 سره د هغو خلکو فکر و چه زموند انتظار به کوی ، جلسی نه چه مایوسه شي خواره به شي
 زموند په دی پیا د تلو کښی د دوسره ناید و خود شوه چه په لاره کښی به مرکوم کلی نځی ته
 را تاونو په هغه کښی به مو کار و کړی . چه موند د جلسی ځای ته نژدې شو نو خلک غریبانان
 په انتظار کښی والا و و داکلی هم د هغه مځکښی کلی په شان د ابا سمیند په غاړه او د
 تامتی په خوا کښی و . جلسه په دېره کامیابی ختم شوه او خلک مو د ځنای خد مځکښی
 د تحریک نه خبر کړل . د غرونه مشوانی قوم راغلی و دوی موند سره خلای خلای
 کښی د ملګرتیا وعده وکړی . موند چه به هر چیر ته تلو نو د پتی میا صاحب او بجا د رځان
 انسپکتور به را پسې و و موند د شپې د پاره دې کلی کښی پاتی شو . د شپې د تیر
 کلی ښځی راجع شوی ما او حکیم صاحب ورته تقریر و نه کړل چه تر کوی پورې تاسو

دقام دپاره سالتی نه دو قومو وچېدی نه شی او دخپل ملک دجامو اغوستو وندی
می ترن واخیستی چه دخپل ملک جامی به اغوندی .

زموږ دنی جلیسی له دیوکی غلاتی د زروبی صدای به د دیو شوخندای ^{مکتوب} خلایق
هم راغلی وو او موږ ته یی ووی چه له دی طرفه د زکار شتی نو زموږ کلی ته به راغلی .
موږ د خپلو تلو اراده پته ساتلی و د چاته معلومه نه وه چه موږ به کوم خواستونه ^{خل}
پولیسیم هم راغلی وو او د پغیاب پولیس هم راغلی وو هغوی هم تحقیق کولو خو موږ
د خپلی ارادې نه شک نه خبر ول چه سحر چاپی موږ خپل نور تعلیم صاحب ^و دی
چه ته زموږ دپا د د پغوتو تصور انتظام وکړه او بیا موږ خبره پته وساتله چه
اوس خو اب خو ؟ چه موږ اوس له روان شو نو د زروبی صدای صاحب دوی شخصیت
له ل اولو غلامی و په د وکړه چه د پیچ دوی ختم کړ نو موږ یی ته به د پاشو او نه و
به ست سوکلی ته د خبر په دغه وخت کښی ما خپله اراده ظاهره کړه چه زما د خبره
د پیچ پرتانه دار و ور بللو په منډه موږ نه مخکښی لا وو او زموږ یو قسم یی چه
زور روان کړ و زموږ نه وړاندی ورسپړ و ما حکیم عبدالسلام صاحب
او د زموږ کار کندان د پیری شکری نه پس واپس رخصت کړله دهر یوې
هغه بل صاحب د سړی پیچ ته روان شو ته موږ کښی سوار شو سه کچه و شکی
رکبا خبرونه وو او ریکونه وو اسونه په د پرتکلیف و اکثر به د سړی خپلو لږتو
خانی یوهای خلک به کپ ته زموږ د لید و دپا د راوتلی وو هغوی سړی موږ خبری
و شوی . زه به دعا مو خلکو مینی او اخلاص ته حیرانېم او شکر به می کولو چه الله تا
به پښتو د پرفضل او کرم کړی دی چه د دوی به زیږونو کښی دی د قامولی او وروړو ^{لی}

انخی اوماته یی دهر په مشکله داووی چه ماسره حکم دی مالاس وچت کړو او خدای
 خدا شکار و د پهل ما هغه پرنکی ته ووی چه داخوستا دهر بی وقونی ده چه تاماته
 حکم نه دی بشکاره کړی تاله په کار و چه ماته دې مشکنبی حکم بنودی وای مونږ د
 حکومت حکم منلو ته تیار یو اوس که داکړلی چېلېلی وای خلک مړه شوی وای نو د
 دې به شوک زده وارو په هغه و منل چه دا زما غلطی وه . د خدا ای خدا شکار و په ده
 و مړه رعب پر یوقی و چه قول رچېد و او حکمنامه یی اوړولی او لوستلی هم نه شوه
 مانږې و اخيستنه او رمی اوسته هغه کښی لیکلی و وچیتا سوره دانه جلوس او جلسه
 لای نه شئ ما هغه له دې و قسلی و کړه او ورتهمی ووی چه مونږ ته بالکل دا حکم
 منظور دی د چېلېد و تم نزدې و ما هغه ته ووی چه مونږ به چېلېد کښی خو جلسه کولی
 شو په هغه ووی چه بی شک دا حکم د پنجاب د پانچ دی مونږ به په هغه قول خلک شکر
 نه و اوړېد و او یوه لوی جلسه مو وکړه په دی جلسه کښی د پنج دلولی علاقتی د هر کس خلک
 شریک و و ما جلسه کښی د خپل و راتلو مطلب بیان کړو او د خدا ای خدا شکاری د تهریک
 خلک خبر کړل و ورتهمی ووی چه تا سوهم پښتانه یی او مونږ هم پښتانه یو دیو بابا
 اولاد یو مونږ غواړو چه تا سوهم مونږ سره په دې نوي ورور وای خدا ای خدا شکاری
 کښی شریک شئ زموږ د تلوو پښتنو به یوه جرگه وي قومی مسئلې به هغوی فیصله
 کوي او په دې وسیله به دیول د غم تکلیف او مصیبت نه خبرېږي و نو مونږ به هم د نوس
 قومونو په شان یو قوم شو مونږ به اباد شو او زموږ بچي به اباد شي .

جلسه ختمه شوه او خلک رخصت شول ، تلوو خلک خواړه شول ، مونږ خان ته
 په مینه ان کښی پاتی شو درواړېد و تجویز مو کولو چه په دی کښی طسمیه هغه د پتی میا

او د پیر پاي ان سېکتر راغلل او زوی پېل کړم او را تې ووي چې مونږ ستا سره د ورو
 ولې یو څو خبرې کول غواړو. د دوی ورو دوی څو مونږ هراړخې کښې لېوالې ورو داغلې
 ورو نه یو عجیبه مشاوق دي چې حاجت یې پېښ شي نو د سېکې ورو نه شو او د پیر کليان
 د یارو چې ملا وتړی نو د سېکې برخلاف هر قسم حربي استعمالونه تیار دي. د دوست
 ملک او قوم باندې هیڅ کار نشته او هر دخت پې دې کوششې او فکر کښې دي چې
 به څنگه داسې کار وکړو چې صاحبان خوشحاله شي او په هغوی مو احساس وشي او هر څه د خپل
 د پاره کوي د صاحب د خوشحالی د پاره یو ذلیل نه ذلیل نارته هم تیار وي. ما وېنه دوی چې
 وایي دوی راته شمع شوه چې تاته معلومه دوی چې په دغه حال کې کښې حرممت په تاه باندې
 ایا سوچا ییس ولوله په دې کښې ته نه جاسې کولی شي او نه تقریر نه کولی شي نو د
 مېنه نه وې چې تاسو له ونډه لاری د کور او مونږ سره هر یو یو ته اړېښ او بیا د دوی
 پېښې وړته لارې شې! ما دوی لیدلې و چې د پیر لکې سره ناست ورو او خبرې کولې د پیر
 حرمته هغه پراو کړې و چې په هر طریقه چې وي چې دوی د دې علاقې نه وې شې هغه د پیر
 خد افسر نه و خو صاحب خور او د دوی د پاره د صاحبانو خوشحالی یو دوی
 وې ما وېنه ووي چې وایس تلې نه شو او نه مونږ دلته نور دوی کورون مېږدې غوښتو
 خان مېلما نه کړې یو غوښتو ته خوا و هغه سره شپه تېرو و سباله به په دې او و پېښې
 خو ما خپل خدایي خد متکا د پې خلو و خلو و توکو کښې تقسیم کړ او غوښتو ته روان شو
 چې هغوی لامل نویان د هم د سودم د سباله صاحب او عبد الرحیم خان سره غوښتو
 روان شو او د خان محبوسې ته مو خان ورسولو ما بنام نزدې وچای سو و څنگ لېالام
 مو وکړو د ما بنام د لمونځ نه یس می د کلی خلکو سره د لیدل خبرې مو وکړې بیا مونږ

دودی ته کښېناسته چېرته زما دخولې نه دا وتل چې داپيرنگی ښه مړې ونوزمونو -
 خدايي خد متکار دهر يوپړ کونيل راته ووي چې ښه مړې چېرته و، داخوبيا وروسته
 ښه مړې شو او بل خه چې مونږ ته نژدې شو نو ماسره جنده و و فوراً يي زما په جنده ځمکه
 و او زما ښه مړې جنده و ښه او چه ماچک و کړو او جنده مې ترې خلاصه کړ نو بيا
 په اخره کوله چې په دې کښې غوږل جوړ شو، بيا د اچه هغه خو سپا يا نوله حکم وکړې وچه
 دوی کولی وچاوني خو سپا يان وار خطا شوی و، دی په خدايي خد متکار و
 مخکښی نه دوت، او مونږ خدايي خد متکار چه داته په دودخ راغلی و د هغوی
 ښه جنده په زوره خيستې وه او د واونه يي وراچ هم شاولی و او بيا يي واپس کړې
 او داخيال وچه دخل بهم زه هغسي کامياب شوم خو دخل خداي داسی وشه و بولو
 داسی بي رعب شو چه زه يي نه ته بيان کولی نه شم، دالاخه کوی چې دخلکو په زوره
 کښی د حکومت رعب پاتی نه شو.

شپه په دې په خندا او خو شالی تېره شوه، مگر خدايي خد متکار وچا يي څکلی
 د پور راييل صاحب محمد حسين بهر په پيره والا وچه ما دره څه خبری و او وېدې
 ما را وغوښتو او ورته مې ووي چې څه خبره ده، هغه او وکيل چې يو خوافسر راغلی و و ما
 دغه راپری نه ښول ځکه چه تاچا يي څکلی، ماوې راپرېده چه دغه راشی چه را دغه
 شول نو ما و خندل او ورته مې ووي چې خیر دې بيا موڅه ناره ښاهي حکم راوری دی؟
 نو هغه و خندل ويل چې زمانوم ناده دی، دچا پوست مې ورته وکړ چه ماچا يي و څکلی
 دغه يو بل حکم ماله راگرځه چه ددغه ایکسوبیالس (د قانون ۱۱۴۲ ماده) مطابق تاله حکم
 د کښی شې چه ته فوراً ددی علاقې نه وڅه ما ورته ووي چې حکم ماته منظور دی چه څه

دودې وځوړو نو نور له دې ځايه روان شو او ستاسم د حکام پیل شو کړه مونږ چې دودې
وځوړه نو د تلوا انتظام شو کړه خو معاومه شو چې لا وړاندي او تمم شو نو اړولیسو حکام وکړه
دې چې دا خلک په سوړلي کښې پوښه شي مونږ او تمم ته د اسباب د پاره شو پیاوړتیا ومانول
خدا، ای، خدا، متکا، بیا خله، خله، کول خپل اسامه مه واخلست او روان شوی ما سمه پوښه
شو د کښې په غاړه یو کلی ولمانځه له ورکو څخه و خلک چې خبره شو نو یو ساعت بهی جبراعت د
کلي د خلکو نه دک شو د لمانځه نه پس مو خلک د حکومت د وزیر او وزیري وړه خدا، ای،
خدا، متکا، یو څه خبره کړل او په دې سوړلي کښې چې د حکومت مونږ پوښه نه مچ نه مچ پوښه
اتفاق نه پېښېدې تاسو په دې خبره د خان پوښه کړه.

دهزاري نه واپسی:

په دې کښې بیا هغه افسران راغلل او راته یې ووتې چې تا ایک سوړ واپسی ماته کړه
ما وې په لومړی هم دا دفعه ماته پېښې؟ نو نور څه ترې جوړه نه شو نو یو بل دفعه یې راته
ښکاره کړه چې د نور پریوتونه اول د پنجاب نه بېرته شوی او که بېرته شوی بقانونی کار وایي
به د بهر وېشې ما هغه د پېټې کشته و لیل چې لاری او تمم ته تاسو په دین نه کړې
مونږ مه څه داسې نه یو نه شته او نه هوایي جهار شته چې د نو پریوت وړاندې د پنجاب
د علاقې نه بهر شو مونږ ته د پنجاب نه بهر کول و د پاره څه اکار نه شته که تاسو راته د کښې
انتظام کولی شئ د دې نه پس افسران و خلک یې او مونږ ورسې په سر کښو ځای په ځای
زموږ د بنا و لو د پاره یې و نی اچولی وې. مونږ خبر شو چې د پېټې کشته و اړولیسو کپتان
سره د خپلو خانانو او ملکاتو راغلي دي او مونږ ته وړاندې په سر و لاړ دې نو زه د خدای
خدا متکا و نه و خلک یې شوم او چې څه وخت مونږ هغوی ته نژدې شو او خلکو مونږ ولید:

و شاه و خواستگار و غلامه را غولها بشو او موند ز پستی و روان شو موند نه کول چه ایک سوچا-
 س دی موند نه مده را شی خو هغه دخدا ای و خلاق چاپه قبضه کبنی را وستی شول
 و محبت تر بین او دپا لیس کپتان مالدار غفل او را ته یی و و یی چه ز موند نه کوشش
 و دپا لیس نه مده را شی شوجه ستاسه دنا و دسه ای انتظام و کړی دپتی کشنه
 ز موند نه مده را شی زو نه یی شوی و او نه یی و خنکی هغه خلکو و و یی موند نه تاسو
 یی نه یی د موند نه مده چای و خنکی بهایی شکر یی ادا کړه او ورنه یی و و یی چه ستاسو
 یی موند نه خنکی او نه یی نه یی نو بیابا شو به خنکی کبنی دخدا ای خدایا و ذکر
 او هغه دپتی کشنه و و یی چه ستاسو نظریه دعدمت کشد نه و و را خو چل دی
 چه ستاسو طاعت نشته او تاسو کشد نه کوی خو چه طاعت پیل کړی نو بیابا کشد
 و ما و و یی چه او موند نه دپتی یک د وینتیا و خنکی دی موند نه منافقان نه یی
 و خوله موند یی او نه یی نه یی به دی خدای خدایا و و یی نه و خنکی او نه چه
 و نه ختم او هغه دپتی کشنه و و یی چه دخدا ای دپا و بیای غلاقی ته و نه شی
 و و یی چه یی ز موند نه پستانه و و نه دی و و یی دپنجاب نه جلا کړی نو بیابا
 و موند و و یی نه و خصمت شو و دپا لیس کپتان خان مده خپل موتر کبنی کبنیولم
 و خدای خدایا و و یی کبنی کبنیول تانه واره مده موتر کبنی ناست و ما
 و و یی چه ته دپ خلکو له خور و نه و و و یی ؟ دهغه به دی خبر و ما دپ و خنکی او
 و و یی چه و و یی ستاسو به شان د کولای تموان نه دی واره یی و یی و خپل جاید
 و و یی او نه یی کار کبنی خپلی پیسی کوی او هغه و و یی چه بیای و و یی نه فایده و نه ؟
 و و یی چه و و یی و و یی چه موند نه خپل قوم و غلامی نه ازاد و و دپتنه و غلامی نه و نه

دی اوردغلامی ژوند تېرواته تیار نه دی چه په دی کښی داتاک کلاته ورسېد او زه و
 نه لاری دې وروسته پاتی شوې وو. نو دهغی دپاره داتاک په راک بنگا کښی ایسار شه
 داتاک راک بنگاه دېرو په بنگلی خای کښی وو. مونږ برونه کښی نه ست و او ایا سینه
 موکتل نو هغه راته وې چه پښتانه بل شان قوم دی دوی د پنجا بیا په شان نه دی
 ما ورته ووی چه تاخرا اصلي پښتانه لیدلی نه دي ته که چیری یو خپل پیښه راغلې نو نه
 به د نه قول پښتانه وینیو. دخدای خد شکار لاری را ورسېد. مونږ پاخه
 مو تر کښی کښناستو او خیر اباد ته ورسېد نو د هغه اولا دی نه کوز شو او دهغه
 دېرو په مینه محبت زمونږ نه رخصت واخیستو او زمونږ لار وروکی خدای خد شکار
 باچا کی لی خان ته نژدې کړ او مالی شکونه ادا کړ او هغه رانه مخ د ورو ملک ورو
 شو. دخیر اباد په بازار کښی مونږ د لاری انتظار وکولو چه خلک خبر شول په پوښانه
 کښی دېر خلک رانه چاپېر شول مونږ نو بیا د پوس یو لاری وکړه و مسافران نو بیا
 را ورسېد و. مونږ به وختی را رسېدلی وو زمونږ لاری چه په لار را تلل یو فوج
 او توپک په الاس رامنځه کړ. لاری والا ته یی ووی چه دسېږه مونږ لاری ورو
 هغه راته توپک نیغ کړه او ویی ویل چه که لاری والا وی اوس مو به توپک ولرم ما ورته وایه
 چه مونږ خو کمزوری خلک یو ستاد توپک د خواب نه یو که چیری دخدای خد شکار په
 ته تلل جایز نه دی نو مونږ ته ورا یه چه کوز شو. په دی کښی دهغه صاحب ارادگی هغه
 هم ووی چه ماسره هم حکم نشته ده صاحب پسې هم. صاحب یی هم رانی هغه چه مونږ ته
 وکتل نو واپس شو. نه رانژدې شو او نه یی راسره خبرې وکړه. دهغوی نه یی ووی چه د
 پولیس کار دی اخر چه پولیس راغی او دتاو اجازدی راکه ما ورته ووی چه مونږ په دی

شورچه داوود دلی مولی یو او اوس پرېز دی مووې نو هغه پولیس والا وختل او وی
چې دمه کار په دهغ کښی فرق راغلی دی

نوبتا رکښی می قول خدا ای خدا شکله وخت کله په دې کښی یو پیرنگی راغی او
خدا ای خدا شکله دته یی وویل چې زه اوس عبد الغفار خان لیدی شم ؟ ماوړته ویک
په دې وخت کښی موږ خوخا ای خدا شکله دې اوهر چا سره کور هغه نه دی ولیدل
په دې پېښورته د ان مشر لاری په لاره کښی پنځه شوه ماسقون پېښورته ورسېد و-

ای خدا شکله په دې کښی پاتې شول او زه او باچاکی د لک لک صاحب بنکلی له لاره و-

اول هم یو کفتم چېتی وارسېدلی وه چې په هغه دچانوم نه خو ماته یی لیکلی وو
د تاخبر و چې حکومت دافصله کې د وچه تاسا ورور اوستا قول خانان کفتمارکړی

د دې ملکه مولی کښی او یوې جزیری ته مو ولېږی خوزه د دې خبر و فکر نه کوم خلک چې

لار و خدای دې د قلم خدمت کوي نو دا هرڅه پکښی وی اوس بیا خپلو دوستانو

کوم چې د دې حکومت مرکز ته لیکلی دی چې څه وخت دی کفتمارکړی داسی ملک

یې لېږل په کار دی چې هغه دې لیرې وی او د دې باد پری نه لکی اول چې د کجرات

په خانه کښی و زېږ د دې ټول کار به یی چلولو داخلي داسی خای ته یی لېږل په کار دی

د دې د دې خلکو نه خبر نه شی او که داسی ونه شو نو د دې تحریک ختمول مشکل دی.

د دې حکومت و شش کوی چې تاسو زکړ کفتمارکړی ماوړته ووی چې شوک هاتیان

تای نو دس وازی لوی پرېز دی تاسو د دې پروامه کوی چې خدا ای شته نو هیڅ

نشته حکومت پخپل کار کوی او موږ به پخپل کار کوو.

ماسه فکر و چې حکومت به ما د صوبه سرحد د دې ته پرېز دی که نه ؟ ما هغه

دور و په بنده شان وکړه په دهن اې دوی می هم وکړه کور په کور . علان په علاقو وکړه
اورس می هېڅ پر وانشته که حکومت می هېڅ نېسی نور می دی نېس .

د ترنگزو حاجی صاحب خدایي خل منکله:

د پاچا کل په نوم زموږ خلاف یو څه پرايگنله د شمع شوی و زما پری یقین
کېده ما وی دی خود حاجی صاحب زوی دی او حاجی صاحب زموږ ملگري دی
په جنگ زموږ په خلاف پرايگنله کوی نور وې می په ۱۱۴۰ هـ د ۱۹۴۲ و د م جنگ دوران
د پریټ مه منل وته ولې په دې حکومت خبر نه شوی ولی لاړه او هغه یی لیدو د پری
وړه د و شوی . دغه وخت حاجی صاحب د ترنگزو وفات شوی و او پاچا کل کل ان
وړ خوچه وایس راغی نو بله ورځ زه سوابی له نام په زړه کښی د هرتی بازار کښی مو راټاکل
په مخه راغی هغه اشاره وکړه زه وټه ودرېم هغه بل نوم ودراته وی چې ستا
توله پرايگنله قلی خان کوی خود پاچا کل په نوم یی کوی زه سباله مو منل وته خم او پاچا
سه د دی فیصله کوم چه راچته خدای موږ لیدو سېا بیل اکرې دی نور د پستی پرايگنله
مه کوه او که کوی نو بیا موږ له دوه په خای یو بل مه راکوه .

زه دیو څو ورځوله د حال معلومولو د پامه اتمانزله لاهم او پ دې فکر کښی و
من دی که سبا حکومت دې نېسی وخت خدای کول به کار نه دی اړه کور کښېناسته
او څو مړه چه کېدی شی کار کول په کار دی . ما څو د صوبی ټوټه ودرې ختم کړې وه .
خلیلو مو منل وجر کړ او خدایي خد منکار و متعلق راته داسی خبر نه رسېدلی و
هله بعضی داسی خلک شته چه دخپلی ناپوهی په وجه خلکو ته دوک وکړی او د
عالیه د حکم نه بغیر داسی کار نه کوی چه مناسب نه دی او جر کړ او خدایي خد منکار

هم داسی خاک شسته چه من هبی جامه کنبی په دله کنبی نفاق پیدا کوی بل داچه
 د ارباب عبدالغفور خان او عاشق شاه باچا په نیو لوڅا کنبی تېزی هم پیدا شوې
 ده لومړی په دې علاقې له لاسم چه کلي ته ورسېدلم نو دانه معاومه شوه چه زما
 د ارده عبدالله خان چه دمایې په حوالا کنبی هورک هرنال کې ووهنه حکومت
 د پېنواوړیه مېتر کنبی یې د کپتان صاحب بنگلی ته ورسولوزه دهغه د لید و د پارو
 واپس بیاوړته لاړم.

د خلیو مومند و دوره :

ما د خلیو مومند و دوره شروع کړه چه نکه دغه ایک سوچوالیس کلېد یې وه
 مومند یو د اور حبس تګنال کنبی د شپې په یو جماعت کنبی وکړه حکومت خای په خای
 د ننی لکولی وې او زموږه جلسې یې بندې کړې وې سببه کاوته روان شو او کلي
 په خلیو به کړ خد او خلک به مو په خدایي خد مشکاری پوهول او د باره می په
 حېاعتونو کنبی وندی واخیستی چه تشد د به نه کوو صبر به کوو دې چه خدای د
 صبر ناگو ملگری دی او چه خدای د چا ملگری دی فتح به دهغه وي پو مې جلسې
 مو د مومند و پې په پارکي ، باد رکلی ، باده بیرده ، شیخان ، شاب خیل ، متنی
 پو جماعتونو کنبی وکړې او خلک مو پوه کړه دلته می د خدایي خد مشکارونه بیاد
 تشد وندی واخیستی اخری جلسه مولدای کنبی وکړه او خلک می په دې
 پوه کړل چه د تاسو چه زما د بادشاهی چنی وھی نوحه داخریک مومند شروع کړی دی
 دا خود باچایی د پاره نه دی چه زه دی بادشاه شم او که چېرې تاسو ما بادشاه
 د پان نواول خو په اسلام کنبی باچایی نشته او بله داچه ستاسو به خاوری په سر شې

او ز ما به مزی وی نوتا سو پودشتی چه نه ما او نه بل خیل باچا کرفت. زمونږ باچا یا
 جوړول نه غواړو. باچا یا نو نه مو منږ ایت نشته. زمونږ به یو ستر دی او د قوم به یو
 او مرضا او مشور به وی او هغه ستر به وی چه د قوم خد متکاړوی. د خان، غنې
 او میا ملاقات به نه وی بلکه هر هغه ستر به وی چه هغه نیک او امانداس او د قوم او
 خیر خوازی و دی تکلیف نه او قدر بانی او د هر خدمت نی د قام او مسک که ی وی او چه د
 مشرک اهل بیت او پوه هم پکښی وی. زمونږ حکومت به د جماعت تابع وی جماعت
 به د حکومت تابع نه وی. بادشاهی خراب شی دی او د قوم او ملک پکښی به د هر نقصان
 دی. او که چیری نن یو باچا ښه هم وی نو سبا به یی زوی باچا وی نو شوک ویلی شی
 چه کونډی هغه به هم ښه وی او باچا یا ان کله دخپل قوم ترقی غواړی؟ ولی چه هر
 وخت دا خیال کوی چه که داخلک پوه شول نو ما به ایری کی نه هغه هر وخت د قوم
 پوهی لار د کښی خندا اچوی د املک زمونږ د ټولو پښتنو دی نو زمونږ یو ستر نه خان
 کوو زمونږ به کو شش دا وی چه ټول خانان کوو او داسی حکومت به جوړوو چه
 کښی مساوات وی او د ټولو خلکو پکښی به شان خیر او فایده وی. که پوه وی او که
 سپوره وی په شریک به وی. امن وی. انصاف وی زمونږ به د ټول قوم یو د جگړه
 وی او دهغی په خوښه به یو صلح وی.

زمونږ مجلسو کښی به ښځی هم شریکېدلې. د خلیو موصله د ورځ چټک
 شوه نو اخر کښی به زده او وایم چه د خلیو موصله د جگړو او خدای خد متکاړو به
 ښه انتظام دی هر کلی کښی د فتر دی او په هغه کښی شپه او رڼخ د خدای خد متکاړو
 چپړه وی. په هر دفتر کښی یو کار پال دی چه کښه به کښه غږ یی د اټول

انتظام دار باب عبد الغفور خان اوسید عاشق شاه باچا دی.

صاحب کار نو بانه، اور مرخصا صده:

خبر راں چه قاری صاحب خیل کلی ماگلیا نو بانه دکنی دیوی لوی جلسی انتظام
 پا دی اور منہ لی لیلی دی چه مونز دخیل تحصیل دخیل ای خد بنگار و در بیت د
 ره کیمپ کوور دی دپاره ستا وائل دلته ضروری دی. مادھنری دعوت منقول
 اور اودا تمانو نہ تھروختی دستی جان کالی تہ لارم ولی چه باچا می راتہ دی
 زمونز وکال پہ لارہ تھل پہ کار دی. دھوچا می موسی جان سر و خکله
 پہ انکو صده او سالار هم را ورسیدل او بیا مونز نستی تہ روان شو زمونز د
 لہونہ چه دستی خلک خبر شول نو دہر خلک راجع شو هوی تہ می یو مشتصر
 تہ بیرو کرو او دوی تہ می ووی چه خیل کوور جو دوو، دشمنی، نرگلی، پری جنبی او
 عشق پریپن دہ ددی دلاسه زمونز کوور بر باد دی. دفستی نہ مونز دسیند غامی
 لہ او دہیری انتظام شوی و بیرو تیارہ وہ صده صاحب او سالار صاحب پس
 شول مونز پہ خیریت منہ لہ سیند نہ پوری و توخای پہ خای خد ای خد بنگار
 لارو و مالہ لی اس راوستی و خوزه پیارہ دوی سرع روان شوم. دقاری صاحب
 کالی تہ ورسیدل و قاری صاحب دہر منہ انتظام کوی و دفتر او دھنہ اساطری بنکلی
 کہ ہی وہ. خلک دفتر کنبی ناست ورتبارہ خیالات و شول او دہودی وخت شود
 ورتبارہ نہ پس جسی لہ لارو حبسہ دکلی نہ بکروہ. دہر خلک او پہ زرگونو نوازشی
 و اغلی و وحبسہ کنبی تقریر و نہ و شو نظم و نری وویل. زما دتقریر وخت کنبی می اول د
 دی دپارہ چه قاری صاحب زامن حکومت گرفتار کری و وھدی دی ظاہرہ کرہ او خلک تہ

می ووی چه نن دی که سبا به مونیذ او امتحان را تلونگی دی تکلیفونه او مسیبتونه را تلونگی
دی که تاسو به مونیذ به دهغو مقابله و که چ نوا میدی دی چه مونیذ به کاماب بشو او خاک
می داهم ووی چه مونیذ خدای خد متکا رستا سو خد ای دیار و خد سگ کو و ولی
تاسو ز مونیذ قوم بی او احسان ده باندی هم نه کو و خله چه داز مونیذ فرض دی او یواز
ز مونیذ نه دی دلو او پینتو فرض دی. مونیذ ستاسو گوند وی او او که چه مونیذ داسو
خاک په ملک کینی وی چه ددی خیلی کتی دیار و ملا تری نه شی نو نه بی تری لیکن
ز مونیذ پینی دی دشمن ته نه را کا بی. او که ز مونیذ ملکو تیا نه کو می ووی خوچه
قوم او ملک دشمن سر ملکو نه شی. بیا بنخوله و غلم او هغوی تن ووی چه داسو
چه خنله دسه ووی داسی ستاسو هر دی او داسو چه خنله خیال دی چه مونیذ ای
دی او بنخه وروکی ده داپه اسلام کینی نشته لوی په عمل ده که بنخه با اخلاقه. نیک
او پاکه وی نو هغه لویه ده او که دغه شان یوسه وی نو هغه هم لوی ده او که دغه شان
یوه بنخه بل غله. بل اخلاقه وی نو هغه وروکی ده او که یوسه هم ده شان وی
هغه هم وروکی دی. په دی ملک کینی ستاسو مونیذ سر یوشان حده ده بنخه او
سهی دکا دی دود پای دی که یوه پنچر شی نو کادی مخکینی تلی نه نی. جلسه یکم
ختمه شوه.

ز مونیذ د اورمر و صد صاحب او ویره ده هر خدای خد متکا را غلی و ده
هغوی مجبور کرم او خان سه بی او وروته بوتلم دوی د فتره ج ورسید و نوز
اول دخیل شعیب خدای خد متکا را صوبیل ار صاحب دچو کتوله او غانه لایم می بی
له را غل او خپله غمزه کینی می کینول دعای و ته و که او سپماند کتوله می تسلی

و در کوه چه ملک شسته او خلاصی تری نشسته او دی خو به داسی مرگ مردی چه خدای
 ورته ژوند یلی دی خومونیز پری نه پوهیږو او چه ترخو دادنیا اباد و دی دهغه نوم
 به هېر نه شو. د شپې موحامد کښی جلسه وکړه دلته هم جلسې بندې دي سباله د
 اوږدو منځنی کلی لالرو دلته زمونږ په خدایي خد شکارو کښی بی اتفاقی وه دوی
 می د خدایي خد شکار می په مطلب او مقصد پوه کړل او ورته می ووی چه تاسو په دی
 خوریک ځان نه دی پوه کړیا او تاسو نه هېر و شوی ده چه مونږ خدای سره داو
 کړې ده چه مونږ به پری جنبی دشمنی تر کښی مخالفت حکمری اوبی اتفاقی نه
 اوو نوزو سنا سو په خدمت کښی داعرض کوم چه شوک دشمنی تر کښی پری جنبی
 په پښو دی دشی نو هغوی دی خدایي خد شکار می کښی نه داخلېږی او چه داخیږو
 کلی پر پرې دی نو بیا دی خدایي خد شکار می اوکله دی کښی هم داخیږو نه پری نه
 بدو نو ددی وروړولی فایده څه شوه؟ دی خیزو نو خومونږ بر باد کړی نو زما په
 فکر میردوی نه پوه شول او څه اثر پری وشو. له دی خایه مونږ دیم کلی ته لاړو او ورو
 د دی کلی دی. هلته مو هم په جماعت کښی جلسه وکړه. زمونږ د ویر او د پاره حکومت
 د جلسی په بخت کښی دېر با دس پولیس راوستلی وو چه خلکوی هېڅ پروا ونه کړه
 نو بیا لارل ددی خایه زما اراده وه چه کچوری له لار شم لیکن زما طبیعت خراب شو
 او هغه دېر نه دوه میله لیری وه او پیاده منزل و نو بیا شپې له میاں کوچرو له لار و او
 بابو فضل الی سرد مو د خوند شپه تېره کړه د شپې موحامد کښی جلسه وکړه او چه خلک
 زمانه خبر شول نو بنځی نر په ډېره مینه محبت جلسی له راغلل سباله هزار ځانی له
 لاړو. د دی ځای د جرگی او خدایي خد شکارو انتظام می ډېر خوښ شو او بیا په دی

علاقه کنبی کالی په کالی وگرځېد او خلک می په عدم تشدد په بڼه شان پورې کړل او پېښور
می د پېښور وړو وړو او ددی څی د ورځ ختم شوه.

الات سر لیدل:

زما طبیعت ښه نه و نه د خپله چه نه د شپې آرام و او نه د وښی باچاکی د سستی جان
شاوړ و هغه به نظمو نه اوړول هغه هم ناجوړه شو هغه می هم کالی ته رخصت کړه و نه
پېښور ته راغلم او د اکثر صاحب سرع پاتی شوم هغه راته د لات د حب د ملاقات په
بار و کنبی ووی چه ماته به یاد وی چه څه وخت ته به د پوره اسماعیل خان کنبی په دوسه
وې نوماته لات صاحب یوه جیتی مستاد ملاقات د پاره را لېوولی وه. زمونږ هڅا کنبی
الات صاحب پر شوی و او د هغه په ځای سر را نیاف کړ لیکه لات شوی و ما ورته ووی
چه ماته په ملاقات کنبی څه علت نلسته. هغه لات صاحب لږ ما د موجودگی خبر ورکړه
او ددی څی ملاقات مقدر شو زه ټیک ددی څی د لات صاحب بنگی له لاره د هغه
سکوتره زما په انتظار کنبی والا ورو ماته یی ور لیرې کړم اولات صاحب له یی اېوله. لات صاحب
ماله مخی له راغی او زه یی ځان سرع په کرسی کښېنولم او سکوتره یی کېږته و ووت او
مونږ لېسې وړ پوری شو دروغ جوړ نه پس اول سوال یی په ما دا کړو چه زه قول عمر
پېښور کنبی پاتی شوی یم خوته می لیدلی نه یی ما ورته ووی چه تا سوله اکثر هغه خلک
راځی چه خپل کارونه لری. بیا د خدا یی خد متکا و خبری شروع شوې ده راته ووی
چه زمونږ او د پښتنو د پرمه تعلقات و و خود بعضی خلکو په کړمو تقریر و نه هغه تعلقات
خراب شو ما ورته ووی چه تعلقات په تقریر و نه خرابېږی ماته د معاون وی چه حسین
پښتنو سره کوم قسم سلوک کړی او ددی په اور به و سره لات صاحب ستوگی ښکته کړې.

جیمن د لیس کپتان وچه په ۱۹۳۱ع کښی د چارلس دی په شواخانه مونږ پکښک لکلی
 و ده د خدای خد متکارو مخصوص ځایونو ته د کی کوزی خورند ی کړې او د خسی توب
 شین یی د لیس راور و او د پر خدای خد متکار پری خسیان شول او دا اواز به یی کولو
 چه د پیتنو وځی وړکوم خدای خد متکار ونه به یی جاسی و شلو یی او به بند به یی کړل اچې
 په وهلو کښی به یی هر شته شونو د غوړو د متیازو یو د نډه وکی جوړ کړی و هغه ته به یی کن اکر
 د از مونږ بښانه د مرک نه هم بل کڼری ماورته ووی چه کورنی مونږ خدای خد متکار
 هم ستاسی رعیت یو نو مونږ سره هم کم از کم هغه ساوک کوی چ نور رعیت به یی کوی
 نو هغه ورته چه مونږ یو شان ساوک کور او هکاک بی گناه نه گرفتار و ماورته ووی
 چه به دی ستاسی جنت نه کوم لیکن اکثر خدای خد متکار بی گناه گرفتار ووی او د
 د غوړو مقدسی پری جوړ ووی ده ووی چه هغوی خه ناخه کړې د یی ماورته ووی چه
 د سودم خدایو خه کړې دی چه تاسو گرفتار کړی دی ؟ او مردان په حواله و
 کښی پرانته دی شاه پسند خان او الله دا خان د جلیل خه قصیر کړې دی ؟ شپږ
 بهار خان او د هغه نور و خورانو خه قصیر کړې دی ؟ اخر کښی د ازاد وچه خبر شوی
 ماور ووی چه تاسو د پولیتیکل ایجنسیت په محکمه په کور وروړو پی لکوی نو د دی نه
 خه فایده وشوه ؟ نو ده ووی چه مونږ خپله علاقه په دې باندی د دی خلکو د شته نه
 یی کړې ده ماورته ووی چه د خومره مودی نه تاسو په دې لکیانی او تر کومه حد کامیاب
 شوی یی رده ووی چه د یر شو کالونه ز مونږ داکوشش دی خو تراوسه پورې
 کامیاب شوی نه یو ماورته ووی چه مونږ له پنځه کاله موقع را کړې او تاسو چه خومره
 رپی لکوی دهغی شلمه حصه مونږ له را کړې بیاز مونږ او د خپل کار مقابله و کړې کړی مونږ

هغه لاره فايده منده وه نو هغه جاري وساتي ! ماته يي ووي چي ستاسو ورته کوي ما ورته ووي چه مونږ به دغه رويي دخلکو په تعليم صنعت و حرفت پاني ولکوو او دخلکو به د يقين راولو چه مونږ داهر خه د قوم د فايدي دپاره کور او ديم خيژو او پښتو ن داسي قام دي چه دي د زور په نسبت په احسان زرتالي کيږي بيا به نه پخپله د اکي کوي او نه به بل خوک پريږي دي. نو چه د لالت صاحب نه ورته خبر نه شو نو ماته يي ووي چه دي ملک ته د روس او افغانستان نه د پرو و پرو د نو په دي وجه مونږ د اکار کله پريښوي نشو او د افغون نه چه پرته کولي شو؟ ما ورته ووي د افغانستان غريب خوا و ورته خبره مه کوه ولي چه هغه تاته معاومه ده چه خپل جان د ساتي نه شي نو په مونږ به خه حمله وکړي؟ اوله دا چه ستاسو په افغانستان کښي کرم باچا خوښ نه وي نو هغه باچاي کولي نه شي پاتي روس شو نو که دغه د تا سینه خطري وي نو په کار دي چه مونږ له دخپل ملک واک او اختيار واکړي په ټول هندوستان کښي ستاسو دومره فوج نشته لکه چه نن په سرحد کښي زمونږ خدایي خداي ملکا دي. چه مونږ له اختيار واکړي نو بيا که روس زمونږ په ملک راتلونو مونږ به يي مقابله کوو او زمونږ بهغي نه به د ملک د حفاظت دپاره تيار وي نو بيا روس حمله نه شي کولي او که دانه کي نو مونږ خوستاسو دپاره جنگ نه کوو او س مونږ پوره شوي يو چه جنگ دي مونږ کوو او مزي دي ستاسو وي. زما د پري خبري ده نو ت کړي او رانه يي ووي چه زه سباله دي لي ته خم او دي خبر و ذکر به د ايسراي سره وکرم بياني رته ووي چه زه اميد کوم چه ايند به هم دغه شان زما او ستا ملاقات کيږي ما خراب وکړي چه لکه داخل چه دي خه رنگي ما پسي پوليس رالېږي و دغه شان ما پسي پوليس رالېږي

زما اوسته ملاقات به کبری . ده راته ووی ته خو عجیبه سکی بی ته خولود کچر و کوره
 سر و خلک زما ملاقات ته راغلی دی زه و بهم ملاقات نه کوم اوتاته زه وایم چه زما
 ملاقات ته راخه اونه نه راخی نوماره ته وویل چه دابجر خلک چه راغلی دی داخو خیل غرض
 راغلی دی او زما ته غرض نشسته . ملاقات ختم شو اوزه دیاکتور صاحب بنگلی له
 عالم . په سبای می دونه بار دتلاو انتظام وکړه

د اونیبار په تحصیل کښی جلسی:

د لسم دسمبر سحر وختی زه سم د خپلو مومندو خدایي خد متکا و د اونیبار
 و او دفتو ته ورغلو مکه ، صاحب سم د نور و خدایي خد متکا و دفتو کښی موجود
 د اونیبار ساعت پس د سیند د غاړې دکلو په دویم روان شو په لار د کښی می دشا-
 و ز کړی جوړیل ولیا و چه پالیس په لار دی کښی جیباغالی له بوتلو اودوه نیم کالیه قید
 د اونیبار . مومندو پاران کښی دکندهر جلسه وکړه اود هغه نه پس مکه ، صاحب اود اونیبار
 د اونیبار د رخصت شو و مومندو د کوری جوړیل صاحب سم د پوری و تلو او پیر سبک کښی
 د اونیبار وکړه اود پیر سبک نه شپې له درې مینی له لار و خلک راته انتظار کښی وو د
 مومندو هم جلسه وکړه اود سحر لمونځ نه اول درزی مینی نه روان شو باقی
 د اونیبار د غاړی کلو کښی مومندو کړی او خلک مود تخریک په غرض پوه کړه کله
 د اونیبار اباد ته ورسوله زما طبیعت د اول نه سینه نه و اوازمی ناست و او ددی بی ارامی
 و وجه نور هم ناجوره نوم . مابه د پر کوشش کوو چه دکار نه پس می ارام ته پرېږدي
 د اونیبار نه پرېښویم . د شپې مودلته جلسه وکړه . په د لسم دسمبر د ختکو علاقه
 کښی د ابا سیند په غاړه خپل اباد کالی ته نزدی دیوی لوی جلسی انتظام وکړه

هغی له وصالی تحصیل په زکونو خدای خد، مشکار راغلی وو د پچ خلک هم په شنه
 راپورې وتی وو او موثره والا درکښی راغلی وو. زه دلته آرام نه اېښه کښی له لاسه
 شاعرانو قومې غلو نه واورول په پراشې وکړه وراخه کښی ما خپل تقدیر کښی ورنه
 زمونږ د سهر جنګ دی مونږ به دوهلو او ښکافه بدلان اخلاص مونږ به په
 اوڅان به خدای ته سپارو ورنه خو خدای خد شکار وړ خد اتو به زمونږ به
 اخلي د خپلو زېږونو نه خو د غمښی او اتفاق لیرې کړې کله چه د دې داسه به
 شوی یو ځان کښی ښه اخلاق پیدا کړی ولی چه د ښه اخلاقو نه به ښه څوک تکی
 نه شی. بله خبره می واکوړه چه اسی پښتو ورته زه په دې له پوره به چه تاسو
 د پښتلیانو نه به پښتې دوی هر ستاسو په شان بنیاد می ستاسو په شان
 قوم دی تاسو خو پر و جنو او اتفاق تبا وکړه ویرد درکښی پیدا منوی ده. د
 په زړه کښی چه د خدای پوره دوی نو د هغه په زړه کښی د بل چاپېر نه راځی او د
 نه پښتې او د چاپېر په کښی چه د خدای پوره دوی هغه دهر چاته پښتې. نو
 دی وچه چه مونږ د حکومت افستېږنو ویر ویر ویر اسی وروڼو تاسو پښتې درکښی
 ویرد پیدا کړی او بیامی ټولونه اېږل وکړه چه کوم کښی کښی د دې و هغه د د
 چای مګونی او مه پاتې کېږی او د کلي خلکو ته می هم ووی چه چله چای. د
 هم مه وړکونی مونږ غریب قام یو خلکو له چای دود دی نه شو وړکولی بیامی
 خلکو ته ووی چه اسی وروڼو تاسو د خدای د پاره یو دود وروڼو ښیږی نه شی
 او که څوک دود دی د له پخه هم که پي نو تاسو یو مخورنی نوچه یو خلکو ته دود
 پاتې شی نو بیا به داسی نه کوی.

صوابی تحصیل کینی جلسی :

زه جیار فر دوسر خان سعید مانیری ته روان شوم په لاره یو پوړه داسې راته
 چې په باجخانه زړه خونن ایله پوره شوم چې پیرنگی هم زمونږ په شان بنیاد دی.
 سعید می فر داس خان سعید په ارام تیر کړه. سباله پوځیانې خد فکارد وفات شوه.
 دغه جنرال د پور کړه بیا مو د هغه پوځیانې د خاسی تصفیو وکړه. دوی ماته هم لږ ځای
 پاتې و. پور کس نیم پکښې هغه د هغه موراضی کړه بیا له دی ځایه باجانه روان شو.
 د پور د باجخانان بی دنا د پولیس کونفران کړه چې وو. دلته مو جاعت کینی جلسه کړه.
 د بته له لاره د کلابت په خلکو کینی حکومت څه بی اتفاقی پیدا کړه په خورنځو
 د کینی سنا بته کولو ماته هم په هغه د عامه نظیر وکړه چې فکر وکړی د هغه
 د اشر و شو. د روانیدو په وخت کینی د کلابت د خان ندی راته ورو چې چلې
 سنا ته موږ په یو موږه شوک جنگولی نه شئ. له دې ځای نه زوی ته لار وهلته
 د هم جانت کینی جلسه وکړه چې په زرگونو خلک را جمع شول د پوره کامیابې جلسه وشوه
 د پوره شوم چې په خلکو کینی سیاسي شعور پیدا شوی دی. له دغه ځای مرغز ته
 سپی له لاره په مرغز کینی مور د شپې جلسه وکړه. د مرغز جرکه اوځایي خلک
 د پوځیانو د پوره دی. دوی راته دخپل مصیبت ټولې قصی وکړه او راته یی
 وې چې بیکانه د پولیس هغه پیرنگی ووهو او بیا یی د کلابت خلکو ته وې چې دعوی
 پورې وکړه چې موږ د کلي خلکو دعوی ونه کړه. د دوی جرنیل قابل او پوره سړی
 دی او دا د هغه قابلیت دی چې را چذب یی په خدایي خد شکا وکینی پیدا کړه
 د سباله د مرغز نه قبلې ته پور کلي دی د هغه صلا صاحب محبوب کړه او د سخر چاپو

له هلمته لایو، خلک چه زمونږ نه خبر نشو نو را جمع شو هغوی ته می هم دو ورور ولی او
قامولی یو مختصر تقریر وکړه او بیا له دې ځایه کونډې له لارو او بیا تړلې له لارو ولی
و دې ځای دې کارکنان حکومت کوفتار کړې وو. نورې کښې پکښت کېدلې و. دغه
کتوله لارو ما پرې بعضی سوالونه وکړه چې تاسو ولی پکښت کولې دی؟ دوی وویل
چې دا خلک بد ایشی مالونه خرڅوړي ما و نه ورو چې تاسو څه غواړئ؟ دوی وویل
چې دخپل ملک مال دی خرڅوړي نو ما ترې تپوس وکړم چې دی کښې ستا سوغایښ
ده او هغه کښې موڅه نقصان دی؟ دوی وویل چې د ملک مال چې خرڅوړي نه
پیسې به زمونږ ملک کښې پاتې کېږي او چې د پردی ملک مال خرڅوړي نو پیسې به
پر دې ملک ته ځي. زه دې خبره شاله شوم ولی چې دا کوم خدایي خد متکار و او دوه هغه
یو ورور کی کلی بی تعلیمه هلکان وو او نورې چې می ترې پوښتنې وکړم نو د هغوی
هم پوره حواونه واکړه چې دلته هم پولیسو په خدایي خد متکار و او دغه خبره نه کړې وو. زه
پوره شوم چې زمونږ په قوم کښې یو پوهه راغلی ده بیا می جماعت کښې تقریر وکړه او خلک
می وویل چې دا خدایي خد متکار ستا سترگینا دی دی تاسو له ستا سود پلا دنیکه
بایللی ملک کتنی نو تاسو ور سره ولی بد سلوک کوئ؟ که پیر نکلیان مونږ سره جوسم
سلوک کوئ نو مونږ ترې کیله نه کوو ځکه چې هغه غیر قوم دی او هغوی سره غم دی چې
پښتانه رانه خپل ملک ازاد کړي نو زمونږ به څه حال وي؟ زمونږ کیله ستا سر نه ده تاسو
خو زمونږ قوم نی او دا ملک زمونږ شریک دی که دا ملک از دشی و د دې فایده
خو به ټول قوم ته وي. چې جلسه ختمه شوه نو د (مینې) مولانا صاحب رانه وویل چې
مونږ سره به خبره څه او زمونږ د خلکو دېر خواشمن دی چې هلمته مونږ هم جلسه

ماورته ووی چه مرانا صاحب ته زما حال ویننی زونا جور ویم پیرید و چه زده و پس
 اوج کله لوزینه شرم نو بیا به ستاسو کالی ته دیشم دوی راضی شو او موند صواب
 پیر سوای کینی پیر زونا و بعضی او نوج و و او سالار صاحب منیر خان پنجبای
 دوسو خان دیرینه انظار کنی و هفتی ته می تقییر و کور خدای خدا مقرر اند
 و شود چه بیگانه و موند مدد شپ کونی ماورته ووی چه تاسو ماورینی چه زونا جور
 و دوی ناجر و وجود کلیا به شپ او و رنج کار کوم حکم چه نن دی که سباد چکوت
 و خیم او دخت و مت مع ذلک و کونی او دافول انتظار را و تقییر کفایت ته دی
 شش کوم چه خور و کندی شش چه پیر دوی خیل قوم کینی دوری و کوم او دوی
 خه باندی پود کوم.

هفتی اخبار و کور او شپنی له نولانی له لوزینه شپ منیر چه ارام تپود و شو
 و شوم چه میا احشام صاحب او دلی هدیه میاشت زما بر خلاف کتا بکی چاپ
 و او خلک و کینی خور و دلی او دلی یومولانا صاحب دهفتی دپاره سخته پرا پیکان شوم
 و دوی ما هفتی ته ووی چه موند خور خدای دپاره کلیا او دوی قوم خدمت کور
 و موند ملگرتیا و کور و دوی به ازادشی او که ز موند مخالفت ی و کور و دوی به
 دشی ولی چه بغیر د قوم د امداد موند خیل منزل ته رسیدی نه شو غم او فکر هفت
 و دوی چه دخان دپاره کار کوی او خور که چه د خدای دپاره کار کوی هفتی هیش غم
 و کوی احشام میا به هم و رنج زما بر خلاف هفت قصه به اخبار و نو کینی لیکله او
 موند به بی هم چاپ کول لیکن ما و لی چه بی هم خواب نه و کور ولی چه دوی نه میت
 و جور و دپاره خیل نار کور او به دوی خبر و می وخت نه ضایع کور ولی شکله چه دوی غم

دخه وخته پوری په خلکو کښې غلطه فېمې پیداکولی شي خو چه د نیت یا دانی نو دوش
کېدی نه شي. چه سباله مونږ په دغه کلي کښې دیو هره ان فاشي له لارو هلمه دهغه
کښې می خپل زور و ملګري او مهربان مولا ناسه ملاقات وشو او ورته می ووی چې
صاحب په سیاسته اتر کښې الله به منع کښې چه اختلاف راغلی وی نو اخر بله وخت
رسول الله صلی الله علیه وسلم هر وای چه اختلاف د مت رحمت دی او مونږ ته چه
په خاسی رحمت شوی دی د ازموږ ذاتیات دی. مونږ له خپل زارو تعلقات پیاوړتیا
په کار نه دی اوزو چه ستاسو فېمې ته راغتم نو ملاقات خو راښه کولی د دغه لیس
جماعت له روان شو. مولا صاحب می هم خان سید روان کړه خلک مع مولا ناسه
ته می ووی که ته خه ویل غواړی نو ووايه مولا صاحب وې وخت نگ دی زه غواړم
ته خپل تقریر وکړه. اما خلکو ته ووی چه ای وروغو. غزیزانو تاسو خپل خان خپل
اوزیان پوه کړی زړه پوهېږم چه خلک زموږ مخالفت ولې کوي مونږ خود خلک
یو تکلیفونه او مصیبتونه په خان تېرو وړو لولته قوم له کور په کاردی چه دوی هم
په شان د پرتلیانو مخالفت وکړي ولې چه هغوی مونږ غلامان دي یو. زموږ
نیکه ملک یی دانه نیولی دی. د املک خو خدای مونږ له اوزموږ نیوله را کړی دی
د خود غېښی او بې اتفاقی په وجه هغوی زموږ په ملک مزې کوی طلب وایي چه نه
چرکه پاتی نه شوه. مونږ د مصد په شان په کاکلوس کښې اوبه شواخت ای خدای
د هغوی رضا کار شول. دا خبره غلطه ده زموږ چرکه کچرکه اوزموږ خدای شکا خدای خدای
دی دا خبره داسی دی چه مونږ کاکلوس سره تعاون کړې. یو خود افسانه مانه ده کړې
لوی جړې کړې ده اود میا صاحب او عبدالاکبر خان په زمانې کچې د تاسو خو لور یا د

دکانگوس سره نه و نو پیرنگی په مونږ تور و نشپه جوړه کړې وه او په مونږ خدای خدای
 دای داسې لوبې کړې وې چې په دنیا کېنې به په دې پوه کوڅلکه داسې لوبې نشوې وې
 دای قول چې اوازې کېنې چېنې و او چې هرکله ستاسو چېنې فیصله وکړه او مونږ دکانگوس
 شونو دهنږې په کوشش مونږ دجېانانو نه را بېر شو او دای ستاسو چېنې
 دتقریر کوم که دهنږې کوشش او امداد نه وای نو اوس به مونږ قول خدای خدای
 ستاسو چېنې اوازې کېنې پراته وو په دې وخت کېنې مونږ پیرنگی له دخیل اتفاق په
 بکرو مات کړې دی نو که مونږ اتفاق وکړو نو دابل بېکر به یې هم مات شي او د
 د اوزلمه نه به خلاص شو. او دکانگوس سره خو مونږ هم ددی دپارچ ملکوتی شری
 دخیل ملک ازایکه تاسو هروانی وکړینې او په دې خبرو خان پوه کړې.
 وخت ایز و ماچیل تقریر ختم کړه. کالو خان کېنې راته دېر خلک په انتظار کېنې ناست
 دې وخت کېنې مولانا صاحب ماته و وې چې زه هم شه ویل غواړم ته دخی خلکو ته
 د ساوړته ویل چې تاته خو ما ویلې وو چې تقریر وکړه. تانگرو اوس زه دلته زیاتی
 کولی نه شم. ولی چې کالو خان کېنې دېر خلک ماته انتظار کېنې ناست دی. ته دې
 تقریر وکړه. او ماله اجزه را کړه چې زه کالو خان ته لاره شم. زما درواښد و سره
 دتاک روان شول. په دې وجه مولانا صاحب ته تقریر و نه کړې شو.

مونږ چې کالو خان ته ورسېد و نو خلک جمع وو خلکو ته می و وې چې ای وروڼو
 به دا وای چې زه نن تاسوله دکامدار خان دگفتاری دمنځواری له پارچ راغلی
 زه منځواری له راغلی نیم بلکه تاسوله مبارکی له راغلی یم او تاسوله مبارکی
 یم چې ستاسو داسې یو ننگیالی خان و چې ستاسو دپارچ او دقول قوم او ملک

دپاره چې پخانی له لاره اوزه دهغه مودنی بی له او خپلو خبرو اترو د خان د
 نیک کارنه چې پخانی له په تلو مبارکی وکوم. بیا می دی خلکو ته وی چې ای
 هرڅه چې تاسو سره کېږي په هغه صبر کړئ د ازار نه چې بازار موندلی نه دی او
 تاسو نسکور وده خو مره چې پیر تللیان په موندن ظلم او زیانی کړی هغه
 تپاه شی او موندن به تری خلاص شو.

د دې خاصی نه بیا ادينه ته لاړه هلته د خدايې خد شکر روتنه می
 تلقین وکړه او بیا سمیلا ته لاړم. په دې خلکو کښی د پرچوش او خروش
 چې پیرنای زور او ظلم شروع کړي و. دوی ته می هم د صبر اوندام تشدد ته
 او بیا ما بنام شهباز کړی ته ورسېدلم دلته می هم زمونږ خبرن صاحب نیوا
 هم د پرچوش د خلکو له می تسلی وکړه او خدایي خد شکا روتنه می د خبرن
 د قیل مبارکی وکړه. دلته می د کجرات بخشالی صاحبزاده صاحب ته دوی چې
 تیاره کړه لیکن د خپلو تلو ذکر می هیچا سره ونه کړه دا خبره می پته وساتله
 خاصی له موندن تلو هغه وروسته کلی و او دا دوسو پولیس چې موندن سره کول
 دا به په هغو خلکو لوی اوج و صاحبزاده صاحب نه به چې چا پوښتنه وکړه نو هغه
 چې موندن کجرات بخشالی ته خو. موندن تانگه کښی روان شو او د کپ په غاړه یو
 کلی و موندن چې څه وخت د پولیس مړه ولید و نو کلی ته دننه شو پولیس زه
 خبر نه شو هغه کجرات له بخشالی له روان شو. د کلی خاک چې خبر شول نو
 زمونږ لید و له راغلل زما په راتلو د پر خورش حاله شو خدایي خد متکا روتنه
 چې څه چاکه تیار و می هغه راوړي او که نه وی نو خبر دی شپه به موندن

پرو و لمبر و خورمیه زه و نوبه دیار و نوبی پختلی و نوبه کتیا : چه دودیه می مو و خورمیه کز ارام
و کور و قور و نوبه بی ارام و دوبر مستقی شوی و خورمیه خلک جماعت کبیری را
مع شوی و ده غفری و وزی چه باچا خان دبی و نوبه یوشو خوبری و کتیا دلم و نوبه
س ده غفری و ده جیت می اول شکویه ادا کور او بیامی و نوبه دخی یک متعلق یوشو
خوبری و کتیا و پ دبی خورمیه دیر زور و اچو او چه پ ده و صیبت به صبر کونی .

سپاله دوقی له لارو چې کاپاښی نه ورسپاړل و نوڅه کورو چې پولیس وړاندې
او کښی خبر پرانست دی ماته یی ووتې چې ټوله شمپه درېسې کور خپل یی یو اویا
نه کښت ستا ورو ورو د ان نور پو لیس هم ټوله شپه تا مو لیس منای و هلی
دی خو تا مو یی موږ لی نه یی دغه انسپکتر ماله ددغه ایک سوچه ایس ا د تان
سپاله مادو (حکومت) را کور دغه کښی یی لیکنی و چې ملکنا انجنسی له به نه خپل ما
نور محمد خان د اړوند خوریه ویلی و چې هماغه لار شې هغه لار و او دوی کور تار
دې نور پو مای د دې د پارد دغه وگلوله چې دی چې خبر شې نور خا مخا به ملکنا انجنسی
تو خې او حکومت موږ نه انجنسریته پرېښود و او نه قیایلو ته ورنه به پرې کوششونه کړی
و چې موږ نه دې وروڼو ته لار شو او دوی هم موږ نه د پښتنو په دی نوی وروڼی
کښی نه پای کړ او دایي الاغه کوی چې هغه دخدایي خا د شکار و هغه حکومت هم چې
پرېښو نو هغه یی هم موږ نه دې قبا یلی وروڼو ته په تللو نه خو شالیدل ولی چې غری
یل چې پر ټکیان به خپه بشی . حقیقت دادی چې حکومت خور موږ نه خو واک و کور نه
دهو ټی نه تورو له لارو نه موږ یو دې پر زور خدایي خا د شکار او بجا د کارکن
عبد الرحیم خان مې شوی و ماته دې د هغه دی دور کړې و او چې څه وخت شو

چچ له تاونوچه پوليس والا رالمه وکاپونه نيولی ورونوده ماته وړې چه څه چل وکړه ورتو وې چه ورځنی پرې نودی پرې دتولونه مخکښی وشي. ددې پرې مکه وکړه ته دپرنقصان ورسېده مونږ خو په دوی وروجنارده موبه که چې شوه. فاخته وکړه دهغه مور او خپلوانوله می ددې کپونه وکړه. دهغه بله ددې اوما او تولو خاښ خد متکار وورته دېره دعاوکه چې بیا مې جاعت کښی یو مخته بغیر وکړه او دوی وړې چه د عبد الرحیم خان په مکه مخپه کښی خدای به دهغه ونښی او دهغه خای به د اسلام د خدمت دپارد دېر خلک پیدا کړي. بیا (مایارو) ته لاړه لیا وروسته صاحب دېر مخلص او دکار سه په دی دغله دېر خلک چې شوي وروسته لږ ایسا دشوا و خلکو ته می هم یو خو خبری وکله چې.

ددی خای نه مردان ته راغلو او دغه خبر شوم چه دسېدم خانان د شوي دي زما طبیعت دېر خراب و ماغوښتل چه دقاضی صاحب په خای کښی ارام وکړم خو خلکو ارام ته نه پرېښودم. قاضی صاحب می پوښه کړه چه بیکاله به دانه راځم خلکو ته می وړې چه ستاسونه رخصت یم څنگښی شم خو خلکو زده کله پرېښودم ا دی له روان شوم نو خلک رانه رخصت شول مونږ ا دی سره نژدی دهغه کولو وروغلو پوليس والا را پښی وو. دهغوی نه چېرته خلا صېر. و؟ مونږ موخ کولو مېا خلک خبر شول او خدای خد متکار وروزر وړدی راغوستي اریو ساعت کښی کلی خلک راجمع شول دهغوی د محبت شکریه می ادا کړه اریا می نری اجازته واخستو او مونږ دقاضی صاحب خای له لاړو. دقاضی صاحب لهای کښی دسېدم خان ناست و اول می درهانی مبارک وکړه بیا موخبری شېع کړه دهراته وکړه

چه ستارا تمل سودم ته دېر خبره دې دی ولی چه په غریبه خلکو کښې حکومت یو د غلامه
پوړایکښه نه ده کړې ده چه په حقیقت یې پوه کړې چه دوی کښې غلامه فحشې پیدا نه
شي. ماوریه وویې چه زه خو پنچر شوی یم لېوا ارام کوم نو په شلم د صبر به درېشم.
مونږ سبا ختی اړې له لارو یو د تانگه موکه ایلي کړه له دې ځای له داغلو بیا
پیاوړه کړل ابار له لارو خلک دېر په جوش کښې وو. ماوریه ته د صبر او عدم تشدد
تلقین وکړ چه د کل اباد نه شپې ته خپل کلي محفل له راغلم دلته مې دې ته نیت
په خوږ اتانز نه خه راغی چه په شلم د صبر باندي د سهار د لویې جگې جاسه ده
د دخط په لب ور روان شوم. مونږ یو د شپې دلته وکړه سباله اتانزوله لارو
د هلمته ورسپد وڅه کور چه د نوښار د تحصیل شل پنځه ویشتم افسر خدایي
دې متکار چه دوی کښې راغلل زما په لید واکوز شو او جهوری له لارو هغوی راته
وې چه زموږ د جرنلی جگړه ده زموږ فیصله وکړه ماوې چه خدایي خد متکار
نېر په عهد و جگړې نه لوی. په خدمت کښې جگړه نه وې جگړې خړ په ذاتیا تو پیا کپړې
زما داوینا هغوی دېر محسوسه کړې او ټول دېر ملا مته شو نو بیا مې ورته وویې چه سا
اعظم صاحب له لارې هغه به فیصله وکړي. هغوی وې چه هغه میری له تلې دی ما
وې میری ته ارشی هغوی سا لار صاحب پسی لاپل.

دلوي جرگې اجلاس:

د دوی وخت وچه سا لار صاحب راوړسپد د صبر حجری له راغی زه
خو جوړ نه وم ما ترې اجازت واخستو چه ارام وکړم او د دوی فیصله به خوشالی
او په رضا منم و شو. سباله وختی دوی واپس لار له د سهار لویه جرگه راوړسپد

جلسه شروع شود و قنوه اول حکیم عبدالسلام صاحب داجو نیز پیش کرد و چون
یو دیو تیشن مقدر کول پکار دی چه هفتی میا احمد صاحب او عبدالاکبر
خان راضی کردی او خان سه دی شامل کرد و مای تافید و کرد او ما و دی چه مون
خو ایوی کردی ندی . هفتی جدا شدی دی که هفتی بیار سال غه ایوی نوجی
نه به هیچ علفه دی . دد او دی شاد و محمد خان ددی چه نیز مخالفت و کرد
چه هفتی خو دجی کی نه بغاوت کردی دی او دجی کی برخلاف کار کردی .

بل تجوین دکانگوس دامداد اخیست و ددی تجوین به سخت مخالفت کرد
ما و دی چه تراوسه پوری مون دکانگوس نه یو و پیسه هم نه ده اخیستی او خالک راس
خبری کوتی او که تاسو دکانگوس نه امداد اخیست و نو میا خو به حکومت او برخلاف
خلک بنه پراپگند و شروع کردی ما و ته داهو و دی چه چرا هم اال مانده دی خفا
نشوی و دی اکثر انصاری پکون کینی دور کنگ کیتی اجل سر و هفت راته و دی چه
مون نه به هفت مخکنی کانگوس له به پیسو کینی خاور پخته سو و دی دمیاشتی اما
ورکولو ستا سو جماعت دپلوی دی تاسوله به دپ امداد دیکور ما و ته و دی چه
داملک یو ازی ستا سودی که زمون هم دی ؟ که ستا سو هم دی او نه مون هم دی نو
تاسونه امداد ولی و اخلا و هفت مانده به دی خفه شو او دکتور انصاری صاحب ته لی
و دی چه دی خود پر مضور و دی او داجو نیز هم نامظور شو . بیا سه داس رام
زمون خدای خد متکاد یو تجوین پیش کرد چه داکلستان وزیر اعظم چه دس
و حقوق متعلق کوم تقریر کردی دی هفت تسلی بخش ندی او مون نه منظور نه دی
لیکن همین جان وکیل ددو تجوین مخالفت و کرد او داجو نیز بی پیش کرد چه دارایم

موند له اخیستل په کاردی . قاضی صاحب او علی اصغر خان ووی
 چه خه راکوی داب واخلو او نور به کتو . مالوی جبرگی ته ووی چه ددی
 په اخیستو کښی زمونږ قوم او ملک به خه ترقی وکړی پیرنگیان داسی
 نادانان دي چه موند له بهغه حقوق راکړی چه په کوم کښی زمونږ
 نایده وي . نو ما ورپیل چه زه ددی هم مخالف نه یم که چاته
 پکښی قایده ښکاره ی نو وادی خلی خو ددی تجویز هم شادمحمد خان
 د دواوی سخت مخالفت وکړو چه موند مکمله ازادی غوښتله
 و اوس هغه اصلاحات واخلو چه ټول هندوستان ترې انکار
 کړی دی . په دی کښی هماغه نایده نشته ، دشمین جا تجویز
 وغورزېده او د سردار رام سنگه تجویز پاس شو نو هی هم
 چه خه خبری وې هغه فیصله شوې او جلسه ختمه شوه
 او یوڅو مهمبران شپې ته پاتی شول او نور لا پل .

په دوه ویشتم د دسمبر په پښو کښی

یو لوی دربار وچه

هغه کښی

هم دربار مزدخبرو

تجویزو . په اکثر خان صاحب له او مال له لاپ صاحب

دعونامی رالېزلی وې ، ما او قاضی عطاء الله او په اکثر

په دی خبری وکړی چه تلل په کاسه دی که نه زه خو فاجوره وم لیکن په دی

فیصله و شود چه په داسی حالت کښی چه حکومت کړیا دی په ځای یی -
 ځای متکا - و ظلمونه کوی نو تلل په کای نه دی او موږ نه منی - لایر نه شو -

زما طبیعت نو هم خراب شو او قبه می هم ورسره

پیداشوه ، په دی وجه ډاکټر صاحب

د علاج د پاره پیښورته

بو تلم

زه یی په خپله بڼه

کښی ډېره کړم او زما علاج یی شفیع

کړم او خلک یی رانه بڼه کړل زما علاج خو ارام و .

زد هزاری باغ چهل کنبی
 با هر عامه گرفتاری

از موندن گرفتاری. نامه گرفتاری او تشدد

هزار ی باغ چهل ته
 بخار دینش

په دې کښې دسه دار پټيل تار راغی او خورشید بهمن هم راته لیکلی وو چې کاندلی
 جی به په اووه ویشتم د سهر راوړسېزی نو ته په شپږ ویشتم تاغ راشه. زه ناجوړه
 وم خو دا تلل هم ضروري و. په دې وجه ما اوده وکړه چې پنځه ویشتم د سهر نه سحر
 وختی په فرنتیر میل کښې بمبې ته روانېم. ماسه د دلاور پارک قاضي عطا الله خان
 امین جان او د اکوړې جرنیل هم تیار شو او فیصله په دې وشوه چې مونږ به پېښور ته
 روان شو. قاضي صاحب به په نوښار کښې راسه شي او د اکوړې جرنیل به په اکوړې راته
 مل شي خو انسان ته خپل تقدیر معلوم نه دی. تقدیر په تل بهر او پری خاندي په خلیه
 ویشتم د د سهر ما خپل کاغذ ونه تیار کړل او دایسین د پاره می ټکي والا ته هم وویي
 داکټر صاحب ته ما وویل چې په پنځه ویشتم سحر وختی راشه. داکټر صاحب او میم صاحب
 کلي ته تلل. په دغه وخت کښې دار باب عبد الغفور ملا دار باب جمعه خان زما پوښتنې
 ته راغی. ما بنام داکټر صاحب یواځې د کلي نه راغی او میم صاحب یې کلي کښې پرېښوه.

زمونږ گرفتاری:

چې په دې کښې زمونږ یو مهربان راغی هغه وویي چې ماته معلومه شوی ده چې
 تاسو بیکاله گرفتار وئ داکټر صاحب دانه منل هغه وویي چې داراز به پټ وي خو ماته
 وویي چې که مونږ گرفتار شو. زمونږ هغه مهربان زمونږ نه رحمت شو، ماسه چې
 کوم کاغذات وو هغه می خپل نوکر حنیف الله له ورکړل چې دامیه صاحب له ورکړه. داکټر
 صاحب راته اواز وکړه چې پولیس راغلل زمونږو د بنگلي نه چاپېر شول او یو پیرنگی
 ماله راغی او راته یې وویي چې تار گرفتاروم. ما ورته وویي چې ډېره مېنه ده ستاوستا

د خدمت به شکریه ادا کړم چه ما کوفتار کړم ځله چه زو ناجوړ ویم او ارام ته می شوک
په پېر دې موس به ارام وکړم هغه پېر یو د میمه داغله ماهنی ته د بنگلی وړ لیری
کړم او په ارام می کښېنوله .

مخبر مش دیم صاحب د دې رامل معلوم نه و دای د دې د پاد وړالې د ده
د اکثر صاحب بنجه مې صاحب به یوازې دې دایه ورسره شپه تېر کړی لږ سات
پېر یې ل پوړتای داغی هغه مونږ په شاپور ویشتم د دسمبر د شپې کوفتار کړو د بنگلی نه
هغه داغلو وړ دې به یو مونږ کښی او اکثر صاحب یې په ل مونږ کښی کښېنول هغوی
مونږ د کوفتار د پاد وړ د پوړ لیس راوستلی و و شای چه د هغوی به دا خیال و
مونږ به ورته جفاک وېر . اکثر صاحب د شپې په جامو کښی راغی ملاوړته وړې
په جامی بلې کې معلوم نه و چه مونږ چه ته بیایي . اکثر صاحب جامی بلې کې
د پښور نه راوړېدو نو زما خیال و چه هر یو ته به مو بیایي چه دې کښی د اټک پات
و سېدل و داته ټول مو ترونه و درېدل یې بند و ماسره چه کوم پېرنگی و هغه ورکوز شو او
سنتی ته یې اواز وکړو چې فلا فی صاحب ته ټایفون وکړو او ورته ووايه چه مونږ ته وړ
پېر یې کوفه لږ ساعت پس وړا پرې شو مونږ چه د پل نه پورې و توصو ترونه و درېدل
مونږ یې د صورتونه کوز کړو د اټه د پولیس په چوکې کښی یو دکوره وه مونږ یې ورنه
اړه زما طبیعت دې خراب و تللی هم نه شوم نو ماله هغه پېرنگی کټ راوړه او زو په هغه
کښی تولا ستم . اکثر صاحب ته یې هم یو کټ راوړه . په دې کښی لږ ساعت پس قاضی صاحب
راوړسېدل . د هغه نه پس سعد الله خان زما واره هم راوړسېدل . قاضی صاحب ماسره
او سعد الله خان اکثر صاحب ته د ختملا ستل او مېنه په ارام مو خوب وکړو . معصوم ختی

مونږ به د هغه پر کلياً نو تيسون له لاره هلته دېر پوليس واورو او زموږ د پاچا بي داي
سپيشل فورس انتظام کوي، مونږ به هغه کلونې کښې ور دننه کړو. زما په دې کښې نشي
بي په مونږ توگک به لاس او سټکين جړ او پير ودروله او کادي وراښه شو تا سټکين
يا دوي چې ملاقات صاحب د ملاقات کړو نو زما مخه به يې نيوت کولى وده وي چې د
به زه وايي به د اوم نو نېغه داسه چې د وخت تېر کولو لپاره خپل سولونم هندوستان
کښې بي د تولاونه اول د تولاونکو اوم د تولاونکي خطونک ثابت کړو دغه تولاونه بي د
غېږه د پاړه اخيستل. په دې شپه چې زه بي ونيولم هم په دغه شپه په دې کښې هم
پنځه سوه مشران خدایي خدمتگار کړو تار شول.

عامه کفر قاري او تشدد:

زما د نيولونه پس په تولا مېرې کښې عامي کفر قاري شمع شوي چې د خدایي خدمتگار
قيد يانو تعداد چې زرگونونه ورسېده نو بيا بي نور نه نيول بيا به پوليس او د ناکام
په کلو ورتلل او خدایي خدمتگار به بي وهل او تاول په پخړ او بوکسي به بي اچول او کور
به بي ورته تالا کول. د چارسدې په ختميل خدایي خدمتگار دو پانگ شروع کړم شل
شل کسان به مړه ورځ راتلل پوليس والو به په کوټا ونيول او خلکو به وفات وکولى.

د دې پور په جېلخانه کښې د نورو تولاو جېلخانه زيات خدایي خدمتگار قيديان
وو يوازي دې جېلخانه کښې د يارلس زرونه زيات قيديان وو، حکومت په دوي
دېر ظلم شروع کړو چې دوي تنگ شي او معافي وغواړي. په پنج ژمي کي بي دوي نه
يو يو کمبل ورکړي و چې د سپرونه ډک و د سيمو تولاو کونه وو هغه به بي پرې ونيول
چوړه جامي وني هغه به بي هم ونيولې. باران به ورېدل جامي به بي جېل کښې خوراک

خوانانانو د جبرنت د اسمی د پېړۍ قصی دی چې هېڅ شان د جادو عبدلی اشاره کولای
داخو درته ما مثال بیان کړو.

هزاری باغ جبل کښی:

حکومت موندنه ده دمه چلنه یوه مه د اړخیل د پولیس انسپکټور خپل د
کولۍ وروسته چې صوبې ته چې په زمونږ کالو سی روانېا نو د هغې پولیس په زمونږ
نواړانی او حفاظت انتظام کولو او هغه به راسه نه کېدای. د جېا په پولیس انسپکټور
چې په موندنې کېدلی و د دې انسپکټور د اکوړو چې کله به موندنې و چې په کېدای کېدای
نودۍ به راغی او هغه به یې بنه د که د اخه ماوړۍ و چې چې انسپکټور صاحب مه
خوښځی نه یو چې موندنې کړي د هواد پارو لیکۍ کړو ته یې بنه د کۍ چې دوی خپل
ونه وینی او زمونږ د دمه چل انسپکټور مه د اړخیل د نوکته صاحب او
صاحب د پراشنانو او د اوبه یې هم وې چې نه د لکتور صاحب د مکې نه بچ کېدای
قاضي صاحب مه د اخبارو د پېرشوق وده به دهغه خپل اسنه د خبر غوښتنه خبره
دویږی نه اخبارونه وړ کولو زما خو همیشه دا قاعده ده چې نوښتونه نوښت کوم پولیس مه
وې نه ترې تېر کوم او نه ترې څه غواړم. زمونږ د اکاډۍ چې به د کوربې او اړه
اخیستو د پاره ودرېدو نو موندنې پسې خبره کېدای او ورونه بنه ورو وکړه زمونږ د اکوړو
په وټه شوق شوی و نو دې پنجاې به نه پرېښودو څه وخت چې موندنې کادۍ
ته ورسېدل نو زمونږ د چارچ اخیستو د پاره یو انگریز افسر اوږد ساروښه
راغی او چې هغه چارچ و اخیستو نو زما دې له راغی او د دې دروازو یې لیدو
که د اوما ته یې وړې چې راځه را کوښه تپیس کښی زکڅه پښی اړاډې کړه. او

و چهلون دایند و نه دبل چا دراتکو یا لید و اجازت نه و . زما در اک و رانای
 یو نه کی چه په هغه به چهل و الاقل و اتل هغه بی بنا کمر ماسه په دخی بی خد مشکا
 د پرفکر او غم و . په تنهایی کینی زو نا خبره کپیږم . دلته زو بالک تنها وم خد
 به می پوره کولی نه شو او دودنی می هم خوراته نکېد و چه په دسی کینی می یو شش
 خوب ولید و چه یو لوی سین دی و هغه په غاره یو بیکی کنبه دتو زو په هغه کنبه
 ناستیم چه په دسی کنبه سیلاب راغی او دسی کنبه راغونډ و آندای و چه تان
 د پوره و و پیدم داوږي خدای دی خیر کړی چه زما د پاسه را پور نه وخی خد
 ساعت پس هغه سیلاب تیر شو او کنبه پکینی لا هونه شو . پاتی شو . چه دخوبه را
 شو م خوب په لید و د پوره تسلی می و شو . او هغه د پرونه و فکر نه می کم شو
 چه زما زو ته دا خبره راغله چه زمونږ په خوریک و هیبت کوم سیلاب را وړان
 په خیر تیر شو . او خوریک پکینی لا هونه شو . بیا می فکر و کړ چه دتولم وچ داسی بی
 ناست بی نومعت خوبه دی نو خوراب شی خه شغل او کار په کار دی به زه پری مشغول
 او وخت می پری تیر یزی نو سپوږ تناسبت صاحب ته می وویل چه زو دلته بیکار و
 یم او بیکاری ماته ښه نه ښکاري ته ماله یوی . مسکوره ورمی کړه چه زو خپل بارک
 و خلبی دابخوږه ځمکه ابادوم . په دسی کنبه به خاندل سبزی کوم . هغه ماته دوه قید یان
 را کړل . هله چه کوم . لږ غونای ځمکه و هغه می اباد کړه اوس سبز او کاو نه می کچه
 و کړل . ددی نه ماته دوه فایدی و شوی . یو خوراته کار پیل شو چه د پری مشغول
 او وخت به می ښه تیر ی . او بله دا چه یوازی وم نو دخبر و ملکوری ی پیل اشول .
 زو د شاهي قید . وم . د پتی کشتو به داله هره میاشت . تاو دهری میاشت

و او را تا این به معنی مدعی کنی هغه چیرې ناعنه کړې نه وه هغه هم د دې کالونو اوسېږ
 وروسته به پورته کړی و. دغه به یې هم پکښې دېر اما، ادا کولو کله ناکله به یې راڅخه هم
 ورسېد. دېر نه به پکښې دېر نسانیت و دې چې به هر څه میاشت راغی او زو به یې
 دیم زما د تنهایی پرې و غصه و سوله او زمانه به یې تپوس کولو چې تاته څه تکلیف
 شته؟ ما به ورته ویل چې چېلخانه څه د تکلیفو نو خاڅی دی. زما دا عادت دی
 چې چېلخانه کنی نه څه غواړم او نه شکایت کوم او نه (د ښه چارو شکایت)
 او ټول تکلیف په خاڅی تپروم. شپږ میاشتې تېرې شوی او ده خپله ولیدل
 است می خراب شو او نور هم خرابېږی نو بغیر زما د وینا نه یې د صوبه بدلولو
 لپاره چې د ده یو ملاری به کار دی او په کیا چېل کنی د دوی ملاری دی هغه دې
 پانځنی ته را بلل شې. هلته قاضی عطاء الله خان و هغه غریب هلته یوازې و او زما
 هم زیات په تللیف کنی و زده به څه نا څه ورو کیدم او خوب به راغی او هغې غریب
 به نه ورته الله ورو کیدم شو ځکه چې د تنهایی په وجه یې یو کال هلې و خوب
 ورسېد. د کیا چېلخانه د هندوستان په ټولو چېلو نو کنی کومه ده بله دا چې زه او قاضی
 صاحب په یوه صوبه به یې کنی و او د اکثر صاحب او سعد الله خان په بله صوبه یعنی
 یې کنی و ورو یې په پایت گورنیت زما او قاضی صاحب دېر مخالف و نوموړی د واده
 د یو خاڅی کولو د هغه په خاڅی یې ماله د اکثر صاحب راوېږلو. چې د اکثر صاحب راغی
 یوازې یو بل ته ورنه غاړه و ټول او ټال پس یې قاضی صاحب سعد الله له ولې و.

ماسه د خنک په خنک د ښخو چېلخانه و د پهنی کنی سیاسي قیدیانی وې د
 هند د پوښاد خور هغه پکښې و. یوه ورځ چېرته صاحب د پتی سپر تهنه ت ماله

راغی و مال بی وری چه بنخو ده بر تنگ که کیم اورا تندی چه نه موندی دی و بنه
اوکه راتدی نه بنی نو موند ایچی تیش کور داخورد کولی نه شم نو تکرانی و کور
نه جواب و لپور او موندی خلاص کور ما هغوی نه جواب و لپور او موندی تری خا
چه واکتور صاحب راغی او هغه و لیدل چه ما خورزی همیشه به ارک کینی بند
اوره خوربه نیی چیل کینی جواصلال سه همیشه بهر کو خیدم و دهغی بی باغ حبس
سپه نکلانته چه هغه یو پنجابی واکتور صاحب سه دیورپ به خاک کینی یو خا
پاتی مشوی و خوربه بر نردل سه کور واکتور صاحب هغه ده کو خا و خوربه و کور
ده وری چه ده نه بهایی مین ماراجا و نکا یعنی نه وری و داخورد سه کور وری
او و هلی شم لیکن واکتور صاحب داخورد نه پریشور نو اورد موندی و ارک نه بهر کو خا
اجازت و شو به دی جلاخانه کینی بابو راجند پرشد او د بهارزی اوتی لید
قیل و و اچاریه کر پلا فی هم دانه و هغوی نه زمانه خبر و و و نه و هغوی نه
موندی چه بهر کو خا و یور و رخ می و هغوی یو ملکوری و لید و نو هغه بهر کو خا
تا سوکله راغلی بی ما ورتنه وری چه زما خورده ات میاشت و و واکتور صاحب
خور و ری کپزی چه راغلی دی هغه راته وری چه دانه خرموند و بهار و بهر سیه
قیل یان یو بیایه موندی کله کله دهغوی لید و له وریاو دجا خاک بهر سیه
خاک دی دجا هغه داروغه صاحب دراجند پرش دطرس فیلا و هغه
و بهر سیه سکی و او د قوم پرستوسه بی بهر و هکله دی کوله موندی یور و ری چه
صاحب سه داخورد کور چه دی خای چه کوم سیاسی نید و ره کپزی هغه
ورخ مازیکر موندی له درها کپد و نه مخکینی رالپزی موندی به هغه بهر سیه

بهار خلک دېر بنه خنک دي ليکن داچوت چات پکښې دېر زيات دى مونږ سره
 د خای په وسېدو په دې خلکو کښې دېر بل لوان راغی او دېر د اصلاح لي وشوه . يوه
 ش پورسياسي قیلي زموږ صیلمه وچه چای راغله نو چای سه کړمې کړمې پکړمې
 پکړمې باقیېن هم د ما په پیاې کښې چای وکوله او بیا به مې پکړمې پکړمې
 لوی او داکتر صاحب به تلیدلی باقیېن هم هغه له وکول او هغه چای سره پکړمې
 باقیېن هم خړل او چه چای ختمه شوه نو هغه دېر وځندل او بیایي مونږ ته ووي چه
 د مونږ کښې د دود چوت چات دى چه یو د رڼې مسلمان داکي راغی او هغه مال دوما
 د لویو نه هغه د خط اخيستو په وخت کښې یوه خنده دهغه نیولی وه او بله خنده
 به یې وه . په دغه وخت کښې زما ورور ماسه و ولاړه دهغه په ما اوبه واړولې او راته
 ووي چه ته خړ پلید (بهر شپ) شوی .

د بهار له راتړه زما محبت و دهغوی محبت زه د زړه نه نه شم او بنگلي
 بهار فضی سر دېر بهار د لوان دي او هغوی د ملک د ازادۍ د پاره دېرې قرباني
 دي دي او زه به د دې د یوې نڅې قصه وکړم چه هغه مونږ ته په قید و وړ .

بهاره نڅه:

یوه ورځ جوته صاحب راغی او خندل یې اوما ته یې ووي چه تاته نن د یوې نڅې
 کوم چه داته نیا ده . نن جېلخانی لدهغی وکیل خاوند ملاقات له راغلی و او هغه
 د پنځه بجې و د ملاقات په وخت کښې خپلې نڅې ته یې دېر منت وکړو چه دادو د اړه ته
 غله او دادو مې لوی ماسه دي نڅې ورته ووي چه دا ټول بد ته ساتي ما خړ دا ټول
 آلي خړ تا راخوړو د د مسئله نو اوس یې ساته نو چه تا صاحب ووي چه ما هغې نڅې ته

ووتې چې دا چې ولي نه ساتې نو هغې خواب راكړو چې شته وخت داناكوس د جنگ بيت
وېشل شو نو ما دې خاوند ته ووتې چې دا د ملك او قوم كېك دى تهغه ارشده خورده و
چې زما يو دوو مقدسې دى چې دا ختمې شى نو بيا به لاړشم . شته دى پس مى توي پوښ
وكړو چې مقدسې ختم شوي كه نه ؟ نوره ووتې چې اې دې غوراندې پاقي دى . شته و
مى بيا توي تېرېس وكړو نو هغه دغه خواب راكړو چې دې نچوسه شته كور ، ساتې
تېې بېرته ساتم ولي دى قيد ته تيار نه و او زو پوره شوم چې چې خاني نه شي نو دې
راغلم بكتيك مى وكړ او قيل شوم اړيچې مى ده ته پرېښودل . دكوم وروسته كښى
دوسو قوميت او بهادى دى وې نو هغوى منډه خپل منزل ته رسې او دغه وچه ووه
انكوزې نچيو د شورو او زموږ ملك يې پرېښو .

د دكتور صاحب د راتلونكې پس يې بيا مېرغل بارك ته بال كړو . دغه اړاك مې د
مخلكه شاره پرته وده ماچر تېا صاحب ته ووتې چې زه د مخلكه ابادم ماسم ملاد وكړو
ملاد ووه قيد يان راكول ما په هغه مخلكه شته ووت وكړو او ابادومې كړله . دى مخلكه يوا
هم و ما او بالوگني قسم قسم سېزى وكړې . د بجهاد پيښى دېرې خبرې وې يولوى
مى ښه جوړه كړه او دامې پكښې وكړې . د پټې كشنو به مياشت به مياشت راتلو ما مې
په دې كار كښى دېر د چسپى وده او كله ناكاه به يې د ماو تېر وځم هم راكود او رات به يې
چې زما هم د زراعت سره دېر شوق دى . دا چېلخانه به خلكل شى و دهله ناكاه به ده زو
او زونه موند او رېال او په دې چېلخانه كښى به د شپې دېر زمانه راتلل او هغه
داسې زه رېال ووه چې سټې به يې و چې چلو او فورا به ورته انجاشن به شو نو دوه گوتو
كښى به مېر شو . زده به د شپې ددودى نه پس گرځېد . سپر شته نېت صاحب خور

منع کولم چه مریه دی چینی نو ما به ورته وی چه زو ونه کریم نو نه خوب راخی او نه می
 دودی هضم کبزی نو به هغه ماله یو کیس لمپ واخیستو او د شپیی به چه کر خپام نو هغه
 به ملازم به هغه به مخکینی و او زو به ورپی و م او چه کله به برسات به مع شو
 نو د اماران چه زیات شول او چه مونږ به د شپیی کر خپام نو چه چه ونه به د نه کی
 و نو هغه کبی به بشم د اماران پیدل د اماران و په کی وروکی ورو د پخه
 غاوه و نه به وختی سحر پا خپام یوه ورځ چه پا خپام نو کو کابی کبی می پنبه منله
 چه د لو کابی می به پنبه معموله او هغه نسکورج شوه نو یو کوریت مار تری روان شو
 ندای تری سالتم دت زمونږ به مشقتی و داکترو صاحب به به بی د پاپ کلو و
 دنی کبی د به قیدیان د خفکلی غلاتی و داکترو صاحب تلی وی چه مونږ بنخی او
 د لاسون به و لرو او به جمع کله پورو یوه ورځ تری مونږ به پنبته و کړه چه پخه
 پیل شوی بی نو هغه ووی چه به می وری و او چه مقام به را بانای جوړه شوه نو
 چارواک وکیل د نیو وکیل رته بیان او بهو چه د ابه کوی ماوت و نیل چه داخو د ورځ
 دی او زه د ورځ نه وایم وکیلانو خلکچه د ورځو موخته کپی دی حقیقت دا
 دی چه د اوکیان چه دکوم وخت نه پیل شوی دی نو په دی ملک کبی د ورځ او د
 د ورځو مقام می زیاتی شوی دی خو ما د ورځ ونه وی او د بستیامی وی چه د بستیامی
 به برکت له پانسی نه خلاص شوم .

حکومت زما بچوله الاوسی نه ورکولو حالانکه داکترو صاحب او قاضی صاحب
 بچولری ورکولو او بله لوبه بی مونږ به داکری و چه زما جایداد خوږ پرو خو
 دکورمنت به اشاره زمیندارو زما حصه کله و په کړه او مالیه خه نه را کول

نورماندوسی غنی و پیسور داشت به وجه دامریکی نه و امپرس شو اچیل تعلیم یی
 پور و ناکو و . زما هغه د پیسور باغ چه پوچ شو او یو دوه موند خور و دی چه زوږه
 د هابی حکم راغی موند خور د پرسی پیستی کولی و پی اور هغه پخی شوی . یی اکر چه به
 د پی جیلخانه کښی دننه د پیسور د کولو حکم نه و خور مال جبریل نه حس جازن د اکو
 و نون چه موند خلاصید و جبریل او قید یان د پرخیه و ویرل یی چه تا موند هاشی او
 الا شنی موند به داد بجه و باسو . پیستی به پخپ و راغلی وی دوری خور نه پی
 دی . اول به دی جیلخانه کښی د پیسور د کولو اجازه و د خو هغه قید بانو ایستلی ش
 دیوال ته ایښی وی او قید یی و و نوڅکه د پیسور کول بند شوی و .

چه د اکتر صاحب نه و نورماند خوراک د پیر بد حال و د دی خلکو او زوږه
 خوراک کښی د پرفوت دی او زوږه پخلی بان یی نه پوهید . چه د کتر صاحب راغی
 نو بیا کار ښه شوی چه هغه به د پیر ښه پخلی کولو او بیا یی زوږه شتفتی ته چل
 و ښوده هغه بیا موندله ښه د و دی پخوله ما به د اتوار به و پخ و زوږه ښوده او زوږه
 هم به می د خبر و هم راژده و دی چه زما د پیر و خبر و کولو غارت و او د پیر قید یی
 به د و زوږه ماتی د پاره به ماله د اکتر صاحب پخپله پخلی کولو او په دغو وړو کښی چه
 کانه هی چی بهوک هرتال کوی و نو ما هم و پیر کړی و او ماته داسی یادید یی چه
 اته وړ چی و . د اکتر صاحب ماته ووی چه زه چه به ښی جیل کښی و م نون چه اهلا ل
 رانده ووی چه موند غوار و چه خدای خد متکار و سره مالی امداد کړ و نو د و
 چه ما و ته ووی چه د پیر ښه ده . ما و ته ووی چه دا خور دی د پیر غلط کار کړی
 دی موند خور د کانگرس نه امداد ناخلو موند هم د خپل ملک د پیر جیل و جهلا

کانگر س هم

کوی نومونز له

دهغوی نه املداخيستل

خوماته مناسب نه ښکاري او

په دې خرمانه جواهر لال خفه شوی و

مونږ دهغوی نه ولې املدا واخلو

مونږ خدايي خد متکار به دوه

دوه نيم لکه خلک وی

نو کانگر س

به مونږ له خومره

امداد راکړي بله دا

چه دوی اوس امداد وړکړي

نطفه خوبولو ته رسېدی نه شي

نوپه دوی کښی به بی اتفاقی پیداشي

خودا ښه خبره وه چه کرپلانی

رهاکېد ونوما هغه ته ووي

چه مونږ د کانگر س نه

مالی املدا نه غواړو

ډاکټر صاحب ته

جواهر لال ویلی و نو ده دامداد خبره منلی به نه چه لاله

شی نو را امداد بند که او تپولولید رافون و وابه

چه هغه وې چه خدای خد متکا به کاکرین

نه امداد نه اخلی. زمونږ باورچی چه

زمونږ درهائی واورېدل

نوپه ژر اشوماو ته

ووک چه

زمونږ په رهای خفنی؟

نوهغه وې چه نه ستاسو په رهای

خوشحال یم خوما سوره د خان غم دی. جیلو الا هم

زمونږ په رهای خفه ووزو هم په هغو خپلو پیټوبی ډیر خفه ویم.

نہا پھ صوبہ دحل او پنجاب بندیز

دال اندیا کانگرہس کمیٹی اجلاس :

واردا، قلمی کمیٹی، بیبی کشی، قبلہ دودنار، سائقی،

جیل، بولان جیل، المعبرہ جیل، دھانی، وارڈی، دخیل اور دسہ ملاقات

انتخابات او کانگریس ورثا، نام کمیٹی، زوہمسی کمیٹی، دخیل پور کانگریس

دیسپتوریہ خط، غلط فہمی، انتخابات، صوبہ وار دالینی، کانگریس

وزارت، صوبہ بنارس، دیلی حکومت، کامیاباری

دھند وستان و مسلمانانوفکر

دسند او بلوچستان دور

په سرحد نه اېښي:

درې کاله پس مونږ د هناسي باغ جبل نه د هاشو او پتني نه راغلو او د دې
منځي مهله نه شو چې واييل خاوند لي چېل ته نه تاو او د اتلي وو او مونږ سره چېل خان
کښي قيد وو. په چهار کښي زموږ د پر سياسي قياديان ملگري وو او مونږ او د
د پر ښه تعلقات وړ چې زموږ د رهايي نه خبر شو او مونږ پتني نه راوړسېد او
د راجندر پر شاد او هغه نور ليدلېران مونږ سره راغلل. زموږ يو لوی جلوس ليږونکي
او جلسه وشوه. د جاسي نه پس مونږ له حکومت د انوکس راکړي وچه پېچاب
د جېل باندي تاسوښدي. مونږ له کاندلې جې او جېنالاڅ شجاع دعوت والېږلي وو
تاسو چې حکومت په دې جېل او پنجاب بند کړي لي نو دلته راوړي ته راشي. بيا مونږ
واردی ته روان شو.

آل انډيا کانگرس کمیټي اجلاس:

مونږ په دسمبر ۱۹۳۴ع کښي د هاشوي وو. په ممبې کښي د آل انډيا کانگرس
کميټي اجلاس و نو چې زموږ د رهايي خبر کانگرس ته ورسېد او د کانگرس
کميټي استقباليه کميټي دافيصله وکړه چې با چا خان دی د دې کانگرس صد شپا
اوراجندر پر شاد چې د آل انډيا کانگرس صد مقرر شوی وو د هغه تاريخي چې
زو صد منتخب شوی يم خو ستا په حق کښي مستعفي کېږم خو ما دا خبره منظور نه
کړه او د تار په ذريعه مي اطلاع وکړه چې زو سپاهي خدایي خدمتگاريم، زو صد
نه کوم، خدمت کوم. د دې جلسې پنډال زما په نوم جوړ شوی و او مونږ چې

په کومه د زده وړونو تر هغه لویه او ښکلې د زده کړو زمانه په نوم جوړېد شوی وو. مونږ په دغه اجلاس کې ښه لیک شوی عبدالخالق خلیق صاحب اوزمونږ نور د پېښتانه -
 د یوه چې زما ستوری مې شوی له راغلی وو هغوی هم دې جلسه کېنې ښه لیک شوی وو.
 له دې پس مونږ د واورې نه کلکې ته لاړو او هلته د کلکې کارپوریشن مونږ ته استقبالیه
 کوله او په کلکه کېنې زمونږ لوی استقبال وشو.

چې وخت کلکې ته تلل نو کاناډایي چې سړی مې سلا او مشوره کړه چې چينجاب
 د بهرنيو خبرو نقلی نه شم او هسې کېنې سستی هم نه شم نو خو خدایي خدا متکا ریم
 خدا مت به کوم نو اوس په دې باقي هندوستان کېنې بنگال اول سندھ دی چې له
 د مسلمانانو شریعت دی ستا ختله خوښه ده چې کومه صوبه کېنې شریعت کړم؟ نو په
 دې فیصله وشوه چې بنگال کېنې کار په کار دی. نو کلکې ته لاړو. په کلکه کېنې زمونږ
 د پېر لوی استقبال وشو. ما د مسلمانانو په علاقته کېنې خپل اقتدار و نو کېنې مسلمانانو ته
 د اخیال ظاهر کړو چې زه ستاسو خدمت د پاره راغلی يم او زه په کلکې کار کول
 غواړم. ولی چې پوځي قوم په کلکې کېنې اوسې او مصیبت زده اولې خبره خلک هم هلته کې
 بل ښه و نو کېنې اخبارونه هم وی ریل پوکان هم او کلکې د اخیرونه نه دی. نو زه خوند
 هسې د خبرو د پاره راغلی يم او هغوی ته ورځم.

کلکه ښار کېنې د مسلمانانو پر مجلس (انجمن) و او سهروردی صاحب
 د دې مجلس مشر او د دې هسې نور مسلمانان هم دې مجلس کېنې وو. دې مسلم مجلس
 مال دعوت را کړی و چې مونږ ورغلو د بنگالیانو درواچ مطابق هلته د ښار نظام
 هم شوی و، چې د سندرو او کافي وخت وشو نو ما خواشون کړو چې دومره به لېس دی

اوس به خنده مطلب خبری هم و کرد و او چه کله ما داخلش ظاهر کرد و چاره و مسلمانان
 علاقه او کانونه و قل غواهم چه هلاک کار و کوم ، نو دی لید ، انونه می خواست و در چه ماسه
 یوتن داسی به کاردی چه زما د خبره ترجمه به بنگالی کنبی کوی و هغوی د مصلحت او بجان
 و کرد چه و مسلمانانو به علاقه کنبی د ملیری د تیر و بخی دی ماسی دی او ملته تک محبت
 د باره مصلحت دی یعنی هغه پخپله تک او خدمت خو پر پر دو داسی کوشش و به ماسه هلاک
 د تلونه منع کړی ځکه چه د هغوی به لیداری کنبی فرقی را ته

زه چه خه وخت د مسلمانانو د مایوسه شوم نو د اکثر پوښوالا چند کوشش چه زما د
 و او د کانلوس دور کنگ کیتمی مېر هم و هغه می ددی حال نه خبر کړه هره می ووی
 چه ماسه د کانونه ایرشه خلک چه دغه خلک نشه به بنگالی پوهېدی او مله نکالی نه راخی
 هغه را ته ووی بنده دوه د کپهر قسم خدمت کوم او د کلو به درج د بهر د خور د بنگال
 خلک خو مېر دې هلاک ته خه کوی ؟ زه او هغه د کلو به درج روان شو ، مو به چه به کوم
 نه ایره نو ما به پخپله طریقه کار نشمېع کړه خلکوله به و راو خبری به مېر به لوی او ورته
 به می وې چه د هندوستان د سره د ملک و د هر کور کنبی به پی و ، مو به او پیچ
 وې لیکن اوس خه چل و شو چه ددی خیز و نوقات (قحط) دی او زما د پیچ وې
 ته دی بر بنې خوار و زار دی ؟ هغوی غریبانانو به زما خبری به غور و فکر او د پې
 او به اخر کنبی به می و به وې چه تر کومی پورې د املک ازاد شوی نه دی او ددی ملک
 واک اختیار ستاسو به الا کنبی راغلی نه دی نو تاسو او ستاسو پیچ او د پدی نه شی
 او به کیله مېریدی نه شی د املک خدای مو بوله را کړی دی خو زما د خور غرضی او
 ناپوهی بی اتفاقی به وجه ددی ملک واک اختیار د انگریز نو دی او ستاسو به ملک

مغوی اباد دی . پ دې حلقه مونږ چه خوړځی په هغه علاقه کښی وگرځېدو نو بیا ښو
 د ځای د جلسی د پاچا خوښ کړم زمونږ په اوله جلسه کښی پنځوس کسان را جمع شوی وو
 وخته ورسې پس چه مونږ دوهیمه جلسه وکړم نو هغی له دوو سوه خلک راغلی وو او دغه شات
 رایله پسې د خلکو شمېر د یاهېد واپس دې وخت کښی می پر خوله باوړته ووی چه تاوای چه
 د خلک مړی تا ایډال د خلک مړی نه دی . شونای دی . داسه نه دی خوړدې
 بیا ناو خلک وڅوړاوه . د شته چه خداست یی واکړه او راویښ یی کړی چونکه کاکړ
 ښه شوی کیدله نو مونږ په هغی کښی د شات ایډال د پاچا په هغی ته راغلو د کلکتی زما
 دستو کښی په دوران کښی غږی او ویلی دواړه ماته وو .

دجې د کانگرس په اجلاس کښی د عیسا یا فو د سوسایټی چه کسان ماله
 د ال د راغلل او مال یی دعوت وکړو . زه وپه د لارم نو هغوی زمانه د خدای ^{خدا} متکا
 ی باور کښی پوښتنه وکړه ماوړته د خدای متکا . خدا له قصه بیان کړ چه مونږ
 د وخت خدای متکا یی کښی داخلېدو او قسم خوړو او خدای مړه وکړو
 چه د خدای د مخلوق خدمت به کوو . د خدای خدمت د خدای د مخلوق خدمت
 بیا می ورته هغه قول حالات او ظلمونه بیان کړل چه په مونږ قبر شوی وو .

ماته دغه وخت پوری د معلومه نه وه چه د بنسټیا ویل هم د پوښتلیانو په قانون کښی
 هم دی . د کانگرس اجلاس ختم شو او مونږ واپس و اردی ته راغلو . نو کانه می سره
 مو سلا مشوره وکړه او بنگال ته می د واپس تلو پروگرام جوړ کړم او د ایضله مو وکړه چه تر
 کومی پورې ماته د خپلی صوبی د تلو اجازه شوی نه وه نو تر هغه وخته به د غلته کار کوم زما
 د غږی ارادې پته چه حکومت ته وکېدو نو هغوی ویل چه د بنگال هندو خوړدین شوی دی

اورا مسلمان کشفم را وینش شو نو بیا ز موندن خیر نشسته، نو په بمبسی کښی چې هغو عیسایانو ته و
 کوم تقریر کړې و پولیس راغی او په شفې کښی یې زد و نیولم او بمبسی ته یې روان کړم چې
 هلته په قیسن کوز شوم نو د پری بنڅی او سږې ژمالیدوله راغلي وو زوی چې پخلانی
 بوتلم او زما مقدمه شته چې شته و کاندې چې ماله خواب راوېږد چې په وخت د قید نه
 دی د کار دی ته چې له مخه معافی وغواړه، ما ورته ووی، ماته ښه معلومه ده چې
 حکومت ماته پرېږدي نو معافی ولې وغواړم؟ خو هغه خپله خبره د پرتیک و او ماته
 یې ووی چې ماته دومره ورايه چې که ماته وایي، یعنې زه افسیس کوم، زما خو قین و چې
 ما حکومت نه پرېږدي خو د کاندې چې هغه خبره می و منله خو ماته د هغې یې هم نه
 دوه کاله سخت قید کړم.

سابرمتی جیل:

زه یې څه ورځی د بمبسی په جیلخانه کښی و سا تلم او بیای سابرمتی جیل ته احضار
 چلان کړم د هغه ځای یو انګوریز سپرنه ننه و د پری سخت مزاج یې و او د جیل قانون
 یې خدای قانون منلو، زه یې ایکی یو ازی په یو واده کښی بند کړم او د هغه وار د خبر دا ته
 هم دنده دراتوا اجازه نه وه هغه به د واده دس وازی ته چند و وچه و او پخپله به
 بهر کښېناست، د دې ځای په خوراک کښی او زموږ په خوراک کښی د پرفرق و
 ماله یې بی کلاس را کړې ولیکن د دې صوبې په بی کلاس او زموږ د صوبې په بی
 کلاس کښی هیڅ فرق نه و دلته د بی کلاس د پاره کتنه و او په ښکته به څملا ستو
 ماسه څوک دخپرونه و دلته د پری ویزو کان وو ما به د وخت د تېرولو د پاره هغوی
 سره لوبې کولې د دې خواب خوراک په وجه زه ناچور شوم او زما انفلونزا شوه او باور

دردی سختی میا- تن زده چاهسپتال ته پونه تلم اوندي ماله په وار د کښی کمت را کړو.
 زده د سیمو په فاش پروت وم ماله چه یی کوم نور پری دلاندي اچولو د پارغ را که یی و
 هغه دومره و لیدو چه ما ب پښی وغزولې نو په سیمو به پر تې وې او دا غوښتو د پارغ چه
 یی کوم کسبل را که یی و دومره لږ چه به یی پتو لوړو پښی به یی برېښېدای او چینی
 به یی پتو لې نرسه به یی برېښا شو. د ما سره ټول انتظامانه سلوک چه نو. ددی دوه
 و چې وې. یو چه مستقر انیسون د کجرات په جېاخانه کښی د معاینی د پارغ راغلی و دی
 هغه وخت د پنجاب وزیر و نو زه پخپله کله یی ماست وم، دی دننه چکی ته راغی
 زده و ته را خلاقیانو قید یا نو په شان جنگلی ته نه وم ودرېدلی دی په هغی
 حده شوی و اوس دی د مرکز هم سکوټری دی، او بله خبره دا وه چه شمله
 کښی وم د کانگرس و کنگ کمیټی اجلاس له تلی وم ماته وویلې شوه چه وایسه ای
 سره ملاقات وکړ. زما په څه کار نه و او هسی هغه سره ملاقات کول دهغه وخت
 ضایع کول و ما وتی چه زما وره سره څه کار نشته نو ملاقات د څه د پارغ و کړم او که
 ده ایسه ای راسه څه کار وی نو هغه دی راته ولیکی نوزه به وره سره ملاقات و کړم
 ما خوسه خبره و که یی وده خړوی ته گستاخی ښکاره شوه، څه موده پس صوفیه سوم چې
 زما ملاقات له راغله. دا په هغه وخت کښی ټول هندوستان د کانگرس د زانفودس
 کار و کمانه و ده چه وروسته یی پیا د سعد الله خان سره واده وشو او دهغه نه
 پس کاندھی چې هم زما ملاقات له راغی کاندھی چې چه زه ولیدم او زما سره د حکومت
 د سلوک نه خبر شو نو د پر خفه شو او دهغه په کوشش سره یی څه موده پس ماله ای
 کلاس را کړو. د کاندھی چې نه وړاندی سر داس پیل هم زما ملاقات له راغلی کاندھی

د خپل عادت له مخه د ملاقات په وخت کې ماسره دېرې توفې وکړې او زوی دېر
 وخت له ماسره ملاقات باندې پانېدې وه چې به غیر د خپلوانو نه بل چا سره ملاقات
 نه شي کولی او احمده اباد کېنې خو زما خپلوان نه وو. کله ناکله به د سعد الله خان ^{مخدوم}
 صوفیه بهېنې نه زما ملاقات له راتله هغې له یې هم اول دېر تکلیف ورکې و اجازه یې
 نه ورکوله هغې په دېر ژور اجازه حاصل کړې وه او دې به ورته ووي چې زه خورده
 د وراره سعد الله خان ^{مخدوم} نه یم زه خوي رسته داره یم.

په دې جېلخانو کېنې قید یا نوسره دېر خراب سلوک کېږي زه به یې تل په
 هغه خپل وار د کېنې بنه ساتلم او د هغه نه اخرا دې خوا د کړخېدو اجازه هم نه و ما
 به یې څوک نه پرېښودل یوه ورځ زه اتفاقی د ملاقات نه ساتلم ملاقات به زما د دې ^{بې}
 د پاسه د سپر تڼۍ نه په دفتر کېنې کېدو په دېر واز کېنې د بېر دینجو تید یا ن ^و
 وو دروازو کېنې د دوی تالاشی کېدو برېښه وو یو لنگوټی به یې وچه وړاندې ^و
 به یې پټ و نور به ټول برېښه و بس یو مزی شان به یې د ملا نه چا پوره وه په لیدو
 یې حیران شوم داسې معامله ما په بل جېل کېنې لیدلې نه وه د هغه قطار نه به یې یو
 قیدی را بېر کړو هغه ټوکره چې ده فرض به یې پټ کړې و هغه به یې پرانیسته
 قیدی غریب به ټول برېښه شو او بیا به یې هغه کېښوولو اړ پاڅولو ماوې دا څنگه ^{لیدل}
 او شرمناکه طریقه ده نو هغوی راته ووي چې دا قید یا ن بعضی څیزونه په ځان کېنې ^و
 او جېل ته یې دننه کوي نو ځکه یې مونږ کېښوو پاڅو چې هغه څیز به ترې په کېښناستو
 پاڅېدو کېنې پر یونړی.

ماله خوي اې کلاس را کړو خو د کجراتیانو اوز مونږ پښتنو په خوراک کېنې دېر

نورق دی دت داسی باورچی نه وچی زموښه په شان خوراک یی نیغ کړی وای . په دې
دوران کښی د جېلخانو حرنیل په دوغ راغی اوڅه وخت چه ماله راغی نو ماوتم وکړا
چه دله زما زخماں باورچی نشته نو په مجبسی کښی چه زه قید وم هلته چه یی ماله
وم باورچی پاکې فرجه ماله راوغواړه او بله دا چه ددی خانی د آب وهوا
زما د طبیعت مو افغ نه ده نو ما ددی جېل نه یی جېلخانۍ ته بدله کړه چې خبریل صا
هبه سړک و په محمودیه جېل کښی پاتی شوی د هغه ماته ووی چه زه تا پنجاب ته بدلوم
. ستاد یی : د پېښور د پښتون باورچی راغواړم ما هغه ته د پېرووی چپنیا
نما داخیستو د پاچ تیار نه دی . زه په پنجاب بندیم او نه پښتون باورچی
غواړم ماله خور مجبسی هغه باورچی راگه : د هغه خیال خوښه و . ده وی کله
پنجاب ته بدل شی نو کوږه به نزدې شی او پښتون به دده په طبیعت کار کوږی خو
هغه د حقیقته خبره وهغه خوشش کړو خو د پنجاب حکومت زما داخیستو
اظهار وکړم او د پېښور نه حکومت یو داسی قیدی راواړو او چه پخول او وړل
نه او ددی یی موخه هم نو زه یی بیا ددی جېل نه د سترگت جېل بدلی ته
بدل کړم .

د غلته لوی جېل هم و او هغه کښی سیاسي قیدیان هم و وکړه نه یی هلته بوتلی
ای نوماته به ارام ولکې هغوی خوما له تکلیف راوړو دغسی زما د قید وخت به بدله
بریلی جېل :

د بریلی په وړکې جېل کښی یی زه په یو بارک کښی خان له بنا کړم د انور
جېلخانه خوراچته وه او زما دغه بارک ښکته و زه به د جېلخانې نه هغه ته په پوځ

وگوز بلام زه یوانی ورم! زه یوانی ناجوړه کېږم از اخبار هم شتم کتی نو
سپر نښانت ته می ووی چه ماله لېږه مخکه راگه اباد به هم کپم اوسنزی
به کرم نو هغه ماله مخکه راگه اوکاس می شمع کرو. داکتر صیب هم که زما په هغه
سرحل او پنجاب ښار وو، خو چه کله هلته په صوبه سرحل کېږي د مرکزي اسمبلی د پان
د یو ممبر د انتخاب اعلان وشو نو ددی صوبې جگي داکتر صیب خپل امید ورنه را
کړو. اگر چه داکتر صیب ته اجازت نه وو چه هغه دخپل انتخاب هم په سلسله کېږي
صوبه سرحل ته لارښی مگر بیا هم هغه په دېر لوی اکثریت دغه انتخاب وکړ او چه
کله هغه د مرکزي اسمبلی ممبر منتخب شو نو هغه صوبه سرحل ته د تلو اجازه ورکړه
د بريلي جېلخانی له سعد الله خان او هغه بنځه زما ملاقات له هم راغلی
وو. سعد الله خان راته ووی چه کورنۍ راته وې چه هغه دارام د پان صوبه
ددې ځای نه باور چې وړه لېږلی دی ما وخنډل او ما وته وې چه کورنۍ صاحب
ته ووايه چه کاکامی ستاد پر شکړ کړه اسی دی ځکه چه تا هغه له زور وړ باور چې لېږ
دی سعد الله خان ته می ووی چه هغه خړ دوق مریض وهغوی ددی د پان
را لېږلی و چه د امرض په ماهر وکلی او باور چې هم نه و ما په دېرې خوارۍ بېرته
واپس ولېږه، دی چېل ته ماله غنی او ولی هم ملاقات له راغلی وو چه داکتر صاحب
د مرکزي اسمبلی ممبر شو نو هغه ته د صوبه سرحل حکومت د تلو اجازه ورکړه او بیا یوه
ورځ سرف خپلې هلنې زما ملاقات ته راغی.

داکتر صاحب سره د هغه لور مریم او نهالور مهوتاجه هډه، د ملاقات نه مخکې
داکتر صاحب چېلوالو سره دېره جگړه هم کړې وه، چېلوالو رته وې چه چېل کېږي

ددس یو کسانو د ملاقات اجازت وی اوتاسو شلو دینی ازمونیز د ملاقات اجازه
 ازمونیز ددسوبه سرچند حکومت وړکوله اجازه دوی له دیو خط په ذریعه وړکړې شوې
 ده او جگړه دی جبهه والو جوړه کړه ملاقات وشو. بل خل قاضی عطاء الله خان
 د شین جان راغلی و. شین جان د نوبهار د خلق نه د جوابی اسمبلی دپام
 دسپارلی و او د نوبهار د خلقی خدایي خد متکا. دده مخالف وو ځکه چه دده به
 د سپور کښې گډې ددی خبری کولی. دده خواهش وچه قاضی صاحب او د خاڼو
 د یف الملک ته ویکه چه دده مخالفت نه کوی مادوی ته ووی چه زه خوقیدیم دا
 د دېو خلکو کار دی خو ددوی نه مجبور شویم او خطونه می ولیکل او له ماد د هغو خلکو
 چه دده مخالفت هغوی پر لښو دواو دی منتخب کړو او مسو شولین د وزارت جوړه
 و. په پخت کښې چه دی (شین جان) د نوبهار د شونو ازمونیز نه خفه شو. نو بیا ازمونیز
 د دده او هماغه شین جان چه ماد قاضی صاحب په سفارش ورته خط وړکړی و او دهغی
 په وجه کامیاب شوی و د هماغه قاضی مخالفت نه منع کړو. څنگه چه د خدایي
 خد متکاری تحریک خدایي و بی غرضه تحریک دی نو ځکه چه خدایي خد متکا. د یو
 بنسټی خدایي خد متکا اسمبلی ته کامیاب کړې دی هغه ددوی په کار راغلی دی
 نو ځکه چه یوسه یو دوی د خپلو غرضونو او تعلقاتو په وجه ورسولی دی نو اول خو هغه
 کامیاب شوی دی او که څوک کامیاب شوی دی نو هغه هم ددوی په فایده نه دی راغلی
 له د فایده په ځای یی جماعت ته نقصان رسولی دی. بیهو عبد الغفور خان
 د دده د خدایي خد متکار نه و او نه یی خد قومی خدمت کړی و لیکن د داکتور صاحب
 د دوستی په وجه نامزد شو. ددی هم د وزارت امید و او خو څوک څوک به وزیران

که دل؟ وزیران ظاهر و او امیدوار و دپروو. ددکتور صاحب بنگه و پان، پتی بازو یو
 اده جوړه شوی و د او په اخر کښی دې خوږ غږ شو چاغت ساری و نیولی وکام. دغسی غلام
 غوث او جهانگیر خان کونلې اډو د سیمه کامیاب نه شو

ماچه به په هغه پتی کښی کار کوونو ماسه چوخت یو بارک هغه کښی به وخت
 ژر اټکولا و د یوه وړیچ می د قید یا نو نه پوښتنه وکړه چه دا څه قصه ده؟ هغوی وپیل
 چه که شاجی خبر شې نو موږ تری څوک خلاصولی شې نو هغوی راته ووی چه شاجی د
 د پیسو د پان د قید یان و هی او چا کښی یی بنای دی اړکه پدی کار نه شې نو به
 ورسه د دپرو د شهیم کار کوې جاسی تری د باسی او بیای یو بل ته مصالح کښنوی او ه
 له نوی ویکوړی دیو بل د شهیم له خایو نو نه وینسته راو باسی. قید یان د دی شاجی
 دلاسه د پرتک و د اخر مستقر پامرد د جېل خانو جېل چه پېشن لایو د هغه پېخان
 که بل سلامت الله خان د جېل خانو جېل شو. پامرد د پېلای خورو او جېلانو ورسه
 د شوت کښی حصه وکوله څوک د پوښتنی نه و دا ځه د قید یانو خوارانو د حال دی
 که بل سلامت الله خان د پېرینه سیمه ورسه دی په اول ځل بریانی نه راغی نو ناڅاپه جېل ته
 راننوت. د هغه د احوالقیه و د چه هغه به جېلوالا نه خبر وول لمای خوره هم نه و نو جېلوالا تر
 دپرو ویر پیل چه د جېل د روانی له راغی او دی لیدل چه قید یان د سوغای کوی شو کون
 شو او نورای د هغوی تکتونه راوغوښتل. معرختی و د جاگمان نه و چه جېل صاحب با
 دومره وختی راځی شاجی د پرتل یان د سغای د پاره و ښکلی و و چه زمانه نوم و شې
 خو خدا ی کیو کړو او معطل شو قید یان پری د پرخوښ حال شول. شاجی موقوف شو
 د جېل خانی داروغه چه د پېر بلای خورو. بل اخلاقم هم و ماسه نژدی زاناخانه

هغی له به هر وخت تورانه زما چیه شوم و تیر به ده داکا دونه همیشه قید یا نوبه شو
نه چ کپزی می.

پنجانی کنبی خورده لته کی ا. دیکه له خوگرمی کنبی دپره که لانه و دیو خورما هغه بار
دپره په دوه غل کنبی ورتنگ و اولوی لوی دیو الونه توری چیا پوره و د زما وروکی بار که
هغه د اوسپنور د چنگالونه یک و او په هغود پامنه تیکموری پراته و او په هغه کنبی حامی په
های سوری و و په هغه کسی به نوی لمانه و دیو بی د جباخان و وزیر به هماراج سگار
هغه جباخان له راغی او ماسه بی دپری خبری و که بی همدان اوسنه سیه و او زما دپا
و لیکل حیه دنی دنی ددنی حامی و دپنج حامی جباخان ته بدل شوی. اپریل اومی کنبی
بی کنبی دپره هغه که بی و بی او چون کنبی برسات مات شوی خه وخت چه برسات
د هغه شوی نوموسم بنه شوی او که می که شوی.

دالموری جیل

حکومت داپریل اومی هغه هغه که می په مادغلته تیر و که او په جوان کنبی چپ
مات شونو زوی دالموری جیل ته بدل کوم ماچنی و هلی چه اوس خوربرسات مات
هغه اوس خنک دشورونه میا انورته راخی او تاسو ماغزه ته لپری هغوی به و بی دا
د حکومت حکم دی. حکومت خرماله خه ارام نه را کور خو خپله پراپیکندای کوله چیه
موریز سیاسی قید یا نوبه به بنه سلوک کور. زه چه دالموری جیل ته لاریم نو هغه خنک
هم حیوان شول حیه حکومت خوشبیه تیره و که په الموریه کنبی به اکثر بارانونه و او
که که به اته. هغه ورخی شپه او ورخ. باران و زه به یوازی هغه خپل بار کنبی تا
م دزول او باران په وجه به اکثر ناجور و م زه چه دبریلی په جباخانه کنبی و م نو

جبرئیل سلامت الله همان زمان کتوله راغنی دپورینه سټې وماته یی ووی چې خه خبره دتی شته
 ماو ټه ووی چې دا زما مشقتی ماله دودی پخوری وپه هغی نه برهسېز او دده تی یی
 مویش دی نو ما دده نه خلاص کړو نو هغه یی زمانه بدل کړو او پيس یی مېله ته وایې
 دا معرزی یی چې پېل کښی داسی مټې نه و چې ماله یی دودی نڅه کړی وای او زما طبیعت
 هم بڼه نه و په پخه به می خوری هم نه شو بیا هم دیو سټې خه پټ خو و سپر ټټلې شته
 بڼه مټې و او ماته می یی دپوره شته دی و او ددهغه داکو شتس و چې ماله دتېر
 پورینه باور چېی دآلوی نڅه حکومت ته یی دلیکل نوم ماته یی پيس وکړو او ماته
 کړو خو هغه دلیکل او حکومت دبریلی دجېل نه یو قیدی راوېسېز چې دده دزوریا وایې
 دی هغه زمانه باور چېی نه و بلکه زما جبارو ماو و مایه و پخه چې سپر ټټلې شته صاحب را
 نو ما ورته ووی چې تا خو زمانه منله زما هغه خبره و شوو که نه ؟ دیو ټکلیا نو حکومت
 دهغه چا دپاره دپورې وند دی چې دچا زړه کښی دجېل قام مېه محبت ویی خه ویش
 پيس جبرئیل صاحب داته العمیک ته په دورم راغی ماته می ملاقات و شو هغه ماته وایې
 چې داته بارانونه دپورې او ستا سخت هم بڼه نه دی که ته غواړی نور د به تا دبریا یی
 جېل ته بدل کړم ولی چې هلته نور سیاسي قیدیان هم دی خو ماته لږه سوده پاتی
 و نو هغه می دې جېل کښی تېر وکړ او په ۱۹۳۶ع کښی داکست په میا شته کښی دها شوم

دهایي :

ددها کې و په وخت کښی سپر ټټلې شته دحکومت لطف نه یو نو تفس را کړو و په
 هغه کښی یی لیکلی و و چې مېله او پنچاب ته تلی نه شتی زما په خیال ددی اویو و چې
 وده چې په دغو ورځو کښی زموږ دموږی داسمېلی ایلاک شس کېد ونکی و نو ځکه یی

خان سره کښېنولم او تپو سونه لي وکړل.

د سیت جنرال ال خجاج زوی ماته په سیو الوام ته تللی و هغه ویل چه باچا خان
دې په واره کښې په هغه زوره خای کښې چه په ۱۹۳۴ع کال کښې دې اړیکه کښې صاحب
کښې د پوره وروسته وروسته د کاناډې جی هم دا خوا هڅه وخوا ماته را جوړنه و چه اود
په سیو الوام کښې پاتې شوم خوبیا زما دا خیال پیدا شو چه هس نه د واره په اړه کښې مخ
نه شوم ځکه چه د غلته یوه کوټه و د اوهغی کښې دوی څلور شپه کسان د پوره ورو و د کاناډا
جی مېرمن او ورته یو خوش بنځی هم وې کاناډې جی زما په خیال په دوشو نوماتې و وې
چه که تاته تکلیف نه وی نومونه به ستا په پاتې کېدو کښې هیچ تکلیف نشته . دوی یو
دوی نه خود پاره و د ماته خوښه تکلیف نه و او کاناډې جی سره خوش حال ورم زما نه
خو نه پر کم و و د کاناډې جی د پورې سره یی یو بل پورې واچول وې دایو ستا او یو زما
دغه کوټه کښې موندې دېر کسان و د خوماته څه تکلیف نه و چه که زموږ د عقل په و نظر په
یوه و و د هغه په وجه موندې یو و و . پښتانه والی چه زموږ تګ نه دی نو خای نه ټکېږي

د خپل اولاد سره ملاقات:

زما د رهایی نه چه خلک خبر شو نو غنی . ولی او مکر تاجه رمانلیا و له راعل د
مهر تاجی د و کال تعلیم ضایع شوی و او د الاشکو چه داکتر صاحب مهر تاجه او د
هغه لور (مریم) چه د واره همزې وې او یو بلې سره یی دېره مینه محبت و . د اود
کاله هغوی سره د پوره و و . ولی بیرته کالی ته لاړ او غنی او مهر تاج د سره پاتې شول
هله خو تش ایشیا لی شیان و و ولی هغه خوږی نه شول او مهر تاجه او غنی هغه
شان نه و و . زه په دې فکر کښې وم چه مهر تاجه و مسلمانانو په یوښه سکال کښې دا خلا

بریم ما داسی سکول نه شو موندی نو دیر وخت تېر شو او اخر مجبور شویم او دیر وخت به
 عجیب صاحب په اسم داسی شهر تاج به په لنگه کښی د مسلمانانو په یو سکول کښی داخله
 کړه. معنی هم کولې کولا. کولون ناخه، نه لایه چه هلمدی د تیر په کارخانه کښی کار کولو
 اتمه اعلیٰ مشور حضرت دیر وده ان کښی د کورنۍ د وړان کیمبرج سکول کښی سبق وړی چه دغه
 پته ښه د هغه هم مال داسی ته راغی دغه سکول په انگریزی طریق و. انگریزی خبر
 د ناله او په اوږو بانډی نه پوهیدل و ماته دا خبره پایله دغه ښکارونه شو و فیصله می
 کړه چه داسی په داسی سکول کښی داخل کړم چه انگریزی مدی او دهم وړی د کاناډی ټی
 صلاح می هغه د پنج کلن په یو کیمبرج سکول کښی داخل کړو. داپوښی مدی نودی و
 آب و هوا په لحاظ د پریښه غردی.

انتخابات او کانگرس وړکنک کمیټی:

په دغه وخت کښی د الیکشن قصی وړی نو د کانگرس وړکنک کمیټی ودرې د
 د پاره راغونډ شوه. په دې بحث وچه د کانگرس په تکت څنگه ځای ودرې و وړه رمارایه
 د اوږه چه مونږ لیم کار دی چه د کانگرس وړه دار ازمايلي شوي غړي ودرې و وچه
 د پاره د پاره چاځانی او مای قریانی کړی وړی خود اکثر و مهمه وړه ځایان د او دغه
 فیصله هم وشوه چه که یو مه په د کانگرس په تکت دستخط کوي او پیسې هم ودرې
 وړی او د کامیالی امید یی وړی نو هغه به مونږ ودرې و وړه د کانگرس به د پرمهیران
 د منتخب شوی خود داسی کسانو کانگرس ته کافی نقصان رسولی دی او بیا په هغه وخت
 چه کله کانگرس د وزارتونو د پریښود و فیصله وکړه. د وړکنک کمیټی په اوله
 جلسه کښی چه زه کښېنا ستم نوم معارمه شوه چه ددوی په منځ کښی د پراختلاف

دې یو طرف ته جواهر لال و او بل طرف ته سید داوید پتیل او راجکو د ل اچاریدو
 کاندې چې سید می هم دا ذکر وکړو هغه هم په دې اختلاف جوړ شول نه وو کله
 چې زده په دغه پور جنېو کښې نه وم زما دواړو د لوسو د پورتنی تعلقات و
 راکه شته می نه وچ کړه چې د دوی اختلافات کم شي زه نو د پور حد د پورې
 هغه کښې کامیاب شوم. په بهی کښې د کانگوس جلسه و شول چې زه په بهی کښې
 قید شوی وم نو د هغوی د پوځواکېش و چې زه دې دغه جلسه کښې نه کېدای شوم.
 د کاندهی جی دا خبره خوښه نه وه او زما د بهی د تللو مخالف و هغه د هسلو
 چې دی به بیا خه اقتیر وکړه او حکومت به و ته بیا نه خبره کړه او قبل به یې کړه
 جواهر لال چې خبر شو نو د پوځ خد شو کاندې جی لاله او اوڅپه زه واکړا اجازه
 حاصل کړه او زه یې خان سید بهی ته بوتلام.

نړۍ بهی کښې:

د بهی خلکو زما د پورتنی استقبال وکړه. د بهی هغه کورچین ایستویشن
 چې د چاسر په قنتریر زه قید شوی وم. هغوی او د هغوی سره نور وچا اعتوا ووا
 له ایله رسونه واکړل. په ورکڼ کښې کښې د قرار د ادرنو په سلسله کښې چې د ل
 خومره بی اتفاقی وه زما د کوشش په وجه هغه اختلافات نه وو او په دې پورتنی
 هغه جلسه ختمه شوه. ما د جلسې نه پس خورجی صوفی از سعد الله سره تېر کړه
 او بیا سیوا کرام ته راغلم. سیوا کرام ته به هر قسم خلک کاندې جی دل تلل یوازې
 سیاستدان نه. د سیوا کرام ژوند د پرمساده او باقاعده و د غلته ورو ورو
 زمونږ شهر زیاتیدو. د کاندهی جی خورا خوښه نه وه چې د لته دې دخلکو تعلد

زیات شئی نواخري خست و رکړو. د بنځو، نرو شهر کافی زیات شوی و، دهغوی
 د اوسېدنو د پارا بهم هغه دوه کوټی وې هلته د دې خبرې غم باک نه و اکثر به
 ملکات جنگی به پښه کښی یوځای شمل مستل خورما دا خبره خوښه نه وه دغا
 ملکات او جنگی د پښه او پاک و، خورما دا خیال و چه دوی په دې انیمېست^ک
 چول په کار نه دی ما دا خبره غوره وکړله چه ملکات او جنگی دې بېله بېله نه وه
 لږې شملی. کانا ناهی چی هم دا تجویز خوښ کړو.

په ۱۹۲۷ع کال د کانگرس د انتخاباتو وخت را نژدې شو او دلج لویال
 چاریه نوم د صلاحت د پارچ تجویز شو او فیصله پری وشوه لیکن خوروشی پس
 په مدال س کښی د یوې واقعی په بنا هغه خپل نوم بېرته واخیستو مگر دا دهغه
 لږه بڼه وه حقیقت دا و چه هغه د مدال س د اسمبلې د پارچ و د پدال غوښتل
 نه چه پری هغه د کانگرس صد شوی وای نو بیا خود اسمبلې د پارچ و د پدال
 نه شو. نو جواهر لال ویل زه و د پښم، په سیکولرام کښی لږې وړخی پس دوکړل
 کښی یو اجلاس وشو د اسمبیل دا تجویز پیش کړو چه جواهر لال دی دوباره
 د کانگرس صلاحت ته نه ودرېږي. جواهر لال ویل که چیری باچا خان
 ودرېږي نو زه نه ودرېږم او که چیری باچا خان نه و د پښی نو بیا زه ودرېږم
 خوزه دی خبری ته تیار نه وم کله چه هغه په دویم خل د کانگرس صد بشونو یو
 بیان ی وړکړ چه دهغه نه د بعضی خلکو دا خیال پیدا شو چه دهغه د دی بیان
 مطلب دادی چه زما کامیابی د سوشلیزم په وجه وشوه او د سوشلیزم کامیابی
 وه. زموږ د کانگرس کمیټی بعضی ممبرانو په دې بحث وکړو او دا فیصله ی وکړه چه

د دی خواب کښې مونږ هم یو بیان اخبار وړو له ورکړو باید راجنډه پېښاد او پټیل
 یو بیان تیار کړو او دستخطونه یې پری وکړل. ماله مهاده یو دیسانې د دستخط د پان
 راوړو لیکن ماته هغه خبره دغسې نه ښکاره ده نو دستخط می وکړو او مه تاجی
 تمی ووی چې ښه به داوی چې جواهر لال ته یو تار وکړی او پوښتنه وکړی وکړی چې
 د دی بیان نه ستاڅه مطلب دی ؟ ما ورته ووی چې زما دا خیال دی چې دغه داه مطلب
 دی. تار یې ورکړو جواب راغی چې زما د بیان نه کوم مطلب ناسو اخیستی دی دغه داه
 د تاجی چی. جواهر لال مده د پېره مینه ده. جواهر لال خبره کانده چی د پلاس په شان
 کناو خبره بعضی خلکو کوشش کولو چې د دی په مینځ کښې خلکان پیدا کړل نو تویو پری
 چې زه هلته وم نو ماته د دی غلط تصور می کولو کوشش کولو او د ورنگه کښې د
 نوو مېرانونو په مینځ کښې به می هم کوشش کاو د خلکو ماته د اتفاق د منقعه په لاس
 کښې خنډ ونه ښکاره دل او هم یو دله کښې چې د اتفاق پیدا شې نو د کامیابې پیاوړتیا
 ناکامیاب شې.

د فیض پور کا نگر س:

د ټول هند د کانگرس کمیټی سالانه جلسې د پان فیض پور خوزر کې شری فیض
 پور د بیبی په صوبه کښې یو کلی دی ماته همیشه کانده چی ته ویل چې قوم خو په کڼو کښې
 اوسېږي او دغه زما د دی خبری سره اتفاق و. دغه وجه وه چې د دی زمونږ په
 شان د کلو دخلکو نه کاو اخیستل شروع کړل خلکه چې کلو کښې عوام اوسېږي اوس
 یو خبر یک چې عوام ته ورسی نو کامیاب به شی مونږ خلکه د پستو په زلمو او زرو پسې کلی
 په کلی کې خپل و او د ازما عقید و ده چې د ښار خلک خو تعلیم یافته ونی خلکه چې هلته

د فیض پور په کالدریس کښې چې به هر کله ماته لږه ډېر فرصت ورته نو چا پېوه کولو
به نلکه او د کلو حال یې ډېر خراب و د غریبې او چالو زور و د مسلمانانو حالت زیات قایل
رحم و. د هغه وجه دا وه چې هند واکمنې داسې خلک ووجه کله به یې د هغوی خبر
اخیستو او هغوی به یې د دین دنیا د حال نه خبر ول. مگر د مسلمانانو خبر او حرکت غږونه
د خدايي اسم په تېرانه وو. زه چې خبرم و د هندوستان په کلونو کې که چېرې لی م نو د
لیدلې دی چې د مسلمانانو جهاد به د هند واکمنو نه دده. بله ده چې مسلمانان د حیرت چات
نه وچیت دي او هند واکمنې دغه سرخس ډېر دی او چې تر څو مه مایه لی دی نو هند واکمن
په نسبت د مسلمانانو (سوشلی بیک ورې) دي اجتماعي نور وریسته دي. شمه
چې مسلمانان د ترقی کولی شي هند واکمنو دغه زده نشي کولی. ولی نومونه خو په دعوو او
تشو خبرو ترقی کولی نشي چې په کومو قومونو کښې نیکان. ځان اولی غږه او د خدايي
د پانج د خدمت خلک پیداشي نو هغوی ترقی وکړي. خدايي دي په مسلمانانو کښې
داسې خلک پیدا کړي.

د پښتنو په هکله غلط فهمی:

زه چې په هندوستان کښې وم نو ما به ډېر کوشش کولو چې د پښتنو متعلق چې کوي
غلط فهمی پیدا شوي دي د دې صفای وکړم. کله که به د هند واکمنو ډېر عالم او باختر
لیده، د هغه ماته دا خبر وکړه چې په مسجد کښې او ازاد قبايلو کښې د هند واکمنان
او عزت محفوظ نه دی ما وېته ووي چې ما مسجد لیدلې دی؟ هلته تلې یې؟ وې نه!
نوما وېته ووي چې دا د ملک د پښتنانو غلطی پراکینه یې دي هلته د هغوی مال
خان او عزت د دې خاسی نه هم محفوظ دی او قبايل خو خپل هم سایه هندو سره کولونه

تیاروي. ډير گيانو په علائنه کښي دلته هم او هلته هم د هندو مسلم دې اتفاقي د پارې
 حکومت داسې کارونه کوي چه دوی دیوبل د ښمنان کړي، د کلکو په فکر کښي دا
 خبرو نه راتله چه دومره ښکلی پیرنگيان هم دومره خراب کارونه کولی شي نو ماوس ته
 ۱۹۱۲ع کښي په ماتان کښي دهند وانو، مسلماناو فساد چا جرړې
 انځور کښي هندوان مسلمانان د چا په لاسه قتل شول؟ او پرون تاته نزدې ښي
 کښي دهندو مسلم فساد کښي د چا لاس و؟ لا هور کښي د شهيد گنج جگړه څنگه
 دي اشته؟ په لوهات او پير د اسماعيل خان کښي دا دومره لوی فساد دهند، او
 مسلمان چا واک؟ دې ټول هندوستان کښي چه هند او مسلمان لاس په کس اويان
 دي ولې؟ دومره غرور او فکر نه پس وويلي چه تاسوله په کار دی چه په دی باجه کښي
 د اوبه اورسالي وليکي نو ما رڼه وړي چه زمونږ د ايمې محمد دې ي تاسوله په کار دی
 په تاسوله راشي او دهغه څي حالات پخپله وگوري او بيا دهغه متعلق اشاعت وکړي
 تا سر د امریکي نه او يورپ نه خو خبري او دخپل ملک ديوي حصي نه خان نه خبروي پخپله
 تاسو معلومات ناکوي نه وړې، نه کوي خود بل په خوله پسې ځي.

د پښتنو په باره کښي چه خرمه غلط فهمي پيدا شوي وی ددی د ليري کولو د پارې
 د بار ښه خاڼی سيواگرام وڅکه چه دلته به دهر ملک نه دهر خيال او دهرې عقيدې خلک
 اتال مامور به دخبرو د پارې ښه موقع وه بله دا چه کله ناکله به می دهندوستان د مختلفو
 طاقتو دوسې کولې او د عامو جاسونو علاوه به می دهغه خاڼی هندوانو، مسلمانانو سره
 باده خيالات کول او د کانگرس خلک می هم دې ته تيار کړل چه د فيض پور په دی عام
 مجلس کښي د ښه چلانو متعلق يوريزو رپوشن پاس کړي. د کانگرس د ځينو زمه دارو

خلكو په زړو زوكښې دا خيال پيدا شو چې دهند وستان داز دى ابا من پاره دا خبره
 نه ده دى د هغه موند دى د سړي خلكو سره تعلقات پيدا كړي مگر هغوى د دى خبرې نه
 خبر نه و و چې په دى اړه كښې خومره ډېر مشكلات دي خلكو چې پيرنگيا نو د كاله غوښتله
 چې دهند وستان او د سړي خلكو تعلقات دى پيدا شي پيرنگيا نو موندله موقع
 نه د كوله چې ازاد و قبا يوسه د خپله وروړى جوړه كړم نو هند وستان له بريښي خلكو نه
 موقع وركوله چې هغوى سره تعلقات قايم كړي . پيرنگيا نو خوموند هم قبا يوسته د بريښي دى
 سپر كرام ته به د يورپ ډېر ښځې اوسې راتلل لكه فادر لون (Faderlon) اناور
 سى ايف ايند روزه او ميرى . د سړي په نسبت ښځو كښې هر عمل دى زياته دود كاله به
 هغوى زمانه د سړي خلكو او د خد اې خا، شكاهه يا خبر كې نيو سونه كول . يوه وېرچ سپر
 كرام ته يو څو تنه پيرنگيان راتلل هغوى سره د ناكپوس لوى اوسى هم و . هغوى پيرنگيانو
 د ازاد و قبا يوسته سونه كول او ماته خوا به نه وركول چې په دى كښې پادى صاحب ووت
 او داسې شمع غلي و كړه چې زه په خپه كښې پاتې شوى يم زه د اوريدنه نه د واقف هم
 نه خلك نه دى خلكو چې هغوى پيرنگيانو ته بوند او نېغ نېغ وړې ماو خندل او پادى
 صاحب نه مى تپوس و كړه چې دوى ولې تاسو ته بوند او نېغ كوي نو هغه ووى چې هغوى
 زمونږ نه افرت كوي ماوې چې ستا دا خبره دېسته نه ده حقيقت دادى چې هغوى پيرنگيانو
 ته خلك بل كوي چې هغوى تاسو وينى نو په زړو زوكښې دا خيال راپيدا شى چې دا هغه خلك دي
 چې په توپو ماشين گونو ، بونو زمونږ كلى ، زمونږ كورونه وړنوى او زمونږ ښځې ، نور
 مالونه او بچي تبا كوي . زمانه دې خبره هغه نور پيرنگيانو د خندل او پادى
 ډېر كچه شو .

توسیت ورکول په کار دنی چه هغوی دکلې صفایې خپل فریض راځي او پخپله یې
کوسې بله راچه دهند وستان په کار نوکلی دې که د دومره کار صفایې دپاچ موږ
پورته دقورکړو نو د هغو دپاچ لوړ وړونه او پې په کار یې بوختل داسې وشو
د سیکان دغه سې زیاته تنخوا غوښتله دوی ورسه تنخوا زیاته کړه په هم ورسه
داخل یې زیاته نه کړه هغه کار پرېښود او لا پوره خبر ورځي چه د صفایې هغه سې
تېستېدلی دی نو کاناڅی جی ووی چه راځي چه موږ د لاله لاله شو موږ د صفایې
سامان واخیستو او ور روان شو.

په دنی ورځو کښې د جهان د سولې دن لویې خچې غلافې د جوړیدو او د سلسلا
کښې د سوزیدو لپاره یو لوی انجنیر راغلی و او داته پیښ و د نالی هم چو تقي و د د
می ووی چه هلاک تیا دې د هغه وې دغه دپاچ ماوی د صفایې دپاچ هغه یو
شو چه زه خود خا کو غول غول خولی نه شم هغه مو پرېښو و موږ د قول روان شو
کلی ته ورسېد و نو جوړه جوړه د شو هغه انجنیر دېر سې وې و نه ما سې
شان و نه او هغه جوړه شو د کاناڅی جی جوړه نه و هغه مو خپل جمع را کړ
او صفایې مورشه مرغ کړه خو موږ ته داسې معلومه شوه چه را دکلې خلک زموږ
په صفایې خوښه نه دي کوم خایونه چه به موږ پال کړل نو زموږ د لپوړی
کید و سې مېنځی هلاکان او جنګی به را تلل او هغه به یې بیانوالی کول هغه انجنیر
داته ووی چه معلومېږي چه په دې خلکو کښې زموږ د دې خدمت د
حساسه ماده نشته معلومېږي چه زموږ خلاف مظهر کړي ما او هغه
دا خبره دېر محسوسه کړه چه مهاتما جی غوندې مېنځی بولای ته د صفایې دپاچ

دود خلكو داحال دی. دزوبه دی خبره دپه خفه دم چه كله واپس را غلو نو يو ملكي
 له قسلي را كوت چه شكر دباسي چه تاسوي په كالونه يي وليشتي اوصفايي ته يي
 په پښوروي. ميراجن اوكنو (كنودكانه يي جي نمسي و او ميراجن ديو انكوز
 سيرا البحر) سلبه يورود چه خان يي دهند وستان دغريب ولس
 مت دپا. كانه يي جي ته وقف كېي و) هغوي هم دواردې په نژدې يوكلې
 اوصفايي دپا. تلې وړ خلكو صفايي ته نه پرېښودل او ددې صفايي كوله نو د
 خلكو وړو اولويو په كار وويشتل او بېه عجيبه خبره خوله دا ده چه مونږ خپل خا
 راغلو اوز مونږ هغه خلكو راچه سيوا كرام كښي يي خامت كولو خبر شو چه مونږ
 دغه يي كښي له صفايي نه تلي وو هغوي زمونږ كار پرېښود او وگڼتېدل دغه يي په
 خپل او عقيدې مونږ اچوت شو. پليد شو او دپليد و خلكو كار كول دغه يي په خيال
 دده. مونږ په سيوا كرام كښي دا ولود دپا. دپه بڼكلې كوڅي ويستلي و او دغه
 دپه يي ښي او بې وې او هغه او بې مو خلكي هغوي به هم ددې او بې نه خپل منگي كول
 دغه يي دكوهي پرېښود او په مونږ ته نژدې يو شانې كوڅي وچه او بې يي د خلكو نه د
 دغه نه به يي او بې دكولي او خلكي. كو مو خلكو چه به داته زمونږ كار كولو نو دا ټول
 د هند و انو كښي نيچ ذات وچه ورته اچوت وايي او نو دهند و ان ددې خان ته
 ددې نه پرېږدې او په خيڼه خايو ټولېني چه په چا ددوي سوي وېشې نو هغه پليانې.

دكانگرهن و زار تونده:

د هند وستان په انځور و صوبو كښي كانگرهن اليكشن وگټه او ددوي اكثريت
 شو په صوبه سجاد كښي دحکومت دپه مخالفت او بې ايماني دده هم په خوا پرېښو كښي

نولس ممبران خدایي خد شکار کامیاب شول. حکومت د خدایي خد شکار و انوشکا
قول چیل اثر و سوخ استعمال کنی و او د خدایي خد شکار انود مقابل د پاس دی و
موی خانان، سلطان، کیلا ان یو لاپ و دوی د جوړ و نو د وینو جوړه یی وکړه کیلا
بیاحم زده د اوریلی شم چه خدایي خد شکار به بیکاشو گتلی وای و اکثریت کینی
و انلی وای که د هغوی نه خپینی غلطی نه وای شوی او د پور جنبو او خور غا بنو نه
کار انجیستی نه وای او اصولی غلط یی منتخب کنی وای. سه د دت هم اسمبار
لینی د دوی مضبوط دله و د دوی مقابل کینی بل دله د ویر و ویر و ویر و ویر و
حکومت یی ایانی وکړم او د قانون او قاعدی به خلاف نه چا به کنگم د خدایي
خد شکار و په خای به صاحبزاد عبدالقیوم ته د وزارت جوړه و لوړت وکړه
او هغه حکومت جوړ کړه و هغه اید و سه د دله هم نه و و دوی پخپله حلقه کینی خپل شه
عبدالعزیز خان شری سیت گتلی و دوی د خدایي نه کامیاب شوی و. هغه
د پیر گلیانو سه و او چه اسمبار کینی د پیر گلیانو خور و سه و و و هغوی مجبوری و
سه د مللوی شول. لیکن بیاحم د وزارت د شپږ و میا شته نه زبات و نه چا به
شو او د حکومت د پور و کوششونو باوجود مات شو او د خدایي خد شکار د حکومت
جوړه شو.

د انگلوس اول کینی چه په کومو مویو کینی اکثریت و نو د وزارت جوړه و لوړه
انکار کړی و خله چه کاندیدی چی حکومت ته یو شرط وړانای کړی و هغه دا چه گویند
به د وزارت په کار و نو کینی غیر نه یی مل اخلت نه کوی. د ۱۹۳۵ء کال اکتوبر
اختیارات و نو د انوله وکړی و او د هغوی د قانون له مخه د وزارت په لویو و وړو کار

یو مال کښی مویو د لارو پنځه کړي . د لاس ماشی د پور وړ خو مایو یا کومه وو . یو څو په کاناها کښی
 د ملو یا سخته جمله و شوه . هغه د اورو هم نه خوړل . څه وخت چې هغه یی غوښته شوه نو
 مونیږ ووله سوال کړه چې دا غوښتنو هغه دا غوښتی وکړو چې زړه دی هسپتال له وړم
 مله هسپتال ته پورې ده هغه د اورو نه خوړل . یو دی وچه د هسپتال د پاتی شومو مالو
 د لاس وړتو په اتفاق و وړي او اخر مونیږ د یی راځی کړو ځکه چې مونیږ ته د پور غم و او
 د هغه ناچاره تمنا مونیږ ته را وړ خطا کښی وو . مونیږ ته وایي چې هسپتال له لارو پرته
 څو ورځو کښی د هغه وخت مینه شو . هسپتال له لارو پرته یو د یی راځی وړه د کاناها
 ورسره وو . د کاناها کښی په سطح کښی یی پیتا را کښېښوده او د یی تر یی اچیت کړي هغه
 کښی قسم قسم واران وو . کاناها کښی چې ته یی نژدنی کول مگو ما تر یی منله و چې په پدی
 څیزه کاناها کښی بیا د هغه ته په خوا هڅه و چې زړه د املاران د تیر کده پاچم د بابا
 یو غاړه کښی اچوم کاناها کښی چې خدای خرمه صانع کړو هغه وړي . د املارم ته په دمی د
 انسان یی دغه وړتیم . معا ورتو وړی له دغه نقصان و شوه نو زړه به ستا زده وایي ځکه چې مینه
 او د چې د املارم ته کښی او هغه می دمی کار ته پوری نه ښووه . بل ځای یی بیا په میو ارام کښی
 ورسره . بل مالو یی ناچار و شوه د هغه محرومه تبه شوه ځکه ورځی پس وېر اچوړم ناچار و شوه
 او مینه ته یی شو د هغی داته وړی چې معا و وړی دا چې زما هم تحفه . کښی . د و مونیږ ته
 د هغی زیات غاړه ځکه چې پیر تلایان اکثر د محرقی نه موزی او د یی ته مونیږ زوی د اورو یی
 د واره وېر ځکه مته کاوه خور د یی نه ورسره د پور کاوه او د میو اچن به می زیات کلاوه
 په دغه وړ ځو کښی د کاناها کښی یو ورسره په بنا . پس کښی یو د عبادت کار و چې وکړي
 و . په هغی کښی د هغو مانا هېب خلکو ته اجازه وده چې په کومه طریقه هغوی د خدای عبادت

نوی کولی شی. د هغی د اقتراح د مراسمو د پانې مها تاجی اوزو بنا پس ته لاړو. مهر تاجه
 اسم ماسه په د اود دهندوستان د مختلفو علاقو نه د پوښتارینه اوزو نه دغه اقتراح د
 پاره راغونډ شوی وو. د دوی برسمونو دا را کیدو په ورځ د هر مذهب او ملت
 خلک وچېر دوو په دغه عبادتخانه کېنې د هر مذهب خلکو خپل و طریقو د خپلو مذهبی
 کتابونو تلاوت اود دعا کانی وکړې. زما په خیال د پوښتاریانو د راتلونکېس دهندوستان
 په تاجیک کېنې داروموې شل وچه د هر مذهب پیشوایان په دېره مینه او محبت
 یوځای راغونډ شوی وو او عبادت یی کولو.

بنا پس، د بیلې، گجرات، کاتیا واپ:

مونږ د بنارس نه د بیلې ته راغلو. بیا د گجرات کاتیا واپ ته لاړو. په کاتیا واپ
 کېنې ما د مها تاجی کو، او خپل خپلوان ولیدو. هغوی دېره مینه خلکو و او د کاندې جې
 سره یی دېره مینه محبت و. یوه شمېه مو هلته وکړم. بیا گجرات ته راغلو او احمد اباد کېنې
 دیا پټ کسې چې دهندوانو یو دېره لوی قومی کالج دی دیر و شوو دیا پټ په دېنیا
 یو قومی کالج دی ولی چې د دوی شاگردان چې د تعلیم نه نا- شی نو هغوی کلونه شی اود
 خپل کرام او ملک خدمت کوي. د گجرات د میونسپلټی د خلکو د طرفه سپا سنامه را
 کړې شوه دا دېره مینه خلک دي مها تاجی سره یی دېره محبت دی یوازی محبت نه دی
 د ازادۍ په جنگ کېنې هم د هیچا نه دروسته نه وو. خو ورځی پس سیدو اکرام له راغلو
 زه چې خورم دهندوستان کېنې گرځېدم نو ما به لیدل چې هر صوبه کېنې په سیاسی
 اقتصادي او تعلیمي لحاظ بلکه په هر لحاظ مسلمانان دهندوانو نه دېره وروسته و خو
 چې به ما په دی خبر و فکر کوو نو دې نتیجې ته ورسېدیم چې یوانزی کاندې جې نه دی

جواهرال نندی مالوی نندی، پتیل نندی، راجندر پرشاد نندی، سو باش، را-
جکوپال اجااهی نندی، بلکه پ، سو و نو داسی خلک دی چه داکتوران، انجینیران، تعلیم
خلکو، ماسی چو بی کپی دی اولکیا دی، دخیل قام و ملک خدمت کوی، دپ خلک
نشان خان، پ، فاکلنی دیر دی خلک بی کاهنه نه پیر پ دی او دوی پیر لاری کینی خلک
اچیزی سم دهنی هفوی پ صبر استقلال دخیل قام خدمت کوی از هیخ قوت هفوی
دخلکو خدمت لاری نه اهری نه شی دهنی خلکو لوی تعالیف داوچه ژوندایی دهر سادو
او پ دپولز خیز بی کلا ارد کول، پ وار د کینی اوخل دوار دی دکلر دکا کنا نو حلسه
هفوی قول راغونای شوی و زدهم د (و نو با)، هفوی اشهم کتوتی دم دهنی کار
کنا نو پ حلسه کینی مشایک شوم دهر خوار او کمزوری و زما زید پری و سو جاجو بی چه
د دی تنظیم دهنی، و اوینو باجی ی سکوتی و ورته می وری چه داخود قوم ملکیت دی
غریبانانو د خوراک شه انتظام پ کاردی او کیز وری سهری د قوم او ملک خدمت کوی نه شی
جاجو بی وری چه تاسم زما پورع اتفاق دی اوس زمونږ حلسه کینی داغچیز ورا نندی
کچ، حلسه کینی چه ماد اغچیز ورا نانی کچه چه دوی تغیر او کلا یاتنه شی، نو دهنی د
کار کنا نو نه یوسری پاخند و هغه وویل چه زمونږ د املک دپیر غریب دی او ا خوند
دی نشته اوچه مزد وری وی نو دهری آنی دسهری وی اولس بیسی و منخی وی او مو
خو ریا هم خاور آنی اخو زمونږ پتیل د اشان دودی خوری لکه مونږ بی چه خور و د
تنخواه زیاتو کوضرت نشته ولی چه داخلک به وای چه مونږ خور داجری وچه دوی
نه بیا مومو او داز مونږ خدمتکار زیری غوری خوری.

بله داچه دهند و انو امیران، سو داکتر اکثریت دهر او قومی شریک سم پ زور

کونو روپو امداد کونې بل طرف ته مسلمانان دې تاسو وگورئ هغوی کښې د خدمت
 لار ک دې د هغوی تعلیم یانې امیران، سوداگران، وکیلان دې چې روپو ورکول خوږ پورته
 د قسوم او ملک د ترقی خ خیال هم په زړه کښې نه لري دغه وجه ده چې مسلمانان د لار
 د اصلاح دین، د دغه وجه په پرتله د هندوستان کښې هندوان او چنېزې او مسلمانان
 د پریوزې د هندوستان د مسلمانانو لار ته دا غچ په و شود چې کوم به د پریکلیانو
 سرخواه دې دغه ددې لپاره دې داسې حالاتو کښې به شکله ترقی وکړي.

د هندوستان د مسلمانانو د پارح فکر

زه چې په قول هندوستان کښې کړېدلې مې نو مسلمانانو کښې جذبه شته خو غچ
 شته او خیرخواهې نشته. سیواگرام ته به کله ذکر حسین صاحب را تلل او ده سره زما
 د هر اتفاق و دین د جامه ملی اسلامیه د پلي پر لسیلې و ما دوه هندوستان کښې د
 کړېدلې و او غچ د هندوستان د حالاتو او واقعاتو اثر په تفصیل سره بیان کړ او ورته مې ووي
 چې دلته په مسلمانانو کښې د بشپړې خد متکلمر پیل شوې ددې ترقی کولی نه شي په مسلمانانو
 کښې هم په سره مسینه تعویذې کار کول په کار دې او د هندوانو په شان مسلمانانو له به کار،
 دې په محاسی په خای کار کول پیل کړې چې ددوی د ترقی د پارح کار وکړې او مرکز ته
 خبر وکړي. زه دې نتیجې ته رسېدلې مېم چې په چوښ او کوف باندي قومونه ابا د پری نه
 کار په کار دې او نه د جلسه د تقریرونو په واسطه په هغوی کښې ژوند پیل کېدې شي نو
 ما اراده کړې ده چې د مسلمانانو د پارح کار وکړم او ددې له د اصلاح د پارح مرکزونه قانیم
 کړم او چې تر کومې ماته خپلې مېرې ته د تلوا جازت نه دې شوی ددوی څه خدمت کړم مگر
 داسره ددې خبرې د پرفکر دې چې که چیرې ماته د خپلې مېرې د تلوا جازت و شونو ددې

خدمت به بیا حرکت کوی؟ حکم چه بود خوب یا دانه پانی کبای نه فهم او به ما در خبر حکم و دخت
 کو لوحت دی نوله چیری به دی کینی زمانه بیستاسو قشاق دی و دمسلمانان و کار فایان
 کندی نوبیا تاسو زمانه مملکتیا دپار و دپای پیلان کیتی چه مملکتی دی کارنه دختانی دپای مملکت
 اول چیری زده لایه شمر نوردی دولت تاسو دی و کورم مملکتی چه مملکتی دی مملکت اول
 اور و چیل و تلی پوزی نوردی بل سوال دپسود دی مسلمانان رسمی خیر نونه خه دپکون
 مملکت دختانی د مملکت د ابادی دپای دی و کورم تیا نونه دی دغه چه چه پوزی
 کینی نیک و د ابادی نیک یک چیلان گران دی

زمانه خواد خیال و چه داکار دی دسند و صوبی نه شروع شئی حکم چه هاسته دمسلمانان
 نانو ابادی دپرو و د او به قول هندوستان کینی دسند و حکم به هر لحاظ و دسند باقی
 ز موز دبل مملکتی دارایه و چه دبنکال نه دی میا شروع شئی و دسند و نوبه چیری
 صاحب دا خبره و کیتی چه کچیری تاسو ددی کار ابادی د مملکتی نونه و کیتی نوبه پوزی
 به ترقی و کیتی او دپوزی به قول هندوستان کینی خورشئی حکم چه دپیری مسلمانان
 سند او بنکال دمسلمانان نونه زیات پوزی او مملکتی دی او به دا چه صاحب کینی و پوزی
 مذ هیمی مملکتی دی چه هغو کینی دپرتالبان دسند او بنکال دی او د هندوستان د مملکت
 صوبی حکم کینی شته داد هندوستان دمسلمانان تعلیمی مرکز دی او کور د مملکتی د مملکت
 جور شئی نود و غولابان نه به دسند او بنکال کینی او نورو صوبه کینی د مملکت و اخيست
 شئی موزی نوله و پوزی دغه خای اتفاق و کور چه کار به ددغه خطیه شروع کور او دسند و پوزی
 خدمت به هغو پوزی زمانه پیلان شئی

خوشویشی ما به سیوا کرام کینی انتظار و کور چه شته جواب راننی نوبیا زده جلاله

یو. پی تله لایسم. بابو راخند پر شاد ماته بشارت دتلاو او دوی کولو و غلځ اخیستی وه
 په دله اباد کینی هم چه پر ویسمنه بابا باری صاحب راغی ده او هغه دواړه پتینی ته لاره
 په جد قوت اشرم کینی دېو شو هغه اشرم د گنگا سین په غاړه و او دېو د منی اشرم
 د اشرم د جهاد د صوبی د مسلمان بیه د قدره ظهور لایم جوړ کړی و هغه د کانیس د جماعت په
 اسلامه کینی هم د حکومت برخوف د مسلمانانو مرسته کړی وه افسوس چه د هغه نه وروسته
 د مسلمانانو کینی د اسمی جوړک شو چه دغه اشرم یی اباد ساتلی وای او په دی وجه
 د هغه وراثت د کلو رس ته پاتی شو وخت ورش دغه خای د بهادر پوښی د جاکا کلو رس
 کیتی دفتودی.

صوبه د دوری د پاره خه پر کورام جوړه و چه د پنجاب بیل د اکسیان نتي خبر
 او د خبر ویاړی هم د کانا په کورگان د مناد د پاره هاله ورسپارل. پدی
 کینی د پر خنک موه شوی و او د موه پوښان له کپدال چه د هغه د مسلمان دی
 په چا په دغه شک کیدی شه نو هغه بیلې سوز و او چه په چا به د مسلمان شبهه
 وه نو هغه بیلې بنخ کړ و او د موه علاوه د پر خنک د خیان هم و او هغی یی د پتینی لوی
 د سپتال له اوردل خدای دی چاته نه نسیبی و د مصیبت یو عجیبه منظر و خو ورش پس ووت
 د چلی دوسه پر کورام جوړ کړ او کافی ورش مود د چهار په صوبه کینی دوه وکړه. د چهار په صوبه
 کینی د شیو شاه سوری قبر دی چه مونه هاله جلسه وکړه نو د دعا د پاره د هغه زیارت له
 ورغلم د هغه قبر موده قسم جوړ دی او بنگلی کندی او چار چا پیره تری او به دی د اوبو
 د لوب د پر بنگلی دی لوی شېر شاه ته می د زړه د اخله دعا وکړه خله چه هغه د پښتنو کولنه
 سیاستدان او شکیالی پښتون و چه مظلومی ماتی وکړی وه او د مغلو نه یی د پښتنو هغه

حکومت د پاره اخيستی و او بيا يي حکومت په قول هندوستان جوړ کړي. د کلاکتی نه تر پېښور
پورې سړک ده جوړه کړې دی. دخپل حکومت د پېښور د پاړی د چهار په صوبه کې د پور
پښتنوله دېر جا کې ونه ورکړی وروسته د هندو پښتنو اولاد او جاګړونه هم ولېدل. پوکس
ده دوه ميلانه کړی هم وروکړه دغه پوکس د سحر خه نه نشته خلکو دخپل پلار نيکه ژبه به
کړې ده افسوس چې په پښتنو کېنې د اکو نړۍ شته چې خپله ژبه بهر کې. پوکس کېنې هم
د پښتانه دي د هغوی هم دغه حال دی داکر حسين صاحب افريقی پښتون دی د
په هېرېد و دخپل ونه کې پرې شې. د چهار په صوبه کې پښتنو سره د پوځيانو د وروسته
عملو په وجه ترې قول لارل او نن دېر خراب ژوند تېروي.

د چهار د دويمه وروسته زه په پرتې سيواګرام ته راغلم د دېرې مودې نه د سنده د
کانګرس مېرمن مایسي ورو او داي خواهش و چې زه دی سنده ته لاړ شم او دغه ځای په
مسلمانانو کېنې څه کار وکړم زما هم خوښه و ولى چې د سنده مسلمانان د پور وروسته پاتې
شوی دي او مظلومان دي او مونږ خدایي خد مکار خړ و مظلومانو مګرې يو او مونږ خپل خد
سره دا وعاړه هم کړې ده نو زه د سيواګرام نه سنده ته لاړم. زما خړ و د خيال و چې سنده کېنې
کافي ورځې تېروم، سنده ته چې ورسېدم نو ما د کانګرس دوېرګرانو په مشورې دخپلې دورې
لوی پروګرام جوړ کړ و او د حيدر اباد نه مو مشر مع کړې مسلم ليګو خوزما د دېرې د خرابولو د پاره د
مشارت پروګرام جوړ کړې و خود سنده وزير اعلی چې د پرتوم پرست او شريف انسان و خبر شو
مسلم ليګو ته ي ووي چې عبد الغفار خان دلته زمونږ د قوم خدمت لږ راغی دی په کار دی چې مونږ
قول ورسره مل وکړو او که مل د نه شو کولی نو مشارت خود شرم خبره ده. زه خبر شوی يم چې سنده
د مشارت خد خيال دی څوک ده په دغه کېنې مو مشارت وکړ و نو دېر بې درمه کړم. د دېرې

مسلم ليک په قلعو او ماخپه دود په اطفیان سره وکړه . په دغو ورځو کښې د مسنده وزير
 بخان بهادر الله بخش سومر و د د زما سره د پرمينه وه ، په حيله ، اباد کښې د مجلسي کړي
 د هند وافر او مسلمانانو سره ، د خبرې اتري وشوي ، د دې ځای نه کړا چې لاړو ، په
 کښې د مرکافي د شې تېري کړي او د پرکار و وکړو ، د کړا چې نه سکر ته لاړو او د سکونه
 د اباد له راغلاو ولي چې دا ځاي مو پيل اشو چې په بلوچستان کښې کار کول د يانې وي .

د بلوچستان دود :

د دې مودې نه زمونږ د بلوچستان د دودونو دا خواهش وو چې زه د بلوچستان
 د دود پر ځله کو بخش وکړ خو حکومت نه پرېښودم ، په دغو ورځو کښې عبد الصمد خان
 چې د بلوچستان د پښتو رښتيني خد سکا او د خدای په ماز ورو لکو و چې ته
 تان ته ورشه ، په دې کښې مې الله بخش سره ملاقات وشو د هندوستان په سياست
 د دې خبرې وکړي . هغه د پاکستان د جوړېدو په حق کښې نه وو خلکه چې د پنجابيانو نه
 د دې ستوري وو او پنجابيانو سره يو ځای کېدو ته تيار نه وو ، هغه دې خبرې ته تيار وو
 د دې مسنده ، بلوچستان سره د اوکشدیر يو ځای شوو نو دا به د پرهېښه وي ، الله بخش
 و ورو د سياست مخالفت په وجه د مسلم ليک يو ليدل محمد ايوب کور و بيا ورو د متوکل کړو .
 زه په خيريت سره کوي ته ته ورسېدم ، خو وخت چې زمونږ د وړکادې د بلوچستان
 د ځای کښې داخل شو نو تر کويته پورې په لار کښې د واپس کيدو ويره وه خلکه چې زه يې
 ځله د واپس کړي وم . په هر سېتېشن چې به مې د پاليسيا فسر وليد نو دا ځيال به مې پيدا
 چې د جوړي حکم يې راوړې دی . زه په خيريت کويته ته ورسېدم ، زما دا ځيال دی چې
 د جناح صاحب ته چې دغه تعلق مسلم ليک سره و اچانته وکړي نو ماته يې هم اچانته .

راکبہ ، ولی چہ زہما تعلق کا انکس سرخ رو ۔

[illegible]

امین کور هم موند به یو خاصي شو په جیکې اباد کښې دهغه وانو او مسلمانانو
 لاسه جاسه و شوه . په دې جلسه کښې د سیول او پولیس د افسرانو د ارادو وچه شته
 دې وکړي خو د ویرا عظمه الله بخش په دې حالت خبره کړې وه شوه . موند
 دستان د هغه تر لاسه لاسي د ویرا وچه په پورتنیو بلوچستان کښې د پښتنو اکثریت
 دی . زما وروسته بهرني خان اخوازي داراي وچه د بلوچستان هغې برخې ته هم
 شو چه بلوچ پکښې اباد دي . د اکثریت رام او محمد امین کور هم داراي وچه
 د بلوچو د حقوقي لارو مشور . هغه لارو خلک قبل په شوق او په مینه
 شوي وو چی د جلسې وخت راغی نو زما د اراد وچه په هغه جرات کښې جلسه
 وچه د بازار په کښې د اوږدو زوږو د اخیال وچه هغه واک کښې دې وکړ چه
 د بلوچو طرف ته ووهله د جلسې انتظام شو . جلسه چه نه مخ شوه نو د بلوچو ریس
 راغی . د جلسې په خوا کښې خبر شو او جلسې ته یې مینه وکړل د هغه نه لږ سات
 و د بلوچو ریس ته یې لاس جلسې ته را لېږول او بغیر د تېس نه یې
 شکو را باندي کړل چه مې ته به یې د وروکو د علی علی چغې به یې ور په مخ وکړي
 د نا ترسو یې د سینه یې په بل خاصي کوزار نه کوو په یو ساعت کښې میدان خالی
 نو زما یو تن خواته د اکثریت رام او بلې خواته محمد امین کور په کور سونا ست
 وخت چه د جلسې ترول خلک وخت ته بدل نو یوازې پاتې شوم نو زمانه چا پر
 واک سته ورځ یې را باندي جوړه کړې او د او شش یې کوه چه زه هم و نشتم خورنه نو
 ستېام . په هغه ورځ ما خپل . خپل واک په کور سې ته ورناست و م زوږو
 چه مینه کوزار ته اخلی خواته ستېام نه کتل می چه دوی غه کوی زه ان مې طرف ته

محمد امین کوسو و هغه يي په سر وځلي و او بي هوبښه شو او د کسې نه را پرېږدې
 بل طرف ته د اکټور چیت رام و په هغه يي هم سر مات کړي و هغه هم د کسې نه پرېږدې
 کښی را پرېوتی و زمانه چا پرېه پرېوگر خپل چه دی په هم د نوس وځلکو په شنه
 وځستې پرېه شو چه دی د قنېتي او موږ خپل کار وکړ او ځپله وځستې بل نه
 چه ومی کتل نو د کوسو او د اکټور د سڼه وینو د اړې وهی بل څوک نه و و غچیب حال
 معاومه به چه د اکټور چیت رام او کوسو په باره کښو ورته خاص هدایت شو
 او زمانه په باره کښی هم ورته هدایت شوی و بیا وروسته معلومه شوه چه دغه بار
 رئیس د دوی د پېر دوست و او د دوی پری احسانونه کړي و دوه موږه سیول
 پسې یو سړي په موټر کښی ولېږدو د دوی موټر پک او چاکوم ځای موږ د پېر موټر
 موکته ونه کښی واچول وینه يي نه و د سڼه له حالت یي خرابېد او او عبد الصمد ځا
 او زموږ نور ملگری هم جوړ و و خور و موږ د مقامی ځلونه معاومه شوه چه د دوی
 قنې نه خبر و او پخپل کښی را پورته هم کړي و مگر سرکاری افسرانو د دې کار
 نه نیوله حقیقت خورا چه دا ټول کار د سرکار په اشاعت شوی و نو افسرانو يي
 مخه بناوله یوازی دا ځای نه په ټول بلوچستان کښی حکومت کوشش کړي و
 زموږ مجلسو کښی گرېزې پیداکړي و لی په پښتنو کښی دومره پښتو لا پاتې وه چه
 دخپل مېلمه عزت وکړي مازگير د هغه علاقې پولټیکل افسر چه پوځي کپتان و او د
 و او دا ټوله قصه هغه کړي وه خپل استمنت سر ته ماته راغی او د دې واقعي تېر
 یي رانه وکړ او راتړ يي ووی که چېرې تا سوېدې ځلکو مقدم چاول غواړي د غری
 پری کوی نوزه به دهغی انتظام وکړم دغه استمنت د پېښور د علاقې د صوابي

دو میانو دکلی وو مادوی ته په خراب کښی ووی چه مونږ خدایي خد متکاس دچانه
 ل نه اخلو. مونږ مظلومایو، زمونږ بدل خدای پاک اخلی هغوی چه ماسره خبر
 یی نو د حکومت د طاقت باوجود ملامنه او خپه غوندی هېکار بدل ښه ساعت ما
 یی اچست شو. تیاری ما بهام شو رسول سرچین راوړسېد هغه وخت زمونږ
 نیانور بدل حال و او د محمد امین کور سو حالت ډېر خراب و. دزاتلوسره داکتور دهغوی
 ښو بند وکوو شش وکړو او مونږ ته یی وویل چه دوی حالت ډېر خراب و دوی
 د دغه انتظام کېدی نشی ښه به داوی چه دجیکب اباد هسپتال ته یی ورسوونږ
 یی په موټر وکو کښی واچول او تېر ما سفین جیکب اباد ته ورسېدو رسول سرچین
 ښه سړی وو. د رسېدوسره دهغوی لپاره ډېر پوره انتظام وکړه هغوی یی خانان
 کور وکښی واچول پتی مړ هم وشول او چه دهغوی انتظام وشو نو بیا مونږ خپلو
 مالونو ته رخصت شو. چه شپه تېره شوه زه مواروختی هسپتال ته لاړم رسول سرچین
 ښو نه څکښی راغلی و او په مایي زیری وکړه چه دوی د پچ کېدلو زیات امید پیل شو
 وخت چه دوی د خطر نه بهر شول او حالت یی ښه شو. نو د جیکب اباد ته حیدر اباد ته ولاړم
 د اباد ته زما کادی هم وختی ورسېد کله چه ستیشن ته ورسېدم نو لا تیاری نه و او سباختلی نه و
 و فیس ملکاني صاحب د کانگرس دکارکوونکوسره ستیشن ته راغلی و زه ډېر حیران او
 لوشاله شوم په دې چه خان مجا د، الله بخش وزیر اعظم دسند ستیشن کښی خا
 او حیران په دې شوم چه زمونږ لوی خلک داسی خلکو منی له نه چی او خوشاله به یی شوم
 د ملک او قوم خد متکاسه دوه دوه مینه لری. زمونږ لویو خلکو کښی داماده نشته په حیدر
 اباد کښی دسند د کمیتی مېړان راغونډ شوی و او دعامی جاسی ورسوونو زما او دهغوی

ترمينه خبری اتري و شوی ، د دېری مباحثی نه وړوستو هغوی دا
دوه د مطلب خبری وکړی اوراته یی وویل چه کله ته وړدی نه ورسې
دا خبره به مهاتما گاندهی او د ورکینک کمیټی معبراته وکړی . یوه
چه دې سوبه سنده کښی په مسلمانانو کښی د خکسارانو تحریک
وړخ په وړخ په ترقی کښی دي که چرې د دې سوبی په مسلمانانو کښی
د خدایي خدمتکاری تحریک شروع شی نوښه به یی ځکه چه
خدایي خدمتکاری یو قومی ملی تحریک دی چه به هند او مسلمانان
کښی د همدی او ورورولی جذبه پیدا کوی ازدا بل تحریک
په مسلمانانو کښی تعصب پیدا کوی . ماوراته ځواب ورکړو چه دا کار
چه دی داسی خلک کولی شی .

د یو سړی په زیره کښی چه د خپل قوم و دخپل ملکه
محبت او همدی وی بیا به خلک دهغه خبر و منلوونه تیا دی
که هغه سړی د هر ملت او مذهب وی بله خبره یی دا کړه چه موږ
د خلکو لپاره څه کولی نه شو او نه مو دهغوی خدمت ته زمونږ د صواب
د کانگرس مشران جی رام داس ، دولت رام پرې دی او نه موږ دهغوی
لپاره په اسمبلی کښی څه کولی شو او نه کلوته دهغوی د خدمت او پوه
کولو لپاره تللی شو ، ما تری پوښتنه وکړه چه ددی وجه څه ده هغه
راته وویل چه د کانگرس د چلولو لپاره جی رام داس ته اکثره چنده او امداد
سرمایه داران وړکوی او هغه سرمایه دار دانه غواړي چه دعوامور دناکړي

دی اسمبلی کنبی خه قانون پاس کړی شی او یا دی د کانگرس خلک
 زور او مزدورانو ته لارښ او هغوی دی پوهه او راوړنښ کړی خلک
 د هغوی په پوهه کنبی د سرمایه دارو تاران دی. ددی له پاره مونږ
 د خه کولی نه شو اړه وکړو بیا هغوی مونږ سره ملګری کړی
 د بیا مونږ ته چمتو راکوټ ښه به داوی چه ته زمونږ دامه
 کښتۍ معبرانو ته ورسوي. زه د خپله آبادنه واری ته روان

شوم کله چه ورسېدم نو په داسی وخت چې چې اېم داس

هم حاضر و ټوله قصه می دهغه په مخکښی

وړکښ کښتۍ ته وکړه. زه چه دی

وخت کښی واوره

کښی وم (رفیع احمد ص ۱)

چه دغه وخت د کانگرس لایب سردارو ماته وویل چه باچا خان

تاسو پښتنه مونږ پسې ولی راخیستی ده

چه سرکار ته مشکلات

پیداکوی

ماورته وویل چه هغه کومه

داسی خبره ده مونږ په ناجایزه تاسو ته تکلیف درکړی

دی نو ده راته وویل چه عنایت الله مشرقی مونږ گرفتار کړی

د حکومت نه معافی وغوښته مونږ پرېښود نو تاسو د سرحد نه

ورایمی پنبستانه خاکسار را غلغل او تا پنچی پری کهنه‌زی چه موندی دی
تا خوموند و شرمولو چه معافی دی و غونبینه هغه و رته منکوشو دی
داد، و غ دی او قسمونه ورته و خورل چه تحریک نه پرین دم هغه
خفاوله و پری بیا کار شروع کړو نوموند بیا و نیو هغه بیا

معافی غونبته، خلک نوی ویزاره شول او

تحریک کمزوری شو دهر پتربک

انحصار په لیا،

وی.

چې نهاده او هوښیار و

نود تحریک خلک هم زړه زړه او پوهه

وی چې لیلې ر کمزوری او تنک نظری و تحریک خلک

هم بی زړه او تنک نظری.

د خدای خد متکالم رؤی وزارت

د خدای خد متکالم وزارت. مهمیز وزیران او پیر تلیان
 د جواهرالان دوزخ. د پیر نکلیا نوافسان او زمونږ
 حکومت. پښتانه د پوښ شول. د کاند هی سې دوزخ
 وزارتونه او خدای خد متکالم

زده او دکاله پس خیلی صبری له را غلام زده په ۱۹۳۱ سال کښی کونستار شوی وم او
 ۱۹۳۶ کښی را غلام زومون په دخلکو دېر زور زیاتی او ظلم شوی و لیکن دهغوی جند به ودرنه
 نه وو دخلکو دهغوی نه مانه معلومه بله چه زومونه یی د جند باتونه نه ککله او چه نوم نه
 جامی هم نه وې حکومت بنانی ککې وې زده چه را غلام نوم ککې جامی هم راغی شد وخت
 خدای خد متکمار و او را بدل چیره خیلی صبری ته و او رسیده ام نو بیا هغوی بند زده ککله
 نه دی تو او خیلی به تی جامی واغوستی مگر حکومت ور به هم چیر و تکر و هغه تولی پا
 د خدای خد متکمار و نه و چتی شوی.

از مانه به غیر جان ککښی حکومت چه خومه په ظاهره کولی شول هغوی را صبری په
 او په تېرو بیا په خدای خد متکمار په ککې و و د خدای خد متکمار دېر بادنی د پان یی تو
 استعمال ککې وې خو کامیاب نشی نه و بلکه خدای خد متکمار یی زیاده ترقی ککې و و
 کښی پوهه او سیاسی شعور پیل شوی و خورشچی پس نه و اسمبلی دممبرانوسه پان
 اباد له لایم چه هلته د اسمبلی دممبرانو اجلاس و و دهنای دېر خفاک زمانه کلی له
 شوی وو د ستوری مدنی نه پس یوه جلسه وشوه چه په هغی کښی مانقیر و کرم او
 شکریه می ادا کړه بیا خیالو خایه له لایم و زده دهنای د دخلکو مېلمه وم غنی او ولی
 و دهغوی زومونه د پان خان له انتظام ککې و په دی و خمر کښی د مسلم لیک او خدای
 په مینخ کښی اختلاف و د صاحبزاده صاحب دوزا بت واکوشتش و چه د اوزا بت
 مات نه شی او خدای خد متکمار و زور و کولی و چه مات نه شی صاحبزاده صاحب
 جې اولوی ملایان میاگان راغونډ ککې و دهغوی به هر و پنج جلسی کولی

و مرغ او بختان جور و لوز ما برخلاف بی تقدیر و نه کول حال داچه زنه به اسمبلی کبنی وم او
 د پارتی لیاری وم . ده زانی یولوی بزرگ مولانا محمد اسحاق صاحب ماسهم و چی
 د غلامت په وخت کبنی زمانه مگر دی هم و او په هزا کبنی بی د پوکا کپا و او خلکو به په چوپا
 کبنی په اوږد کول و او په کبنا نو بنه بی کبنی نظم بنا کپا . هغه پخپل تقدیر کبنی زما غلام
 و چی په یوه ورځی عبدالغفار خان پنا بی له راغلی و زده ورسه و وم لیکن هغه چې په یوه ورځ
 و زده کړه او د شیبی په جلاس کبنی چه شو وخت هند وانو او مسلمانانو هغه ته کیتا او تر آتش
 و هغه کبنا ته د پوځو چه و زده چی په بنی لاس کبنی بی کیتا و اخیستو لاس لاس کبنی بی کیتا
 و اخیستو و مایه په بار کبنی ده مولانا محمد اسحاق صاحب د اتولی خبری د مرغ و چی زده
 و جلاس کبنی پنا بی و چی وم لیکن مولانا محمد اسحاق خویو ساعت د پارتی راغلی و او هغه وخت
 کبنی ماته وریلی و چی زده دوی خلکو په جلاس کبنی کیتا نه کپا چی په د جلاس مستاد پارتی ده
 خبر د اسلام په مجاهد بی نو خک زده کیتا له دی جلاس له نه و چی اچم په دی جلاس کبنی ماله
 پنا بی آن او کیتا پیش کپا نه و بلکه زما په تول غم کبنی ماته په جلاس کبنی چا تر آن او کیتا پیش
 کبنی دی چه په کوم قوم کبنی د اقسام خلک د دین سستی کبلی شی نو هغه دین کله په داسی
 کبلی شی په دغو ورځو کبنی پیر نکلیانو داغو بنستل چه د خدای خد متکار و په مقابله کبنی
 د صوبه کبنی دی یوه بله د لهرم جور و شی نو د صاحبزاده صاحب په ذریعه فوراً مسلم
 کبنی ورسه او د دوی جلاس شروع شوی . دوی نه خه وده و مخکینی جناح صاحب مسلم
 د جور و لو په خیال صوبه مگر ته راغلی و خو کامیاب شوی نه و او په مایو سه تلی و کله
 په هغه وخت کبنی د پیر نکلیانو د پالیسی نه و او هغوی په صوبه سرحد کبنی د شیخ قسم
 د جور و بدل نه غو بنستل . په دغو جلاس کبنی به هم مولانا صاحب محمد اسحاق د کانگرس

برخلاف او و مسلم ليک په حق کښې تقریرونه کول. په جلسه کښې توی بریځې پرېستنه وکړه چې
 مولانا صاحب ستا خورنې پیر کامران د خدایي خدمتکار به په تبت والا و نو تاد هغه د پاس د
 پوښکېدو کول او مونږ ته دې وی چې خدایي خدمتکار قومی او پوښه خبریکه دې منن خو چېل
 و شه او کوم دلیل بیا شو چې خدایي خدمتکار خراب او د هند زانو جماعت شو دغه شان بیا
 دې نور هم د پرمختیا و چې مونږ به دې قیل د تېر کړې و و په دې زمېنت کښې کامیاب
 شوي و خو د بیسو په از مېنت نا کامیاب شول. زمونږ یو قومی کارکن مولوی شاکر الله
 صاحب د نوښار د خدایي خدمتکار دامید واریا جعفر شاه مخالف شو او د تاج محمد
 خان بیا د ملگری شو. څه وختی پس د عمر زو خان بجا د سعد الله خان مونږ مهال
 کړو. دې د صاحبزاده صاحب د وزارت په وخت کښې وزیر و. دې دعوت ته دې صاحبزاده
 صاحب هم را بللی وو. صاحبزاده صاحب چې راغی نو ما سر یو ځای کښېناستو و راشه د
 نه پس دې راسته دا خبره شروع کړه چې پخوا به د هندوستان د خلکو سترگی دې خوا ته وې او
 د دې ملک خلکو چې به خدو یل هغوی به هغه کول لیکن انوسوی دی چې د دې ملک د خلکو
 اوس هندوستان ته دي او هغوی چې څه والی د دې هغه کړی ما سر ته وې چې د صاحبزاده
 صاحب چې ته د حالاتو نه پورې خبر نه یی نو ځکه داسی خبری کوي اوس هم هغه حالت دی بیا
 شوی نه دی اوس هم د هغو خلکو سترگی دې طرف ته دي اوس هم چې د دې طرف خلک څه
 وایي هغوی هغه کوی څه وخت چې سول ایند ملیتوری گیرن اخبار دا غلط خبر شایع کړه
 چې باچا خان د کانگرس نه جدا کېږی نو دې صاحبزاده صاحب عبد القیوم ما پسې لا
 سړي راوېږ لو او خطي ورکړی و زه د شملي نه لاهور ته راغلی و نه نودلته می هغه سړي راوېږ
 هغه راته زبانی هم ووي چې صاحبزاده صاحب وې چې باچا خان ته وایه چې د خدای د پاس

[illegible]

دخدايي خدمتگار وزارت

د وزارت جوړېدلو لپاره او مشورتي د پانچ مولانا ابو الکلام آزاد او بابو
پرشاد ايسټ اباد ته راغلل دخدايي خدمتگار اسماعيل پانچي په ممبر او کښي چې
د وزارت غواښتمند وهغوی دخدايي خدمتگارانو په زياتيدو د خپلو خواشنا تو د پانچ
د پاره کار شروع کړو د دې لپاره دغه شپږ تن جان وکيل و دوه د پوښتني وجه و د
د قاضي عطا الله په مقابل کښي د برخاک د دې په طرف و او د دې وجه هم دغه و د
صاحب د خپل وينا په د پانچ کوشش نه کولو او هيچا ته يې ويلی نه وو توري پورې چې
هم د دې خبرې کتايان هم ذکر نه وکړي دخدايي خدمتگار و د مشورتي نه پس د
مولانا ابو الکلام آزاد او بابو راځي پرشاد کښي ناستو او په حاله اوسه وکړو
رايه و چې زموږ صوبه د پوره وجه صوبه ده موږ نه د د پانچ زيات د خپل
زيات جوړول په کار نه دی چې د دې لپاره کښي شپږ تن جان مال هم راځي او دا
چېزه په دې خبره رضايتم کچه پري ما اوقاف مني صاحب پانچي مشورتي سکوتويان
پورتي نه قاضي به هم راسه وي دا هغه شپږ تن جان خان دی چې قاضي صاحب د
ماله د بريالۍ جيل خانۍ له راغلي و او د د پانچي زياته وجه و د نوښار په خدايي
خطونه واخيستل چې د د مخالفت دی نه کوي په دې وجه دی د اسماعيل مجبور شو چې
په دې پوره شو وزارت په ورو ورو نه دی او د وزير اهي په مرضي دی او بله دا چې
پانچي مشورتي سکوتويان هم مخالف و مخکې چې زموږ صوبه وړېده د دوه وکتايان
نشته او نه دومره کار شته نوموږ دافصله وکړه چې داکتر صاحب نه دی د
وزيران وي او په هغه کښي دی پوهند ووي او د د مسلمانان چې د

د اسمبلی ممبران موندنې د ملګري شوني وو او د صاحبزاده صاحب برخلا في
 دولت وركولې و نو موندنې دې د اوعده كې د چې يو وزير به د هژاري وي پاتي
 به وزارت نشو نو د اكثر صاحب قاضي عطاء الله صاحب واخيستو او د هژاري نه يې
 محمد علي سرخان واخيستو. په هند د انوكيني زما راښه وه چې لاله بنجورام د دې زاسما-
 نيل خان دې وزير شي ځكه چې هند د كانګرس زوركاركن ؤ او قيدي هم تېر كړي او
 د بهر با اصوله سرې و. د مولانا صاحب دوي دا خيال و چې دې ايشماس هندو
 كيني لايق او بار سوخته نه دي. دې دې وزير شي ليكن زمونږ د ټولو لاله بنجورام
 سره يې د اوجھه وزير مقرر شو. حقيقت دادي چې كانګرس په بار سوخو راښه
 دې كړ شي او زمونږ په هند شكاري پسې كړي. كله چې زمونږ وزارت جوړ شو نو زمونږ
 د اكثر د چې غورځو زمونږ نه كېدې شي ځكه نو فايده ورسره موندنې په اسمبلي كيني د
 بنجورام د پاس كې. يو موماليه كيني معافي وكړ او بل د كوهاټ. بنو او سرور ځكه نو
 د اوبو دېر تكليف و د هغوي د اوبو د انتظام د پارچ موخه د دې منظورې كړې او دامو
 داده و چې هر كال به چې غرمه كېدې شي د دې ځكه د اوبو د پارچ د دې منظور و تر
 حې پورې چې دا خلك په اوبو ماره شي. د كوهاټ د كر ك تحصيل دا حال وو. چې هلته به
 زمونږ ميند او اوڅييل و د شلو او دوه ويشتو ميلونه د څښكلو اوبه راوړلې د وزارت
 د اكو شش وو چې د څښكلو اوبې هرې علاقې ته ورسوي او چې كله وزارت دوه كاله پس
 استعفا وركوله نو هغوي د مړه كړې وه چې بيا د دغې علاقې خلك د اتو ميلونه لرې اوبو
 پسې نه تلل او اكثر و كلو ته خړاوبه و ورسولي شوي. د اوبو دا مسئله به بيخي حل شوې
 وه خو د پښتنو په پر و جنبه او خوږ شمردا كار تر سره كېدو ته پري نه بنو. ولي چې هر كې پيل

چه اوبه اول موزن لراکړې. ددی دپارچ موایو سرکاري کمینې جوړ کړې او ما پکښې چې
 ددی دپارچ منظور کړه چه دا د عامو خلکو د نایدی او خیر کړه دی غوا فوسس چې
 زمونږ د خپلو خدايي خدا شکار د بی اتفاقی په وجه خلکو نه چه کوم قسم خیر او ناید
 موزن رسول غوښتل ونه رسولی شوه او هغه کار نیمگړی پاتی شو. کاتلرس د خپلو
 وزارتونو د پارچ د اهم ضرورتی کپله چه د صوبی قانونی مشیرینې ایډا وکیټ جنرل
 د کورنۍ په خوښه نه مقررېزی بلکه دده واک دی د وزیرانو سره دي او دهغوی چه
 د خپلی خوښی نه کوم قسم سرې غواړی هغه دی گورنر مقرروی. د چهارم ویکې د کورنۍ
 او وزیرانو په مینځ کښی لویه جگړه شوی وه او نوبت د استعفا ورکولو ته رسېدلی و
 د غور وړ کښی سر سلطان احمد د چهارم صوبی ایډا وکیټ جنرل و هغه د سر کاس
 د پر خیر خواه و نو گورنر نه غوښتل چه هغه دې ددې عهدی نه لیری کړی شی او وزارت
 غوښتل چه دده په ځای خپل اعتباری سرې مقرر کړي په دی نلای د وزارت او
 گورنر تر مینځه جگړه وشوه او چه گورنر پوه شو چه وزیران په دې خبره استعفا ورکولو
 نه تیاس دی نو بیای د هغوی خبره ومنله سر سلطان احمد لیری شو او د کاتلرس
 سرې مقرر شو. دغه شان زما هم دا خیال و چه زمونږ وزارت دې هم خپل سرې په
 دی عهد مقرر کړي په دغو وړ کښی سر داس راجه سنگه ایډا وکیټ جنرل د اکثر
 صاحب په دی مسئله گورنر سره خبری وکړي خو هغه دده لیری کولو ته تیار نه و نور راجه
 سنگه خپل ځای ایډا وکیټ جنرل پاتی شو، نو نتیجه دا شوه چه زمونږ د وراثت خوگلي
 د اکثر صاحب او زمونږ نه واخیستل که زمونږ خپل ایډا وکیټ جنرل وای نو د پاس
 شوی قانونی زراعتی بل مطابق به عمل شوی و زمونږ د صوبی خلکو ته پادان نه دی رسید

لیکن افسوس چه راحت شود پرو وخته پاتی نه شو نوکر شاهي موند وزیرانو دینا
 ملط شو او دهنری و خوی بوی نه خبر شول او لغات بی و بهر قایم کپ نویا نچیا
 زره پالیسی روان شول در شوت خو پر بر ده دوال بیت او خدای خد مشکای قوی
 شافسان و سبیل که نام به خیز عمل شوی وای نو دود قلاوان به موند وای
 شوی زما را قوی و چه وزیرانو که دغه بیت نه زیات تعلقات پیرنگیا نو سیم که کانه
 اور دغه بیت نه زیات دهنری سر خط ملط کپیل په کار دی حاکم چه زمانه به
 چه غلام قومونه دیر کمز و نیا زی او حاکم قومته تنگ نه دی حاکم قوم کنبی و قسم کنی
 وی او محاکم قومونه خود په خور دجان ته لا کابزی دله و چه مایه پیرنگیا نو
 نه لیل دهنری به زما خلاف پیراینگیا و کول چه دود پیرنگیا نو نه لغات دی زره خو
 خد مشکایم اور دخال می خدمت خود خدای د مخلوق خدمت دی ایا پیرنگیان د
 مخلوق نه دی ؟ اوران چه گوندی په دی کبی پوانی موند وزیران فیل شول
 امتحان که موند کنبی په هر چا راغلی وای هغه به کنبی پاتی راغلی ددی نه هغه سیم
 کپیل ش چه ددی قسم موق پید الی و نه خان دساتی ماد د اقصا حب د پاش
 سیم داسی تعلقات دیر خطرناک گنل خله چه په هغه دجس دیر اثر کبیری هغه چه اکتفا
 نه راغلی و نو په هغه دیرنگیا نو دیر اثر و پیرنگیان ورته پاک وریشتونی بنکار بدل
 خیل قام خلک ورته دروغجن بنکار بدل زره دامنم چه پیرنگیان پاک اوریشتی د
 دخیل قام دپار مگر دبل قام دپار او خصوصاً په سیاست کبی دغه نشان نه دی

دجواهرالالدوره :

په دغو ورځو کنبی جواهرالالدوره راغی پنهت جواهرالالدوره چه زمونږ د

اول خل را غی نوبه تول بنا بر کبشی موند دده جاوس و گورخو لو به زرگونو خدای خد و نکاد
 ته درخای و لاله و او بیا به شاهلی باغ کبشی یوه لویه جلسه دده پیر دس ناوی و شوه دس چلبی
 ایکی او قومی دهر مصلوق را غلی و و قومی نظم و پکشی و و بیلی شوه دس ددی چه جواهر لال
 بسته نه به عباد خد ددی نظم نه او ددی نظامی او ماحال نه به به متاثر شوی و به نظم
 پکشی و و بیلی شوه چه: (ز موند مدی جامی زری کپی دختانو تو کورانو) نو دهر و خلکو و رتبه
 لال او چه تمکال له تاو نو جاوس کبشی به مسکه چه دختانی خد متکا - و کمانه نو باور
 شینی روان و او دعه و تکبیر چینی بی وهلی ما جواهر لال ته ووی چه و گور و داسکه
 خد لسته دوسره قومیت و اتفاق خدانی خد متکا - بی پیا کپی دس چه دس دهر
 ناری و هی داکتر صاحب خودی ته زما دامتکایت و گور و دس موند دهر و گور
 دتعلقا تو ساتاوند منع کوی جواهر لال ماسه به دس مسئله دهر بحث و گور چه را
 دتخذ بیب نه لویه پیریوتی متکا بی ما و ته ووی چه زه منم ماته هم دخیبره نه نه متکا
 دس خودی کبشی دوسره فایده دشته لکه چه خودی دپکشی نقصان دس نو موند به هتکها
 و چه به هغه ز موند قوم او مالک ته نقصان دس بیلی لیکن هغه زه به دس خبیره و هجوه کرم
 ماله به دس معامله تو کبشی دخل کول به کار نه دس نو مادا خبیره غلی کپی چه کله به زو پینوی
 لاله نو ما به کتل چه یا به داکتر صاحب دپیرنگلیانو مسئله و او یا به پیرنگلیان دده جلدانه
 دده او دپیرنگلیانو تعلقات دوسره زیات شو چه حکومتی کابل و نه خو پیر به دهر و هغوی
 و و و و و نو معامله و کبشی هم دخل شمش کپی دپیرنگلیانو او دخل قوم به با و کبشی د
 دتر صاحب هم بیا هغه زه به دهر و کوششونو بدل کپی شوی و خبیره
 و چه داکتر صاحب را اید و چه پیرنگلیان عموما او کپی خصوصاً د وزارت به دس

چه هغوی حقیقت کبني دخیل غرض دپاڅ نه دقام دخدمت دپاڅ پا رهنی نه راځی
 زمونږ دصوبې دگورنر جارج کنگلم په باره کبني دلاکتو صاحب عقیدت وچه دی په
 مڼه مڼه دی او هغې خپل دوست او مرد کلکناو دهنه دې عقیدې سره زما
 اتفاق نه و نه منم چه کنگلم په مڼه او هوښیا مڼه او خبر په مڼه په پښتني هم زمونږ
 دپاڅ مڼه کېدی نه شولې چه زمونږ او د هغوی قامی مفاد پیل وو.

د کاندې جی دنده:

اوس صوبه مسجد کبني خپل وزارت و، په داتاوڅه بند ییزه نو کاندې جی
 هم په ۱۹۲۱ع کال کبني راغی دهنه کلي او استقبال چه په کوم شان وشوه هنه یو تاجی
 حیثیت لري. کوم څیز چه په کاندې جی په زیات اثر کې وهغه دبا وړې دې خدایي.
 دد متکارو هغه نظم و ضبط لږ چه هغوی څومره په خاموشي جوړوله او انتهایي وقار
 او دزرگوارو، کاونو ځان، مجلسی او جلوسونه سمبالول کاندې جی ولیدل چه څومره
 په مینه او اخلاص خدای خد متکار خپل جلوسونه او مجلسی منظم اوقابو ساتی اودایي هم
 ولیدل چه په مجلسو او جلوسونو کبني اوسونو څومره په جوش اوبې با که مننه د خدایي
 خد متکارو سره تعاون کوي. د کاندې جی غوندې کونډه او جهان دیده قامی او
 اولسی مشر هم په دې مجبور شو چه ویل ویل: «ما خپل ژوند کبني داسې خاموشه او منظمې
 مجلسی د پری کمی لیدلی دی» او ځله د کاندې جی دا امید پید شو چه ددی د پښتو او
 نور زړو پښتنو په ذریعې د خپل ژوندون مقصد حاصل کیږي او لکه دایي د زما د عاده
 په پښتانه دې دیوازی دا چه هندوستان له ازادی وگټي بلکه د دغه ازادی په برکت
 حق د دنیا ته د عدم تشدد د ازیرین اصول ور معرفی کړی د.

کانا بھی جی بہ موہنہ نہ بخندل چہ دشمنی تول شمشیر ہا پے بازی کبھی تکی خوب نہ دنی
 کہ تہ ولی چہ دینچاب پھر تیسین بہ مخلوقات رخلل داتیل وریکی بدوی او چنی سوئی
 او کونہ کی بدوی کانا بھی جی بہ غور و زو ما لوچ تو مہلی وو بہ کی لکینی مہ تہ دجوا لکل
 تہ و حنفہ و زبا و دشت و چہ کلمہ غوی بہ اول خل دصوبہ جہلہ پہ دوہ راتل ہفتہ و چہ د
 پنجاب پہ تولہ کیستہ و کبھی تول شمشیر خنکو چنی و مہلی ری او وینہ کی تکی خوب تہ نہ پانہو
 صفہ کلمہ و چنی خنل اندہ کبھی و ش چہ دھ و سکی داکو شش رخیہ زو غور و زو لہ و پانہو
 و راتل و اندہ دبار چہ کبھی ہنہ بہ زو و و بھی کہ چہ دنی خلکو داخیال و ی چہ دجوا
 و ش بہ غور و کبھی چہ جہ و دھ و بہ انقلاب زنی خود جہ و ش چہ موہنہ کبھی گادی تہ د ریا و
 و صا بیا زنی چہ و او کونہ تہ جان تیا و و چہ لکینی نہ می نہ پانہو کورم چہ د
 تیسین دیوہ نہ تہ و ش بہ یوری بہ پایت فارم دیوہ چہ و و خدا ای خدا متکار و زادی
 نہ تیل شمشیر نہ کونہ کی نہ دیکھی شمشیر نہ جہی نہ غور شمشیر نہ داندل یو مشر مالہ راغی راتہ
 ی و و ی : « موہنہ ستا ستی مہ شنی تہ راغی یو اتانہ ہر کلمی : یوہ زو و زو شوم ہفتی
 تہ یو ماتہ بہ مشہیکہ د باجوسہ سلامی و کورہ جواہر لال و ویل جہوہ دوسو متاوشہ بہ چہ
 زما غور و زکی زکی شوا و بیا ی میا افتخار الدین تہ چہ ہفتہ وخت دینچاب کانگوس صد بہ
 مح کر و و ی و یل : « ہمیں کسی کے بتائے کی خدمت ہی نہ پڑی کہ ہم شہین پتھانوں کی دیس
 میں پئے ہیں » یعنی موہنہ تہ دوی وینا نہ پڑت نہ شو چہ چار تہ و یلی و ی چہ موہنہ دشت
 پشنتو خاور ہی تہ و اور سپد و

کانا بھی جی چہ دس جہلہ پہ دھ و راغی نوا اولہ عامہ جلسہ پہ چار ہندہ کبھی مقبرہ شہ
 فدا عبد الماکل صدقہ او اخر کل سالار و دوی چہ شہر کہ خدا ای خدا متکار و و اخر کل

[illegible]

هم په کاردی چه داپیشه پرېږدنی او د ملک خدمت ته ملا وتړی .

زمونږ د وزارت قایمېدل ولږه موږ شوي وچه په دې کښې کونږیو سرکاري دغو (ایت هوم)
 د اخی شتکه چه په دې کښې د نیکت د پارچ نورو خلکو ته لیکل شوی و په دې کښې یې داکتر صاحب
 د هم دعوت وکړی و . په دغو وېځکښې په کلکت کښې د کانگرس د کانگرس کمیټې چېله ورو
 د هغې له تللم داکتر صاحب ماسه د راخبره وکړه چه مونږ د کونږ په دې ایت هوم کښې
 دیکل شوکه نه ؟ ما ورته ووی چه د کانگرس وزیران په هېڅ قسم نه کاره ی دغو تونو کښې
 سیکېدې نه شي . هغه ووی چه مننه به داوی چه د کانگرس چې نه تېرس وکړې او بیا ماله
 د کانگرس په چېرې دده اجازه وی نو په هغه تار کښې نشه هو . ولیکه او کله دې نوښت
 وکړه . ولیکه . زه چه کلکتې ته د رسېدل او د کانگرس چې نه می پوښتنه وکړم هغه ووی چه نه
 د کانگرس کارې خبرونو کښې مونږ نه شېکېږو نو ما داکتر صاحب له ده " نه " تار وکړه وخت
 داکتر صاحب ته تار ورسېدله هغه کونږ د دې خبرې نه خبر کړو او کونږ د راخبره په
 کلکتې پ او په " ایت هوم " کښې د داکتر صاحب خلاف وېره پوایکند وکړه . ملک خدا بخش
 دې د خلکو په مخکښې وویل چه داکتر صاحب خبره شکت غوښته خو د بډه نه ورله تار د اخی نو
 د کانگرس شېکېک نه شو کله چه زه وایس راغلم او د دې خبرې نه خبر شوم نو داکتر صاحب ته می
 ووی چه داسې ستا دوست نه دی او دا خبرې د دوستی نه دی بلکه د شرافت نه هم لیرې
 دي مگر داکتر صاحب داسې طبیعت وچه دارنگه خبرې به هغه ته لږی و چې یاد دی وی
 یا به ترې نه خبرې شوي .

په کلکت کښې سو با ش چند دېوس او د هغه ورور به ت چند دېوس د وکرکیت
 د ممبرانو د پارچ دېر مننه انتظام کړی و او د هر کس د آرام او خوشحالی فکر

به بی سالت کاناهاهی چی بی نیل اوریشی دیه کتیب و زوی دیو دیو لوی تعالفا و سار
 دیو دیو که کی ورم او دغه شان دلو و صبر انو حال و دکانده چی بی بی دیو چا منو
 دلو و زو کاناهاهی چی هج ناست ورم چه سو باش باوهم زغلی دیو دخیلی ناسور
 نه پوره صبور مشوی نه و انو کاناهاهی چی ورته ووی چه دغول و پوره صبور مشوی نه و انو
 صد سالت خو کولی نه شی ده ووی نه چی ! زو خواوس دیو منیم و دغه کار کولی شم
 پوره شوم چه دده را دوسره دار و مندا ددی خبری دیو دیو چه به جاسه کینی
 وری کینگ کینی قول مبدان دد و خوینز پاس کر پی لالی په هغو و خو کینی دانه نس
 امتحان نه وری کیری او په وارده کینی و جهنم لال چی نجاز چه اجوس و داتونو لالی بی
 خان هج وایستی و لالی سه بی **دیو** مینه کوله او په دیو بی ماته ایله دیو بی شپی و
 پاس پریشی و دجاسی د ختمید و نه پس هغه کاناهاهی چی سار وادی ته لاری و زو خلی
 صوبی ته را واپس شوم .

وزارتونه او خدای خد متکلم :

مونی خوزارت و دی دیو دپارخ اخیستی و چه خپل جاعت مضبو کړی او دپیرنگ
 دله کمزوری کړه و دی دیو په دیو کینی مو هغه قول انعامونه بنار کړل چه دسار
 له طرفه به خلکو له ورلیدای شوی چه به دی صوت به دی خلکو دفری و خلکو له بیجان
 نه اخیستی . خد مت ویا بعد بی بی بی دیو نلیا نو کوله او دغه شان انو دیو چه سار
 مو هغه ماتی که چی او خلکو دای مو هغه ماتی که چی . خه چه دتبل خلک دپیرنگی دله و
 بل کار سودا و کړ و چه غریب خلک مو دملکانو د خویدای بی نه خلاص کړل چه په دی
 و سببه نه هغه بی خلکو دپرزیا قی او ظامونه کول . زمونږ دهر ارادو و چه دکاه نه و

دی هم مات شی حکم چه داهم دپیرنگی یوه مضبوطه دله وه، مونږ غوښتل چه دهغوی
 په خای دی دمالی دستور او دپارچه په هر تحصیل کښی نایب تحصیلدار مقرر شی، مگر په
 دی کښی کامیاب نه شو حکم چه زمونږ داسمبلی خپنی ممبران پخپله خبرداران وو دا
 نومونږ دخطه انتخاب نښه وه او دایند دله پارچه مونږ له ددی نه سبق اخيستل په کار
 لږه داچه دگوهات دتیریز ریښت په ځنگلو دود نظامانه ټکسونو دوجه هغه تیر به اوا او
 تیریز ویلی شو. په اسمبلی کښی دهغه دلیوی کولو دپارچه قرار داد یاس شو.

یوه بله عجیبه خبره ده ته وکړم یوه ورځ زه او قاضی صاحب په ایست اباد کښی
 مارزیکو په سکه کړ خپل و مونږ ویل دا چه زمونږ نه وړاندی چټکی دی او ورسپی
 سلطان دی دامانه بله ښکاره شوه. ماقاضی صاحب ته ویل چه ستاسو دوزیرانو
 دومره اختیار شته چه ددی مخنیوی وکړی حکم چه داخو زمونږ نجی دی ددوی
 نومونږ عزت او ددوی بی عزتی دد قاضی صاحب راته ووی چه مونږ
 قانونا دموه اختیار نه لرو. ما ورته ویل چه مونږ دخیالونو خوښیدلو اومیانو وده
 عزت حفاظت نه شو کولی نو دداسی حکومت نه څه نایده. تعلیم کښی هم څه نه څه ترقی
 وشه. په اخر کښی سکولونه پراستلی شول او دهغه کښی کافی برخه دجنکو دپارچه وده
 او خرمرو چه مونږ غوښتلو هغومره تعلیم خوری دی نه شو حکم چه ددی دپارچه بخت
 کښی لږ رقم مقرر شوی و چه دهغه زیاته برخه به دمحکمې په خرڅونو لگېد له مونږ هغه
 کښی هم څه بخت وکړو. داتکونیز دایرکتر په خای مو د دیسی سده وټولو او داسپکتر
 عهد وولیری کړه نور هم پکښی کنجایش و مگر دهغه اصلاح زمونږ دوسی نه به ورو.
 دتعلیم په باره کښی چه کوم زیاتی دښتنو برخلاف پیرنگیانو کړی دی هغه یی په هغه

[illegible]

خه سلا او مشوئ خه چه زه بي هم خبر قلدي نه کرم . حال هم داچه په کار وچه د
 نه وای شوی د جماعت نه قبوس شوی وای او که چیري د جماعت دضانوی نو دوی
 هیڅ حق نه وچه هغه مر قانون بي بیا از وندی که کي وای . په دی قانون یو خور د پیکل
 اقتدار زیات شو خکه چه په جرگه کښی د مقور د پو په طبع خلک ورمات شول و سلا
 یی نه منع کله او بل زمونږ د پو خلک د سجدی قانون په زیره حکومت قیاد که پان
 خومونږ هیڅ وایی نه مشول خکه چه دغه قانون موندنږ خپل وزارت کښی اجا که کي .
 زه ټول غصه په پیکل او په دی قانون کښی قید که کي یم او بل طرف ټول سکه می نور
 زمونږ برخلاف یو د منظمه پرايکینډ د خپلواکۍ لور په داکو په نه شمع کښی . د
 اهور د وزارت خه پروانه کوله او نه یی خه لږل د پو خله ماسه د پو خپل خان د پروانه
 ملا زمانه د خلکو په مخکښی د خدایي خدمتکارو برخلاف قصی که کي دي . دغه
 زه یو خل سده د عاشق شا باچا د مومند د کور د امان په دوره وو . د هغی علاقه
 تانید اریه موند ستر و هغه به زمونږ برخلاف پرايکینډ که او خلکو ته به یی د
 چه باچا خان خو غوا نه جلالوی ان تر دی چه په یو لویه جلسه کښی خپلو کسانو د دوی
 لمسه شور جوړ کړو او زما د تقریر په دوران کښی یی رانه د سوال و کړو چه ته غوا
 لوی ما وچه وې چه زه خو قصاب نه یم او مسلمانانې خو خه په غوا حلا لوباندي نه
 دافقه داکتر صاحب او نور وزیرانو ته ورسېده او ل خور داکتر صاحب د عاشق
 باچا په خوله یقین نه کولو او چه یقین یی وشو نو بیا یی هم د هغه تانید اریه و نه که کي
 داخو پرېږده زمونږ کلی کښی د جوارۍ پرېو داکتر صاحب درې خله خپله د دوی
 پرېښه ولو د پارچ راغلی و لیکن بند نه شو خکه چه داخو د پولیس کارو او پولیس

نه کولو هغوی خو به پکښې حصه اخيستله . دکټور صاحب پخپله يو سړې په مرستوت
نيولی و په هغه مقدمه چلیدله خواخوږي ته بری کړه . حقیقت دا و چې سرکاری فسران
د صوبې د وزارت نه نه وېرېدل ولی چې دوی هغوی له منځه شوه ورکولی ، چه کوم سرکاری
اعضای به وزارت ناراضا شو او د هغه له دندې ورکولو اراده به یې وکړه ، نو کونړ اولوی انگریز
افسرانو به دغه افسران مستی د صوبې په خواکښې ایجنسو ته بدل کړو او په دی طریقې بهغه
دندې نه بچ شو . نتیجه دا شوه چه سرکاری افسرانو د وزیرانو په ډکله حکم عدلی کوله او د
صوبې سره یې د هیچ قسم تعاون نه کړو . د دی قولو خبر و د پاسه دکټور صاحب خیال
سرکاری افسران هغوی وزارت سره تعاون کوی . په خوشدل کپتان د ونو د پولو
منځه مخېږه شوه او بیا پکښې راگیر شو نو کونړ راغی او دکټور صاحب ته یې ووی چه
دا کپا به زه د دی حای نه بدل کړم خودا مقدمه ترې واپس کړم دکټور صاحب ته خپلو
دندو ویلی و و چې دکپتان په خراب سړې دی دوه په خدای خد متکا رو دېر ظلمونه کړي
دی و هلی یې دي . مشمولی یې دی ، بیکناه یې قید کړی دی . خودا کټور صاحب عجیبه سړی
و د دی قولو خبر و د پاسه هغوی د کونړ په خوله بدل کړ . دغه خیال زمونږ او زمونږ
د خورک د پاره دېر خطرناک و او دغه وجه و چه د حکومت ملازمانو زمونږ تعاون
کړو او انگریزانو به چه څه ورته ویل هغه به یې کول او د دی ملازمانو د ایقین و چه واک
ستیا ر د دوی نه بلکه د انگریزانو دی دغه شان زمونږ د اسمبلې ممبران او دېستو کت
و د ممبرانو هم دا خبره هېره کړه چه مونږ د قوم په ووت منتخب شوی یو او هر څه
چه کوو په کار دی چه د قوم د پاره وکړو . عجیبه خبره خولا دا وه چه په دېستو کت پورې کښې
نور وړو خایو کښې چه بکوم سړی دوی مشه مقور کړو هغه به په دیانتداری سره کار کاوه او د

خپله امله لوی پانډ به واه و دوی ناچار بسپار شوندي نه منل نو دوی به دهغه غور وځو او شش
لو لور او پور د اغوسس خپور داوچه د دوی خپل خدایي خد متکا راوړو دوی به د پي پ
پوړ کله ی قبیل ونه توکمر ته و و د هغه په خای به یی هغه متکا له ورت وکړ او چه خدایي خد^{متکا}
چند و نه لای ماری و خوپ دوی یی غوړی نړی و هلی و د دوی و نه لای ماری و دوی یی که لم د
جک و خان به دوی غوړی نړی و هلی و دوی اوبله دا چه دی خود پیر تک نو د پ ماری و هغه
زموږ خدایي خد متکا نه و غوړی و دهغه ملک دوی شول او هغه یی د خپل خدایي خد متکا و پام
د قباله لای نامیا ب ای و و نړی نو به هم چا سم سلا مشور ته کوله هغوی زموږ دوی و و نو
داسی و ا خطا نه و چه خپله کینی هم د دوی سلا مشور نه و و نه د معلوم پانای و و
والی لای راشی دوی دهغه هر پلي وکړ ا م بیا د دوی کینی و و سم واکتو صاحب مشر یک
شم ماته دلا کورس دهای کمانا نه تا و راشی چه دا شم و و و کړ ا و دهغه شان زموږ د پام
چه مېرانو کینی هم د پام جوړی شری وی به د ستر گت بود و و و کینی هم پری جنبی وی
د خدایي خد متکا نو هم دهغه حال و نو و خولا پرېز د چه د واکتو صاحب اوقاضی صاحب
به مینج کینی د کالی گه اریاب عبد الرحمن خان او میا جعفر نا و سخت اختلاف پیا ا
کوی و و واکتو صاحب اوقاضی صاحب زموږ د پام و د خدایي خد متکا ران و و و
د وزارت نه مشکینی د دوی یو بل سم د پور و مینه محبت و و و و و ا و مینه تعلقات و و
موږ چه به به ملک کینی د وړ کوله نو زموږ خلاف به پیر لکيانو پراي پند کوله او ملا باقوته به یی
ویل چه دوی بالشویک دی دوی مذهب و کوی اوتا سو و و و ا و خانانو ملکاتانو و
به یی ویل چه دوی خوستا سونه هر شه اخی او غنیا نانو له یی و کوی ملايانو موږ به ستر^{بشپړتی}
ولی نه کوله او دهغوی یی منل او دهغوی خپو لسی تلل ولی نمان و مسکان به د قبال

سید ۹۵ از این فرزندان پیدا میکند چنانچه به فرزندان خود
جایزه دارد و به خود و به فرزندان خود و به فرزندان خود
شوریه - ۱۳۷

زمونیز شه بابی تیپرسونه کول. زده د دوازی په دوسه ورم چه د غلته شه خانان او ملکان راغلل
او زمانه یی تیپرس وکړو چه مړینه او روح چه تاسو زمونیز نه جایید او د نه اخلی او غریبا نانو لری
د کوئی مارتی او ویلی چه موزی ل خدای داسی ملک را کړی دی چه د ده لتونو او نعمتونو نه د ک
دی که موزی انرا د شواو د ملک زمونیز شی او موزی ملا و تپو. د ام ملک اباد کړم. نو خوک پخو غریب
پاتی نه شی. موزی به قول خانان شوی موزی و د اراده نه ده چه ستا سونه جایید او د ملک اخو
موزی خو هست سو حالت هم بنه کول غواړو او د وینی مړول غواړو. که دا وینی مارتی نو
که سوت شه تاوان دی که تاسو د پیونگیانو ملک ته لاری نو هلته یو جنگ خوپر پیدو د مزدورانو
د جنگی. و سوت و نه او او ستا سونه تیپرس کوم چه ستا سو مو تر شسته. بکله شسته که زمونیز جنگ
یاب شو نو د ملا حالت به هم بنه شی او د خان او ملک حالت به هم بنه شی. موزی د هر چه
نو د خان د پاسی نه کوو. دادی قوم او ملک د پار کولو.

چند مونیذ دستفای نارته مع کورو او کلوته ملو جبارو کانی به داسه دی وې. جماعتونه هجری
او دوی، کوشی به صو جبارو کولی. نو د پیر کلیانوا اینجنا نو به خانانو، ملکانانو او ملایانوته وویل
چې ددوی ددی جبارونه مطلب دادی چې په تاسو جبارو راشی او دملک دغه شان ستا-
سونه پاک شی خور مونیذ په کوشش قوم کمبئی ددوی، عزیزولی، قام ولی او سیاسی شعور پیا
شوری و. خو چه خودمو به دوی زمونیذ خلاف پرايگندای کولی هو مرد به په قوم کمبئی مونیذ سره د
ملکوهه دی زیاتید و. ولی چه هغوی به لیدل چې مونیذ خود هغوی خدمت کوو او د هغوی دحق
پاړه پیر کلیانوسره په جگړه یو. کلیهونه، مستبونه او جبارخانان تیر و. خلکو به ویل چې جبارخان
دوی تیروی او حق زمونیذ دپا په غواری، دغه وجه و چې دقوم او خلکو مونیذ سره دپره هله ی
خلکوته معلومه وه چې د ۱۹۱۹ع اصلاحات هندوستان نه قبلول. هغوی ویل چې له دوی

مونیو خلکو ته ویلی و چې خلک یې کټی هغه به یې ختی او پیکلیانو ته د اوسم معلوم و د
دوی د نورو سیاسي لیدو او غونډو نښې چې دوی ته د اشتغال او وخت کټی کوی
و کوی نو یو د هم نه پوره کوی نوچه زموږ وزارت شو نو هغوی سره کلور شو او زموږ د
نامو او کارونه یې شروع کول. یو دوی ته قاضی صاحب مالدار غی چې د اکثر صاحبانو د کار
کشانم ده د ملازمه نو یو په باره کټی د اوسه د وکړه چې دی د وړه په کمپنی تیشون
(McCormick & Co.) د مقابلې امتحان ووی چې خلک لاین او ټول وی هغه به اخیستون
شی که چیری داسی ونه شی نو ایډه منسقریشن (اداره) به خراب شی د اوسم مسلمان
زموږ یو کمپنی وه هغی ته پیش کېدی زه هم د کمپنی ممبر ورم، اما قاضی صاحب
او ویل چې ته هغه کمپنی راوغواړه. شه وخت چې د کمپنی اجلاس شروع شو نو ما د
صاحب نه ټپوس وکړو چې د اکثر صاحبانو د کورنۍ فیصله کې ده؟ د اکثر
او ویل چې که کمپنی تیشن نوی نو بیا خو به قابل خلک د انشی ایډه منسقریشن به خراب
ماورته او ویل د اکثر صاحبانو د کار نړیا نو په حکومت کټی داسی خلک لیدلی دی
ملازمان دی او د دستخط کولی نشی. بله دا چې پیرنگی نو ته به خلک د ملازمت د
پیش شونو دوی به تری اول د پوښتنه کوله چې د سکاډې څه خدمت که یې دی
او هغه خلک به یې اخیستل چې د سکاډ خدمت به یې که یې و. نوموږ ته هم په کار ده
چې هر یې اخلو نو د پوښتنه تری کوو چې تاییا ستا پلار د دی ملک او قوم څه خدمت کړی
دی او دا خدایي خدمت کار خو ټول عاجزان دی. دوی خو پخپل اولاد په خپل کار کې
هم سبق نه شی ویلی او د ولتمند خود لته نه چې په یوږپ او امریکا کټی پخپل وچیر سبق
شی نو د دی خورا مطلب شو چې تر بانی خو غریب وکړه او چې څه کته و شود نو هغه

شانازو بچو واخنيسته چه خوک دملک او قوم د ازا دی جنگ کښی د پیرنگی ملگری
 نو د کمپي تیشن (مقابلې د امتحان) خبره منم خو په دی شرط چه تا سودا غوږيانا
 چه له دغه شان تعلیم ورکړي. خکله چه دولت مند خلک خپلو بچو له ورکوی ما وټی او بیل
 د کتا سودی د اتفاق سکوی نوښت به داوی چه استعفا ورکړي. داکتر صاحب
 د اندېښه جواب کښی وویل چه زه ددی کمیټی نه استعفا ورکوم.

لنډه دا چه زه په دی نتیجه ورسېدلم چه خوسه زرکېدی شې مونږ له دولت
 نه پېښودل په کال دی خکله چه زموږ نظر بک ته د فایده په لحاظی تاوان نه شو وټوږنه
 د اسمبلی په ممبرانو کښی د رنج په وړنج اختلافات زیاتېدل. چا به د داکتر صاحب
 شکایت کولو او چا د قاضی صاحب نه دا اختلاف اصولی نه بلکه ذاتی واخوږت
 دی ته ورسېدو چه د وزارت ماتولو د پانچ د هنر اېښی ضلع د کانگرس اسمبلی
 اېښی ممبران د انگ په ډاک بک کښی مخالفو ممبرانو سره د سلا او مشورې د پانچ جمع
 شول مگر خدای خبر چه ولی څه فیصلی ته ونه رسېدل. د بعضی خلکو دا خیال چه
 خان بھادر سعد الله خان او اورنگ زیب خان په کور کښی د وزیر اعظمی په عهد
 پانکې وړان شول. د آل انډیا کانگرس کمیټی پاړه اېښوړی کمیټی صدق مولا نا
 ابو الخلام ازا د پخپله نه جدا له راغی مگر دا مسئله حل نه شوه خکله چه د ذاتی شخصي
 مسئله حل کېدی نشی د اسمبلی بعضی ممبرانو زه مجبور کړم چه په دی معامله کښی
 ما اخله کړم د هغوی هم دا خیال وچه ښه به داوی چه مونږ د وزارت پرېږدو
 زما خو د اول نه دغه خیال و مگر د وزیرانو په کادو کښی می مدخلت نه کولو خکله چه
 د مه داری د هغوی په سر وه. ما دخدای خدمتکار لویه جرکه جمع کړه او د وزارت دا

خبر و می و رفته و انانی کرد تو او ممبرانو به دبی خبر و اتفاق و گوی و حکومت مونس به
تعاون نه گوی نومون به که کار دبی چه وزارت پر بود و حاکم چه دبی نه به و نه تحریک
نه گفته نه بهی بلکه نقصان رسمی . اجلا من ختم شود و ماد حبیبی دحلای علی مشکافه
لویی جبرگ نه ددیو د دیو اسافو به کیت به جبرگ کرد ارد اسبابی مبرانه می روی
مباله به تاسو راخی او یو لوگس به خان خان له خپله رایه او به ان دبی کمیتی له و گوی
سباله چه هفتی کمیتی خپل کار شمع کو و نو د امیر محمد خان د هفتی نه نو و نو و نو و نو
ممبرانو د وزارت به حق کنبی رایه و رکوبه زو خیران شوم و بجه و نه و او تم تو او مبرانو
ته می و دبی چه داخله خبر و ده پیر و تاسو د وزارت مخالف دبی انانی ملک
شونی واکتو صاحب ماته و دبی که ماته اجازت می نو دار ز به زو بکار و کرم مسا
اجازت و رکوبه هفت و دبی چه دبی قول وایی چه وزارت دبی می ملک و دبی هفت
خه چه مونس و رته و ایو . لیکن دغه خبر و مونس ته منظور و نه د نو به مونس . د با و اجلا
د پاره دوی بیاد وزارت د ماتیل و ته په کوی . خیر مونس خوا و شمر د وزارت
د پیر پسو و به باره کنبی زما رایه نوره هم ټینگه شود او خوشه دال انانی یا انان به دبی
کومان به ته می داخله و رانی می کو و چه تاسو مونس له اجازت و کوی چه مونس د نه حلا
وزارت مستعفی کو و حاکم چه مونس ته د فایلی می به خای نقصان رسوب و نه هفت و اجلا
نه واکو له او را ته به بی و دبی چه قول و زار تو نه به به یو خیل پر بود و گوی د خدای فضل و
چه دیو و پ دیو می لوی جنگ به ۱۹۳۹ (کنبی نه شمع شود .

وزارتونه مات شول:

کله چه یوزپ کښی د جنگ په شروع کېدو برتانیې د جرمې خړو د جنگ له غلامان

پیرنلیا نوددی نه پس به قول هندوستان کسبی دمسلم لیک وزارتونه جور که
خوزمونبر صوبه کسبی بی دمسلم لیک وزارت قایم نه که کورن لنگه به و نیل چه داشته ده دمسلم
لیک حکومت نه جور و م که زو چه پوری حکومت جور و م هغه به داکتور خان صاحب دی
نه مونبر خلک به دی خوشحال و چه دمسلم لیک حکومت نه جور و م خوزمادی سرافرازی
نه و و او زما دگورنر دا خبره خویننه نه و و لی چه ما و نیل چه دمسلم لیک حکومت جور و م
نوج خلکوته د خدای خد متکار د حکومت او دمسلم لیک حکومت رقی اوینبه او بد معام
شی خوا خدی کورنر چه دلت دمسلم لیک حکومت نه جور و و دمسلم لیک حکومت جور که
زو به جیلخانه کسبی چه خبر شوم چه دمسلم لیک حکومت جور و م نوددی به جور و م و م
یرست خلک به هر خفه و و لی زو خوشحال و م خلک حیرانیدل مابه و و نیل چه زو
داقوم به عجیب دی تناسونه کوری مونبر دوه نیز کتلی دی و دوی روپی غوازی مونبر
روپی شسته نوز مونبر نه خفه و و مونبر دوه نیز کتلی و هغه به مود و کولو او مسلم لیک به د
نبر و کوی او هم دغه شان و شوه.

دخدا ای خدای تبار و غزری پری

افرادى سول نافرمانى . زما دقت سازش . هزار و کبى دخدايى .

خدا تبار و کیمپ . اتمانز و کبى کیمپ . عالمى جنگ

او کاکمیس . قبا یا و ته دخدا ای خدای تبار

وفد و نه . هند و ستان پریرید

تحریک . دمیر و لیس واقعہ ، زما کرفتاری

او هری پور جیل . وزارتونه جو پریری .

اخود ۱۴۴۱ کال په دسمبر کښې ورکنګ کمېټې د انفرادي سول نافرماني قرارداد د
 کړو او دافېصله يي وکړه چې دا سول نافرماني به دغه دال انان يا کنګرس کمېټې ممبران
 موکړنې اسمبلي ممبران او د سوباي اسمبلي ممبران کوم او د دې دپاره د ايتان
 قواعد هم خواړه کړل چې په دې طريقه به داکوي . په پېښور کښې موندل د خپلې خپل
 په دفتر کښې راټول شوو يو ممبر به مو را غوښتار . هغه ټول د ايتان او قواعد په وړاندې
 بيانول نو بيا به مو د هغو عملي کولو او پوره کولو د غاړه تړی اخېستله . پايوستو قبي
 د موکړنې اسمبلي ممبرو کله چې داکټر خان صاحب د سوباي اسمبلي ته ورغی د ايتان
 د موکړنې اسمبلي د ممبري نه استعفا وکړله او خپل ځای د پېښور ښار ييز ممبر
 عبد القیوم ممبر کړو . زما په دې دېر اعتبار نه و او دې څه چې د دې ټولو د اسمبلي
 ممبرانو نه می هم اميد نه و چې دوی به په دې پوځي عمل وکړي نو د دې می اجازه نه
 کوله . داکټر صاحب راته د دې دپاره دېر مهنت وکړو نو اجازه می ورکړه دا هم ورکنګ
 پاس کړي وه چې شايد د سول نافرماني به به دا خلک گه قمار شي که گرفتار شول
 ښه او که حکومت ونه قبول نو دوی له دې کار دي چې کور کېښېښه يي وي په دې قام پېښي کلي
 په کلي وگرځي او د سول نافرماني تقريرونه دې کوي ترهغه پورې به گرځي خو پورې چې
 گرفتار شوی نږوي . ليکن افسوس دی چې دېرولېر و خلکو د دې پابندۍ اکره اکره
 کسان ورځ دوه اخوادې خوا وگرځېدل او پخپلو کورونو کښې کېښېناستل و د کليلا نوڅو
 دومره کمال وکړو چې داکار خو پرېږدې خپل وکالت يي شروع کړو او د ټولو نه اول پېښور
 قیوم په وکالت شروع وکړه . د هزارۍ د کليلا نوڅو د حال د چې خدایي خدا شکار دېر

پایتک کولو هغوی کچری بند ولی خدای خد متکار به گرفتار بدل او په دغو کچرو کښی سستیږي.
 کمری وکلیلا نو په پیسو باندی دخلکو مقدمی کولې اود قولونه عجیبه خبره خولا داوچه دی
 وکلیلا نو نه کچری پرېښودی او نه خچر یک. ما پخپله دا وکلیان او بیرستوران راټول کړل او
 د مته می ووی چې دا تا سود خدای خد متکار یې را مسواړه. مخالف کارونه کوی خپل
 ځانونه او جماعت بد نامونی نوموړی بانی وکړی یا کچری پرېښدی یا جماعت هغوی دی
 در اړه ته قیارت و ور ځکه چې په کچرو کښی پیسې وې او جماعت کښی عزت و قنار زمونږ ځینو
 خدای خد متکار د متکار په بڼه کار وکړ و. پخپلو ځان وکښی کولی په کولی ورو خپل خلک یې
 په لږل څو حکومت نیول. ۱۰ اخر سترگی شول او کار ترې پاتی شو. زمونږ جماعت کښی
 را قسم خلک په دې کم وو. زمونږ تعلیم یافته دلی هغه که انلویزی تعلیم یافته وواکه مذهبی
 تعلیم یافته و د قوم او ملک سره یې څه کار نه و او نه یې څه هماغه دی او د لچسپی لږل بلکه دیو
 هغوی غزنیږ د پارچه به یې زمونږ تحریک سره مخالفت کولو. په ستمبر ۱۹۶۱ ع کښی د هشتغور
 په یو کلی شیر پا وکښی زمونږ کیمپ و. دسک په غاړه نور خاسته طرف ته لگېدلی و د هشتغور
 خلکو درې کیمپ انتظام کړی و کوم ځای چې زمونږ کیمپ و د هغه نه چا پوره فاصله اړولې
 ولې اوسې وې زمونږ د علاقې استقامت کمشنریو پیونگی و او میچو کول یې نوم و زمونږ د
 تحریک د پر مخالف و هسې خوهم هر پیونگی زمونږ د تحریک مخالف دی او هر پیونگی مونږ
 خپل د بنعنان کفی چې په څه طریقته زمونږ تحریک ته نقصان ورسوي بیا هم هغوی هر کار په
 یوه مناسبه طریقته باندی کوی لیکن د پیونگی لابل شان و دی خو تحریک خو پرېږدو زمونږ
 په مرک هم حصار نه و. دی چې زمونږ د کیمپ نه خبر شو نو زمونږ کیمپ ته نزدی دوه
 ورونه کاکا خیل میاگان وو چې د پر ظالمان و د هغوی راوغوښتل او ورته یې ووی چې

دغه دخت هندوستان کښې وو. لفظ لاخته کونې چې زموږ د هندو چاچي لور چې دده
میراث یې هېڅ له ورکړنې ورسره نشود نو د شاهیت مطایقې ده چې میراث هم زموږ په
اورا اوسه پورې مال حکومت واکمني نه دی. دامیچر کول په پښتانه او د ابله
په اوسنۍ چې چې د دغه د خدایي خدمتکارو مقدس پیشو شوی نو د خدایي خدمت
په پرتله هم بیان کولو او د بهر بل قسم لیکلو د خدایي خدمت کار په مستطاب کښې د هره نیم پښتانه
او د غورته تیار و د پونا لایقه سه کړه هندو به خپل نا لایقې خپله هندو او خل عامه د یو خوا
شوی و. په خبره پښور کښې یې راته وړې زمانه خلک لیکلې لوی سکر حقیت دادی
داد حکومت یې د قونی د د چې زوی یې په دی خدایي کولی یې زوی یو چې د پیم زو پت
خدا په هېر م. د دې تلو او خبره د ده یې بیا لومړنۍ پیونکې و. د پیونکيا نو د راج کښې
پیونکي د پارد د لایق او نا لایق سوال دغه و. بس د خدایي چې پیونکي د دې د
خدمت په سلسله کښې هندو ته وکړ. دده پور اسماعیل خان د پښو کشر واکه پور
د هشتغور د کیمپ نه وروسته زمونږ یې کیمپ. په د لسم ستمبر ۱۹۳۱ ه ل ل
په دوازده کښې د شومونږ به د خدایي خدمتکارو د تعلیم راتېت د پان دغه شان
کیمپون د کول او د ده په مو جلی هم کولی. په اییت اباد کښې زمونږ جلسه و د تقویو
که ل ل زو هم په سستیچ ناست و م چې په دی کښې خان میوه والی صاحب. په سستیچ
و دریا و او تقدیر یې شمس کړه چه خه دخت د د جناح صاحب نوم واخیست و نو د نوم
سه د هم ماد لمني نه و نیو و او کښې می نولو او زو پا خپل هم جلسې نه صاحب شوم او ورنه
می وویل چه ای خدایي خدمتکار و و دغه نومږ خدایي خدمتکار یو د خدایي ته دغه
خدمت نه شته زمونږ کار د خدایي د مظلوق خدمت دی زمونږ کار په چا اعترا ف نه

او نکته چینی نه ده او د زمونږ کار نه دی چه په نورو جه غونډو او دهغوی په مشرانو
نکته چینی واعتراض د نورو زمونږ کار د دی چه مونږ خپل پر وگرام خلکو ته پیش کړو
چه مونږ ستاسو د پارې د غواړو او دا کار یوازې نه کېږي دایه هله کېږي چې ستاسو
اسلامی ملکونې شتون ماکله ستاسی اوزمونږ نه بیک دی قوم هم نه بیک دی او کلام
شک بیک دی زده چه کومه جگانه کېږي وم او چا چه په خپل اقتدار کېږي دیو حاجت یا دیو لوی
دیک نوم چه بل د واخستو نو دایه کښیږو او په هه او چه ته خدای خد متکالی تاته په کس
اجاعت د اعتراض کولو نه نشته که خلکو نه ده دایه لویو خپل حاجت په باره کېږي ورته
دایه حقیقت د دی چه زمونږ دغه اصول وو .

په دې لیمپ لیبی د افضله و شوه چه زمونږ به په اتما نزه کېږي د قوی صوبی یو لوی
لیمپ لوی په نوم نومېږي ۱۴۱۱ کښی په اتما نزه کېږي یو لوی کیمپ و شوه د دی کښی زمونږ د لوی
صوبی د هېل وځی نه خدای خد متکالی د جگر کې مېړان مشر بیک شوی وو . د دی سوه
شپېته تمه کېږي خدای خد متکالی د او یوسل و پخوس د خدای خد متکالی د جگر
صبران وو . د دی نه علاوه د کشمیر شیخ عبداللہ بخش غلام محمد او افضل بیک
د خپلو ملک ورسه مشر بیک شوی وو . دغه شان د بلوچستان عبدالصمد خان اخلوی
سر د ملک و راغلی و او دغسی د کیمپونو د سلسله په توله صوبه کېږي مونږ جاري ساتله
او د خدای خد متکالی تربیت پکښی په ښه شان سر و شو او د جلمو په نامه موخه
خلکو سره هم تعلقات زیات او پاخه شول او د پردکار خلک پیدا شو چه قام او خریک ته
په زېره قاید ورسوله :

په ۱۴۱۱ کال کېږي جاپان هم په دویم لوی جنگ کېږي مشر بیک شوی فلپاین یی

حمله و کرد او چه دیر ما سه جد ته را ورسیدند کاکلوس را مناسب و گنجینه پیاو فیصلو با نانی
 به دویم خل غور و گری ددی دپانچ به بار دلی کبنی د کاکلوس در کنگ کمیته جلسه عبور
 شود . داد پره همه جلسه ده اولس و رخی جاری و د کاکلوس در کنگ کمیته
 د ممبرانو به میفتح کبنی یو اصول اختلاف پیدا اشو هغه داوچه موبز دغه به تشد ، دلا ر
 اختیار کرد او که دتش دلا ره اختیار کرد ؛ کاکلوس قول عمو دغه به تشد دپه لاس
 او په دی وخت کبنی د اکثر ممبرانو دارایه و دله چیری پیرگیان موبز به چل حق راوی
 نو په دی وخت کبنی موبز هغوی سه هرقسم امداد ته تیار و د نول موبز به تشد
 دا اصول به هم قربان کرد ، مگر کاندھی جی دی ته تیار نه و از نه زما هغوی سه به دی
 اتفاق و زو او کاندھی جی یو طرف ته و د هغوی قول بل طرف ته و داجو به جیه و راندی
 شو پاس شو نو په دی وجه کاندھی جی او ماد کاکلوس و رکن کمیته نه استعفا کرد و
 او په دی فیصله و شود چه به وارد کبنی دی زر تر زو د آل انار کاکلوس کمیته یو
 جلسه وشی او دا خبره دی و در و راندی شی . زو به وارد کبنی و م چه ماله در کن حیل
 نه دغنی او د هغه سخن او خوانی د طرف نه خط راغی چه دغنی لور و شود ، موبز ناته مبارک باد
 در کور . زو بیا دکن حیل را باده لارم درو شن مشع خور متیشنه تراغلی و د ، او دغنی
 سه هغوی کرد لارم ، درو شن مور او خبر او بودا پلا در پرنه بنکلی حاک و د ، دغنی
 د حیل ، اباد بنه خایونه ماته و بنودل ، دبنار نه بھر ددی دپه بنکلی کور و د ، زو
 می غو بنیل چه خور و رخی و رسد تیری کریم ، هغوی هم نه پر بنو لم چندی اشتم خو کلی
 را غلم او کار می شروع کرد .

دور کنگ کمیته دا میتنگ ختم شو او موبز قول خپل خایونو ته لار و ، خنکله چه د

آل انبیا کانگرس کمیته جلسہ نزدیک دی و ذہ تبسی تہ لاہم اود جلسی دپارچ ایسار شوم
 دچیلخانی دخوراک پہ وجہ زما غائبونہ خراب شوی و و هغه می او بکی و و او پہ تبسی کنی
 می نوی غائبونہ اینسودل . سعد الله د تبسی پہ کارپولیشن کنی انجیر و هغه می خبر
 د تبسی و هغه فرقیس . راغلی و اوزد د هغه کچ لاہم . تبسی کنی دهنوی دپرسکی کورو
 سو فیہ چہ ددہ بی بی و دپرو بنہ جنی و و دپرو قوم پرستہ و و زما بی دپرو مان
 او و . پدغو ورجو کنی ولس جان ہم تبسی کنی و او ماسر دپرو و اود جناح صاحب
 بی دپرو تگ راگ و او ماته بی جناح صاحب دپوچی کولی اورا تہ بی بی و بی چہ جناح
 صاحب وای چہ مانہ چا پورہ قول بل دیا شہ او خود غرضہ خلک دی اوکے چیری دغدا لغات
 شان پہ شان یوسہ پراسر ملگری شتی نوکوری بہ چہ زو بہ خہ وکرم . هور حورچہ بہ کی
 نو نو مابہ پوھلو چہ کورو پام وکرو زما ذکر جناح صاحب سر دہ کروی زما دخیال وچہ هغه
 ہنہ ووردہ سر زما خبری کوی چہ دی ورسر بغیر زما دتپوس نہ خہ وندہ نو کی پکی
 چہ جناح صاحب دمسلم لیک دخیال سر پکی دی اوزہ دخدای خد متکلم دخیال سر پکی او
 مسلم لیک ماته دپیرنگیا نو جو رہ شوی دہ بنکار ہدہ مکرولنس جان زما پہ نصیحت عمل
 نہ کورو او اخیری ورسر زما ذکر وکرو . جناح صاحب ورتہ ووی چہ زما لہ طرفہ ورتہ
 دچایو دعوت وکرو مگر زہ هغه شپی لہ دکانگرس جلسی لہ واردی تہ روان ورم
 نو پہ دی وجہ می تیلفون پہ دہ ایہ دہغه شکریہ ادا کرو او معذرت می ورتہ پیش کورو
 او واردی تہ روان شوم .

دکانگرس دجلسی دپارچ دھندوستان دقو لو صوبونہ خلک راغلی و و خکہ چہ داوہو
 ہمہ جلسہ وہ کوم قہ اراد چہ ورننگ کمیته باوردولی کنی پاس کری و هغه ورا ندی شو

دېر مجنونه پری وشو. زما هم اراد و د چې ممبرانوته خپل خیال ښکاره کړه. مگر د مجلسي
صله، مولانا ابو الکلام ازاد ماله اجازت را نکلېد. اړخه قرار داد په اکثریت سمه پاس شو.
د پاس کېدو ونه پس ما دکانگرس نه استعفا ورکړه، مولانا صاحب رانه ووی چې د خبر
والا وسره ددی ذکر مه کوه. دا زما کاډی نه به یې اخبار و نو کښی د خپل طرف نه شايع کړم
مگر نه طبع داوی چې تڼه د خپل خان په ځای د خپلې موی یو سټې مقربې او که چېرې ستا
د موی کا کټلانو ته ستاد رای نه پورې نولایه بهم ورکوي. کانگرس هند رسول نامزدیانی
انفرادی سټیټه گرو هم واپس واخیسته. دوی که د پیرنگیانو د خوشحالوود پارټی سره
خوشامندی وکړي خو د پیرنگیانو په زړه نو کښی زموږ د پارټی د رجم خنډیش نه ورا وروږي
یوه خبره یې هم ونه منله.

د کانگرس جلسه ختمه شوه زه پېښور ته را روان شوم ما د موی جوړکه راغونډ کړم
او په اتفاق سمه موډالټور صاحب دکانگرس دور کټک کمیټی ممبر مقرر کړه د ممبرانو تسلی
می وکړه. دوی ته می د جرگی کار وسپاره او د خدایي خدا شکار کار واخیست. مولانا
بیا هم زما هغه استعفا شایع نکړه. خبره په مودیس یې شايع کړه. د شورو څو کښی جاپان
په دېرې تېزې مخ په وړاندی روان وو، امریکي او پیرنگیانو له یې دېر شکستونه ورکول جنگ
د هندوستان حمله ته را ورسېد، بروما هغوی قبضه کړه او په محله راوان و مامور دا
فکر پیل شو چې که دوی د غسی راوان وی نو ممکن دی چې دېر زړه هندوستان
یوه برخه ونیسی او شایه چې ټول ملک کښی کېږي پیاوړی شي.

زما د ایتین ووجه خنکه پیرنگی ته د جاپان د طرفه خطر د هندوستان ته او بیا
د خورا زموږ اړخ ته را نژدی کېږي نو پیرنگی به نه وړد او شش کوی چې په دې ملک

کشی فساد و کزلی ، داسی خبرونه هم مونږ ته رارسېدلې وو چه پیرنگی دخپلو اینختانو
 ذریعه په قبايلي علائقو کښې ددی قسمه غونای اړی وی تودی چه یوه غونای په پیرنگی
 کښې دخان جهان قلی خان په ذریعه دموهند و رابللی وه چه هغی ته دصوبی
 دکرکتم عجله هم ورغلی وو . مونږ دا محسوسوله چه دپیرنگی به داکوشتش وی
 مونږ پښتانه سرچېل منځ کښې ایلانای بامی . نومونږ له په کار دی چه ددی د
 دغو علائقو خپل خلک ولېږو او ددی پوه کړو چه مونږ دیو بابا اولاد پښتانه یو
 ایلانو ددی زموږ نه بیل ساتلی وو . تا سوته به یادی چه کله په ۱۹۲۰ع کښې
 ددی په خدای خد متکا راډو ملک سوډتور کړو نو زموږ دا ټول قبايل ورسه د
 ددی وارا پرېدلنه واخله تو وزیرستانه پورې ددی خپلو پښتنو وروپه مرسته
 ددی مقابل ته ودریدلی وو . دهغی پتجه کښې پیرنگی خپله قوله توجه دینو وگرځوله
 ددی لور وپښتنو شلورون وشي ، اوزموږ اوددی قبايل روږو د تعلقا تو دغو
 خالو زموږ په منځ کښې په هیڅ قسمه فریب هوک د، دغی اوبی ایمانی پی نه وگرځو .
 چه دخدای خد متکا د تحریک شروع کړو نو دپرحله می داکوشتش وکړو چه زه د
 ددی وروپه لار شم دا دپښتنو یو تحریک دی ، ددی هم پښتانه دي چه ددی تحریک
 مونږ سره شریک شوی ولی پیرنگیانو پری نه بندوم ولی چه پیرنگیانو وې چه دهغی
 ددی په منځ کښې وروږولی جوړ نه شتی . دقبايلو مسئله زموږ قاهمی مسئله وه زما
 ایلان زموږ دمرک اوژوند مسئله وه ، ددی کار دپار ما دخپلی صوبی دوش شروع
 چه خپلو خلکو سره په دی حق کښې سلا او مشور وکړم اوددی کار دپار خدای خد
 ددی دقبايلو علائقی له لارشی او پخپلو پښتنو وروږو وگرځی هغی دی د

موجوده حالاً تو نه خبر کړې او په هغوی کښې دې ورور دلی، هنر زدارې، اتفاق پیل کړ
کو شش وکړې.

په دغو ورځو کښې پیرنگیانو یو وزیر هندوستان له الېزې و چې د هندوستان
او انگلستان په منځ کښې د دغه جوړو کړې د دغه نوم سره ستیفورډ کړېس و. زه په کومه
کښې وم چې داکتر صاحب راته تېلفون وکړو چې دغه شان قصه ده او ما پسې د دغه کنگ
نه خبر راغلی دی چې مثله کښې حاضر شه، ما ورسه اتفاق وکړو او ورته می ووی چې لا
خکه چې مونږ ټولو دا غوښتل کړ پیرنگیان په دغه جوړه مونږ له خپل حق را کوی نوددې
به بله بڼه خبره کومه وي، داکتر صاحب لاړو دغه وخت په پیرنگیانو د پورې سخته وده
د سیلاب په شان باروان و او د هر چا دا خیال و چې جوړه به وشي او مونږ له خپل
راکړي مکر پیرنگیان د هندوستان پر لښو د وته کله تیارو؟ د دغو خبرو په ناکامی
هندوستان خلک د پرمایو سره شو او ایقین یې وشو چې پیرنگیان مونږ له خپل حق نه
او د شک یې پیل شو چې پیرنگیان به هندوستان جاپان ته پرېږدي او مونږ ته
نه پرېږدي دی دی مایرسي دخاکو عقیدې هم کمزورې کړه خلکو به وې چې په عدم تشد
خه کېدی نه شي مونږ له په کاردی چې دخپل ملک د ازادۍ د پاره د تشد د نه کارو
او دغه وجه و چې د هندوستان په مختلفو علاو کښې د پرتشد دوشو، دیووب او
امریکي هم د پرمخ بیې خلک دي، د جنگ نه مخکښې به دوی او د دوی اخځه روزو د
جې د پرمختیا تعریفونه کول او عدم تشد یې د دنیا د امن، صلح، ابادۍ او
د پاره د پرمخ بیې سیکم کولو مکر کله چې جنگ شروع شو نو بیا خبر پیرنگیانو او امریکي ته
امداد، وټه او پخپله یې په تشد د لاس پورې کړې و هغه وخت یې بیه عدم تشد

لینې کټه وه او اوس یې تشدد په کارونو چه کانلوس یا کاندھی چی به د عدم تشدد
نرم واخیستو دابه دروی په طبیعت بد لگیدو او د کاندھی چی برخلاف به یې په اخبار ورو
لینې لوی لوی مضمونونه چاپ کول ما چه به دغه مضمونونه ولوستل نو د غوځلو پورې
دېر محنت ا راتنه او دغه حلق به هم راته د خپلو ملګرو په شان غوږ غږنه او بی هم ور ښکارید

قیایلوته دخدایي خدمتکار و فدونه :

ما د قولي صوبې دوره وکړه . لوی لوی جلسې وشوې او قولو له خدایي خدمتکار
سلا مشور و شوه . قولو ماسه د دواړو په دې نازک وخت کښې په کار کچه
پیلو قبايلي ور وځای لا پشی او هغوی په دې قول حقیقت پود کړې . د صوبې دوره می
شروع کړه او د دې کار او خدمات د پاره د صوبې په تړلو ضلعو کښې د پروکسانو ماته
نیل خدمت وړاندې کړل . زه چه دروې نه بیرته راغلم نو شاد محمد مېړنی ^{ملک} می
ایجنسی ته ولېږد . په ملکني ایجنسی کښې زموږ د پرخدایي خدمتکار ورو په ۱۹۳۰ کال
کښې چه په نورو ضلعو کښې دخدایي خدمتکارۍ تحریک شمع شوی و نو د غلته هم شروع
شوې و او د دې ایجنسی پښتو وروڼو د ۱۹۳۰ کال په جنګ کښې موږ د سمه سمه برخه
اخیستې وه شا دهمې خوشه وځی د غلته کار وکړو خو کله چه پولیتیکل اخیست خبر شو نو هڅې
نور را کوفار کړو او د دې کال د سخت قید کړو .

پېرنگیانو په هېڅ شان نه غوښتل چه موږ دې غلته کار وکړو خو موږ هم فیصله کړې
وه چه دې نازک وخت کښې به د قبايلو وروڼو علاقه کښې کار کووولی چه دا خور موږ د ابادۍ او
بربادۍ سوال دی موږ د فیصله وکړه چه پېرنگی اجازة کوی که نه خو موږ به د غلته
کار کوو او په پښتنو کښې به پوهه او اتفاق پیدا کوو .

زمونږ د صوبې گورنر سره چې کنگلم و دی د پېر نوم همو مېلې او چالاکې سکاډ
 د اور تېر یو خط په دی مغلک وایک چې د نن په دنیا کېنې د انقلاب یو زورور سیلاب راوړل
 دی. مونږ یو پېر و چې چېرته زمونږ په کور کېنې کوپړ جوړنه شې او مونږ خپل وکېنې پر یادنه
 نودامن د قیام د پارو مونږ راخوږه و په غوڅه ازادو قبا یلو ته ورسېده واپېر و او هغوی د
 حقیقت نه خبر کوو. مونږ تالاهه تسلی د کوڅه مونږ هلته ستاسو د حکومت برخلاف د خپل
 تارینه کوو مونږ خپل غم اخیستی یو او هغوی سم په خپله د ورور دی هماغه اوقام وای
 خبره کوو. امیال دی چې نوموړو زړ کېنې شې ته به مونږ ته د دغه خبره کار د پاتې اجازت
 را کړې شته و چې تېرې شوې زما د خط خواب راغی بیامی و ته ویکل که چېرې ستا خبره
 او که دی خوښه نه وی مونږ نور ستاد اجازت انتظار کولی نه شو. دغلای تاسو یو کله ستا
 اجازت راغی مونږ به خپل وفاد و نه دی علاقه نه لېږ و. مونږ د خپل وروندو دلېر لو د پاتې
 د د اګست ۱۹۴۲ کال مقور کړی دی. د الیک می دیونس جان په داسې کورنۍ را لېږل
 نه کای کېنې دیونس جان چېرته کله ته ورسېده نو ورته معلومه شوه چې کورنۍ خپله بېکله
 کېنې ټول پولیتیکل ایجنټان او د صوبې ټول د پټې کشنران راغونښتی و او هغوی به
 په دی معامله کېنې سلا کوی یونس را ته د اهرم وې چې فیصله یې په دې وکړه چې د صوبې
 علاقه کېنې دوی نه منع کوو او په ازادو قبا یو کېنې به د پولیتیکل ایجنټانو په ذریعه خو موڅه
 کېدی شې مونږ ته به مشکلات پیل کوي او زمونږ د خیر د اکا سېنا کامیاب کوي یونس
 زما د خط خواب راوړ و هغه کېنې کورنۍ مونږ له یو قسم اجازت را کړې و مونږ سباله د کاملاً
 په مشرې کېنې یو وروند د ملکنا په لارو باجوړ ته ولېږ و کله چې وفاد د ملکنا ایجنټان ورسېد
 نو د ملکنا پولیتیکل ایجنټ د سې او سوات را نه یزی خانان ملکنا را ټول کړې و او

زمونږ دوند ته يې لاره نيولې وه او وراندې يې نه پرېښوول. پيرنگيا نومونږ ته لوی
 شر او فساد جوړ کړې وه او زمونږ يې کور کښې جنگولو. دوی کا مډار خان د وند مشر ته وې
 چې تاسو واپس ځئ. مونږ لارڼه درکړه وهغه ورته وې چې زمونږ کتاب کښې واپس تلل
 نشته. مونږ به يا وراندې خوا د يابه مرو او که باچا خان راته وې چې واپس شئ نو بيا به
 طمته واپس شو. اگر چې درې خانانو، ملکانو نيت ښه نه و او د پوليتيکل اخېست په بد
 اېښت يې وروکړه چې دوی زمونږ سره دخلکو جوړش او هڅې وکړه نو د لاری د بند
 پر لټ يې ښکړې شو او بيا د دغو ملکاتو، خانانو جرگه ماله مرکز له راغله او ماته يې د پرمخت
 او چې زمونږ پليکل شته وې ته دا جرگه واپس کړه. ما دوی پوډ کړل چې دا جرگه خوشامو
 د ښه وځير د پاچا ماله بېرې ده خو هغوی د پيرنگي نه په مجبور ورو اخيستله په دوشو
 په به ملکې کښې د ملکې اخيستنې کار به مقامی خد متکاړ کوی او زمونږ به يې نه منع کولو
 دا وند دې د ملکې په ځای دکوټ او اکري په لارې باجوړ ته لار شې ما ورلې د وند په
 نور خط ورکړه چې تاسو د ملکې د لاری په ځای دکوټ او اکري، اتماخيلاو په لاره باجوړ ته
 لار شئ. دکوټ کلی کښې کا کاخيل، ميکان و د هغو ظالمانو د پوليتيکل د خوشحالی د پاچا
 زمونږ د وند وواژه په کافي وويشتل کړ نو انونه يې ترې د شاول، باجوړ کښې هم پيرنگيانو
 د وند در سېد و نه مخکښې جاسوسان بېرې و او پيسې يې خوري کړې وې چې دا وند
 هندوان دي او د هندوانو ايجنتان دي او د مسلمانانو غلام کولو له هند، انورالهيډي
 او بېرې د فسوس خبر و دا ده چې باچا کل صاحب د حاجي صاحب د ترنگزو مشر څو هم
 زمونږ خلاف د غمی پرايکند او په خلکو کښې کړې وه په يو ځای کښې هلکان زمونږ د وند
 مرگ ته تيار شوي وو خو مشرانو منع کړل او ورته يې وې چې صبر وکړه چې دوی راشي او

مومون ترسی پو بنسټانه وکړو. وفا چه کله ته ورغی مخبر د کښې کښېناستل. نور عب المالک هم
 و. ایا خېل واده شوی تډلي وړې چه زمونږ پښتنو وروڼو مومون باچا خان ته رسوله د دې له
 پارخه رالېږلی یو چه په دنیا کښې د جنگونو پړاوتی سیلاب روان دی که موږ یې خبره پاتې نشو
 نولاهو به شو. باچا خان دې چه زما وروڼو ته وړایې چه پری جفې یو مومون دی نه پری کي خبره کړ
 ورغی جوړی وکړې چه مومون دغه وخت کښې د دې قابل شو چه یو بل سړی اصله د وروڼو او د
 سیلاب نه ځان وساتو او باچا خان د احم ويلي دي چه تا سوڅوڅي کوی احم نه چه سباز
 جنگ کښې کار ځانی بندې شې او تا سوږېنا پاتې شې او غلې دانی په کور وکس رسائی چه
 وړې پاتې نه شې. او بل وفا مومون باچا خان صاحب له مومون و له دفضل چه مومون ته صاحب
 مشای په ۱۳۳۱ کال کښې ولېږلو د دې اول باچا خان صاحب د دې ولېږل او د دې
 وړې چه باچا خان وې چه زمونږ اوستا سوڅوڅي پر تعلقات وړ داڅه چل د چه په اجناب
 نو کښې په مومون ستا د طرفه د کفر فتوې چاپ کېږي او د سیکو د پری وړتیکې انچه ته نقلی ځا
 پنځل اس هغه ځانا نو لېسې لوڅوڅي او هر چاته والی چه وکړی باچا خان صاحب به باچا خان
 باندې د کفر فتو اگولې ده. زمونږ خود اخیال دی چه دا کار پیرگیان د خپله طامه کوی.
 باچا خان صاحب زمونږ ساقی صاحب ته او د ده قصه وکړم او دا اقرار یې وکړ چه دا مالېږلی دی
 چه اخبار وړول کښې دا خبرې چاپ شې او خلک د باچا خان نه واوړي. پیرگیان د کابل حکومت
 سره هم سلا کړې ده چه که مومون په جاپان جنگ بايلو د نو د اتول د صوبه سره، مسک، بتاسه
 پرېږي. ده او د پښتانه د اسلام په نوم د جاپان سره و جنگونی که جنگ مو وکړو نو ستا سره
 حکومت به پری جوړې شې. باچا خان وې چه زو د دغه د پارخه میدان او ارم. نو ساقی
 صاحب ورته وړې چه صوبه سره کښې اخونو تنظیمونه هم شته دهغوی برخه اخی ولى

نه او چیتوئی نوخفته و خندل او ویل تریل چه مونږ ته خو با چا خان یو لوی خندا په لارو کښی
پروت دی داسه تر نظمینه خوزه په یو سوک معمولی شتم خوساقي صاحب ته دایته ولگېده
اچا گل صاحب چه راڅه کوی د افغانستان د زمان اعظم محمد هاشم خان په اشارې کوی
دغه بیا په تله موندل کښی دې په کلي کښی د خندل او مالدود وایه شونې ولې چا
د هر چاته ورسوایه موندل وروڼو وروڼو هرځای دعا و خبر وکړه او د موندل ورسول
د ملکان قول د با چا گل نه په خلاف شوی و وځکه چه د په افغانستان کښی خپلو خوشا
نوله لوگي کړي دي د اوه پنځوس ورځی پس و پس شو ارسا ته ماله راغل او د
خپلی وروڼی د پوښی مفصل را کړه ماله وند تیوانه افسر یی و وروڼه هم پېرلی خو
سغه په څه وچه ماله و پس راغله خوساقي صاحب و وروڼی ته می ووی چه د غواړم
چه ت د وروڼو خدایي حد متکا رسوخ تیوانه لارشی او هغوی ته د ماله طرفه و وروڼی
و وروڼی و اتفاق پیغام ورسوی چه که چیرې د دې جنگ مصیبت زمونږ په ملک
لشی نو چه مونږ یو بل سره د تکلیف په وخت کښی امداد وکړي شو او که خدای پوښی نو
د وروڼی ملک آزاد کړو نو چه د قولو پیتن و قومی جمهوري حکومت جوړ کړي شو ساقی صاحب
او د وروڼو فقیه محمد او د پېښور تحصیل د پارکي کلي عبدالحجیل خان می ورسره ملگري
رپا دوی په ۲۱ اکتوبر ۱۳۲۱ کال تیواله لار په مختلفو لارو کښی ورتله ولایتیکل انجمن
و وروڼه دوه خاصه دار کښېولي و و خور دوی تری خدای په امان کړل او تیوانه ورسېدل
دوی د افریدو و توفیق موندلو کښی او د وروڼو غورار سو خپلو نوکښی قامی جرکي جوړې کړې په قوله
تیرا کښی یی دوی وکړې خنک و پسر د وروڼو لې سلوک وکړه ماله د دې وند د تلونه
وراندې خوشحال خان ملک دین خیل راغلی و دې وند زماځای له راوېږه زوږه ورس

کار و کرم ماورته وریل چه موند. سه خو پسی نشسته دي زمونږ خود کار دغد ای دپاڅ
 کوږ خو دده بر اصل وکړه او ویل یی چه زه خو هم د خدای دپاڅ کوږ نوماد و ولس دده
 خدای له واپسولو ماد خپله طرفه ساقی صاحب له خه پسی ددوی دخپل حشرخ دپاڅ او دجګی
 دپاڅ وکړی دوی چه ایرال نو هله یی کار نشی کړی چه که هم دشو او خست یی هم
 نه وچ کړه په تیر اکبني یی دوی شروع کړی شیخ محبوب علی پولیتیکل انجنت وایست
 زه وڼه را کار نه خو سولونو هغه ولسی اکبني و. دغو وړو کبني عاشق شاه اچا زما د
 اجازت نه بغیر ولسی تیراته لایله اوزده نه پوهېږم چه په کوم خیال یی داسی خبری وکړی
 چه خوشحال خان ملک دین خیل دا خیال پیدا شو چه دوی سه خو دده سال دی اړه ده.
 وستان ددوی هوقسم خدمت کولو ته تیار دی. نو بیا عاشق شاه چه واپس راغی او
 خوشحال خان د ساقی صاحب نه د پیسو مطالبه وکړه ساقی صاحب ورته ووی چه مسونږ
 سه خو پسی نشسته سه ددوی مجبور کبني و اچو او جلسی له خوا وکړه سه خپل ملک
 په چاخر خول غواړی نو خپله ورسه خبره وکړی ده رت خواب وکړه چه زما د خدای نه
 حی زما تیران نه دي په کار نو هغوی افضل خان زه خیل خیل کویته بوتلل او هغه ولسی
 دوه نیم کاله په توله تیر اکبني د خدای دپاڅ کار وکړه او د باروان د صاحبزاده د کانا په سر
 دیر و هغوی هم د ولسه د خدای دپاڅ په کار کړی دی تیر اکبني ولس و و بزرگان
 داسی وچه د پیر نکلیانو داشنه بچ وویو د خوکنو د انگوری ملا صاحب او بل د باروان
 صاحبزاده صاحب عبد الرزاق، د محمود اخونزاده زوی محمد سید خورزنده سپین
 ووی چه زمونږ لکراونور کار و بار قول د پیر نکلیانو په امانا د چلبی داسی ولسه د غورنږ
 بزرگ صاحب هم خواب وکړی و.

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

د وزیر و آزاد و قبا یو ته می یو کسیر و فد میوز اتاج محمد خاموش لېرلی و هغه
د وزیر و ته ورسېد او فقیر ایښی صاحب سترگی ملاقات و شو او زما د ورور زلی پیغام یی
و ورور سړو خو قام کښی و نه کړ چید و خکه چه فقیر صاحب و ته ووی چه دلته ستا دگر چید
د حاجت منشته دا قام جوړ شوی دی زه چه خه و ته و ایم هغه کوی نو دی واپس راغی
او فد کښی د پراڼکو عبد الحکیم سترگی جان او د بېټنو جرنیل عبد الرحمان می مسعود و ورور
را پېژل خو هغوی د واک حکومت کوفه کړل سترگی جان یی واپس را و لېږه او جرنیل
د الرحمان بېټنی د تانک دوو کاله قید شو چه ټولی د هشتنور د سترگی مسعود و له
جان وې یو وندی قتل او ښکړ د خدا یی خدمتکار د کړ می ته و لېږه هر کله چه ستا
سپېدل نو یو جوړ مات کښی د پوره شول د کړ می پولیټیکل انجنت واپس خپل ملکات
د سپین بیری را و لېږل هغوی دوی ته ووی چه ښه به داوی چمتا سو واپس شوی
دلته و نه کړ چی دوی ورته ووی چه داوی مونږ خو قول دیوې علاقې پښتانه یو تا
هسته راځی او مونږ دلته اځو ملکاتو ورته ووی چه مونږ د پولیټیکل انجنت نه مجبور یو تا
خپل علاقې له نه پرېږدو د پېرخت نه پس هغوی د وند د غرو پښی لاس و تړل او
تړل کښی یی و اچول او قتل او ښکړ و لېږ ورسول هغوی هم راغلل او مایې دا حا وې
ز مونږ د دې وند و نو په تلو کړ چید و کښی او خلکو سه لیده کاته او تبادله خپلا
کولو په وجه آزاد و قبا یو ورسو کښی لویه تبدیلی پیداشوه او په پښتنو کښی د قامو له
و ورور و لې احساس او پوهه پیداشوه ز مونږ د باجوړ د وند مشر کامد اچا
و چه ورسه صدمه صاحب محمد اسرار او فد ا عبد المالك اوناظم سه فر از خان هم و
امد ارخان چه واپس راغی نو دانو ملگری می شاته باجوړ کښی پاتی شول او میا صاحب

عبدالحکیم دچینکی سرخ دیره شول.

نچول له یی دتعلیم وړکولو دپای یو مانه هم پراخته دمنځی هو دیوینه انور
زموږ یو خدای خد شکار دبا جوړنه پېښو ته راتلو چې په لارو په موخه وکېښی غلو
دشو کولو دبا جوړه خلک په دې دپرخه شو او تش خفکان نه هې یی وکړ او دغه
یی حساب واپس واخیستو او مخو یی معافی هم وغوښته.

پیرنگیانو او دافغانستان حکومت زموږ ددوی وفادرونه کامیا به کړه
دپوکو شتون کې وروځو خدای کامیاب نه کړ. دا خبرو ما محسوس کړې وه چې د
خوړیک دپای یو مرکز و چې دوی به ځایونه می وکړل خو په څه وجوړه کړ. یاقی شوال
دس دپای دپل نه په قبا، دکوږه او دپای یاب منځ کښی دسیند په باره یو شته
و د یو میل بره سویل غاړی ته یو چمن او میدان و. دغه ځای ځنگل و تهالی و. دغه
ځای موخوښ شو او دآلوی او کوږه پښتنو دامخه دمرکز دپای و خنډ کړ.

په د اگست ۱۹۴۲ کال موږ دچارسدی دکیمپ نه وروسته موږ قو لوځای
خد شکارو دمنیرخان دباغ نه دخو لوځانگی وړپېلی هرچا دخان سره سره زما چې
ځانگی اخیستی شوی هغه مو راواخیستی او پخپلو پښو سره یاب ته روان شو. دلوځای
ولست محمد اسرارخان سړ صاحب کړې و، موږ لار وستی موږ یی کېږ کېږ
پری سواره کړل، لښتی اولوځه مو پرې واچوله او دغلته دیره شوه. شپه و ورځ به
لس، اته خدای خد شکار به ماسره دغلته وو، دود یی به راله وارث خان پخوانه اکوړی
به دپخپله پخوله. ددی ځای نه موږ دتولی صوبی دخدای خد شکارو سره رېښه قایمه
کړ. ددی چې به څه کاروو دلته به مال راټول او زما چې به څه کاروو دخدای خد شکارو

په دې لویه بهی خبرول دغه منځه بېخه وده موندېبه دسجود چای نه پس تسکوری
 واخیستلی په کار به مو شمع وکړې دود دی د وخته پورې به مو منځه جوړوله بیا به مو په
 منځه کښې سبزی کول شمع کول ، اتما نړو کښې دغنی بنتی وده په هغې کښې مود سوکړه دپاره
 د خښتوان نظام وکړه او د پراگه اوبه پرې خدایي خد منځه وده هغو د راوړلو دپاره وده
 د پری د پری د روستی پرې چه د هغې یوه مرکز ته رارسېدلی و بل به یې اتما نړو کښې و
 منځه شان پېوه وېچ کښې ټولې خښتې راوچلېدې دآبادی دپاره مود سیند پناه
 خدای خوښ کړه هاته مو یو حال د هغه سره دوه کده او دواړه طرف ته برنې
 و پرې کتې وده دیم چپ په جوړولو مو شروع وکړه دیوالونه جوړ شو او چت پری لانه
 ورسوړی چه پاکستان جوړ شو او موندلو فزاشو ددی په آبادی کښې ټول کار خدای
 وکړه منځه وچېله کتې وده به هم وپه یې کلياویم کلکاله به می خښتې وکړولی دهرې تپې
 لاس پخه لس خدایي خد منځه واره وای د تلل او خپل خرڅ خوراک به یې هم د خان به
 راوړل یوه صفته کار به یې کولو بیا به دې تپې خدایي خد منځه و تلل زمونږ اراده و
 چه داته به سکول او هسپتال هم جوړ و او دې و خلکو دا خیال ظاهر کړې و چه موندېبه
 داته خان له کور نه جوړ و ورتو دې حال چه موندې دلته دخپلې مقبرې فیصله هم کړې وه
 بیرستو قیوم چه وزیر اعظم شو نو د مرکز د وړانو لویا لویا مو یو فیصله یې وکړه داکړی خانانو
 ورته و وې چه دا خدای وړانو مه دا خو هسی هم زمونږ جا یل اودی ، موندې به یې لیلکا
 کښې واخلو اومداسه یا هسپتال به یې کړه قیوم وې چه زه به دا خا مخو ارا نوم او
 ددې خدایي خد منځه و د مرکز د انښه وړکوم حله چه که دلته یې نښه پاتې وي نو چه
 بیا دوی په لاره خلی وایې به چه دغه زمونږ مرکز وچا دې لیلام ته غاړه کښې نښوده آخر

دشمنان هم نمیکند بوموند نور محمد و اخیستو او به تونو یعنی داینا مینت: ندی بی درله بنیاد
 ونو پوری والو زول و نور محمد لستون رو. ده غیر ملک ده شورش المولی. او قیوم ته ده
 دهند وستان پرین دی تحریک: کیلید به نریخ در تحریک کاکر کاکر
 کله چ دکورس مشن ناکا میاب شر نو دهند وستان به خطا و کینی مایوسی پین اشته
 او دانگولی پیدا شوچه بغیر و مقابلی نه پیرنگیان مونز له خه نه را کوی به دغو و ختو کینی به عیس
 کینی دورنگ کیتی احلاص و به دی وخت کینی دکانگورس *Qutub* یعنی دهستان
 نه وروخی، تجویز پاس کورو او مها تانگانه ای او دو کنگ کیتی قول مهربان و نیوی شرردی
 دنیول کبد و سه به قول هند وستان کینی دپیرنگیان نو برخلاف زور و جلد و جلد شر و شر
 چه دکانگورس ذمه دار کارکن پیرنگیان نو قیل که ی و و دروسته خور ذمه دار کسان او مشهور
 پاتی نه و و او خلک هم دپیرنگیان نو نه مایوسه شوی و و نو خلک دعوت مآتشده به خای ارتش
 به لاره روان شول. پیرنگیان نو دتشد و مقابله به تشدد و کوره او پیرنگیان نو هم دغو و جلد
 ادعوت مآتشده و مقابلی چل نه ورتلو او دتشد دغو و جلد همه دمره سامان و و چه دپیرنگیان
 دتشد دتحرک ختم کورو او به خلکولی دمره زور ظلم اوزیاتی و کوره چه به دنیا کینی به دجستی
 نه و جستی قوم به چاکری نه وی، سه کی خور پر به و چه دبنخو سره بی داسی سلوک و کوره چه
 به لیکلوی ماله شه م راخی. دکنجکاس، بی گناه تمیز نه کولو، دبنمنا خه چه دخیلو، بی دار
 ملگرو دبنخو سره بی زیات شرمناک سلوک و کورو. داسی واقعات پکینی، اعلی دی جیه دفع
 او پولیس دکارروایی نه علاوه پیرنگیان نو به کلوبانای دهوایی چها زو نه به میشن کولو و کولی
 ورولی دی او کلوبانای بی نمونه غور زولی دی. دسجد به صوبه کینی زمونز جکه اوخل
 خدمتکار هم را قول شوچه به دی خبره غور او فکر و کیری چه به دی وخت کینی مونز له خه

چانه گرفتارول بلکه فیاض دی سرح به بی ووهل دا ووهل به پولیس کول و دپولیس سرح
به دخانانو اوار بابانو د نهاده مارهم دکوهک دپارچ مگاری وراوخته موسندنی هم دخانی
خدا متکار و دوهلو او دسکار د امداد دپارچ راغونبیتی وراوخته به مردن بش هم دخال
و مکار هلمته دخانانو د نهاده مارهم وراوخته دسوات باچا میاگل صاحب ورسوایان ددوی
د ووهلو دپارچ دسکار به امداد کینی رالیه بی وراوخته دی ظالمانو به په دای متقونی ووهل کول
چه زه بی بیانو نه شتم دچاس او پنبه به بی نه کتل او اکثر به بی خدای خد متکار و دغول
غوايانو به شان په نیغو ووهل اکثر خدای خد متکار به زحیان شول و دسوات دسوات
لاس او دچاپنی خمرک به په ووهلو کینی مری شول دپیینور دپیتی کشنور به دفتوری
خدای خد متکار وچپاو وکرو نو د نو رو کوک ماروسه دپیتی کشنور مرزا سکندرخیل
کوکتک به لاس راووتو او به خدای خد متکار وراوخته را باندی کول و دلاکله بیکیان نومونه
پسی کوکتک راخستی ندی او نه بی خپیل لاس مورنیز ووهلی یو خور دی مسلمان وروسته
پسی کوکتک راخستو او به دی ووهلو تگولو کینی به خدای خد متکار یا ایوبیشل پولیس
انتظامی پولیس دایری ماتی که های او به کچیری به ورسنوتل او حاکم که به پیرنگی وروسته
به بی وویل چه پیرنگیه ته د او ورو میلو نه راغلی یی دازما ملک دی د امرنیز به پیرنگی
او ته خپل ملک ته حه او که دیسی به ورونو ورته به بی وویل چه نوم فیصله کسه ده چه ته دپیرنگی
نوگری پرېزده سید اکبر خدای خد متکار د سکندرخیل مرزا په گندار به زنده وگهاند
او دغلته شهید شو پیرنگیانو خپل لاس ووهل نه کول ددی چپا ولسی کاندلور دکوچو
کری شاکر الله باچا وچه دچا وونه بی دمره به چها درمی او هو بنیا ربه منظم کری وچه
هغه پیرنگیان چه ده سرح بی مقابله کوله پری قایله وراوخته

د مردان د چپاړکما نمرسا لار منبرخان و او بیا عبد العزیز خان و هغه هم د پوپه
 ما دین دغه چپاړنه چلو یی وو . د چپاړنو زور په لویه پیمانه یی پېښور کښی و یا مردان کښی و
 مردان کښی به د ده دې کچرئ په وړاندې پولیس او ایال شینل چا پیر و کوټک په لاس
 د پوپه و خدای خدای بیکار به دا حال نه و نکیر الله اکبر خدایان زنده باد چنه به یی وو ^{حله}
 د پولیس او ایال شینل کړو به یی ساته کړه او په کچرو به ور ننوتل او دې پولیس او کوټک ^{حله}
 پری د باندی کول سات کول . یی کپل بیا به یی لاری کښی و اچول او چیرته لیری یی
 د هر څول مایه د دې چپاړ د حال تو معلومولو او د سلا مشورې د پارچ دوسی کولې خو
 د دولت نه منع نوم آخر د حکومت پالیسی بدله شوه او کومو خدای خد متکا روچه به
 دغه کول د ولسو غلامه د هغو نیول یی هم شرع کړل او د دې خبری تجویزی هم وکړ
 د قری خه کارون کښی شم . زه د فار د پارچ مردان ته روان وم . د مردان نه خبراته
 یی لاس ناست وو هغوی و نیولم او راته یی ووی چه مردان ته ستاد تلو اجازت نشته
 د پوپه و کښی یی کښې نیولم او پوپه پېښور ته یی راوستم د ښار نه یی مجبور پېښورم بل ځل
 کوهات ته روان شوم . مسپینی تانگی سږ پولیس ناست وو مونږ یی د لاری نه لور کړه
 کوله ورځ یی د باندی مسپینه تانگی کښی تېر وکړه ما زیگړی په لاری کښی پېښور ته راوستو
 د هلمه یی پېښور و ما د حکومت د الحاقیه مناسبه ونه گڼله د قوم د خبرداری د پارچ می د
 پېښور په چوک ا د کار کښی جلسه جوړ وکړه . په دې جلسه کښی ما خلکو ته د دې خبری وړاندگی کړی
 و د اچې د حکومت د ازمانه د کومه طریقه روانه ده . داماته قوه بیکاری ماس د دې دا
 قری نه کوسی پادې ما نویسی او یادی ما پرېزی دی . بله داچه که چیرې مونږ له خدای کته
 وکړه و مونږ آزاد شو نه دا خبره زه بالا ولری ملک زموږ د قبول قوم او ټولو پښتنو

مسکې خبرې وکړې زه پخپل ځان وم دووړه مې ورته ووي چه پښتانه داسې خبرې
 نه کوي ستا مطلب وشو پيرنگيا نو ستا خبرې واورېدې ترڅو به دې وشي. هغه غه ستا
 وشو زه يې د هر يو د جېل خانې له بوتلم اوچکې کښې لي بنډ کړم د اکثران د او هسپتال
 خوهغه زما د پاره نه و قيد يان خوځوک د خداي بندگان نه کښې. زما به قول وجود دې د
 کول او شپه دې پر سخته تېره شوه سباله د اکټور وکتلم هغه پر ليشانه شوخه و ملصم غوليدې
 يې زما په پښتو پورې کړل چه سپر نټې نټ راغې مانه يې تپوس وکړ و چه خنکله يې پښتانه
 که دې پر تکليف کښې وي چه خوک ترې تپوس وکړي نو ورته وايي چه ښه يم ما هم و ته غږو
 ووي سپر نټې نټ حکومت له خبر ورکړ و چه ښه دي هغوی اخبار کښې اخلاص وکړ و
 هغه ښه دي هسپتال کښې يو هندو د اکټور هغه مشر د اکټور ته ووي چه زمه دايې
 تاده. بل نامې به ستا وي تاله په کاردی چه حکومت خبر کړې هغه حکومت ته وایکل چه
 دغه خبر غلط دی دی جوړ نه دی حکومت سول به چېن را ولېږه هغه زما معاینه وکړ
 بيایي ايټ آباد له فوجي هسپتال له بوتلم اکیسې و وشو معلومه شو چه زما د وېشتو
 ماتي دي سول به چېن پخپله زما پښتې و ترې او پلا ستري پرې وگول. په تېرو
 زه له به ارام شوم. خو وځی پس مې اخبار کښې وليدل چه د جېل خانې سپر نټې نټ
 وايي چه هغه روغ جوړ دی سباله چه سپر نټې نټ راغې هغه اخبار مې هغه له وښود
 نو هغه راته ووي چه تاراته ووي چه ښه يم ما ورته ووي چه دا خود پښتنو اصطلاح
 ستا خو سترگی وی تانه ليدم چه زه خنکله وم؟

خه وخت چه مونږ د پيرنگيا نو خلاف سول نافرمانی شروع کړه هغه وخت کښې هغوی
 د افغانستان د حکومت په امداد د ملايانو په ذريعه کار پېش کړو. عجيبه خبره خوي د

۱۰۰ یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۱ - خدای تقریر کړې ده - په دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۲ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۳ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۴ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۵ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۶ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۷ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۸ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۰۹ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت
۱۱۰ - یاد دس چه فکر نه دغه تقریر کړې ده - په دنگا درگي ما کښی د خدای خدمت

کرم او دایبې اباد چېل لې بوتلم اوږه تنگه کوته کي کښې بې بند کړم . دغه کونکې بانگل
یوازی د ټول چېل نه جلا او د . ماته د خبر واورو ، دی خوک نه و .

کله چې زه د هر یو چېل نه چالان شوم نو چېلوالو په سیاسي قید ، نو تورو شپه
چور کړو . په دوی یې جای بندې کړې چې په ناری وېشلی چلو کښې و چېل غه وېڅي خبر
دوی چنی منی و وېشلی خواخوږي چنی بندې کړې چېل کار پښېمانه شول . د دوی شنه نوم
چېلوالو ته وړې چې مونږ د سړی سوله کوو . چېلوالو ورته ووی چې دېرو سینه و چېل بندې
کړې نو د دوی په منځ کښې سوله وشو ، که دوی زما خبره منلی وای نو زه به یې هم نری
نه وم چالان کړې او دوی ته به هم د ورسو تکلیف نه ورسېدلی او نه به رکو زه ستونگو په
سوله مجبور شوی وای . ماله یې دایبې اباد چېل کښې یو بړا مشقتی را کړې و هغه به ماله
د دوی پخوله . دوی میاشتی قید و چې د هغه به کله ملاقات راغی او دوی به ملاقات له لارو
چې به راغی ماته ترې تپوس کوو چې د کور او د بال پنج دی څه حال دی ؟ نو دوه به راته و چې چې
زه ملاقات له لار شتم نو ښځې او واده می د جنگلی نه اخوا و لاره وی ژاړی او زه د جنگلی نه
دی خو ژاړم څه خبری ونه کړو . دی د هڅاړی و دېر سینه سېما و . یو و پنج ترې ماته پرس
و کړو چې زما د دې کوټنې لاندې چې د ابار کونه دي نو چې د نېمې شپې نه شپه و او دوی
د اقلیان شور کوی چې دا څه کوی ؟ مادخوبه و باسی ته ورنه و وایه که د نېمې کوی نو د ورو
دی کوی او مادی دخوبه نه و باسی نو هغه راته و وې چې د اشتر خلک دی چې دا ایبې اباد دی
دلته دا وړه پریوې د دوی یخنی کېږي . دوی له یې دوه زری کېلې و کړی دی نو د اشتر
په دغه وجه وې . د دې چېلخانی داروغه عمر بیګ یې نوم و مسلمان دا وړه په کوری ، چور
باندي مشهور و هغه چې سباله ماله راغی ما ورته و ویل چې د قید یا نوسه کېلې نشته

پخني ښکېږي، مادخوبه وباسي مشرباني وکړې کمبلی ورکړه د راته دوی چه کمبلی نشته
 ده به د پرلمونځونه او د سونځون هم کول چه دی بادل شو نو دده په ځای پوهند و داروغه
 راغی. دهغه را تاسه چه قید یا نور ته شکایت وکړه نو دده دوه نوي کمبلی یی هراوله
 ورکړې. چه زه خبر شوم ماته یی تپوس وکړه چه دا کمبلی دی راوغوښتي؟ نو هغه وی
 نه دا خو په کورم ښی پرتی وی. ددی ځای د پتی کشنور مسکوه او د پښه سپی و
 دی چه چېاځای ته راغی نو ماته یی دا خبره وکړه چه جارح کنگم به دا خبره کوله چه زه
 د اکثر خا نصا حب نه دستر و زامن بل چاله نه ورکوم خوڅه موده پس یی مسلم لیک
 له ورکړه. او رنگ زیب خان وزیر اعلی شو. یوه ورځی داد پتی کشنور راغی د پوځیو
 و راته یی ووی چه کورنوخوبه وی چه بغیر د د اکثر خا نصا حب نه بل ستی وزیر نه مقرر
 دی و قسم ماسه دا هیڅ دی کوله. ما ورته وویل چه زه خوشحاله یم چه کورنو مسلم لیک له
 ست وکړه او د اکثر صاحب په ځای او رنگ زیب خان یی مقرر که هغه حیدر ان شو
 د پښتنه یی وکړه چه دا وی؟ نو ما ورته ووی چه زه په دی خوشحاله یم چه دی قوم خو
 د ازموښ حکومت ولید و نو دا ښه ده چه د مسلم لیک حکومت هم وښی او پښی تمیز
 وکړه او بله دا چه ددی حکومت اختیارات هم د پرم دی او زموښ دی قوم خو حکومت
 لیدلی نه و او نه ددی حکومت نه خبر دی. نو پوکا دی چه هغه موښ کولی نه شو زموښ
 دا اختیار مجبوری. نو یم وایی دا راله وکړه موښ که د پور ورته وایو چه موښ یی کولی نه شو
 دا زموښ په اختیار کښی نه دی خو دده تسلی نه کېږی او رانه خفه شی خفه شه چه بیا
 زموښ مخالفت شروع کړي. او دویمه خبره داده چه موښ دوه اتی گتلی دي او دی
 رانه روی غواړي نو موښ روی د کومه راوړو؟ نو دی زموښ حکومت هم لیدلی و

او اوس به دمسلم ليک حکومت وويني نو په حقيقت به پود شتي او زه غه شان د شکره
چيري د حکومت مونږ پرېښودى نه دوى نو د راتلونکي اليکشن کتل گرون و دوى به
کامياب شوى وو. خلکو وليدل چه مونږ خو په روپه کښي دود استيز خو ورکولو او کوم
کار چه به ز مونږ په اختيار کښي وهغه به مو ورکولو او مسلم ليک خو خان ته نزدى اسم
نه پرېښودل او نه يي ورکړه کول يود وړج کونښل سمته چه پېښور د جېل سپېڅله نېټه
وايېت ابادله په دورته ماله راغى نو زما خاى يي وليدو خه وخت چه بېرته ووت نو
سپېڅله نېټه ته يي ووي چه تا باچا خان د کوټه په کوټه گي کښي بند کړي دي؛ هغه
سمت ته په دېر ادب او غلى غوندې خراب ورکړه چه د هغه د حکومت د احکام دى په
دى کښي زه خه کولى شم، کونښل سمته هغه وخت د هغه خاى نه ورنه تېلفون ورکړه
ورته يي ووي چه سر جارج خوک يو بجا دى دشمن سره داسي سلوک کوى څنگه چه تا
باچا خان سره کړي دي: چه په پوره وړه کوټه گي کښي دى يوانزى اچولى دي؛ کورنۍ
پخپل کار ته هندو شو او خپل حکم يي واپس واخيست او حکم يي ورکړه چه ده له مېنه خاى او
ملگري ورکړي کله چه سمته صاحب بيا راغى او ماته يي د ملگرو ووي چه خوک غواړي چې ما
ورته ووي چه ستا خوک خوښ وي هغه را کړه هغه وې چه دوى به تاسره وي که ماسره
ما ورته ووي چه ماسره به وي ده ووي چه بيا خو په کار دى چه ته يي خوښ کړي نو چه
ستا خوک خوښ وي هغه راته ووايه نو ما ورته ولى او شير دل خان يا د کله هغه يي
ماله را ولېږل چه هغوى راغلل نو د هغوى نه معلومه شوه چه سالار اغر گل په دېر ډول -
اسماعيل خان جيل کښي دى او دېر ناجوړه دى نو ماسېر نېټه نېټه ته دوى چه مونږ له
دېځلى د پارچې خپل سره را کړه هغه وې چه خوک غواړي؛ ما دى اغر گل غواړم او هغه

دې پور په چل کښې د نې هغه يې راوغښتو چه اخگر کل جرنيل راغی نو د ورسره نا جوړه وچه
 د لږ خېل و هم نه و زمونږ په پور راختی نه شو خو د خداي فضل و داکترانو يې علاج
 وکړ او زمونږ ور له بڼه خوراک په داکتر محقر وکړ نو ورځ په ورځ بڼه کېده زما په هغه
 وروتنی کښې په مشکله سده کته را تلل او نوښتاي پکښې د ملا ستنې هم نه و. نو سارا حیات
 زما دکت د لاندې شملا ستو او شیر دل خان به دوی دکت د لاندې شملا ستو غوړځي
 د حکم راغی او ماته چه نزدی د هسپتال کومه کمره وه هغه يې ولی دوی له ورکته زنجیر
 خای پاتی شوم او دوی د نې راره هغې کمرې له لار ل.

زمونږ خپل ځان نه کښې و وچه خبر شو چه بنگال کښې قحط دی او دېر خلک د ولېرې
 مړه شول مونږ له چه حکومت کوم راشن را کولو نو نیم به مونږ خوراک اړینم به مو هغه
 نصیبت زده کولو له جمع کولو او چه دېر جمع شو نو مونږ حکومت ته وویل چه د بنگال له
 لاسه د خونو حکومت هغه بنگال له ولېره او نه مونږ ته يې واپس را کړو په دغو وچو کښې
 د بلی ستر که خرېده مشوره دغه یوه ستر که يې وه هغه بله يې په شې کښې خرابه شوې و
 مونږ مسخ دېر فکر و سپر بقتلېنت د فوج د ستر کواهر را وغوښتو خو خره فايده ونه شو
 مونږ دې سپر بقتلېنت ته ووی چه ته حکومت دوی حال نه خبر کړې دی غواړی چه
 پکښې ته لا رشم وپه هغه خپل داکتر علاج وکړم. سه چارچ بغیر دغه شرط نه هغه
 رها کړو او د علاج اجازت يې ورکړه چه دوی تالو ما ورس ته ووی چه ولی ته يې د علاج
 د پام پرېښودې نو که علاج دې وشو نو بیا به هم د حکومت برخلاف څه کار تر هغې
 پورې نه کوي چه دا د قید ميعاد دې پوره شوی نه وي.

زمونږ دېر ملگری چه د قید رها شو او په هر یو کښې کوم پاتی شو نو زه يې

ورځ چه مونږ يوځای شو نو دوی راته ووی چه باچا خانه ته زمونږ مشر شه او
که نه گوی نه یو مشر راته خبرن کړم . ماڅه خواب ورکړو او خبره می بله لوا واره
چه بل القوار به بیا جمع شو . نو دوی بیا ما پسې شو چه مونږ له یو مشر مقرر کړم نوزد پا-
خېد م او دوی کښی می هر یو ته بڼه پور ته وکتل چه تولاوته می په غور وکتل نو
ورته می ووی چه دوی کښی خرماته داسی سپک اوډیل اوبی غیر ته مری ښکار
نه شو چه ستا سو مشر یی کړم . تا سو عجیبه مخلوق یی او ځان ته خدایي خد متکام
هم والی . قید ونه هم تیروی . نو چه لومړی خپل مشر مقرر کړی نو بیا هغه ته کفل
کړی . هغه سپکونی . ډېره دافسوس خبره ده . دوی چپ شول او بیایي ماته ورسره
خبره ونه کړه . مونږ چه دهر یو په جېلخانه کښی وو نو یو قیدی ماله راغی چه ای
باچا خانه چه ستادی خدایي خد متکام زه جېلخانه ته در یو میا شتو دپارم راو-
ستم او راته یی وې چه بس میاشت نیمه کښی رهایی ده . ما شپږ میاشتی تېری کړی
پس زه ورته وایم چه ما پرېږدی چه زه لار شم او دوی می نه پرېږدی ما ورته
وې زه دی پرېږدم نیغ څه دفتر ته . ما همیشه خدایي خد متکام ددی کار منع
کړی دی . چه په زور او چل څرک جېل ته مه راولی . دا څرک ته دفایدی په ځای نقصان
رسوی .

خلک په زور جېلخانه ته په تلو مه مجبور دی او په خوشامندو منت دوکه خلک
جېلخانه ته مه بیایي . ستا سو خورا خیال دی چه ډېر خلک جېلخانه ته لار شتی نو زمونږ
به په حکومت رعیت قایم شتی لیکن دکمزور خلکو په بوتلو تا سو سپک کړی او ورته
تا سو خپل څرک باندناوینی . ختم چه ډېر و خلکو په تلو په حکومت روب پری وځی لیکن چه

هغوی مضبوط اوبا اصوله دی. مایه چیلخاننه کنبی چیرکمان ساتلی و او هغوی له به مایه
 خیل لاس خوراک ورکولو. هغوی ماسه داسی امورخته شوی و چپشه به زماغین دکنی ^{سمت}
 وخته به زما په اوبه و سوسر بدل یو درخ می اوره کلک اخللی و. اودی له می و بول جو
 زما په لاس. شوک زما په غپه کنبی او شوک زما په سناست و. کرنیل سمت خیل ته به دود
 راغلی و چه ماله را تانو را تماشه لی ولید و نو د خیل افسران یی قول و ایس کرل اوزما د چکو
 په شا. شا راغی. زه توی خبر نه میم اودی زما شاته ولا رودی تماشه لی و کورد بیای ماته و
 چه : (چه ماله د سوسر د سوسر دی بنه شه) چه ما و کتل سمت صاحب و ماته لی وویل
 چه داخه کوی؟ ما ویل چه دازه چه خه کوم په دی کنبی سناست و د پاره سبق دی کور و دا
 معلومه ده چه مونزه دوی حله لوو او خور و خورچه زده و سره عبت کورم او په کنبی میروم
 نو دوی زما په غپه کنبی او شوک زما په اوبه و. او شوک زما په سناست و. دوی نه
 تاسوله سبق اخیستل په گاردی. کورد دا حیوان دی خو چه زده و سره مینه کوم نو. ماد
 غپه یی نه نه کوز پزی و انسان خواشرف المخلوقات دی که دهغه سره مینه و شش نو
 ولی دی دسره دوست نه شی.

کرنیل سمت یو بجای دسره و او بجایان یی خویش و نوده شخپله اقرار و که چه ما
 جنگ په تاسو بایلو. بیای وروسته خدا یی خدا متکا و سره د پره مینه پنی اشو و او
 مینه سلوک یی و. اوزما خو پری دومره اثر شوی و اوزمایای دومره قدر کور و چه په ۱۹۴۰
 کنبی چه زمونزه دسکو د پری کنبی جلسه وه، چه کورم چه کرنیل سمت خیل زوی دانه
 نیولی سستیج له راغی، دهر کلی نه پس یی ماته وویل چه زما ددی زوی په سر لاس را کا
 ماهغه خان ته را نزدی که اوده ته می وویل چه ته ماله جلسی له خله راغلی ته خبر کلا

نوکرانی او که پاکستان جو رشی نو تابه د نو کړی نه مات کړی ده و خنډل او ویل یې چې په پاکستان په کومه وړخ جوړشی زه به دلته نه یم. دده مسلم لیک هم بدی ایشواو دینویا په جېلخانه کېنې یې ښه دېولی و، خلکه چې بیر ستور قیوم پری دبا وکړی وکه چېرې زموږ حکومت شی بیا به څه کوی؟ رښتیا وه چې پاکستان په کومه وړخ جوړشو، نو دی خورا ښه پل او چتید ی او ټولې خلاصې او هغه خوا کړنل سمت سره د خپلې کله ی په ټولیز لیکنې پاکستان ته روان و.

په ۱۹۴۵ کېنې زموږ د بعضی ممبرانو په زړه کېنې دا خیال پید شو چې زموږ په سوله کېنې وزارت ښه دی که موږ وزارت واخیستو نو د نورو کارونو نه علاوه دا سیاسي بیان چې د دوی کالونه را په دی خوا په جېلخانه کېنې پراته دی هم رهاشی، زموږ د اسمبلی په ممبرانو کېنې جسی کسان د حکومت او وزارت د پرشوقیان و، دوی رسول نارمانی کولو ته تیار نه و، رېلونه یې کولی نه شول، دوی خپل کارونه کول او خدایي - جن متکار په چپا و نو کېنې څه سره، څه قیدیان او څه زحمیان شول، نو خلکو دوی ته ښه نه کتل خلکه چې دوی پخپله هم کار کولو ته تیار نه و او نور یې کار ته نه پرېښودل. تردې چې اصلي زما زوی یې هم چپا و کولو ته نه پرېښوده. دوی چې د وزارت جوړولو کوشش شروع کړ نو دیکه توت په کیمپ کېنې ساقی صاحب او کیمپ کمانډر، سالار شیر علی خان د دوی مخالفت شروع کړ او د اکثر صاحب یې هم د ځانه سره هم خیال کړ. دوی د اسمبلی خپل لول ممبران د صوبی نه دیکه توت کیمپ له د اجلاس دپاره راوغوښتل چې دوی د ځانه د وزارت په جوړولو کېنې متفق کړی، خو هغوی چې به را تلل نو ساقی صاحب به پوهول نه اجلاس هم ناکام میا به شو. اخر چې ساقی صاحب تیراته لاړ نو دوی ته محنه خالی شو.

مگر به صوبه سرحد کبني چه مونږ څه کول نو هغه مونږ يوازي دخولي په تبليغ او
تشو لا سونو کول . ولي چه زمونږ سره هيچا مالي مرسته نه ده کړي . اوبعضي خلکو به لا
زياتي په مونږ دا الزام هم کولو چه دوی څه تعميري کار نه دی کړي او د قوم روڼي يې خوښه
هوښښ کالونی په ډيلي کبني وو او سيواکرام په وار د کبني او اوجيه څه وخت به پرا^{تکنا}
(عبادت) شروع شو . نو د تلوونه مخکښي به ما د قرآن شريف تلاوت وکړو . خلکو ته به د
ترجه وکړه . زمانه پس به پوچا پاني د بده مذهب پيرو کار خپل مناجات بيان کړل او بيا
به پرا^{تکنا} شروع شوه . د گاندهي جې په زړه کبني د تلو مذهبونو پوستان احترام و اوهغه
به دا ټول مذهبونه حق گڼل او زما عقیده هم دغسې ده . د قرآن شريف او د گيتيا مطالع
خوما په سبه شان سره کړي ده او څه وخت چه زه په ډېره غاښي خان جبل کبني سکا^{تکنا}
سره قيد وم نو دهغوی نه می دکرنته صاحب زياته حصه اورېدلې ده د بده مذهب
مطالعي سره زما ډېر شوق وولي چه مونږ خلک د اسلام نه مخکښي د بده مذهب پيرو
کار وولیکن د بده مذهب کتاب ماله په لاس راغی . انجيل می د طالب علمي په زمانه کبني
مشن های سکول کبني ويلي وو ولي چه زه دهغوی د سکول طالب علم دم تورات می لېږد
جبلخانه کبني کتلی و . د زردشت د پارسیانو مذهب د کتابونو د کتابومی هم ډېر شوق
ولي چه هغه خداي مونږ له رالېږلي و او په بلخ کبني پیداشوی دی . خداي په قرآن
کبني واي چه ما هر قوم ته دهغوی نه پوهاي لېږلي دی . لیکن تردی وخته پورې ما دغه
متعلق هیچ لټر بحیر بیان نه مونده . خو رشید بکین او نور پارسې دوستانو ماته ويلي وو
خو هيچا دهغه يو کتاب ماته راونه لېږد . زما مذهب رښتيا . مينه محبت او دخداي
د مخلوق خدمت دی . مذهب همیشه دنيا ته داخوت او محبت پيغام راوړی دی .

د کوم څلکو په زړه وگرځېد چې دې نوي نوع انسان د پاره دواړي، مينه، محبت نه وي او د
 کوم سر په زړه وگرځېد چې نفرت، بغض، کينه وي نو داسې سړي د مذهب ډېر لري دي.
 د اليکشن په وخت کې مسلم ليگ په صوبه سره کې د پراېکټلې د پاره پوښځا
 ميچر خورشيد راټولې و چې د خپلې بدعالي په وجه د فوج نه موقوف شوی وهغه يې
 د دې غرض د پاره د اوبو لوجې هغه پښتو کېدې ځانه جنګي پيل کړې او داسې تقريرونه
 يې کول چې د تشدد نه ډک وو، ده به ويل چې دا يو څو خدايي خدا متکا رليد، ان دي
 چې دې قوم کې د دوی رسوخ او اټوړدی، دوی قتل غواړي او داسې خلک پيل کړي
 چې هغوی ته زمونږ لس لس، شل شل زره روپۍ ورکړو چې هغوی د ليدنې ران مړه کړي
 ځکه چې د دوی د مړګ نه بغير زمونږ لاره ازادېدې نه شي، داسې د دې د پاره
 چې دغه ته راغلي وو چې پښتانه په کور کېدې و جنګوي او که چرې د خدايي خدا متکا رو -
 د خدايان قتل کړي شي نو د قوم همدې، دی خو خدايي خدا متکا رو سره ده، نو د بدل
 اخيستلو به ضرر وگرځو شش کوي او د مسلم ليگ ليدنې ران به قتلوي، او په دې طريقه به
 پښتانه پخپل کور کېدې په جنګ، جګړه اخته شي، او دوی به برباد شي، ميچر خورشيد
 يرازی، زمونږ تباه کول نه غوښتل بلکه د پښتنو قتل قوم يې تباه کولو.

زلمی پښتون:

څه وخت چې زمونږ خلک د ميچر خورشيد د دې ارادې او سکيم نه خبر
 شول نو هغوی د خدايي خدا متکا رو د حفاظت د پاره نوي جماعت دغنی په مشرۍ
 لښې جوړ کړو چې نوم يې (حلمي پښتون) او په دې کې هغه ځوانان شريک شول
 چې د چا عقیده په عدم تشدد باندې نه وه ولي چې هغوی په دې غرض دغه جماعت

اليکشن :

مجلسي اليکشن داروان و نوما دافي صله و کړه چه زه په اليکشن کښي په داسي حاله و
کښي حصه نه اخلم ځکه چه د اليکشن کته خود وزارت جوړوله د پارچ وي ، زمونږ وزارت
خود هغه دا حال دي چه د دوي برخلاف پرايکيندي د دوي ماتحت خلک کوي او دوي
ورته لاس ترزي ناست وي .

په کلته کښي دورکنگ کميټي او د پارليمنټوري بورډ شريکه جلسه وه زه هم ورته تاي
وم او پکښي شريک وم ، دا ټوله جلسه د اليکشن د پارچ وه ماد هغوي په مجلسي موم
سرحال بيان کړو او هغوي ته مي ووي چه اليکشن خود وزارت د پارچ وي چه اليکشن
وگټو او وزارت جوړکړو ، زمونږ وزارت شته او پرايکيان او د هغوي ملگري زمونږ
د وزارت برخلاف پرايکيندي کوي او زمونږ دومره احتيا رنشته چه دوي نه تپوس
قله ، وي وکړو نوزه تا سو خبروم چه زه په راتلونکي اليکشن کښي حصه نه اخلم . پارليمنټ
بورډ وي چه په هره طريقه چه دوي چه دي په اليکشن کولو راضي کړو خوردي ا ماده او
رضا مننه کړي شوم چه دورکنگ کميټي اجلاس ختم شو نوما کاغذي جی ته ووي چه خور
دا ټوله قصه واورېده نوزه په دي اليکشن کښي حصه نه اخلم نو هغه م ماسه اتفاق وکړ .
زه کلي ته داروان شوم کاري کولو زما خود اليکشن سره اتفاق نه و کار سره مي
اتفاق وکړ کښي توکار نه کښېنا ستم په ملک کښي مي دوسي شروع کړي حکومت په
زور شور زمونږ مخالفت شروع کړي وماته داسه وگڼېده چه حکومت اسلاميه کالج بند
کړو او دغه شان د صوبې ټول کالجونه او سکولونه بند وي او هلکان د مسلم ليگ پرايکيندي

د پاره کلاو او بناو نوته لېږي. د راتنه هم معلومه شوو چې د پير نکیانو منځی هم په ملک کښی
 راځی او د خانانو، ملکانو، بنسټو ته والي چې مونږ ته تاسو کړه راغلی یو دس نه لوسته غزاو او
 د مونږ لوبه ووت دی مونږ به په ووت راځو او د پير اړیکندې د پاره دیکم شخصو از لوبه
 د نورو د پانچانه د پير جنګي نه جدا، راغلی دي. د پنجاب نه مسلم لیکيان د عليکرم مسلم
 پيښور پستی هلکان او د کاکړی اسلامیه کالج طالب علمان او د هندوستان د نورو ځایونو
 د کارکن لیداران په دې لوی تعداد د مې نه جدا ته راغلي وو. دوی نه علاوه حکومت او
 مسلم لیک د مې نه جدا او پنجاب پیران د کوټونه راوښکي وو. دې چې دا وخت د کوټونه د پي ځي
 دي ان ته شتی او مالکی صاحب (د مالګی پير صاحب امین الحسنات) یی هم راوښکي و او
 مونږ ته یی مقابله کښی دس ولی وو. دوی ماسره واقف و. د دوی د پاره فاتیحي لهر د قلمی
 هم. او کله کله په زړه په دوی لاهم نود د دوی بهی لیدل. نود ما پسي یو سې راو لېږه
 چې زه ستاسره ملاقات لاهم دې هم. ما ورته وویل چې دی دی نه راځي زو به د شتم. دی د پښور
 په چېرې کښی اوسېدو. یو د بنگله ور له حکومت وړکې وه. زه د غلم او دی می ولید او
 د پورې خبری موړه شولی. د دوی د جیب یو کاغذ را وایسته او راته یی وویل چې د مالګه جناح
 صاحب راځي دی او په دی کښی یی لیکلی دی چې که پاکستان جوړ شو نو په دی کښی به اسلامي
 شریعت دی. ما ورته وویل چې خته یی. دې حیران شو او راته یی وویل چې دی؟ ما ورته وویل
 چې په اسلامي شریعت کښی د جناح صاحب ځای شته؟ نو تاله به یی څرنگه جوړ کړي. ما ورته وویل
 چې ته خو باید چې د اسلام نه واقف یی. نو ته پخپله فکر وکړه چې که سباله د لته اسلامي شریعت
 جاری شی نو چې دی مسلم لیک د مشرانو به څه حال دی؟ ما چې د پير نکیانو او مېانو مونږ
 په مقابله کښی د دوی موړه جد و محمد او دلچسپی ولیدو نو زما خیال بدل شو. الیکشن ته

یوه میاشت پاتی و نو ما کارنه مخ کړو داد ۱۴۶۶ کال د متحده هندوستان اخري الیکشن و . دې الیکشن ته مسلم ليک داسی مخ وکړ او خلکو ته به یی ویل چه دا الیکشن په هندوستان او پاکستان دی چه پاکستان غواړی که متحده هندوستان ؟ په هند او مسلمان و چه کفر به چی که اسلام به چی ؟ په هند او په مسجد چه جماعت له ورت وړ کوی که در مسال له .

په دې الیکشن کښی مونږ میا جعفر شاه او دکلی کړی ارباب عبد الرحمن و درول خکه چه دوی د پاکتر صاحب او قاضی صاحب په مینځ کښی اختلافات پیل کولو او پاکتر صاحب ته به یی زمانه په هم لمسون کولو چه باچا خان داخل تانه وزیر اعظم کوی او قاضی صاحب وزیر اعظم کوی . ددوی دا توی خبری د مرغ وې مونږ پاکتر صاحب وزیر اعلی کور . مونږ دغه دوسره ویل چه پاکتر صاحب د (لایندار دهر) نه اخی . دا د قاضی صاحب له وړ کړی خکه چه پاکتر صاحب له سرکاری انسترونه وړ کوی شی او قاضی صاحب یی نه شی وړ کوی ، خو پاکتر صاحب وې چه که جعفر شاه او ارباب عبد الرحمن نه و دروی نوزده هم نه و درېزم مونږ د پاکتر صاحب نه مجبور شو او دوی مو وړل جعفر شاه او ارباب عبد الرحمن قش په نامه خدای خد متکا نه و خو چه خه وخت پاکستان جوړ شو او د قیوم وزارت راغی نو د تولونه اول دکلی کړی ارباب عبد الرحمن را وکلبه د قیوم یی خپل ځای کښی میلمه کړو ، جعفر شاه یی هم راوغوښت او دوی مسلم ليک کښی شامل شول او ورته یی ویل چه مونږ به کوشش کوو چه نور خدای خد متکا - هم په مسلم ليک کښی شامل کړو .

د هندوستان د نورو مسلمانانو په شان پښتانه جذ باتیان نه و مونږ په دو

کښې دېر کار کړې ويه دوی کښې سیاسي شعور راغلی وکولای په کور، کلي په کلي ودرېسي
 که چېرې لی وود دوی مو پور کړي ورواوپه دوی کښې پوهه او بیداری راغلی ودا اسلام
 نه واقف شوي وو دوی د اسلام په نوم چا دوکه کولی نه شوه. دلته خدایي خدمتکار په
 دېر کار کړی و هندوستان کښې مسلمان غریب د اسلام نه چا خبره کړې؟ په اسلام
 چا پوره کړې؟ سیاسي شعور او پوهه پکښې چېرته وه؟ دهغوی د پوښې څوک وه؟
 او دا حقیر نه خو په یو قوم کښې نڅپله نه پیداکېږي او دا خو په پکښې څوک په تمام او ملک
 د اسلام مین خلک پیدا شې نو پکښې کار وکړې. هندوستان کښې داسې خلک تر
 دې مسلمانانو کښې نه دی پیا شوي نو ځکه د اسلام په نوم دوکه کېږي او خود
 نهغه خلک د اسلام په نوم ترې فایده اخلي. بله داچه د هندوستان د مسلمانانو
 د پېر په هغه مهالې وو چه د پیرنگیا نو خاص الخاص وو. یا به مس وو. یا نواب، یا خان ^د بھا
 خدایي خدمتکارو شپه او ورځ په دی یوه میاشت کښې چه کار وکړ نو سره دوی چه
 پیرنگیا نواو مسلم لیگ دېر موده پغری وهلی دې، مسلم لیگ په دی الیکشن
 کښې شکست وخوړ او خدایي خدمتکار په یو لوی اکثریت سره کامیاب شو، پخو
 کښې یو دیرش خدایي خدمتکار وو، دوه سیتېه جمیعۃ العلماء هند وکړل. باقی ^{لس} اوو
 سیتېه مسلم لیگ وکړل.

په صوبه سه جگ کښې شپږ ضلع دي په پخو ضلعو کښې کوهاټ، بنو، دیره
 اسماعیل خان، مردان، پېښور کښې مونږ کامیاب شو او په هزاره کښې هم ټول پښتانه
 دی خوږ ژبه یی پرلپښې ده هلته چه په کومو علائو کښې چه پښتو وه نو هلته پښتانه کامیاب
 شو او چاچه ژبه هېره کړې وه او هند کولې دې هلته مسلم لیگ کامیاب شو حکومت

او حکومت پر وزیران بر خلاف چه خوسره کارگری و دوسره مسئله یک نه رکزی
 حکومت و کار مونی نه دپه مکرره او نه این خلاف بشکارد بپا و نومونر کیننه مستوا
 و فیصله سو و کرد چه وزارت نه اخلا و وزارت دجور و اونه موا نکا، مکرش او و سوبل
 مونی تر هغه وخت پور کیده وزارت اخیستو ته تیار نه یو چه نه که مکره به بی حکومت مونی نه
 و اجاز دانه که بی چه الیکشن کینی کومو ملازمانو نومونر خلاف حصه خبیستی د و او
 دقواندا و اوسوا بطور خلاف و نه ای یی که بی د و چه دهنوی بر خلاف مقتای جموری
 کرو او و چه مانوله مناسب سزا و رکرو نومونر ددی فیصلی به د و دکتور خاضع القضا
 نه و . سعد الله سه دای پتیل ددی فیصلی نه خبر که سه دای پتیل چه خبر شونره هغه
 مولانا ابوالکلام ازاد ددی مسئلی دحل کولو دپای به سه جله ته راعی لیر به او پسینر کینی
 زومونر اجلاس وشو .

ف
 ماهه الانا صاحب ته صافه او پاک خبر و وکرو چه کومو سه کلامی ملازمانو زومونر
 قدم و چت که بی ددی که مونی نه دا اختیار نه وی چه مونی هغوی له سه لور که شونره مونی
 داسی وزارت نه اخلا مولانا صاحب واپس دیلی ته لار و او هله بی دویسرا نه یو خط
 و اخیستو او بیار اغی به دی خط کینی و ایسرا په خه کول مول طریق زومونر **مقرر** و منلی و
 نومونر وزارت خو و اخیستو خو به دی شرط چه د وزارت اختیارات به یوری سرکزی
 کمیته سه دی و زما داریه و چه دهمی شاعی د خدای خد شکارونه دی و دیره دوه
 کسان و اخیستی شی او دهنوی نه دی دغه کمیته جوړ دشتی خوش شرط به داری چه
 دغه کسان به حکومت ملازمانو سه لیدل کتل نه کوی اونه به د وزارت سه تنک
 را تگ کوی نه به دچا سفارشونه کوی بلکه ددی به د وزارت دپای دکار کوی و پروگرام

موانع آزاد در مسیر آزادی و برادری
دوستان آزاد به هر چه میسر شود -

۶۹۵

جوړوي او وزارت به ددوی د منظور شوی پروگرام نه خلاف کار نه کوي ددی کلمه
د پارچه ماد توپی صوبی د ورځ وکړه او د غنسی کسان می هم پیا اکرپا کمیته می تری
جوړه کړه خوافسوس دی چه هغوی دغه کارونه کړی ولی چه هغوی خپل غرضونه
نه پوښتول نو دغه سکیم کامیاب نه شو حقیقت دای چه مونږ کښی اداراتی خلک
پیا اشیو نه دی او هغه چه مونږ ونیل چه کومو سکیمای افسرانو د قانون، اخلاق او
نه پتیرب خلاف په الیکشن کښی د خدای خد شکارو خلاف کار کړی دی. هغوی له
سزا ورکولو، هغه کار هم ونه شو.

د آئین ساز اسمبلی ممبران :

اوس د دستور ساز (قانون ساز) اسمبلی د پارچه د انتخاب مسئله راڅرګندی شو. دغه مسئله
د انصافه و شو چه د هرک صوبی څومره ممبران په حصه کښی سنی هغه به صوبا اسمبلر د برانوپه صورت جوړه
کړی. زموږ د سی ممبران د سېل یوږه شوم، یو مولانا ابوالکلام آزاد مقرری
کړی. مسلم لیک دهندوستان د مسلمانانو ذهنونه دومره بدل کړی و چه دده په
شان بیا عمده عالم مسلمان او د قریانی مړنی سیاستدان په قول هندوستان کښی په
مسلمه انا تو کښی نه و خوره له چاڅای ورنکړو نومونږ د خپلی صوبی نه منتخب کړو یو د
مسلم لیک د سېک و نو هغه د هندای د ضلعی نه نه داسې بجا دس منتخب شو، د امریکای
اسمبلی هم وه او آئین ساز د اسمبلی هم وه، مسلم لیک ددی بایکات وکړو مادی
د مسلم لیک مسلمانانو ممبرانو ته د پرمخت وکړو چه راجی چه په دی کښی شریک شو
مونږ به هندوانو ته ووايو چه تا سوکه د سوشلسټ جمهوریت جوړوی نومونږ
د هر وچ پکښی شریکېو، په دی کښی د مسلمانانو د پرو نایده ده ولی چه مسلمانان

په هندوستان کېنې غریبانان دي او هندوان امیران دي. په دې آئین کېنې دا داخبره شته چه خوخت دا آئین جاری شو او مرکزي حکومت جوړشو نو هر صوبه چه په اکثریت سره فیصله وکړي چه زه د دې حکومت نه جلا کېږم نو جلا کېدای شي. که چېرې موږ یوه شو چه زمونږ دا خبره نه مني نو بیا زمونږ په صوبه کېنې اکثریت دی او ستاسو په پنجاب، بنگال او سنده کېنې اکثریت دی. زمونږ ټولې خپلې خپلې اسمبلۍ به قرار داد پاس کړي چه موږ مرکز سره نه اوسېږو، بیا به موږ ټول په شپاړه یو حکومت جوړ کړو، که چېرې مسلم لیک زما دا خبره منلې وی نو نه به پنجاب تقسیم شوی وي نه بنگال، خو د مسلم لیک مسلمانان داسې لیونی وو چه څوک به مسلم لیک کېنې نه وو. هغه به یی د سره مسلمان نه گڼاو.

کړسپ مشن:

چه دویم جنگ عظیم شروع شو نو د امریکې سیاسي مشر، نو وویل چه ترڅو د هندوستان سیاسي مسئله حل شوی نه دی نو هندوستان جنگ کېنې زمونږ تا اید کولی نه شي. نو هغوی د بریتانیې په حکومت د باواچول شروع کړل چه هندوستان ته ازادی ورکړي. پرزیلې نېت روزویلټ دا خبره بیا بیا مستر چرچل ته وړاندې کړه، نو انگریزانو هم محسوس کړه چه د امریکیا نو په دې مطالبه غور وکړي. انگریزانو د دې د پاره کړسپ مشن هندوستان ته ولېږلو، خو د مشن ناکام شو، د جنگ حالت ورځ توروخ خرابېد و نو امریکیا نو بیا پرېکلیا ټوله مخ را وړولو. نو لارډ وېول لندن ته لاړ او د وزیر هند سره یی مشوره وکړه چه د هندوستان د سیاسي مسئلې، د حل د پاره یو کول میز کنفرانس راوبلي. په دې کول میز کنفرانس کېنې مستر جناح، وېلټن

د افغانستان اسلامي جمهوریت
د بهرنیو کسانو وزارت
د کابل ښار
د ۱۹۷۷ کال

د مسلمانانو نمایندگان به صرف مسلم ليک مقرر دي او دهند، د انو نمایندگان به
کاتگرس. مولانا افراد چه دکاتگرس صل، و د دې مع اتفاق نه کولو، هغه به ويل
چه کاتگرس به دهند، وستانی قوميت په حيثيت کنفرانس کښی شاملېږي. په دې
اختلاف د کنفرانس هم خپل شو. دا دېږد د تعجب خبره ده چه پيرنگی په دې خبره
تړنگ ولاړ وو، چه کاتگرس دې مسلم ليک د قول هندوستان د قولو مسلمانانو
واحد نمایند جماعت تسليم کړي، ولی حقيقت دا وو چه کله په ۱۹۳۷ع کښی هم د پيرنگی
په هندوستان کښی انتخابات وکړل، نو هغی کښی د یوولسو صوبو په اتو کښی قطعی
بشریت کاتگرس حاصل کړو، باقی د مسلمانانو د دې اکثریتی صوبی وی چه هغه مسلمان
پاڅوسه وی او مسلم ليک سر یوه صوبه هم نه ده، سند کښی د الحقی بخش سورت
حکومت وو چه هغه یو قوم پرست مې وو او دکاتگرس د ممبرانو حمایت هغه ته حاصل وو
پنجاب کښی دیر نښتو حکومت وو چه هغی وزارت کښی د مسلمانانو سره هندوان او
سکھان هم شامل وو، هم د اشان بنکال کښی حکومت د مولوی فضل الحق وو چه هغه هم
د غیر مسلمو په مرسته خپل حکومت چلولو. مکر د دې هرڅه باوجود پيرنگی سترگی پتی
کړی وی او په دې نښتی وو چه کاتگرس دې مسلم ليک د مسلمانانو واحد نمایند جماعت
ومنی او تر دې حلقه پورې لا چه پورع شمله کنفرانس ی هم په دې یوه مسئله بانگ ناکامیا
او ختم کړو. د دلچسپی خبره داده چه که دا موجوده پاکستان مونږ واخلو او د ۱۹۳۷ع
د انتخاباتو نتيجه اړاندې کړو، نو د پيرنگی او د مسلم ليک حقيقت به معلوم شی، په دغه
انتخاباتو کښی د سند او سرحد نه یو ممبر د مسلم ليک نه وو منتخب شوی او پنجاب
د قولي صوبی په مسلمانانو کښی صرف یو ممبر د مسلم ليک وو. يعنی د دې د دې واړو صوبو

د مسلمانانو د یو سل و پنځه پنځوس مېرانونه د مسلم ليگ لخوا يو مېر و او د خپلې د غور وده.

شمېله کشرانس:

د برتانوي حکومت په دغه وخت کېنې مجبور و چې هندوستان ته چېس وکړي. د دې د پارټي د خپلې کابينې يو څو نوم و او د کسان هندوستان ته د لاندې په څېرې هم د دغه کال د مارچ په ۲۲ نېټه راوړسېدل.

دې مشن د آل انډيا کانگرس او مسلم ليگ د جماعتونو سره سمېدونکې اتري شمع وکړې. د دې مقصد د پارټي د خپلې څلور تنه ناپېل کان د هر جماعت نه وغوښتل. دا خبرې اتري په ۲ مې ۱۹۴۶ په سيمه کېنې شمع شوي د کانگرس له خوا نه د کسان د شمع شول:

- ۱- مولانا ابوالکلام ازاد د کانگرس لخوا،
- ۲- جواهر لال نهرو.
- ۳- سردار پټيل.
- ۴- زده (عبد الغفار خان).

د مسلم ليگ له خوا نه د کسان راغلل:

۱- محمد جناح چې د مسلم ليگ لخوا،

۲- لياقت علي خان، چې د کانگرس لخوا،

۳- راجه محمود آباد.

۴- عبد الرب نشتر.

د برتانوي د لېبر حکومت نه د اوزيران راغلي وو:

۱- لارډ پيټک لارنس وزير هند.

۲- سوسټيمفرد کوليس .

۳- مستر الککو اندي .

۴- لارډ ويل دهنډ وايسرائي .

د پورته ذکر شوو نمايندگانو تر منځ خبرې شروع شوې . په اول ملاقات کېنې
په غږ خبرې وشوې دهغې نه پس مونږ د کانگرس خپل وراره ملکري مهاتما گاندهي ته
او د هغه مونږ ته وويل انگريزان د پوځي لاک او هوښيار دي تاسو په خبرو اخته کړي
او په هغه او دغه به مو ټپر باسي . تاسو د هر څه نه مخکېنې دوی نه پوښتنه وکړې چې ايا
دوی هندوستان پرېږدي او که نه ؟ بله دا ورته ووايي چې تاسو د انگريزي فوځ
د دې ملک نه وباسي او که نه ؟ په سبا چې مونږ خبرکي ته لاړو نو جواهر لال نهرو دوی ته
دا خبرې وکړې چې تاسو هندوستان پرېږدي او که نه ؟ او تاسو د انگريزي فوځونه
د دې خاورې نه وباسي او که نه ؟

لارډ ويل ورته په خواب کېنې ووي چاته يې پرېږدي ؟ تاسو (کانگرس او مسلم ليگ)
جوړنه کوونکي نه مونږ به د املک چاته پرېږدي ؟ جواهر لال نهرو ورته وويل : که مونږ ته يې نه
پرېږدي نو دوی (مسلم ليگ) ته يې پرېږدي خو تاسو روحي .

ددې خبرې په جناح صاحب بڼه اثر وشو او هغه وويل چې مونږ جوړه کوو . ددې
نه پس مونږ ټول راوړه او جناح صاحب او جواهر لال نهرو يو بلي کوټي ته منتقل اولږ
ساعت پس راوتل او بيا ټول د جرگې په ځای سره کښېناستو او فيصله داسې وشوه ،
يوو فلکې مقررې چې يو تن د کانگرس او يو تن د مسلم ليگ نماينده پکښې وي او ديم
سپنج به يې داسې څوک وي چې د دواړو جماعتونو په اتفاق انتخاب شي کومې خبرې چې

د کاکړس او مسلم ليک لخوا فيصله شې هغه به ومنلی شي او کومې چې په هغې کښې اختلاف او
لاڅخه وي هغه به دغه وند فيصله کوي .
لار پيټک لارنس مونږ غايند کانونه وويل چې تاسو به په رڼو ورځو کښې دغه دغه
دغه درې کسيز وند انتخابوي او مونږ ته به يې نومونه راليزي . مونږ لار او کاکړس ته
ته موږ خبره وکړه مونږ چې درې ورځې پس اجلاس ته راتلونکې نځې چې مونږ ته ورو
چې . مسلم ليک څه غواړي . هغه ورته ورکړې خو چې خبره ورانده شي :
چې مونږ راغلو او کښېناستو نو لار پيټک لارنس د جناح صاحب نه پوښتنه وکړه
چې هغه قصه موڅنگه کړه ؟ جناح صاحب ورته وويل د څه قصه ؟ ما چې د جناح صاحب لفظونه
واوريډل نو عبدالرشيد صاحب ته مې اشاره وکړه چې دلته راشه : هغه ماته راغې نو ما ورته
ويل اې هکله ورا نوئ يې مه ! مونږ چې نن اجلاس ته راتلونکې نځې چې مونږ ته وويل
چې مسلم ليک چې څه غواړي هغه ورته ورکوي نو تاسو چې څه غواړي هغه يې د ککړس ودي
خبرې ضمانت زه کوم . نشتر صاحب لار او د جناح صاحب شاته ودرېدل . په پرده وخت
پورې ولاړو خو هغه ورته هيڅ توجه ونه کړه نو بيا لار پيټک ځای کښېناست او خبره ورانده
شوه پيټک لارنس ورته وويل چې : اې جناح صاحب تاخو وعده کړې وه ؟ مگر هغه هيڅ
ونه ويل او جوړکه ناکامه او خوره شوه .
کيښت مشن :
څه وخت چې دشملې کنفرانس ناکام شواوله هغه نه وروسته په انگلستان کښې نه
انتخابات وشو او ليبر پارټي کاميابه شوه نو اعلان يې وکړ چې دهندوستان په بېارو کښې
موچې څه اول ويلي وو . هغه به ته رسوا او عمل به پري کوي .

د وروسته واقع تونه دا خبره ثابته شوه چه دهغوی خبری د زړه دا خلاصه
 دی. البته د کر پس مشن د ناکامی نه وروسته د چر چل حکومت دا فیصله کړې وه چه د
 جنگ تر ختمید و پورې دې د هندوستان مسئله تاخ کینی کینودلی شي.
 کله چه موخه یوه شو چه پیرنگیان هندوستان ته ازادی و وکولو باندې مجبور شول
 نو ما کاندې چې ته وویل چه داخل حکومت راشی نو تاته پخپله اخیستل به کاردی، هکله چه تا
 ورو لیدل چه دا معرکې بی اختیاره حکومت راغلی و نو وزیرانو به د چا نه منل، اوس خو پوره
 اختیارات را وړان دی نو به کاردی چه دا حکومت ته پخل لاس کینی داخلې که چیرې ته
 وانه خلی نو دا د تاته وایم چه که دا خپل لوی دیوی داس پرې کینې نو دا حکومت
 داسی پوځینز دی چه د انسان دماغ بدل کړی، نو دی به هم بیا ستا خبره نه منی، ښه
 د اوی چه ته که د لینن په شان حکومت پخپه داخلې که کاندې چې حکومت اخیستی وی
 منل کړی بی وی که بیای خوښ نه و نو د ما و په شان به بی پر لېږی وی.

خو نه پر هېڅ چه هندو زما ددی خبری سره په خمد وجه اتفاق ونه کړو، که چیرې
 د حکومت اخیستی وی نو د هندوستان به دومره تباهی او بربادی شوې نه وه. دلیر
 حکومت، دا اختیار حاصلولو نه پس د پر زړو پا لمانی هیئت هندوستان ته راو لېږه.
 د فوری په ۱-۱۹۴۶ع لار د پینک لارنس وزیر هند په پارلیمنټ کینی دا اعلا
 وکړ چه برتانوی حکومت هندوستان ته یو کینټ مشن لېږی، ما چه د هندوستان
 د غايند کانا نو سره د ملک د ازادی په باره کینی خبری وکړی.

دغه وفد ۱۹۴۵ - ۴۶ په ژمی کینی هندوستان ته راغی او معلومه شوه
 چه د مشن به په لار د پینک لارنس وزیر هند، د تجارتی بورډ پر نریدنټ سټیغور

کریس او دجبری محکمی اول لار دای. وی اکثر نادر باندی مشتعل سړی. دکیسنت
مشن د پلان مطابق به د دې محکمی د مرکزی حکومت تر اختیار لاندې وی. دادر
محکمی د دفاع، امور خارجه او مواصلاتو محکمی وی. مگر دې مشن مخپیل پلان کښی یونومی
تجویر وړاندې کړ چه هندوستان یی په درې حصو تقسیم کړی (A, B, C) د دې د پان
چه د مشن د ممبرانو دا خیال و چه د اقلیتونو په زور کښی به اطمینان پیدا شی په B برخه
کښی پنجاب، سند، صوبه بهار او برتانوی بلوچستان چه دا د مسلم اکثریت علاق
وی په C برخه کښی بنگال او اسام شامل وو. په C برخه کښی د مسلمانانو د پر لږ اکثریت
و او په A برخه کښی د پورته ذکر شوو نه علاوه د هند نوری ټول صوبې شاملې وی. په دې
ډول د مسلم اکثریت صوبو ته تقریباً پوره خوند مختاری حاصله وه. په دې لحاظ په B او
C برخو کښی د مسلمانانو اکثریت یقینی و او هغونه دا حق وگرځوئ و چه خپل ټول اختیار
تولا سړی. ترکوم خایه پورې چه د مرکز سوال و دهغه سره نه د هماغه دې محکمی وی.
په دې پلان کښی د اهم و چه په یوزون کښی کومه صوبه وسپارل نه غواړی او په اکثریت
سره فیصله وکړی نو دهغه زور نه وتلی شی. دکیسنت مشن پلان کانگرس او مسلم لیگ د
ومانه. په اول مه کښی جناح صاحب دی سکیم مخالف و خو خدوخت چه مشن په صفا الفاظو
کښی وویل چه نه مونږ د ملک تقسیم منواو نه دا زار ریاست سفارش کوو نه به جناح صاحب
مشن سکیم ومانه او پکښی شک شو. په اخری ورځ جناح صاحب دا خبره تسلیم کړه چه د
اقلیتونو د مسئلې د حل د پاره چه دکیسنت مشن پلان کوم حل پیش کړی دی. د دې ذرات
کومه بله منصفانه فیصله نه شی کېدلی. په هرحال هغه د دې ذرات مشن باندی نور شمولونه
نه شو منلی هغه کونسل ته وویل چه کیسنت مشن چه کوم سکیم وړاندی کوی دی هغه ذرات نه

ذرات دې. په دې وجه هغه مسلم ليگ ته مشورو ورکړه چې داسي کم ومني او کونسل په اتفاق سره د دې په حق کيني، رايه ورکړه.

د کانگريس او مسلم ليگ د طرفه د دې پلان منل د هندوستان د تاريخ يو دوربانه. اوس مهال دې نه دا نا باور چې د هندوستان د ازادۍ د سخت معامله د خبرو او مشا د لاس ته نيول شوه نه د نشه او جناب لارې.

د کانگريس صدارت:

تر دغه وخته مولانا ابوالکلام ازاد ۱۹۳۹ د عيسوي کال نه مسلسل صلاه، راغلي وکله چې د عزيز عالمو جنگ او ملک کيني د هغه په نتيجه کيني د جلا د جهد په وجه د نوي صلاه انتخاب شو کيدی. د کله چې جنگ ختم شونو د کانگريس د نوي صلاه، د انتخاب سوال پيدا شو په دغه وخت کيني تمام خيال دا و چې مولانا ابوالکلام ازاد دې صلاه، پاتې شې خکله چې د دې په صلاه کيني د بريا نيمې لير حکومت او د هندوستان د مشرانو خبرې اتري شوي وي او هم د دې د صلاه اړت په وخت کيني د شمالي کنفرانس و شو. رايه دا و چې بڼه به دا وي د نوي صلاه کيني د هندوستان د ازادۍ کار تر سره شې ولی د صلاه په مسئله د کانگريس په مشرانو کيني اختلاف و د دې اړتيا او د هغه د طرفدارو دا خواهش و چې دې (تپيل) دې صلاه شي.

مولانا ابوالکلام ازاد ته دا ټولې خبرې معلومي وې هغه د دې په رڼا کيني د صلاه ته د استعفا ورکولو او ايند د صلاهات نه کولو فيصله وکړه خو د هغه دا خيال و چې د هغه نه پس دې يو داسې استعفا شي چې په هغو نازکو او اهمو حالاتو کيني د مولانا صاحب د نقطه نظر مطابق کار و چلولي شي، د دې د پاره هغه ته جواهر لال نهرو موزون سې بنکار بدو او هغه خپله رايه

دجواهرلال خسرو دسلارت په حق کښی په یو اخباری بیان کښی څرگند وکړه، کاندې چې هم د
سه دار پتیل په دسلارت خړش حاله و خو د مولانا صاحب ددی بیان نه پس هغه څه ونه
ویل او جواهرلال خسرو دسلارت شو.

دجواهرلال بیان:

د ده کیښت مشن پلان د قبولونه پس په هندوستان کښی د پروتبه فضا پیښا
شوه خرددی نه وروسته جواهرلال خسرو په ممبئی کښی په یو پرلپس کنفرانس کښی داسی
بیان وکړو چه دافضای کلو وړه کړه.

د ۱۹۴۶ کال دجنوبې په لسمه نیټه جواهرلال خسرو نه په ممبئی کښی په دغه پرلپس
کنفرانس کښی داپوښتنه وشو چه ایا آل انډیا کانگرس چه دغه تجویز منظور کړی نو ددی
دا معنا شوه چه کانگرس دغه پلان په لورې ډول تسلیم کړو؟ نو ددی په جواب کښی ده ویل
د کانگرس چه په دستور ساز اسمبلی کښی کیښنی نوحان به ددی معاهدو پا بند نه الی او
هغه وخت چه څنگه حالات پیدا کېږی د هغو مطابق به په ازادی سره فیصلی کوی. ددی
وضاحت نه پس دپرلپس غایندگانو تپوس وکړو چه ایا ددی مطلب داشو چه کیښت شون
پلان کښی ترمیم کېدی شی. جواهرلال څه ددی جواب کښی او ویل چه کانگرس څه په دستور
ساز اسمبلی کښی دشاملېدو وعده کړی ده او هغه خان په کیښت مشن پلان کښی د بدلون
او کی زیاتی کولو مجاز کښی.

د مولانا ابوالکلام ازاد دارایه وه چه دا بهر غلط کار و شو هغه پخپل کتاب کښی وایی:
زه په وضاحت سره ددی لیکلونه وژمخسوسوم چه دجواهرلال خسرو بیان غلط و داوینا
صحیح نه وه چه کانگرس دخپلی مرضی مطابق به پلان کښی څنگه چه وغواړی ترمیم کولی شی.

اعمال خبر داوه چه مونږ دامنلی وو چه مرکبه کښی به وفاقی حکومت وی او د مرکز سره به
 دندې داسی محکمې وی نورې ټولې محکمې به د صوبو سره وی او د هغو په اختیار کښی به وی
 مونږ د اصرار منلي وو چه صوبل به په داسی کورونو 3000 کښی ویشلی کېږي په داسی
 شرطونو کښی د کانگرس د خپله طرف د معاهدې د نورو جماعتونو (فریقینو) د رضانه بعبود
 پخېش تېدل یلی کولو حق نه لري.

د جوا اصول ال په بیان عکس العمل:

په مستقر جناح د جوا اصول غوږ دغه بیان په پړخواب تائید وکړو دغه بیان داسی و
 په بهر جایی بڼه اثر نه شو کولی. جناح صاحب د موقف اختیار وکړ چه د جوا اصول غوږ
 بیان د کانگرس د ذهن ترجای کوی. دده د دلیل داوچه که کانگرس د دمو د زخپله رایه
 بدل کوی او حال داسی چه انگلیز لاندته موجود دی او دده (کانگرس) لاسوته اختیار نه
 دی د زغلی نور اقلیتونه په کوم اعتماد یقین کولی شی چه د انگلیزانو د وتلو نه پس به کانگرس
 بدل نه شی او د کانگرس نظریه دغه شان نه شی داکوم څه چه د جوا اصول ال په بیان کښی
 ښکاره شوی دی. داسی سمه ستمی مسقر جناح پراخباری بیان جاری کړو په
 همدو سخت کښی یی وویل: «د کانگرس د صلا ددې بیان سره هر څه بدل شول او اوس په
 هر څه د نوی سره د غور کولو ضرورت پیل شو.»

جناح صاحب لیاقت علی خان ته وویل چه د مسلم لیگ د کونسل اجلاس راو بللې خوا
 له یی بیان وکړ که چه مسلم لیگ کونسل به د یلی کښی د کیسنت مشن پلان ځکه منلی وو چه مونږ
 ته یقین واکړی شوی وو چه کانگرس داسیکم منلی دی او دهندوستان د پانچ چه به کوم دستور
 جوړېږي داسیکم به دهغی بنیادوی هرکله چه اوس د کانگرس صلا اعلان کړی دی

چه کانگرس په دستور سازو اسمبلی کښې دخپل اکثریت په زور په دغه پلان کښې بدلون راوړلی
 شې ددی دامنناشو چه اقلیتونه به د اکثریت رحم وکړم نه پاتی دي. جناح صاحب په دغه
 بیان کښې وویل چه دجواهللال ددی بیان مطلب دادی چه کانگرس دکیسنت مشون پلان
 مسترد کړی دی نوځله وایه ای نه په کار دی چه مسلم لیک دغه پلان منلی دی نوډونه دی
 دوزارت جوړولو دعوت ورکړی.

انتریم حکومت ۱

دغه شان په ستمبر ۱۹۴۶ کښې عجمي حکومت جوړ شو. جناح صاحب خپل اول
 ددی نه انکار وکړ خو بیا وروسته د لارډ وېل دغه د خبرواترونه پس یی په ۱۵ اکتوبر
 ۱۹۴۶ کښې عجمي حکومت ومانه او په هغی کښې شپاک شو. لارډ وېل غوښتل چه زده تفرزه
 انتریم حکومت جوړشي.

په دې وخت کښې زده نا جوړه ووم نوکانا هغی جی وویل چه ترڅو چه دی داغلی نه دی
 او دده رایه مو معلومه کړی نه وی مو نه بیا عجمي حکومت نه جوړوو. لارډ وېل فرمونږ
 دصوبی چیف منسټر داکثر خان صاحب ته ټیلیفون وکړ چه زه خپل هوایی جهاز د لارډ وېل
 خان په دې کښې دیلی ته رالېږه. زه نا جوړه ووم. ماو ته وویل زه په هوایی جهاز کښې نه شم
 او بیا په ریل کادی کښې دیلی ته لاړم.

هله په کانگرس کښې په دوو مسئلو بحث و. یو دا وه چه جواهللال خپل وویل چه نه
 سردار عبدالرشید په کابینه کښې نه اخلم ځکه چه دی په انتخاباتو کښې په خپله صوبه کښې
 ناکام شوی دی او دی د قوم غایب نه دی. دجواهللال دا اعتراض مقبول و چه کوم
 یو مې په خپله کورنی حلقه کښې دصوبی انتخاب نه شی کتلی نو هغه دتول هندوستان

په مرکزې حکومت کېښې د کومې جمهوري غايندگي حق لرلی شي .

کاکلوس دا خبره هم وايي چې ته کړې وه چې په داسې حال توکېښې که باچا خان وغواړي
 نو داسې د اربعين الرب نشتر عبوري حکومت کېښې اخيستی شي . کښې نونه ، بله دا خبره وه چې
 کاکلوس وې چې د مسلمانانو کوم حق چې د هغه مسلم ليک نه وکړي شو او کاکلوس د هندو
 حق دې او د هغوی دارايد و چې موږ د کاکلوس د برخې نه مسلمان ته حصه نه ورکوي .
 ما ورته وويل چې زموږ په عبدالرب نشتر شيخ اعتراض نشته . زما خيال د چې دې خبرو
 بېتولان دي که دې رانه شي نو بل پښتون ته خود امتحان نشته . ما دې اخر پښتون خودی .
 دې به داسې لوبه ونه کړي لکه چې لي وکړي . دده په بار کېښې جواهر لال خود ماته واکيل وکړ
 چې داسې موږ مستاپ خوله وکړي دې خود داسې بڼه سپکا نه دي . ما داهم وې چې
 مسلمانانو په کاکلوس کېښې دې قريبي وکړي دي او دا به بڼه وي چې دې ته د کاکلوس
 نه خوا يوه برخه ورکړي شي . ددې به په مسلمانانو بڼه اړوي . زما دا دواړه خبرې کاکلوس
 ومني . لارې وېل وويل چې مسلم ليک ته داخل وزارت وکړي . خود دې پيل په دې
 ټينگ وو چې دا بل چاته نه ورکوم . نو بيا جناح صاحب وويل چې ماله يو بل داسې د زمه واري .
 وزارت را کړي ، نو کاکلوس ورله فينانس منسټري وکړي . سر دې پيل د امتحان غنيمت وکړي
 او هغه دې د بزيات تائيد وکړ . نو کاکلوس لارې وېل ته وويل چې کياله فينانس منسټري وکړي
 لارې وېل جناح صاحب ته وويل چې وزارت ماليه داخله هغه ورته وويل چې دده د خيالي
 به جواب دې کوم . غلام محمد چودوړ وستر بيا د پاکستان گورنر جنرل شو . محمد علي چودوړ
 او نورو مسلمانانو چې دې حکمي کېښې کار کولو مسلم ليک ته داخل دې پرده خوشحالي وکړي او ورته يې
 وويل چې دا دې پرده اوه محکمه وه په دې تاسو ته مبارکباد درکوي . اولياقت علي خان ترې وويل

چه ته هیچ فکره کوه مونزه به به دی کبئی تاسره دبرامد او کورده به دی خبره خباثت
وزارت اخیستاروته تیارشو او یاقوت علی خان دمالی وزیر شو.

اخو کاکورس عبیدی حکومت جوړکړه او چه شه وخت دا حکومت جوړ شو پیر نیکانو
د کاکورس د حکومت د باند نامولو د پانچ په وزیرستان بمباری کړه. چه زده خبر شو به نوز
لارم او جواهر لال می ددی قصی نه خبره که چه ته وزیر اعظم می او استاد وزارت د قلم
لار دی او ته قری خبر نی او نه ترې چا خبر کړې ی دی نه فایله ته ستاسو حکومت
متعلق د پری علاقه قصی پیل کیږی بله داچه په دجی قبا یو حکومت په کړو به ورو
روپی لکی او هغه روپی پولتیکل او د قبا یو ملک ان اخلی او خوادی خو خرڅ شی
او قبا یو له شوک هیچ نه کوی او باوجود د دوه خرڅ هغو حکومته هیچ فایله نه ده د
او اوس چه دغه اختیارات ستا په لاس کبئی رافعل تاله په کار دی او ستا خرف دی چه
د دغی علاقې خلک پخپله ووینی او هغو خلکو سره یوځای شی. دغه خلک د پورینه خلک دی
او د پور عاجزان او مظلومان دی او د هغوی اکثر ملک غرنه دی او که دغه خلکو به پور
احسان وشی او د هغوی د قوت لایموت د پارچه نه به پیلانی نه د کور به چه کله به پیل
کبیری دابه هم ختم شی ما جواهر لال په دی خبره رضا کړه او هغه ماسره عهد وکړه
هغه به نه ورو د دغی علاقې د ورکوی او دغه علاقه او خلک به کوری. او دای هم وکړه
چه شومره زمانه کېدی شو نوز به یی د دغه خلکو د پارچه کوم.

لیکن چه شه وخت جواهر لال به ته د تلوار او د کړې نوحه د صوبه د جرن کورنر
لکیر خبر شو نو هغه د پیل ته لار اولی جواهر لال په خپله ولید و ورته یی وویلی چه به
مه راکه. او چه هغه ونه منله نو بیای والی خبر کړ چه پندرت نورو باید صوبه د جرن

رانه شوی. وایسای غسروته وویل چه نه سخته ته منجه نوهغه ورته وویل چه ضرر قبايلو
 اختم او د جيت ته راغی. چه غمه وخت کي ورو بيلي نه واپس پېښور ته راغی نو قول پوليټيکل
 ايڅنجا ان لي راوغوښتل او هغوی ي دهنه د دوی مخا امت ته تيار کړل او د پوليټيکل
 ايڅنجا نو نه علا و د مسلم ليگ ي هم په شاو تپاوه. جواهر لال چه پېښور له هواي جهاښي
 راغی او بيا چه د ډاکټر صاحب چه د صوبه د جها وزير اعلي و وېشکلی ته لاو نو په چوڼي کښي
 مسلم ليگ چيني ووهلی حال انکه په چوڼي کښي سياسي سکرټري بنا ي وې چا جلاس
 ايستې نه شم اونه چا چيني ووهلی شوي. تا سولې فکر وکړي چه ډاکټر صاحب د صوبې
 وزير اعلي و او جواهر لال د هندوستان وزير اعظم او په سکرټري دوزم راغی ورو
 اقول د کي وښايت نو ارامنه امو او پرايس او مسلم ليگ چه خه کړي دی نو د دې په
 ادبي کړي دی. دا ته اول مشکلات چه زمونږ په لاره کښي حایل و اقول گورنر کي ورو
 پيل اکړې وو.

قبايلي علاقې او جواهر لال:

مونږ اول دوزم دوزيستان نه شروع کړې او چه په دوزم روانې و نو کي ورو په
 جواهر لال دې زور او چلو چه باچا خان خان سغه مه بيا يه چه ډاکټر صاحب را سړي
 ووده خه ضرر ي دی. خو جواهر لال راغی شو. او زه ي هم خان سغه روان کړم. د
 وزيرستان پوليټيکل ايڅنجا انکريزان ووهغوی زمونږ متقابل په شريانه توگه وکړې
 مونږ اول ميرالشاه له لارې د قبايلو جوگړه د مخکښي نه راغونډ ووه او په مخکه ناست وو
 او د پوليټيکل او زمونږ د پارک کښي وې زو جگ سغه په مخکه کښېنا ستم څنگه چه دوی
 پوليټيکل پوه کړې وو. خه وخت چه جواهر لال جبرکي ته تقرير شروع کړو نو دا خلک قول

پاڅېدل او دایې ووی چې موږ د هندوانو حکومت نه منو. د ارموښت قبایل وروسته
 عجیبه خلک دي. جوهر لال خور دوی د خپور پارچ راغلی و او تقویر کښې هم ورته د ^{خپور}
 وکړه چې زه خوستاسو د خپور پارچ راغلی يم دوی ځای نه بیا موږ د زمک نه لارو: په ^{مکه}
 کښې هم د ^ا به و شوه خور ورسره زیاته و چې یو ملک جهاګر چې د اکوټ صاحب ورته
 لاس ورکولو نه غځه لاس ور نه کړ او ویل چې نه د هندوانو ملکوری یې تال لاس
 نه دی کوم. د زمک نه چې روانه و نو موږ سم د حفاظت د پارچ چې کوم فوځ او هغه
 د هندوانو دوی جوهر لال ته وویل چې موږ ته یو تقریر وکړه نو جوهر لال ورته تقریر
 وکړه او د هغې نه پس هغوی د گاندهی جی زنده باد او جوهر لال زنده باد او باچا خان
 زنده باد ناری ووهلې. چوکه په وزیرستان کښې زموږ د دوسې انتظام د فوځ
 په لاس کښې و او هغه هندوان وو. نو دلته هغ قسم کړې نه شو.

موږ چې بیرته میرانشاهه راغلو نو دا ټول پولیټیکل ایجنټان او ریښتیني
 موجود وو. نو جوهر لال ترې دا تقویر وکړه چې دا په کړو وړو نه پلې په قبایلو باندې
 گلبزی نوتا سودې خلکو د پارچ څه کې دی؟ هغوی سم دوی خبرې خوا ب نه و
 ولی چې هغوی د خلکو د پارچ څه کې نه وو. نو ما پکښې مداخلت وکړه چې دوی د خپور
 د پاره د برخه کې دی. انگریزان زما په خبره خوشحاله شول خو چې ما ورسې. دا خبر
 وکړه چې دوی په دې پیسو په پښتنو کښې داسې بد عادتونه او د پسیې محبت پیدا
 کړه دی چې پیسې ورته ونیسي نو بیا هر څه کوی او جایز نا جایز نه کوی. په دې خبره
 پیرنگیان خپه شول.

بیا موږ له میرانشاهه وایي ته لار و چې د اهرم وزیرستان و دلته پولیټیکل ^{محنت}

هند و و . دهغه نوم دیوان شیوسن لال و . دلته زمونږ دېر لوی استقبال و شو . زمونږ
 د پامستیا د پارچ قبا یو را لگول . او راوستلی و . د جو اهل لال غور و تقریر دلته خلکو په
 دېر ښه شان واورېد . و دهغه تائید یی وکړ .

توڅم :

د دغه ځای نه را پس پېښور ته راغلو په سباله مو د توڅم دویم شمع کړم . د
 خیر و لیکل ایجنټ مسلمان و . صاحبزاده خورشید یی نوم . د ټبر ورځته ورسېد
 د پامستیا په لور د فاصل باندی افریدی ناست و . او چه مونږ یی ولید و نو په لاسو
 یی یی چیرته یی هغی مونږ ته وڅرخلې او مونږ یی یی توڅم ته لار و دهغه د افغان
 و هندوستان و و . او څه وخت چه مونږ د غلته چای څکله یو زلمی افریدی
 د یی او یو لیکل ایجنټ ته یی ووی چه دوی خور زمونږ مېلمانه دی . دوی سره داسی
 د کار نه دی چه مونږ را وړان شو اولنډی کول ته را نژدی شو نو یو لیکل ایجنټ
 په سباله و راغی او ورته یی وویل چه دلته خوشنوازی راجع شوی دی مونږ چه
 هلته ورسېد و نو هغو خلکو په مونږ کانی را و وړل . یو لیکل ایجنټ زمونږ نه مخکښی و هغه کړن شو هغه
 چه کړن سپایا و هغوی یی ووی چه په دې د نړی و کړی نهغه خلک چه یو څو د نړی کړن شوی و ټښتید .
 زمونږ د مویشی ماشینی شوی خو مونږ یی شوا و کپه نو نه . لکېد صاحبزاده صاحب یو شل پیسې و
 زمونږ د حفاظت د پارچ بزمه زمونږ نه مخکښی . د دوی انتظام صاحبزاده صاحب زمونږ د پارچ کړی
 مونږ د دوی وڅرخېدله څه خلک موجود و هغو سره مو خبری کړی شوی او واپس پېښور ته راغلو .

د ملکنډ ایجنسی :

بله ورځ زمونږ د وړه د ملکنډ ایجنسی و ده د غلته هم

بشکله کنبی ناست و او چای موخکلی چه په دی لښی مو دخلکو چنی راوړلې د
 شپې یې د ډاکټر صاحب په پری خبر شامندی کولې. زمونږ نه هم پیاپړ گرځېد
 په پرخو شامند کړسې او دوه بنکلی سره جوخه دوه کمزې وې معلومه پری داسې
 چه هغه د مېلمنو د پار وې. زه او جواړل هغه کنبی شامند ستور او ډاکټر صاحب یې
 خان سره پخپله بشکله کنبی او دوه کمزې دوه مونږ نه د خبر کي راغونډ ولوخته انظام نه
 ولېږ. زمونږ د سجاوټ راحت خان خدایي خدمتگار راغی. نو مونږ وژندو کي
 چه د د خلایي خلک خبر کړه چه محموله مونږ لاراشی چه شیخ خبر شو نو مو پری ور لمان
 کړو او هغه خپل خلک خبر نه کړي شل او که ټرک خبر شو هغه چا مونږ نه راپری نه ښود
 همدروختی راحت خان راغی او مونږ یې خبر کړه چه شیخ محبوب علی په خلک را
 نو نستی دي، تاسو خپل د خپل و انظام کړئ مونږ سره دوه لاری وې چه هغه کنبی
 پالیس وو او په هغه لاری کنبی پالیس سره یو یو پیرنگی و مونږ خبر شو چه هغوی شپې
 په لاری ته دوی چاچی نه دی کی له تلی دي چه راحت خان زه د دې قصی نه خبر کړم نو
 ما ډاکټر صاحب بل کړه او ورته می وې چه دې شیخ داسې قصه جوړه کړه شیخ وینو
 نه محتاج ولاړو او ما چه ډاکټر صاحب سره خبری کولی نو شیخ مونږ ته غوږ اېښی و
 زمونږ خبری ای واورلې نو ډاکټر صاحب له راغی او مونږ ته یې وې چه زه به داسې
 حرام می ۹ اوړی پښتو ونه نیم؟ او ته خو زما پلار یې نو زه به دخپل پلار لحاظ هم نه کوم؟
 ډاکټر صاحب کنبی ناکمزو یې و چه هغه به دخو شامند ونه په پرمنا شوه کېدو ما ورته
 وې چه تر کومه پوری زمونږ کار د راغلی نه دی مونږ نه خو زمونږ د پولیس کارم او
 دده پوره مشوره ده او هغه خلک د شپې دپاره دلته نه و پاتی شوی او دغه وخته پوری

راغلی نه وو. خوده داکتر صاحب ته ووی چه راځي چه خو! که مونږ شو او که داکتر صاحب
 شو خوروان شو. دشیخ مورتو مخکښی و اوږمونږ مورتو ورپسې و چه قلا له راوړسې
 نو دهنې نه یو څو انگريزان راوتی وو مونږ ته ولاړ وو. ده مورتو دس راو مونږ هم اړه پاتې
 مونږ د مورتو نه کوز شو او دهنه انگريزانو سره قلا ته ننوتلو. شیخ صاحب لار، مونږ یې
 یواځې پرېښو. څه ساعت پس مونږ د قلا نه راووتلو. مونږ چه یو مخکښی شونډه پکې
 یوه لاری ولاړه وه. سکه یې بند کړې و او دېر خلک دغه دپاسه ولاړ وو. دسره باد د
 چغې سره یې په مونږ کاځي راو وړل شمع کله داکتر صاحب مورتو مخکښی ناست
 اوزه او جواهر لال وروسته ناست وو. زه خو په یو کاهنې ولگېدم سترگی را باندې
 توری شوې په جواهر لال ورپریوتم. دی په مارا پر یوتو. داکتر صاحب سره مخکښی
 شیخ یو سکه ناست و دهنه هم د کافون نه سر تپت کړې و دهنه په ملا تماچه و دهنه
 داکتر صاحب ولیدله دهنه یې دهنه د قاش نه را وایسته او د مورتو نه یې لاس را و
 او خلکو ته یې ووی چه لیری شی که نه کولی د غله خلک وروسته شو او لاری والا ته
 یې هم ووی چه لیری شه کښی کولی د غله لاری هم لیری شوه دا هر څه د قلا خوا کښی شو
 او قلا د سکه په خوا کښی وه او دا د هندوستان وزیر اعظم و خوز مونږ مل دله نه دهنه
 پیرنگیان او نه څوک سرکاری خلک راغلل.

مونږ چه دملکنو دغابښی نه را کوز شونو ز مونږ دهنه پولیس کارې او دهنه دوه
 پیرنگیان مخی له راغلل بیا چه مونږ هلمه کوز شو ټول کنډ وکپړ وو دغو پیرنگیانو ته می
 ووی چه تاسو ز مونږ ښه کار یې وکړی مونږ په څه حال یو؟ زما خیال او چه
 محبوب علی به مخکښی هم مونږ ته د مظاهرو د پارخ خلک کښېنولی هی. نو تاسو خوز مونږ

حفاظت دپاره یې چې څه وشو هغه خړو شو خړاوس دوسو مهرباني وکړې چې تاسو د
 د لارې زموږ د صورت نه څښکې کړئ او پوره وروسته کتې او چې په لاره کې سر
 نږدې خلک ورسې لولای ورسې او دا څښکې لارې خلک دې لارې نه کوز
 شې هغه خلکه به دې وړانې چې لیدو شې که نه لیدو کېدل نو بیا دې پری لاقې چارچ
 لارې که په لاقې چارچ لیدو نه شو نو بیا دې پری د وروستو لارې خلک هوای دې
 لارې بیا موږ د روان شو چې د کتې راوړسېدل د غلته د پر خلک جمع وو شیخ محبوب علی
 هم ولاړ او بیا په موږ د کافو باران شې د شویو مې خو په جوهر لال یو کتې راخو
 د خو ما ورته لاس څښکې کړه زما لاس مات شو خو جوهر لال مې پچ کړه پول مې پو
 ښه دغو کتوئ راخیستی وه او چې هغه یې په موږ راخو کتې نو زه او جوهر لال خو
 د شوخو د د کتې صاحب مخ سر او قول وجود پخولو کتې شو دلته شیخ محبوب علی
 پکې لاس نیول او موږ ته یې وې چې په دې پوځ کې مې چې کوم ځای تاسو
 د کچه کې مې لاس شې هغه نیغ چارې باندې ته وې دې په هغه لارې څښکې تاسو ته
 د پر خلک ولاړ دي او سکې بند کړې دی هسې نه چې لوی فسادوشی زه خور دې مضا
 وم ماوې هم په دې پوځ کې خو زموږ هغه کار نه تلونو په هغه کچه کې را روان شو
 او پېښور ته راوړسېدل.

سر دریاب:

سپاه زموږ دورد د خدایي خدمتکارو مرکز عالی سر دریاب ته وه ما داکتو
 صاحب ته وروې چې ستا پولیس او ستا پوځ هیڅوک موږ نه بیا یو سستا
 انتظام موږ په کار نه دی موږ خپل انتظام پخپله کوو موږ د تاود پاره داسې انتظام کوو

تقریر و کړو او د دوی چه زده من په پر خوش حالیم چه د پښتنو په مخکله زما د بدن یو شو
 شا حکمی دینه نوی شوه او زده امیل کوم چه داد مکور فرب او ظلم نه داک نظام به په پز زید
 شی. د جواهر لال نهرو صاحب د تقریر نه پس ما هم خپلو پښتنو وروڼو ته په یو خبری و
 او داسی دینه نوی چه دنیا کښی مشهور ده چه پښتانه د پرهکان نوازی خوړلو وړ کړو
 په لومړی هغه روایات پاتی نه شول ولته دوی خپل منظمه به په دوسو سپک سپک وکړو
 چه د نیل په تری پوزو پته کړی. دا خبره کیدو د یو پښتون شیخ محبوب علی په زه په وکړه
 شیخ نور پښتانه په دنیا کښی بل نه کپ. د جواهر لال گناه دا وه چه دوی چه نه د
 پښتنو قبا یو د خپرو پای په دور په درخیم وکړو ورته دی چه مه داخه زموږ د لیکل نظام
 کښی د دخل مه کوه نو د ورته دوی چه زده به خامخا درخیم زده دوی زده وریم دا زما مخکله
 ده او دوی نمونه به چاته نه زموږ د پښتنو د ابا دی ترقی او د خپلو پارا راغلی و په سباله
 بنات جواهر لال نهرو زموږ نه لپلی ته رخصت شو.

مولانا صاحب په خپل کتاب کښی د الیکلی دی: چه په پښتنو کښی گمان نوازی لوی
 خلایقی صفت دی ولی دوی کښی د اصفت نه و او دوی خپل کولو په دې ترینه پښتانه
 پیژاروو دی وایي چه یو خل د دوی ملگري زما میلانه و چه ما ورته چا یوسه د بسکت وړل
 او هغوی په پر خوش حاله شول او ما ته یی وویل چه د دې خنوم دی؟ دا خو دپاکتر صاحب
 بلکه کښی مونږ لیاالی و و خو هغه مونږ ته نه و وړاکوی.

مولانا صاحب د دې خبری تحقیق نه دی کړی او دای لیکلی ده. زموږ خورا تعذیب
 نه دی: چه یو بی خبری اربل له یی نه وړاکوی. مونږ خورا بی پوچه اوس هم خه مونږ خورو هغه
 خپلو مېلمنو او نوکرو ته هم وړاکو او ورته په یو خای یی خورو.

محبت پیش کول:

مورن ته یونوی مشکل هغه وخت پیل اشوچه لیاقت علی خان دنوی کال محبت
پیش کړو. دنا جنگ د کانگرس پالیسی وچه معاشی ښکته پورته والی ختم کړې او ورو
ورو د دسرتا په مدارنه نظام په خای سوشالست نظام قایم کړې. د کانگرس د ایکشن
پرمیننې غیستو کښی هم دارنگ ویل شوی وو. د جنگ دوران کښی چه مختلف قسم سرایه
دارانو کولو نه نغمه کړې وه. دهنی په فکله جوړه لال بیانات جاری کړې وو. دا خبره عامو خلکو
ته معلومه وه چه ددی رقم په پوره زیاته حصه پته کړې شوی وه او په دهنی اړنګم تګس نه دی
دا شوی. دهنی مطلب دا وچه حکومت ددی غمت رقم نه محروم شوی دی. زموږ خیال
دا وچه دهله دستان حکومت ته ددی تګس د حاصلولو د پاره سخت کارروالی پکاړده.
الی چه د کانگرس (مالیه) واجب وخوا دا شوی نه و. لیاقت علی خان یو داسی محبت جوړ
کړې و چه په ظاهره د کانگرس دا علاقا تو مطابق وو لیکن د اصل دهنی مطلب کالکول
په نامبرال وو. داسی چه د کانگرس مطالبی په ناقابل عمل شکل کښی پیش شوی وې. دهنه
د کانگرس تجویزونه د ملک د دولت منی طبقی نه مجلس جوړول او صنعت او حرفت ته نقصان
رسول، وو. ورسره دهنه دا تجویز هم کړې و چه یو کمیشن دی مقرر شی چه دهنه تګسونو
په فکله چه ادا شوی نه دی. تحقیقات وکړې او دهنو د حاصلولو انتظام وکړې. دا
خو مورن ته یو لو غوښتل چه د دولت تقسیم کښی زیات نه زیات مساوا پیل کړی شی
او دهنه خلکو سره محاسبه وشی. چا چه تګس نه دی ادا کړې. دی د پاره مورن
اصولی، د ول د لیاقت علی خان د محبت مخالف نه وو. د کابینې مجلس کښی لیاقت علی خان
ویل چه دهنه تجویز د کانگرس د ذمه وار و لیدلانو په بیاناتو مښی دی. دهنه د خبرو

اعتراف و کرد و چه که جواهر لال بیانات ندوی و کرپی نود هغه ذهن به دی لوک شانه
 نه و وتلی. د جیت په حاکمه قاعد داده چه وزیر خزانة قول جیت دخیلی کابینې د
 ملکر وزیرانو په راسی او مشورع جوړوی. ولی د لته نوابزاده د یاقوت علی خان
 خپل ملکر و نه دغه هغه یو د سر په جاید پیش کړه او د مفصل جیت د پاره یی هغه
 په اعتماد کینی دانه خيستل.

تر کومه چه د عامو امور و تعلق و کابینې د سر هم اتفاق و کړه. دغه نشان یی
 د کابینې نه منظوم حاصله کړی او بیایي جیت داسی جوړ کړه چه هغه انتها پسند کړی نه
 و بلکه د قوم مناشی نظام ته د نقصان رسولو نیت هم و. مونږ په دې پوره ووجه دانه
 د کابینې د کاندیس د سیاه او پالیسی مطابق و. کاندیس قول غلریلی و وچه مونږ به
 به مایه دارانه نظام مخالفت کړه او غوښتله به د ملک په دولت کینی خپله برخه وکړه و
 نو د دې وجهی نه اصولی طور مونږ د دې جیت مخالفت نه شو کولی.

دمونت بیتن مشن:

لار د مونت بیتن د لار د دیول د بر طرفی نه وروسته د هندوستان د گورنور جنرل
 مقرر شو. د هندوستان د راتلونکې د لیبر وزارت دی د خپل و او مساندلونو د
 خوا هشا تونه خبر کړی و د مستعزای هغه ته هدایت و کړی و چه د ۱۳ جول ۱۹۴۸
 نه مخکینی باید هندوستان ته اقتدار و کړی شی.

د مارچ په ۲۲ باندي د پیلې ته را ورسېد او د مارچ په ۲۴ یی د رایس لاری
 د گورنور جنرل په حیث سوگند وکړ. د سوگند نه وروسته هغه یو لنډ تقریر وکړه. په دې
 تقریر کینی هغه په دې خبرت زور و اچوه چه غرمیاشته و کینی د نه به د مساندلو د خپل
 خپل و

را و وویستی شئی. دغه وخت د کانگرس او مسلم لیگ اختلافات داسی لهای ته رسېدلې
 و و چې د دیم کړی د وساطت نه بهیږي جوړه نا ممکنه وه. په دی وخت کښی حالا خرابېدلې
 د ملکاتو د فسادونو نه وروسته کجار او نواکلی کښی فرقه دارانه فسادونه شمع شوی وو
 بیا و وروسته په همی کښی کورېدو شو. پنجاب شردغه وخته پورې خاموش و. لیکن هغه
 هم د نا ارامی او کورېدو شاربکا په کیدل. ملک خضر حیات خان د مارچ په دویم د
 پنجاب د چیف منسټری نه استعفا ورکړی وه. د مارچ د ۴ تاریخ په مظاهرو کښی
 ۱۱۰۰ کسان مړه شو او د پوځیان شرا و د دی فرقه دارانه فساد و نو او د صوبی په
 نورو برخو کښی هم خو شو امرتسر. راولپنډی او ټکسیلا کښی په لویه پیمان فسادونه
 وشول. یو لرونه فتنه دارانه جذبات زیاتیدل او بل طرف ته د حکومت انتظام سست
 کېد. د مرکزی کابینه کښی د کانگرس او لیگ په مینځ کښی د عدم تعاون په وجه حالات
 نور د هم خرابېد. د مرکزی حکومت ارکان هر وخت دیو بل مقابلی ته ولاړ وو. د حکومت
 بالکل معطل شوی و د مسلم لیگ سره د مالیاتو محکمه وه چه هغه د حکومت بنیا د کښی شئی
 یاد و ولوی چه د دی قوله دمه واری د سردار پیتل په سر باندی وه چه هغه وزارت د خپله
 د خطان سره د ساتلو په فکر کښی. د مالیاتو محکمه لیگ ته ورکړی وه. په مالیاتو کښی د پراسی
 قابل افسران مسلمانان و و چه چا د یاقوت علی خان سره په هره ممکنه طریق مرسته کوله.
 د پیرنیا نوزده لوبه کامیا به شوه. هغوی په ملک کښی د داسی حالاتو پیداکولو کښی کامیا
 شول چه کانگرس او مسلم لیگ په کور کښی سره پرې نه شو جوړیدی. او اخر هغوی پیرنیا
 ته کښی سستل چه هغه اوس د دی لانجی تمه حل راوایی چنانچه مونږ بیتن د
 پیرنیا نوزده خپله د تقسیم هند منصوبه ورو ورو د کانگرس مشرانو ته وړاندی کوله.

اودا تا ثوری ورکوو چه اوس په موجوده حالاً توکښی بی ددی نه بل هیڅ علاج نشته .
 مونت بیتن په پړه ښی او ځیرک سړي و . هغه به دخپلو اولاد هندوستان ملګرو
 د زړونو حال معلومولو . هغه چه ولیدل چه سردار پتیل دده د نظری منلو ته تیار دی نو
 دده په لاس راوړلو د پاروی د خپل شخصیت او دقریبی قول طاقت په کار وچولو .
 په خپلو خبرو کښی به هغه سردار پتیل د غور سره مشا به کولو چه د هغه پوښکی کلک دی خو
 چه مات یی کړې نو دغه یی چغړی راوځی . د سردار پتیل د تسخیر نه وروسته هغه
 جواهرالال ته متوجه شو . اول کښی جواهرالال د تقسیم خبره نه اورېدله او عکس العمل به
 یی په سخت و . لیکن مونت بیتن ورپسې ورتدی چه ورو ورو جواهرالال د ^{لمنت} معضله
 قوت هم مات شو څنگه چه داحالت معلومېدل چه د سردار پتیل سره جواهرالال هم دهم
 د مونت بیتن دوی منصور یی سره منی . نوزه په پړه ښی شوم . ولی چه مونږ دا دغه تقسیم
 بلکه د مسلمان تقسیم کولو . زما د پخوانه هم دانګرو او اوس هم دانګرو دی چه د کیښت مشن
 پلان په هولغاظر مونږ د مسایلو دحل په پړه ښه لار وده . ددی نه د هندوستان یوران او
 هرې نوقی ته د آزادو باغزه ژوند موقع په لاس ورتلله . دغه د مسلمان د مناد د خیال چه یی
 په نظر کښی وساتو نو ددی نه د بل بجهت صورت امید نه شو کېدی . په کومو صوبو کښی چه د دوی
 اکثریت و . هلته دوی ته په داخلی چاره کښی پوره واک اختیار په لاس ورته . که د وفاقی
 هندوستان صورت ته نظر وکړو نو که مونږ بلوچستان له یو صوبایی حیثیت وکړو نو بیا به
 په مرکزی حکومت کښی هم د صوبو په تناسب مسلمانان د غیر مسلمو سره قریب مساوی
 حیثیت حاصل کړی .

مولانا آزاد دایې چه مایه دې قولو مسلولو په غور وکړه . ماسوچ وکړ چه کله نا کله

دومره زرخنده رای خنکه بد لکړه. زما خیال دی چه دا د سردار پټیل د اثر نتیجه ده پټیل
 به بنکاره وویل چه بی د تقسیم نه بله چاره نشته. د تجربې نه ثابته شوه چه د مسلم لیک سره
 یو شاهی کار کوال ممکن نه دی. کېدای شي سردار پټیل یو بی خبری ته هم اهمیت ورکړي دی
 چه لا دره لوی، مونت بیټن وېل چه کانگرس د مرکزی حکومت په کمزورساتو د مسلمان
 د اعتراض د جواب ورکولو د پارچه راځي شوی و او د دې په وجه صوبه د پورچه داخلې خورجیتا
 حق ورکړل شوی و. مگر په پوداسی ملک کښی چه هلته د ژبې، مذهب او تمدن د دومره
 اختلاف دی، د مرکز کمزوری اتحاد د بنسټونو نظریه ته قوت ورکوی. د لیک نه چه خان جلد
 کړي شوی نویا دیو مزبوت مرکزی حکومت اشظام کېدی شي او داسی قانون جوړېدی شي
 په دوه هندوستان د متحد ساتلو د پارچه به فایده من دی. مونت بیټن د مشهور وکرچه
 چه په شمال مشرق او شمال مغرب کښی چه یو خوروی توکړې مسلم لیک له وکرچه شي نو د باقی
 هندوستان به یو مزبوت او مستحکم ریاست جوړکړي شي. په سردار پټیل باندې د دې
 دلیل زبایات اثر شو چه د مسلم لیک سره د اتحاد په وجه به د هندوستان اتحاد او استحکام
 په خطر کېښی پرېوځی. زما خیال ددی چه یوازی سردار پټیل نه بلکه په جواهر لال نهرو هم
 ددی دلیل اثر شوی و. دغه دلیلونه چه سردار پټیل او مونت بیټن د دبار وویل نو د تقسیم
 په مخالفه کښی دکاندهی جی په نظریه کښی هم کمزوری راغله. خنکه چه دوی ولیدل خپل خلک
 د کینسټ پلان سخت مخالف دی نو د هغه په ځای یی د تقسیم د پلان د پش کولو چه دره
 د خیال به به یو برور تیارې وکړه. هوکله چه د تقسیم مسئله په بنکاره بدل منځ ته راغله، نو
 د پنجاب، او بنگال مسئلې لوی اهمیت پیل کړه مونت بیټن وویل ځکه چه د تقسیم بنیاد د مسلمانانو
 اکثریت علاقې دی او د پنجاب او بنگال په ځینو برخو کښی د مسلمانانو اکثریت دی. په دې وجه

په دې دواړو صوبو کښې هم تقسیم کول په کار دی. خود کاکړوس لیدي. نو ته یې مشهور وکړه چې
 دغه سوال اوس مه پورته کوی او دوی ته یې یقین وکړه چې په یو راټاوګی مناسب وخت کښې به
 زه په خپله دغه سوال پورته کړم. په دې وخت کښې مونږ یقین د تقسیم په باره کښې خپل نظر یو
 تیار کړې و نو د برتانوی حکومت سره د خبرو اترو او د تجویز د منظورۍ د حاصلولو د پاره یې د
 لندن د تاو فیصله وکړه. ما دمی په ۱۴ د مونږ بیتن سره په شمل کښې ولیدل. یو ورځ
 می ور سره خبرې وکړې. بیامی ورته ایمل وکړه چې د کیسې مشن پلان په خاوند کښې ده
 ښخوی. مونږ باید د صبر نه کار واخو ولی چې د دې پلان د کامیابی امیا اوس هم شته
 دی. که مونږ تقسیم په تاو او منلو نو هندوستان ته به ډېر نقصان ورسېږي. ما یقین ته
 د اوس وړ چې تاله د تقسیم ممکنه نتایج هم په ذهن کښې سات په کار دی. د تقسیم نه منځ کښې
 هم په کلکته. نو اکالی بهار او بمبې او پنجاب کښې فسادونه وشو. هندوانو په مسلمانانو
 او مسلمانانو په هندوانو حملې وکړې. په داسې حال کښې که ملک تقسیم شوی نو د وینو لښتی به
 و چې پورې او د دې خونړیزۍ د مه واری به د انگریزانو په غاړه وی. خو مونږ بیتن و راته
 فوړی جواب وکړه چې زه تاته پورې یقین درکوم چې زه به هیڅوک فساد او وینو بیولو ته پورې نه ښم
 یو وار چې تقسیم اصول و منل شي نو بیا به زه حکومه جاری کړم چې په ملک کښې هیڅوک
 فرقه دارانه فسادونه کړي شي. خو بیا ټولې دنیا ته معلومه شوه چې د تقسیم له اعلان نه وروسته
 د ملک په ټولو برخو کښې د وینو لښتی و چې د ل او بیګانه ښځې او ماشومان قتل وشول او
 د مسلمانانو او هندوانو د قتل عام د مخنیوی د پاره هیڅ سړی نه د پورته کړل شو.

دایرکت اکشن او مساوات:

پنجاب کښې دهند او مسلمان جګړه شروع شوی وه، دا خبره نه چې به له پخپل وارو

کښی را تلل نوردی په وجه به دهند و او مسلمان نفرت او کشیدگی زیاتېده لیکو چې
 په ۱۹۴۶ کال کښی په هندوستان کښی کوم فسادونه شروع وو نو په کلکته کښی چې د
 مسلم لیک له طرفه د ایاکت کشن وشو نو دغه اورته یی د تیلو کار ورکړو. د کلکتی په ښار
 کښی خپور مسلم لیک داسه دېولې هندوان سره اوتالا شو. خو هندوانو ددی بدل په
 بهار کښی واخیست. مسلمانان منظم نه دي او هندوان منظم دي. دوی په کلکته کښی
 د مورو، خلک مورو او لوټ کړه چې مورو په بهار کښی مورو کړل او پټ یی کړل او یو لویه تښتۍ
 یی وکړه. زه پخپله د غامته د مسلمانانو د امداد پارچ تللی وم. مورو به کله ناکله سهروردي
 صاحب ته ویلې چې وای به بهار کښی چې د مسلمانانو د مورو بربادی وشوه. د مسلم لیک
 د لویو کرکټ کشن په وجه وشوه او تاوکړه نو هغه به وې چې ماسو لیکلی خط شته کسه د
 پښتیاووو خپت راغی نو هغه به ښکاره کړم. د کلکتی په ښار کښی د بهار خلک مورو شوی وو، بیا
 د بهار رد بدل داخیستو په بانه په لږ اکلی کښی په هندوانو دېر زور او ظلم وشو د ګلیانو
 د پالیسی کامیاب شوه چې: (پوت د الو او حکومت کړو) انگریزان د مسلم لیک په غڼه
 کار دېر خوشحاله وو ځکه چې دهندوستان په دې خرمستو باندی انگریز، ټوکرشای
 د انګلستان د مزدور پارټی حکومت باندی داوا خه کول او ثابتول غوښتل چې د
 هندوستان خلک د ځناورو په شان دیوبل وینو څکلو ته تزی ناست دي او دیوبل
 غوښتوږ خوړلو او خرمن و ښکاره پی دی او دا چې د بنیاد مورو په شان د اوسېدو شعور
 په دوی کښی ورک دی ددی دپاره په دوی کښی د انگریزانو حکومت خنډ دی، او دوی
 له خپل حکومت سره ورکړی او که داسی ونه شوه نو دوی به پخپلو کښی یوبل تبا و او برباد کړي.
 زه بهار کښی: مسلم لیک د انگریزانو پیداوار وو، د دې دپارح هغوی د صورت

حال نه ناجایزه فایده اخیستل خویش کرل اودامن او سلا متی دخوابولو دپاره مسلم
لیک او پیرنکیان په یوه سلا وو.

ددوی په دومره تباهی دمسلم لیک زړه میخ شوی نه وهغوی په فرقه دارانه
سازشو نو کښی کلیاوو دهغو فسادزېلو مظلومانو نه یی سیاسی فایدی او چتوړلی او غوړ
له یی دا ترغیب وړکولو چه بنگال ته هجرت وکړی. زه ددی مظلومانو په فکر کښی پوښ
وم چه دوی به بیا څنگه پخپلو کلاو او کورونو کښی اباد کړم، لیکن هغوی مسلم لیک داسی تاس
باندې خبرولی وو چه زما خبری په هغوی ښی نه لگېدې، ددی دپاره زه دمسلم لیک
لیک رانوله ورغلم دا خلک د محمد یونس بیرستر په یو عالیشان مکان کښی دیره وو
چکه زه هغوی له ورغلی یم نو دوی په خوړلو او څکلو کښی اخته وو او ماته به یی او ویل چه
مونږ تاسو خبری نه کوو او چه بیا ناظم الدین ورته ویل چه مونږ له په کار دی چه مونږ
خبری وکړو نو دوی زما خبرو او وړېدو ته تیار شول ما هغوی ته ووی چه تاسو له راغلی
یم او تاسو ته دا عرض کوم چه ددی خلکو ډېره تباهی شوی ده او اوس به ښه دناوی چه
دوی مخاکې نور یی هه تباه کوی او دا څومره تباهی چه ددی وشوه دا لږه ده
څه؟ دا تاسو چه دوی ته د بنگال د هجرت مشورې او ترغیب وړکوی نو که په حقیقی معنو
کښی دوی هلته ابادوی نور ما په دی هیڅ اعتراض نشته او که ددی د خپلو سیاسي
غرضونو ښکار کول غواړی او که ددی نه سیاسی فایده او چتوړل غواړی نو دا مناسب
نه دی دوی ډېر تباه او برباد شوی دی. لیکن ددی مسلم لیکو په زړو کښی رحم نه
ما خپل زور همران فیروز خان نون هم دلته شپاړس کاله پس ولیدو. ما اتري نه
پوښتنه وکړه چه تاخوړی چه مونږ به مشهوره وکړو، نو قاله به خواب درکړو نو تر اوسه

دوی خودی مال هغه خواب نه دی را کړی؟ دی حیاناګ سرې و سترګې یې ښکته کړی
 او څه خبره، لی واکړو، حال دادی چه دشملې په دعوت کښی ده زمانه هکایت کړې وچه تا
 ګاګر سړی شوی، ما ورته ویلی وو. مونږ خوتا سوته درغلی وو، خوتا سوز مونږ امداد
 وکړو، او مونږ خوپه یو لوی مصیبت کښی وو. نو ځکه ګاګر س ته لاړو، که تا سونچا بېس
 هم مونږ به سړی مګر یې کپړی، نو زه اوس ګاګر س نه استغفار کویم، ده دوی چه مونږ
 مشوره وکړه نو خواب به در کړیم.

مسلم لیکیان دیونس بیرستور په ښکته کښی ناست وو، خړول، شکل یې کول او د
 دښار نه بهر ورتی نه شول او د بهار مسلمانان چه کاونه راښتېدلی وو او په کمپونو کښی وو
 او شونډه خپل مال پخپلو کورونو کښی ښخ پاتی شوی وو، هغوی غوښتل چه مونږ سړی څوک لاړ
 شو، او د دغه حال راوښکار کښی مونږ سړی مله وکړی، خو مسلم لیک خور ویری نه دښار
 ورتی نه نشو، دوی چه د مسلم لیک نه مایوسه شونو بیایي ماته دوی چه تبه مونږ سړی
 لاړ نه شوی؟ مونږ پخپلو کورونو کښی مالونه ښخ کړي دي چه هغه راوباسو ما رته دوی چه
 زه فر دښته، ستا سوز خدمت دپاره راغلی یم څه وخت چه وایي در سړی غم نوهغوی به ما
 د ده نه څه کسان پخپل موټر کښی خپلو کاوټه برتلل او هغه خپل مالونه به یې راوښکل، هغه
 به ورته، بله بل کتل خوز ما په وجه به یې څه ویل نه. زه دوی پسې کمپون ته لاړم او ورته یې
 وویل چه به برسات شروع کېد ونکی دی راځی چه زه مو اباد کړم خور دی زما دا خبره ونه
 منله ځکه چه دوی خو مسلم لیک ښکال ته روان کړي و خو چه د ښکال د تللو په لاره کښی
 ورته دېر تکلیف غوښه او مصیبتونه پیښ شونو بیا مال راغلل، بیا زه د بهار حکومت ته ورس
 او هغه قول، وزیران خوما سړی د هزارې باغ په جېلخانه کښی پاتی شوی وو، هغوی پېر

زر و دوی د اباد و لو انظام و کرو او کاندھی جی چه په نواکلی کښی و هڅه چه نکه د هڅو
 پر خلاف فسادونه شوی و نو کاندھی جی هڅه په دغه و . ماچه ورته خبر وکړو نو هغه
 د نواکلی د ورځ پرېښوده او دلته بهارته د مسلمانانو د امداد پاره راغی . مساهما جی زما
 د خط په لید و دلته راغی او هغه کار نور هم په تیزی روان شو ماته پیاری لال ویل چه
 کاندھی جی څه وخت نواکلی ته راغی نو موږ ته یی ویل چه تا سر دلته دغه شان نامست
 یی او خپله هغه کښی نه ناستو او چه په کومو ځایونو زوړ زیاتی او ظلم شری و دی به هڅه
 تللو او د هغه ځای خلکو ته به یی ډاگه کړه ورکوله او خدمت به یی کولو د هغه په لید و
 موږ په کښی هم جرئت او همت پیدا شو بیا موږ به هم د هغه په شان په هغو مظلومانو
 گروځېد او سړي څه کوی چه ښځی به هم گروځېدې او نه به وېرېدې . په دی باند
 هغو خلکو کښی ډېر ښه اثر و شو ولی دلته پټنه (بهار) کښی دا حال و چه مسلم لیک
 لید و ان د ویری نه د پټنې ښار کښی گروځېدی نه شو چه د کوم قوم لید و ان زده و وړی
 هغه قوم کښی هم زړورتیا پیدا شتی . او چه د کوم قوم لید و ان بزدل دی هغه قوم کښی
 بزدلی پیدا شتی . ماته پیاری لال بله خبره دا هم کړې و چه پټیل په بهار کښی زما گروځېد
 مخالف و و څو کاندھی جی ورته ویل چه دا مناسب نه دی .

ی
 مرد لا بهن هم کاندھی جی سره ملګروې وه او هغه دغه وخت کاندھی جی سره
 وه د هغی هم مسلمانانو سره ډېره همدی وه چه خورمه مسلمانان به راغلل نو به ورته
 لا بهن به هغوی کاندھی جی ته بوتلل او هغه ته به یی خپل مصیبتونه او تکالیفونه بیان
 کړل . دا خبره د کانګرس د مشرانو خوښه نه وه هغوی کوشش وکړ چه دا (مرد لا بهن)
 کاندھی جی نه لیری کړي او لیری کوله یی . نو هغه ماله راغله او ماته یی دا قصه بیان کړه

تا بهیچ دانبیسی چه د بنار و نو ختر بگو نه د حکومتونو د لاسه خراب شری اوله منځه
تللی دی، مگر کلیوال ختر یک شوک په آسانی ختمولی نه شی لکه زمونږ د خدای خد مگرای
ختر یک، چه د پېر و ظلمونو، کړ او نو، مصیبتونو باوجود چا ختم نه کړی شواو تراوسه
پوری د جباری دی، په بهار کښی چه کوم فسادونه وشول نوز مونږ د صوبی نه د مسلم
لیک رضا کاران بجا رته لاپل. دوی خدمت له تللی نه وو. دوی په هند و او مسلما
کښی نفس و ریت زیاتولو له تللی وو او چه د هغی ځای نه واپس را تلل نو د پېر هلاک وکی یی له ځا
سره را و وړل، او په مسجد کښی کای په کای وگرځول اوز مونږ په خلاف یی نویه پرايگنډ

و کرده او مطلب بی دافچه په صوبه سرحد کښی هم دهند و او مسلمان او سکې په منځ
د نفاق او فساد اور بل کړې . ولی فساد یی ونه کړې شو او په خپل مطلب کښی کامیاب
نه شول . ولی چه دلته د خدای خد متکار و د تحریک به برکت د فساد او د بڼه منی چرخی
ایستلی شوی وې .

خو چه لارې موندې بیتین دهند وستان د تقسیم اعلان وکړ او د ای هم وویل
چه په صوبه سرحد کښی به ریفرنم کېږی . د دې زمونږ په صوبه دېر خراب اثر و شو او
دلته هم فسادونه شروع شول . نو بیا مسلم لیکیانو د پېښور په بازارونو او لارو ، کوڅو
کښی بیکنا د خلک قتل شروع کړل . د پېښور ښار بازارونه بند شو . هندوان ، سکھان
په خپلو کورونو کښی قید وو ، بېرته راوتی نه شول . په کورونو کښی هم د درې عزت و ل
او سر ونه محفوظ نه وو .

چه مونږ پوره شو چه سرکاسی افسران زمونږ سره هیچ نعم اماندته تیار نه دي
بلکه هر چه زمونږ د وزارت دې نامولو د پانچ کوی ، حکومت زمونږ د خوا افسرانو-
زمونږ خبرونه منله نو مونږ د فصله وکړې او امین جان سالار غظم ته مو حکم وکړ و چه
لس زره باوردی خدای خد متکار پېښور ته را ولېږی . د حسم د سپید و سره ، لس
زره خدای خد متکار پېښور ته راغلل او د راتاو سره یی هندوان او سکھان د خپلو
کورونو نه بېرته راوېستل . د کانونه یی پرانیستل او کارونه یی شروع کړل . د دوی په دکانو
د خدای خد متکار و پیرې و لگېدې ، چه مسلم لیکیان و رته نه پېښ نه کړی او د
هندوانو ، سکھانو مال ، ځان او عزت محفوظ شو . د غه شان په قوله صوبه کښی چه
کوم کوم ځای خدای خد متکار و وهلمته دهند وانو ، سکھانو مال ځان جزوت په

امن و... په دوی کښې بعضی انگریز پرست هندوان هم ووچه د پیرنگیانو او لیکیانو
په اشارو وگرځول. بدل او دامطالبه یې کوله چه دخدایي خدمتکارو حکومت دی لیری شی او
صوبه کښې دوی گورنر راج قایم شی. په دې نه پوهېدل چه دا ټوله قصه چا جوړه کړې ده
او څو لوړو زنجور په لاس کې وه خو چه څه وخت دلاړ ولوی مونږ بیتن او کانگرس مشرانو
په وینځ کې کښې نه مونږ په سه سودا وشود. سودا په دې وشود چه لاړې مونږ بیتن و نه
ویل چه پنجاب او بنگال به زو د نه تقسیم کړم خو تا سودا په بدل کښې صوبه بدل
په پښه د دې او ایفری نام و منی. بیایي په دسمبر جون ۱۹۴۷ د هندوستان د تقسیم
کال د واک لپاره دوی هم ویل چه په شکر کښې به دخلکونه تپوس کېږی. نو تا سو خور د
پاکستان د دې ظلم او بی انصافی ته وگوتی چه پنجاب تقسیم کېږی، بنگال تقسیم کېږی
دلته دخلکونه تپوس نه کېږی بلکه د اسمبلی نه کېږی او دلته زمونږ په صوبه کښې
د اسمبلی نه شکر تپوس نه کوی او دخلکونه تپوس کېږی. حال دادی چه زمونږ
اکثرون خپور په هندوستان او پاکستان خرمیا شتی مخکښی شوی و. خلکو خورایه وړ کړی
وه دوبا بارو یې څه ضرر و؟ که د کانگرس مشرانو زمونږ سره بی نایي کړې نه وی او د
تقسیم هم مسئله یې منلی نه وی نو په صوبه بدل کښې به د هندوانو، سیکهانو او مونږ
دومره درسه اموال زیان نه وی رسېدلی او نه به سیکهان او هندوان دومره تباها او برباد
شوی وي.

د دغه وخت مسلم لیکیانو حکومت نیولی وو او جېلونه کښې اچولی وو د لنډې-
د څټونه نه دی. دوی خود جېل خانو تیرولو نه دی، د دوی هغه قید او جېل خانې خو
نه قید ووو نه جېل خانې، د دوی دپاره ریستوران نه وو، څه عجیبه لوبه وه. دشپې

به كورته تلل، دورخی به بازار نو كښې كړخېدل، خپلو خپلوانو او دوستانو سره به يې مجلسونه كول ددې وجه دا وه چې كورنۍ زمونږ د وزارت سره تعاون نه كولو او زموږ مخالف وو.

دوى چې بيا د جېل نه راووتل او د بېلې ته راغلل زه هم به د بېلې ښې وم، هلمته مادونى وليدل او ښمېن جاځان ته مې وويل چې به: هلكه د پاکستان چې جوړونې، نو له خړه فكر وكړئ. دى كښې به د پښتون څه حال دى، اكثريت خړه پنجاب دى نو اقتدار به هم د پنجاب دى، نو د راته وويل چې اوس يې جوړو، او كه بيا پكښې زمونږ خفيږ نه وو نو بيا به يې وران كړو. افسوس دى چې ښمېن جاځان اوس نشته كښې ما ښه ترې تېر كړى دى چې راشه و كوره چې اوس پاکستان كښې د پښتو څه حال دى.

د تقسيم اعلان:

مستان څه وخت چې مونت بېټن دى په ۳۳ د بېلې ته واپس راغى نو د جون په ۳۰ د هند د تقسيم په باب د برتانوى حكومت له خوا د منظور شوى منشورې اعلان وكړ، د دې منشورې په اعلان كېدو سره د هندوستان د متحد پاتې كيدو قول اميد ونه ختم شول. د برتانوي حكومت د تقسيم د مسئلې په دومره زرمونو كښې د هندوستان نه زيات د خپلواك مفاد خيال ساتلى وو، ولې چې يوداسى رياست چې اقتدار يې د مسلم ليگ په لاس كښوى دى د برتانوى اثر په حلقه كښې زيات پاتې كيدى شى.

د ورنگ كميټې اجلاس:

بيا په دغه تاريخ په دى نوى حال باندې د غور كولو د پارې د كانگرس، د ورنگ كميټې غونډه وشوه، سردار پټيل او راج كوپال اچار په خوله پخوانه د تقسيم طرفدار

اور کلبسنت مشن مخالف وو. مگر به غوندہ کبھی چه کاندھی جی هم د تقسیم طرفداري
وکرده. نوموړن بول حيوان پاتی شو. بله مسئله په سرحد کبھی دريغوند هم مسئله وه
دام مسئله هم دا وه مونږ بیتون په منصوبه کبھی راغلی وه په دغه خبره هم د پرنخت مباحثه
و شورش اور. لای پیش شول سر در پتیل اور اچ کویال اچار په دانه هم په ورنگه کبھی
د پرنخت ورو وراچولو او اخر ورنگه کبھی دا خبره هم ومنله اور ملک د تقسیم او صوبه په حد کبھی
دریغوند هم مخبره دواړه ومنلی شوی.

زه حیران شوم چه دوی دا بولی فیصلی کبھی وی نو دا ماسه بی بیا جرگی او ټنگو
ولی کول.

په دی وخت کبھی ما ورنگه کبھی ته یو ایل وړاندی کړو او دای ورنه او ټیل چه
مونږ به هم پشه. د کانگرس ملکوتیا کبھی ده او لاس مو وړ کبھی دی او س که کانگرس مونږ یواز
پرنخت د دی او له مونږ به امداد و نه کړی نو په صوبه په حد به دوی د پرخواب اثر پر لوی
له کانگرس خدای خد متکار د شومخانو خړی ته همداسی پرنختی نو دا به د صوبه په حد
س غلغلې. دی وی. د کاندھی جی په زړه باندی د دی ایل زیات اثر وشو او وی ویل چه
زه به د د مونږ بیتون به په دی مسئله خبری وکړم.

په سباله زه او کاندھی جی وایسرای لار د مونږ بیتون ته ور غلوهغه س د مو
خبر دی، وکړی هغه په دی کبھی د جناح صاحب ته کت هم ضرر وکینلو. خه وخت چه جناح
صاحب بکا کاندھی جی او زه یو خای شو. نو جناح صاحب وویل چه دی زما مسلمان ورو
دی ز زده ده. س د خان له خبر کوم. نو ما کاندھی جی ته وویل چه د داسی خوښه ده. نو که ستا
اجازه ووی. نو زه به ور په خان له خبر وکړم. هغه ماته وویل د پرنخت. جناح صاحب ماته

وويل چه تاهميتہ

شماره ۱۰۰

لیک ترمنصہ تولى في

ما ولوستونوزه دد.

حیه و اخباری خوفیت

هفت خنجر دکنی

چہ کہ دومی فیصلہ نہ و

یہ دی بارہ کہ

دیوار دکانگس ورگے

مرحله مستقبلیه

عجیبو مشکلا تو کہنی غو :

”کریا اور اولیٰک لی مذ

لیک د سخت مخالفت په موجودی طبیع هم په دې موخه طبیی دوی د قیام وړاندوخت

په جوړولو کېنې کامياب شوي وړاو د حکومت يې اېس هم برسوا قتل او زړه د تقسيم په

«وجه دوی او کانگرس دواړه یو تکلیف درکړونکي حالت پیدا شوی او، په اصل کې

۵. تقسیم مطلب داوچہ دوی او ددوی پارسیتی یعنی ندی خد متکار د مسلم کتیک حرم

۷ و کرم تہ پر سنہ ۱۰۷۱

مونز بوهل وچہ یہ عبد الغفار خان بہ ددی نیصای خنکہ اثر ششوی وری وادی

بنکارید و چه دغه وخت روی خیل هوش او حواس را کس با یالی و خوار قیق دیده د

خوبی نه. یو لفظ هم راونه وتو. بیا دوی ورنگ کیتی ته ایمل وکړو او ورته یی وریاده کړه.
 چه د دوی تل د کانگرس ملگرتیا که یا ده او اوس که کانگرس دوی یوازی پېښ دی نو په
 د صوبه سرحد، به د دوی پر خراب اثر پر یوځی. د دوی د ښمنان به په دوی پورې خاندی
 او د دوی دوستان به وای چه ترڅو کانگرس ته د صوبه سرحد ضلعت و نو د خدای
 ند مشکارو حمایت یی که وده خړکله چه یی د مسلم لیک سر د مصالحت خوا هڅه پیا شو
 بیا یی، د صوبه سرحد او د دوی د لیدو رانوسه مشوره قدسی هم ونه کړه او د تقسیم
 مخالفت یی پرېښود. خان عبدالغفار خان خوځلی دا خبره بیا وکړه چه که چېرې
 د اوس د خدای خد، ای خد مشکار د شرمېناکو خولوته وغورځول نو دا به د صوبه سرحد سره
 غداری اوی...

موونږ د ورنگ کیتی د دغه غونډای نه پس واپس خپلی صوبی ته راغلو. حکومت ته
 وویل چه چیرته کانگرس تقسیم هند منلی دی نو په داسی حالاً توکښی د لته د ریفرنډم خط
 لسته. و وای چه دوی به ذریعه به د لته په خلکو کښی یو د ښمنی او تر کښی فضا پیدا شی.
 چه له والی سره دا خبره نه منله. دوی و چې نه موونږ بیا د صوبی جرگه راوبلل او د احالات
 د دوهغه جرگی په وړاندی کېښودل. د صوبی جرگی فیصله وکړه چه که سرکار د لته خامخا
 رانولم کم کوی نو بیا په کاردی چه پښتنوله پوره حق خورا دیت درکړی او د هندوستان
 و د پاکستان نه علاوه د پښتنو په خپلی ازادی صوبی پښتونستان باندی هم ورت واخلي.
 خو د دوی چه پیر لگیا نو دوی مطالبی د منلو نه انکار وکړو او د ازاد پښتونستان مطالبی
 د ریفرنډم کښی شامله نه کړو. نو بیا جرگی د فیصله وکړه چه چیرته کانگرس تقسیم هند منلی دی
 دوی و چې بېخي نه د لته ریفرنډم ته هڅه ضرورت یاتی نه شه. او که حکومت خامخا ورنه

کوی نومونږ به په هغې کښه نه اخلو.

د کانگرس اومونډ بیتن سازش:

اصله خبره دا وه چې د الویه واقعې چې څنگه وشوه هم دغسې کېدلنکې وه. ووی چې د دې د پاره د پخوانه تیاری شوی وې. هغه وخت چې مونډ بیتن د تقسیم اعلازین په څېلې د سرحد په دوره راغلی و په جمل کېنې دغه (۱۴۴ - ۱۴۳) کلېدلی وه او په جلیسو ورواېدلې وه. د صوبه سرحد گورنر سر اېلف کېو چې زمونږ سخت مخالف و او د مسلم لیک، له لوی حامی و هغه په لار د مونډ بیتن د اثر اچولو د پاره د صېدی قبایلو نه په ډېر زیات شمېر پرکړه کښې د ډیولیتیکل ایجنټ پولو څپلو ملکاتو په ذریعې خلک را جمع کړل. لار د مونډ بیتن ته د ریل په یوه لار تماشه جوړه کړه. او د تللو په وخت کېنې یې لار د مونډ بیتن ته د اوږل: چې د دې بې پېښتو داسې سزا ورکول په کار دی چې د دوی ځمکې یې یاد ولری. ولی چې په هندوستان کېنې لاس وکړو د مسلمانان ووهغوی زمونږ مخالفت ونه کړو او دوی زمونږ مخالفت کېنې د کانگرس سره ملګری شول. لار د مونډ بیتن د اتولي خبرې په زړه کېنې ورو چوڼی او د دې ته روان شو. هلمه خو پټیل د هندوستان تقسیم غوښتو او د راسونستال چې پټې سزاوړکړی او د مسلم لیک په حواله یې کړی. دوی دواړو اتفاق په دی و شو چې کانگرس غوښتل چې بنگال او پنجاب دې تقسیم شي او لار د مونډ بیتن غوښتل چې د جمل کېنې دې ریفرنډم وشي. نو لار د مونډ بیتن دوی ته د اوږل چې د ستاسو د خبرو د منځم. او پنجاب او بنگال به د دغه تقسیم کېم خود دې په بدله کېنې تاسی زما د اړمنی چې به په صوبه سرحد کېنې دې ریفرنډم وشي. نو کانگرس په صوبه جمل کېنې ریفرنډم و غوښتل او د مونډ بیتن ورته پنجاب او بنگال تقسیم کړل او د دوی دواړو سودا زمونږ په سر و نه شوه و نه

خدايي نبي، خدا شکر و خمر و خواري و کړه چه هند و او مسلمان سره نژدې شي او زه که په
نور کښه پورې وم. که په محو به حله کښې وم. که په هند وستان کښې مادي دې دپار و پر کوشش
زېمي د نژدې چه دهند و او مسلمان تر منځه مينه محبت، اتحاد و اتفاق پيا اکرېم و نفرت
او د بې بنسټې ترې ليرې کړم. دا کار تر دې پوره حله پورې و نشو. مگر د تقسيم نه پېر تاسې
وکار پورې که چه اوس څه حال دی؟ هغه مونږ چه څه کړې و و هغه په سيند لاهو کړې شو. په
بالستان کښې په هند وانو او سکاها نوڅه تير شول او په هند وستان کښې په مسلمانانو
څه تېر پورې پورې؟ داسې نفرت او دود و اتفاق پيا شو چه د اصلاح اميد يې هم له منځه لاړ
او د پورې پورې لاسخي ترې را پيدا شوی.

دکانکے چہ بی وفائی :

[illegible]

دې ځای کېدو د رښتیا راباندې په زور راوتلی شو او د زمونږ په سر غه لویه سودا وشوه. قربانی موند وکړې. وینی زمونږ توبې شوې. مالونه، حجاباید او د زمونږ تبا و شول او کټه یې نورو ته ورسېد. د کانگرس مشرانو خبره په ټوله معامله کې زموږ د توبو کولو، زما د سلا مشورې نه بغیر به یې هیچ نه کول. مگر به دې لویه غمه مسئله کېنې زما سره مشوره څه چې خبر هم نه کې شوم. زما ځایګان به دې خبره دی چې د کانگرس ورسره کټه کېنې. د زمونږ سره امان او د همدې دی بېکاره نه کړو. دوی مونږ له پښتو لا سونو و تړلو او مسلم لیک ته یې حواله لکه کړو. مونږ خود مسلم لیک نه الیکشن کېلې و نو یو بل الیکشن ته څه ضرر نه دی. که چا زمونږ د سره د نوي رښتیا هم کولی نو به کار و چې زمونږ په مطالبه یې د پاکستان او پښتوستان په سوال ایا یې کې وې. د رښتیا هم خو په پاکستان او هندوستان و او مونږ د کانگرس دې وځای په پېر و چې د هندوستان سره نه تلو، نو ځکه مو په دې رښتیا کېنې نه کېدل نه غوښتل او بیا ګامونه پېر و وکړو. مونږ ته به پیر کېلیا نو یو بل چې د کانگرس ملګریا پرې دې نو مونږ به چې هندوستان ته څه و وکړو دهنې زیات تاسوله دی کړو. لیکن مونږ د کانگرس پرې نه بندو خود مونږ پرې بندو. د دې پرې بندو خبره خوراده چې مونږ دوی سره څه وکړل او دوی داسه څه وکړل؟

د سردار پټیل او راجه کوبال اچار په نه خو زما کیله نشته. زما کیله د جو اصرال خور او د ګانګی جی نه کېږي چې هغوی هم په دې معامله کېنې ورسره اتفاق وکړو. د کانگرس لیدو والو دې چې اوس داسې حال را پیل شو چې بله لار نشته. نو زه وایم چې دا حال چا را پیل کړ؟ دا حال خور د راجه کوبال کړ. که د هندوستان تقسیم کې نه وای نو د هندوستان او هندو مسلمان دادو و د تبا هی او برادې به نه وی شوی.

څه چې و شول هغه و شول او د مولا نازاد خبره څه چې می ولیدل د ايو خوب و د خبرو

دې ځای کېدو د رښتیا راباندې په زور راوتلی شو او د زمونږ په سر غه لویه سودا وشوه. قربانی موند وکړې. وینی زمونږ توبې شوې. مالونه، حجاباید او د زمونږ تبا و شول او کټه یې نورو ته ورسېد. د کانگرس مشرانو خبره په ټوله معامله کې زموږ د توبو کولو، زما د سلا مشورې نه بغیر به یې هیچ نه کول. مگر به دې لویه غمه مسئله کېنې زما سره مشوره څه چې خبر هم نه کې شوم. زما ځایګان به دې خبره دی چې د کانگرس ورسره کټه کېنې. د زمونږ سره امان او د همدې دی بېکاره نه کړو. دوی مونږ له پښتو لا سونو و تړلو او مسلم لیک ته یې حواله لکه کړو. مونږ خود مسلم لیک نه الیکشن کېلې و نو یو بل الیکشن ته څه ضرر نه دی. که چا زمونږ د سره د نوي رښتیا هم کولی نو به کار و چې زمونږ په مطالبه یې د پاکستان او پښتوستان په سوال ایا یې کې وې. د رښتیا هم خو په پاکستان او هندوستان و او مونږ د کانگرس دې وځای په پېر و چې د هندوستان سره نه تلو، نو ځکه مو په دې رښتیا کېنې نه کېدل نه غوښتل او بیا ګامونه پېر و وکړو. مونږ ته به پیر کېلیا نو یو بل چې د کانگرس ملګریا پرې دې نو مونږ به چې هندوستان ته څه و وکړو دهنې زیات تاسوله دی کړو. لیکن مونږ د کانگرس پرې نه بندو خود مونږ پرې بندو. د دې پرې بندو خبره خوراده چې مونږ دوی سره څه وکړل او دوی داسه څه وکړل؟

خوزه و اوایم چیه دوش و دایو بی وفایی وه ، او دایو غدا ساری وه چیه دوش
 و ششوره .

د زرمونون به ملک کبئی خینی کسان شته چه زمونون د بیا خوا هانوپه لمسه زمونون
 خلاف ، داسی براییکنده لوی چه خدای خد متکارو خه و لول ، او داسم وای چه
 عدم تم تشنه د خه و کول ؟ او زمونون د پرسیاده کسان ورونه د خور غرنو کسانو ددی
 ورونه نه ، متاثره کبئی . نوزده دوی ته دایم چه د خدای خد متکاره دوه مقصده
 د یو یو د ملک ازادی او بل په پینستو کبئی د قامولی ، ورو دلی ، مینی محبت
 اتفاق ، او اجتماعی ژوند احساس پیدا کول .

د تاسو و خورگوری د احساس خوپیدا شو ، او ملک هم ازاد شو او بیادمی ته
 وگوری ، چه داهو خه د عدم تشنه په زه بجه دشو ، تشنه د خونه دی شوی . تا
 وگوری ، خدای خد متکاره په خلکو کبئی د مسلمان ، هندو اوسکه په زور و
 لیبی د داسی مینه محبت پیدا کړو او داسی ورو وری جذبه بی راویننه کړی وه
 چه تر او اوسه پوره هغه هندوان اوسکهان چه د صوبه سرحد نه په زور ایشل
 شوی ددی ، او هند ته تللی دی خان ته اوس هم خدای خد متکارو وای . هرکله
 چه زه د هند ، وستان ته تللی یم نو هغه مینه او محبت د هغو هندوانو اوسکهانو
 په زور ورو ورو کبئی محسوسوم . تاسو وگوری چه خه وخت په هندوستان کبئی تقسیم
 په وخت کبئی فسادات شروع شول . نو خدای خد متکارو د لته د خپاوهندوانو
 اوسکهانو د حفاظت دپاره خرمه تکلیفونه تیر کړی دی او کوم لهای کبئی چه
 خدای بی ، خد ، متکار ، ورو هلته بی دوی بچ کړی او دوی د مال او خان حفاظتی

دا کتاب بر خردارم مشتاق الرحمن ضارده

مطالعه پاره او و سیر بهر جا

بغیر از اجازت نه یوحنا - او میانه به اجازت

او و او است نکره - نو حیانت به او کرمی
 خائن بحد د - ده عاظم دین یاد گیرنه

مرد ۲۸ خورس ۹۲ قمری عیادت الله علیه

مانه غوینتل چه زه خله سیرگرافی و لیکم، حله چه زه دیلو او لیکونه زیادات
 دکار او عمل ملکری یم، مکر اجمل ختمک، فضل الرحیم ساقی، عبد الله خدمت کلام -
 بخانی، صدیق الله رنبتین او فقیر محمد بایزی خوشتر حله رانه وویل چه به دا
 یوه ضروری خبره ده اوزه بی باید و لیکم، حله نو دهغریا دداشتور له مغه، چه
 ماسره و او دخیل یاد دینت نه ما دا کتاب و لیکلو.

ددی کتاب د لیکلو به وخت، دهغه به تنظیمولو او چاپ نه دتیا اورو
 به چاره کینی هم دې ذکر شو و کسانو ماسره زیات کومک و کرد، نو حله زه ددو ددی نه
 مشکراز یم او دقوم او وطن به خدمت کینی و ته توفیق غواړم.

عبد الغفار

دوده خانانای تهمینه مرده محمد ناز به یوه قصبه دوده ده آلا نر آله دوده
 جلیلی شیدارد ده شلیخ به نوم خان چه به باجه خان مرحوم بزرگوار بی
 بنشیند و ده ترنگز و ده باباچی علی مدید و ده دیو ناز
 ده شلیخ خان یو خوش و ده جعفر خان به نوم و ده جعفر
 ده غلام سکه تره به ناله کنین معروف و ده قتل کرد و ده
 ده جعفر علی رسته به جانی راد کنین شریک ده به یو خوش
 ده ریاست و ده جعفر خان بلده معروف شتو ده تالو
 ده جعفر خان بلده وفات شتو ده راکه علی به او که ده
 مرده ناز به تر رطل به راکه ده مختلفه ۲۹۲

خواب الدیاب مرحوم ماته ده کا
 او خلافت کیست ده اتحاد یو
 کیده ده و به و یو رصوبه لار
 جله ده مولانا محمد علی صاحب او چکا
 خان او محمد ص به یو شلیخ ناست و
 و الا صاحب به و یو شلیخ ده شلیخ
 گرمی ده اده به ده او شلیخ به شلیخ
 حاجتور مرده به بلده شلیخ همانده او و یو شلیخ
 بلده شلیخ او به راکه ده مولانا محمد چو

منطقه ص ۲۹۱ تریه تپوس اوکریه چه دجناح ص ۲۹۱ ما ما ما ما ما
به کوش تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن
به تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن
و اقلی شویده چه اسلام نظام به

جود او نامند کسی

چانه به چه کنن تپوس به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن
به کنن تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن
به کنن تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن
به کنن تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن
به کنن تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن
به کنن تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن

به کنن تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن

به کنن تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن

به کنن تپوس کنن اوکریه به چه کجاست کنن اوکریه به چه کجاست کنن

مولانا عبید اللہ رحمہ اللہ حضرت شیخ الحداد
 شاکر دہلوی دیر نیکان ہر خلافت
 دہلی میں حضرت اوقلیف پور
 کھڑی ہوئے اقلتان اور برگ
 اور قسین تہ شاہ گنگ کی پوجہ برپا
 رہی کتب مقیم ہوئے آزاد
 بیاہندوستان تہ راغلا و
 حیدر شاہی حیدر عقیف و
 دلت و قات شہر عقیفہ اللہ

عبد القیوم خان دراکٹر چراغ حسین پور
 پم آخر کتب صرف شہل خان پابند شو
 (دھند کتاب سیاسی یادوں)